

68
6 C
8

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLAE FAMILIARES.

PAVLI MANVTII SCHOLIA,
*quibus harum epistolarum locos complures,
ab alijs propter obscuritatem aut omissos,
aut minus recte explanatos,
partim interpretatur,
partim corrigit.*

VENETIIS, M. D. LIIII.

PAVLVS MANVTIVS, ALDI FILIVS, MATTHAEO SENAREGAE, AMBROSII FILIO, GENVENSI, S. D.

TVONE, *Matthæe Senarega, an meo dicam felici contigiſſe fato, quòd, relicto Louanienſi celeberrimo gymnaſio, quò, tanquam ad mercatum bonarum artium, uirtutis & eloquentiæ comparandæ cauſa conceſſeras, Venetias te hoc potiſſimum nomine contuleris, quòd noſtri, ut ipſe dicere ſolitus es, uidendi & cognoſcendi mira quædam te cupiditas incenderet? tu quidem, ſi tuum ſenſum explorem, uis me hoc tribuere fortunæ tuæ. nam quòd ita euenerit, non modo ut ad amicitiam & conſuetudinem meam, uerum etiam ut ad conuictum & contubernium meum tibi aditus patuerit; in eo, quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, plurimum ipſe tibi ſolitus es gratulari, de quo, non eſt meum ſtatuere, uere ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt, paucis oſtendere, cur tu contra mihi cariſſimus ac iucundiſſimus ſis, &, quòd nunc in meis ædibus mecum habites, mecumq; uiuas, in eo ego quoque meæ felicitatis aliquid agnoſcam. nam ſi tu ita de me ſentis honorifice, quòd iudicio mouearis: æquum eſt mihi à te concedi, ut ego de te non minus uere, quàm tu de me, iudicare poſſim. ſin iſtam tibi de me opinionem peperit huma*

pro, vt.

nitas: me quoque non ſolum natura, ſed ipſa iam ratio docuit, præclarum eſſe humanitate excellere. itaque do me libenter in eam partem, ut homines officiis colam, laudibus exornem, re, ſi opus eſt, pro mea tenuitate ſuſtentem. Sed mehercule ego de te mi Matthæe à uero animi mei ſenſu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei ſalutandi cauſa domum meam ueniſſes, pellexiſti me in amorem tui comitate morum, & lenitate ſermonis: deinde, quod iam non tibi modo, uerum & aliis petentibus negaueram atque excluſeram, ut ego te domo reciperem, eloquentiæq; ſtudiis erudirem, multis precibus uſus peruiciſti. nec mihi tamen, quòd tibi meorum ſermonum cupiditate flagranti, meamq; domeſticam conſuetudinem petenti ſatisfecerim, adhuc uenit in mentem pœnitere: quin, quo plus ad noſtrum conuictum accedit temporis, eo maiorem è tuis moribus tuisq; ſtudiis haurio ſuauitatem. non enim tam hoc in te laudo, quod certe in adoleſcente ſumma laude dignum eſt, quòd à ſtudio doctrinæ non te ſuis illecebris uoluptas, non commodum, non ipſa ualetudinis ratio deducit; quàm illud & admiror, et prædicare ſatis pro dignitate non poſſum, quòd in tuis cogitationibus hæc tibi prima eſt & antiquiſſima, ut Deum optimum maximum, à quo uno, quæ uere bona ſunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxæ nimis infirmæq; ſunt, omnibus anteponas. Perge adoleſcens optime in hoc præclaro diuinoq; ſenſu. hæc eſt omnium rerum una nobiliſſima, una, mihi crede, quæ omnium philoſophorum ſcientias, una, quæ omnium regũ opes

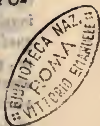
facile uincat. quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquentiæ studio; in qua, quo modo principia se dant, futurum auguror ut excellas; sed illud stet in primis, neque unquam excidat, omnium uirtutum pietatem in Deum esse fundamentum. ac uide quot inde tibi bona fluant. Primum tuæ saluti consulueris egregie: animi salutem appello, non corporis: decet enim nos æternam potius illam uitam, omni felicitate circunfluentem, quàm hanc, quæ temporum spatijs definitur, miseriis nunquam uacantem, cogitare. deinde patrem tuum, qui, ut audio de multis, atque etiam de te ipso, humanam prudentiam præ diuina religione nihil esse putat, incredibili uoluptate lætitiaq; perfundes. cui quantum debeas, non ex eo solum intellige, quòd pater est; sed quòd is pater, qui te filium uult esse inter tuos ciues omni re florentem, atque honoratum; qui te consilijs à puero sapientissimis erudiuit; qui te suo exemplo, suis optimis institutis ac factis ad laudem quotidie uocat. tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter suas omnes curas in te consumenti, curare debes, ut id, quod reliquum est uitæ, per te sit iucundissimum. quod ita consequeris, si statueris, quibus artibus ideo nunc operam das, ut aliquando cæteris hominibus elegantia sermonis & scientia rerum antecellas, earum artium infirmam esse gloriam, nisi perpetuo erga summum Deum amore studioq; fulciatur. Mihi quidem, cui tu carissimus esse aut uis, aut certe ita uideris uelle, ut mihi persuadeas, magis ulla re placere non poteris, quàm si te in eo, quod instituisti, uitæ innocenter & cum uirtute degendæ studio

poteris. Scindere videro. sic & Cicero 260.

constantem, tibiq; simillimum uidero. Et ut iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos uera uirtus accendat; scis quintum ab hinc mensem mihi tecum nihil fuisse, te mihi nunquam uisum, ignotam mihi tuam faciem, obscurum nomen. nunc, apud me quo loco sis, intelligere te puto. paucissimis diebus ex conuictu consuetudo, ex consuetudine amor, ex amore familiaritas exorta. itaque tecum & saepissime sum, quod sub iisdem tectis necesse est; & admodum iucunde, quod ea, quae in tuis moribus elucet, probitate consequeris. & quoniam is ego sum, qui, quò me uoluntas ducat à ratione profecta, eò perlibenter sequar; gessi morem animo meo, tacite hortanti, ut hanc meam ad te amandum propensionem non modo tibi, sed, quatenus ego possem, reliquis etiam hominibus illustri aliquo officio ac munere declararem. cumq; tulisset casus, ut hoc tempore Ciceronis epistolae ad familiares, eae, quas tu iam legendo & peruolutando triuisti, denuo typis, ut nunc loquimur, essent imprimendae: peropportuna ad id, quod uolebam, uisa res est. nam hunc librum si cum tui nominis inscriptione publicarem, putaui me facere quiddam, quod utrique nostrum aeque conueniret: tibi, quia ex his primum Ciceronis epistolis ad latinae orationis elegantiam informamur, ex his primus eloquentiae quasi succus, qui qualis initio fuerit, permagni interest, ebibitur: mihi, quia, cum hic liber omnium fere uersetur inter manus, circunferet, id quod ego cupio, tuum nomen, & meum de te iudicium meamq; spem quamplurimis ostendet: quorum alterum est eiusmo-

di, ut ego tibi nunc ex æqualibus tuis neminem in ullo genere laudis anteponam: altera, cum ætate processeris, ea mihi de te pollicetur, quæ si euenerint, (omnium autem rerum euentus in Deo positus est) uir eris inter uiros maximus, & habebit à te familia tua memoriam nominis sempiternam, patria uero exemplum in ciuitate uirtutis excolendæ præclarissimum. Vale. M. D. LIIII. *mense Maio.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARUM AD LENTVLVM, LIBER I.

M. CICERO P. LENTVLO PROCOS. S.

EGO OMNI OFFICIO, AC *potius pietate erga te, cæteris satisfacio omnibus: mihi ipse nunquam satisfacio: tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum; ut, quoniam tu, nisi perfecta re, de me non conquiesti; ego, quia non idem in tua causa efficio, uitam mihi esse acerbam putem. in causa hæc sunt. Ammonius regis legatus aperte pecunia nos oppugnat. res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. regis causa, si qui sunt, qui uelint, qui pauci sunt; omnes rem ad Pompeium deferri uolunt. senatus religionis calumniam non religione, sed maleuolentia, & illius regiæ largitionis inuidia comprobat. Pompeium et hortari, & orare, & iam liberius accusare, & monere, ut magnam infamiam fugiat, non desistimus. sed plane nec precibus nostris, nec admonitionibus reliquit locum: nam cum in sermone quotidiano, tum in senatu palam sic egit causam tuam, ut neque eloquentia maiore quisquam, neque grauitate, nec studio, nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum, & amoris erga te sui. Marcellinum* Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus cos.

tibi esse iratum scis. is hac regia causa excepta cæteris in rebus se acerrimum tui defensorem fore ostendit. quod dat, accipimus. quod instituit referre de religione, & sæpe iam retulit, ab eo deduci non potest. res ante Idus acta sic est: nam hæc Idibus mane scripsi. Hortensij, & mea, & Luculli sententia cedit religioni de exercitu: (teneri enim res aliter non potest) sed ex illo S. C. quod te referente factum est, tibi decernit, ut regem reducas: quod commodo reip. facere possis: ut exercitum religio tollat, te auctorem senatus retineat. Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium; censet enim etiam ex ijs, qui cum imperio sunt: Bibulus tres legatos ex ijs, qui priuati sunt. huic assentiuntur reliqui consulares, præter Seruilium, qui omnino reduci negat oportere; & Volcatium, qui, Lupo referente, Pompeium decernit; & Afranium, qui assentitur Volcatio: quæ res auget suspicionem Pompeij uoluntatis: nam aduertebatur Pompeij familiares assentire Volcatio. laboratur uehementer. inclinata res est. Libonis, & Hypsæi non obscura concursatio, & contentio, omniumq; Pompeij familiarium studium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompeius cupere uideatur. cui qui nolunt, ijdem tibi, quòd eum ornasti, non sunt amici. nos in causa auctoritatem eo minorem habemus, quòd tibi debemus. gratiam autem nostram extinguit hominum suspicio, quòd Pompeio se gratificari putant. ut in rebus multo ante, quàm profectus es, ab ipso rege, & ab intimis, ac domesticis Pompeij clam exulceratis, deinde palam à consularibus exagitatis, & in summam inuidiam adductis, ita

uersamur. nostram fidem omnes, amorem tui absentis præsentes tui cognoscent. si esset in ijs fides, in quibus summa esse debebat; non laboraremus.

M. CICERO P. LENTVLO S. D.

Dibus Ian. in senatu nihil est confectum; pro-
I *pterea quòd dies magna ex parte consumptus*
est altercatione Lentuli consulis, & Caninij
trib. pl. eo die nos quoque multa uerba fecimus, maxi=
meq́; uisi sumus senatum commemoratione tuæ uolun
tatis erga illum ordinem cõmouere. itaque postridie pla-
cuit, ut breuiter sententias diceremus: uidebatur enim
reconciliata nobis uoluntas senatus esse: quod tum dicẽ=
do, tum singulis appellandis, rogandisq́; perspexeram.
itaque cum sententia prima Bibuli pronunciata esset, ut
tres legati regem reducerent; secunda Hortensij, ut tu
sine exercitu reduceres; tertia Volcatij, ut Pompeius re
duceret: postulatum est, ut Bibuli sententia diuideretur.
quatenus de religione dicebat: ei rei quia iam obsisti non
poterat, Bibulo assensum est. de tribus legatis, frequentes
ierunt in alia omnia. proxima erat Hortensij sententia,
cum Lupus trib. pl. quòd ipse de Pompeio retulisset,
contendere cœpit, ante se oportere discessionem facere,
quàm consules. eius orationi uehemẽter ab omnibus re=
clamatum est: erat enim et iniqua, et noua. Consules ne=
que concedebant, neque ualde repugnabant: diem consu
mi uolebant: id quod est factum: perspiciebant enim in
Hortensij sententiam multis partibus plures ituros;
quanquã aperte Volcatio assentirentur. multi rogaban=

tur, atque id ipsum consulibus inuitis: nam ij Bibuli sententiam ualere cupierunt. hac controuersia usque ad noctem ducta, senatus est dimissus: et ego eo die casu apud Pompeium cœnaui: nactusq; tempus hoc magis idoneum, quàm unquam antea, quòd post tuum discessum is dies primus honestissimus nobis fuerat in senatu, ita sum cum illo locutus, ut mihi uiderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. quem ego ipsum cum audio, prorsus eum libero omni suspicione cupiditatis. cum autem eius familiares omnium ordinum uideo, perspicio id, quod iam omnibus est apertum, totam rem istam iampridem à certis hominibus, non inuito rege ipso, consiliarijsq; eius, esse corruptam. hæc scripsi ad XVI. cal. Febr. ante lucem. eo die senatus erat futurus. nos in senatu, quemadmodum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia, et iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc uidemur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo aut saluis auspicijs, aut saluis legibus, aut denique sine ui possit. de his rebus pridie, quàm hæc scripsi, senatus auctoritas grauissima intercesserat. cui cum Cato, et Caninius intercessissent; tamen est perscripta. eam ad te missam esse arbitror. de cæteris rebus, quidquid erit actũ, scribam ad te: &, ut quamrectissime agantur, omni mea cura, opera, diligentia, gratia prouidebo. Vale.

M. CICERO P. LENTVLO S. D.

A. Trebonio, qui in tua prouincia magna negotia, et ampla, et expedita habet, multos

annos utor ualde familiariter. is cum antea semper & suo splendore, & nostra, cæterorumq; amicorum commendatione gratissimus in prouincia fuit: tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramq; necessitudinem uehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore. quæ ne spes eum fallat, uehementer te rogo: commendoq; tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam; in primis, ut, quæ T. Ampius *de eius re decreuerit, ea comprobes; omnibusq; rebus eum ita tractes, ut intelligat nostram commendationem non uulgarem fuisse.* Vale.

M. CICERO P. LENTVLO S. D.

A D XVI. *cal.* Febr. *cum in senatu pulcherrime staremus, quòd iam illam sententiam* Bibuli *de tribus legatis pridie eius diei fregeramus, unumq; certamen esset relictum, sententia* Volcatij: *res ab aduersarijs nostris extracta est uarijs calumnijs: causam enim frequenti senatu, in magna uarietate, magnaq; inuidia eorum, qui à te causam regiam aliò transferebãt, obtinebamus. eo die acerbum habuimus* Curionem, Bibulum *multo iustiorem, pene etiam amicum.* Caninius, *et* Cato *negarunt se legem ullã ante comitia esse laturos. senatus haberi ante cal.* Febr. *per legem* Pupiam, *id quod scis, non potest, neque mense* Febr. *toto, nisi perfectis, aut reiectis legationibus. hæc tamẽ opinio est populi* R. *à tuis inuidis, atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam ut te impedirẽt, quàm ut ne quis propter exercitus cupiditatẽ*

Alexandriam uellet ire. dignitatis autem tuæ, nemo est, quin existimet habitam esse rationem ab senatu: nemo est enim, qui nesciat, quo minus discessio fieret, per aduersarios tuos esse factum. qui nunc populi R. nomine, re autem uera sceleratissimo latrocinio, si qua conabuntur agere: satis prouisum est, ut ne quid saluis auspicijs, aut legibus, aut iam sine ui agere possint. Ego neque de meo studio, neque de nonnullorum iniuria scribendum mihi esse arbitror. quid enim aut me ostentem, qui, si uitam pro tua dignitate profundam, nullam partem uidear tuorum meritorum assecutus: aut de aliorum iniurijs querar: quod sine summo dolore facere non possum? ego tibi à ui, hac præsertim imbecillitate magistratuum, præstare nihil possum: ui excepta, possum confirmare, te & senatus, & populi R. summo studio amplitudinem tuam retenturum. Vale.

M. CICERO P. LENTVLO S. D.

Tametsi nihil mihi fuit optatius, quàm ut primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus quamgratissimus erga te esse cognoscerer: tamen afficior summo dolore, eiusmodi tempora post tuã profectionem consecuta esse, ut & meam, & cæterorũ erga te fidem, & beneuolentiam absens experirere. te autem uidere, & sentire eãdem fidem hominum in tua dignitate, quã ego in mea salute sum expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia de causa regia niteremur; subito exorta est nefaria Catonis promulgatio, quæ nostra studia impe=

diret, & animos à minore cura ad summum timorem traduceret. sed tamen in eiusmodi rerum perturbatione quanquam omnia sunt metuenda, nihil magis, quã perfidiam, timemus. & Catoni quidem, quoquo modo se res habeat, profecto resistimus. De Alexandrina re, causáq; regia tantum habeo polliceri, me tibi absenti, tuisq; præsentibus cumulate satisfacturum. sed uereor, ne aut eripiatur nobis, aut deseratur: quorum utrum minus uelim, non facile possum existimare. sed si res coget, est quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi displicebat: ut neque iacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope iam delatum esse existimatur. à nobis agentur omnia diligenter: ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus; nec, si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur. tuæ sapientiæ, magnitudinisq; animi est, omnem amplitudinem, et dignitatem tuam in uirtute, atque in rebus gestis tuis, atque in tua grauitate positam existimare; si quid ex ijs rebus, quas tibi fortuna elargita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi, quàm tibi, futurum. à me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi: utorq; ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quenquam ex tuis, neque fide maiore esse iudico, neque amantiorem tui. Hic quæ agantur, quæq; acta sint, ea te & literis multorum, & nuncijs cognoscere arbitror. quæ autem posita sunt in coniectura, quæq; mihi uidentur fore, ea puto tibi à me scribi oportere. posteaquã Pompeius apud populum ad VIII. Id. Febr. cũ pro Milone diceret, clamore, conuitioq; iactatus

est, in senatuq́; à Catone aspere, & acerbe omnium magno silentio est accusatus: uisus est mihi uehementer esse perturbatus. itaque Alexandrina causa, quæ nobis adhuc integra est, (nihil enim tibi detraxit senatus, nisi id, quod per eandem religionem dari alteri non potest) uidetur ab illo plane esse deposita. nunc id speramus, idq́; molimur, ut, cum rex intelligat sese, id quod cogitabat, ut à Pompeio reducatur, assequi non posse, &, nisi per te sit restitutus, desertum se, atque abiectum fore, proficiscatur ad te. quod sine ulla dubitatione, si Pompeius paulum modo ostenderit sibi placere, faciet. sed nosti hominis tarditatem, & taciturnitatem. nos tamé nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. cæteris iniurijs, quæ propositæ sunt à Catone, facile, ut spero, resistemus. amicum ex consularibus neminem tibi esse uideo, præter Hortensium, & Lucullum. cæteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati. tu fac animo forti, magnoq́; sis; speresq́; fore, ut, fracto impetu leuissimi hominis, tuam pristinam dignitatem, & gloriam consequare.

M. CICERO P. LENTVLO S.

Quæ gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotijs nõ interfuit solum, sed præfuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quòd ualde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas & consilijs tuorum amicorum, et ipsa die, qua debilitantur cogitationes et inimicorum, et proditorum. facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum: quorum

rum imaginem uideo in rebus tuis. nam etsi minore in re uiolatur tua dignitas, quàm mea salus afflicta sit: tamen est tanta similitudo, ut sperem te mihi ignoscere, si ea non timuerim, quæ ne tu quidem unquam timenda duxisti. sed præsta te eum, qui mihi à teneris, ut Græci dicunt, unguiculis es cognitus. illustrabit, mihi crede, tuam amplitudinem hominum iniuria. à me omnia summa in te studia, officiaq; expecta. non fallam opinionem tuam. Vale.

M. CIC. P. LENTVLO PROCOS. S. D.

L Egi tuas literas; quibus ad me scribis, gratum tibi esse quòd crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te beneuolentiam facile perspicias. quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est; si uolo is esse, quem tu me esse uoluisti: alterum facio libenter; ut, quoniam interuallo locorum, & temporum disiuncti sumus, per literas tecum quamsæpissime colloquar. quod si rarius fiet, quàm tu expectabis: id erit causæ, quòd non eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus rectè dem; non prætermittam. Quod scire uis, qua quisque in te fide sit, & uoluntate: difficile dictu est de singulis. unũ illud audeo, quod antea tibi sæpe significaui, nunc quoque re perspecta et cognita scribere: uehementer quosdam homines, et eos maxime, qui te et maxime debuerunt, et plurimum iuuare potuerunt, inuidisse dignitati tuæ: simillimamq; in re dissimili, tui temporis nunc, et nostri quondam, fuisse

rationem: ut, quos tu reip. causa læseras, palam te oppugnarent: quorum auctoritatem, dignitatem, uoluntatemq; defenderas, non tam memores essent uirtutis tuæ, quàm laudis inimici. quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognoui Hortensium percupidũ tui, studiosum Lucullum, ex magistratibus autem L. Racilium et fide, & animo in te singulari. nam nostra propugnatio, ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficij tui fortasse plerisque officij maiorem auctoritatem habere uideatur, quàm sententiæ. præterea quidem de consularibus nemini possum aut studij erga te, aut officij, aut amici animi esse testis. etenim Pompeium, qui mecum sæpissime non solum à me prouocatus, sed etiam sua sponte de te communicare solet, scis temporibus illis non sæpe in senatu fuisse. cui quidem literæ tuæ, quas proxime miseras, quod facile intellexerim, periucundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, uel summa potius sapientia non iucunda solum, sed etiam admirabilis uisa est: uirum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate deuinctum, non nihil suspicantem propter aliquorum opinionem suæ cupiditatis de te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. qui mihi cum semper tuæ laudi fauere uisus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano: tum uero lectis tuis literis, perspectus est à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. quare ea, quæ scribam, sic habeto, me, cum illo re sæpe communicata, de illius ad te sententia, atque auctoritate scribere: quoniam S. C. nullum extat, quo reductio regis Alexādrini tibi adempta sit; eaq;, quæ de ea scri-

pta est, auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam uim habet, ut magis iratorum hominum studium, quàm constantis senatus consilium esse uideatur: te posse perspicere, qui Ciliciã, Cyprumq; teneas, quid efficere, et quid consequi possis: & , si res facultatem habitura uideatur, ut Alexandriam, atque Aegyptum tenere possis; esse & tuæ, & nostri imperij dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum classe, atque exercitu proficisci Alexandriam; ut, cum eã pace, præsidijsq; firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit; & sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi sibyllæ placere dixerunt. sed hæc sententia sic & illi, & nobis probabatur, ut ex euentu homines de tuo consilio existimaturos uideremus: si cecidisset, ut uolumus, & optamus, omnes te et sapienter, & fortiter; sin aliquid esset offensum, eosdem illos, & cupide, & temere fecisse, dicturos. quare, quid assequi possis, non tam facile est nobis, quàm tibi, cui prope in conspectu Aegyptus est, id iudicare. nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum: sin dubium, non esse conandum. illud tibi affirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore, ut absens à multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. offensionem esse periculosam propter interpositam auctoritatem, religionemq; uideo. sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo: redeoq; ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium non tam ex consilio tuo,

quàm ex euentu homines esse facturos. quòd si hæc ratio rei gerendæ periculosa tibi uidebitur: placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per prouinciam imperij tui pecunias ei credidissent, fidem suam præstitisset; et auxilijs eum tuis, & copijs adiuuares: eam esse naturam, et regionem prouinciæ tuæ, ut illius reditum uel adiuuando confirmares, uel negligendo impedires. in hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime, optimeq; perspicies: quid nobis placuisset, ex me potissimum putaui te scire oportere. Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de leuitate, et imbecillitate Clodij gratularis: minime miramur te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari. quanquam est incredibilis hominum peruersitas: (grauiori enim uerbo uti non libet) qui nos, quos fauendo in communi causa retinere potuerunt, inuidendo abalienauerunt: quorum maleuolentissimis obtrectationibus nos scito de uetere illa nostra, diuturnaq; sententia prope iam esse depulsos; non nos quidem, ut nostræ dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiã salutis. poterat utrunque præclare, si esset fides, si grauitas in hominibus consularibus: sed tanta est in plerisque leuitas, ut eos non tam constantia in rep. nostra delectet, quàm splendor offendat. quod eo liberius ad te scribo, quòd tu non solum tẽporibus ijs, quæ per te sum adeptus, sed etiam olim nascenti prope nostræ laudi, dignitati, uirtutiq; præfuisti: simul quòd uideo, non, ut antehac putabã, nouitati esse inuisum meæ: in te enim, homine omnium nobilissimo, similia inuidorũ uitia perspexi: quẽ tamen illi esse in principibus facile sunt passi,

euolare altius certe noluerunt. gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunã: multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deseratur. me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua uirtute perfectum est; curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quàm ademptum de fortuna uideretur. Te uero moneo cum beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inflammatus fuisti, omni cura, atque industria cõsequare; magnitudinemq; animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperq; amaui, ne unquam inflectas cuiusquam iniuria. magna est hominum opinio de te, magna cõmẽdatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. hæc profecto uides quãto expressiora, quantoq; illustriora futura sint, cum aliquantum ex prouincia, atque ex imperio laudis accesserit. quanquam te ita gerere uolo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda sunt; ut hæc multo ante meditere; huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas; sentiasq; id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum, atque altissimum gradum ciuitatis. quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta uideatur: illa me ratio mouit, ut te ex nostris euentis cõmunibus admonendum putarem; ut considerares in omni reliqua tua uita, quibus crederes, quos caueres. Quod scribis te uelle scire, qui sit reip. status: summa dissensio est, sed contentio dispar. nam qui plus opibus, armis, potentia ualent, profecisse tãtum mihi uidentur stultitia, et inconstantia aduersariorum, ut iam etiam auctoritate plus ualerẽt. itaque perpaucis aduersantibus omnia,

quæ ne per populum quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. nam & stipendium Cæsari decretum est, & decem legati: &, ne lege Sempronia succederetur, facile perfectum est: quod ego ad te breuius scribo, quia me status hic reip. non delectat: scribo tamē, ut te admoneam; quod ipse literis omnibus à pueritia deditus, experiendo tamē magis, quàm discendo cognoui, id ut tu rebus tuis integris discas, neque salutis nostræ rationem nobis habēdam esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi de filia, & de Crassipede gratularis: agnosco humanitatem tuam: speroq; , & opto, nobis hanc coniunctionem uoluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe summæ uirtutis adolescentem, cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præstantior disciplina. quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperq; dilexit, in primis amamus, carumq; habemus.

M. CICERO P. LENTVLO
PROCOS. S. P. D.

De omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. ex eodem de toto statu rerum communium cognosces: quæ quales sint, non facile est scribere: sunt quidem certe in amicorum

nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse uideatur. ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me pietas, utilitasq; cogit, me ad eius rationes adiungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adiungendum putasti. sed te non præterit, quàm sit difficile, sensum in rep. præsertim rectum, & confirmatum, deponere. ueruntamen ipse me conformo ad eius uoluntatē, à quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam uideor, simulatione. tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompeium apud me ualet, ut, quæ illi utilia sunt, & quæ ille uult, ea mihi omnia iam & recta, & uera uideantur. neque, ut ego arbitror, errarent ne aduersarij quidem eius, si, cum pares esse non possent, pugnare desisterent. me quidem etiam illa res consolatur, quòd ego is sum, cui uel maxime concedant omnes, ut uel ea defendam, quæ Pompeius uelit, uel taceam, uel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad nostra me studia referam literarum: quod profecto faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit. quæ enim proposita fuerant nobis, cum & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententijs dicendis, libertas in rep. capessenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quàm omnibus: nam aut assentiendum est nulla cum grauitate paucis, aut frustra dissentiendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut iam de tua quoque ratione meditere. commutata tota ratio est senatus, iudiciorum, rei totius publicæ. otium nobis exoptandum est: quod ij, qui potiuntur rerum, præ-

ſtaturi uidentur, ſi quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. dignitatem quidem illam conſularem fortis, & conſtantis ſenatoris, nihil eſt, quod cogitemus. amiſſa eſt culpa eorum, qui à ſenatu et ordinem coniunctiſſimum, et hominem clariſſimum abalienarunt. Sed ut ad ea, quæ coniunctiora rebus tuis ſunt, reuertar: Pompeium tibi ualde amicum eſſe cognoui: et eo tu conſule, quantum ego perſpicio, omnia, quæ uoles, obtinebis. quibus in rebus me ille ſibi affixum habebit: neque à me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. neque enim uerebor, ne ſim ei moleſtus: cui iucundum erit etiam propter id ipſum, quòd me eſſe gratum uidebit. Tu uelim tibi ita perſuadas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior ſit, quàm meæ res omnes. idq́; cum ſentiam; ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum; re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quòd nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum. Rem te ualde bene geſſiſſe rumor erat. expectabantur literæ tuæ: de quibus eramus iam cum Pompeio locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum ſtudium extabit in conueniendis magiſtratibus, & ſenatoribus. cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quàm poſſumus, minus tamen faciemus, quàm debemus.

M. CIC. P. LENTVLO PROCOS. S. D.

P*Eriucundæ mihi fuerunt literæ tuæ: quibus intellexi, te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam, beneuolentiam? cum illud ipſum gra*

uissimum, et sanctissimum nomen pietatis leuius mihi meritis erga me tuis esse uideatur. Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse: facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt: tibi autem multo notior, atque illustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni, quo seiuncti fuimus, & una, & Romæ fuissemus. nam in eo ipso, quod te ostendis esse facturum, quodq; et in primis potes, et ego à te uehementer expecto, in sententijs senatorijs, et in omni actione, atque administratione reip. floruissemus. de qua ostendam equidem paulo post qui sit meus sensus, et status: & rescribam tibi ad ea, quæ quæris. sed certe & ego te auctore amicissimo, ac sapientissimo, et tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem, & beneuolo certe usus esses. quanquam tua quidem causa te esse imperatorem, prouinciamq; bene gestis rebus cum exercitu uictore obtinere, ut debeo, lætor. sed certe, qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores, et præstantiores præsens capere potuisses. in eis uero ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intelligis propter tuam propugnationem salutis meæ, partim inuidere propter illius actionis amplitudinem, et gloriam, mirificum me tibi comitem præbuissem. quanquam ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficijs ornatus in te potissimum fractam illam & debilitatam uim suam contulit, nostram uicem ultus est ipse sese: ea est enim conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum nó modo dignitatis, sed ne libertatis quidé partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus expertum, quàm

etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo, eandem fidem cognoscere hominum non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. de qua ratione tota iam uidetur mihi exponendi tempus dari; ut tibi rescribam ad ea, quæ quæris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Cæsare, & cum Appio esse in gratia: teq; id non reprehendere adscribis. Vatinium autem, scire te uelle ostendis, quibus rebus adductus defenderim, et laudarim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem meorum consiliorum repetam, necesse est. Ego me Lentule initio rerum, atque actionum tuarum non solum meis, sed etiam reip. restitutum putabam: & quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipsum summa, ac singularia studia deberem, reip. quæ te in me restituendo multum adiuuisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio ciuium, non aliquo erga me singulari beneficio, debitum præstitissem. hac me mente fuisse, & senatus ex me te consule audiuit, & tu in nostris sermonibus, collocutionibusq; ipse uidisti. etsi iam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus; cum, te agente de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. nam neque de monimentis meis ab ijs adiutus es, à quibus debuisti, neque de ui nefaria, qua cum fratre eram domo expulsus: neque hercule in ijs ipsis rebus, quæ quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariæ, tamen à me minimi putabantur in meis damnis ex auctoritate senatus resarciendis, eam uolunta=

tem, quam expectaram, præstiterunt. quæ cum uiderem, (neque enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quàm erant illa grata, quæ fecerant. itaque quanquam & Pompeio plurimum te quidem ipso prædicatore ac teste debebam: & eum non solum beneficio, sed amore etiam, & perpetuo quodam iudicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille uellet, in omnibus meis sententijs de rep. pristinis permanebam. Ego, sedente Cn. Pompeio, cum, ut laudaret P. Sestium, introïsset in urbem; dixissetq; testis Vatinius, me fortuna, & felicitate C. Cæsaris commotum, illi amicum esse cœpisse; dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, uictorijsq; anteferre: dixiq; eodem teste alio loco, eosdem esse, qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui me coegissent. tota uero interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: in qua omnia dicta sunt libertate, animoq; maximo de ui, de auspicijs, de donatione regnorum: neque uero hac in causa modo, sed constanter sæpe in senatu. quin etiam, Marcellino, & Philippo consulibus, Nonis Apr. mihi est senatus assensus, ut de agro Campano frequenti senatu Idibus Maij referretur. num potui magis in arcem illius causæ inuadere, aut magis obliuisci temporum meorum, & meminisse actionum? hac à me sententia dicta, magnus animorum motus est factus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. nam hoc S. C. in meam sententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi osten-

dixisset se esse offensum, in Sardiniam, & in Africam profectus est: eoq; itinere Lucam ad Cæsarem uenit: ubi multa de mea sententia questus est Cæsar, quippe qui etiam Rauennæ Crassum ante uidisset, ab eoq; in me esset incensus. sane moleste Pompeium id ferre constabat. quod ego cum audissem ex alijs, maxime ex meo fratre cognoui. quem cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus, quàm Luca discesserat, conuenisset, Te, inquit, ipsum cupio. nihil opportunius potuit accidere. nisi cũ Marco fratre diligenter egeris; dependendum tibi est, quod mihi pro illo spopondisti. quid multa? questus est grauiter: sua merita cõmemorauit: quid egisset sæpissime de actis Cæsaris cum ipso meo fratre, quidq; sibi is de me recepisset, in memoriã redegit: seq;, quæ de mea salute egisset, uolũtate Cæsaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cuius causam, dignitatemq; mihi ut commendaret, rogauit; ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. hæc cum ad me frater pertulisset; et cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditũ reseruarem: collegi ipse me, et cum ipsa quasi rep. sum collocutus: ut mihi tam multa pro se perpesso, atque perfuncto concederet, ut officium meum, memoremq; in bene meritos animum, fidemq; fratris mei præstarem; eumq;, quem bonum ciuem semper habuisset, bonum uirum esse pateretur. In illis autem meis actionibus, sententijsq; omnibus, quæ Pompeium uidebantur offendere, certorum hominum, quos iam debes suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirẽt in rep. quæ ego agebam, semperq;

sensissent; me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsa-remq; inimicissimũ mihi futurum, gaudere se aiebant. erat hoc mihi dolendum, sed multo magis illud, quòd inimicum meum, meum autem? immo uero legum, iu diciorum, otij, patriæ, bonorum omnium, sic amplexa-bantur, sic in manibus habebant, sic fouebant, sic me præsente osculabantur, non illi quidem ut mihi stoma-chum facerent, quem ego funditus perdidi, sed certe ut facere se arbitrarentur. hic ego, quantum humano cõsi lio efficere potui, circumspectis rebus omnibus, rationi-busq; subductis, summam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi, si potero, breuiter exponam. Ego si ab improbis, & perditis ciuibus remp. teneri uiderem, sicut et meis temporibus scimus, et nonnullis alijs acci-disse accepimus: non modo præmijs, quæ apud me mini mum ualent, sed ne periculis quidem compulsus ullis, quibus tamen mouentur etiam fortissimi uiri, ad eorũ causam me adiungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. cum autem in rep. Cn. Pompe ius princeps esset, uir is, qui hanc potentiam, & gloriã maximis in remp. meritis, præstantissimisq; rebus gestis esset consecutus, cuiusq; ego dignitatis ab adolescentia fautor, in pratura autem, et in consulatu adiutor etiã extitissem; cumq; idem auctoritate, et sententia per se, consilijs, et studijs tecum me adiuuisset, meumq; inimi-cum, unum in ciuitate haberet inimicum: non putaui famam inconstantiæ mihi pertimescendam, si quibusdã in sententijs paulum me immutassem, meamq; uolun-tatem ad summi uiri, de meq; optime meriti dignitatẽ aggregassem. in hac sententia complectendus erat mihi

Cæsar, ut uides, in coniuncta & causa, et dignitate. hic multum ualuit cum uetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Q. fratri cum Cæsare fuisse; tum humanitas eius, ac liberalitas, breui tempore & literis, & officijs perspecta nobis, & cognita. uehementer etiam res ipsa publica me mouit: quæ mihi uidebatur contentionem, præsertim maximis rebus à Cæsare gestis, cum illis uiris nolle fieri, &, ne fieret, uehementer recusare. grauissime autem me in hanc mentem impulit & Pompeij fides, quam de me Cæsari dederat, & fratris mei, quam Pompeio. erant præterea hæc animaduertenda in ciuitate, quæ sunt apud Platonem nostrum scripta diuinitus: QVALES in rep. principes essent, tales reliquos solere esse ciues. tenebam memoria, nobis consulibus ea fundamenta iacta ex cal. Ian. confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, Nonis Dec. tantum uel animi fuisse in illo ordine, uel auctoritatis. idemq; memineram, nobis priuatis usque ad Cæsarem, & Bibulum consules, cum sententiæ nostræ magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. postea, cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres; neque resp. consules haberet, sed mercatores prouinciarum, & seditionum seruos, ac ministros: iecit quidam casus caput meum quasi certaminis causa in mediam contentionem, dissensionemq; ciuilem. quo in discrimine cum mirifica senatus, incredibilis Italiæ totius, singularis bonorum omnium consensio in me tuendo extitisset: non dicam, quid acciderit: (multorum est enim, & uaria culpa.) tantum dicam bre-

ui, non mihi exercitum, sed duces defuisse. in quo, ut iam sit in ijs culpa, qui me non defenderunt; non minor est in ijs, qui reliquerunt. & si accusandi sunt, qui pertimuerunt: magis etiam reprehendendi, qui se timere simularunt. illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, quòd meos ciues & à me seruatos, & me seruare cupientes, spoliatos ducibus, seruis armatis obijci noluerim; declarariq; maluerim, quanta uis esse potuisset in consensu bonorum, si ijs pro me stante pugnare licuisset, cum afflictum excitare potuissent. quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti, atque tenuisti. qua in causa non modo non negabo, sed etiam semper & meminero, & prædicabo libenter. usus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quàm fuerant ijdem in tenendo. qua in sententia si constare uoluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassent: recreatis enim bonis uiris consulatu tuo, & constantissimis atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompeio præsertim ad causam adiuncto, cum etiam Cæsar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus, & nouis honoribus, ac iudicijs senatus, ad auctoritatem eius ordinis adiungeretur; nulli improbo ciui locus ad remp. uiolandam esse potuisset. sed attende quæso, quæ sint consecuta. primum illa furta muliebrium religionum: qui non pluris fecerat Bonam deam, quàm tres sorores, impunitatem est eorum sententijs assecutus, qui, cum tribunus pl. pœnas à seditioso ciue

per bonos uiros iudicio persequi uellet, exemplum præclarissimum in posterum uindicandæ seditionis de rep. sustulerunt: ijdemq; postea non meum monimentum, (non enim illæ manubiæ meæ, sed operis locatio mea fuerat) monimentum uero senatus, hostili nomine, et cruẽtis inustum literis esse passi sunt. qui me homines quòd saluum esse uoluerunt, est mihi gratissimum: sed uellẽ, non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam, ut aliptæ, uirium, et coloris rationem habere uoluissent. nunc, ut Apelles Veneris *caput, et summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatã reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum, ac rude reliquerunt. in quo ego spem fefelli non modo inuidorum, sed etiam inimicorũ meorum: qui de uno acerrimo, et fortissimo uiro, meoq; iudicio, omnium magnitudine animi, et constantia præstantissimo,* Q. Metel*lo* L. F. *quondam falsam opinionem acceperunt: quem post reditum dictitant fracto animo, et demisso fuisse. est uero probandum, qui et summa uoluntate cesserit, et egregia animi alacritate abfuerit, neque sane redire curarit; eum ob id ipsum fractum fuisse animo, in quo cum omnes homines, tum* M. *illum* Scaurum, *singularem uirum, constantia, & grauitate superasset. sed quod de illo acceperant, aut etiam suspicabantur, de me idem cogitabant, abiectiore animo me futurum: cum resp. maiorem etiam mihi animum, quàm unquam habuissem, daret; quæ iam declarasset, sese non potuisse me uno ciue carere: cumq;* Metellum *unius tribuni pl. rogatio, me uniuersa resp. duce senatu, comitante* Ita-

lia,

lia, promulgantibus omnibus, referente consule, comitijs centuriatis, cunctis ordinibus hominibusq; incumbētibus, omnibus denique suis uiribus recuperasset. neque uero ego mihi postea quidquam assumpsi, neque hodie assumo, quod quenquam maleuolentissimum iure possit offendere. tantum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus opera, consilio, labore desim. hic meæ uitæ cursus offendit eos fortasse, qui splendorem, et speciem huius uitæ intuentur, solicitudinem autem, & laborem perspicere non possunt. illud uero non obscure queruntur in meis sententijs, quibus ornem Cæsarem, quasi desciuerim à pristina causa: ego autem cum illa sequor, quæ paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo cœperam exponere. non offendes eundē bonorum sensum Lentule, quem reliquisti: qui confirmatus consulatu nostro, nonnunquam postea interruptus, & afflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est, nunc ab ijs, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idq; non solum fronte, atque uultu, quibus simulatio facillime sustinetur, ij declarant, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sententia sæpe iam, tabellaq; docuerunt. itaque tota iam sapientium ciuium, qualem me & esse, & numerari uolo, et sententia, & uoluntas mutata esse debet: id enim iubet idem ille Plato, quē ego auctorem uehementer sequor: TANTVM contendere in rep. quantū probare tuis ciuibus possis: uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. atque hanc quidem ille causam sibi ait nō attingendæ reip. fuisse, quod, cum offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute; cumq;

eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset; cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo, neque integra re mihi ad consulendum capesserem remp. implicatus tenebar. sed lætatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa et mihi utilia, et cuiuis bono recta defendere. huc accessit commemoranda quædam, & diuina Cæsaris in me, fratremq; meum liberalitas: qui mihi, quascunque res gereret, tuendus esset; nunc in tanta felicitate, tantisq; uictorijs, etiam si in nos non is esset, qui est, tamen ornãdus uideretur. sic enim te existimare uelim; cum à uobis meæ salutis auctoribus discesserim, neminem esse, cuius officijs me tam esse deuinctum nõ solum confitear, sed etiam gaudeam. quod quoniam tibi exposui; facilia sunt ea, quæ à me de Vatinio, & de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicut de Cæsare, te non reprehendere: gaudeo tibi consilium probari meum. De Vatinio autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeiũ, statim ut ille prætor est factus: cum quidem ego eius petitionem grauissimis in senatu sententijs oppugnassem, neque tam illius lædendi causa, quàm defendendi, atque ornandi Catonis: post autem Cæsaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. cur autem laudarim, peto à te, ut id à me neue in hoc reo, ne ue in alijs requiras; ne tibi ego idem reponam, cum ueneris; tametsi possum uel absenti. recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miseris: nec hoc pertimueris: nam à me ipso laudantur, & laudabuntur ijdem. sed tamen defendendi Vatinij fuit etiam ille stimulus, de

quo in iudicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in eunucho parasitus suaderet militi.

Vbi nominabit Phædriam: tu Pamphilam
Continuò: si quando illa dicet, Phædriam in=
tromittamus comesatum: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat. re

sic petiui à iudicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti nimis amarent inimicũ meum, meq; inspectante sæpe eum in senatu modo seuere seducerent, modo familiariter, atque hilare amplexarentur, quoniamq; illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem eorum animos mediocriter lacessitus leuiter repungere. neque solum dixi, sed etiam sæpe facio dijs hominibusq; approbantibus. Habes de Vatinio: cognosce de Crasso. Ego, cum mihi cum illo magna iam gratia esset, quod eius omnes grauissimas iniurias, communis concordiæ causa, uoluntaria quadam obliuione contriueram; repentinam eius defensionem Gabinij, quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem: sed cum me disputantem, non lacessentem, lacessisset; exarsi, non solum præsenti credo iracundia, (nam ea tam uehemens fortasse nõ fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. quo quidem tempore ipso quidam homines, & ijdem illi, quos sæpe nutu,

et Servio in loco illo, quando sese cura remordet.

significationeq́; appello, cum se maximum fructum ce pisse dicerent ex libertate mea, meq́; tū denique sibi esse uisum reip. qualis fuissem, restitutum; cumq́; ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset: gaudere se dicebant, mihi et illum inimicum, & eos, qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur; cumq́; Pompeius ita contendisset, ut nihil unquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiā; Cæsarq́; per literas maxima se molestia ex illa cōtentione affectum ostenderet: habui non temporum solum rationem meorum, sed etiam naturæ: Crassusq́;, ut quasi testata populo R. esset nostra gratia, pene a meis laribus in prouinciam est profectus: nam cum mihi condixisset, cœnauit apud me in mei generi Crassipedis hortis. quamobrem eius causam, quod te scribis audisse, magna illius commendatione susceptam defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti, quibus rebus adductus, quamq́; rem, causamq́; defenderim, quiq́; meus in rep. sit pro mea parte capessenda status. de quo sic uelim statuas; me hæc eadem sensurum fuisse, si mihi integra omnia, ac libera fuissent. nam neque pugnandū arbitrarer contra tantas opes; neque delendum, etiam si id fieri posset, summorū ciuium principatum; neque permanendum in una sententia, conuersis rebus, ac bonorum uoluntatibus immutatis; sed temporibus assentiendū. NVNQVAM enim præstantibus in rep. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua permansio. sed ut in nauigando tēpestati obsequi artis est, etiam si portum tenere nō queas; cum uero id possis

mutata uelificatione assequi, stultum est eum tenere cũ periculo cursum, quẽ ceperis, potius, quàm eo commutato, quò uelis, tamẽ peruenire: sic, cum omnibus nobis in administranda rep. propositum esse debeat, id quod à me sæpissime dictũ est, cum dignitate otium; NON idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. quamobrem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi solutissima; tamen in rep. non alius essem, atque nunc sum. cum uero in hunc sensum & alliciar beneficijs hominũ, & compellar iniurijs; facile patior ea me de rep. sentire, ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reip. rationibus putem conducere. apertius autem hæc ago, ac sæpius, quòd et Q. frater meus legatus est Cæsaris; & nullum meum minimũ dictum, non modo factum, pro Cæsare intercessit, quod ille nõ ita illustri gratia exceperit, ut ego eum mihi deuinctũ putarem. itaque eius omni & gratia, quæ summa est, & opibus, quas intelligis esse maximas, sic fruor, ut meis: nec mihi aliter potuisse uideor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cum præsidijs ijs, quæ semper habui, nunc etiam potentium beneuolentiam cõiunxissem. his ego consilijs, si te præsentem habuissem; ut opinio mea fert, essem usus eisdem: noui enim temperantiam, & moderationem naturæ tuæ: noui animũ tum mihi amicissimum, tum nulla in cæteros maleuolẽtia suffusum, contráq; cum magnum, & excelsum, tum etiam apertum, & simplicem. uidi ego quosdam in te tales, quales tu eosdem in me uidere potuisti. quæ me mouerunt, mouissent eadem te profecto. sed quocunque tempore mihi potestas præsentis tui fuerit, tu eris omnium mo-

derator consiliorum meorum. tibi erit eidem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curæ. me quidem certe tuarũ actionum, sententiarum, uoluntatum, rerum denique omnium socium, comitemq; habebis: neque mihi in omni uita res tam erit ulla proposita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum esse lætere. Quod rogas, ut mea tibi scripta mittam, quæ post discessum tuum scripserim: sunt orationes quædam, quas Menocrito dabo, neque ita multæ, ut pertimescas. scripsi etiam, (nam etiam ab orationibus disiungo me fere, referoq; ad mansuetiores musas, quæ me maxime, sicut iam à prima adolescentia, delectant) scripsi igitur Aristotelico more, quemadmodum quidem uolui, tres libros in disputatione, ac dialogo de oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum & Aristotelicam, et Isocraticam rationem oratoriam complectuntur. scripsi etiam uersibus tres libros de temporibus meis: quos iampridem ad te misissem, si esse edendos putassem: sunt enim testes, & erunt sempiterni meritorum tuorum erga me, meæq; in te pietatis. sed quia uerebar, non eos, qui se læsos arbitrarentur, (etenim id feci parce, & molliter) sed eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare, non misi. quos tamen ipsos libros, si quem, cui recte committam, inuenero, curabo ad te perferendos. atque istã quidem partem uitæ, consuetudinisq; nostræ totam ad te defero. quantum literis, quantum studijs, ueteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc semper amasti, libentissi=

me conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæq; mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri, rogari uero sine magno dolore uix possim. Quod de Q. fratris negotio scribis, te priore æstate, quòd morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse, nunc autem omnia facturum, ut conficias: id scito esse eiusmodi, ut frater meus uere existimet, adiuncto isto fundo, patrimoniū fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui, nostriq; studijs, et exercitationibus uelim quamfamiliarissime certiorem, & quamsæpissime facias, existimesq;, neminem cuiquam neque cariorem, neque iucundiorem unquam fuisse, quàm te mihi; idq;, me, non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat, esse facturum. Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitū esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega prouinciam: si curiata lex non esset, separaturū cum collega, tibiq; successurum: legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse: se, quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperiū habiturum, quoad in urbem introisset. ego, quid ad te tuorum quisque necessariorū scribat, nescio: uarias esse opiniones intelligo. sunt qui putent posse te non decedere, quòd sine lege curiata tibi succedatur: sunt etiam qui, si decedas, à te relinqui posse, qui prouinciæ præsit. mihi non tam de iure certū est, (quanquam ne id quidem ualde dubium est) quàm illud, ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissime

ſolere frui, pertinere, te ſine ulla mora prouinciam ſuc ceſſori concedere: præſertim cum ſine ſuſpicione tuæ cu piditatis non poſſis illius cupiditatẽ refutare. ego utrun que puto meum eſſe; & , quid ſentiam, oſtendere; et, quod feceris, defendere. Scripta iam epiſtola ſuperiore, accepi tuas literas de publicanis: quibus æquitatem tuã non potui non probare: facilitate quidem, uellem, conſequi potuiſſes, ne eius ordinis, quem ſemper ornaſti, rem, aut uoluntatem offenderes. equidem non deſinã tua decreta defendere: ſed noſti conſuetudinem hominũ. ſcis, quàm grauiter inimici illi ipſi Q. Scæuolæ fuerint. tibi tamen ſum auctor, ut, quibus rebus poſſis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges. id etſi difficile eſt, tamen mihi uidetur eſſe prudentiæ tuæ.   Vale.

M. CICERO S. D. L. VALERIO IVRISCONSVLTO:

C*Vr enim tibi hoc non gratificer, neſcio: præſertim cum his temporibus audacia pro ſapientia liceat uti. Lentulo noſtro egi per literas tuo nomine gratias diligenter. ſed tu uelim deſinas iam noſtris literis uti, & nos aliquando reuiſas, & ibi malis eſſe, ubi aliquo numero ſis, quàm iſtic, ubi ſolus ſapere uideare. quanquam qui iſtinc nunc ueniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, quòd nihil reſpondeas; partim contumelioſum, quòd male reſpondeas. ſed iam cupio tecum coram iocari. quare fac, ut quamprimum uenias, neque in Apuliam tuam accedas, ut poſſimus ſaluum te ueniſſe gaudere. nam illò ſi ueneris, tanquam Vlyſſes cognoſces tuorum neminem.   Vale.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD CVRIONEM, ET ALIOS LIBER II.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

QVanquam me nomine negligentiæ suspectum tibi esse doleo, tamen nõ tam mihi molestum fuit, accusari abs te officium meũ, quàm iucundum requiri: præsertim cum, in quo accusabar, culpa uacarem: in quo autem desiderare te significabas meas literas, præ te ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem, & optatum amorem tuum. equidem neminem prætermisi, quem quidem ad te peruenturũ putarem, cui literas non dederim: etenim quis est tam in scribendo impiger, quàm ego? à te uero bis, ter'ue ad summum, & eas perbreues accepi. quare, si iniquus es in me iudex; condemnabo eodem ego te crimine. sin me id facere noles; te mihi æquum præbere debebis. sed de literis hactenus: non enim uereor, ne non scribendo te expleam: præsertim si in eo genere studium meum non aspernabere. Ego, te abfuisse tandiu à nobis et doleo, quòd carui fructu iucundissimæ consuetudinis tuæ; et lætor, quòd absens omnia cum maxima dignitate es consecutus: quodq; in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna respondet. breue est, quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. tanta est expectatio uel animi, uel ingenij tui; ut ego te obsecrare, obtestariq; non dubitem, sic ad nos confirmatus reuertare, ut

quam expectationem tui concitasti, hanc sustinere, ac tueri possis. & quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit obliuio: te rogo, ut memineris, quantæcunque tibi accessiones fient & fortunæ, & dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis, atque amantissimis consilijs paruisses. quare hoc animo in nos esse debebis, ut ætas nostra iam ingrauescens, in amore, atque in adolescentia conquiescat tua. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

Graui teste priuatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo, clarissimo uiro: qui cum suis laudibus, tum uero te filio superasset omnium fortunam, si ei contigisset, ut te ante uideret, quàm è uita discederet. sed spero nostram amicitiam non egere testibus. tibi patrimonium dij fortunent. me certe habebis, cui carus æque sis, & periucundus, ac fuisti patri. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

Rvpæ studium non defuit declarandorum muneru tuo nomine: sed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam te absente fieri, quod tibi, cum uenisses, nõ esset integrum. meam quidem sententiam aut scribam ad te postea pluribus: aut, ne ad eam meditere, imparatum te offendam; coramq; contra istam tuam rationem, meam dicam: ut aut te in meam sententiam adducam; aut certe testatum apud animum tuũ relinquam, quid senserim: ut, si quando,

quod nolim, displicere tibi tuum consilium cœperit, possis meum recordari. breui tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum reditũ incidere, ut ijs bonis, quæ tibi natura, studio, fortuna data sunt, facilius omnia, quæ sunt in rep. amplissima, consequi possis, quàm muneribus: quorum neque facultatem quisquam admiratur; (est enim copiarum, non uirtutis) neque quisquam est, quin satietate iam defessus sit. sed aliter, atque ostenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem sentẽtiæ meæ. quare omnem hanc disputationem in aduentum tuum differo. Summa scito in expectatione te esse, eáq; à te expectari, quæ à summa uirtute, summoq; ingenio expectanda sunt. ad quæ si es, ut debes, paratus, quod ita esse confido; plurimis, maximisq; muneribus & nos amicos, & ciues tuos uniuersos, & remp. afficies. illud profecto cognosces, mihi te neque cariorem, neque iucundiorem esse quenquam. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

Epistolarum genera multa esse non ignoras, sed unum illud certissimum, cuius causa inuenta res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire, aut nostra, aut ipsorum interesset. huius generis literas à me profecto non expectas: domesticarum enim rerum tuarum habes et scriptores, & nuncios: in meis autem rebus nihil est sane noui. reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnopere delectant, unum familiare, & iocosum: alterum seuerum, & graue. utro me minus deceat uti, non intelligo. iocer ne tecum per literas? ciuem

mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit. an grauius aliquid scribam? quid est, quod possit grauiter à Cicerone scribi ad Curionem, nisi de rep.? atque in hoc genere hæc mea causa est; ut neque ea, quæ nunc sentio, uelim scribere. quamobrem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est; utar ea clausula, qua soleo; teq; ad studium summæ laudis cohortabor: est enim tibi grauis aduersaria constituta, et parata, incredibilis quædam expectatio: quam tu una re facillime uinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam admiraris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in ijs esse elaborandum. in hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse considerem. & hoc, quicquid attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

HAec negotia quo modo se habeant, ne epistola quidem narrare audeo. tibi, etsi ubicunque es, ut scripsi ad te antea, in eadem es naui: tamen, quòd abes, gratulor: uel quia non uides ea, quæ nos: uel quòd excelso, & illustri loco sita sit laus tua, in plurimorum & sociorum, & ciuium conspectu: quæ ad nos nec obscuro, nec uario sermone, sed et clarissima, & una omnium uoce perfertur. unum illud nescio, gratuler'ne tibi, an timeam, quòd mirabilis est expectatio reditus tui: non quo uerear, ne tua uirtus opinioni hominum non respondeat: sed mehercule, ne, cum ueneris, non habeas iam, quod cures: ita sunt omnia debilitata iam prope, & extincta. sed hæc

ipsa nescio recte ne sint literis commissa. quare cætera cognosces ex alijs. tu tamen, siue habes aliquam spem de rep. siue desperas; ea para, meditare, cogita, quæ esse in eo ciue, ac uiro debent, qui sit remp. afflictam, & oppressam miseris temporibus, ac perditis moribus in ueterem libertatem, ac dignitatem uindicaturus. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

N *Ondum erat auditum, te ad Italiam aduentare, cum Sex. Iulium, Milonis mei familiarem, cũ his ad te literis misi: sed tamen, cum appropinquare tuus aduentus putaretur, & te iam ex Asia Romam uersus profectum esse constaret; magnitudo rei fecit, ut non uereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri literas magnopere uellemus. Ego, si mea in te essent officia solum Curio tanta, quanta magis à te ipso prædicari, quàm à me ponderari solent; uerecundius à te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem.* GRAVE *est enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id, quod petat, exigere magis, quàm rogare, et in mercedis potius, quàm beneficij loco numerare uideatur. sed quia tua in me uel nota omnibus, uel ipsa nouitate meorum temporũ clarissima, & maxima extiterunt;* ESTQVE *animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum uelle debere: non dubitaui id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximeq; necessarium. neque enim sum ueritus, ne sustinere tua in me uel innumerabilia beneficia non possem: cum præsertim con-*

fiderem, nullam esse gratiam tantam, quam non uel capere animus meus accipiendo, uel remunerando, cumulandoq; illustrare possit. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi, & locaui: statuiq;, in eo me non officij solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quærere. neque uero cuiquam salutem, ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi sit honos eius: in quo omnia mea posita esse decreui. huic te unũ tanto adiumento esse, si uolueris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requirendum. habemus hæc omnia; bonorũ studium conciliatum ex tribunatu, propter nostram, ut spero te intelligere, causam; uulgi, ac multitudinis, propter magnificentiam munerũ, liberalitatemq; naturæ; iuuentutis, & gratiosorum in suffragijs, propter ipsius excellentem in eo genere uel gratiam, uel diligentiam; nostram suffragationem, si minus potentem, at probatam tamen, & iustam, & debitam, et propterea fortasse etiam gratiosam. dux nobis, & auctor opus est, & eorum uentorum, quos proposui, moderator quidam, & quasi gubernator. qui si ex omnibus unus optandus esset; quem tecum conferre possemus, non haberemus. quamobrem, si me memorem, si gratum, si bonum uirum uel ex hoc ipso, quòd tam uehementer de Milone laborem, existimare potes; si dignum denique tuis beneficijs iudicas: hoc à te peto, ut subuenias huic meæ solicitudini, ut huic meæ laudi, uel, ut uerius dicam, prope saluti tuum studium dices. De ipso T. Annio tantum tibi polliceor, te maioris ani=

mi, grauitatis, constantiæ, beneuolentiæ erga te, si complecti hominem uolueris, habiturum esse neminem. mihi uero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris, ut eundem te facile agnoscam fuisse in laude mea, qui fueris in salute. Ego ni te uidere scirem, cum hæc ad te scriberem, quantum officij sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum; plura scriberem. nunc tibi omnem rem, atque causam, meq; totum commendo, atque trado. unum hoc sic habeto; si à te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quàm ipsi Miloni debiturum: non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua præcipue sum ab illo adiutus; quàm pietas erit in referenda gratia iucunda. eam autem tuo unius studio me assequi posse confido. Vale.

M. CICERO PROCOS. C. CVRIONI TRIB. PL. S. P. D.

SEra gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est: longe enim absum: audio sero. sed et tibi gratulor: et, ut sempiternæ laudi tibi sit iste tribunatus, exopto: teq; hortor, ut omnia gubernes, & moderere prudentia tua; ne te auferant aliorum consilia. nemo est, qui sapientius tibi suadere possit te ipso. nunquã labere, si te audies. non scribo hoc temere. cui scribam, uideo. noui animum, noui consiliũ tuum. non uereor, ne quid timide, ne quid stulte facias, si ea defendes, quæ ipse recta esse senties. quòd in id reip. tẽpus non incideris, sed

ueneris, (iudicio enim tuo, non casu, in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum) profecto uides, quanta uis in rep. temporum sit, quanta uarietas rerum, quàm incerti exitus, quàm flexibiles hominum uoluntates: quid insidiarum, quid uanitatis in uita, non dubito quin cogites. sed, amabo te, cura, & cogita, nihil noui, sed illud idem, quod initio scripsi. tecum loquere: te adhibe in consilium: te audi: tibi obtempera. alteri, qui melius dare consilium possit, quàm tu, non facile inueniri potest: tibi uero ipsi certe nemo melius dabit. dij immortales, cur ego non adsum uel spectator laudum tuarum, uel particeps, uel socius, uel minister consiliorum? tametsi hoc minime tibi deest: sed tamen efficeret magnitudo, & uis amoris mei, consilio te ut possem iuuare. scribam ad te plura alias: paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sane feliciter, & ex mea sententia remp. gessimus, unis literis totius æstatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamq; difficili in re, atque causa, cognosces ex ijs literis, quas Thrasoni liberto tuo dedi. Te mi Curio pro tua incredibili in me beneuolentia, meaq; item in te singulari, rogo, atque oro, ne patiare mihi quidquam ad hanc prouincialem molestiam temporis prorogari. præsens tecum egi, cum te tribunum pl. isto anno fore non putarem: itemq; petiui sæpius per literas, sed tum quasi à senatore nobilissimo, & adolescente gratiosissimo, nunc à tribuno pl. & à Curione trib. non ut decernatur aliquid noui, quod solet esse difficilius; sed ut ne quid noui decernatur; & ut S. C. & leges

Venturū paucis me tibi [illegible]. Paucis, si tibi dis faventibus diebus.

leges defendas; eaq́; mihi cōditio maneat, qua profectus ſum. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO PRO COS. M. CELIO S. D.

QVid? tu me hoc tibi mandaſſe existimas, ut mihi gladiatorum compoſitiones, ut uadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres, & ea, quæ nobis, cum Romæ ſumus, narrare nemo audeat? uide, quantum tibi meo iudicio tribuam: (nec mehercule iniuria: πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognoui) ne illa quidem curo mihi ſcribas, quæ maximis in rebus reip. gerūtur quotidie; niſi quid ad me ipſum pertinebit. ſcribent alij: multi nunciabūt: perferet multa etiam ipſe rumor. quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed, ut ab homine longe in poſterum proſpiciente, futura expecto: ut, ex tuis literis cum formam reip. uiderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. neque tamen adhuc habeo, quod te accuſem: neque enim fuit, quod tu plus prouidere poſſes, quàm quiuis noſtrum, in primisq́; ego, qui cum Pompeio complures dies nullis in alijs, niſi de rep. ſermonibus uerſatus ſum: quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſcribenda ſunt. tantum habeto, ciuem egregium eſſe Pompeium, & ad omnia, quæ prouidenda ſunt in rep. & animo, & conſilio paratum. quare da te homini: complectetur, mihi crede. iam ijdem illi & boni, & mali ciues uidentur, qui nobis uideri ſolent. Ego, cum Athenis decem ipſos dies fuiſſem, multumq́; mecum Gallus noſter Caninius; proficiſcebar inde pridie Non. Quint.

cum hoc ad te literarum dedi. tibi cum omnia mea commendatissima esse cupio, tum nihil magis, quàm ne tempus nobis prouinciæ prorogetur. in eo mihi sunt omnia. quid, quando, et quo modo, & per quos agendum sit, tu optime constitues. Vale.

M. CICERO PROCOS. M. CELIO RVFO, AEDILI CVR. DES. S. P. D.

Plurimum tibi, ut debeo, gratulor, lætorq́; cum præsenti, tum etiam sperata tua dignitate; serius, non negligentia mea, sed ignoratione rerum omnium: in iis enim sum locis, quò & propter longinquitatem, & propter latrocinia tardissime omnia perferuntur. & cum gratulor: tum uero, quibus uerbis tibi gratias agam, non reperio, quòd ita factum sit, ut dederis nobis, quemadmodum scripseras ad me, quem semper ridere possemus. itaque cum primum audiui, ego ille ipse factus sum, (scis quem dicam) egiq́; omnes illos adolescentes, quos ille iactitabat. difficile est loqui. Te autem contemplans absentem, & quasi tecū coram loquerer, Non ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris. quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud: Incredibile hoc factu obiicitur. repente uero incessi omnibus lætitiis. in quo cum obiurgarer, quòd nimio gaudio pene desiperem, ita me defendebam: Ego uoluptatem animi nimiam. quid quæris? dum illum rideo, pene sum factus ille. sed hæc pluribus, multaq́; alia & de te, & ad te, cum primum ero aliquid otii nactus.

Te uero mi Rufe diligo; quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modo inimicorum, sed etiam inuidorū meorum; ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarū pœniteret. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO RVFO, AEDILI CVR. DES. S. P. D.

TV uide, quàm ad me literæ non perferantur: non enim adduci possum, ut abs te, posteaquam ædilis factus es, nullas putem datas; præsertim cùm esset tanta res, tantæ gratulationes: de te, quia, quod sperabam: de illo, (balbus enim sum) quòd non putaram. atqui sic habeto, nullam me epistolam accepisse tuam post comitia ista præclara, quæ me lætitia extulerunt. ex quo uereor, ne idem eueniat in meas literas. equidem nunquam domū misi unam epistolam, quin esset ad te altera: nec mihi est te iucundius quidquam, nec carius. sed balbi non sumus: ad rem redeamus. Vt optasti, ita est: uelles enim, ais, tantum modo ut haberem negotij, quod esset ad laureolam satis. Parthos times, quia diffidis copijs nostris. ergo ita accidit: nam Parthico bello nunciato, locorum quibusdam angustijs, & natura montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, satis probe ornatum auxilijs, et quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis nostri. multum est enim in his locis; Hiccine est ille, qui urbem? quem senatus? nosti cætera. cum uenissem ad Amanū, qui mons mihi cum Bibulo communis est, diuisus aquarum diuortijs; Cassius noster, quod mihi magnæ uduptati fuit, feliciter ab

Antiochia hostem reiecerat. Bibulus prouinciam accepe rat. interea cum meis copijs omnibus uexaui Amanienses hostes sempiternos. multi occisi, capti: reliqui dissipati. castella munita, improuiso aduentu capta, & incensa. ita uictoria iusta imperator appellatus apud Issum, quo in loco sæpe, ut ex te audiui, Clitarchus tibi narrauit, Darium ab Alexandro esse superatum, abduxi exercitum ad infestissimam Ciliciæ partem. ibi quintum & uigesimum iam diem aggeribus, uineis, turribus oppugnabam oppidum munitissimum Pindenissum, tantis opibus, tantoq; negotio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi. quod si, ut spero, cepero: tum uero literas publice mittam. Hæc ad te in præsenti scripsi, ut speres te assequi id, quod optasses. sed, ut redeam ad Parthos: hæc æstas habuit hunc exitum satis felicem. ea, quæ sequitur, magno est in timore. quare mi Rufe uigila, primum ut mihi succedatur: sin id erit, ut scribis, &, ut ego arbitror, spissius; illud, quod facile est, ne quid mihi temporis prorogetur. De rep. ex tuis literis, ut antea tibi scripsi, cum præsentia, tum etiam futura magis expecto. quare, ut ad me omnia quamdiligentissime perscribas, te uehementer rogo. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

PVtares'ne unquam accidere posse, ut mihi uerba deessent, neque solum ista uestra oratoria, sed hæc etiam leuia nostratia? desunt autem propter hanc causam, quòd mirifice sum solici-

tus, quidnam de prouincijs decernatur. mirum me desiderium tenet urbis, incredibile meorum, atque in primis tui, satietas autem prouinciæ; uel quia uidemur eam famam consecuti, ut non tam accessio quærenda, quàm fortuna metuenda sit; uel quia totum negotium non est dignum uiribus nostris, qui maiora in rep. onera sustinere & possimus, & soleamus; uel quia belli magni timor impendet: quod uidemur effugere, si ad constitutam diem decedemus. De pantheris per eos, qui uenari solent, agitur mandato meo diligenter: sed mira paucitas est: & eas, quæ sunt, ualde aiunt queri, quòd nihil cuiquam insidiarum in mea prouincia, nisi sibi, fiat. itaque constituisse dicuntur in Cariam ex nostra prouincia decedere. sed tamen sedulo fit; et in primis à Patischo. quidquid erit, tibi erit: sed quid plane esset, nesciebamus. Mihi mehercule magnæ curæ est ædilitas tua. ipsa dies me admonebat: scripsi enim hæc ipsis Megalensibus. tu uelim ad me de omni reip. statu quàmdiligētissime perscribas: ea enim certissima putabo, quæ ex te cognouero. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

Solicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuosæ conciones, ita molestæ quinquatribus afferebantur: nam citeriora nondum audiebamus. sed tamen nihil me magis solicitabat, quàm in his molestijs non me, si qua ridenda essent, ridere tecum: sunt enim multa: sed ea non audeo scribere: illud moleste fero, nihil me adhuc his de rebus habe-

re tuarum literarum. quare, etsi, cum tu hæc leges, ego iam annuum munus confecero: tamen obuiæ mihi uelim sint literæ tuæ, quæ me erudiant de omni rep. ne hospes plane ueniam. hoc melius, quàm tu, facere nemo potest. Diogenes tuus, homo modestus, à me cum Philone Pessinunte discessit. iter habebant ad Deiotarũ regem: quanquam omnia nec benigna, nec copiosa cognorant. Vrbem mi Rufe cole, & in ista luce uiue: omnis enim peregrinatio, quod ego ab adolescentia iudicaui, obscura, & sordida est ijs, quorum industria Romæ potest illustris esse. quod cum probe scirem, utinam in sententia permansissem. cum una mehercule ambulatiuncula, atque uno sermone nostro omnes fructus prouinciæ non confero. spero me integritatis laudem consecutum. non erat minor ex contemnenda, quàm ex conseruata prouincia. spes triumphi, inquis? satis gloriose triumpharem, si non essem tandiu quidem in desiderio rerum mihi carissimarum. sed, ut spero, propediem te uidebo. tu mihi obuiam mitte epistolas te dignas. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

RAras tuas quidem (fortasse enim nõ perferuntur) sed suaues accipio literas: uel quas proxime acceperam, quàm prudentes, quàm multi & officij, & consilij. etsi omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonebas: tamen confirmantur nostra consilia, cum sentimus prudentibus, fideliterq; suadentibus idem uideri. ego Appium, ut sæpe tecum

locutus sum, ualde diligo: meq; ab eo diligi statim cœptum esse, ut simultatem deposuimus, sensi: nam & honorificus in me consul fuit, & suauis amicus, et studiosus studiorum etiam meorum. mea uero officia ei nō defuisse, tute es testis: quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accidit Phania. et mehercule etiam pluris eum feci, quòd te amari ab eo sensi. iam me Pompeij totum esse scis: Brutum à me amari intelligis. quid est causæ, cur mihi non sit in optatis, complecti hominem florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis? collegam meum præsertim, et in ipsa collegij laude, & scientia studiosum mei? hæc eo pluribus scripsi, quòd mihi significabant tuæ literæ subdubitare, qua essem erga illum uoluntate. credo te audisse aliquid: falsum est, mihi crede, si quid audisti. genus institutorum, & rationum mearum dissimilitudinem nonnullam habet cum illius administratione prouinciæ. ex eo quidam suspicati fortasse sunt, animorum contentione, non opinionum dissensione, me ab eo discrepare. nihil autem feci unquam, neque dixi, quod contra illius existimationem esse uellem. post hoc negotium autem, & temeritatem nostri Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epistola ueternus ciuitatis. gaudebam sane, & congelasse nostrum amicum lætabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. quid ais? Cæsarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret præter me? nam, ita uiuam, putaui. Dij immortales, quàm ego risum nostrum desidero? Mihi erat in animo, quoniam iurisdictionem confeceram; ciuitates locupletaram;

publicanis, etiam superioris lustri reliqua sine sociorum ulla querela conseruaram, priuatis, summis, infimis fueram iucundus; proficisci in Ciliciam nonis Maij, & , cum primum aestiua attigissem, militaremq; rem collocassem, decedere ex S. C. Cupio te aedilem uidere: miroq; desiderio me urbs afficit, & omnes mei, tuq; in primis. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

M. Fabio, uiro optimo, & homine doctissimo, familiarissime utor: mirificeq; eum diligo, cum propter summum eius ingenium, summamq; doctrinam, tum propter singularem modestiam. eius negotium sic uelim suscipias, ut si esset res mea. noui ego uos magnos patronos. hominem occidat oportet, qui uestra opera uti uelit. sed in hoc homine nullam accipio excusationem. omnia relinques, si me amabis, cum tua opera Fabius uti uolet. Ego res Romanas uehementer expecto, et desidero: in primisq;, quid agas, scire cupio: nam iandiu propter hiemis magnitudinem nihil noui ad nos afferebatur. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

NOn potuit accuratius agi, neque prudentius, quàm actum est à te cum Curione de supplicatione. & mehercule confecta res est ex mea sententia, cum celeritate, tum quòd is, qui erat iratus, competitor tuus, & idem meus, assensus est ei, qui or-

nauit res nostras diuinis laudibus. quare scito me spe-
rare ea, quæ sequuntur: ad quæ tu te para. Dolabel
lam à te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari.
nam ea, quæ speras Tulliæ meæ prudentia temperari
posse, scio, cui epistolæ tuæ respondeant. quid, si meam
legas, quam ego tum ex tuis literis misi ad Appium?
sed quid agas? sic uiuitur. quod actum est, dij appro-
bent. spero fore iucundum generum nobis. multum
in eo tua nos humanitas adiuuabit. Resp. me ualde so
licitat. faueo Curioni. Cæsarem honestum esse cupio.
pro Pompeio emori possum. sed tamen ipsa rep. nihil
mihi est carius. in qua tu non ualde te iactas. distri-
ctus enim mihi uideris esse, quòd & bonus ciuis, &
bonus amicus es. Ego de prouincia decedens quæstorem
Celium præposui prouinciæ. puerum, inquis? at quæ-
storem, at nobilem adolescentem, at omnium fere exē-
plo. neque erat superiore honore usus, quem præfice-
rem. Pontinius multo ante discesserat. à Q. fratre im
petrari non poterat: quem tamen si reliquissem, dice-
rent iniqui, non me plane post annum, ut senatus uo-
luisset, ex prouincia decessisse, quoniam alterum me
reliquissem. fortasse & illud adderent; senatum eos
uoluisse prouincijs præesse, qui antea non præfuissent;
fratrem meum triennium Asiæ præfuisse. denique nūc
solicitus non sum: si fratrem reliquissem, omnia time-
rem. postremo non tam mea sponte, quàm potentissi-
morum uirorū exemplo; qui omnes Cassios, Antoniosq;
complexi sunt. hominem adolescentem non tam allicere
uolui, quàm alienare nolui. hoc tu meum consilium
laudes necesse est: mutari enim non potest. De Ocella

parum plane ad me scripseras, & in actis non erat. Tuæ res gestæ ita notæ sunt, ut trans montem Taurum etiam de Matrinio sit auditum. Ego, nisi quid me Etesiæ morabuntur, celeriter, ut spero, uos uidebo. Vale.

M. CICERO IMP. M. CELIO, AEDILI CVR. S. P. D.

MAgno dolore me affecissent tuæ literæ, nisi iã & ratio ipsa depulisset omnes molestias, & diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem nouum. sed tamen quare acciderit, ut ex meis superioribus literis id suspicarere, quod scribis, nescio: quid enim fuit in illis præter querelam temporũ, quæ non animum meum magis solicitum haberent, quàm tuum? nam non eam cognoui aciem ingenij tui; quod ipse uideam, te id ut non putem uidere. illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improuidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam, et prope iacentem desciscerem; aut tam inconstantem, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, à meq; ipse deficerem, et, quod initio, semperq; fugi, ciuili bello interessem. quod est igitur meum triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines: nosti enim non modo stomachi mei, cuius tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. accedit etiam molesta hæc pompa lictorum meorum, nomenq; imperij, quo appellor. eo si onere careré, quamuis paruis Italiæ latebris contentus essem. sed incurrit

hæc nostra laurus non solum in oculos, sed iam etiam in uoculas maleuolorum. quod cum ita esset, nihil tamen unquam de profectione, nisi uobis approbantibus, cogitaui. sed mea prædiola tibi nota sunt. in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. quòd autem in maritimis facillime sum, moueo nonnullis suspicionem, uelle me nauigare. quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium: nam ad bellum quidem qui conuenit? præsertim contra eum, cui spero me satisfecisse; ab eo, cui tamen satisfieri nullo modo potest. deinde sententiam meam tu facillime perspicere potuisti iam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obuiam uenisti: non enim te celaui. sed non ne tum prouidisti, quàm abhorrerem ab urbe relinquenda? quod cum audissem; non ne tibi affirmaui, quiduis me potius perpessurum, quàm ex Italia ad bellum ciuile exiturum? quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? credas hoc mihi uelim, quod puto te existimare, ex his miserijs nihil aliud me quærere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse, quàm pacem; ea desperata, nihil tam fugisse, quàm arma ciuilia. huius me constantiæ, puto fore, ut nunquam pœniteat. etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensiũ, quòd nunquam bello ciuili interfuisset. hoc nostra laus erit illustrior, quòd illi tribuebatur ignauiæ, de nobis id existimari posse non arbitror. nec me ista terrent, quæ mihi à te ad timorẽ fidissime, atque amantissime proponuntur: nulla est enim acerbitas, quæ non omnibus hac orbis terrarũ perturba=

tione impendere uideatur. quam quidem ego à rep. meis priuatis, et domesticis incommodis libentissime uel istis ipsis, quæ tu me mones ut caueam, redemissem. Filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla resp. satis amplum patrimonium relinquam memoriam nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis ciuibus. nam quod rogas, ut respiciam generum meum, adolescentem optimum, mihiq; carissimum: an dubitas, cum scias quanti cum illum, tum uero Tulliam meã faciam, quin ea me cura uehementissime solicitet? & eo magis, quòd in communibus miserijs hac tantum oblectabar specula, Dolabellam meũ, uel potius nostrum fore ab ijs molestijs, quas liberalitate sua contraxerat, liberum. uelim quæras, quos ille dies sustinuerit, in urbe dum fuit, quàm acerbos sibi, quàm mihi ipsi socero non honestos. itaque neque ego hunc Hispaniensem casum expecto; de quo mihi exploratum est, ita esse, ut tu scribis: nec quidquam astute cogito. si quando erit ciuitas: erit profecto nobis locus. sin autem non erit: in easdem solitudines tu ipse, ut arbitror, uenies, in quibus nos consedisse audies. sed ego fortasse uaticinor, & hæc omnia meliores habebunt exitus. recordor enim desperationes eorum, qui senes erant adolescente me. eos ego fortasse nunc imitor, & utor ætatis uitio. uelim, ita sit: sed tamen togam prætextam texi Oppio, puto te audisse. nam Curtius noster dibaphũ cogitat: sed eum infector moratur. hæc aspersi, ut scires, me tamen in stomacho solere ridere. De Dolabella quod scripsi, suadeo uideas, tanquam si res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter,

specula.

nihil temere faciemus. te tamen oramus, quibuscunque erimus in terris, ut nos, liberosq; nostros ita tueare, ut amicitia nostra, & tua fides postulabit. Vale.

M. CICERO IMP. CANINIO SALLVSTIO PRO QVAES. S. P. D.

opinor, cu scripsi esse CAIO, otiis Literis; factu esse, CANINIO.

Literas à te mihi stator tuus reddidit Tarsi ad XVI. *cal. Sext. his ego ordine, ut uideris uelle, respondebo. De successore meo nihil audiui: nec quenquam fore arbitror. quin ad diem decedam, nulla causa est, præsertim sublato metu Parthico. commoraturum me nusquam sane arbitror. Rhodum Ciceronum causa puerorum accessurum puto. neque id tamen certum est. ad urbem uelim quamprimũ uenire: sed tamen iter meũ reip. et rerum urbanarum ratio gubernabit. successor tuus non potest ita maturare ullo modo, ut tu me in Asia possis conuenire. De rationibus referendis, non erat incommodum te nullam referre: quam tibi scribis à Bibulo fieri potestatem. sed id uix mihi uideris per legem Iuliã facere posse: quam Bibulus certa quadam ratione non seruat, tibi magnopere seruandam censeo. Quod scribis, Apamea præsidiũ deduci non oportuisse: uidebam idem cæteros existimare: molesteq; ferebam, de ea re minus commodos sermones maleuolorum fuisse. Parthi transierint, nec ne, præter te uideo dubitare neminem; itaque omnia præsidia, quæ magna, & firma paraueram, commotus hominum non dubio sermone dimisi. Rationes mei quæstoris nec uerum fuit me tibi mittere; nec tum erant*

confectæ. eas nos Apameæ deponere cogitabamus. De præda mea præter quæstores urb. idest populum R. teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ; ut & mihi, & populo cautum sit sine uecturæ periculo. Quod scribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ: nihil est, quod in isto genere cuiquam possim commodare: omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda à præfectis; quæ autē mihi attributa est, à quæstore curetur. Quod quæris, quid existimem de legionibus, quæ decretæ sunt in Syriam: antea dubitabam, uenturæ ne essent; nunc mihi non est dubium, quin, si antea auditum erit, otium esse in Syria, uenturæ non sint. Marium quidem successorem tarde uideo esse uenturum; propterea quòd senatus ita decreuit, ut cum legionibus iret. Vni epistolæ respondi. uenio ad alteram. Petis à me, ut Bibulo te quamdiligentissime commendem. in quo mihi uoluntas non deest: sed locus uidetur esse tecum expostulandi: solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo sunt, certiorem me nunquam fecisti, quàm ualde Bibuli uoluntas à me sine causa abhorreret: permulti enim ad me detulerunt; cum magnus Antiochiæ metus esset, et magna spes in me, atque in exercitu meo, solitum dicere, quiduis se perpeti malle, quàm uideri eguisse auxilio meo. quod ego officio quæstorio te adductū reticere de prætore tuo non moleste ferebam: quanquam, quemadmodum tractarere, audiebam. ille autem, cum ad Thermū de Parthico bello scriberet, ad me literam nunquam misit, ad quem intelligebat eius belli periculum pertinere. tantum de auguratu filij sui

scripsit ad me. in quo ego misericordia commotus, & quod semper amicissimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quamhumanissime scriberem. ille si omnibus est malevolus, quod nunquam existimaui: minus offendor in me. sin à me est alienior: nihil tibi literæ meæ proderunt. nam ad senatum quas Bibulus literas misit, in ijs, quod mihi cum illo erat commune, sibi soli attribuit. se ait curasse, ut cum quæstu populi pecunia permutaretur. quod autem meum erat proprium, ut alarijs transpadanis uti negarem; id etiam populo se remisisse scribit. quod uero illius erat solius, id mecum communicat. equitibus auxiliarijs, inquit, cum amplius frumenti postularemus. illud uero pusilli animi, & ipsa maleuolentia ieiuni, atque inanis, quòd Ariobarzanē, quem senatus per me regem appellauit, mihiq́; commendauit, iste in literis non regem, sed regis Ariobarzanis filium appellat. hoc animo qui sunt, deteriores fiunt rogati. sed tibi morem gessi. literas ad eum scripsi. quas cum acceperis, facies quod voles. Vale.

M. CICERO IMP. Q. THERMO, PRO PRAET. S. P. D.

O*fficium meum erga Rhodonem, cæteraq́; mea studia, quæ tibi, ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo grata esse uehementer gaudeo: mihiq́; scito in dies maiori curæ esse dignitatem tuam: quæ quidem à te ipso integritate, & clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse uideatur. sed mihi magis, magisq́; quotidie de rationibus tuis cogitanti placet illud meum consilium, quod initio Aristoni nostro,*

ut ad me uenit, ostendi; graues te suscepturum inimicitias, si adolescens potens, et nobilis à te ignominia affectus esset. & hercle sine dubio erit ignominia: habes enim neminem honoris gradu superiorem. ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso uincit uiros optimos, hominesq; innocentissimos legatos tuos, quòd & quæstor est, & quæstor tuus. nocere tibi iratum neminem posse perspicio: sed tamē tres fratres, summo loco natos, promptos, non indisertos, te nolo habere iratos, præsertim iure, quos uideo deinceps tribunos pl. per trienniū fore. tempora autem reip. qualia futura sint, quis scit? mihi quidem turbulenta uidentur fore. cur ego te uelim incidere in terrores tribunicios? præsertim cum sine cuiusquam reprehensione legatis quæstorem possis anteferre. qui si dignū se maioribus suis præbuerit, ut spero, & opto; tua laus ex aliqua parte fuerit. sin quid offenderit; sibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi ueniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar; quòd in Ciliciam proficiscebar, existimaui me ad te oportere scribere. tu quod egeris, id uelim dij approbent. sed, si me audies, uitabis inimicitias, et posteritatis otio consules. Vale.

M. CICERO IMP. C. CELIO L. F. QVAES. DES. S. P. D.

CVm optatissimum nuncium accepissem, te mihi quæstorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius in prouincia mecum fuisses. magni enim uidebatur interesse, ad eam necessitudinem, quam nobis sors tribuisset,

buisset, consuetudinem quoque accedere. postea quàm mihi nihil neque à te ipso, neque ab ullo alio de aduentu tuo scriberetur; uerebar, ne id ita caderet, quod etiam nunc uereor, ne ante, quàm tu in prouinciam uenisses, ego de prouincia decederem. accepi autem à te missas literas in Cilicia, cum essem in castris, ad X. cal. Quint. scriptas humanissime: quibus facile & officium, & ingenium tuum perspici posset: sed neque unde, neque quo die datæ essent, aut quo tempore te expectarem, significabant: nec is, qui attulerat, à te acceperat; ut ex eo scirem, quo ex loco, aut quo tempore essent datæ. quæ cum essent incerta, existimaui tamen esse faciundum, ut ad te statores meos, & lictores cum literis mitterem: quas si satis opportuno tempore accepisti, gratissimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quamprimum ueneris. nam quod ad me Curius, consobrinus tuus, mihi, ut scis, maxime necessarius, quod item C. Virginius, propinquus tuus, familiarissimus noster, de te accuratissime scripsit: ualet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens commendatio: sed tuæ literæ, de tua præsertim dignitate, & de nostra coniunctione, maxi mi sunt apud me ponderis. mihi quæstor optatior obtin gere nemo potuit. quamobrem quæcunque à me ornamenta in te proficiscentur; ut omnes intelligant, à me habitam esse rationem tuæ, maiorumq; tuorũ dignitatis. sed id iam facilius consequar, si ad me in Ciliciam ueneris. quod ego & mea, & reip. & maxime tua interesse arbitror. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD APPIVM LIBER III.

M. CICERO APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

SI ipsa resp. tibi narrare posset, quo modo sese haberet: non facilius ex ea cognoscere posses, quàm ex liberto tuo Phania: ita est homo non modo prudens, uerum etiam, quod uidi, curiosus. quapropter ille tibi omnia explanabit: id enim mihi & ad breuitatem est aptius, & ad reliquas res prouidentius. De mea autem beneuolentia erga te etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen uidentur etiã aliquæ meæ partes: sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse cum propter multas suauitates ingenij, officij, humanitatis tuæ, tum quòd ex literis tuis, & ex multorũ sermonibus intelligo, omnia, quæ à me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. quod cũ ita sit, perficiam profectò, ut longi temporis usuram, qua caruimus intermissa nostra consuetudine, et gratia, crebritate, et magnitudine officiorum meorum sarciam, idq; me, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua esse facturum: quam quidem ego si forte de tuis sumpsero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix libertus tuus antea mihi minus fuit notus: sed ut mihi reddidit à te literas plenas & amoris, & officij, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatẽ

literarum tuarum. iucunda mihi eius oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus, quos de me haberes, quotidie mihi narraret. quid quæris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen, ut Phaniam ualde sim desideraturus. quem cum Romam remittes, quod, ut putabamus, celeriter eras facturus; omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me uoles, mandata des uelim. L. Valerium iurisconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam, si non est iurisconsultus: melius enim ei cauere uolo, quàm ipse alijs solet. ualde hominem diligo: est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus. omnino tibi agit gratias: sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO PRO COS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

Cum & contra uoluntatem meam, & præter opinionem accidisset, ut mihi cum imperio in prouinciam proficisci necesse esset: in multis, & uarijs molestijs, cogitationibusq; meis hæc una consolatio occurrebat, quòd neque tibi amicior, quàm ego sum, quisquã posset succedere; neque ego ab ullo prouinciam accipere, qui mallet eam mihi quammaxime aptã, explicatamq; tradere. quòd si tu quoque eandem de mea uoluntate erga te spem habes: ea te profecto nũquã fallet. à te maximopere pro nostra summa cõiunctione, tuâq; singulari humanitate etiam atque etiam peto, et quæso, ut, quibuscũque rebus potes, (potes autẽ

plurimis) prospicias, et consulas rationibus meis. uides ex S. C. prouinciam esse habendam. si eam, quoad eius facere potueris, quamexpeditissimam mihi tradideris: facilior erit mihi quasi decursus mei temporis. quid in eo genere efficere possis, tui consilij est. ego te, quod tibi ueniet in mentem mea interesse, ualde rogo. pluribus uerbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem expectaret; aut id fieri nostra amicitia pateretur; aut res uerba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur. hoc uelim tibi persuadeas; si rationibus meis à te prouisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam uoluptatem esse capturum. Vale.

M. CICERO PRO COS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

A D XI. *cal.* Iun. Brundusium *cum uenissem*, Q. Fabius *legatus tuus mihi præsto fuit, eaq; me ex tuis mandatis monuit, quæ non modo mihi, ad quem pertinebant, sed uniuerso senatui uenerant in mentem, præsidio firmiori opus esse ad istam prouinciam. censebant enim omnes fere, ut in* Italia *supplementum meis, et* Bibuli *legionibus scriberetur. id cum* Sulpicius *consul passurum se negaret: multa nos quidem questi sumus: sed tantus consensus senatus fuit, ut mature proficisceremur, parendum ut fuerit: itaq; fecimus.* Nunc, *quod à te petij literis ijs, quas* Romæ *tabellarijs tuis dedi, uelim tibi curæ sit, ut, quæ successori coniunctissimo, & amicissimo cõmodare potest is, qui prouinciam tradit, ea pro nostra constantissima uoluntate erga te, cura, ac diligentia tua com-*

plectare: ut omnes intelligant, nec me beneuolentiori cuiquam succedere, nec te amiciori potuisse prouinciam tradere. Ex ijs literis, quarum exemplum ad me misisti, quas in senatu recitari uoluisti, sic intellexerâ, permultos à te milites esse dimissos: sed mihi Fabius idem demonstrauit id te cogitasse facere; sed cum ipse à te discederet, integrum militũ numerum fuisse. id si ita est; pergratum mihi feceris, si istas exiguas copias, quas habuisti, quamminimum imminueris. qua de re S. C. quæ facta sunt, ad te missa esse arbitror. equidem pro eo, quanti te facio, quidquid feceris, approbabo: sed te quoque confido ea esse facturum, quæ mihi intelliges maxime esse accommodata. Ego C. Pontinium legatum meũ Brundusij expectabam: eumq; ante cal. Iun. Brundusium uenturũ arbitror. qui cum uenerit; quæ primũ nauigandi nobis facultas data erit, ea utemur. Vale.

M. CICERO PROCOS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

P Ridie Non. Iun. cum essem Brundusij, literas tuas accepi: quibus erat scriptum, te L. Clodio mandasse, quæ illum mecum loqui uelles. eum sane expectabam, ut ea, quæ à te afferret, quamprimum cognoscerem. Meum studium erga te, et officium tametsi multis iam rebus spero tibi esse cognitum, tamen in ijs maxime declarabo, quibus plurimum significare potuero, tuam mihi existimationem, et dignitatẽ carissimam esse. mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L. F. & diligentissime M. Octauius Cn. F. demonstrauit, me à te plurimi fieri: quod egomet multis

argumentis iam antea iudicaram, maximeq; illo libro augurali, quem ad me amantissime scriptum suauissimum misisti. mea in te omnia summæ necessitudinis officia constabunt. nam cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere cœpisti, quotidie pluris feci: tum accesserunt etiam coniunctiones necessariorum tuorum: duos enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompeium filiæ tuæ socerum, & M. Brutum generum tuum. collegij quoque coniunctio, præsertim tam honorifice à te approbata, non mediocre uinculum mihi quidem attulisse uidetur ad uoluntates nostras copulandas. sed si Clodium conuenero; ex illius sermone ad te scribam plura; & ipse operam dabo, ut te quamprimum uideam. Quod scribis, manendi tibi causam eam fuisse, ut me conuenires: id mihi, ne mentiar, gratum est. Vale.

M. CICERO PRO COS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

TRalles ueni ad VI. cal. Sext. ibi mihi præsto fuit L. Lucilius cum literis, mandatisq; tuis: quo quidem homine neminē potuisti nec mihi amiciorem, nec, ut arbitror, ad ea cognoscenda, quæ scire uolebam, aptiorem, prudentiorem'ue mittere. ego autem & tuas literas legi libenter, et audiui Lucilium diligenter. nunc, quoniam et tu ita sentis; (scribis enim, quæ de nostris officijs ego ad te scripserim, etsi ea iucunda fuerunt, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) & re uera, confirmata amicitia, & perspecta fide, commemoratio officiorum superua=

canea est: eam partem orationis prætermittam. tibi tamen agam, ut debeo, gratias: animaduerti enim, & didici ex tuis literis, te omnibus in rebus habuisse rationem, ut mihi consuleres, restitueresq́;, & præparares quodam modo omnia, quo mea ratio facilior & solutior esse posset. hoc tuum officium cum mihi gratissimũ esse dicam: sequitur illud, ut te existimare uelim, mihi magnæ curæ fore, atque esse iam, primum ut ipse tu, tuiq́; omnes, deinde etiam ut reliqui scire possint, me tibi esse amicissimum. quod quibus adhuc non satis est perspectum, ij mihi nolle magis hoc animo nos esse, quàm non intelligere uidentur. sed profectò intelligent: neque enim obscuris personis, nec paruis in causis res agetur. sed hoc fieri melius, quàm dici, aut scribi, uolo. Quòd itinerum meorum ratio te non nullam in dubitationem uidetur adducere, uisurus'ne me sis in prouincia: ea res sic habet. Brundusij cum loquerer cum Phania liberto tuo, ueni in eum sermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem prouinciæ primum esse uenturum, quò te maxime uelle arbitrarer. tunc mihi ille dixit, classe te uelle decedere: perfore accommodatum tibi, si ad Sidam, maritimam partem prouinciæ, nauibus accessissem. dixi me esse facturum: itaq́; fecissem, nisi mihi L. Clodius noster Corcyræ dixisset, minime id esse faciendum; te Laodiceæ fore ad meum aduentum. erat id mihi multo breuius, multoq́; cõmodius, cum præsertim te ita malle arbitrarer. tua ratio postea est cõmutata. nunc, quid fieri possit, tu facillime statues. ego tibi meum consiliũ exponam. Prid. cal. Sext. puto me Laodiceæ fore: ubi perpaucos dies, dum pecunia accipitur,

quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. deinde iter faciam ad exercitũ: ut circiter Id. Sext. putem me ad Iconium fore. ſed ſi quid nunc me fallit in ſcribendo, (procul enim aberam ab re ipſa, & locis) ſimul ac progredi cœpero, quàm celerrimis potero, & quàm creberrimis literis faciam, ut tibi nota ſit omnis ratio dierum, atque itinerum meorum. oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo: ſed, quod tuo commodo fieri poſſit, utriuſque noſtrum magni intereſt, prius ut te conueniam, quàm decedas. quam facultatem ſi quis caſus eripuerit: mea tamen in te omnia officia conſtabunt, non ſecus, ac ſi te uidiſſem. tibi de noſtris rebus nihil ſum ante mandaturus per literas, quàm deſperaro coram me tecum agere poſſe. Quod te à Scæuola petiſſe dicis, ut, dum tu abeſſes ante aduentum meum, prouinciæ præeſſet: eum ego Epheſi uidi, fuitq́; mecũ familiariter triduum illud, quod ego Epheſi cõmoratus ſum: nec ex eo quidquam audiui, quod ſibi à te mandatum diceret. ſane uellem potuiſſet obſequi uoluntati tuæ: non enim arbitror noluiſſe. Vale.

M. CICERO PROCOS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

CVm meum factum cum tuo comparo; etſi non magis mihi faueo in noſtra amicitia tuenda, quàm tibi, tamen multo magis meo facto delector, quàm tuo. ego enim Brundusij quæſiui ex Phania, cuius mihi uidebar & fidelitatem erga te perſpexiſſe, & noſſe locum, quem apud te is teneret, quam in partem prouinciæ maxime putaret te uelle ut

in succedendo primum uenirem. cum ille mihi respondisset, nihil me tibi gratius facere posse, quàm si ad Sidã nauigassem: etsi minus dignitatis habebat ille aduentus, et ad multas res mihi minus erat aptus; tamen me ita dixi esse facturum. idem ego cum L. Clodium Corcyræ conuenissem, hominem ita tibi coniunctũ, ut mihi, cum illo quum loquerer, tecum loqui uiderer: dixi ei me ita facturum esse, ut in eam partem, quam Phania rogasset, primum uenirem. tunc mihi ille cum gratias egisset, magnopere à me petiuit, ut Laodiceam protinus irem: te in prima prouincia uelle esse, ut quamprimum decederes: quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes uidere, te antea, quàm tibi successum esset, decessurum fuisse. quod quidem erat consentaneum cum ijs literis, quas ego Romæ acceperam: ex quibus perspexisse mihi uidebar, quàm festinares decedere. respondi Clodio, me ita esse facturum, ac multo quidem libentius, quàm si illud esset faciendũ, quod promiseram Phaniæ. itaque & consilium mutaui; et ad te statim mea manu scriptas literas misi: quas quidem ex tuis literis intellexi satis mature ad te esse perlatas. hoc ego meo facto ualde delector: nihil enim potuit fieri amantius. considera nunc uicissim tuum. Non modo ibi non fuisti; ubi me quamprimum uidere posses: sed eò discessisti, quò ego te ne persequi quidem possem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege, ut opinor, Cornelia constituti essent: ut tuum factum illis, qui, quo animo inter nos simus, ignorant, alieni hominis, ut leuissime dicam, et fugientis congressum, meum uero cõiunctissimi et amicissimi esse uideatur. ac mihi tamen ante, quàm in prouinciã

uenirem, redditæ sunt à te literæ: quibus etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamen mihi non dubiam spem mei cōueniendi afferebas: cum interea, credo equidem, maleuoli homines, (late enim patet hoc uitium, et est in multis) sed tamen probabilem materiem nacti sermonis, ignari meæ constantiæ, conabantur alienare à te uoluntatem meā: qui te forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, iudicare dicerent; cum posses iam suspicari, tibi esse successum: quæ ne ab ijs quidem fieri solerent, qui breui tempore sibi successum iri putarent. horum ego sermone non mouebar: quin etiam (credas mihi uelim) si quid tu ageres, leuari me putabam molestia: & ex annua prouincia, quæ mihi longa uidetur, prope iam undecim mensium prouinciam factā esse gaudebam, si absenti mihi unius mensis labor detractus esset. illud, uere dicam, me mouet, in tanta militū paucitate abesse tres cohortes, quæ sint plenissimæ, nec me scire ubi sint. molestissime autem fero, quòd, te ubi uisurus sim, nescio: eoq; ad te tardius scripsi, quòd quotidie te ipsum expectabam: cum interea ne literas quidem ullas accepi, quæ me docerent, quid ageres, aut ubi te uisurus essem. itaque uirum fortem, mihiq; in primis probatum, Antonium, præfectum euocatorum, misi ad te, cui, si tibi uideretur, cohortes traderes: ut, dum tempus anni esset idoneum, aliquid negotij gerere possem. in quo tuo consilio ut me sperarem esse usurum, & amicitia nostra, & literæ tuæ fecerant: quod ego ne nunc quidem despero. sed plane, quando, aut ubi te uisurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum. ego, ut me tibi amicissimum esse et æqui

& iniqui intelligant, curabo. de tuo in me animo iniquis secus existimandi uideris non nihil loci dedisse. id si correxeris, mihi ualde gratum erit. et ut habere rationem possis, quo loco me, salua lege Cornelia, conuenias: ego in prouinciam ueni prid. cal. Sext. iter in Ciliciam facio per Cappadociam. castra moui ab Iconio Prid. cal. Sept. nunc tu et ex diebus, & ex ratione itineris, si putabis me esse conueniendum, constitues, quo loco id commodissime fieri possit, & quo die. Vale.

M. CICERO PRO COS. S. D.
APPIO PVLCHRO.

PLuribus uerbis ad te scribam, cum plus otij nactus ero. hæc scripsi subito, cum Bruti pueri Laodiceæ me conuenissent, & se Romam properare dixissent. itaque nullas ijs, præterquam ad te, & ad Brutum, dedi literas. Legati Appiani mihi uolumen à te plenum querelæ iniquissimæ reddiderunt, quòd eorũ ædificationem literis meis impedissem. eadem epistola petebas, ut eos quamprimũ, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem: & simul peracute querebare, quòd eos tributa exigere uetarem prius, quàm ego re cognita permisissem: genus enim quoddã fuisse impediendi, cum ego cognoscere non possem, nisi cum ad hiemem me ex Cilicia recepissem. ad omnia accipe: et cognosce æquitatẽ expostulationis tuæ. Primum cum ad me aditum esset ab ijs, qui dicerent à se intolerabilia tributa exigi; quid habuit iniquitatis, me scribere, ne facerent ante, quàm ego rem, causámq;

cognoscerem? non poteram, credo, ante hiemem: sic enim scribis. quasi uero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me uenire debuerint. tam longe, inquis? quid? cum dabas ijs literas, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quominus ante hiemem ædificarent; non eos ad me uenturos arbitrabare? tametsi id quidem fecerunt ridicule: quas enim literas afferebant, ut opus æstate facere possent; eas mihi post brumam reddiderunt. sed scito, & multo plures esse, qui de tributis recusent, quàm qui exigi uelint; & me tamen, quod te uelle existimem, esse facturum. De Appianis *hactenus.* A' Pausania, Lentuli *liberto, accenso meo, audiui, cum diceret, te secum esse questum, quod tibi obuiam non prodissem. scilicet contempsi te: nec potest fieri me quidquam superbius. cum puer tuus ad me secunda fere uigilia uenisset; isq; te ante lucem* Iconium *mihi uenturum nunciasset; incertumq;, utra uia, cum essent duæ: altera* Varronem, *tuum familiarissimum; altera* Q. Leptam, *præfectum fabrum meum, tibi obuiam misi: mandaui utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obuiam prodire possem. currens* Lepta *uenit; mihiq; nũciauit, te iam castra prætergressum esse. confestim* Iconium *ueni. cætera iam tibi nota sunt. an ego tibi obuiam non prodirem? primum* Appio Claudio? *deinde imperatori? deinde more maiorum? deinde, quod caput est, amico? præsertim cum in isto genere multo etiam ambitiosius facere soleam, quàm honos meus & dignitas postulet. sed hæc hactenus. illud idem* Pausania *dicebat te dixisse: Quid?* Appius Lentulo, Lentulus Appio *processit obuiam,* Ci-

cero Appio noluit? Quæſo, etiam ne tu has ineptias, homo, mea ſententia, ſumma prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum uſu, addo urbanitatem, quæ eſt uirtus, ut Stoici rectiſſime putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem ualere apud me plus, quàm ornamenta uirtutis, exiſtimas? cum ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima; tamen iſta ueſtra nomina nunquam ſum admiratus; uiros eos, qui ea uobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. poſtea uero quàm ita & accepi, & geſſi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem; ſuperiorem quidem nunquam, ſed parem uobis me ſperaui eſſe factum. nec mehercule aliter uidi exiſtimare uel Cn. Pompeium, quem omnibus, qui unquam fuerunt; uel P. Lentulum, quem mihi ipſi antepono. tu ſi aliter exiſtimas, nihil errabis, ſi paulo diligentius, (ut, quid ſit ἐξοχὺ, quid ſit ἐυγένεια, intelligas) Athenodorus Sandonis filius quid de his rebus dicat, attenderis. ſed ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, uerum etiam amiciſſimum exiſtimes uelim. profecto omnibus meis officijs efficiam, ut, ita eſſe, uere poſſis iudicare. tu autem ſi id agis, ut minus mea cauſa, dum ego abſum, debere uidearis, quàm ego tua laborarim: libero te iſta cura. πὰρ' ἐμοί γε καὶ ἄλλοι, οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλισα δὲ μητίετα ζεύς. ſi autem natura es φιλαίτιος: illud non perficies, quo minus tua cauſa uelim: hoc aſſequere, ut, quam in partem accipias, minus laborem. Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſcientia officij mei, beneuolentiæq;, quam à me certo

iudicio susceptam, quoad tu uoles, conseruabo. Vale.

M. CICERO PRO COS. S. D.
APPIO PVLCHRO.

ETsi, quantum ex literis tuis intelligere potui, uidebam te hanc epistolam, cum ad urbẽ esses, esse lecturum, refrigerato iam leuissimo sermone hominum prouincialium: tamen, cum tu tam multis uerbis ad me de improborum oratione scripsisses, faciendum mihi putaui, ut tuis literis breui responderem. Sed prima duo capita epistolæ tuæ tacita mihi quodam modo relinquenda sunt: nihil enim habent, quod aut definitum sit, aut certum; nisi, me uultu, et taciturnitate significasse, tibi non esse amicũ; idq; pro tribunali, cum aliquid ageretur; et non nullis in conuiuijs intelligi potuisse: hoc totum nihil esse, possum intelligere: sed cum sit nihil, ne quid dicatur quidem intelligo. illud quidem scio, meos multos, & illustres & ex superiore, & ex æquo loco sermones habitos cum tua summa laude, & cum magna significatione nostræ familiaritatis, ad te uere potuisse deferri. Nam quod ad legatos attinet: quid à me fieri potuit aut elegantius, aut iustius, quàm ut sumptus egentissimarum ciuitatum minuerem sine ulla imminutione dignitatis tuæ, præsertim ipsis ciuitatibus postulantibus? nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiscentium notum non erat. Apameæ cum essem, multarum ciuitatum principes ad me detulerunt, sumptus decerni legatis nimis magnos, cum soluendo ciuitates

non essent, hic ego multa simul cogitaui. primum, te, hominem non solum sapientem, uerum etiam, ut nunc loquimur, urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari. idq; me arbitror Synnadis pro tribunali multis uerbis disputauisse: primum, Appium Claudium senatui, populoq; R. non Myndensium testimonio (de ea enim ciuitate mentio facta est) sed sua sponte esse laudatum: deinde me ista uidisse multis accidere, ut eorum causa legationes Romam uenirent; sed his legationibus non meminisse ullum tempus laudandi, aut locum dari: studia mihi eorum placere, quòd in te bene merito grati essent; consilium totum uideri minime necessarium: si autem uellent declarare in eo officium suum; laudaturum me, si quis suo sumptu functus esset officio; concessurum, si legitimo; non permissurum, si infinito. quid enim reprehendi potest? nisi quòd addis, uisum esse quibusdam, edictum meum quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum. iam non tam mihi uidentur iniuriam facere ij, qui hæc disputant, quàm si cuius aures ad hanc disputationem patent. Romæ composui edictum. nihil addidi, nisi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me uenissent, ut de tuo edicto totidem uerbis transferrem in meum. diligentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus ciuitatum: quo in capite sunt quædam noua, salutaria ciuitatibus, quibus ego magnopere delector. hoc uero, ex quo suspicio nata est, me exquisiuisse aliquid, in quo te offenderem, tralatitium est. neque enim eram tam desipiens, ut priuatæ rei causa legari

putarem, qui & tibi non priuato, & pro re non priuata sua, sed publica; non in priuato, sed in publico orbis terræ consilio, id est in senatu ut gratias agerent, mittebantur. neque cum edixi, ne quis iniussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra, & qui trans Taurum persequi non possent. nam id est maxime in tuis literis ridendum. quid enim erat, quòd me persequerentur in castra, Taurum'ue transirent; cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum diœcesium, quæ cis Taurum sunt, omniumq; earum ciuitatum magistratus, legationesq; conuenirent? nisi forte postea cœperunt legare, quàm ego Taurum transgressus sum. quod certe non ita est. cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconij essem; quibus in oppidis omnibus commoratus sum: omnes iam istius generis legationes erant constitutæ. atque hoc tamen te scire uolo, me de isto sumptu legationum aut minuendo, aut remittendo decreuisse nihil, nisi quod principes ciuitatũ à me postulassent, ne in uenditionem tributorum, & illam acerbissimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum, atque hostiorum inducerentur sumptus minime necessarij. ego autem, cum hoc suscepissem, non solum iustitia, sed etiam misericordia adductus, ut leuarem miserijs perditas ciuitates, & perditas maxime per magistratus suos; non potui in illo sumptu non necessario negligens esse. tu, cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. sin autem eo genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem ueniant, alijs attribuas: genus sermonis inducis in amicitiam minime

me liberale. ego, si in prouincia de tua fama detrahere unquam cogitassem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundusij, neque ad præfectum fabrum Corcyræ, quem in locum me uenire uelles, retulissem. quare potes, doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda præclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere: Disputabant; ego contra disserebam: Dicebant; ego negabam. an mihi de te nihil esse dictum unquam putas? ne hoc quidem, quod, cum me Laodiceam uenire uoluisses, Taurũ ipse transisti? quod ijsdem diebus meus conuentus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarsi? non dicam plura; ne, in quo te obiurgem, id ipsum uidear imitari. illud dicam, ut sentio: si ista, quæ alios loqui dicis, ipse sentis; tua summa culpa est: sin alij tecum hæc loquuntur; tua tamen, quod audis, culpa non nulla est. mea ratio in tota amicitia nostra constans & grauis reperietur. quod si quis me astutiorem fingit: quid potest esse callidius, quam, cum te absentem semper defenderim, cum præsertim mihi usu uenturum non arbitrarer, ut ego quoque absens a te defendendus essem; nunc committere, ut tu iure optimo me absentem deserere posses? unum genus excipio sermonis, in quo persæpe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici: si aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum mil. male dicitur: quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut grauius diceretur, aut in plures, quam mecum Corcyræ Clodius est locutus; cum in eo genere maxime quereretur te aliorum improbitate minus felicem fuisse.

hos ego sermones, quòd & multi sunt, & tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, lacessiui nunquam, sed non ualde repressi. si quis est, qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse: non nostram is perfidiam coarguit, sed indicat suam: simulq́; non de me is peius, quàm de te existimat. sin autem quem mea instituta in prouincia non delectant; et quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum lædi se putat, cum uterque nostrum recte fecerit, sed non idem uterque secutus sit: hunc ego amicum habere non curo. liberalitas tua, ut hominis nobilissimi, latius in prouincia patuit: nostra si angustior; et si de tua prolixa, beneficaq́; natura limauit aliquid posterior annus, propter quandam tristitiam temporum; non debent mirari homines, cum & natura semper ad largiendum ex alieno fuerim restrictior, & temporibus, quibus alij mouentur, ijsdem ego mouear, me esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi. De *rebus urbanis quòd me certiorem fecisti, cum per se mihi gratum fuit, tum quòd significasti tibi omnia mea mandata curæ fore: in quibus unum illud te præcipue rogo, ut cures, ne quid mihi ad hoc negotij aut oneris accedat, aut temporis:* Hortensiumq́;, *nostrum collegam, et familiarem, roges, ut, si unquam mea causa quidquam aut sensit, aut fecit, de hac quoque sententia bima decedat: qua mihi nihil potest esse inimicius.* De *nostris rebus quod scire uis:* Tarso Non. Oct. Amanum *uersus profecti sumus. hæc scripsi postridie eius diei, cum castra haberem in agro* Mopsuhestiæ. *si quid egero, scribam ad te: neque domum unquam ad meos literas mittam, quin adiun-*

gam eas, quas tibi reddi uelim. De Parthis quod quæris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerũt admixto Parthico ornatu, dicuntur omnes reuertisse. hostem esse in Syria negant ullum. Tu uelim ad me quamsæpissime et de tuis rebus scribas, et de meis, et de omni reip. statu: de quo sum solicitus, eo magis, quòd ex tuis literis cognoui, Pompeiũ nostrum in Hispaniam iturum. Vale.

M. CICERO IMP. APPIO PVLCHRO S. D.

VIx tandem legi literas dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officij, diligentiæ. aspectus uidelicet urbis tibi tuam pristinam urbanitatem reddidit. nam quas ex itinere ante, quàm ex Asia egressus es, ad me literas misisti, unas de legatis à me prohibitis proficisci, alteras de Apameorum ædificatione impedita, legi perinuitus. itaque consciẽtia meæ constantis erga te uoluntatis rescripsi tibi subiratus. ijs uero literis lectis, quas Philotimo liberto meo dedisti, cognoui, intellexiq́; in prouincia multos fuisse, qui nos, quo animo inter nos sumus, esse nollent: ad urbem uero ut accesseris, uel potius ut primum tuos uideris, cognosse te ex ijs, qua in te absentem fide, qua in omnibus officijs tuendis erga te obseruantia, & constantia fuissem. itaque quanti illud me æstimare putas, quod est in tuis literis scriptum? si quid acciderit, quod ad meã dignitatem pertineat, etsi uix fieri possit, tamen te parem mihi gratiam relaturum. tu uero facile facies: NIHIL est enim, quod studio, & beneuolentia, uel amore potius effici nõ possit. Ego, etsi et ipse ita iudica-

bam, & fiebam crebro à meis per literas certior: tamen maximam lætitiam cepi ex tuis literis de ſpe minime dubia, & plane explorata triumphi tui: neque uero ob eam cauſam, quo ipſe facilius conſequerer, (nam id quidem ἐπινούρειον eſt) ſed mehercule, quòd tua dignitas, atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. quare quoniam plures tu habes, quàm cæteri, quos ſcias in hanc prouinciam proficiſci; quòd te adeunt fere omnes, ſi quid uelis: gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me, ſimul atque adeptus eris, quod & tu confidis, & ego opto, literas miſeris. longi ſubſellij, ut noſter Pompeius appellat, iudicatio, & mora ſi quem tibi item unum, alterum ue diem abſtulerit; (quid enim poteſt amplius?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. ſed ſi me diligis, ſi à me diligi uis, ad me literas, ut quamprimum lætitia afficiar, mittito. Et uelim, reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſoluas. cum ipſam cognitionem iuris auguralis conſequi cupio: tum mehercule tuis incredibiliter ſtudijs erga me, muneribusq; delector. quòd autem à me tale quiddam deſideras: ſane mihi conſiderandum eſt, quonam te remunerer potiſſimum genere. nam profecto non eſt meum, qui in ſcribendo, ut tu ſoles admirari, tantũ induſtriæ ponam, committere, ut in ſcribendo negligens fuiſſe uidear; præſertim cum id non modo negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit. uerũ hæc uidebimus. Illud, quod polliceris, uelim pro tua fide, diligentiáq; & pro noſtra non inſtituta, ſed iam inueterata amicitia cures, enitare, ut ſupplicatio nobis quamhonorificentiſſime quamprimum decernatur. omnino ſerius miſi

literas, quàm uellem. in quo cum difficultas nauigandi fuit odiosa: tum in ipsum discessum senatus incidisse credo meas literas. sed id feci adductus auctoritate, & consilio tuo: idq; à me recte factum puto, quòd non statim, ut imperator appellatus sim, sed alijs rebus additis, æstiuisq; confectis, literas miserim. hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum ostendis: meq; totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

M. CICERO IMP. APPIO PVLCHRO S. P. D.

CVm est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facesserent; etsi grauiter primo nuncio commotus sum, quòd nihil tam præter opinionem meam accidere potuit; tamen, ut me collegi, cætera mihi facillima uidebantur; quòd & in te ipso maximam spem, & in tuis magnam habebam; multaq; mihi ueniebant in mentem, quamobrem istum laborem tibi etiam honori putarem fore: illud plane moleste tuli, quòd certissimum & iustissimum triumphũ hoc inuidorum consilio esse tibi ereptum uidebam. quod tu si tanti facies, quanti ego semper iudicaui faciundũ esse: facies sapienter, & ages uictor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. ego enim plane uideo fore neruis, opibus, sapientiaq; tua, uehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ suæ. De me tibi sic, contestans omnes deos, promitto, atque confirmo: me pro tua dignitate (malo enim dicere, quàm pro salute) in hac prouincia, cui tu præfuisti, rogando, depreca-

toris; laborando, propinqui; auctoritate, cari hominis, ut spero, apud ciuitates; grauitate, imperatoris suscepturum officia, atque partes. omnia uolo à me & postules, & expectes. uincam meis officijs cogitationes tuas. Q. Seruilius perbreues à te mihi literas reddidit, quæ mihi tamen nimis lõgæ uisæ sunt: iniuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. nollem accidisset tempus, in quo perspicere posses, quanti ego te, quãti Pompeium, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi; quanti Brutum facerem: quanquam in consuetudine quotidiana perspexisses, sicuti perspicies. sed quoniam accidit: si quid à me prætermissum fuerit, commissum facinus, & admissum dedecus confitebor. Pontinus, qui à te tractatus est præstanti ac singulari fide, cuius tui beneficij sum ego testis, præstat tibi memoriam, beneuolentiamq;, quam debet. qui, cum maximis rebus suis coactus à me inuitissimo decessisset; tamen, ut uidit tua interesse, conscendens iam nauem Epheso Laodiceam reuertit. talia cum te studia uideam habiturum esse innumerabilia; plane dubitare non possum, quin tibi amplitudini ista solicitudo futura sit. si uero effeceris, ut censor creeris; & si ita gesseris censuram, ut & debes, & potes: non tibi solum, sed tuis omnibus uideo in perpetuum summo te præsidio futurum. Illud pugna, & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur: ut, cum hic tibi satisfecerimus, istic quoque nostram in te beneuolentiam nauare possimus. Quæ de hominum, atque ordinum omnium erga te studijs scribis ad me, minime mihi miranda, & maxime iucunda acciderunt: eademq; ad me perscripta sunt

à familiaribus meis. itaque capio magnam uoluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non solum ampla, sed etiam iucunda est, ea tribui, quæ debeantur; tum uero etiamnum remanere in ciuitate nostra studia prope omnium consensu erga fortes, & industrios uiros: quæ mihi ipsi una semper tributa merces est laborum, & uigiliarum mearum. illud uero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo adolescente, cuius ego salutem duobus capitis iudicijs summa contentione defendi, ut tuis inimicitijs suscipiendis obliuisceretur patroni omnium fortunarum, ac rationum suarum; præsertim cum tu omnibus uel ornamentis, uel præsidijs redundares; illi (ut leuissime dicam) multa deessent: cuius sermo stultus & puerilis erat iam antea ad me à M. Celio *familiari nostro perscriptus: de quo item sermone multa scripta sunt abs te. ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias suscepisset, ueterem coniunctionem diremissem, quàm nouam conciliassem. neque enim de meo erga te studio dubitare debes: neque id est obscurum cuiquam in prouincia, nec* Romæ *fuit. sed tamen significatur in tuis literis suspicio quædam, et dubitatio tua: de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium. ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus* Romam *ad laudem tuam mitteretur: aut in quo potui, si te palam odissem, minus quod tibi obesset, facere? si clam, magis aperte inimicus esse? quòd si essem ea perfidia, qua sunt ij, qui in nos hæc conferunt: tamen ea stultitia certe non fuissem, ut aut in obscuro*

odio apertas inimicitias, aut, in quo tibi nihil nocerem, summam ostenderem uoluntatem nocendi. ad me adire quosdam memini, qui dicerent, nimis magnos sumptus legatis decerni: quibus ego non tam imperaui, quàm censui, sumptus legatis quammaxime ad legem Corneliam decernendos. atque in eo ipso me non perseuerasse, testes sunt rationes ciuitatum: in quibus quantũ, quæque uoluit legatis tuis datum, induxit. te autem quibus mẽdacijs homines leuissimi onerarunt? non modo sublatos sumptus, sed etiam à procuratoribus eorũ, qui iam profecti essent, repetitos, & ablatos, eamq́; causam multis omnino non eundi fuisse. quererer tecũ, atque expostularem, nisi, ut supra scripsi, purgare me tibi hoc tuo tempore, quàm accusare te, mallem, idq́; putarem esse rectius. itaque nihil de te, quòd credideris: de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam. nam si me uirum bonum, si dignum ijs studijs, eaq́; doctrina, cui me à pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consilij in maximis rebus perspectum habes: nihil in me non modo perfidiosum, et insidiosum, & fallax in amicitia, sed ne humile quidem, aut ieiunum debes agnoscere. sin autem me astutum, & occultum lubet fingere: quid est, quod minus cadere in eiusmodi naturam possit, quàm aut florentissimi hominis aspernari beneuolentiam; aut eius existimationem oppugnare in prouincia, cuius laudem domi defenderis; aut in ea re animum ostendere inimicum, in qua nihil obsis; aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odiũ apertissimum sit, ad nocendum leuissimum? quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis essem; cum te ex

fratre meo ne tunc quidem, cum tibi prope necesse esset eas agere partes, inimicum mihi fuisse cognouissem? cum uero reditum nostrum in gratiam uterque expetisset: quid in consulatu tuo frustra mecum egisti, quod me aut facere, aut sentire uoluisses? quid mihi mandasti, cum te Puteolis prosequerer, in quo non expectationem tuam diligentia mea uicerim? quòd si id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre: quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quàm hominis nobilissimi, atque honoratissimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, affines, propinqui mihi magno uel ornamento, uel præsidio esse possent? quæ tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non astutia quadá, sed aliqua potius sapientia secutus sum. quid illa uincula, quibus quidem libentissime astringor, quanta sunt? studiorum similitudo, suauitas consuetudinis, delectatio uitæ, atque uictus, sermonis societas, literæ interiores. atque hæc domestica. quid illa tandem popularia? reditus illustris in gratiam; in quo ne per imprudentiam quidem errari potest sine suspicione perfidiæ: amplissimi sacerdotij collegium; in quo non modo amicitiam uiolari apud maiores nostros fas non erat, sed ne cooptari quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus. quæ ut omittam tam multa, atque tanta: quis unquam tanti quenquá fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompeium, socerú filiæ tuæ? etenim si merita ualent: patriam, liberos, salutem, dignitatem, memet ipsum mihi per illum restitutum puto. si consuetudinis iucunditas: quæ fuit unquam amicitia consularium in no-

stra ciuitate coniunctior? si ulla amoris, atque officij signa: quid mihi ille non commisit? quid non mecum communicauit? quid de se in senatu, cum ipse abesset, per quenquam agi maluit? quibus ille me rebus non ornatissimum uoluit amplissime? qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone, aduersantem interdum actionibus suis? quo studio prouidit, ne qua me illius temporis inuidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis? quibus quidem temporibus hæc in eo grauitas, hæc animi altitudo fuit, non modo ut Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum maleuolis de me sermonibus crederet. huius igitur filius cum sit gener tuus; cumq;, præter hanc coniunctionem affinitatis, quàm sis Cn. Pompeio carus, quamq; iucundus, intelligam: quo tandem animo in te esse debeo? cum præsertim eas ad me is literas miserit, quibus, etiam si tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placarer tamen, totumq; me ad eius uiri ita de me meriti uoluntatem, nutumq; conuerterë. sed hæc hactenus: pluribus enim etiam fortasse uerbis, quàm necesse fuit, scripta sunt. Nunc ea, quæ à me perfecta, quæq; instituta sunt, cognosce. atque hæc agimus, & agemus magis pro dignitate, quàm pro periculo tuo: te enim, ut spero, propediem censorem audiemus: cuius magistratus officia, quæ sunt maximi animi, summiq; consilij, tibi diligentius, & accuratius, quàm hæc, quæ nos de te agimus, cogitanda esse censeo. Vale.

M. CICERO IMP. APPIO PVLCHRO, VT SPERO, CES. S. D.

CVm essem in castris ad fluuium Pyramum, redditæ mihi sunt uno tempore à te epistolæ duæ, quas ad me Q. Seruilius Tarso miserat. earum in altera dies erat adscripta non. Apr. in altera, quæ mihi recentior uidebatur, dies non erat. respondebo igitur superiori prius: in qua scribis ad me de absolutione maiestatis. de qua etsi permultum ante certior factus eram literis, nuncijs, fama denique ipsa: (nihil enim fuit clarius: non quo quisquam aliter putasset: sed nihil de insignibus ad laudem uiris obscure nunciari solet) tamen eadem illa lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non solum, quia planius loquebantur, & uberius, quàm uulgi sermo: sed etiam, quia magis tibi uidebar gratulari, cum de te ex te ipso audiebam. complexus igitur sum cogitatione te absentem, epistolam uero osculatus, etiam ipse mihi gratulatus sum. quæ enim à cuncto populo, à senatu, à iudicibus ingenio, industriæ, uirtuti tribuuntur: quia mihi ipse assentor fortasse, cùm ea esse in me fingo; mihi quoque ipsi tribui puto: nec tam gloriosum exitum tui iudicij extitisse, sed tam prauam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. De ambitu uero quid interest, inquies, an de maiestate? ad rem nihil: alterum enim non attigisti, alteram auxisti. ueruntamen est maiestas, ut Sylla uoluit, ne in quemuis impune declamare liceret. ambitus uero ita apertam uim habet, ut aut accusetur improbe, aut defendatur: qui enim facta,

aut non facta largitio ignorari potest? tuorum autem honorum cursus cui suspectus unquam fuit? me miserum, qui non affuerim. quos ego risus excitassem. Sed de maiestatis iudicio duo mihi illa ex tuis literis iucundissima fuerunt: unum, quòd te ab ipsa rep. defensum scribis; quæ quidem etiam in summa bonorum, et fortium ciuium copia tueri tales uiros deberet; nunc uero eo magis, quòd tanta penuria est in omni uel honoris, uel ætatis gradu, ut tam orba ciuitas tales tutores complecti debeat: alterum, quòd Pompeij, et Bruti fidem, beneuolentiamq; mirifice laudas. lætor uirtute, & officio cum tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum maxime alterius omnium seculorum, et gentium principis, alterius iampridem iuuentutis, celeriter, ut spero, ciuitatis. De mercenarijs testibus à suis ciuitatibus notandis, nisi iam aliquid factum est per Flaccum, fiet à me, cum per Asiam decedam. nunc ad alteram epistolam uenio. Quòd ad me quasi formam communium temporum, & totius reip. misisti expressam: prudentia literarum tuarum ualde est mihi grata: uideo enim & pericula leuiora, quàm timebam, & maiora præsidia; si quidem, ut scribis, omnes uires ciuitatis se ad Pompeij ductum applicauerunt: tuumq; simul promptum animum & alacrem perspexi ad defendendam remp. mirificamq; cepi uoluptatem ex hac tua diligétia, quòd in summis tuis occupationibus mihi tamen reip statum per te notum esse uoluisti. Nam augurales libros ad commune utriusque nostrum otium serua. ego enim à te cum tua promissa per literas flagitabam, ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. nunc

tamen, ut ipse polliceris, pro auguralibus libris orationes tuas confectas omnes expectabo. Tullius, cui mandata ad me dederas, non conuenerat me: nec erat iam quisquam mecum tuorũ, præter omnes meos; qui sunt omnes tui. Stomachosiores meas literas quas dicas esse, non intelligo. bis ad te scripsi, me purgans diligenter, te leuiter accusans in eo, quòd de me cito credidisses. quod genus querelæ mihi quidem uidebatur esse amici: sin tibi displicet, non utar eo posthac. sed si, ut scribis, eæ literæ non fuerunt disertæ; scito meas non fuisse. ut enim Aristarchus Homeri uersum negat, quem non probat: sic tu, (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in censura, si iam es censor, ut spero, de proauo multum cogitato tuo.

M. CICERO IMP. APPIO PVLCHRO S. P. D.

G*Ratulabor tibi prius, (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me conuertar. Ego uero uehementer gratulor de iudicio ambitus; neque id, quod nemini dubium fuit, absolutum te esse; sed illud, quòd, quo melior ciuis, quo uir clarior, quo fortior amicus es, quoq; plura uirtutis & industriæ ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuisse absconditam maleuolentiam, quæ te impugnare auderet. non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium. nihil iam sum pridem admiratus magis. De me autem, suscipe paulisper meas partes; et eum te esse finge, qui ego sum. si facile inueneris, quod dicas; noli*

ignoscere hæsitationi meæ. ego uero uelim mihi, Tulliæq; meæ, sicut tu amicissime, & suauissime optas, prospere euenire ea, quæ me insciente facta sunt à meis: sed ita cecidisse, ut agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicitate, & opto; ueruntamen plus me in hac spe, tua sapientia, & humanitas consolatur, quàm opportunitas temporis. itaque, quemadmodum expediam exitum huius institutæ orationis, nõ reperio: neque enim tristius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipse ominibus optimis prosequeris. neque non me tamen mordet aliquid: in quo unum non uereor, ne tu parum perspicias, ea, quæ gesta sunt, ab illis esse gesta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus essem, ad me ne referrent, agerent, quod probassent. in hoc autem mihi illud occurrit: quid tu igitur, si affuisses? rem probassem; de tempore, nihil te inuito, nihil sine consilio egissem tuo. uides me sudare, iandudum laborantem, quo modo ea tuear, quæ mihi tuenda sunt, & te non offendam. leua me igitur hoc onere: nunquam enim mihi uideor tractasse causam difficiliorem. sed tamen sic habeto: nisi iam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime confecissem: tametsi nihil uidebatur ad meum erga te pristinum studium addi posse; tamen, hac mihi affinitate renunciata, nõ maiore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius dignitatem tuam defendissem. decedenti mihi, & iam imperio annuo terminato, ante diem III. non. Sext. cum ad Sidam naui accederem, & mecum Q. Seruilius esset, literæ à meis sunt redditæ. dixi statim Seruilio (etenim uidebatur esse commo

tus) ut omnia à me maiora expectaret. quid multa? beneuolentior tibi, quàm fui, nihilo sum factus, diligétior quidem ad declarãdam beneuolentiam multo. nam ut uetus nostra simultas antea stimulabat me, ut cauerem, ne cui suspicionem ficte reconciliatæ gratiæ darẽ: sic affinitas noua curam mihi affert cauendi, ne quid de summo meo erga te amore detractũ esse uideatur. Vale.

M. CICERO IMP. APPIO PVLCHRO S. D.

*Q*VASI diuinarem, tali in officio fore mihi aliquando expectandum studium tuum; sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inseruiebam honori tuo. dicam tamen uere: plus, quàm acceperas, reddidisti. quis enim ad me non perscripsit, te non solũ auctoritate orationis, sententia tua, quibus ego à tali uiro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum ueniendo, conueniendis meis, nullum onus officij cuiquam reliquum fecisse? hæc mihi ampliora multo sunt, quàm illa ipsa, propter quæ elaborantur. INSIGNIA enim uirtutis multi etiam sine uirtute assecuti sunt; talium uirorum tanta studia assequi sola uirtus potest. itaque mihi propono fructum amicitiæ nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, præsertim in ijs studijs, quibus uterque nostrũ deuinctus est. nam tibi me profiteor & in rep. socium, de qua idem sentimus; & in quotidiana uita coniunctum cum ijs artibus, studijsq;, quæ colimus. uelim ita fortuna tulisset, ut, quãti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses: quod tamen ipsum nescio qua permotus animi diuinatione*

non despero. sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. illud uelim sic habeas, quod intelliges; hac re nouata additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil uidebatur addi posse, quàm quidquam esse detractum. Cum hæc scribebam, censorem iam te esse sperabam: eo breuior est hæc epistola; & ut aduersus magistrum morum modestior. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD SVLPICIVM, ET ALIOS, LIBER IIII.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D.

C Aius Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit, te ex se quæsisse, quibus in locis essem; molesteq; ferre, quòd me propter ualetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non uidisses; et hoc tempore uelle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Vtinam Serui saluis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos: profecto aliquid opis occidẽti reip. tulissemus. cognorã enim iam absens, te hæc mala multo ante prouidentem, defensorem pacis & in consulatu tuo, et post consulatum fuisse. ego autem cum consilium tuum probarem, & idem ipse sentirem, nihil proficiebam: sero enim ueneram: solus eram: rudis esse uidebar in causa: incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. nunc, quoniam nihil iam uidemur posse opitulari reip.

si quid

si quid est, in quo nobismet ipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quamhonestissime lugeamus: nemo est omnium, qui cum potius mihi, quàm tecum communicandum putem. nec enim clarissimorum uirorum, quorum similes esse debemus, exempla, neque doctissimorum, quos semper coluisti, præcepta te fugiunt. atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in senatum, siue potius in conuentum senatorum esse uenturum, ni ueritus essem, ne eius animum offenderem, qui à me, ut te imitarer, petebat. cui quidem ego, cum me rogaret ut adessem in senatu, eadem omnia, quæ à te de pace, & de Hispanijs dicta sunt, ostendi me esse dicturum. rem uides, quo modo se habeat; orbem terrarum imperijs distributis ardere bello; urbem sine legibus, sine iudicijs, sine iure, sine fide, relictam direptioni, & incendijs. itaque mihi uenire in mentem nihil potest, non modo quod sperem, sed uix iam quod audeam optare. sin autem tibi, homini prudentissimo, uidetur utile esse, nos colloqui: quanquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cuius iam etiam nomen inuitus audio; tamen propius accedam. Trebatio mandaui, si quid tu eum uelles ad me mittere, ne recusaret: idq; ut facias, uelim: aut, si quem tuorum fidelium uoles, ad me mittas: ne aut tibi exire ex urbe necesse sit, aut mihi accedere. ego tibi tantum tribuo, quantum mihi fortasse arrogo: ut exploratum habeam, quidquid nos communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D.

A D III. cal. Maias, cum essem in Cumano, accepi tuas literas: quibus lectis, cognoui non satis prudenter fecisse Philotimum; qui, cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non uenisset; literas tuas misisset: quas intellexi breuiores fuisse, quòd eum perlaturum putasses. sed tamen, postquam literas tuas legi, Postumia tua me conuenit, & Seruius noster. his placuit, ut tu in Cumanum uenires: quod etiam, mecum, ut ad te scriberem, egerunt. Quòd meum consilium exquiris: id est tale, ut capere facilius ipse possim, quàm alteri dare. quid enim est, quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate, summaq; prudentia? si, quid rectissimum sit, quærimus: perspicuum est. si, quid maxime expediat: obscurum. sin ij sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum, honestumq; sit: non potest esse dubium, quid faciendũ nobis sit. Quod existimas meam causam coniunctam esse cum tua: certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectauerunt. quæ cum ipsi Cæsari nihil esset utilius: gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta sit, uides: neque solum ea perspicis, quæ geruntur, quæq; iam gesta sunt, sed etiam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. ergo aut probare oportet ea, quæ fiunt; aut interesse, etiam si non probes. quarum altera mihi turpis, altera

etiam periculosa ratio uidetur. Restat, ut discedendum putem: in quo reliqua uidetur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quæ loca sequamur. omnino cum miserior res nunquam accidit, tum ne deliberatio quidē difficilior: nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. tu, si uidebitur, ita censeo facias: ut, si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consiliū tuū cum meo, supersedeas hoc labore itineris. sin autem est, quod mecum communicare uelis: ego te expectabo. tu, quod tuo commodo fiat, quamprimū uelim uenias, sicut intellexi & Seruio, & Postumiæ placere. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D.

Vehementer te esse solicitum, & in communibus miserijs præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. quod quanquam minime miror, & meum quodam modo agnosco: doleo tamen te sapientia præditum prope singulari, nō tuis bonis delectari potius, quàm alienis malis laborare. me quidem, etsi nemini concedo, qui maiorem ex pernicie, et peste reip. molestiam traxerit; tamen multa iam consolantur, maximeq; conscientia consiliorum meorū: multo enim ante, tāquam ex aliqua specula, prospexi tempestatem futuram; neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis monente, et denūciante te. etsi enim abfui magnam partem consulatus tui: tamen et absens cognoscebam, quæ esset tua in hoc pestifero bello cauendo, et prædicendo sententia: et ipse affui primis tempo-

ribus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum collectis omnibus bellis ciuilibus, ut et illa timerēt, quæ meminissent; et scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tam crudeles fuissent, quicunque postea remp. oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum: NAM *quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid, atque adeo multa addunt, & afferunt de suo. quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem, & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salui esse potuissent. dices: Quid me ista res consolatur in tantis tenebris, & quasi parietinis reip? est omnino uix consolabilis dolor; tanta est omnium rerum amissio, & desperatio recuperandi: sed tamen &* Cæsar *ipse ita de te iudicat, & omnes ciues sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere sanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. hæc tibi ad leuandas molestias magna esse debent. Quòd autem à tuis abes, id eo leuius ferendum est, quòd eodem tempore à multis, ac magnis molestijs abes: quas ad te omnes perscriberem, nisi uererer, ne ea cognosceres absens, quæ quia non uides, mihi uideris meliore esse conditione, quàm nos, qui uidemus. hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres ijs de rebus, quibus leuari possent molestiæ tuæ. reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia, &, ut quidem ego sentio, multo maxima: quæ ego ipse experiens quotidie sic probo, ut ea mihi salutem afferre uideantur. te autem ab initio ætatis memoria teneo summe omnium doctrinarum stu*

diosum fuisse, omniaq; , quæ à sapientissimis ad bene uiuendum tradita essent, summo studio, curaq; didicisse: quæ quidem uel optimis rebus & usui, & delectationi esse possent: his uero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. nihil faciam insolenter: neque te, tali uel scientia, uel natura præditum, hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus à primis temporibus ætatis studium tuum dedisti. tantum dicam, quod te spero approbaturum; me, posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci neque in curia, neque in foro uiderim, omnem meam curam, atque operam ad philosophiam contulisse. tuæ scientiæ excellenti, ac singulari non multo plus, quàm nostræ, relictum est loci. quare non equidem te moneo: sed mihi ita persuasi, te quoque in iisdem uersari rebus, quæ etiam si minus prodessent, animum tamen à solicitudine abducerent. Seruius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primisq; in hac, in qua ego me scripsi acquiescere, ita uersatur, ut excellat; à me uero sic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini: mihiq; ab eo gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat, quòd me colat, & obseruet, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

M. CICERO S. D. SER.
SVLPICIO.

A*Ccipio excusationem tuam, qua usus es, cur sæpius ad me literas uno exemplo dedisses: sed accipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epistolas accipiant, fie*

ri scribis, ne ad nos perferantur. illam partem excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem uerbis epistolas sæpius mittere, nec agnosco, nec probo. et ego ipse, quem tu per iocum (sic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, me non esse uerborum admodum inopem agnosco: εἰρωνεύεσθαι enim non necesse est: sed tamē idem, nec hoc εἰρωνευόμενος, facile cedo tuorum scriptorum subtilitati, et elegantiæ. Consilium tuum, quo te usum scribis hoc Achaicum negotium non recusauisse, cum semper probauissem, tum multo magis probaui lectis tuis proximis literis: omnes enim causæ, quas commemoras, iustissimæ sunt, tuaq; & auctoritate, & prudentia dignissimæ. Quod aliter cecidisse rem existimas, atque opinatus sis: id tibi nullo modo assentior. sed quia tanta perturbatio, & confusio est rerum, ita perculsa, & prostrata fœdissimo bello iacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipse sit, miserrimus esse uideatur: propterea & tui te consilij pœnitet, & nos, qui domi sumus, tibi beati uidemur. at contra nobis non tu quidem uacuus molestijs, sed præ nobis beatus. atque hoc ipso melior est tua, quàm nostra conditio; quòd tu, quid doleat, scribere audes; nos ne id quidem tuto possumus; nec id uictoris uitio, quo nihil moderatius, sed ipsius uictoriæ, quæ ciuilibus bellis semper est insolens. uno te uicimus, quòd de Marcelli collegæ tui salute paulo ante, quàm tu, cognouimus: etiam mehercule, quòd, quemadmodum ea res agere-tur, uidimus: nam sic fac existimes, post has miserias, id est, postquam armis disceptari cœptum est de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. nam &

ipse Cæsar, accusata acerbitate Marcelli, (sic enim appel labat) laudataq; honorificentissime & æquitate tua, et prudentia, repente præter spem dixit, se senatui rogan ti de Marcello ne hominis quidem causa negaturum. fe cerat autem hoc senatus, ut, cum à L. Pisone mentio esset facta de Marcello, & cum C. Marcellus se ad Cæ= saris pedes abiecisset; cunctus consurgeret, & ad Cæsa rem supplex accederet. noli quærere: ita mihi pulcher hic dies uisus est, ut speciem aliquam uiderer uidere quasi reuiuiscentis reip. itaque cum omnes ante me ro= gati gratias Cæsari egissent, præter Volcatium, (is enim, si eo loco esset, negauit se facturum fuisse) ego roga= tus mutaui meum consilium: nam statueram, non me= hercule inertia, sed desiderio pristinæ dignitatis, in perpetuum tacere. fregit hoc meum consilium & Cæ= saris magnitudo animi, & senatus officium. itaque pluribus uerbis egi Cæsari gratias: meq;, metuo, ne etiã in cæteris rebus honesto otio priuarim: quod erat uni= cum solatium in malis. sed tamen, quando effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur, me hanc remp. non putare, si perpetuo tacerem; modice hoc faciam, aut etiam intra modum; ut & illius uoluntati, & meis studijs seruiam. nam etsi à prima ætate me omnis ars, & doctrina liberalis, & maxime philosophia de= lectauit: tamen hoc studium quotidie ingrauescit, cre do, & ætatis maturitate ad prudentiam, & his tem= porum uitijs, ut nulla res alia leuare animum mo= lestijs possit. à quo studio te abduci negotijs, intelli= go ex tuis literis: sed tamen aliquid iam noctes te adiu= uabunt. Seruius tuus, uel potius noster summa me

obseruantia colit: cuius ego cum omni probitate, summaq; uirtute, tum studijs, doctrinaq; delector. is mecum saepe de tua mansione, aut decessione communicat. adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod maxime Caesar uelle uideatur. res sunt eiusmodi, ut, si Romae sis, nihil te praeter tuos delectare possit. de reliquis, nihil melius ipso est. caeteri, et caetera eiusmodi, ut, si alterutrum necesse sit, audire ea malis, quàm uidere. hoc nostrum consilium nobis minime iucundum est, qui te uidere cupimus: sed consulimus tibi. Vale.

SER. SVLPICIVS M. CICERONI S.

POsteaquam mihi renunciatum est de obitu Tulliae filiae tuae; sanequam pro eo, ac debui, grauiter, molesteq; tuli; communemq; eam calamitatem existimaui: qui si istic affuissem, neque tibi defuissem, coramq; meum dolorem tibi declarassem. etsi genus hoc consolationis miserum, atque acerbum est; propterea quia, per quos id fieri debet, propinquos, ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lacrymis multis id conari queunt; ut magis ipsi uideantur aliorum consolatione indigere, quàm alijs posse suum officium praestare: tamen, quae in praesentia mihi in mentem uenerunt, decreui breui ad te perscribere: non quòd ea te fugere existimem: sed quòd forsitan dolore impeditus, minus ea perspicias. Quid est, quòd tantopere te commoueat tuus dolor intestinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quae hominibus non minus,

quàm liberi, cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet, atque omnia minoris æstimare? an illius uicem, credo, doles. at *quoties in eam cogitationem necesse est et tu ueneris, ut nos sæpe incidimus, hisce temporibus non pessime cum ijs esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum uita commutare. quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad uiuendum magnopere inuitare posset? quæ res? quæ spes? quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primario coniuncta ætatem ageret? licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tuto committere putares. an ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentes uideret, lætaretur? qui rem à parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim in rep. petituri essent, in amicorum negotijs liberalitate sua uterentur? quid horum fuit, quod non prius, quàm datum, ademptum sit? at uero malum est liberos amittere: malum, nisi hoc peius sit, hæc sufferre, & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, uolo tibi commemorare; si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Aegina Megaram uersus nauigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere. post me erat Aegina, ante Megara, dextra Piræeus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta ante oculos iacent. cœpi egomet mecum sic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum*

interijt, aut occisus est, quorum uita breuior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadauera proiecta iaceant? uis ne tu te Serui cohibere, & meminisse, hominem te esse natum? crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. hoc idem, si tibi uidetur, fac ante oculos tibi proponas. modo uno tempore tot uiri clarissimi interierunt: de imperio praeterea tanta diminutio facta est: omnes prouinciae conquassatae sunt: in unius mulierculae animula si iactura facta sit, tantopere commoueris? quae si hoc tempore non suum diem obijsset; paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum, ac cogitationem tuam auoca: atque ea potius reminiscere, quae digna tua persona sunt: illam, quandiu ei opus fuerat, uixisse: una cum rep. fuisse: te patrem suum praetorem, consulem, augurem uidisse: adolescentibus primarijs nuptam fuisse: omnibus bonis prope perfunctam esse: cum resp. occideret, uita excessisse. quid est, quod tu aut illa cum fortuna hoc nomine queri possitis? denique noli te obliuisci Ciceronem esse, & eum, qui alijs consueueris praecipere, & dare consilium; neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinae scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius, quae alijs tute praecipere soles, ea tute tibi subijce, atque apud animũ propone. NVLLVS dolor est, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. quod si quis etiam inferis sensus est: qui illius amor in te fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certe illa te

facere non uult. da hoc illi mortuæ: da cæteris amicis, & familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ; ut, si qua in re opus sit, opera, & consilio tuo uti possit. denique, quoniam in eam fortunam deuenimus, ut etiam huic rei nobis seruiendum sit: noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quàm reip. tempora, & aliorum uictoriam lugere. plura me ad te de hac re scribere pudet, ne uidear prudentiæ tuæ diffidere. quare si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. uidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamq́; ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoque te æque ferre posse, neque id maius, quàm debeat, tibi onus uideri, ne ex omnibus uirtutibus hæc una tibi uideatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliore animo esse cognouero, de ijs rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumq́; se prouincia habeat, certiorem faciam. Vale.

M. CICERO S. D.
SER. SVLPICIO.

EGo uero Serui uellem, ut scribis, in meo grauissimo casu affuisses: quantum enim præsens me adiuuare potueris & consolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quòd literis tuis lectis aliquantulum acquieui: nam & ea scripsisti, quæ leuare luctum possent; & in me consolando non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Seruius tamen tuus omnibus officijs, quæ illi tempori tribui

potuerunt, declarauit, & quanti ipse me faceret, & quàm suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cuius officia iucundiora scilicet sæpe mihi fuerunt, nunquam tamen gratiora. me autem non oratio tua solum, & societas pene ægritudinis, sed etiam auctoritas consolatur. turpe enim esse existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. sed opprimor interdum, & uix resisto dolori; quòd ea me solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum uirum, & magnis rebus gestis, amisit; & L. Paulus, qui duos septem diebus; & uester Gallus, & M. Cato, qui summo ingenio, summa uirtute filium perdidit; ijs temporibus fuerunt, ut eos tum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex rep. consequebantur. mihi autem, amissis ornamentis ijs, quæ ipse commemoras, quæq; eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium, quod ereptum est. non amicorum negotijs, non reip. procuratione impediebantur cogitationes meæ. nihil in foro agere licebat. aspicere curiam non poteram. existimabam id, quod erat, omnes me & industriæ meæ fructus, & fortunæ perdidisse. sed cum cogitarem hæc mihi tecum, & cum quibusdam esse communia; & cum frangerem iam ipse me, cogeremq; illa ferre toleranter: habebam quò confugerem, ubi conquiescerem, cuius in sermone, & suauitate omnes curas, doloresq; deponerem. nunc autem hoc tam graui uulnere etiam illa, quæ consenuisse uidebantur, recrudescunt. non enim, ut

*tum me à rep. mœstum domus excipiebat, quæ leua=
ret; sic nunc domo mœrens ad remp. confugere possum,
ut in eius bonis acquiescam. itaque & domo absum, et
foro: quòd nec eum dolorem, quem à rep. capio, do=
mus iam consolari potest, nec domesticum resp. quo ma
gis te expecto, teq; uidere quamprimum cupio. maior
mihi leuatio afferri nulla potest, quàm coniunctio con=
suetudinis, sermonumq; nostrorum. quanquam spera-
bam tuum aduentum (sic enim audiebam) appropin=
quare. ego autem cum multis de causis te exopto quã=
primum uidere, tum etiam, ut ante commentemur in=
ter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus,
quod est totum ad unius uolũtatem accommodandum,
& prudentis, & liberalis, &, ut perspexisse mihi ui
deor, nec à me alieni, & tibi amicissimi. quod cum ita
sit, magnæ tamen est deliberationis, quæ ratio sit in=
eunda nobis, non agendi aliquid, sed illius concessu, et
beneficio quiescendi.* VALE.

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

Tsi eo te adhuc consilio usum intellIgo, ut id
I *reprehendere non audeam; non quin ab eo
ipse dissentiam; sed quòd ea te sapientia esse
iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo: ta=
men & amicitiæ nostræ uetustas, & tua summa erga
me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita
est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & sa=
luti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse du=*

cerem à dignitate. ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante uideris, qui consulatum magnificentissime, atque optime gesseris, præclare memini. sed idem etiam illa uidi, neque te consilium ciuilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeij, nec genus exercitus probare, semperq; summe diffidere. qua in sententia me quoque fuisse, memoria tenere te arbitror. itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis: & ego id semper egi, ne interessem. non enim ijs rebus pugnabamus, quibus ualere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quæ erant in nobis superiora; sed lacertis, & uiribus, quibus pares non eramus. uicti sumus igitur, aut, si uinci dignitas non potest, fracti certe, et abiecti. in quo tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quòd cum spe uincendi simul abiecisti certandi etiam cupiditatem; ostendistiq;, sapientem, et bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum suscipere, extrema non libenter persequi. qui non idem consilium, quod tu, secuti sunt; eos uideo in duo genera esse distractos. aut enim renouare bellum conati sunt, & hi se in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, uictori sese crediderunt. medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse humilis animi duceres, illud pertinacis. fateor à plerisque, uel dicam ab omnibus sapiens tuum consilium, à multis etiam magni ac fortis animi iudicatum: sed habet ista ratio, ut mihi quidem uidetur, quendam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter uoluntatem. sic enim intellexi, nihil aliud esse, quod dubitationem afferret ei, penes quem est potestas,

nisi quòd uereretur, ne tu illud beneficium omnino nõ putares. de quo quid sentiam, nihil attinet dicere; cum appareat, ipse quid fecerim. sed tamen si iam ita consti tuisses, ut abesse perpetuo malles, quàm ea, quæ nolles, uidere: tamen id cogitare deberes, ubicunque esses, te fore in eius ipsius, quem fugeres, potestate. qui si fa cile passurus esset, te carentem patria, et fortunis tuis quiete, & libere uiuere: cogitandum tibi tamen esset, Romæ ne, & domi tuæ, cuiusmodi res esset, an Myti lenis, aut Rhodi malles uiuere. sed cum ita late pateat eius potestas, quem ueremur, ut terrarum orbem com plexa sit: non ne mauis sine periculo domi tuæ esse, quàm cum periculo alienæ? equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi, atque in patria mallem, quàm in externis, atque alienis locis. hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt; quorum est magna pro tuis maximis, clarissimisq; uirtutibus multitudo. habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. nam etsi nullam potest accipere iniuriam, quæ futura perpetua sit; propterea quòd neque is, qui tenet remp. pateretur, neque ipsa resp. tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. ij autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere confiderem. hic te unius solicitudines, unius etiam multæ, et assiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur. nos cura, & dolore proximi sumus, precibus tardiores; quòd ius adeundi, cum ipsi deprecatore eguerimus, non habemus. gratia tantum possumus, quantum uicti. sed tamen consilio, studio Marcello non desumus. à tuis reliquis non adhibemur. ad omnia parati sumus. Vale.

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

Neque monere te audeo, præstanti prudētia uirum; nec confirmare, maximi animi hominē, uirumq; fortissimum; consolari uero nullo modo. nam si ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio: gratulari magis uirtuti debeo, quàm consolari dolorem tuum. sin te tanta mala reip. frangunt: non ita abundo ingenio, ut te consoler, cum ipse me non possim. reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præstemq;, ut ad omnia, quæ tui uelint, ita sim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, quæ possum, sed ea quoque, quæ non possum, putent: illud uel tu me monuisse, uel censuisse puta, uel propter beneuolentiam tacere non potuisse; ut, quod ego facio, tu quoque in animum inducas: si sit aliqua resp. in ea te esse oportere, iudicio omnium, req; principem, necessitate cedentem tempori: sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exulandum locum. si enim libertatem sequimur; qui locus hoc dominatu uacat? sin qualemcunque locum; qui est domestica sede iucundior? sed mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, fauet ingenijs; nobilitatem uero, & dignitatem hominum, quantum ei res, & ipsius causa concedit, amplectitur. sed plura, quàm statueram. redeo ergo ad unum illud, me tuum fore cum tuis, si modo erunt tui; sin minus, me certe in omnibus rebus satis nostræ coniunctioni, amoriq; facturum. Vale.

M. CICERO

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

ETsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te, pluribus uerbis scriptas; quibus declaraueram, quo te animo censerem esse oportere, et quid tibi faciendum arbitrarer: tamen, cum Theophilus libertus tuus proficisceretur, cuius ego fidem erga te, beneuolentiamq; perspexeram; sine meis literis eum ad te uenire nolui. Iisdem igitur de rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum; ut in ea rep. quæcunque est, quamprimum uelis esse. multa uidebis fortasse, quæ nolis; non plura tamen, quàm audis quotidie. non est porro tuũ, uno sensu solum oculorum moueri; cum illud idem auribus percipias, quod etiam maius uideri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias; aut faciendum, quod non probes. Primum TEMPORI cedere, id est necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde non habet, ut nunc quidem est, id uitij res. dicere fortasse, quæ sentias, non licet: tacere plane licet. omnia enim delata ad unum sunt. is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret, si is remp. teneret, quem secuti sumus. an, qui in bello, cum omnium nostrum coniunctum esse periculum suo cerneret, certorum hominum minime prudentium consilio uteretur; eum magis communem censemus in uictoria futurum fuisse, quàm incertis in rebus fuisset? et qui nec, te consule, tuũ sapientissimum consilium secutus esset; nec, fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente, uobis auctori-

bus uti uoluerit; nunc omnia tenentem, nostras sententias desideraturum censes fuisse? OMNIA sunt misera in bellis ciuilibus: quæ maiores nostri ne semel quidem, nostra ætas sæpe iam sensit: sed MISERIVS nihil, quàm ipsa uictoria: quæ, etiam si ad meliores uenit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresq; reddit; ut, etiam si natura tales non sint, necessitate esse cogantur: MVLTA enim uictori eorum arbitrio, per quos uicit, etiam inuito facienda sunt. an tu non uidebas mecum simul, quàm illa crudelis esset futura uictoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, uideres? non, inquies: ego enim ipse tenerem opes, & dignitatem meam. at erat tuæ uirtutis, in minimis res tuas ponere, de rep. uehementius laborare. deinde, qui finis istius consilij est? nam adhuc & factũ tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quòd & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quòd honesto otio tenueris & statum, & famam dignitatis tuæ. nunc uero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria: nec eam diligere minus debes, quòd deformior est, sed misereri potius: nec eam multis claris uiris orbatam, priuare etiam aspectu tuo. denique, si fuit magni animi non esse supplicem uictori: uide, ne superbi sit, aspernari eiusdem liberalitatem: et si sapientis est carere patria, duri non desiderare: & si re publica non possis frui, stultum est nolle priuata. Caput illud est, ut, si ista uita tibi commodior esse uideatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. magna gladiorum est licentia: sed in externis locis minor etiam ad

facinus uerecundia. mihi salus tua tantæ curæ est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolumitati, & uitæ, & fortunis tuis. Vale.

M. CICERO M. MARCELLO S.

ETsi nihil noui, quod ad te scriberem, habebam; magisq; literas tuas iam expectare incipiebam, uel te potius ipsum: tamen, cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quamprimum uenias: uenies enim, mihi crede, expectatus, neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus: uenit enim mihi in mentē, subuereri interdum, ne te delectet tarda decessio. quòd si nullum haberes sensum, nisi oculorum: prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles uidere. sed cum leuiora non multo essent, quæ audirentur, quàm quæ uiderentur; suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quamprimum uenire, idq; in omnes partes ualere: putaui ea de re te esse admonendum. sed quoniā, quod mihi placeret, ostendi: reliqua tu pro tua prudentia considerabis. me tamen uelim, quod ad tempus te expectemus, certiorem facias. Vale.

M. MARCELLVS M. CICERONI S.

PLurimum ualuisse apud me tuam semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio potes existimare. cum mihi C. Marcellus frater, amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me obsecraret;

non prius mihi persuadere potuit, quàm tuis est effectũ literis, ut uterer uestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, uestræ literæ mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quòd ab optimo fit animo: tamen hoc mihi multo iucundius est, & gratius, quòd in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui uere meæ saluti fauerent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi beneuolentiã præstitisse cognoui. Reliqua sunt eiusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile, & æquo animo carebam: hoc uero eiusmodi esse statuo, ut sine talium uirorum, et amicorum beneuolentia, neque in aduersa, neque in secunda fortuna quisquã uiuere possit. itaque hoc ego mihi gratulor. tu uero ut intelligas homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi præstabo. Vale.

SER. SVLPICIVS CICERONI S.

E Tsi scio non iucundissimum nuncium me uobis allaturum: tamen, quoniam CASVS, & natura in bonis dominatur; uisum est faciendum, quoquo modo res se haberet, uos certiores ut facerem. Ad V. cal. Iun. cum ab Epidauro Piræeum naui aduectus essem, ibi Marcellum, collegam nostrum, conueni; eumq; diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. postero die, cum ab eo digressus essem, eo consilio, ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamq; iurisdictionẽ absoluerem: ille, uti aiebat, supra Maleas Italiam uersus nauigaturus erat. postridie eius diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem; circiter horam decimã noctis Postumius, familiaris eius, ad me uenit; & mihi

in alijs, fortuna nobis

nunciauit, M. Marcellum, collegam nostrum, post cœnæ tempus à P. Magio Chilone, familiari eius, pugione percussum esse, & duo uulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem; sperare tamen, eum uiuere posse: Magium se ipsum interfecisse: postea se à Marcello ad me missum esse, qui hæc nunciaret, & rogaret, uti cogerem medicos. coegi, et è uestigio eò sum profectus prima luce. cum non longe à Piræeo abessem; puer Acidini obuiam mihi uenit cum codicillis; in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obijsse. ita uir clarissimus ab homine teterrimo acerbissima morte est affectus; & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inuentus est amicus, qui ei mortem afferret. ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inueni duos libertos, & pauculos seruos: reliquos aiebant profugisse, metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisq; lecticarijs in urbem eum referre: ibiq; pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curaui. ab Atheniensibus, locum sepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quòd religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. quod proximum fuit; uti, in quo uellemus gymnasio, eum sepeliremus, nobis permiserũt. nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academiæ locum delegimus: ibiq; eum combussimus: posteaq; curauimus, ut ijdem Athenienses in eodem loco monumẽtum ei marmoreum faciendum locarent. ita, quæ nostra officia fuerunt, pro collegio, & propinquitate &

uiuo, & mortuo omnia ei præstitimus. Vale.
Datæ *pridie cal. Iun. Athenis.*

M. CICERO P. NIGIDIO FIGVLO S. D.

QVærenti mihi iandiu, quid ad te potissimũ scriberem, non modo certa res ulla, sed ne genus quidem literarum usitatum ueniebat in mentem. unam enim partem, & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfeceratq; fortuna, ne quid tale scribere possem, aut omnino cogitare. relinquebatur triste quoddam, & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. id quoque deficiebat me: in quo debebat esse aut promissio auxilij alicuius, aut consolatio doloris tui. quod pollicerer, non erat: ipse enim pari fortuna abiectus, aliorum opibus casus meos sustentabam: sæpiusq; mihi ueniebat in mentem, queri, quòd ita uiuerem; quàm gaudere, quòd uiuerem. quanquã enim nulla me ipsum priuatim perculit insignis iniuria; nec mihi quidquam tali tempore in mentem uenit optare, quod non ultro mihi Cæsar detulerit: tamen nihilo minus eis conficior curis, ut hoc ipsum, quòd maneam in uita, peccare me existimem. careo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut distraxit fuga; tum omnibus amicis, quorum beneuolentiam nobis cõciliarat per me quondam, te socio, defensa resp. uersorq; in eorum naufragijs, et bonorũ direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum uideo, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud incẽ=

dium extinximus: et in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc ijs quidem omnibus caremus: obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest, quàm uis, et mutatio omnium rerum, atque temporum. itaque orbus ijs rebus omnibus, quibus et natura me, et uoluntas, et consuetudo assuefecerat; cum cæteris, ut quidé uideor, tum ipsi mihi displiceo. natus enim ad agendum semper aliquid dignum uiro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam sontibus opitulari poteram; nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo, & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est, ut cõsoler, et afferam rationes, quibus te à molestijs coner abducere. at ea quidem facultas uel tui, uel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. quid sit forti, & sapienti homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu uidebis. ego, quod intelligere, et sentire, quia sum Romæ, et quia curo, attendoq;, possum, id tibi affirmo, te in istis molestijs, in quibus es hoc tẽpore, non diutius futurũ, in ijs autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. uideor mihi perspicere, primũ ipsius animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuã. non scribo hoc temere. quo minus familiaris

ſum, hoc ſum ad inueſtigandum curioſior. quo facilius, quibus eſt iratior, reſpondere triſtius poſſit; hoc eſt adhuc tardior ad te moleſtia liberandum. familiares uero eius, & ij quidem, qui illi iucundiſſimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur, & ſentiunt. accedit eodem uulgi uoluntas, uel potius conſenſus omnium. etiam illa, quæ minimum nũc quidem poteſt, (ſed poſſit neceſſe eſt) reſp. quaſcunque uires habebit, ab ijs ipſis, quibus tenetur, de te propediem, mihi crede, impetrabit. Redeo igitur ad id, ut iam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiſeram. nam et amplectar eius familiariſſimos; qui me admodum diligunt, multumq; mecum ſunt: & in ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo: et certe omnes uias perſequar, quibus putabo ad id, quod uolumus, peruenire poſſe. in hoc toto genere plura faciam, quàm ſcribere audeo. cætera, quæ tibi à multis prompta eſſe certo ſcio, à me ſunt paratiſſima. nihil in re familiari mea eſt, quod ego malim meum eſſe, quàm tuum. hac de re, et de hoc genere toto hoc ſcribo parcius; quòd te, id quod ipſe confido, ſperare malo eſſe uſurum tuis. Extremum illud eſt, ut te horter, & obſecrem, animo ut maximo ſis; nec ea ſolum memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepiſti; ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio, ſtudioq; peperiſti. quæ ſi colliges; & ſperabis omnia optime; et, quæ accident, qualiacunque erunt, ſapienter feres. ſed hæc tu melius, uel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia, diligẽtiſſimeq; curabo; tuorumq; triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſeruabo. Vale.

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

Binas à te accepi literas, Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quòd audisses me meam pristinam dignitatem obtinere: alteris dicebas, te uelle, quæ egissem, bene, ac feliciter euenire. Ego autem, si dignitas est bene de rep. sentire, & bonis uiris probare, quod sentias: obtineo dignitatem meam. sin autem in eo dignitas est, quod sentias, aut re efficere si possis, aut denique libera oratione defendere: ne uestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis: agiturq; præclare, si nosmet ipsos regere possimus; ut ea, quæ partim iam adsunt, partim impendent, moderate feramus: quod est difficile in eiusmodi bello, cuius exitus ex altera parte cædem ostentat, ex altera seruitutem. quo in periculo non nihil me consolatur, cum recordor, hæc me tum uidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo aduersas, pertimescebam; uidebamq;, quanto periculo de iure publico disceptaretur armis: quibus si ij uicissent, ad quos ego, pacis spe, non belli cupiditate adductus, accesseram; intelligebam tamen, & iratorum hominum, & cupidorum, et insolentium quàm crudelis esset futura uictoria: sin autem uicti essent; quantus interitus esset futurus ciuium partim amplissimorum, partim etiam optimorum: qui me hæc prædicentem, atque optime consulentem saluti suæ, malebant nimium timidum, quàm satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita uelle, certo scio: sed ego tam misero tempore nihil noui consilij cepissem, nisi in

reditu meo nihilo meliores res domesticas, quàm remp. offendissem. quibus enim pro meis immortalibus beneficijs carissima mea salus, & meæ fortunæ esse debebãt: cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidijs uacuum uiderem; nouarum me necessitudinum fidelitate cõtra ueterum perfidiam muniendum putaui. sed de nostris rebus satis, uel etiam nimium multa. De tuis uelim ut eo sis animo, quo debes esse, id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. si enim status erit aliquis ciuitatis; quicunque erit, te omnium periculorum uideo expertem fore: nam alteros tibi iam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te uoluntate sic uelim iudices, me, quibuscunque rebus opus esse intelligam, quãquam uideam quis sim hoc tempore, & quid possim, opera tamen, & consilio, studio quidem certe, rei, famæ, saluti tuæ præsto futurum. Tu uelim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quamdiligentissime certiorem. Vale.

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

ACcepi perbreues tuas literas: quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognoui autem id, quod mihi dubium non fuit. nam, quàm fortiter ferres communes miserias, non intellexi: quàm me amares, facile perspexi. sed hoc sciebam: illud si scissem, ad id meas literas accõmodassem. sed tamen, etsi antea scripsi, quæ existimaui scribi oportere: tamen hoc tempore breuiter commonendũ putaui,

ne quo periculo te proprio existimares esse: in magno omnes, sed tamen in communi sumus. quare non debes aut propriam fortunam, & præcipuam postulare, aut communem recusare. quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus. quod de te sperare, de me præstare possum. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD METELLVM, ET ALIOS, LIBER V.

Q. METELLVS Q. F. CELER PRO COS. S. D. M. CICERONI.

Si uales, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, et pro reconciliata gratia, neque me absentem ludibrio læsum iri, nec Metellum fratrem, ob dictum, capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. quem si parum pudor ipsius defendebat; uel familiæ debebat nostræ dignitas, uel meum studium erga uos, remq; pub. satis subleuare. nunc ui deo illum circumuentum, me desertum à quibus minime conueniebat. itaque in luctu, et squalore sum, qui prouinciæ, qui exercitui præsum, qui bellum gero. quæ quoniam nec ratione, nec maiorum nostrorum clementia administrastis: non erit mirandum, si uos pœnitebit. Te tam mobili in me, meosq; esse animo, non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cuiusquam iniuria à rep. abducet. Vale.

M. CICERO Q. METELLO Q. F. CELERI, PRO COS. S. D.

SI tu, exercitusq; ualetis, bene est. Scribis ad me, te existimasse pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nunquam te à me ludibrio læsum iri. quod cuiusmodi sit, satis intelligere non possum: sed tamen suspicor ad te esse allatũ, me in senatu, cum disputarem, permultos esse, qui remp. à me conseruatam dolerent, dixisse; à te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quæ statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. quod cum dicerem, illud adiunxi: mihi tecum ita dispertitum officium fuisse in reip. salute retinenda, ut ego urbem à domesticis insidijs, & ab intestino scelere, tu Italiam & ab armatis hostibus, & ab occulta coniuratione defenderes: atque hanc nostram tanti, & tam præclari muneris societatem à tuis propinquis labefactatã: qui, cum tu à me rebus amplissimis, atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent, ne qua mihi pars abs te uoluntatis mutuæ tribueretur. hoc in sermone cum à me exponeretur, quæ mea expectatio fuisset orationis tuæ, quantoq; in errore uersatus essem: uisa est oratio non iniucunda; & mediocris quidam est risus consecutus, non in te, sed magis in errorem meum, & quòd, me abs te cupisse laudari, aperte, atque ingenue confitebar. iam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me in clarissimis meis, atque amplissimis rebus tamen aliquod testimoniũ tuæ uocis habere uoluisse. Quod autem ita scribis, pro

mutuo inter nos animo: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio: equidem hoc arbitror, cum par uoluntas accipitur, & redditur. ego si hoc dicam, me tua causa prætermisisse prouinciam, tibi ipse leuior ui dear esse: meæ enim rationes ita tulerunt: atque eius mei consilij maiorem in dies singulos fructum, uoluptatemq; capio. illud dico, me, ut primum in concione prouinciam deposuerim, statim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpisse. Nihil dico de sortitione uestra: tantum te suspicari uolo, nihil in ea re per collegam meum me insciente esse factum. Recordare cætera; quàm cito senatum illo die, facta sortitione, coegerim; quàm multa de te uerba fecerim; cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Iam illud S. C. quod eo die factum est, ea perscriptione est, ut, dum id extabit, officium meum in te obscurum esse non possit. Postea uero quàm profectus es, uelim recordere, quæ ego de te in senatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te literas miserim. quæ cum omnia collegeris; tu ipse uelim iudices, satisne ui deatur his omnibus rebus tuus aduentus, cum proxime Romam uenisti, mutuo respondisse. Quod scribis de reconciliata nostra gratia: non intelligo, cur reconciliatam esse dicas, quæ nunquam immutata est. Quod scribis, non oportuisse Metellum fratrem tuum ob dictum à me oppugnari: primum hoc uelim existimes, animũ mihi istum tuum uehementer probari, & fraternam, plenam humanitatis, ac pietatis, uoluntatem: deinde, si qua ego in re fratri tuo reip. causa restiterim; peto, ut

mihi ignoscas: tam enim sum amicus reip. quàm qui maxime. si uero meam salutem contra illius impetum in me crudelissimum defenderim: satis habeas, nihil me etiamnum tecum de tui fratris iniuria conqueri. quem ego cum comperissem omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare, atque meditari: egi cum Claudia uxore tua, & cum uestra sorore Mucia, cuius erga me studium pro Cn. Pompeij necessitudine multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa iniuria deterrerent. atque ille, quod te audisse credo, prid. cal. Ian. qua iniuria nemo unquam in aliquo magistratu improbissimus ciuis affectus est, ea me consulem affecit, cum remp. conseruassem: atque abeuntem magistratu concionis habendæ potestate priuauit. cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit. nam, cum ille mihi nihil, nisi ut iurarem, permitteret; magna uoce iuraui uerissimum, pulcherrimumq; iusiurandum: quod populus item magna uoce, me uere iurasse, iurauit. hac accepta tam insigni iniuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut ab illa mente desisteret. quibus ille respondit, sibi non esse integrum. etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios animaduertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. hominem grauem, & ciuem egregium; qui, qua pœna senatus, consensu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, magistratus, ac senatum trucidare, bellum maximum conflare uoluissent, eadem dignum iudicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendijs, Italiam bello liberasset. itaque ego Metello fratri tuo præ-

Clodia P. Clodij soror, uxor Q. Metelli Celeris. pro Cælio 54. vide pro Domo sua 224.

senti restiti. nam in senatu cal. Ian. sic cum eo de rep. disputaui, ut sentiret sibi cum uiro forti, & constanti esse pugnandum. Ad III. *non. Ian. cum agere cœpisset, tertio quoque uerbo orationis suæ me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quàm me, quacunque ratione posset, non iudicio, neque disceptatione, sed ui, atque impressione euertere. huius ego temeritati si uirtute, atque animo non restitissem: quis esset, qui me in consulatu non casu potius existimaret, quàm consilio, fortem fuisse? hæc si* Metellum *cogitare de me nescisti: debes existimare, te maximis de rebus à fratre esse celatum. sin aliquid impertiuit tibi sui consilij: lenis à te, & facilis existimari debeo, qui nihil tecum de his ipsis rebus expostulem. etsi intelligis non me dicto* Metelli, *ut scribis, sed consilio eius, animoq; in me inimicissimo esse commotum.* Cognosce *nunc humanitatem meam: si humanitas appellanda est in acerbissima iniuria remissio animi, ac dissolutio. nulla est à me unquam sententia dicta in fratrem tuum. quotiescunque aliquid est actum, sedens ijs assensi, qui mihi lenissime sentire uisi sunt. addam illud etiam; quod iam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tuli, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adiuui; ut* S.C. *meus inimicus, quia tuus frater erat, subleuaretur. quare non ego oppugnaui fratrem tuum, sed fratri tuo repugnaui: nec in te, ut scribis, animo fui mobili, sed ita stabili, ut in mea erga te uoluntate, etiam desertus ab officijs tuis, permanerem.* Atque *hoc ipso tempore tibi, pene minitanti nobis*

per literas, hoc rescribo, atque respondeo. ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam laudem tribuo: meus enim me sensus, quanta uis fraterni sit amoris, admonet. à te peto, ut tu quoque æquum te iudicem dolori meo præbeas; si acerbe, si crudeliter, si sine causa sum à tuis oppugnatus; ut statuas mihi non modo non cedendum, sed etiam tuo, atque exercitus tui auxilio in eiusmodi causa utendum fuisse. Ego te mihi semper amicum esse uolui: me ut tibi amicissimum esse intelligeres, laboraui. maneo in uoluntate, & , quoad uoles tu, permanebo: citiusq; amore tui fratrem tuum odisse desinam, quàm illius odio quidquam de nostra beneuolentia detrahatur. Vale.

amore tui.

Q. METELLVS NEPOS S. D. M. CICERONI.

HOminis importunissimi contumeliæ, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officijs leniuntur: & ut sunt leues huiusmodi homines, à me despiciuntur: libenterq; commutata persona, te mihi fratris loco esse duco. de illo ne meminisse quidem uolo: tametsi bis eum inuitum seruaui. De me, meisq; rebus, ne uobis multitudine literarũ molestior essem, ad Lollium perscripsi; de rationibus etiam prouinciæ quid uellem fieri, ut is uos doceret, & commonefaceret. Si poteris, uelim pristinam tuam erga me uoluntatem conserues. Vale.

M. CICERO

M. CICERO S. D. Q. METELLO COS.

Literæ Q. fratris, & T. Pomponij necessarij mei tantum mihi spei dederant, ut in te non minus auxilij, quàm in tuo collega mihi cõstitutũ fuerit. itaque ad te literas statim misi: per quas, ut fortuna postulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petij. postea mihi non tam meorum literæ, quàm sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuũ immutatum significabant. quæ res fecit, ut tibi literis obstrepere non auderem. nunc mihi Q. frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit: qua inductus, ad te scribere sum coactus: & abs te, quantum tua fert uoluntas, peto, quæsoq;, ut tuos mecum serues potius, quàm propter arrogãtiam, et crudelitatem tuorum me oppugnes. tu, tuas inimicitias ut reip. donares, te uicisti: alienas ut contra remp. confirmes, adduceris? quòd si mihi tua clementia opem tuleris; omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. sin mihi neque magistratum, neque senatum, neque populum auxiliari propter eam uim, quæ me cum rep. uicit, licuerit: uide, ne, cum uelis reuocare tempus omnium seruãdorum, cum, qui seruetur, non erit, non possis. Vale.

M. CICERO S. D. C. ANTONIO M. F. IMP.

Etsi statueram nullas ad te literas mittere, nisi commendaticias; non quòd eas intelligerem satis apud te ualere; sed ne ijs, qui me rogarent, aliquid de nostra coniunctione imminutum

esse ostenderem: tamen cum T. Pomponius, homo omniũ meorum in te studiorũ et officiorum maxime conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putaui, praesertim cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non possem. Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini uideri debeat: omnia enim à me in te profecta sunt, quae ad tuũ commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinerent. pro ijs rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis. contra etiam esse aliquid abs te profectum, ex multis audiui: nam, comperisse me, non audeo dicere; ne forte id ipsum uerbum ponam, quod abs te aiunt falso in me solere conferri. sed ea, quae ad me delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quàm ex meis literis, cognoscere. meus in te animus quàm singulari officio fuerit, & senatus, et populus R. testis est. tu quàm gratus erga me fueris, ipse existimare potes. quantum mihi debeas, caeteri existiment. ego quae tua causa antea feci, uoluntate sum adductus, posteaq; constantia. sed reliqua, mihi crede, multo maius meum studium, maioremq; grauitatẽ, laboremq; desiderant: quae ego si non profundere, ac perdere uidebor, omnibus meis uiribus sustinebo: sin ingrata esse sentiam, non committam, ut tibi ipse insanire uidear: ea quae sint, et cuiusmodi, poteris ex Pomponio cognoscere. atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut, quanquam ipsius causa confido te facturũ esse omnia, tamen abs te hoc petam, ut, si quid residet in te amoris erga me, id omne in Pomponij negotio ostendas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. CICERO S. D. P. SESTIO L. F. PRO COS.

Cum ad me Decius libertus tuus uenisset; egissetq́; mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore succederetur: quanquam illum hominem frugi, & tibi amicum existimabam; tamen, quòd memoria tenebam, cuiusmodi ad me literas antea misisses; non satis credidi homini prudenti, tam ualde esse mutatam uoluntatem tuam. sed posteaquam & Cornelia tua Terentiam conuenit; & ego cum Q. Cornelio locutus sum: adhibui diligentiam, quotiescunque senatus fuit, ut adessem: plurimumq́; in eo negotij habui, ut Q. Fusium trib. pl. & cæteros, ad quos tu scripseras, cogerem mihi potius credere, quàm tuis literis. omnino res tota in mensem Ian. reiecta erat, sed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quòd ad me pridem scripseras uelle te bene euenire, quòd de Crasso domum emissem, emi eam ipsam domum XXXV, aliquanto post tuam gratulationem. itaque nunc me scito tantum habere æris alieni, ut cupiam coniurare, si quis me recipiat. sed partim odio inducti me excludunt, & aperte uindicem coniurationis oderunt: partim non credunt; & à me insidias metuunt; nec putant ei nummos deesse posse, qui ex obsidione fœneratores exemerit. omnino semissibus magna copia est. ego autem meis rebus gestis hoc sum assecutus, ut bonum nomen existimer. Domum tuam, atque ædificationem omnem perspexi,

& uehementer probaui. Antonium, etsi eius in me officia omnes desiderant, tamen in senatu grauissime, ac diligentissime defendi; senatumq; uehementer oratione mea, atque auctoritate commoui. Tu ad me, uelim, literas crebrius mittas. Vale.

M. TVLLIVS M. F. CICERO S. D. CN. POMPEIO CN. F. MAGNO, IMP.

SI tu, exercitusq; ualetis, bene est. Ex literis tuis, quas publice misisti, cepi una cum omnibus incredibilem uoluptatem: tantam enim spem otij ostendisti, quantam ego semper omnibus, te uno fretus, pollicebar. sed hoc scito, tuos ueteres hostes, nouos amicos, uehementer literis perculsos, atque ex magna spe deturbatos iacere. ad me autem literas quas misisti, quanquam exiguam significationem tuæ erga me uoluntatis habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse. nulla enim re tam lætari soleo, quàm meorum officiorum conscientia. quibus si quando non mutuo respondetur; apud me plus officij residere facillime patior. illud non dubito, quin, si te mea summa erga te studia parum mihi adiunxerunt, resp. nos inter nos conciliatura, coniuncturáq; sit. ac ne ignores, quid ego in tuis literis desiderarim: scribam aperte, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat. Res eas gessi, quarum aliquam in tuis literis, et nostræ necessitudinis, & reip. causa, gratulationem expectaui: quam ego abs te prætermissam esse arbitror, quòd uerebare, ne cuius animum offenderes. sed scito, ea, quæ nos pro

salute patriæ gessimus, orbis terræ iudicio, ac testimonio comprobari. quæ, cum ueneris, tanto consilio, tantaq; animi magnitudine à me gesta esse cognosces, ut tibi multo maiori, quàm Africanus fuit, me non multo minorem, quàm Lelius, facile & in rep. & in amicitia adiunctum esse patiare. Vale.

M. TVLLIVS CICERO M. LICINIO P. F. CRASSO S. D.

Quantum meum studium extiterit dignitatis tuæ uel tuendæ, uel etiam augendæ: non dubito, quin ad te omnes tui perscripserint: nõ enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut eiusmodi, quod silentio posset præteriri. nam & cum consulibus, & cum multis consularibus tanta contentione decertaui, quanta nunquam antea ulla in causa: suscepiq; mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis: ueteriq; nostræ necessitudini iandiu debitum, sed multa uarietate temporum interruptum officium cumulate reddidi. neque mehercule unquã mihi tui aut colendi, aut ornandi uoluntas defuit: sed quædam pestes hominum laude aliena dolentium, & te nonnunquã à me alienarunt, et me aliquando immutarunt tibi. sed extitit tempus optatũ mihi magis, quàm speratum, ut florentissimis tuis rebus mea perspici posset & memoria nostræ uoluntatis, & amicitiæ fides. sum enim consecutus, non modo ut domus tua tota, sed ut cuncta ciuitas me tibi amicissimum esse cognosceret. itaque & præstantissima omnium fœminarum

uxor tua, & eximia pietate, uirtute, gratia tui Crassi meis consilijs, monitis, studijs, actionibusq; nituntur: & senatus populusq; R. intelligit, tibi absenti nihil esse tam promptum, aut tam paratum, quàm in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatē meam: quæ sint acta, quæq; agantur, domesticorum tibi literis declarari puto. De me sic existimes, ac tibi persuadeas uehementer uelim; non me repentina aliqua uoluntate, aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officijs amplectendam incidisse, sed, ut primum forum attigerim, spectasse semper, ut tibi possem quammaxime esse coniunctus: quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi obseruantiam, neque mihi tuam summam beneuolentiam, ac liberalitatē defuisse. si qua interciderunt non tam re, quàm suspicione uiolata; ea cum fuerint & falsa, & inania, sint euulsa ex omni memoria, uitaq; nostra. is enim tu uir es, & eum me esse cupio, ut, quoniam in eadem reip. tempora incidimus, coniunctionem, amicitiamq; nostram utrique nostrum laudi sperem fore. quamobrem tu quantum tuo iudicio tribuendū nobis esse putes, statues ipse, &, ut spero, statues ex nostra dignitate. ego uero tibi profiteor, atque polliceor eximium, et singulare meum studium in omni genere officij, quod ad honestatem, & gloriam tuam spectet. in quo, etiam si multi mecum contendent, tamen, cum reliquis omnibus, tum Crassis tuis iudicibus, omnes facile superabo: quos quidem ego ambos unice diligo, sed in Marco beneuolentia impari: hoc magis sum Publio deditus, quòd me quanquam à pueritia sua

semper, tamen hoc tempore maxime, sicut alterum parentem, & obseruat, et diligit. has literas uelim existimes fœderis habituras esse uim, non epistolæ; meq; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, sanctissime esse obseruaturum, diligentissimeq; facturum. quæ à me suscepta defensio est te absente dignitatis tuæ, in ea iam ego non solum amicitiæ nostræ, sed etiam constantiæ meæ causa permanebo. quamobrem satis esse hoc tempore arbitratus sum, hoc ad te scribere: me, si quid ipse intelligerem aut ad uoluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum: sin quidpiam aut à te essem admonitus, aut à tuis, effecturum, ut intelligeres, nihil neque te scripsisse, neque quenquam tuorum ad me frustra detulisse. quamobrem uelim ita & ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusq; rebus, ut ad hominẽ amicissimum; & tuis præcipias, ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic utantur in omnibus publicis, priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, clientum tuorũ negotijs, ut, quoad eius fieri possit, præsentiæ tuæ desideriũ meo labore minuatur. Vale.

P. VATINIVS IMP. M. CICERONI SVO S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Si tuam consuetudinem in patrocinijs tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te uenit, qui pro se causam dicier uult. non puto repudiabis in honore, quẽ in periculo recepisti. ego autẽ quem potius adoptem, aut inuo-

cem, quàm illum, quo defendente uincere didici? an uerear, ne, qui potentissimorum hominum conspirationẽ neglexerit pro mea salute, is pro honore meo, pusillorum, ac maleuolorum obtrectationes, & inuidias non prosternat, atque obterat? quare si me, sicut soles, amas; suscipe me totum; atque hoc, quidquid est oneris, ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum, ac sustinendum puta. scis meam fortunam, nescio quo modo, facile obtrectatores inuenire, non meo quidem mehercule merito: sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? si quis forte fuerit, qui nostræ dignitati obesse uelit: peto à te, ut tuam consuetudinem, & liberalitatem in me absente defendendo mihi præstes. Literas ad senatum nostris de rebus gestis quo exemplo miserã, infra tibi perscripsi. Dicitur mihi tuus seruus anagnostes fugitiuus cum Vardæis esse: de quo tu mihi nihil mandasti: ego tamen, terra, mariq; ut conquireretur, præmandaui: & profecto tibi illum reperiam, nisi in Dalmatiam aufugerit, & inde tamen aliquando eruã. Tu nos, fac, ames. Vale. ad III. id. Quint. ex castris, Narona.

P. VATINIVS IMP. M. CICERONI SVO S. D.

SI uales, bene est: ego quidem ualeo. De Dionysio tuo adhuc nihil extrico, & eo minus, quòd me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigerauit: sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruam. sed tamen omnia mihi

dura imperas. de Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissimæ. Apage te cum nostro Sex. Seruilio: nam mehercule ego illum quoque amo. sed huiuscemodi uos clientes, huiusmodi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matresfamilias, ciues R. occidit, arripuit, disperdidit, regiones uastauit? simius, non semissis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. sed tamen mi Cicero quid facere possum? omnia mehercule cupia, quæ tu mihi imperas. meam animaduersionem, & supplicium, quo usurus eram in eum, quem cepissem, remitto tibi, et condono. quid illis respondere possum, qui sua bona direpta, naueis expugnatas, fratres, liberos, parentes occisos, actione expostulant? si mehercule Appij os haberem, in cuius locum suffectus sum; tamen hoc sustinere non possem. quid ergo est? faciam omnia sedulo, quæ te sciam uelle. defenditur à Q. Volusio tuo discipulo. si forte ea res poterit aduersarios fugare, in eo maxima spes est. Nos, si quid erit istic opus, defendes. Cæsar adhuc mihi iniuriam facit. de meis supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert: quasi uero non iustissimi triumphi in Dalmatia res gesserim. nam si hoc expectandum sit, dum totum bellum conficiam: uiginti oppida sunt Dalmatiæ antiqua: quæ ipsi sibi asciuerunt, amplius sexaginta. hæc nisi omnia expugno, si mihi suppicationes non decernuntur; longe alia conditione ego sum, ac cæteri imperatores. Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum: sex oppida ui oppugnando cepi: unum hoc, quod erat maximum, qua=

ter à me iam captum: quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me niues, frigora, imbres detruserunt: indigneq; mi Cicero oppidum captum, & bellum iam confectum relinquere sum coactus. quare te rogo, si opus erit, ad Cæsarem meam causam agas, meq; tibi in omnes partes defendendum putes, hoc existimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Nonis Dec. Narona.

M. CICERO P. VATINIO IMP. S.

GRata tibi esse officia mea, non miror: cognoui enim te gratissimũ omnium: idq; nunquam destiti prædicare: nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, uerum etiam cumulatissime retulisti. quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te, & eadem uoluntate cognosces. Quòd mihi fœminam primariam Pompeiã uxorem tuam commendas: cum Sura nostro statim, tuis literis lectis, locutus sum, ut ei meis uerbis diceret, ut, quidquid opus esset, mihi denunciaret; me omnia, quæ ea uellet, summo studio, curaq; facturum: itaq; faciam; eamq;, si opus esse uidebitur, ipse conueniam. tu tamẽ ei uelim scribas, ut nullã rem neque tam magnam, neque tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna uideatur. omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta uidebuntur. De Dionysio, si me amas, confice. quamcunque ei fidem dederis, præstabo. si uero improbus fuerit, ut est; duces eũ captiuum in triumpho. Dalmatis dĳ male faciant, qui tibi mole-

ſtì ſunt. ſed, ut ſcribis, breui capientur, et illuſtrabunt res tuas geſtas: ſemper enim habiti ſunt bellicoſi. Vale.

M. CICERO S. D. L. LVCCEIO Q. F.

Coram me tecum eadem hæc agere ſæpe conantẽ deterruit pudor quidam pene ſubruſticus: quæ nunc expromam abſens audacius: epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur, & celebretur tuis. quod etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum: tamen ignoſcas uelim huic feſtinationi meæ. genus enim ſcriptorum tuorum, etſi erat ſemper à me uehementer expectatum, tamen uicit opinionem meam; meq; ita uel cepit, uel incendit, ut cuperem quamcelerrime res noſtras monimentis commendari tuis. non enim me ſolum commemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit, ſed etiam illa cupiditas, ut uel auctoritate teſtimonij tui, uel indicio beneuolentiæ, uel ſuauitate ingenij uiui perfruamur. neque tamen, hæc cum ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum, & iam inſtitutarum. ſed quia uidebam Italici belli, & ciuilis hiſtoriam iam pene à te eſſe perfectam; dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri: deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, coniunctè ne malles cum cæteris rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinũ, qui omnes à perpetuis ſuis hiſtorijs ea, quæ dixi, bella ſeparauerũt;

tu quoque item ciuilem coniurationem ab hostibus, externisq; bellis seiungeres. equidem ad nostram laudem non multum uideo interesse: sed ad properationem meā quiddam interest, non te expectare, dum ad locum uenias, at statim causam illam totam, & tempus arripere. & simul si uno in argumento, unaq; in persona mens tua tota uersabitur: cerno iam animo, quanto omnia uberiora, atque ornatiora futura sint. neque tamen ignoro, quàm impudenter faciam; qui primum, tibi tantum oneris imponam: potest enim mihi denegare occupatio tua: deinde etiam, ut ornes me, postulem. quid, si illa tibi non tantopere uidentur ornanda? sed tamen, qui semel uerecundiæ fines transierit, eum bene, & nauiter oportet esse impudentem. itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea uehementius etiam, quàm fortasse sentis; & in eo leges historiæ negligas: gratiamq; illam, de qua suauissime quodam in procœmio scripsisti, à qua te affici non magis potuisse demonstras, quàm Herculem Xenophontium illum à uoluptate, ea si me tibi uehementius commendabit, ne aspernere; amoriq; nostro plusculum etiam, quàm concedit ueritas, largiare. quòd si te adducemus, ut hoc suscipias: erit, ut mihi persuadeo, materies digna facultate, et copia tua. à principio enim coniurationis usque ad reditum nostrum uidetur mihi modicū quoddam corpus confici posse. in quo & illa poteris uti ciuilium commutationum scientia, uel in explicandis causis rerum nouarum, uel in remedijs incommodorū; cum & reprehendes ea, quæ uituperanda duces; & quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis; et,

si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. multá etiam casus nostri tibi uarietatem in scribendo suppeditabunt, plenam cuiusdam uoluptatis, quæ uehementer animos hominum in legendo scripto retinere possit. NIHIL *est enim aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum uarietates, fortunæq; uicissitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundæ.* HABET *enim præteriti doloris secura recordatio delectationem. cæteris uero nulla perfunctis propria molestia, casus alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est iucunda. quem enim nostrum ille moriens apud* Mantineam Epaminondas *non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi auelli iubet spiculum, posteaquam ei percõtanti dictum est, clypeum esse saluũ: ut etiam in uulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. cuius studium in legendo non erectum* Themistoclis *fuga, redituq; retinetur? etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet, quasi enumeratione fastorum: at uiri sæpe excellentis ancipites, uariiq; casus habẽt admirationem, expectationem; lætitiam, molestiã; spem, timorem; si uero exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissimæ lectionis uoluptate. quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris, ut à continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum, euentorumq; nostrorum: habet enim uarios actus, multasq; actiones et consiliorum, et temporum. Ac non uereor, ne assentatiũcula quadam au-*

cupari tuam gratiam uidear, cum hoc demonstrem, me à te potissimũ ornari, celebrariq; uelle: neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias; & qui non eos magis, qui te non admirẽtur, inuidos, quàm eos, qui laudent, assentatores arbitrere. neque autem ego sum ita demẽs, ut me sempiternæ gloriæ per eum commendari uelim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenij gloriam consequatur. neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi uolebat, sed quòd illorũ artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat. atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant: quæ uel si nulla sint, nihilò sunt tamen obscuriores clari uiri. nec minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse, quàm qui in eo genere laborarunt. unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium, statuasq; superauit. atque hoc præstantius mihi fuerit & ad lætitiam animi, et ad memoriæ dignitatem, si in tua scripta peruenero, quàm si in cæterorum; quòd non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam auctoritas clarissimi, & spectatissimi uiri, & in reip. maximis, grauissimisq; causis cogniti, atque in primis probati: ut mihi non solum præconium, quod, cum in Sigæum uenisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam graue testimonium impertitum clari hominis, magniq; uideatur. placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit,

etiam, à laudato uiro. quod si à te non impetro, hoc est, si qua te res impedierit; (neque enim fas esse arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt: scribam ipse de me, multorum tamen exemplo, & clarorum uirorum. sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere uitia: et uerecundius ipsi de sese scribant, necesse est, si quid est laudandum; & prætereant, si quid forte reprehendendum est. accedit etiam, ut minor sit fides, minor auctoritas, multi denique reprehendant, & dicant, uerecundiores esse præcones ludorum gymnicorum, qui, cum cæteris coronas imposuerunt uictoribus, eorumq; nomina magna uoce pronunciarunt, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua uoce ipsi se uictores esse prædicent. hæc nos uitare cupimus, &, si recipis causam nostram, uitabimus: idq; ut facias, rogamus. Ac ne forte mirere, cur, cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia, atque euentus literis mandaturum, à te id nunc tantopere, & tam multis uerbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis; quòd alacres animo sumus, ut & cæteri uiuentibus nobis ex libris tuis nos cognoscant, & nosmet ipsi uiui gloriola nostra perfruamur. his de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi uelim. si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium. sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. tu interea non cessabis, & ea, quæ habes instituta, perpolies, nosq; diliges. Vale.

Plutar. in opusc. 44o.

M. CICERO S. D.
L. LVCCEIO Q. F.

Q Vanquam ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est; declarat enim summam beneuolentiam coniunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex ijs literis uel maximum cepi, quòd te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum, armatumq; cognoui. quam quidem laudem sapientiæ statuo esse maximam, NON aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene, aut male uiuendi suspensas habere rationes. quæ cogitatio cum mihi non omnino excidisset, (etenim penitus insederat) ui tamen tempestatum, & concussu calamitatum erat aliquantum labefactata, atque conuulsa: cui te opitulari & uideo, & id fecisse etiam proximis literis, multumq; profecisse sentio. itaque hoc sæpius dicendum, tibiq; non significandum solum, sed etiam declarandum arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis literis gratius. ad consolandum autem cum illa ualent, quæ elegáter, copioseq; collegisti: tum nihil plus, quàm quòd firmitudinem, grauitatemq; animi tui perspexi; quam non imitari, turpissimum existimo. itaque hoc etiam fortiorem me puto, quàm te ipsum, præceptorem fortitudinis, quòd tu mihi uidere spem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora: casus enim gladiatorij, similitudinesq; eæ, tum rationes in ea disputatione à te collectæ, uetabant me reip. penitus diffidere. itaque alterum minus mirum, fortiorem te esse,

cum

cum aliquid speres: alterum mirum, spe ulla teneri. quid est enim non ita affectum, ut id non deletum, extinctumq; omne esse fateare? circunspice omnia membra reip. quæ notissima sunt tibi: nullum reperies profecto, quod non fractum, debilitatum'ue sit. quæ persequerer, si aut melius ea uiderem, quam tu uides; aut commemorare possem sine dolore. quanquam tuis monitis, præceptisq; omnis est abijciendus dolor. ergo et domestica feremus, ut censes, & publica paulo etiam fortius fortasse, quàm tu ipse, qui præcipis. te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam in omni desperatione fortes, ut tu tamen idem et hortaris, & præcipis: das enim mihi iucundas recordationes conscientiæ nostræ, rerumq; earum, quas te in primis auctore gessimus: præstitimus enim patriæ non minus certe, quàm debuimus, plus profecto, quàm est ab animo cuiusquam, aut consilio hominis postulatum. ignosces mihi de me ipso aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos leuare ægritudine uoluisti, earum etiam commemoratione lenimur. itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestijs, & angoribus abducam, transferamq; animum ad ea, quibus secundæ res ornantur, aduersæ adiuuantur; tecumq; & ero tantum, quantum patietur utriusque ætas, & ualetudo: &, si esse una minus poterimus, quàm uolumus, animorum tamen coniunctione ijsdem studijs ita fruemur, ut nunquam non una esse uideamur. Vale.

L. LVCCEIVS, Q. F. S. D. M. CICERONI, M. F.

SI uales, bene est: ego ualeo, sicut soleo, paululo tamen etiam deterius, quàm soleo. Te requisiui sæpius, ut uiderem. Romæ quia postea non fuisti, quàm à me discesseras, miratus sum: quod item nunc miror. non habeo certum, quæ te res hinc maxime retrahat. si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum, quorum consuesti: gaudeo, neque reprehendo tuum consilium: nam nihil isto potest esse iucundius, non modo miseris his temporibus, & luctuosis, sed etiam tranquillis, & optatis, præsertim uel animo defatigato tuo, qui nunc requiem quærit ex magnis occupationibus, uel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod alios delectet, te ipsum laudibus illustret. sin autem, sicut hic dum eras, & lacrymis, & tristitiæ te tradidisti: doleo, quia doles, & angere: nec possum te, si concedis, quod sentimus, ut liberius dicamus, non accusare. quid enim? tu solus aperta non uidebis, qui propter acumen occultissima perspicis? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere? nõ intelliges, duplicari solicitudines, quas eleuare tua te prudentia postulat? quòd si nõ possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus, & rogando, si quid nostra causa uis, ut istis te molestijs laxes, & ad conuictum nostrum redeas, & ad consuetudinem, uel nostram communem, uel tuam solius, ac propriam. cupio non obtundere te, si non delectare nostro studio. cu=

pio deterrere, ne permaneas in incepto: cum duæ res istæ contrariæ me conturbent: ex quibus aut in altera mihi uelim, si potes, obtemperes; aut in altera non offendas. Vale.

M. CICERO L. LVCCEIO, Q. F. S.

OMnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in ijs literis, quas à te proxime accepi, non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus, & optatus; dicerem, iucundus, nisi id uerbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unā causam, quam tu suspicaris, & in qua me, lenissimis, & amantissimis uerbis utens, re grauiter accusas; sed quòd illius tanti uulneris quæ remedia esse debebāt, ea nulla sunt. quid enim? ad amicos ne confugiam? quàm multi sunt? habuimus enim fere communes: quorum alij occiderunt, alij nescio quo pacto obduruerunt. tecum uiuere possem equidem, & maxime uellem. uetustas est, amor, consuetudo, studia paria: quod uinculum, quæ res deest nostræ coniunctioni? possumus ne igitur esse una? nec mehercule intelligo, quid impediat: sed certe adhuc non fuimus, cum essemus uicini in Tusculano, in Puteolano: nam quid dicam, in urbe? in qua, cum forum commune sit, uicinitas non requiritur. sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut, cum maxime florere nos oporteret, tum uiuere etiam puderet. quod enim mihi poterat esse perfugium spoliato & domesticis, & forensibus ornamentis, atque solatijs? literæ, credo; quibus utor assidue: quid enim aliud facere possum? sed nescio quo modo ipsæ illæ ex-

cludere me à portu, & perfugio uidentur, & quasi exprobrare, quòd in ea uita maneam, in qua nihil insit, nisi propagatio miserrimi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit, summum sit odium temporum, hominum, fori, curiæ? itaque sic literis utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, sed ut exiguam doloris obliuionem petam. quòd si id egissemus ego, atque tu, quod ne in mentem quidem nobis ueniebat propter quotidianos metus: omne tempus una fuissemus: neque me ualetudo tua offenderet, neque te mœror meus. quod, quantum fieri poterit, consequamur; quid enim utrique nostrum aptius? propediem te igitur uidebo. Vale.

M. CICERO S. D. TITIO.

Etsi unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus, quòd tãtum ex tuis molestijs cepi doloris, ut consolatione ipse egerem: tamen, cum longius à summi luctus acerbitate meus abesset dolor, quàm tuus, statui nostræ necessitudinis esse, meæq; in te beneuolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tandiu, sed adhibere aliquam modicam consolationem, quæ leuare dolorem tuum posset, si minus sanare potuisset. Est autem consolatio peruulgata quidem illa maxime, quam semper in ore, atque in animo habere debemus; HOMINES nos ut esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit uita nostra; neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, conditione uiuamus: ne ue tam

grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare possumus: euentisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. neque hæ, neque cæteræ consolationes, quæ sunt à sapientissimis uiris usurpatæ, memoriæq;, & literis proditæ, tantum uidentur proficere debere, quantum status ipse nostræ ciuitatis, & hæc perturbatio temporum perditorum: cum beatissimi sint, qui liberos non susceperunt; minus autem miseri, qui his temporibus amiserunt, quàm si eosdem bona, aut denique aliqua rep. perdidissent. quòd si tuum te desiderium mouet; aut si tuarum rerum cogitatione mœres: non facile exhauriri tibi istum dolorem posse uniuersum puto: sin illa te res cruciat, quæ magis amoris est, ut eorum, qui occiderunt, miserias lugeas: ut ea non dicam, quæ sæpissime & legi, & audiui, nihil mali esse in morte; in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quàm mors ducenda sit; sin sit amissus, nulla uideri miseria debeat, quæ non sentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare possum; ea misceri, parari, impendere reip. quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus esse uideatur. quid est enim iam non modo pudori, probitati, uirtuti, rectis studijs, bonis artibus, sed omnino libertati, ac saluti loci? non mehercule quenquam audiui hoc grauissimo, & pestilentissimo anno adolescentulum, aut puerum mortuum, qui mihi non à dijs immortalibus ereptus ex his miserijs, atque ex iniquissima conditione uitæ uideretur. quare si tibi unum hoc detrahi potest, ne quid ijs, quos amasti, mali putes contigisse: permultum erit ex mœrore tuo diminutum. relinquetur enim simplex illa iam cu-

ra doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, sed ad te ipsum proprie referetur. in qua non est iam grauitatis, ac sapientiæ tuæ, quam tu à puero præstitisti, ferre immoderatius casum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum, quos dilexeris, miseria, maloq; seiunctus. etenim eum semper te & priuatis in rebus, & publicis præstitisti, tuenda tibi ut sit grauitas, & constantiæ seruiendum. nam quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus uetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiaq; debemus. etenim si nulla unquam fuit, liberis amissis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod est dies allatura, id consilio ante ferre debemus, neque expectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possimus. His ego literis si quid profecissem, existimabam optandum quiddam me esse assecutum: sin minus forte ualuissent, officio tamen esse functum beneuolentissimi, atque amicissimi: quem me tibi & fuisse semper existimes uelim, & futurum esse confidas. Vale.

M. CICERO S. D. P. SEXTIO P. F.

NOn obliuione amicitiæ nostræ, neque intermissione cõsuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quòd priora tempora in ruinis reip. nostrisq; iacuerunt, posteriora autem me à scribendo tuis iniustissimis, atque acerbissimis incommodis retardarunt. cum uero & interuallum iam satis longum fuisset; & tuam uirtutem, animiq; magnitudinem diligentius essem mecum

recordatus; non putaui esse alienum institutis meis, hæc ad te scribere. Ego te P. Sexti & primis temporibus illis, quibus in inuidiam absens, & in crimen uocabare, defendi: &, cum in tui familiarissimi iudicio, ac periculo tuum nomẽ coniungeretur, quàm potui accuratissime te, tuamq; causam tutatus sum: & proxime recenti aduentu meo cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si affuissem, tamen nulla re saluti tuæ defui: cumq; eo tempore inuidia annonæ inimici non solum tui, uerum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicij, multaq; alia reip. uitia plus, quàm causa ipsa, ueritasq; ualuissent; Publio tuo neque opera, neque consilio, neque labore, neque gratia, neque testimonio defui. quamobrem, omnibus officijs amicitiæ diligenter à me, sanctéq; seruatis, ne hoc quidem prætermittendum esse duxi, te ut hortarer, rogaremq;, ut & hominem te, & uirum esse meminisses; id est ut & communem, incertumq; casum, quem neque uitare quisquam nostrum, neque præstare ullo pacto potest, sapienter ferres; & dolori fortiter, ac fortunæ resisteres; cogitaresq;, & in nostra ciuitate, & in cæteris, quæ rerum potitæ sunt, multis fortissimis, atque optimis uiris iniustis iudicijs tales casus incidisse. illud utinam ne uere scriberem, ea te rep. carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio uereor, ne, si nihil ad te scripserim, debitum eius uirtuti uidear testimonium non cepisse: sin autem omnia, quæ sentio, perscripserim, ne refricem meis literis desiderium, ac dolorem tuum. sed tamen prudentissime facies, si illius pietatem, uirtutem, industriam,

ubicunque erit, tuam esse, tecum esse duces. NEC *enim minus nostra sunt, quæ animo complectimur, quàm quæ oculis intuemur. quamobrem & illius eximia uirtus, summusq; in te amor magnæ tibi consolationi debet esse; & nos, cæteriq;, qui te non ex fortuna, sed ex uirtute tua pendimus, semperq; pendemus; & maxime animi tui conscientia, cùm tibi nihil merito accidisse reputabis, et illud adiunges,* HOMINES *sapientes turpitudine, non casu; & delicto suo, non aliorum iniuria commoueri. Ego et memoria nostræ ueteris amicitiæ, & uirtute, atque obseruantia filij tui monitus, nullo loco deero neque ad consolandũ, neque ad leuandum fortunam tuam. tu si quid ad me forte scripseris, perficiã, ne te frustra scripsisse arbitrere. Vale.*

M. CICERO S. D. T. FADIO.

E Tsi egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum, propterea quòd nullam rem grauius iandiu tuli, quàm incommodum tuum: tamen te magnopere non hortor solũ, sed etiam pro amore nostro rogo, atque oro, te colligas, uirumq; præbeas, &, qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati simus, cogites. plus tibi uirtus tua dedit, quàm fortuna abstulit: propterea quòd adeptus es, quod non multi homines noui; amisisti, quod plurimi homines nobilissimi. ea denique uidetur conditio impendere legum, iudiciorum, temporum, ut optime actum cum eo uideatur esse, qui quamleuissima pœna ab hac rep. discesserit. tu uero, qui et fortunas, & li-

beros habeas, & nos, cæterosq; necessitudine, & beneuolentia tecum coniunctissimos; quiq; magnam facultatem sis habiturus nobiscum, & cum omnibus tuis uiuendi; et cum unum sit iudicium ex tam multis, quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaq; dubia, potentiæ alicuius condonatum existimetur: omnibus his de causis debes istam molestiam quamleuissime ferre. Meus animus erit in te, liberosq; tuos semper, quem tu esse uis; & qui esse debet. Vale.

M. CICERO RVFO S.

Etsi mihi nunquam dubium fuit, quin tibi essem carissimus: tamen quotidie magis id perspicio: extatq; id, quod mihi ostenderas quibusdam literis, hoc te studiosiorem in me colendo fore, quam in prouincia fuisses, (etsi, meo iudicio, nihil ad tuum prouinciale officium addi potest) quo liberius iudicium esse posset tuum. itaque me et superiores literæ tuæ admodum delectauerunt, quibus & expectatum meum aduentum abs te amanter uidebam, &, cum aliter res cecidisset, ac putasses, te meo consilio magnopere esse lætatum: & his proximis literis magnum cepi fructum & iudicij, et officij tui: iudicij, quod intelligo te, id quod omnes fortes, ac boni uiri facere debet, nihil putare utile esse, nisi quod rectum, honestumq; sit: officij, quod te mecum, quodcunque cepissem consilij, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quidquam potest. mihi consilium captum iandiu est. de quo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio

consilij tali tempore, quasi quædam admonitio uidetur esse officij, uel potius efflagitatio ad coeundam societatem uel periculi, uel laboris. cum uero ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolentia erga me: libenter amplector talem animum, sed ita, (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod ostendis, magnam habebo gratiam; si non feceris, ignoscam; & alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. est enim res profecto maxima. quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est, ita tamen, ut, si nos ij sumus, qui esse debemus, id est studio digni, & literis nostris, dubitare non possimus, quin ea maxime conducant, quæ sunt rectissima. quare tu, si simul placebit, statim ad me uenies: sin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi ut nota sint, faciam. quidquid statueris, te mihi amicum; sin id, quod opto, etiam amicissimum iudicabo. Vale.

CICERO RVFO S.

QVo quo modo potuissem, te conuenissem, si eò, quo constitueras, uenire uoluisses. quare etsi mei commodi causa commouere me noluisti: tamen ita existimes uelim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, uoluntatem tuam commodo meo. Ad ea, quæ scripsisti, commodius equidem possem de singulis ad te rebus scribere, si M. Tullius, scriba meus, adesset: à quo mihi exploratum est, in rationibus duntaxat referendis, (de cæteris rebus affirmare non possum) nihil eum fecisse scientem, quod esset contra aut rem,

aut existimationem tuam : deinde, si rationum referendarum ius uetus, & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro coniunctione nostræ necessitudinis contulissem, confecissemq́; , non fuisse. quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret; id, quando lege Iulia relinquere rationes in prouincia necesse erat, easdemq́; totidem uerbis referre ad ærarium, feci in prouincia, neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem : sed tribui tibi tantum, quantum me tribuisse nunquam pœnitebit. totum enim scribam meum, quem tibi uideo nunc esse suspectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium fratrem tuum adiunxisti. rationes confectæ me absente sunt tecum : ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. ita accepi librum à meo seruo scriba, ut eundem acceperim à fratre tuo. si honos is fuit, maiorem tibi habere non potui : si fides, maiorem tibi habui, quàm pene ipsi mihi. si prouidendum fuit, ne quid aliter, ac tibi & honestum, & utile esset, referretur : non habui, cui potius id negotij darem, quàm scribæ meo. illud quidem certe factum est, quod lex iubebat, ut apud duas ciuitates, Laodicensem, & Apamensem, quæ nobis maxime uidebantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas, & consolutas deponeremus. itaque huic loco primum respondeo, me, quanquam iustis de causis rationes deferre properarim, tamen te expectaturum fuisse, nisi in prouincia relictas rationes pro latis haberem. Quamobrem de Volusio quod scribis, non est id rationum. docuerunt enim me periti homines, in his cum omnium peritissimus, tum mihi amicissimus C. Ca-

millus, ad Volusium trásferri nomen à Valerio non potuisse, sed prædes Valerianos teneri. neque id erat HS XXX, ut scribis, sed XIX. erat enim curata nobis pecunia Valerij mancipis nomine: ex qua reliquum quod erat in rationibus, retuli. sed sic me et liberalitatis fructu priuas, & diligentiæ, &, quod minime tamen laboro, mediocris etiam prudentiæ: liberalitatis, quòd mauis scribæ mei beneficio, quàm meo, legatũ meum, præfectumq; maxima calamitate leuatos, cum præsertim non deberent esse obligati: diligentiæ, quòd existimas, de tanto officio meo, tanto etiam periculo nec scisse me quidquam, nec cogitasse; scribam, quidquid uoluisset, cum id mihi ne recitasset quidem, retulisse: prudentiæ, cum rem à me ne insipienter quidem cogitatam putas. nam et Volusij liberandi meum fuit consilium: et ut multa tam grauis Valerianis prædibus, ipsiq; T. Mario depelleretur, à me inita ratio est: quam quidem omnes non solum probant, sed etiam laudant. & si uerum scire uis, hoc uni scribæ meo intellexi non nimium placere. sed ego putaui esse uiri boni, cũ populus suum seruaret, consulere fortunis tot uel amicorũ uel ciuium. Nam de logeio est ita actum, ut auctore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur. id ego agnoui meo iussu esse factum. qua pecunia Pompeius est usus, ut tua, quam tu deposueras, Sextius. sed hoc ad te nihil intelligo pertinere. illud me non animaduertisse moleste ferrem, ut adscriberem, te in fano pecuniã iussu meo deposuisse, nisi ista pecunia grauissimis esset, certissimisq; monimentis testata, cui data, quo S. C. quibus tuis, quibus meis literis P. Sextio tradita esset. quæ cum ui=

derem tot uestigijs impressa, ut in his errari non posset: non adscripsi id, quod tua nihil referebat: ego tamen adscripsisse mallem, quando id te uideo desiderare. sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sentio: neque in eo quidquam à meis rationibus discrepabũt tuæ. addes enim tu, meo iussu: quod ego nunquam addidi: nec causa est, cur negem: nec, si esset, & tu nolles, negarem. Nam de HS nongentis millibus, certe ita relatum est, ut tu, siue frater tuus referri uoluit. sed si quid est, quando de logeio parum prouisum est, quod ego in rationibus referendis etiamnum corrigere possim: de eo mihi, cum S. C. non sim usus, quid per leges liceat, considerandũ est. te certe in pecunia exacta ita efferre ex meis rationibus relatis non oportuit: nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores. illud caue dubites, quin ego omnia faciam, quæ interesse tua, aut etiam uelle te existimem, si ullo modo facere possim. Quod scribis de beneficijs, scito à me et tribunos mil. et præfectos, et contubernales duntaxat meos delatos esse. in quo quidẽ ratio me fefellit. liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari: postea certior sum factus, triginta diebus deferri necesse esse, quibus rationes retulissem. sane moleste tuli, non illa beneficia tuæ potius ambitioni reseruata esse, quàm meæ, qui ambitione nihil uterer. de centurionibus tamen, & de tribunorum mil. contubernalibus res est in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum est de HS centum millibus: de quibus memini mihi à te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui: in quo peccatum uidebatur esse, si modo erat, fratris tui, &

Tullij. sed cum id corrigi non posset, quòd, iam depositis rationibus, ex prouincia decessemus: credo me quidem tibi pro animi mei uoluntate, proq; ea spe facultatum, quam tum habebamus, quàm humanissime potuerim, rescripsisse. sed neque tum me humanitate mearum literarum obligatum puto; neque tuam hodie epistolam de HS centum sic accepisse, ut ij accipiunt, quibus epistolæ per hæc tempora molestæ sunt. simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me saluis legibus peruenisset, Ephesi apud publicanos deposuisse: id fuisse HS XXII: eam omnem pecuniam Pompeium abstulisse. quod ego siue æquo animo fero, siue iniquo: tu de HS centum æquo animo ferre debes; et existimare, eo minus ad te uel de tuis cibarijs, uel de mea liberalitate peruenisse. quòd si mihi expensa ista HS centum tulisses: tamen, quæ tua est suauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere. nam numeratum si cuperem, non erat. sed hæc iocatum me putato, ut ego te existimo. ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere. Hanc epistolam cur non scindi uelim, causa nulla est. Vale.

M. CICERO S. D. L. MESCINIO.

GRatæ mihi tuæ literæ fuerunt: ex quibus intellexi, quod etiam sine literis arbitrabar, uidendi mei te summa cupiditate affectum esse. quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. nam tecum esse, ita mihi commoda omnia, quæ

opto, contingant, ut uehementer uelim. etenim, cum esset maior & uirorum, & ciuium bonorum, & iucundorum hominum, & amantium mei copia, tamen erat nemo, quicum essem libentius, quàm tecum, & pauci, quibuscum æque libenter: hoc uero tempore, cum alij interierint, alij absint, alij mutati uoluntate sint, unum mediusfidius tecum diem libentius posuerim, quàm hoc omne tempus eum plerisque eorum, quibuscum uiuo necessario. noli enim existimare, mihi non solitudinem iucundiorem esse, qua tamen ipsa uti non licet, quàm sermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut summum altero. itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, literulis nostris, præterea etiam conscientia consiliorum meorum. ego enim is sum, quemadmodum tu facillime potes existimare, qui nihil unquam mea potius, quàm meorum ciuium, causa fecerim: cui nisi inuidisset is, quem tu nunquam amasti, (me enim amabas) et ipse beatus esset, et omnes boni. ego sum, qui nullius uim plus ualere uolui, quàm honestum otium. idemq́;, cum illa ipsa arma, quæ semper timuerã, plus posse sensi, quàm illum consensum bonorum, quem ego idem effeceram; quauis tuta conditione pacem accipere malui, quàm uiribus cum ualentiore pugnare. sed et hæc, et multa alia coram breui tempore licebit. neque me tamẽ ulla res alia Romæ tenet, nisi expectatio rerum Africanarũ. uidetur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. puto autem mea non nihil interesse; quanquã, id ipsum quid intersit, non sane intelligo; ueruntamen, quidquid illinc nunciatũ sit, non longe abesse à consilijs amicorũ:

est enim res ipsa iam in eum locum adducta, ut, quanquam multum intersit inter eorum causas, qui dimicant, tamen inter uictorias non multum interfuturum putem. sed plane animus, qui dubijs rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis cōfirmatus est multum: quem etiam superiores tuæ literæ confirmarunt: quibus intellexi, quàm fortiter iniuriam ferres: iuuitq; me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas literas profuisse. uerum enim scribam: teneriore mihi animo uidebare, sicut omnes fere, qui uita ingenua, in beata, & libera ciuitate uiximus. sed ut illa secunda moderate tulimus: sic hanc non solum aduersam, sed etiam funditus euersam fortunam fortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quòd nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruere isto otio; tibiq; persuade, PRAETER culpam, ac peccatum, quo semper caruisti, & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum. Ego, si uidebitur recte fieri posse, ad te ueniam breui. si quid acciderit, ut mutandum consilium sit: te certiorem faciam statim. tu ita fac cupidus mei uidendi sis, ut istinc te ne moueas tam infirma ualetudine, nisi ex me prius quæsieris per literas, quid te uelim facere. Me uelim, ut facis, diligas, ualetudiniq; tuæ, & tranquillitati animi seruias. Vale.

M. TVLLII

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD TORQVATVM, ET ALIOS, LIB. VI.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

Etsi ea perturbatio est omnium rerum, ut suæ quenque fortunæ maxime pœniteat, nemoq; sit, quin ubiuis, quàm ibi, ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore bono uiro Romæ *esse miserrimum sit. nam etsi quocunque in loco quisque est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & suarum; tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere à miserijs cogitationem sinunt. quare etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est: tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quòd* Romæ *non sis, animum tuum libera. etsi enim cum magna molestia tuos, tuáq; desideras: tamen illa quidem, quæ requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare.* De *te autem ipso* Torquate *est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem, nec enim is, qui in te adhuc iniustior, quàm tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. nec tamen is ipse, à quo salus petitur, habet ex-*

plicatam, aut exploratam rationē salutis suæ. CVM'QVE omnium bellorum exitus incerti sint: ab altera uictoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem sciunctum sit ab omnium interitu: ab altera te ipsum nunquam timuisse, certo scio. reliquum est, ut te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reip. cuius tanti mali, quamuis docti uiri multa dicant, tamen uereor, ne cōsolatio nulla possit uera reperiri, præter illam, quæ tanta est, quātum in cuiusque animo roboris est, atque neruorum. si enim BENE sentire, recteq; facere, satis est ad bene, beateq; uiuendum: uereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse, nefas sit dicere. nec enim nos arbitror uictoriæ præmijs ductos patriam olim, & liberos, & fortunas reliquisse: sed quoddam nobis officium iustum, & pium, & debitum reip. nostræq; dignitati uidebatur; qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset uictoria. quare si id euenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse: non debemus ita cadere animis, quasi aliquid euenerit, quod fieri posse nunquam putarimus. simus igitur ea mente, quam ratio, & ueritas præscribit; ut nihil in uita nobis præstādum præter culpam putemus; eaq; cum careamus, omnia humana placate, & moderate feramus. atque hæc eò pertinet oratio, ut perditis rebus omnibus, tamen ipsa uirtus se sustētare posse uideatur. sed si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicunque status est futurus, carere non debes. atque hoc mihi scribenti ueniebat in mētem, me eum esse,

cuius tu desperationem accusare solitus esses, quemq; auctoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. quo quidem tempore non ego causam nostram, sed consilium improbabam: sero enim nos ijs armis aduersari uidebam, quæ multo ante confirmata per nosmetipsos erant: docebamq;, pilis, & gladijs, non consilijs, neque auctoritatibus nostris, de iure publico disceptari. neque ego ea, quæ facta sunt, fore cum dicebam, diuinabam futura: sed quod & fieri posse, & exitiosum fore, si euenisset, uidebam, id ne accideret, timebam; præsertim cum, si mihi alterutrum de euentu, atque exitu rerum promittendum esset, id futurum, quod euenit, exploratius possem promittere. ijs enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in aciem: usu autem armorum, et militum robore inferiores eramus. sed tu illum animum nunc adhibe quæso, quo me tum esse oportere censebas. hæc eo scripsi, quòd mihi nunc Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fidelissimo animo, ut mihi quidem uisus est, narrauit, te interdum solicitum solere esse uehementius. quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua rep. sis futurus, qui esse debes; aut perdita, non afflictiore conditione, quàm cæteri. hoc uero tempus, quo exanimati omnes, & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quòd & in ea urbe es, ubi nata, & alta est ratio, ac moderatio uitæ: & habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti: qui te profecto & beneuolentia, & sapientia consolatur. cuius si essemus et auctoritatem, & consilium secuti, togati potius potentiam, quàm armati uictoriam subissemus. sed hæc longiora for-

tasse fuerunt, quàm necesse fuit. illa, quæ maiora sunt, breuius exponam. Ego habeo, cui plus, quàm tibi, debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi huius belli casus eripuit. qui sim autem hoc tempore, intelligo. sed quia NEMO est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat, nisi id, quod agit, non possit nauare aliquid, et efficere: omne meum consilium, operam, studium certe uelim existimes tibi, tuisq; liberis esse debitum. Vale.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

PEto à te, ne me putes obliuione tui rarius ad te scribere, quàm solebam, sed aut grauitate ualetudinis, qua tamen iam paululum uideor leuari, aut quòd absim ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. quare uelim, ita statutum habeas, me tui memoriam summa cum beneuolẽtia tenere, tuasq; omnes res non minori mihi curæ, quàm meas, esse. Quòd maiore in uarietate uersata est adhuc tua causa, quàm homines aut uolebãt, aut opinabantur: mihi crede, non est, pro malis temporum, quod moleste feras. necesse est enim, aut armis urgeri remp. sempiternis, aut, his positis, recreari aliquando, aut funditus interire. si arma ualebunt: nec eos, à quibus reciperis, uereri debes, nec eos, quos adiuuisti. si armis aut conditione positis, aut defatigatione abiectis, aut uictoria detractis, ciuitas respirauerit; & dignitate tua frui tibi, et fortunis licebit. sin omnino interierint omnia, fueritq; is exitus, quem uir prudentissimus M.

Antonius iam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem cõsolatio, tali præsertim ciui, et uiro, sed tamẽ necessaria; NIHIL *esse præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat uniuersis. quæ uis insit in his paucis uerbis (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis: profecto etiam sine meis literis intelliges, te aliquid habere, quod speres; nihil, quod aut hoc, aut aliquo reip. statu timeas; omnia si interierint, cum superstitem te esse reip. ne si liceat quidem, uelis, ferendam esse fortunam, præsertim quæ absit à culpa. sed hæc hactenus.* Tu, *uelim, scribas ad me, quid agas, & ubi futurus sis; ut, aut quo scribam, aut quò ueniam, scire possim.* Vale.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

S*Vperioribus literis beneuolentia magis adductus, quàm quo res ita postularet, fui longior. neque enim confirmatione nostra egebat uirtus tua: neque erat ea mea causa, atque fortuna, ut, cui ipsi omnia deessent, alterum confirmarem. hoc item tẽpore breuior esse debeo. siue enim tum nihil opus fuit tam multis uerbis; nihilo magis nunc opus est: siue tum opus fuit; illud satis est: præsertim cum accesserit nihil noui. nam etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo: summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam uideo animo, quàm ea, quæ oculis cernimus. nec uero quidquam uideo, quod non idem te uidere certo sciam. nam*

etsi, quem exitum acies habitura sit, diuinare nemo potest: tamen & belli exitum uideo; & si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum uincere, qualis futura sit uel hæc, uel illa uictoria. idq; cum optime perspexi, tale uideo, nihil ut mali uideatur esse futurum, si id uel ante acciderit, quod uel maximum ad timorem proponitur. I T A enim uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimum est: mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora parietes ipsi loqui posse uideantur. ego tibi hoc confirmo, E T S I leuis est consolatio ex miserijs aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse, quàm quemuis aut eorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. alteri dimicant: alteri uictorem timent. sed hæc consolatio leuis; illa grauior, qua te uti spero, ego certe utor: nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni uacem culpa; &, si non ero, sensu omnino carebo. sed rursus γλαῦκ' εἰς ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ sunt, &, dum uiuam, erunt. Vale.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

N *Oui, quod ad te scriberem, nihil erat: & tamen, si quid esset, sciebā te à tuis certiorem fieri solere. de futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum coniectura possis propius accedere, cū res est eiusmodi, cuius exitus prouideri possit. nunc tantum uidemur intelligere, nō diuturnum bellum: etsi id ipsum nonnullis uideatur secus. equidem cum hæc scribebam, aliquid iam actum puta-*

bam, non quo ego certo scirem, sed quòd non difficilis erat coniectura. nam cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus præliorum sunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum esse dicuntur, ut, utercunque uicerit, non sit mirum futurum. illa in dies singulos magis magisq; opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter uictorias non multum interfuturum. alteros propemodum iam sumus experti: de altero, nemo est, quin cogitet, quàm sit metuendus iratus uictor armatus. hoc loco si uideor augere dolorem tuum, quem consolando leuare debebam, fateor me communium malorum cõsolationem nullam inuenire, præter illam, quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quáq; ego quotidie magis utor; CONSCIENTIAM *rectæ uoluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarũ; nec esse ullum magnum malum præter culpam. à qua quando tantum absumus, ut etiam optime senserimus, euentusq; magis nostri consilij, quàm consilium reprehendatur; & quando præstitimus, quod debuimus: moderate, quod euenit, feramus. sed hoc mihi tamen non sumo, ut te consoler de communibus miserijs, quæ & ad consolandum maioris ingenij, & ad ferendum singularis uirtutis indigent. illud cuiuis facile est docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. eius enim, qui tardior in te leuando fuit, quàm fore putaramus, non est mihi dubia de tua salute sententia: de alijs autem, non arbitror te expectare, quid sentiam. reliquum est, ut te angat, quòd absis à tuis tádiu. res molesta, præsertim ab ijs puea*

ris, quibus nihil potest esse festiuius. sed, ut antea ad te scripsi, tempus est huiusmodi, ut suam quisque conditionem miserrimam putet; & ubi quisque sit, ibi esse minime uelit. equidem, nos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco; non solum quod in omnibus malis acerbius est uidere, quàm audire; sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis obiecti sumus, quàm si abessemus. etsi me ipsum consolatorem tuum non tantum literæ, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis, mitigauit. quanto fuerim dolore, meministi. in quo prima illa consolatio est, uidisse me plus, quàm cæteros, cum cupiebam quamuis iniqua conditione pacem. quod etsi casu, non diuinatione mea factum est: tamen hac inani prudentiæ laude delector. deinde, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si iam uocer ad exitum uitæ, non ab ea rep. auellar, qua carendum esse doleam, præsertim cum id sine ullo sensu futurũ sit. adiuuat etiam ætas, et acta iam uita, quæ cum cursu suo bene confecto delectatur, tum uetat in eo uim timere, quò nos iam natura ipsa pene perduxerit. postremo is uir, uel etiam ij uiri hoc bello occiderunt, ut impudẽtia uideatur, eandẽ fortunam, si res cogat, recusare. equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere: sed cum plus in metuendo mali sit, quàm in illo ipso, quod timetur, desino; præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, uerum finis etiam doloris futurus sit. sed hæc satis multa, uel plura potius, quàm necesse fuit. facit autem non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores epistolas. Ser-

uium discessisse Athenis, moleste tuli: non enim dubito, quin magnæ tibi leuationi sit solitus esse quotidianus congressus, et sermo cum familiarissimi hominis, tum optimi, et prudentissimi uiri. tu, uelim, te, ut debes, et soles, tua uirtute sustentes. ego, quæ te uelle, quæq; ad te, et ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiose, dili genterq; curabo; quæ cum faciam, beneuolentiã tuam erga me imitabor, merita non assequar. Vale.

M. CICERO A. CAECINAE S. D.

Quotiescunque filium tuum uideo, (uideo autem fere quotidie) polliceor ei studium quidem meum, & operam sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis; gratiam autem, atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumq; possim. Liber tuus et lectus est, & legitur à me diligenter, & custoditur diligentissime. Res, et fortunæ tuæ mihi maximæ curæ sunt. quæ quidem quotidie faciliores mihi, & meliores uidentur: multisq; uideo magnæ esse curæ: quorum de studio, et de sua spe filium ad te perscripsisse certo scio. ijs autem de rebus, quas coniectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quàm te uidere, atque intelligere mihi persuaserim. sed tamen quia fieri potest, ut tu ea perturbatiore animo cogites; puto esse meum, quid sentiam, exponere. ea natura rerum est, & is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut cæteris fortuna esse diuturna, neque hærere in tam bona causa, & in tam bonis ciuibus tã acerba iniuria.

quare ad eam ſpem quam extra ordinem de te ipſo habemus non ſolum propter dignitatem, & uirtutem tuam, (hæc enim ornamenta ſunt tibi etiam cum alijs communia) accedunt tua præcipua, propter eximium ingenium, ſummamq́; uirtutem: cui mehercule hic, cuius in poteſtate ſumus, multum tribuit, itaque ne pũctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono tuo, quo delectatur, ſe uiolatum putaret. quod ipſum lenitur quotidie: ſignificaturq́; nobis ab ijs, qui ſimul cum eo uiuunt, tibi hãc ipſam opinionem ingenij apud ipſum plurimum profuturam. quapropter primum fac animo forti, atque magno ſis: ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum ſit. deinde ſpem quoque habeas firmiſſimã propter eas cauſas, quas ſcripſi. à me uero tibi omnia, liberiſq́; tuis paratiſſima eſſe confidas uelim: id enim & uetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Vale.

M. CICERO A. CAECINAE. S. D.

Vereor, ne deſideres officium meum: quod tibi pro noſtra & meritorum multorum, & ſtudiorum, & partium coniunctione deeſſe non debet: ſed tamen uereor, ne literarum à me officium requiras: quas tibi & iampridem, & ſæpe miſiſſem, niſi quotidie melius expectans, gratulationem, quàm confirmationem animi tui, cõplecti literis maluiſſem. nunc autem, ut ſpero, breui gratulabimur: itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. his autem literis animum tuum, quem minime imbecillum eſſe &

audio, et spero, etsi non sapientissimi, at amicissimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto; nec ijs quidē uerbis, quibus te consoler ut afflictum, & iam omni spe salutis orbatum; sed ut eum, de cuius incolumitate non plus dubitem, quàm te memini dubitare de mea. nam cum me ex rep. expulissent ij, qui illam cadere posse, stante me, non putarunt: memini me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, uenerant, audire, te de glorioso, & celeri reditu meo confirmare. si te ratio quædā Etruscæ disciplinæ, quam à patre, nobilissimo atque optimo uiro, acceperas, non fefellit: nec nos quidem nostra diuinatio fallet, quam tum sapientissimorum uirorum monimentis, atque præceptis, plurimoq; , ut scis, doctrinæ studio, tum magno etiam usu tractandæ reip. magnaq; nostrorum temporum uarietate consecuti sumus. cui quidem diuinationi hoc plus confidimus, quòd ea nos nihil in his tam obscuris rebus, tamq; perturbatis unquam omnino fefellit. dicerem, quæ antea futura dixissem, ni uererer, ne ex euentis fingere uiderer. sed tamen plurimi sunt testes, me & initio, ne coniungeret se cum Cæsare, monuisse Pompeium, et postea, ne seiungeret. coniunctione frangi senatus opes, disiunctione ciuile bellum excitari uidebam. atque utebar familiarissime Cæsare, Pompeium faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompeio, tum salutare utrique. quæ præterea prouiderim, prætereo: nolo enim hunc de me optime meritum existimare, ea me suasisse Pompeio, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, & princeps, sed tantas opes, quantas nunc ha-

bet, non haberet. eundum in Hispaniam censui. quod si fecisset, ciuile bellum nullũ omnino fuisset. rationem haberi absentis, non tam pugnaui, ut liceret, quàm ut, quando ipso consule pugnante populus iusserat, haberetur. causa belli orta est. quid ego prætermisi aut monitorum, aut querelarum? cum uel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrẽ. uicta est auctoritas mea non tam à Pompeio, (nam is mouebatur) quàm ab ijs, qui duce Pompeio freti, peropportunam & rebus domesticis, & cupiditatibus suis illius belli uictoriam fore putabant. susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me, quoad potui. sed ualuit apud me plus pudor meus, quàm timor. ueritus sum deesse Pompeij saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. itaque uel officio, uel fama bonorum, uel pudore uictus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. quo in bello nihil aduersi accidit non prædicente me. quare, quando, ut augures, & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ: debet habere fidem nostra prædictio. non igitur ex alitis inuolatu, nec è cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec è tripudijs solistimis, aut somnijs tibi auguror: sed habeo alia signa, quæ obseruem: quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent uel obscuritatis, uel erroris. notantur autem mihi ad diuinandum signa duplici quadam uia: quarum alteram duco è Cæsare ipso, alteram è temporum ciuilium natura, atque ratione. in Cæsare hæc sunt: mitis, clemẽsq;

natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum. accedit, quòd mirifice ingenijs excellentibus, quale est tuum, delectatur. præterea cedit multorum iustis, et officio incensis, non inanibus, aut ambitiosis uoluntatibus. in quo uehementer eum consentiens Etruria mouebit. cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui iustius uidetur irasci posse, concesserit. Quæ est igitur, inquies, spes ab irato? eodem fonte se hausturum intelligit laudes suas, è quò sit leuiter aspersus. postremo homo est ualde acutus, & multum prouidens: intelligit, te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobilissimum, & in communi rep. cuiuis summorum tuæ ætatis uel ingenio, uel gratia, uel fama populi R. parem, non posse prohibere à rep. diutius: nolet hoc temporis potius esse aliquando beneficium, quàm iam suum. dixi de Cæsare: nunc dicam de temporum, rerumq; natura. Nemo est tam inimicus ei causæ, quàm Pompeius, animatus melius, quàm paratus susceperat, qui nos malos ciues dicere, aut homines improbos audeat. in quo admirari soleo grauitatem, & iustitiam, & sapientiam Cæsaris: nunquam nisi honorificentissime Pompeium appellat, at in eius personam multa fecit asperius. armorum ista, & uictoriæ sunt facta, non Cæsaris. at nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legauit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. quò igitur hæc spectant? rerum hoc natura, & ciuilium temporum nō patietur: nec manens, nec mu-

tata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit & conditio, & fortuna omnium: deinde ut in eam ciuitatem boni uiri, et boni ciues, nulla ignominia notati, non reuertantur, in quam tot, nefariorum scelerum cõdemnati, reuerterunt. habes augurium meum. quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quàm illa consolatione, qua facile fortem uirum sustentarem, te, si explorata uictoria arma sumpsisses pro rep. (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin propter incertos exitus, euentusq; bellorum posse accidere, ut uinceremur, putasses; non debere ad secundam fortunam bene paratum fuisse; aduersam ferre nullo modo posse. disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantæ delectationi in rebus aduersis literæ esse deberent. commemorarem non solum ueterum, sed & horum etiam recentium uel ducũ, uel comitum tuorum grauissimos casus. etiam externos multos, claros uiros nominarem: LEVAT *enim dolorem communis quasi legis, & humanæ conditionis recordatio. exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaq; in confusione rerum omnium uiueremus: necesse est enim minore desiderio perdita rep. carere, quàm bona. sed hoc genere nihil opus est. incolumem te cito, ut spero, uel potius ut perspicio, uidebimus. interea tibi absenti, & huic, qui adest, imagini animi, & corporis tui, constantissimo, atque optimo filio tuo studium, officium, operam, laborem meum iampridem & pollicitus sum, & detuli, nunc hoc amplius, quòd me amicissime quotidie magis* Cæsar *amplectitur, familiares quidem eius sicuti neminem. apud*

quem quidquid ualebo uel auctoritate, uel gratia, ualebo tibi. tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentes. Vale.

A. CAECINA M. CICERONI S.

QVòd tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro, & miserere temporis. filius, ut audio, pertimuit, (neque iniuria) si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quàm quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præsertim adhuc styli pœnas dem. qua quidem in re, singulari sum fato. nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur: meus error exilio corrigitur: cuius summa criminis est, quòd armatus aduersario male dixi. nemo nostrum est, ut opinor, quin uota uictoriæ suæ fecerit: nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quamprimum Cæsar superaretur, optarit. hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est. si scit, & persuasus est: quid irascitur ei, qui aliquid scripsit contra suam uoluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa deos uenerati sint contra eius salutem? sed, ut eodem reuertar, causa hæc fuit timoris: scripsi de te, parce mediusfidius, & timide, non reuocans me ipse, sed pene refugiens. genus autem hoc scripturæ non modo liberum, sed incitatum, atque elatum esse debere, quis ignorat? solutum existimatur esse, alteri maledicere: tamen cauendum est, ne in petulantiam incidas. impeditum, se ipsum laudare, ne uitium arro-

gantiæ ſubſequatur. ſolum uero liberum, alterum laudare. de quo quidquid detrahas, neceſſe eſt, aut infirmitati, aut inuidiæ aſſignetur. ac neſcio, an tibi gratius, opportuniusq; acciderit. nam quod præſtare non poteram, primum erat non attingere: ſecundum beneficium, quàm parciſſime facere. ſed tamen ego me quidem ſuſtinui: multa minui: multa ſuſtuli: complura ne poſui quidem. QVEMADMODVM igitur, ſcalarum gradus ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non aſcenſum pares: ſic tot malis tum uictũ, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus, aut probabile poteſt afferre? cum uero ad ipſius Cæſaris nomen ueni, toto corpore cõtremiſco, non pœnæ metu, ſed ipſius iudicij: totum enim Cæſarem non noui. quem putas animum eſſe, ubi ſecum loquitur? hoc probabit: hoc uerbum ſuſpicioſum eſt. quid, ſi muto? at uereor, ne peius ſit. age uero, laudo aliquem, num offendo? cum porro offendam, quid ſi non uult? armati ſtylum perſequitur: uicti, & non dum reſtituti quid faciet? auges etiam tu mihi timorem, qui in oratore tuo caues tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium quæris. ubi hoc omnium patronus facis: quid me, ueterem tuum, nunc omnium clientem, ſentire oportet? in hac igitur calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicionis tormento cum plurima ad alieni ſenſus coniecturam, non ad ſuum iudicium ſcribantur, quàm difficile ſit euadere, ſi minus expertus es, quòd te ad omnia ſummum, atque excellens armauit ingenium, nos ſentimus. ſed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret; aut ea conditione

conditione daret, si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres. De Asiatico itinere, quanquam summa necessitas premebat, ut imperasti, feci. Te pro me quid horter? uides tempus uenisse, quo necesse sit de nobis constitui. nihil est mi Cicero, quòd filium meum expectes. adolescens est: omnia excogitare uel studio, uel ætate, uel metu non potest. totum negotium tu sustineas oportet. in te mihi omnis spes est. tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæsar, tenes. à te omnia proficiscantur, & per te ad exitum perducantur, necesse est: apud ipsum multum, apud eius omnes plurimum potes. unum si tibi persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias, (quanquam id magnum, & amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies: nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. sed utrique rei excusationem tuæ uitæ consuetudo dat: nam quòd ita consueuisti pro amicis laborare, non iam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit; peto à te, ne exeat; aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

M. CICERO A. CAECINAE S. D.

CVm esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus cal. Ian. tibi præfinitas esse: quòd omnibus in rebus perspexeram, quæ Balbus et Oppius absente Cæsare egissent, ea solere illi rata esse, egi uehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Si-

cilia, quoad uellemus, uti esse liceret. qui mihi cum fuessent aut libēter polliceri, si quid esset eiusmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, et afferre rationem, cur negarent: huic meæ rogationi potius non continuo responderunt: eodem die tamē ad me reuerterunt, mihiq; hoc dederunt, ut esses in Sicilia, quoad uelles, se præstituros, nihil ex eo te offensionis habiturum. quando, quid tibi permittatur, cognouisti: quid mihi placeat, puto te scire oportere. actis his rebus, literæ à te mihi sunt redditæ: quibus à me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Sicilia'ne subsidas, an ut ad reliquias Asiaticæ negotiationis proficiscare. hæc tua deliberatio non mihi conuenire uisa est cū oratione Largi: ille enim mecū, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. sed ego, siue hoc, siue illud est, in Sicilia censeo commorandum. propinquitas locorum uel ad impetrandum adiuuat crebris literis, et nuncijs; uel ad reditus celeritatem, re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. quamobrem censeo magnopere commorandum. T. Furfano Postumio, familiari meo, legatisq; eius, item meis familiaribus, diligentissime te cōmendabo, cum uenerint: erant enim omnes Mutinæ. uiri sunt optimi, & tui similium studiosi, et mei necessarij. quæ mihi uenient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam. si quid ignorabo, de eo admonitus omnium studia uincam. ego etsi coram de te cum Furfano ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus sit: tamen, quoniam tuis placuit, te habere meas literas, quas ei redderes, morem eis ges=

si. earum literarum exemplũ infra scriptum est. Vale.

M. CICERO T. FVRFANO PRO COS. S. D.

CVm A. Cæcina tanta mihi familiaritas, consuetudoq; semper fuit, ut nulla maior esse possit. nam & patre eius, claro homine, & forti uiro, plurimũ usi sumus: & hunc à puero, quòd et spem mihi magnã afferebat summæ probitatis, summæq; eloquẽtiæ, et uiuebat mecum coniunctissime, non solum officijs amicitiæ, sed etiam studijs communibus, sic semper dilexi, ut non ullo cum homine coniunctius uiuerem. nihil attinet me plura scribere. quàm mihi necesse sit eius salutem, & fortunas, quibuscunque rebus possim, tueri, uides. reliquum est, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reip. calamitatibus sentires, nihil à te petam, nisi ut ad eam uoluntatem, quam tua sponte erga Cæcinam habiturus esses, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me à te fieri intelligo. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. CICERO TREBATIO S. D.

EGo, quanti te faciã, semperq; fecerim, quanti me à te fieri intellexerim, sum mihi ipse testis. nam & consiliũ tuum, uel casus potius diutius in armis ciuilibus cõmorandi, semper mihi magno dolori fuit: et hic euentus, quòd tardius, quàm est æquũ, et quàm ego uellem, recuperes fortunã, et dignita

tem tuam, mihi non minori curæ est, quàm tibi semper fuerint casus mei. itaque et Postumuleno, & Sextio, & sæpissime Attico nostro, proximeq; Theudæ liberto tuo totum me patefeci: & his singulis sæpe dixi, quacunque re possem, me tibi, & liberis tuis satisfacere cupere: idq; tu ad tuos uelim scribas, hæc quidem certe, quæ in potestate mea sunt, ut operam, studium, consilium, rem, fidem meam sibi ad omnes res paratam putent. si auctoritate, et gratia tantum possem, quantum in ea rep. de qua ita meritus sum, posse deberem: tu quoque is esses, qui fuisti, cum omni gradu amplissimo dignissimus, tum certe ordinis tui facile princeps. sed quando eodem tempore, eademq; de causa nostrum uterque cecidit: tibi et illa polliceor, quæ supra scripsi, quæ sunt adhuc mea; & ea, quæ præterea uideor mihi ex aliqua parte retinere tanquam ex reliquijs pristinæ dignitatis. neque enim ipse Cæsar, ut multis rebus intelligere potui, est alienus à nobis: & omnes fere familiarissimi eius, casu deuincti magnis meis ueteribus officijs, me diligenter obseruant, & colunt. itaque si quis mihi erit aditus de tuis fortunis, id est de tua incolumitate, in qua sunt omnia, agendi, quod quidem quotidie magis ex eorũ sermonibus adducor, ut sperem: agam per me ipse, & moliar. singula persequi non est necesse: uniuersum studium meum, & beneuolentiam ad te defero. sed magni mea interest, hoc tuos omnes scire, quod tuis literis fieri potest, ut intelligant, omnia Ciceronis patere Trebatio. hoc eò pertinet, ut nihil existiment esse tam difficile, quod non, pro te mihi susceptum, iucundum sit futurum. Vale.

M. CICERO TREBATIO S.

Ntea misissem ad te literas, si genus scribendi inuenirem. tali enim tempore aut consolari amicorum est, aut polliceri. consolatione non utebar, quòd ex multis audiebam, quàm fortiter, sapienterq; ferres iniuriam temporum, quamq; te uehementer consolaretur conscientia factorum, & consiliorum tuorum. quod quidem si facis, magnum fructum studiorum optimorum capis: in quibus te scio semper esse uersatum: idq; ut facias, etiam atque etiam te hortor. simul & illud tibi, homini peritissimo rerum et exemplorum, & omnis uetustatis, ne ipse quidem rudis, sed in studio minus fortasse, quàm uellem, at in rebus, atque usu plus etiam, quàm uellem, uersatus, spondeo, tibi acerbitatem istam, & iniuriam non diuturnam fore. nam et ipse, qui plurimum potest, quotidie mihi delabi ad æquitatem, & ad rerum naturam uidetur: & ipsa causa ea est, ut iam simul cum rep. quæ in perpetuum iacere non potest, necessario reuiuiscat, atque recreetur: quotidieq; fit aliquid lenius, & liberalius, quàm timebamus. quæ quoniam in temporum inclinationibus sæpe paruis posita sunt: omnia momenta obseruabimus, neque ullum prætermittemus tui iuuandi, & leuandi locum. itaque illud alterum, quod dixi, literarum genus quotidie mihi, ut spero, fiet procliuius, ut etiam polliceri possim. id re, quàm uerbis, faciam libentius. tu uelim existimes, & plures te amicos habere, quàm qui in isto casu sint, ac fue-

rint, quantum quidem ego intelligere potuerim; et me concedere eorum nemini. fortem fac animum habeas, & magnum: quod est in uno te. quæ sunt in fortuna, temporibus regentur, & consilijs nostris prouidebuntur. Vale.

M. CICERO TREBATIO S.

D*olabellam antea tantummodo diligebam: obligatus ei nihil eram. nec enim acciderat mihi opus esse: et ille mihi debebat, quòd non defueram eius periculis. nunc tanto sum deuinctus eius beneficio, quòd & antea in re, & hoc tempore in salute tua cumulatissime mihi satisfecit, ut nemini plus debeam. qua in re tibi gratulor ita uehementer, ut te quoque mihi gratulari, quàm gratias agere, malim. alterum omnino non desidero: alterum uere facere poteris. quod reliquum est, quando tibi uirtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit: est tuæ sapientiæ, magnitudinisq; animi, quid amiseris, obliuisci; quid recuperaueris, cogitare. uiues cum tuis: uiues nobiscum. plus acquisiuisti dignitatis, quàm amisisti rei familiaris: quæ ipsa tum esset iucundior, si ulla res esset publica.* Vestorius, *noster familiaris, ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. hæc prædicatio tua mihi ualde grata est: eaq; te uti facile patior cum apud alios, tum mehercule apud* Sironem, *nostrum amicum: quæ enim facimus, ea prudentissimo cuique maxime probata esse uolumus.* Te *cupio uidere quamprimum.* Vale.

M. CICERO AMPIO BALBO S. D.

GRatulor tibi mi Balbe, uereq; gratulor: nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudij frui uelim, deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi postea possit extollere: egi tuam causam apertius, quàm tempora nostra ferebant: uincebatur enim fortuna ipsa debilitatæ gratiæ nostræ tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto à te diligentissime. omnia promissa, cōfirmata, certa, et rata sunt, quæ ad reditum, & salutem tuam pertinent. uidi, cognoui, interfui: etenim omnes Cæsaris familiares satis opportune habeo implicatos cōsuetudine, et beneuolentia, sic, ut, cum ab illo discesserint, me proximū habeant. hoc Pansa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Postumius, plane ita faciunt, ut me unice diligant. quòd si mihi pro me efficiendum fuisset, nō me pœniteret pro ratione tēporum ita esse molitum. sed nihil est à me inseruitū temporis causa. ueteres mihi necessitudines cum his omnibus intercedunt. quibuscum ego agere de te non destiti: principem tamen habuimus Pansam, tui studiosissimū, mei cupidū: qui ualet apud illum non minus auctoritate, quàm gratia. Cimber autem Tullius mihi plane satisfecit. ualent tamen apud Cæsarē non tam ambitiosæ rogationes, quā necessariæ: quas quia Cimber habebat, plus ualuit, quàm pro ullo alio ualere potuisset. diploma statim non est datū, quòd mirifica est improbitas in quibusdā, qui tulissent acerbius, ueniā tibi dari, quem illi appellant tubā belli ciuilis: multaq; ita dicūt, quasi non gaudeant id bellū inci-

disse. quare uisum est occultius agendum, neque ullo modo diuulgandum, de te iam esse perfectum: sed id erit perbreui: nec dubito, quin legente te has literas cōfecta iam res futura sit. Pansa quidem mihi, grauis homo, et certus, non solum confirmauit, uerum etiam recepit, perceleriter se ablaturum diploma. mihi tamē placuit, hæc ad te perscribi: minus enim te firmum sermo Appuleiæ tuæ, lacrymæq; Ampiæ declarabāt, quàm significant literæ tuæ. atque illæ arbitrabantur, cum à te abessent ipsæ, multo in grauiore te cura futurum. quare magnopere putaui, angoris, et doloris tui leuandi causa, pro certis ad te ea, quæ essent certa, perscribi oportere. scis me antea sic solitum esse scribere ad te, magis ut consolarer fortem uirum, atque sapientem, quàm ut exploratàm spem salutis ostenderem, nisi eam, quam ab ipsa rep. cum hic ardor extinctus esset, sperari oportere censerem. recordare tuas literas, quibus et magnum animū mihi semper ostendisti, et ad omnes casus ferendos cōstantem, atque paratum. quod ego non mirabar, cum recordarer te et à primis temporibus ætatis in rep. esse uersatum, et tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis, fortunarumq; communium: & in hoc ipsum bellum esse ingressum, non solum ut uictor beatus, sed etiam, si ita accidisset, uictus ut sapiēs esses. deinde, cum studium tuum consumas in uirorum fortium factis memoriæ prodendis, considerare debes, nihil tibi esse committendum, quamobrem eorum, quos laudas, non te similē præbeas. sed hæc oratio magis esset apta ad illa tempora, quæ iam effugisti. nunc uero tantum te para ad hæc nobiscum ferenda. quibus

ego si quam medicinam inuenirem, tibi quoque eandem traderem. sed est unum perfugium, doctrina, ac literæ, quibus semper usi sumus: quæ secundis rebus delectationem modo habere uidebantur, nunc uero etiam salutem. sed ut ad initium reuertar, caue dubites, quin omnia de salute, ac reditu tuo perfecta sint. Vale.

M. CICERO Q. LIGARIO S. D.

Etsi tali tuo tempore me aut consolandi, aut iuuandi tui causa scribere ad te aliquid pro nostra amicitia oportebat: tamē adhuc id non feci, quia neque lenire uidebar oratione, neque leuare posse dolorem tuum. postea uero quàm magnam spem habere cœpi, fore, ut te breui tempore incolumem haberemus: facere non potui, quin tibi et sententiam, & uoluntatem declararem meam. primū igitur scribam, quod intelligo, & perspicio, non fore in te Cæsarem duriorem: nam & res eum quotidie, & dies, & opinio hominum, &, ut mihi uidetur, etiam sua natura mitiorem facit: idq; cū de reliquis sentio, tum de te etiam audio ex familiarissimis eius: quibus ego ex eo tempore, quo primū ex Africa nuncius uenit, supplicare una cum fratribus tuis nō destiti: quorum quidem & uirtus, & pietas, & amor in te singularis, & assidua, et perpetua salutis tuæ cura tantum proficit, ut nihil sit, quod non ipsum Cæsarem tributurū existimem: & si tardius fit, quā uolumus; magnis occupationibus eius, à quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt: et simul Africanæ causæ iratior, diutius uelle uidetur eos habere solicitos, à quibus se putat diuturnio=

ribus esse molestijs conflictatum. sed hoc ipsum intelligimus eum quotidie remissius, & placatius ferre. quare mihi crede, et memoriæ manda, me tibi id affirmasse, te in istis molestijs diutius non futurum. quãdo, quid sentirem, exposui: quid uellem tua causa, re potius declarabo, quàm oratione. & si tantum possem, quantum in ea rep. de qua ita meritus sum, ut tu existimas, posse debebam: ne tu quidem in istis incõmodis esses: eadem enim causa opes meas fregit, quæ tuam salutem in discrimen adduxit. sed tamẽ quidquid imago ueteris meæ dignitatis, quidquid reliquiæ gratiæ ualebunt, studiũ, consilium, opera, gratia, fides mea nullo loco deerit tuis optimis fratribus. tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti; primum ob eas causas, quas scripsi; deinde quòd ea de rep. semper uoluisti, atque sensisti, ut non modo nunc secunda sperare debeas, sed etiam, si omnia aduersa essent, tamen conscientia et factorum, et consiliorum tuorũ, quæcunque acciderent, fortissimo, & maximo animo ferre deberes. Vale.

M. CICERO Q. LIGARIO S. D.

M*E scito omnem meũ laborem, omnem operam, curam, studium in tua salute consumere. nam cũ te semper maxime dilexi: tum fratrũ tuorum, quos æque, atque te, summa beneuolẽtia sum complexus, singularis pietas, amorq; fraternus nullum me patitur officij erga te, studijq; munus, aut tempus prætermittere. sed quæ faciã, fecerimq; pro te, ex illorum te literis, quàm ex meis malo cognoscere. quid autem sperem, aut confidam, & exploratum habeam de*

salute tua, id tibi à me declarari uolo. nam si quisquam est timidus in magnis, periculosisq́; rebus, semperq́; magis aduersos rerum exitus metuens, quàm speras secundos, is ego sum: & si hoc uitium est, eo me non carere confiteor. ego idem tamen cum ad V. cal. intercalares priores rogatu fratrum tuorum uenissem mane ad Cæsarem; atque omnem adeundi, & conueniendi illius indignitatem, & molestiam pertulissem: cum fratres, & propinqui tui iacerent ad pedes, & ego essem locutus, quæ causa, quæ tuum tẽpus postulabat; non solum ex oratione Cæsaris, quæ sane mollis, & liberalis fuit, sed etiam ex oculis, et uultu, et multis præterea signis, quæ facilius perspicere potui, quàm scribere, hanc in opinionem discessi, ut mihi tua salus dubia non esset. quamobrem fac animo magno, fortiq́; sis: et si turbidissima sapiẽter ferebas, trãquilliora læte feras. ego tamen tuis rebus sic adero, ut difficillimis: neque Cæsari solũ, sed etiã amicis eius omnibus, quos mihi amicissimos esse cognoui, pro te, sicut adhuc feci, libentissime supplicabo. Vale.

CICERO BASILIO S.

Tibi gratulor: mihi gaudeo. te amo: tua tueor. à te amari, & quid agas, quidq́; istic agatur, certior fieri uolo. Vale.

BITHYNICVS CICERONI S.

Si mihi tecum non & multæ, & iustæ causæ amicitiæ priuatim essent, repeterem initia amicitiæ ex parentibus nostris: quod faciendũ ijs existimo, qui paternam amicitiam nullis ipsi officijs

prosecuti sunt. itaque contentus ero nostra ipsorum ami citia: cuius fiducia peto à te, ut absentem me, quibuscunque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas. Vale.

M. CICERO BITHYNICO S.

C*Vm cæterarũ rerum causa cupio esse aliquando remp. constitutam: tum uelim, mihi credas, accidere id etiam, quo magis expetam promissum tuum, quo in literis uteris: scribis enim, si ita sit, te mecum esse uicturum. gratissima mihi tua uoluntas est: facisq; nihil alienum necessitudine nostra, iudicijsq; patris tui de me, summi uiri. nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus ualuerunt, aut ualeant, coniunctiores tecum esse, quàm me; necessitudine neminem. quamobrem grata mihi est & memoria tua nostræ coniunctionis, & eius etiam augendæ uoluntas. Vale.*

M. CICERO LEPTAE S. D.

S*Imul accepi à Seleuco tuo literas, statim quæsiui è Balbo per codicillos, quid esset in lege. rescripsit, eos, qui facerent præconium, uetari esse in decurionibus; qui fecissent, non uetari. quare bono animo sint & tui, & mei familiares: neque enim erat ferendum, cum, qui hodie aruspicinam facerent, in senatu Romæ legerentur, eos, qui aliquando præconiũ fecissent, in municipijs decuriones esse non licere. De Hispanijs noui nihil: magnum tamẽ exercitum Pompeium habere constat: nam Cæsar ipse ad nos*

misit exemplum Paciæci literarum, in quo erat, illi XI. *esse legiones. scripserat etiam Messalla* Q. *Salasso,* Q. *Curtiũ fratrem eius, iussu Pompeij, inspectante exercitu, interfectũ, quòd consensisset cum Hispanis quibusdam, si in oppidum nescio quod Pompeius rei frumẽtariæ causa uenisset, eum comprehendere, ad Cæsaremq; deducere. De negotio tuo quòd spõsor es pro Pompeio: si Balbus consponsor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cũ illo communicare, si quid expediri possit: quod uidebatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere à te probari, uehemẽter gaudeo. mihi quidem sic persuadeo, me, quidquid habuerim iudicij de dicendo, in illum librum contulisse. qui si est talis, qualem tibi uideri scribis, ego quoque aliquid sum: sin aliter, non recuso, quin, quantum de illo libro, tantundem de mei iudicij fama detrahatur. Leptam nostrum cupio delectari iam talibus scriptis. etsi abest maturitas ætatis: iam tamen personare aures eius huiusmodi uocibus, non est inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus. sed cum ea, quemadmodum spero, satis firma sit, teneor tamen dum à Dolabellæ procuratoribus exigam primam pensionem. & mehercule non tam sum peregrinator iam, quàm solebam. ædificia mea me delectabant, & otium. domus est, quæ nulli uillarum mearum cedat: otium omni desertissima regione maius. itaquà ne literæ quidem meæ impediuntur: in quibus sine ulla interpellatione uersor. quare, ut arbitror, prius hic te nos, quàm istic tu nos uidebis. Leptà suauissimus ediscat Hesiodum; & habeat in ore, Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. Vale.*

CICERO LEPTAE S.

M Aculam officio functum esse gaudeo. eius Falernum mihi semper idoneum uisum est diuersorio: si modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum. cæteroqui is mihi locus non displicet: nec ea re Petrinum tuum deseram: nam & uilla, & amœnitas illa cõmorationis est, non diuersorij. De curatione aliqua munerum regionum cum Oppio locutus sum. nam Balbum, posteaquam tu es profectus, non uidi: tantis pedum doloribus afficitur, ut se conueniri nolit. omnino de tota re, ut mihi uideris, sapientius faceres, si non curares: quod enim eo labore assequi uis, nullo modo assequere: tanta est enim intimorum multitudo, ut ex his potius aliquis effluat, quàm nouo sit aditus, præsertim qui nihil afferat præter operam; in qua ille se dedisse beneficium putabit, (si modo ipsum sciet) non accepisse. sed tamẽ aliquid uidebimus, in quo sit spes. aliter quidem non modo non appetendum, sed etiam fugiẽdum puto. Ego me Asturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque ueniat. Vale.

CICERO TORANIO S.

D Ederam triduo ante pueris Cn. Plancij literas ad te: eo nunc ero breuior, teq́; , ut antea consolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi esse utilius, quàm ibidem opperiri, quoad scire possis, quid tibi agendum sit. nam præter nauigationis longæ, & hiemalis, & minime portuosæ periculum, quod uitaueris; ne illud quidem non quãtiuis, subito,

cum certi aliquid audieris, te istinc posse proficisci: nihil est præterea, cur aduenientibus te offerre gestias. multa præterea metuo, quæ cum Chilone nostro communicaui. quid multa? loco opportuniore in his malis nullo esse potuisti, ex quo te, quocunque opus erit, facillime, & expeditissime conferas. quod si recipiet ille se, ad tempus aderis. sin, quoniam multa accidere possunt, aliqua res eum uel impediet, uel morabitur: tu ibi eris, ubi omnia scire possis. hoc mihi prorsus ualde placet. De *reliquo ut te sæpe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, præter communem casum ciuitatis. qui etsi est grauissimus: tamen ita uiximus, & id ætatis iam sumus, ut omnia, quæ non nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.* Hic *tui omnes ualent, summaq; pietate te desiderant, & diligunt, & colunt.* Tu *& cura, ut ualeas, & te istinc ne temere commoueas.* Vale.

CICERO TORANIO S. D.

ETsi, *cum hæc ad te scriberem, aut appropinquare exitus huius calamitosissimi belli, aut iam aliquid actum, et confectũ uidebatur: tamen quotidie cõmemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, et me tibi; solosq; nos uidisse, quantum esset in eo bello mali, in quo, spe pacis exclusa, ipsa uictoria futura esset acerbissima, quæ aut interitũ allatura esset, si uictus esses, aut, si uicisses, seruitutẽ. itaque ego, quem tum fortes illi uiri, & sapientes,* Do=

mitij, & Lentuli timidum esse dicebant, (& eram plane: timebam enim, ne euenirent ea, quae acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem euentum paratus sum. cum aliquid uidebatur caueri posse, tum id negligi dolebam. nunc uero, euersis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio uidetur, quidquid euenerit, ferre moderate; praesertim cum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reip. consuluisse, et hac amissa salutem retinere uoluisse. haec scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui coniunctissima fuisti mecum & sententia, & uoluntate, eadem cogitares. MAGNA enim consolatio est, cum recordare, etiam si secus acciderit, te tamen recte, uereq; sensisse. atque utinam liceat aliquando aliquo reip. statu nos frui, interq; nos conferre solicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quae facta sunt. De tuis rebus nihil esse, quod timeas, praeter uniuersae reip. interitum, tibi confirmo. De me autem sic uelim iudices; quantum ego possim, me tibi, saluti tuae, liberisq; tuis summo cum studio praesto semper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO S. D.

NOn ea res me deterruit, quo minus, posteaquam in Italiam uenisti, literas ad te mitterem, quòd tu ad me nullas miseras; sed quia nec quid tibi pollicerer, ipse egẽs rebus omnibus, nec quid suaderem, cum mihimet ipsi consilium deesset, nec quid consolationis

consolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. hæc quanquam nihilo meliora sunt, nunc etiam, atque etiam multo desperatiora: tamen inanes esse meas literas, quàm nullas, malui. ego si te intelligerem plus conatum esse suscipere reip. causa muneris, quàm quantum præstare potuisses, tamen, quibuscũque rebus possem, ad eam conditionẽ te uiuendi, quæ daretur, quæq; esset, hortarer. sed cum consilij tui bene, fortiterq; suscepti eum tibi finem statueris, quem ipsa fortuna terminum nostrarum cõtentionum esse uoluisset: oro, obtestorq; te pro nostra uetere coniunctione, ac necessitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, & tua in me pari, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq; omnibus, quibus es, fuistiq; semper carissimus, saluum conserues; incolumitati tuæ, tuorumq;, qui ex te pendent, consulas; quæ didicisti, quæq; ab adolescentia pulcherrime à sapientissimis uiris tradita, memoria, et scientia comprehendisti, ijs hoc tempore utare; quos coniunctos summa beneuolentia, plurimisq; officijs amisisti, eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras. ego quid possim, nescio, uel potius me parum posse sentio. illud tamen tibi polliceor, me, quæcunque saluti, dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, et officio in meis rebus fuisti, hanc meam uoluntatem ad matrem tuam, optimam fœminam, tuiq; amantissimam. detuli. si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te uelle intellexero. sin tu minus scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitrabor, summo studio, diligentiaq; curabo. Vale.

mitij, & Lentuli timidum esse dicebant, (& eram plane: timebam enim, ne euenirent ea, quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem euentum paratus sum. cum aliquid uidebatur caueri posse, tum id negligi dolebam. nunc uero, euersis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio uidetur, quidquid euenerit, ferre moderate; præsertim cum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reip. consuluisse, et hac amissa salutem retinere uoluisse. hæc scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui coniunctissima fuisti mecum & sententia, & uoluntate, eadem cogitares. MAGNA enim consolatio est, cum recordare, etiam si secus acciderit, te tamen recte, uereq; sensisse. atque utinam liceat aliquando aliquo reip. statu nos frui, interq; nos conferre solicitudines nostras; quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse, quod timeas, præter uniuersæ reip. interitum, tibi confirmo. De me autem sic uelim iudices; quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisq; tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO S. D.

NOn ea res me deterruit, quo minus, posteaquam in Italiam uenisti, literas ad te mitterem, quòd tu ad me nullas miseras; sed quia nec quid tibi pollicerer, ipse egẽs rebus omnibus, nec quid suaderem, cum mihimet ipsi consilium deesset, nec quid consolationis

consolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. hæc quanquam nihilo meliora sunt, nunc etiam, atque etiam multo desperatiora: tamen inanes esse meas literas, quàm nullas, malui. ego si te intelligerem plus conatum esse suscipere reip. causa muneris, quàm quantum præstare potuisses, tamen, quibuscũque rebus possem, ad eam conditionẽ te uiuendi, quæ daretur, quæq; esset, hortarer. sed cum consilij tui bene, fortiterq; suscepti eum tibi finem statueris, quem ipsa fortuna terminum nostrarum cõtentionum esse uoluisset: oro, obtestorq; te pro nostra uetere coniunctione, ac necessitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, & tua in me pari, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq; omnibus, quibus es, fuistiq; semper carissimus, saluum conserues; incolumitati tuæ, tuorumq;, qui ex te pendent, consulas; quæ didicisti, quæq; ab adolescentia pulcherrime à sapientissimis uiris tradita, memoria, et scientia comprehendisti, ijs hoc tempore utare; quos coniunctos summa beneuolentia, plurimisq; officijs amisisti, eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras. ego quid possim, nescio, uel potius me parum posse sentio. illud tamen tibi polliceor, me, quæcunque saluti, dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, et officio in meis rebus fuisti, hanc meam uoluntatem ad matrem tuam, optimam fœminam, tuiq; amantissimam. detuli. si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te uelle intellexero. sin tu minus scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitrabor, summo studio, diligentiaq; curabo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD MARIVM, ET ALIOS, LIBER VII.

M. CICERO M. MARIO S. D.

SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas ualetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos uenires: fortunæ magis tribuo, quàm sapientiæ tuæ. sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxisti, &, cum per ualetudinem posses, uenire tamen noluisti: utrunque lætor, & sine dolore corporis te fuisse, & animo ualuisse, cum ea, quæ sine causa mirantur alij, neglexeris: modo ut tibi constiterit fructus otij tui: quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate pene solus relictus. neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, & patefecisti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris: cum illi interea, qui te isthic reliquerunt, spectarent communes mimos semisomni. reliquas uero partes diei tu consumebas ijs delectationibus, quas tibi ipsi ad arbitrium tuum comparaтas. nobis autẽ erant ea perpetienda, quæ scilicet P. Metius probauisset. omnino, si quæris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi: coniecturam enim facio de meo. nam primum honoris causa in scenam redierant ij, quos ego honoris causa de scena decessisse arbitrabar. deliciæ uero tuæ, noster Aesopus eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. is iurare cum

cœpisset, uox eum defecit in illo loco, SI sciens fallo. quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos. quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu, non dubito, quin animo æquissimo carueris: quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in Equo Troiano craterarum tria millia? aut armatura uaria peditatus, & equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. quòd si tu per eos dies operam dedisti Protogeni tuo: dum modo is tibi quiduis potius, quã orationes meas, legerit, næ tu haud paulo plus, quàm quisquã nostrũ, delectationis habuisti. non enim te puto Græcos, aut Oscos ludos desiderasse; præsertim cum Oscos ludos uel in senatu nostro spectare possis, Græcos uero ita non ames, ut ne ad uillam quidem tuam uia Græca ire soleas. nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompeius confitetur se & operam, & oleum perdidisse. Reliquæ sunt uenationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat: sed quæ potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à ualentissima bestia laniatur, aut præclara bestia uenabulo transuerberatur? quæ tamen si uidenda sint, sæpe uidisti: neque nos, qui hæc spectauimus, quidquam noui uidimus. elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna uulgi, atque turbæ, delectatio nulla extitit: quin etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio eiusmodi, esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem. his ego

tamen diebus, ludis scenicis, ne forte uidear tibi non modo beatus, sed liber omnino fuisse, dirupi pene me in iudicio Galli Caninij, familiaris tui. quòd si tam facilem populum haberem, quàm Aesopus habuit, libenter mehercule artem desinerem, tecumq́; & cum similibus nostri uiuerem. nam me cum antea tædebat, cum et ætas, & ambitio hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum uero hoc tempore uita nulla est: neque enim fructum ullum laboris expecto; & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti sunt, defendere. itaque quæro causas omnes aliquando uiuendi arbitratu meo: teq́;, & istam rationem otij tui & laudo uehementer, & probo: quodq́; nos minus interuisis, hoc fero animo æquiore, quòd, si Romæ esses, tamen neque nos lepore tuo, neque te, si quis est in me, meo frui liceret propter molestissimas occupationes meas: quibus si me relaxaro, (nam ut plane exoluam. non postulo) te ipsum quidem, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid sit humaniter uiuere. tu modo istam imbecillitatem ualetudinis tuæ sustēta, et tuere, ut facis; ut nostras uillas obire, & mecum simul lecticula concursare possis. hæc ad te pluribus uerbis scripsi, quàm soleo, non otij abundantia, sed amoris erga te, quòd me quadam epistola subinuitaras, si memoria tenes, ut ad te aliquid eiusmodi scriberem, quo minus te prætermisisse ludos pœniteret. quod si assecutus sum, gaudeo: sin minus, hoc me tamen cōsolabor, quòd posthac ad ludos uenies, nosq́; uises, neque in epistolis relinques meis spem aliquam delectationis tuæ. Vale.

M. CICERO M. MARIO. S. D.

Mandatum tuum curabo diligenter. ſed homo acutus ei mandaſti potiſſimum, cui expediret, illud uenire quamplurimo. ſed eo uidiſti multum, quòd præfiniſti, quo ne pluris emerem. quòd ſi mihi permiſiſſes: qui meus amor in te eſt, cõfeciſſem cũ cohæredibus. nunc, quando tuum pretiũ noui, licitatorẽ potius apponã, quàm illud minoris ueneat. ſed de ioco ſatis eſt. tuũ negotium agã, ſicuti debeo, diligenter.

De Burſa te gaudere certo ſcio. ſed nimis uerecunde mihi gratularis: putas enim, ut ſcribis, propter hominis ſordes minus me magnam illã lætitiam putare. credas mihi uelim, magis me iudicio hoc, quàm morte inimici lætatum. primum enim iudicio malo, quàm gladio: deinde gloria potius amici, quàm calamitate. in primisq; me delectauit, tantum ſtudium bonorum in me extitiſſe contra incredibilem contentionem clariſſimi, ac potentiſſimi uiri. poſtremo, quod uix uerisimile fortaſſe uideatur, oderam multo peius hunc, quàm illum ipſum Clodium. illum enim oppugnaram: hunc defenderam. et ille, cum omnis reſp. in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectauit, nec ſua quidem ſponte, ſed eorum auxilio, qui me ſtante ſtare non poterant: hic ſimiolus animi cauſa me, in quem inueheretur, delegerat; perſuaſeratq; non nullis inuidis meis, ſe in me emiſſarium ſemper fore. quamobrem ualde iubeo gaudere te. magna res geſta eſt. nunquam ulli fortiores ciues fuerunt, quàm qui auſi ſunt eum contra tantas opes eius, à quo ipſi lecti iudices erant,

condemnare. quod fecissent nunquam, nisi ijs dolori meus fuisset dolor. Nos hic multitudine, & celebritate iudiciorum, & nouis legibus ita distinemur, ut quotidie uota faciamus, ne intercaletur, ut quamprimum te uidere possimus. Vale.

M. CICERO M. MARIO S. D.

Persæpe mihi cogitanti de communibus miserijs, in quibus tot annos uersamur, et, ut uideo, uersabimur, solet in mentem uenire illius temporis, quo proxime fuimus una. quinetiam ipsum diem memoria teneo. nam ad III. Idus Maias, Lentulo, & Marcello consulibus, cum in Pompeianum uesperi uenissem, tu mihi solicito animo præsto fuisti. solicitum autem te habebat cogitatio tum officij, tum etiam periculi mei. si manerem in Italia, uerebare, ne officio deessem. si proficiscerer ad bellum: periculum te meum commouebat. quo tempore uidisti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem, quid esset optimum factu: pudori tamen malui, famæq; cedere, quàm salutis meæ rationem ducere. cuius me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quàm propter uitia multa, quæ ibi offendi, quò ueneram: primum neque magnas copias, neque bellicosas: deinde, extra ducem, paucosq; præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam uictoriam horrerem: maximum autem æs alienum amplissimorum uirorum. quid quæris? nihil boni præ

ter causam. quæ cum uidissem, desperans uictoriam, primum cœpi suadere pacem, cuius fueram semper auctor: deinde, cum ab ea sententia Pompeius ualde abhorreret, suadere institui, ut bellum duceret. hoc interdum probabat, & in ea sententia uidebatur fore, & fuisset fortasse, nisi quadam ex pugna cœpisset suis militibus confidere. ex eo tempore uir ille summus, nullus imperator fuit. signa tirone, et collectitio exercitu cum legionibus robustissimis contulit. uictus, turpissime, amissis etiam castris, solus fugit. hunc ego belli mihi finem feci: nec putaui, cum integri pares non fuissemus, fractos, superiores fore. discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deueniendum in uictoris manus, aut ad Iubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut consciscenda mors uoluntaria. certe nihil fuit præterea, si te uictori nolles, aut non auderes committere. ex omnibus autem ijs, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exilio, præsertim innocenti, ubi nulla adiuncta est turpitudo: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil sit, quod uidere possis sine dolore. ego cum meis, (si quidquã nunc cuiuspiam est) etiam in meis esse malui. quæ acciderunt, omnia dixi futura. ueni domum, non quòd optima uiuendi conditio esset, sed tamen, si esset aliqua forma reip. tanquam in patria ut essem; si nulla, tanquam in exilio. mortem mihi cur consciscerem, causa nulla uisa; cur optarem, multæ. uetus est enim, VBI non sis, qui fueris, non esse, cur uelis uiuere. sed tamen, VACARE culpa, magnum est solatium; præsertim cum ha-

[Handwritten marginal note: l. scr. in [illegible] mis. quod Jo. Bap. Tiburs Castilionus ex-[illegible], in miserijs ap.]

beam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. hæc ad te scripsi uerbosiùs: & tibi molestus fui, quòd te cum mei, tùm reip. cognoui amantissimum. notum tibi omne consilium meum esse uolui, ut primum scires, me nunquam uoluisse, plus quenquam posse, quàm uniuersam remp. postea autem quàm alicuius culpa tantùm ualeret unus, ut obsisti non posset, me uoluisse pacem: amisso exercitu, & eo duce, in quo spes fuerat uno, me uoluisse etiam reliquis omnibus; postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli: nunc autem, si hæc ciuitas est, ciuem esse me: si non, exulem esse non incommodiore loco, quàm si me Rhodum, aut Mytilenas contulissem. hæc tecum coram malueram: sed quia longius fiebat, uolui per literas eadem: ut haberes, quid diceres, si quando in uituperatores meos incidisses: sunt enim, qui, cum meus interitus nihil fuerit reip. profuturus, criminis loco putent esse, quòd uiuam. quibus ego certo scio non uideri satis multos perisse: qui si me audissent, quamuis iniqua pace, honeste tamen uiuerent: armis enim inferiores, non causa, fuissent. habes epistolam uerbosiorem fortasse, quàm uelles. quod tibi ita uideri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si quæ uolo expediero, breui tempore te, ut spero, uidebo. Vale.

M. CICERO M. MARIO. S. D.

A D VIII. cal. in Cumanum ueni cum Libone tuo, uel nostro potius: in Pompeianum statim cogito: sed faciam te ante certiorem. te cum semper ualere cupio, tum certe, dum hic sumus: uides enim, quanto post una futuri simus. quare si quod constitutum cum podagra habes, fac in alium diem differas. cura igitur, ut ualeas: & me hoc biduo, aut triduo expecta. Vale.

M. CICERO C. CAESARI IMP. S.

VIde quàm mihi persuaserim, te me esse alterum, nõ modo in ijs rebus, quæ ad me ipsum, sed etiam in ijs, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocunque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studijs, et beneficijs quamornatissimum domũ reducerem. sed posteaquam & Pompeij commoratio diuturnior erat, quàm putaram; & mea quædã tibi non ignota dubitatio aut impedire profectionem meam uidebatur, aut certe tardare: uide, quid mihi sumpserim: cœpi uelle ea Trebatium expectare à te, quæ sperasset à me: neque mehercule minus ei prolixe de tua uoluntate promisi, quàm eram solitus de mea polliceri. casus uero mirificus quidã interuenit, quasi uel testis opinionis meæ, uel sponsor humanitatis tuæ. nã cum de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meæ, literæ mihi dantur à te, quibus in extremis scriptum erat: M. Furnium, quem mihi commendas, uel regem Galliæ faciam, uel Leptæ

legatum : ſi uis tu, ad me alium mitte, quem ornem. ſuſtulimus manus & ego & Balbus : tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quid non fortuitum, ſed diuinum uideretur. mitto igitur ad te Trebatiũ, atque ita mitto, ut initio mea ſponte, poſt autem inuitatu tuo mittendũ duxerim. hunc mi Cæſar ſic uelim omni tua comitate complectare, ut omnia, quæ, per me poſſis adduci, ut in meos conferre uelis, in unum hunc conferas. de quo tibi homine hoc ſpondeo, non illo uetere uerbo meo, quod, cum ad te de Milone ſcripſiſſem, iure luſiſti, ſed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem uirum, pudentiorem eſſe neminem. accedit etiam, quod familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficij certum nomen peto : beneuolentiam tuam, & liberalitatem peto : neque impedio, quo minus, ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes gloriolæ inſignibus. totum denique hominem tibi trado de manu, ut aiunt, in manum tuam iſtam & uictoria & fide præſtanté. ſumus enim putidiuſculi, quàm per te uix licet : uerum, ut uideo, licebit. Cura ut ualeas : & me, ut amas, ama.

de fembry 116.

M. CICERO TREBATIO. S. D.

N omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem,
1 *aut ad Balbum mitto, legitima quædam eſt acceſſio commẽdationis tuæ, nec ea uulgaris, ſed cum aliquo inſigni indicio meæ erga te beneuolentiæ. tu modo ineptias iſtas, & deſideria urbis, & ur-*

banitatis depone: & quo consilio profectus es, id assiduitate & uirtute consequere. hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quàm ignouerunt Medeæ, quæ Corinthi arcem altam habebant, matronæ opulentæ optimates: quibus illa manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi illæ uitio uerterent, quòd abesset à patria: Nam MVLTI *suam rem bene gessere, et publicam patria procul: Multi, qui domi ætatem agerent, propterea sunt improbati. quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. sed plura scribemus alias. Tu, qui cæteris cauere didicisti, in Britãnia ne ab essedarijs decipiaris, caueto. & quando Medeam agere cœpi, illud semper memento:* QVI *ipse sibi sapiens prodesse nequit, nequidquam sapit. Cura, ut ualeas.*

M. CICERO TREBATIO S. D.

*E*GO *te commendare non desisto: sed quid proficiam, ex te scire cupio. spem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentissime, et sæpissime scribo. illud soleo mirari, non me toties accipere tuas literas, quoties à Q. fratre mihi afferuntur. In Britãnia nihil esse audio neque auri, neque argenti. id si ita est, essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quamprimum recurras. sin autem sine Britãnia tamen assequi id, quod uolumus, possumus: perfice, ut sis in familiaribus Cæsaris: multum enim te in eo frater adiuuabit meus, multum Balbus, sed, mihi crede, tuus pudor, & labor plurimum. imperatorem liberalissimum habes, ætatem opportunissimam, commendatio-*

nem certe singularem: ut tibi unum timendum sit, ne ipse tibi defuisse uideare. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

Scripsit ad me Cæsar perhumaniter, nondum te sibi satis esse familiarē propter occupationes suas, sed certe fore. cui quidem ego rescripsi, quàm mihi gratum esset futurum, si quamplurimum in te studij, officij, liberalitatis suæ contulisset. sed ex tuis literis cognoui præproperam quandam festinationem tuam: & simul sum admiratus, cur tribunatus commoda, dempto præsertim labore militiæ, contempseris. querar cum Vacerra, & Manilio: nam Cornelio nihil audeo dicere: cuius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profiteris. quin tu urges istam occasionem, & facultatem, qua melior nunquam reperietur. Quod scribis de illo Præciano iureconsulto, ego te ei non desino commendare. scribit etiam ipse mihi, te sibi gratias agere debere. de eo quid sit, cura ut sciā. Ego uestras Británicas literas expecto. Vale.

CICERO TREBATIO. S. D.

Iandiu ignoro, quid agas: nihil enim scribis: neque ego ad te his duobus mensibus scripseram. quia cum Q. fratre meo non eras, quò mitterem, aut cui darem, nesciebam. cupio scire quid agas, & ubi sis hiematurus: equidem uelim cum Cæsare: sed ad eū propter eius occupationes nihil sum ausus scribere: ad Balbum tamen scripsi. tu tibi deesse noli. serius potius ad nos, dum plenior. quod huc prope-

res, nihil est, præsertim Vacerra mortuo. sed tibi consilium nō deest. quid constitueris, cupio scire. Cn. Octauius, an Cn. Cornelius quidem, tuus familiaris, summo genere natus, terræ filius, is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad cœnam inuitat. adhuc non potuit perducere: sed mihi tamen gratum est. Vale.

CICERO TREBATIO. S. D.

LEgi tuas literas: ex quibus intellexi, te Cæsari nostro ualde iureconsultum uideri. est quod gaudeas, te in ista loca uenisse, ubi aliquid sapere uiderere. quòd si in Britāniam quoque profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. ueruntamen (rideamus licet: sum enim à te inuitatus) subinuideo tibi, ultro te etiam accersitum ab eo, ad quem cæteri, non propter eius superbiam, sed propter occupationem, aspirare non possunt. sed tu in ista epistola nihil mihi scripsisti de tuis rebus: quæ mehercule mihi non minori curæ sunt, quàm meæ. ualde metuo, ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum censeo. idem & Mutio, et Manilio placebat, præsertim qui sagis non abundares. quanquam uos nunc istic satis calere audio. quo quidē nuncio ualde mehercule de te timueram. sed tu in re militari multo es cautior, quàm in aduocationibus, qui neque in Oceano natare uolueris studiosissimus homo natandi, neque spectare essedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus. sed iam satis iocati sumus. Ego de te ad Cæsarem quàm diligēter scripserim,

tute scis; quàm sæpe, ego. sed mehercule iam intermiserám; ne uiderer liberalissimi hominis, meiq; amantissimi uoluntati ergá me diffidere. sed tamẽ his literis, quas proxime dedi, putaui esse hominem commonendum. id feci. quid profecerim, facias me uelim certiorem, & simul de toto statu tuo, consilijsq; omnibus: scire enim cupio, quid agas, quid expectes, quàm longum istum tuum discessum à nobis futurum putes. sic enim tibi persuadeas uelim, unum mihi esse solatium, quare facilius possim pati te esse sine nobis, si tibi esse id emolumento sciam. sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius; me, qui te non Romam attraham; te, qui non huc aduoles. una mehercule nostra uel seuera, uel iocosa congressio pluris erit, quàm non modo hostes, sed etiam fratres nostri Edui. quare omnibus de rebus, fac, ut quamprimum sciam: Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

NIsi ante Roma profectus esses, nunc eam certe relinqueres: quis enim tot interregnis iureconsultum desiderat? ego omnibus, unde petitur, hoc consilij dederim, ut à singulis interregibus binas aduocationes postulẽt. satis'ne tibi uideor abs te ius ciuile didicisse? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? uideo enim te iam iocari per literas. hæc signa meliora sunt, quàm in meo Tusculano. sed quid sit, scire cupio. consuli quidem te à Cæsare scribis: sed ego tibi ab illo consuli mallem. quod si aut fit, aut futurum putas, per-

fer istam militiam, & permane: ego enim desiderium tui spe tuorum commodorum consolabor. sin ista sunt inaniora, recipe te ad nos. nam aut erit hic aliquid aliquando: aut, si minus, una mehercule collocutio nostra pluris erit, quàm omnes Samarobrinæ. denique si te cito retuleris, sermo nullus erit: sin frustra diutius abfueris, non modo Laberiũ, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco: mira enim persona induci potest Britannici iureconsulti. hæc ego non rideo, quamuis tu rideas: sed de re seuerissima tecum, ut soleo, iocor. remoto ioco, tibi hoc amicissimo animo præcipio, ut, si istic mea cõmendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas nostri desiderium; honestatem, & facultates tuas augeas: sin autem ista frigebunt, recipias te ad nos. omnia tamen, quæ uis, & tua uirtute profecto, & nostro summo erga te studio consequere. Vale.

M. CICERO TREBATIO S. D.

M*irabar, quid esset, quòd tu mihi literas mittere intermisisses. indicauit mihi Pansa meus Epicureum te esse factum. ò castra præclara: quid tu fecisses, si te Tarentũ, & non Samarobrinam misissem? iam tum mihi non placebas, cum idem intuebare, quod & Titius, familiaris meus. sed quonam modo ius ciuile defendes, cum omnia tua causa facias, non ciuium? ubi porro illa erit formula fiduciæ,* VT *inter bonos bene agier oportet? quis enim est bonus, qui facit nihil, nisi sua causa? quod ius statues communi diuidundo, cum commune nihil possit esse apud eos, qui*

omnia uoluptate sua metiuntur? quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum scias Iouem iratum esse nemini posse? quid fiet porro populo Vlubrano, si tu statueris πολιτεύεσθαι non oportere? quare si plane à nobis deficis, moleste fero: sin Pansæ assentari commodum est, ignosco, modo scribas aliquando ad nos quid agas, & à nobis quid agi, quid fieri, aut curari uelis. Vale.

M. CICERO TREBATIO. S. D.

ADeò ne me iniustum esse existimasti, ut tibi irascerer, quòd parum mihi constans, & nimium cupidus decedendi uiderere, ob eamq; causam me arbitrarere literas ad te iandiu non misisse? mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perspiciebá, molestiam attulit: neque alia fuit ulla causa intermissionis literarum, nisi quòd, ubi esses, plane nesciebam. hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionē meam accipis. audi mi Testa: utrum superbiorem te pecunia facit, an quòd te imperator consulit? moriar, ni, quæ tua gloria est, puto te malle à Cæsare consuli, quàm inaurari. si uero utrunque est: quis te feret præter me, qui omnia ferre possum? sed ut ad rem redeam, te istic inuitum non esse, uehementer gaudeo: & ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. tantum metuo ne artificium tuum tibi parum prosit: nam, ut audio, istic

Non ex iure manu consertum, sed mage ferro

Rem repetunt: & tu soles ad uim faciendam adhiberi? neque est, quòd illam exceptionē in interdicto pertimescas, quòd tu prior ui hominibus armatis conueneris:

ris: ſcio enim te non eſſe procacem in laceſſendo. ſed ut ego quoque te aliquid de noſtris cautionibus admoneã, Treuiros uites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem auro, argento, ære eſſent. ſed alias iocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas uelim quamdiligentiſſime. Ad III. *non.* Mart. Vale.

CICBRO TREBATIO S. D.

C *Hryſippus* Vectius, Cyri *architecti libertus, fecit, ut te non immemorẽ putarem mei: ſalutem enim mihi uerbis tuis nunciauit. ualde iam lautus es, qui grauere literas ad me dare, homini præſertim prope domeſtico. quod ſi ſcribere oblitus es, minus multi iam te aduocato cauſa cadent. ſin noſtri oblitus es, dabo operã, ut iſthuc ueniã ante, quàm plane ex animo tuo effluam. ſin æſtiuorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut feciſti de* Britãnia. *illud quidem perlibenter audiui ex eodem* Chryſippo, *te eſſe* Cæſari *familiarem. ſed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis literis quãſæpiſſime cognoſcere. quod certe ita fieret, ſi tu maluiſſes beneuolentiæ, quàm litiũ, iura perdiſcere. ſed hæc iocati ſumus et tuo more, et non nihil etiam noſtro.* Te *ualde amamus, nosq; à te amari tum uolumus, tum etiam confidimus.* Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

Q *Vàm ſint moroſi, qui amant, uel ex hoc intelligi poteſt. moleſte ferebam antea, te inuitum iſthic eſſe: pũgit me rurſus, quòd ſcribis te eſſe iſthic libenter. neque enim, mea commendatione te non*

delectari, facile patiebar: & nunc angor, quidquam tibi sine me esse iucundum: sed tamen hoc malo nos ferre desiderium, quàm te non ea, quæ spero, consequi. Quòd uero in C. Matij, suauissimi, doctissimiq; hominis, familiaritatem uenisti; non dici potest, quàm ualde gaudeam: qui, fac, ut te quammaxime diligat. mihi crede, nihil ex ista prouincia potes, quod iucundius sit, deportare. Cura ut ualeas.

CICERO TREBATIO S. D.

IN Equo Troiano scis esse in extremo, SERO SAPIVNT. tu tamen mi uetule non sero. primũ illas rabiosulas sat fatuas dedisti. deinde, quòd in Británia nõ nimis φιλοθέωρον te præbuisti, plane non reprehẽdo. nunc uero in hibernis iniectus mihi uideris. itaque te commouere non curas. VSQVEQVAQVE sapere oportet. id erit telum acerrimum. Ego si foris cœnitarem, Cn. Octauio, familiari tuo, non defuissem: cui tamen dixi, cum me aliquoties inuitaret, oro te, quis tu es? sed mehercule, extra iocum, homo bellus est: uellem eum tecum abduxisses. Quid agatis, ecquid in Italiam uenturi sitis hac hieme, fac plane sciam. Balbus mihi confirmauit te diuitem futurum. id utrum Romano more locutus sit, bene nũmatum te futurum, an, quo modo Stoici dicunt, omneis esse diuites, qui cœlo, & terra frui possunt, postea uidero. Qui isthinc ueniunt, superbiam tuam accusant, quòd negent te percunctantibus respondere. sed tamen est, quod gaudeas: constat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrinæ iuris peritiorem esse. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

EX tuis literis & Quinto fratri gratias egi, et te aliquádo collaudare possum, quòd iam uideris certa aliqua in sententia constitisse. nam primorum mensium literis tuis uehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisq; desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, sæpe autem etiam, quod à te alienissimum est, subimpudens uidebare: tanquá enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam, attulisses, sic pecunia ablatá domum redire properabas: nec tibi in mentem ueniebat, eos ipsos, qui cum syngraphis uenissent Alexandriam, nullum adhuc nummum auferre potuisse. ego si mei commodi rationem ducerem, te mecum esse maxime uellem: non enim mediocri afficiebar uel uoluptate ex consuetudine nostra, uel utilitate ex consilio, atque operá tua: sed cum te ex adolescentia tua in amicitiam, & fidem meam contulisses; semper te non modo tuendum mihi, sed etiam augendum, atque ornandum putaui. itaque quoad opinatus sum me in prouinciam exiturum; quæ ad te ultro attulerim, meminisse te credo: posteaquam mea mutata ratio est; cum uiderem me à Cæsare honorificentissime tractari, & unice diligi, hominisq; liberalitatem incredibilem, & singularem fidem nossem; sic ei te commendaui, & tradidi, ut grauissime, diligentissimeq; potui. quod ille ita & accepit, & mihi sæpe literis significauit, & tibi uerbis, & re ostendit, mea commendatione sese ualde esse commotum. hunc tu uirum nactus, si me aut

sapere aliquid, aut uelle tua causa putas, ne dimiseris: & si qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit uisus, perferto, & ultima expectato: quæ ego tibi & iucunda & honesta præstabo. pluribus te hortari non debeo: tantum moneo, neque amicitiæ confirmandæ clarissimi, ac liberalissimi uiri, neque uberioris prouinciæ, neque ætatis magis idoneum tempus, hoc si amiseris, te esse ullum unquam reperturum. hoc, quemadmodum uos scribere soletis in uestris libris, idem Q. Cornelio uidebatur. In Britanniam te non esse profectum, uehementer gaudeo, quòd & tu labore caruisti, & ego te de rebus illis non audiam. ubi sis hibernaturus, & qua spe, aut conditione, præscribas ad me, uelim. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

Accepi à te aliquot epistolas uno tempore, quas tu diuersis temporibus dederas: in quibus me cætera delectarunt: significabant enim te istã militiam iam firmo animo ferre, & esse fortem uirum, & constantem: quæ ego paulisper in te ita desideraui, non imbecillitate animi tui, sed magis ut desiderio nostri te æstuare putarem. quare perge, ut cœpisti: forti animo istam tolera militiam, multa, mihi crede, assequere: ego enim renouabo commendationem, sed tempore. sic habeto, non tibi maiori esse curæ, ut iste tuus à me discessus fructuosissimus tibi sit, quàm mihi. itaque, quando uestræ cautiones infirmæ sunt, Græculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me, uelim,

de ratione Gallici belli certiorem facias: ego enim ignauissimo cuique maximam fidem habeo. sed ut ad epistolas tuas redeam, cætera belle: illud miror: quis solet eodem exemplo plures dare, qui sua manu scribit? nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam: sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc scribere: nisi forte tuas formulas: non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas. an hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? iam ista tua culpa est, qui uerecundiam tecum extuleris, & non hic nobiscum reliqueris: ego te Balbo, cùm ad uos proficiscetur, more Romano commendabo. tu, si interuallũ longius erit mearum literarum, ne sis admiratus: eram enim absuturus mense Apr. has literas scripsi in Pontino, cum ad uillam M. Aemilij Philemonis diuertissem: ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti: nam Vlubris honoris mei causa uim maximam ranunculorum se commosse constabat. Cura ut ualeas. VI. idus Apr. de Pontino.

CICERO TREBATIO S. D.

Epistolam tuam, quam accepi ab L. Aruntio, conscidi innocentem: nihil enim habebat; quod non uel in concione recte legi posset. sed & Aruntius ita te mandasse aiebat, & tu adscripseras. uerum illud esto. nihil te ad me postea scripsisse demiror, præsertim tam nouis rebus. Vale.

à L.

CICERO TREBATIO S. D.

V Ide quanti apud me sis. etsi iure id quidem: non enim amore te uinco. ueruntamen quod præsenti tibi prope subnegarem, non tribuerem certe, id absenti debere non potui. itaque ut primũ Velia nauigare cœpi, institui Topica Aristotelica conscribere, ab ipsa urbe cõmonitus amantissima tui. eum librum tibi misi Rhegio, scriptum quàm planissime res illa scribi potuit. sin tibi quædam uidebuntur obscuriora, cogitare debebis, NVLLAM artem literis, sine interprete, & sine aliqua exercitatione, percipi posse. non longe abieris. num ius ciuile uestrum ex libris cognosci potest? qui quanquam plurimi sunt, doctorem tamen, lumenq; desiderant. quanquam tu, si attente leges, si sæpius, per te omnia consequere, ut certe intelligas. ut uero etiam ipsi tibi loci proposita quæstione occurrant, exercitatione consequere: in qua quidem nos te continebimus, si & salui redierimus, & salua ista offenderimus. Vale. V. cal. Sext. Rhegio.

CICERO TREBATIO S. D.

A Mabilior mihi Velia fuit, quòd te ab ea sensi amari. sed quid ego dicã te, quem quis non amat? Rufio mediusfidius tuus ita desiderabatur, ut si esset unus è nobis. sed ego te non reprehendo, qui illum ad ædificationem tuã traduxeris: quanquam enim Velia non est uilior, quàm Lupercal, tamen isthuc malo, quã hæc omnia. tamen, si me audies, quem soles,

has paternas possessiones tenebis, (nescio quid enim Veslienses uerebantur) neque Helèthem nobilem amnem relinques, nec Papirianam domum deseres: quanquam illa quidem habet lucum, à quo etiam aduenæ teneri solent: quem tamen si excideris, multum prospexeris. sed in primis opportunũ uidetur, his præsertim temporibus, habere perfugium primum eorum urbem, quibus carus sis, deinde etiam tuam domum, tuosq; agros, eaq; remoto, salubri, amœnoq; loco: idq; etiam mea interesse mi Trebati arbitror. sed ualebis, meaq; negotia uidebis, meq;, dijs iuuantibus, ante brumam expectabis. Ego à Sex. Fabio, Niconis discipulo, librum abstuli Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. ò medicum suauem, meq; docilem ad hanc disciplinam. sed Bassus noster me de hoc libro celauit: te quidem non uidetur. Ventus increbrescit. Cura ut ualeas. XIII. cal. Sext. Velia.

CICCERO TREBATIO S. D.

Silij causam te docui. is postea fuit apud me. cũ ei dicerem, tibi uideri, sponsionem illã nos sine periculo facere posse, SI bonorũ Turpiliæ possessionem Q. Cæpio prætor ex edicto suo mihi dedit: negare aiebat Seruium tabulas testaméti esse eas, quas instituisset is, qui factionem testamenti non habuerit: hoc idem Offilium dicere: tecum se locutum negabat: meq; rogauit, ut se, causamq; suam tibi cõmendarem. nec uir melior mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. gratissimum igitur mihi feceris, si ad eum ultro ueneris, eiq; pollicitus eris: sed, si me amas, quãprimũ. hoc te uehementer etiã atque etiã rogo. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

Illuseras heri inter scyphos, quòd dixeram con
1 trouersiam esse, posset'ne hæres, quod fur=
tum antea factum esset, recte furti agere.
itaque etsi domum bene potus, seroq; redieram: tamen id caput, ubi hæc controuersia est, notaui, & descriptum tibi misi: ut scires, id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Aelium, M. Manilium, M. Brutum sensisse. ego tamen Scæuolæ, & Testæ assentior. Vale.

M. CICERO M. FABIO GALLO S. D.

Tantum quod &
Antum ex Arpinati ueneram, cum mihi à te
T literæ redditæ sunt: ab eodemq; accepi Auia=
ni literas: in quibus hoc erat liberalissimum, nomina se facturum, cum uenisset, qua ego uellem die. fac quæso, qui ego sum, esse te. est'ne aut tui pudoris, aut nostri, primũ rogare de die, deinde plus annua po=stulare? sed essent mi Galle omnia facilia, si et ea mer=catus esses, quæ ego desiderabam, & ad eam summam, quam uoluerã. ac tamen isthæc ipsa, quæ te emisse scribis, nõ solum rata mihi erũt, sed etiã grata: plane enim intelligo, te non modo studio, sed etiam amore usum, quæ te delectarint, hominem, ut ego semper iudicaui, in omni iudicio elegantissimum, quæq; me digna putaris, coemisse. sed uelim, maneat Damasippus in sententia: prorsus enim ex istis emptionibus nullam desidero. tu autem ignarus instituti mei, quanti ego genus omne si=gnorum omnium non æstimo, tanti ista quatuor, aut quinque sumpsisti. sed Bacchas istas cum Musis Metelli

comparas: quid simile? primum ipsas ego Musas nunquam tanti putassem: atque id fecissem Musis omnibus approbantibus. sed tamen erat aptum bibliothecæ, studijsq; nostris congruens. Bacchis uero ubi est apud me locus? at pulchellæ sunt: noui optime, & sæpe uidi. nominatim tibi signa mihi nota mandassem, si probassem: ea enim signa ego emere soleo, quæ ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palæstra locum. Martis uero signū quò mihi pacis auctori? gaudeo nullum Saturni signum fuisse: hæc enim duo signa putarem mihi æs alienum attulisse. Mercurij mallem aliquod fuisset: felicius, puto, cum Auiano transigere possemus. quòd tibi destinaras Trapezophoron: si te delectat, habebis. sin autem sententiam mutasti, ego habebo scilicet. ista quidem summa næ ego multo libentius emerim diuersorium Tarracinæ, ne semper hospiti molestus sim. omnino liberti mei uideo esse culpam, cui plane res certas mandaram: itemq; Iunij, quem puto tibi notum esse, Auiani familiarem. exhedria quædā mihi noua sunt instituta in particula Tusculani. ea uolebam tabellis ornare: etenim si quid generis istiusmodi me delectat, pictura delectat. sed tamē si ista mihi sunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi sint, quando accersantur, quo genere uecturæ: si enim Damasippus in sententia non manebit, aliquem pseudodamasippum uel cum iactura reperiemus. Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiscens mandaram meæ Tulliæ: ea enim ipsa hora acceperam tuas literas. egeram etiam cum tuo Nicia, quòd is utitur, ut scis, familiariter Cassio. ut redij autem, prius, quàm tuas le-

gi has proximas literas, quæsiui de mea Tullia, quid egisset. per Liciniam se egisse dicebat: sed opinor Cassiũ uti non ita multum sorore: eam porro negare se audere, cum uir abesset, (est enim profectus in Hispaniam Decius) illo & absente, & insciente migrare. est mihi gratissimum, tanti à te æstimatam consuetudinem uitæ, uictusq; nostri, primum ut eam domum sumeres, ut non modo prope me, sed plane mecum habitare posses: deinde ut migrare tantopere festines. sed ne uiuã, si tibi concedo, ut eius rei tu cupidior sis, quàm ego sum. itaque omnia experiar: uideo enim, quid mea intersit, quid utriusque nostrum. si quid egero, faciam ut scias. tu & ad omnia rescribes; &, quando te expectem, facies me, si tibi uidebitur, certiorem. Vale.

M. CICERO M. FABIO GALLO S. D.

A Moris quidem tui, quoquò me uerto, uestigia, uel proxime de Tigellio: sensi enim ex literis tuis ualde te laborasse. amo igitur uolũtatẽ. sed pauca de re. Capius, opinor, olim, NON omnibus dormio: sic ego non omnibus mi Galle seruio. etsi quæ est hæc seruitus? olim, cum regnare existimabamur, non tam ab ullis, quàm hoc tẽpore obseruor à familiarissimis Cæsaris omnibus, præter istum. id ego in lucris pono, non ferre hominẽ pestilentiorem patria sua: eumq; addictũ iam tum puto esse Calui Licinij Hipponactico præconio. at uide, quid succenseat. Phameæ causam susceperã, ipsius quidem causa: erat enim mihi sane familiaris. is ad me uenit, dixitq; iudicem sibi operam dare constituisse eo ipso die, quo de P. Sextio in cõsilium

iri necesse erat. respondi, nullo modo me facere posse, cum uellem: aliũ diem si sumpsisset, me ei non defuturum. ille autem, qui sciret se nepotem bellũ tibicinem habere, & sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi uidebatur, iratior. habes Sardos uenales, alium alio nequiorẽ. cognosti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem. Catonẽ tuum mihi mitte: cupio enim legere. me adhuc non legisse, turpe utrique nostrum est. Vale.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

QVòd epistolã conscissam doles, noli laborare: salua est domi: petes, cũ libebit. Quòd autem me mones, ualde gratum est: idq́; ut semper facias, rogo: uideris enim mihi uereri, ne, si istum habuerimus, rideamus γέλωτα σαρδώνιον. sed heus tu, manũ de tabula: magister adest citius, quàm putaramus. uereor, ne in Catonem, Cato in nos. Mi Galle caue putes quidquam melius, quàm epistolæ tuæ partem ab eo loco, Cætera labuntur. secreto hoc audi: tecũ habeto: ne Apellæ quidẽ liberto tuo dixeris. præter duo nos, loquitur isto modo nemo: bene, maléue, uidero: sed quidquid est, nostrũ est. urge igitur, nec transuersum unguẽ, quod aiũt, à stylo: is enim est dicendi opifex. atque ego quidẽ aliquantũ iam etiã noctis assumo. Vale. n Stylus dicendi opifex.

CICERO GALLO S. D.

CVm decimum iam diem grauiter ex intestino laborarem; neque ijs, qui mea opera uti nolebant, probarem me non ualere, quia febrim non haberem; fugi in Tusculanum; cum qui-

dem biduum ita ieiunus fuissem, ut ne aquam quidem gustarem. itaque confectus languore, & fame, magis tuum officium desideraui, quàm abs te requiri putaui meum. ego autem cum omnes morbos reformido, tum quo Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat δυσουρικὰ, καὶ δυσεντερικὰ πάθη sibi molesta esse. quorum alterum morbum edacitatis esse putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. sane δυσεντερίαν pertimueram. sed uisa est mihi uel loci mutatio, uel animi etiam relaxatio, uel ipsa fortasse iam senescentis morbi remissio profuisse. attamen ne mirere, unde hoc acciderit, quomodòue commiserim: lex sumptuaria, quæ uidetur λιτότητα attulisse, ea mihi fraudi fuit: nam dum uolunt isti lauti terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorem adducere; fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suauius. in eas cum incidissem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primum uideatur cœpisse consistere. ita ego, qui me ostreis, & murenis facile abstinebam, à beta etiam, & malua deceptus sum. posthac igitur erimus cautiores. tu tamen cum audisses ab Anitio, (uidit enim me nauseantem) non modo mittendi causam iustam habuisti, sed etiam uisendi. ego hic cogito commorari, quoad me reficiam: nam & uires, et corpus amisi. sed si morbum depulero, facile, ut spero, illa reuocabo. Vale.

M. CICERO GALLO S. D.

M Iror, cur me accuses, cum tibi id facere non liceat: quòd si liceret, tamen non debebas. EGO enim te in consulatu obseruaram. et ais fore, ut te Cæsar restituat. multa tu quidem dicis, sed tibi nemo credit. Tribunatum plebis dicis te mea causa petisse. utinam semper esses tribunus: intercessorem non quæreres. negas me audere, quod sentiam, dicere: quasi tibi, cum parum pudenter me rogares, parum fortiter responderim. hæc tibi scripsi, ut isto ipso in genere, in quo aliquid posse uis, te nihil esse cognosceres. quòd si humaniter mecum questus esses, libenter tibi me, & facile purgassem: non enim mihi ingrata sunt, quæ fecisti; sed quæ scripsisti, molesta. me auté, propter quem cæteri liberi sunt, tibi liberum non uisum, demiror. nam si falsa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, detulisti: quid ego tibi debeo? sin uera: tu es optimus testis, quid mihi populus R. debeat. Vale.

M. CICERO CVRIO S. D.

M Emini, cum mihi desipere uidebare, quòd istic potius uiueres, quàm nobiscum: erat enim multo domicilium huius urbis, cum quidem hæc urbs, aptius humanitati, & suauitati tuæ, quàm tota Peloponnesus, nedum Patræ. nunc contra & uidisse mihi multum uideris, cum prope desperatis his rebus te in Græciam contulisti; & hoc tempore non solum sapiens, qui hinc absis, sed etiam beatus. quanquam quis, qui aliquid sapiat, nunc beatus esse potest? sed

quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum: nosti cætera: nos idem propemodum consequimur alia ratione. cum enim salutationi nos dedimus amicorum, quæ fit hoc etiam frequentius, quàm solebat, quòd quasi auem albam uidentur bene sentientem ciuem uidere: abdo me in bibliothecam: itaque opera efficio tanta, quanta fortasse tu senties. intellexi enim ex tuo sermone quodam, cum mœstitiam meam, & desperationem accusares, domi tuæ dicere te, ex meis libris animum meum desiderare. sed mehercule et tum remp. lugebam, quæ non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficijs erat mihi carior: et hoc tempore, quanquam me non ratio solum consolatur, quæ plurimum debet ualere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita cõmunem rem esse dilapsam, ut ne spes quidem, melius aliquando fore, relinquatur. nec uero nunc quidem culpa in eo est, in cuius potestate omnia sunt: (nisi forte id ipsum esse non debuit) sed alia casu, alia etiam nostra culpa sic acciderunt, ut de præteritis non sit querendum. reliquam spem nullam uideo. quare ad prima redeo. sapienter hæc reliquisti, si consilio; feliciter, si casu. Vale.

M. CVRIVS M. CICERONI SVO S. D.

S· *I uales, bene est: sum enim* χρήσει μὲν *tuus,* κτήσει δὲ *Attici nostri. ergo fructus est tuus, mancipium illius. quod quidem si inter senes coemptionales uenale proscripserit, egerit non multum.*

at illa nostra prædicatio quanti est? nos, quòd simus, quòd habeamus, quòd homines existimemur, id omne abs te habere. quare Cicero mi perseuera constanter nos conseruare; & Sulpicij successori nos de meliore nota commenda, quo facilius tuis præceptis obtemperareteq; ad urbem lubentes uidere, & nostra defigere, deportareq; tuto possimus. sed amice magne noli hanc epistolam Attico ostendere. sine eum errare, & putare me uirum bonum esse, nec solere duos parietes de eadem fidelia dealbare. ergo patrone mi bene uale, Tironemq; meum saluta nostris uerbis. D. A. D. IIII. cal. Nou.

CICERO CVRIO S. D.

EGo uero iam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas: quin hinc ipse euolare cupio, & aliquò peruenire, ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. incredibile est, quàm turpiter mihi facere uidear, qui his rebus intersim. næ tu uideris multo ante prouidisse, quid impenderet, tum, cum hinc profugisti. quanquam enim hæc etiam auditu acerba sunt: tamen audire tolerabilius est, quàm uidere. in campo certe non fuisti, cum hora secunda, comitijs quæstorijs institutis, sella Q. Maximi, quē illi consulem esse dicebant, posita esset. quo mortuo nunciato, sella sublata est. ille autem, qui comitijs tributis esset auspicatus, centuriata habuit, consulem hora septima renunciauit, qui usque ad cal. Ian. esset, quæ erant futuræ mane postridie. ita Caninio consule scito neminem

prandisse. nihil tamen eo consule mali factum est: fuit enim mirifica uigilantia, qui suo toto consulatu somnũ non uiderit. hæc tibi ridicula uidentur: non enim ades: quæ si uideres, lacrymas non teneres. quid, si cætera scribam? sunt enim innumerabilia generis eiusdẽ: quæ quidem ego non ferrem, nisi me in philosophiæ portum contulissem, & nisi haberem socium studiorum meorum, Atticum nostrum. cuius quando proprium te esse scribis mancipio & nexu, meum autẽ usu & fructu: contentus isto sum: ID ENIM cuiusque est proprium, quo quisque fruitur, atque utitur. sed hæc alias pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus missus est, maximo meo beneficio est: bis enim est à me iudicio capitis rebus saluis defensus: & est homo nõ ingratus, meq; uehementer obseruat. ad eum de te diligentissime scripsi: eamq; epistolam cum hac coniunxi: quam ille cum acceperit, ecquid tibi pollicitus sit, uelim ad me scribas. Vale.

CICERO CVRIO S. D.

FAcile perspexi ex tuis literis, quod semper studui, & me à te plurimi fieri, & te intelligere quàm mihi carus esses. quod quando uterque nostrum consecutus est: reliquum est, ut officijs certemus inter nos: quibus æquo animo uel uincã te, uel uincar abs te. Acilio non fuisse necesse meas dari literas, facile patior. Sulpicij tibi operam intelligo ex tuis literis non multũ opus fuisse, propter res tuas ita contractas, ut, quemadmodum scribis, nec caput, nec

nec pedes, equidem uellem uti pedes haberent, ut aliquando redires: uides enim exaruisse iam ueterem urbanitatem, ut Pomponius noster suo iure possit dicere, Nisi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam. ergo is tibi, nos ei succedimus. ueni igitur, quæso, ne tantum semen urbanitatis una cum rep. intereat. Vale.

M. CICERO VOLVMNIO S. D.

Quòd sine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epistolam misisti: primum addubitaui, num à Volumnio senatore esset, quocum mihi est magnus usus: deinde εὐτραπελία literarum fecit, ut intelligerem tuas esse. quibus in literis omnia mihi periucunda fuerunt, præter illud, quòd parum diligenter possessio salinarum mearum à te procuratore defenditur. ais enim, ut ego discesserim, omnia omnium dicta, in his etiam Sestiana, in me conferri. quid? tu id pateris? non ne defendis? non resistis? equidem sperabam, ita notata me reliquisse genera dictorum meorum, ut cognosci sua sponte possent. sed quando tanta fæx est in urbe, ut nihil sit tam ἄκυρον; quod non alicui uenustum esse uideatur: pugna; si me amas, nisi acuta ἀμφιβολία, nisi elegans ὑπερβολὴ, nisi παράγραμμα bellum, nisi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, nisi cætera, quæ sunt à me in secundo libro de oratore per Antonij personam disputata de ridiculis, ἔντεχνα, & arguta apparebunt, ut sacramento contendas, mea non esse. Nam de iudicijs quod quereris, multo laboro minus. trahantur per me pedibus omnes rei. sit uel

Selius tam eloquens, ut possit probare se liberum: non laboro. urbanitatis possessionem, amabo, quibusuis interdictis defendamus: in qua te unum metuo, contemno cæteros: derideri te putas? nunc demum intelligo te sapere. sed mehercule, extra iocum, ualde mihi tuæ literæ facetæ, elegantesq; uisæ sunt. illa, quamuis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non mouerunt: cupio enim nostrum illum amicum in tribunatu quamplurimum habere grauitatis, idq; cum ipsius causa, (est enim mihi, ut scis, in amoribus) tum mehercule etiam reip. quam quidem, quamuis in me ingrata sit, tamen amare non desinam. Tu mi Volumni *quando & instituisti, & mihi uides esse gratum, scribe ad me quamsæpissime de rebus urbanis, de rep. iucundus est mihi sermo literarum tuarum. præterea Dolabellam, quem ego perspicio, & iudico cupidissimum esse, atque amantissimum mei, cohortare, & confirma; & redde plane meum. non me hercule quo quidquam desit, sed quia ualde cupio, non uideor nimium laborare.* Vale.

M. CICERO VOLVMNIO S. D.

QVòd *declamationibus nostris cares, damni nihil facis.* Quòd Hirtio *inuideres, nisi eum amares: non erat causa inuidendi: nisi forte ipsius eloquentiæ magis, quàm quòd me audiret, inuideres: nos enim plane mi suauissime* Volumni *aut nihil sumus, aut nobis quidem ipsis displicemus, gregalibus illis, quibus te plaudente uigebamus, amissis: ut*

etiam si aliquando aliquid dignum nostro nomine emisimus, ingemiscamus, quòd hæc pennigero, non armigero in corpore tela exerceantur, ut ait Philoctetes apud Accium, abiecta gloria. sed tamen omnia mihi erunt, si tu ueneris, hilariora: quanquam uenies, ut ipse intelligis, in maximarum quasi cōcursum occupationū: quas si, ut uolumus, exceperimus, ego uero multam salutem & foro dicam, & curiæ, uiuamq; tecum multum, et cum communibus nostris amatoribus: nam & Cassius tuus, & Dolabella noster, uel potius uterque noster, studijs iisdem tenentur, & meis æquissimis utuntur auribus. opus est huc limatulo, & polìtulo tuo iudicio, & illis interioribus literis meis, quibus sæpe uerecundiorem me in loquendo facis: mihi enim iudicatum est, si modo hoc Cæsar aut patietur, aut uolet, deponere illam iam personam, in qua me sæpe illi ipsi probaui, ac me totum in literas abdere, tecumq;, et cum cæteris earum studiosis honestissimo otio perfrui.

Tu, uellem, ne ueritus esses, ne perinuitus legerem tuas literas, si mihi, quemadmodum scribis, longiores forte misisses. ac uelim, posthac sic statuas, tuas mihi literas longissimas quasque gratissimas fore. Vale.

Quòd hæc pennigero, non armigero in corpore
Exerceantur tela, abiecta gloria.

EPISTOLARVM COELII AD CICERONEM LIBER VIII.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Q Vod tibi decedenti pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum: data opera paraui, qui sic omnia persequeretur, ut uerear, ne tibi arguta nimiũ hæc sedulitas uideatur; tametsi tu, scio, quàm sis curiosus, et quàm omnibus peregrinantibus gratum sit, minimarũ quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores. tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiæ cõdemnes, quòd hunc laborem alteri delegaui: non quin mihi suauissimum sit & occupato, & ad literas scribendas, ut tu nosti, pigerrimo, tuæ memoriæ dare operam: sed ipsum uolumen, quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me excusat. nescio, cuius otij esset, non modo perscribere hæc, sed omnino animaduertere: omnia enim sunt ibi S. C. edicta, fabulæ, rumores. quod exemplum si forte minus te delectarit: ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiorem. si quid in rep. maius actum erit, quod isti operarij minus commode persequi possint: & quemadmodum actum sit, & quæ existimatio consecuta, quæq; de eo spes est, diligenter tibi perscribemus. ut nunc est, nulla magnopere expectatio est. nam & illi rumores de comitijs transpadanorum Cumarum tenus caluerunt. Romam cum uenissem, ne te-

nuissimam quidem auditionem de ea re accepi. præterea Marcellus quidem adhuc nihil retulit de successione prouinciarum Galliarum. in cal. Iun. ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem. saneq; eos sermones repressit, qui de eo tum fuerant, cum Romæ nos essemus. Tu, si Pompeium, ut uolebas, offendisti: qui tibi uisus sit, & quam orationem habuerit tecum, quamq; osten derit uoluntatem, (solet enim aliud sentire, & loqui, neque tamen tantum ualere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi perscribas. Quod ad Cæsarem attinet, crebri, & non belli de ea rumores, sed susurrationes duntaxat ueniunt: alius, equitem perdidisse; quod opinor certe factum: alius, septimam legionem uapulasse, ipsum apud Bellouacos circumsideri, interclusum ab reliquo exercitu. neque adhuc certi quidquã est, neque hæc incertæ, tamen uulgo iactantur, sed inter paucos, quos tu nosti plane, secreto narrantur. at Domitius, cum manus ad os apposuit? Te ad IX. cal. Iun. subrostrani, quod illorum capiti sit, dissiparant periisse: ita ut in urbe, ac foro toto maximus rumor fuerit, te à Q. Pompeio in itinere occisum. ego, qui scirem Q. Pompeium Baulis embæneticã facere, et usque eò, ut ego misererer eius esuriei, non sum commotus, & hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optaui. Plancus quidem tuus Rauennæ est: & magno congiario donatus à Cæsare, nec beatus, nec bene instructus est. Tui politici libri omnibus uigent. Vale.

M. COELIVS CICERONI S. D.

Certe,inquam, absolutus est. me præsente pronunciatum est,et quidem omnibus ordinibus, sed et singulis in uno quoque ordine sententijs. uide modo,inquis. non mehercules: nihil enim unquam tam præter opinionem, tam quod uideretur omnibus indignum, accidit. quin ego,cum pro amicitia ualidissime fauerem ei, & me iam ad dolendum præparassem: postquam factum est, obstupui,& mihi uisus sum captus esse. quid alios putas? clamoribus maximis iudices corripuerunt; et ostenderunt plane esse, quod ferri non posset. itaque relictus lege Licinia, maiore esse periculo uidetur. accessit huc, quòd postridie eius absolutionis in theatrum Curionis Hortensius introijt: puto,ut suum gaudium gauderemus. hic tibi strepitus, fremitus, clamor tonitruum, et rudentum sibilus. hoc magis animaduersum est, quòd intactus à sibilo peruenerat Hortensius ad senectutem: sed tum ita bene, ut in totam uitam cuiuis satis esset, & pœniteret eum iam uicisse. De rep. quod tibi scribam, nihil habeo. Marcelli impetus resederunt, non inertia,sed,ut mihi uidebatur, consilio. De comitijs consularibus incertissima est existimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, et nobilem agentem. nam M.Octauius Cn. F. et C. Hirrus mecum petit. hoc ideo scripsi,quòd scio te acriter,propter Hirrũ, nuncium nostrorum comitiorum expectaturum. tu tamen simul ac me designatum audieris, ut tibi curæ sit, quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sitianam tibi commendo. Commentarium rerum urbana-

rum primum dedi L. Castrinio Pæto, secundum ei, qui has literas tibi reddet. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Si ne? uici, & tibi sæpe, quod negaras discedens curaturum, literas mitto? est; si quidem perferuntur, quas do. atque hoc eo diligentius factito, quod, cum otiosus sum, plane, ubi delectem otiolum meum, non habeo. tu cum Romæ *eras, hoc mihi certum, ac iucundissimum uacanti negotium erat, tecum id otij tempus consumere: idq; non mediocriter desidero: ut non modo mihi solus esse, sed* Romæ, *te profecto, solitudo uideatur facta: & qui, quæ mea diligentia est, multos sæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc, quotidie non esse te, ad quem cursitem, discrucior: maxime uero, ut te dies noctesq; quæram,* competitor Hirrus *curat: quo modo illum putas auguratus tuũ competitorem dolere? & dissimulare, me certiorem, quàm se, candidatum? de quo ut, quem optes, quamprimum nuncium accipias, tua mediusfidius magis, quàm mea, causa cupio. nã me, si fio, forsitan cum locupletiore referam: sed hoc usque eò suaue est: quod si acciderit, tota uita risus nobis deesse non poterit. sed tanti? sed est mehercule: nec multum* M. Octauius *eorum odia, qui* Hirrum *premunt, quæ permulta sunt, subleuat.* Quod *ad* Philotimi *liberti officium, & bona* Milonis *attinet: dedimus operam, ut &* Philotimus *quamhonestissime* Miloni *absenti, eiusq; necessarijs satisfaceret; et secundum eius fidem, & sedulitatem æsti-*

matio tua conseruaretur. Illud nunc à te peto, si eris, ut spero, otiosus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ esse, σύνταγμα conscribas. qui tibi isthuc, inquis, in mentem uenit, homini non inepto? aliquod ex tam multis tuis monimentis extare, quod nostræ amicitiæ memoriam posteris quoque prodat, uelim. cuiusmodi, puto quæris. tu aptius, qui omnem nosti disciplinam, quod maxime conueniat, excogitabis, genere tamen, quod & ad nos pertineat, & διδασκαλίαν quandam, ut uersetur inter manus, habeat. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

1 *Nuideo tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, isthoc perferuntur: primum illud, absolutum Messalam, deinde eundem condemnatum: C. Marcellum consulē factum: M. Claudium à repulsa postulatum à Gallis duobus: P. Dolabellam quindecimuirum factum. hoc tibi non inuideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo, & Lentuli Cruris repulsi uultum non uidisse. at qua spe, quàm certa opinione descenderat? quàm ipso diffidente Dolabella? & hercules nisi nostri equites acutius uidissent, pene concedente aduersario superasset. illud te non arbitror miratum, Seruium tribunum pl. des. condemnatum: cuius locum C. Curio petijt. sanequam multis incutit, qui eum, facilitatemq; eius non norunt, magnum metum. sed, ut spero, & uolo, & ut se fert ipse, bonos & senatum malet. totus, ut nunc est, hic scaturit. huius autem uoluntatis initium, & causa est, quòd eum non mediocriter Cæsar, qui solet infirmorum hominum*

amicitias sibi qualibet impensa adiungere, ualde conte-psit. qua in re mihi uidetur illud perquam uenuste ce-cidisse, quod à reliquis quoque usque eò est animaduer sum; ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione, & in-sidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs, qui se intenderant aduersarios in eius tribunatum: Lælios, & Antonios, & id genus ualentes dico. Has ego tibi literas eo maiore misi interuallo; quòd comitiorum dila tiones occupatiorem me habebant, & expectare in dies exitum cogebant, ut confectis omnibus te facerem cer-tiorem. ad cal. Sext. usque expectaui. prætorijs moræ quædam inciderunt. mea porrò quem euentum sint ha bitura, nescio: opinionem quidẽ, quod ad Hirrum at-tinet, incredibilem ædilium pl. comitijs nacta sunt: nam M. Cœlium Vicinianum mentio illa fatua, quam deriseramus olim, & promulgatio de dictatore subito deiecit, & deiectum magno clamore insecuta est. inde Hirrum cuncti iam, non faciendum, flagitare. spero te celeriter & de nobis, quod sperasti, & de illo, quod uix sperare ausus es, auditurũ. De rep. iam noui quid-quam expectare desieramus: sed cum senatus habitus esset ad Apollinis ad XI. cal. Sext. & referretur de sti pendio Cn. Pompeij; mentio facta est de legione ea, quã expensam tulit C. Cæsari Pompeius, quo numero esset, quo appeteretur, cũ ex Gallia coactus esset dicere Pom-peius se legionem abducturum, sed non statim sub men tionem, & conuicium obtrectatorum. inde interroga-tus de successione C. Cæsaris. de qua, hoc est de prouin cijs, placitum est, ut, cum primum ad urbem reuer-teretur Cn. Pompeius, coram eo de successione prouin-

ciarum ageretur: nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus; & statim ijt. putoidibus Sext. de ea re factum iri. profecto aut transigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. nam in disputando coniecit illam uocem Cn. Pompeius, omnes oportere senatui dicto audientes esse. ego tamen sic nihil expecto, quo modo Paullum consulē des. primum sententiam dicentem. Sæpius te admoneo de syngrapha Sitiana: cupio enim te intelligere, eam rem ad me ualde pertinere. item de pantheris, ut Cybiratas accersas, curesq́; mihi ut uehantur. Præterea nunciatum nobis, & pro certo iam habetur, regem Alexandrinum mortuum. quid mihi suadeas, quo modo regnum illud sese habeat, quis procuret, diligenter mihi perscribas. cal. Sext. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Qua tu cura sis, quod ad pacē prouinciæ tuæ, finitimarumq́; regionum attinet, nescio. ego quidem uehementer animi pendeo. nam si hoc moderari possemus, ut pro uiribus copiarū tuarum belli quoque existeret magnitudo; &, quantum gloriæ, triumphoq́; opus esset, assequeremur; periculosamq́;, & grauem illam dimicationem euitaremus: nihil tam esset optandū. nunc si Parthus mouet aliquid, scio non mediocrem fore contentionem. tuus porro exercitus uix unum saltum tueri potest. hanc autem nemo ducit rationem: sed omnia desiderantur ab eo, (tanquam nihil denegatum sit ei, quo minus quamparatissimus esset) qui publico negotio præpositus est. accedit

huc, quod successionem futuram, propter Galliarum cõtrouersiam, non uideo. tametsi hac de re puto te constitutum, quid facturus esses, habere: tamen, quo matũrius constitueres, cum hunc euentum prouidebam, uisum est ut te facerem certiorem. nosti enim hæc tralatitia: de Gallijs constituetur: erit, qui intercedat: deinde alius existet, qui, nisi libere liceat de omnibus prouincijs decernere senatui, reliquas impediat: sic multum, ac diu ludetur, atque ita diu, ut plus biennium in his tricis moretur. Si quid noui de rep. quod tibi scriberem, haberem, usus essem mea consuetudine, ut diligenter, & quid actum esset, & quid ex eo futurum sperarem, perscriberem. sane tanquam in quodam silice iam omnia adhæserunt. Marcellus idem illud de prouincijs urget: sed neque adhuc frequentem senatum efficere potuit. quòd si, hoc anno præterito, Curio tribunus, & eadem actio de prouincijs introibit, quàm facile tunc sit omnia impedire, & quàm hoc Cæsari, et ijs, qui suam causam, non reip. curent, superet, non te fallit. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

NOn dubito, quin perlatum ad te sit, Appium à Dolabella reum factum: sanequam nõ ea, qua existimauerã, inuidia: neque enim stulte Appius; qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphiq; postulationẽ abiecerat: quo facto retudit sermones; paratiorq; uisus est, quàm sperauerat accusator. is nunc in te maximã spem habet. scio tibi eum non esse odio: quàm uelis eum obli-

gare, in tua manu est: cum quo simultates si tibi non fuissent, liberius tibi de tota re esset. nunc si ad illam summam seueritatem legitimum ius exegeris, cauendum tibi erit, ne parum simpliciter & candide posuisse inimicitias uidearis. in hanc partem porro tutum tibi erit, si quid uolueris, gratificari: nemo enim necessitudine, & amicitia te deterritum ab officio dicet. illud mihi occurrit, quòd inter postulationem, & nominis delationem uxor à Dolabella discessit. quid mihi discedens mandaris, memini. quid ego tibi scripserim, te nõ arbitror oblitum. non est iam tempus plura narrandi. unum illud monere te possum: si res tibi non displicebit, tamen hoc tempore nihil de tua uoluntate ostendas; & expectes, quemadmodum exeat ex hac causa; ne qua inuidiosum tibi sit, si emanarit. porro significatio ulla si intercesserit, clarius, quàm deceat, aut expediat, fiat. neque ille tacere eã rem poterit, quæ suæ spei tam opportuna acciderit, quæq; in negotio conficiendo tanto illustrior erit: cum præsertim is sit, qui, si perniciosum sciret esse loqui de hac re, uix tamen se contineret. Pompeius dicitur ualde pro Appio laborare, ut etiam putẽt alterutrum de filijs ad te missurum. hic nos omnes absoluimus. & hercule confecta, omnia fœda, & inhonesta sunt. Consules autem habemus summa diligẽtia. adhuc S.C. nisi de ferijs Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni nostro tribunatus conglaciat. sed dici non potest, quo modo hic omnia iaceant: nisi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, ueternus ciuitatem occupasset. si Parthi uos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigescimus. tamen, quoquo modo hic omnia ia-

ceant, potuit sine Parthis. Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amisit. hoc sic nunciatum est. Quod tibi supra scripsi, Curionem frigere: iam calet: nam feruentissime concerpitur: bellissime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit, legemq; uiariam non dissimilem agrariæ Rulli, et alimentariam, quas iubet ædiles metiri, iactauit. hoc non dum fecerat, cum priorem epistolæ partem scripsi. Amabo te, si quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratiam. De Dolabella integrum tibi reserues, suadeo. & huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitatisq; opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantheras Græcas me non habere. Vale.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

Quam cito tu istinc decedere cupias, nescio: ego quidem eo magis, quo adhuc felicius rem gessisti, dum isthic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc risum meum metus aliqui perturbent. Breuiores has literas properanti publicanorum tabellario subito dedi. tuo liberto pluribus uerbis scriptas pridie dederam. Res autem nouæ nullæ sane acciderunt, nisi hæc uis tibi scribi, quæ certe uis. Cornificius adolescens Orestillæ filiam sibi despondit. Paulla Valeria soror Triarij diuortium sine causa, quo die uir è prouincia uenturus erat, fecit. nuptura est D. Bruto. nondum retulerat. multa in hoc genere incredibilia te absente acciderunt. Ser. Ocella nemini persuasisset se

mœchum esse, nisi triduo bis deprehensus esset. quæris, ubi? ubi hercule ego minime uellem. relinquo tibi, quod ab aliis quæras: neque enim displicet mihi, imperatorem singulos percontari, cum qua sit aliquis deprehensus. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Etsi de rep. quæ tibi scribam, habeo: tamen nihil, quo magis gauisurum te putem, habeo, quàm hoc. scito C. Semproniū Rufum, *rufum, mel, ac delicias tuas, calumniam maximo plausu tulisse. quæris, qua in causa?* M. Tuccium, *accusatorem suum, post ludos* Romanos *reum lege* Plotia *de ui fecit, hoc consilio, quòd uidebat, si extraordinarius nemo reus accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. dubium porro illi non erat, quid futurum esset. nemini hoc deferre munusculum maluit, quàm suo accusatori. itaque sine ullo subscriptore descendit, &* Tuccium *reum fecit. at ego, simul atque audiui, inuocatus ad subsellia rei accurro: surgo, neque uerbum de re facio: totum* Semproniū *usque eò perago, ut* Vestorium *quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, si quid in iniuriis suis esset, quo* Vestorius *teneretur.* Hæc *quoque magna nunc cōtentio forum tenet.* M. Seruilius, *postquam, ut cœperat, omnibus in rebus turbarat, nec, quod non uenderet, quidquā reliquerat; maxima nobis traditus erat inuidia: neque* Laterensis *prætor, postulante* Pausania, *nobis patronis, quò ea pecunia peruenisset, recipere uoluit. quòd* Pilius, *necessariūs* Attici *nostri, de repetundis*

eum postulauit: magna illico fama surrexit; et de damnatione feruenter loqui est cœptum. quo uento proijcitur Appius *minor, ut implicet, pecuniam ex bonis paternis peruenisse ad* Seruilium*, præuaricationisq; caussa diceret depositum* HS LXXXI. *admiraris amentiam. quid, si actiones stultissimas, quid, si nefarias patris confessiones audisses? mittit in consilium eosdem illos, qui lites æstimarant, iudices. cum æquo numero sententiæ fuissent,* Laterensis *leges ignorans pronunciauit, quod singuli ordines indicassent: & ad extremum, ut solet, ait,* Referam*. postquam discessit, & pro absoluto* Seruilius *haberi cœptus; legisq; unum & centesimum caput legit, in quo ita erat,* QVOD *eorum iudicium maior pars iudicarit, id ius ratum esto: in tabulas absolutum non retulit, ordinum iudicia perscripsit. postulante rursus* Appio*, cum* L. Lollio *transegit, & se relaturum dixit. sic nunc neque absolutus, neque damnatus* Seruilius *de repetũdis saucius* Pilio *tradetur: nam de diuinatione* Appius*, cum calumniam iurasset, contendere ausus non est,* Pilioq; *cessit, & ipse de pecunijs repetundis à* Seruilijs *est postulatus, & præterea de ui reus à quodam suo emissario est factus. recte hoc par habet.*

Quod ad remp. pertinet, omnino multis diebus expectatione Galliarum *actum nihil est. aliquando tamen, sæpe re dilata, & grauiter acta, & plane perspecta* Cn. Pompeij *uoluntate in eam partem, ut eum decedere post cal. Mart. placeret, S. C. quod tibi misi, factum est, auctoritatesq; perscriptæ.*

S. C. *auctoritates.* Pridie *cal. Oct. in æde* Apolli-

nis. scribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Aenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomp. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucceius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus consul, V. F. de prouincijs cōsularibus: D. E. R. I. C. uti L. Paullus, C. Marcellus consules, cum magistratum inissent, ad ex cal. Mart. quæ in suo magistratu futuræ essent, de consularibus prouincijs ad senatū referrent, ne'ue quid prius ex cal. Mart. ne'ue quid coniunctim de ea re referretur à consulibus: utiq; eius rei causa per dies comitiales senatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad senatum referretur à consulibus, qui eorum in CCC iudicibus essent, sex adducere liceret: si quid de ea re ad populū, plebem'ue lato opus esset, ut Ser. Sulpicius, M. Marcellus consules prætores tribuni pl. quibus eorum uideretur, ad populum, plebem'ue ferrent: quod ij non tulissent, uti quicunque deinceps essent, ad populum, plebem'ue ferrent.

S. C. A. Pridie cal. Oct. in æde Apollinis. scribēdo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Aenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomp. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus consul V. F. de prouincijs: D. E. R. I. C. senatum existimare, neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, morā afferre oportere, quo minus de rep. quamprimum ad senatum referri, S. Q. C.

fieri

fieri possit: qui impedierit, eum senatum existimare contra remp. fecisse: si quis huic S. C. intercesserit; senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad senatum, populumq; referri: huic S. C. intercessit C. Cœlius, L. Vicinius, R. Cornelius, C. Vibius Pansa. Item senatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæsaris sunt, qui eorum stipendia emerita, causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeāt, ad hunc ordinē referri, ut eorū ratio habeatur, causæq; cognoscantur. si quis huic S. C. intercesserit, senatui placere, auctoritatem perscribi, & de ea re ad senatum, populumq; referri, S. C. intercessit C. Cœlius, C. Pansa tribb. pl. Itemq; senatui placere, in Ciliciam prouinciam, inq; VIII. reliquas prouincias, quas prætorij pro prætore obtinerent, eos, qui prætores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos sortito in prouincias mitti placere: Si ex eo numero, quos S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas prouincias proficiscerentur; tum, uti quodque collegium primum prætorum fuisset, neque in prouincias profecti essent, ita sorte in prouincias proficiscerentur: Si ad numerum ij non essent, tunc deinceps proximi cuiusque collegij, qui prætores fuissent, neque in prouincias profecti essent, in sortem conijcerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret: Si quis huic S. C. intercessisset, auctoritas perscriberetur. huic S. C. intercessit C. Cœlius, C. Pansa tribb. pl.

Illa præterea Cn. Pompeij sunt animaduersa, quæ ma-

xime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, se ante cal. Mart. non posse sine iniuria de prouincijs Cæsaris statuere: post cal. Mart. se non dubitaturum. cum interrogaretur, si qui tum intercederent: dixit hoc nihil interesse, utrum Cæsar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, & consul esse, et exercitum habere uolet? at ille, quàm clementer: Quid, si filius meus fustem mihi impingere uolet? his uocibus, ut existimarent homines Pompeio cum Cæsare esse negotium, effecit. itaque iam, ut uideo, alterutram ad conditionem descendere uult Cæsar, ut aut maneat, neque hoc anno sui ratio habeatur; aut, si designari poterit, decedat. Curio se contra eum totum parat. quid assequi possit, nescio. illud uideo, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse. me tractat liberaliter; & mihi suo munere negotium imposuit: nam si mihi non dedisset eas, quæ ad ludos ei aduectæ erant Africanæ; potuit supersederi. nunc quando dare necesse est; uelim tibi curæ sit, quod à te semper petij, ut aliquid isthinc bestiarum habeamus: Sitianamq; syngrapham tibi commendo. libertum Philonem isthuc misi, et Diogenem Græcum: quibus mandata, & literas ad te dedi. eos tibi, & rem, de qua misi, uelim curæ habeas: nam quàm uehementer ad me pertineat, in ijs, quas tibi illi reddent, literis descripsi. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

SIc tu, inquis, Hirrum tractasti? immo, si scias quàm facile, quàm ne contentionis quidem minimæ fuerit: pudeat te, ausum illum unquam esse incedere, tanquam tuum competitorem. post repulsam uero risus facit: ciuem bonum ludit, & contra Cæsarem sententias dicit: expectationem corripit: Curionem prorsus non mediocriter obiurgatus. hac repulsa se mutauit. præterea qui nunquam in foro apparuerit, non multum in iudicijs uersatus sit, agit causam liberaliter, sed raro post meridiem. De prouincijs quod tibi scripseram Idibus Sext. actum iri, interpellat iudicium Marcelli consul des. in cal. reiecta causa est, ne frequentiam quidem efficere potuerant. has literas ad IIII. Non Sept. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quicdquam esset. ut uideo, causa hæc integra in proximum annum transferetur: &, quantum diuino, relinqnendus tibi erit, qui prouinciam obtineat: nam non expedietur successio; quando Galliæ, quæ habent intercessorem, in eandem conditionem, quam cæteræ prouinciæ, uocantur. hoc mihi non est dubium: quo tibi magis scripsi, ut ad hunc euentum te parares. Fere literis omnibus tibi de pantheris scripsi. turpe tibi erit, Patischum Curioni decem misisse, te non multis partibus plures. quas ipsas Curio mihi, & alias Africanas decem donauit, ne putes illum tantum prædia rustica dare scire. tu, si modo memoria tenueris, & Cybiratas accersieris, itemq; in Pamphyliam literas miseris; (nam ibi plures capi aiunt) quod uo-

les, efficies. hoc uehementius laboro nunc, quòd seorsum à collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi: hoc cura: soles libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare. in hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura est, hoc est imperandi, & mandandi. nam simul atque erunt captæ; qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sitianam syngrapham misi. puto etiam, si ullam spem mihi literis ostenderis, me istò missurum alios. M. Fetidium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum, & strenuum adolescentem, qui ad suum negotium isthuc uenit, tibi commendo: et te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. agros, quos fructuarios habent ciuitates, uult tuo beneficio, quod tibi facile, & honestum factu est, immunes esse. gratos, & bonos uiros tibi obligaris. Nolo te putare Fauonium à columnarijs præteritum esse. optimus quisque eum non fecit. Pompeius tuus aperte Cæsarem uetat prouinciam tenere cum exercitu, & consulem esse: tamen hanc sententiam dixit; nullum hoc tempore S. C. faciendum: Scipio hanc, ut cal. Mart. de prouincijs Gallijs, neu quid coniunctim, referretur. contristauit hæc sententia Balbum Cornelium: & scio eum conquestum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Anequam literis C. Caßij, & Deiotari sumus commoti. nam Cassius, cis Euphratem copias Parthorum esse, scripsit: Deiotarus, profectas per Comagenem in prouinciam nostram. ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem, quàm paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum afferret. nam de uita, si paratior ab exercitu esses, timuissem. nunc hæc exiguitas copiarum, recessum, non dimicationem mihi tuam præsagiebat. hoc quo modo acciperent homines, quàm probabilis necessitas futura esset; uereor etiam nunc; neque prius desinam formidare, quam tetigisse te Italiam audiero. sed de Parthorum transitu nuncij uarios sermones excitarunt: alius enim Pompeium mittendum, alius ab urbe non remouendū, alius Cæsarem cum suo exercitu, alius consules, nemo tamen ex S. C. priuatos. consules autem, quia uerentur ne illud S.C. fiat, ut paludati exeāt, aut contumeliose præter eos ad alium res transferatur; omnino senatum haberi nolunt; usque eò, ut parum diligentes in rep. uideantur. sed honeste, siue negligentia, siue inertia est, siue ille, quem proposui, metus latet sub hac temperantiæ existimatione, nolle prouinciam. à te literæ non uenerunt: & nisi Deiotari subsecutæ essent; in eam opinionem Cassius uenerat; quæ diripuisset ipse, ut uiderentur ab hoste uastata; finxisse bellum, & Arabas in prouinciam immisisse, eosq; Parthos esse, senatui renunciasse. quare tibi suadeo; quicunque est isthic status re-

rum, diligenter, & caute perscribas; ne aut uelificatus alicui dicaris, aut aliquid, quod referret scire, reticuisse. Nunc exitus est anni: nam ego has literas ad XIIII. cal. Dec. scripsi. plane nihil uideo ante cal. Ian. agi posse. nosti Marcellum, quàm tardus, & parum efficax sit; itemq; Seruium, quàm cunctator. cuiusmodi putas hoc esse? aut qui id, quod nolint, conficere posse, qui, quæ cupiunt, tamen ita frigide agunt, ut nolle existimentur? nouis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, hæc causa primos menses occupabit. sin autem aut non erit isthic bellum; aut tantum erit, ut uos, aut successores paruis additis copijs sustinere possint: Curionem uideo se dupliciter iactaturum; primum, ut aliquid Cæsari adimat; inde, ut aliquid Pompeio tribuat, quoduis, quamlibet tenue munusculum. Paullus porro non humane de prouincia loquitur. huius cupiditati occursurus est Furnius noster: plures suspicari non possum. hæc noui. alia, quæ possunt accidere, non cerno. multa tempus afferre, & præparata multa scio: sed intra fines hoc, quæcunque acciderint, uertentur. illud addo, actiones C. Curionis de agro Campano. de quo negant Cæsarem laborare; sed Pompeium ualde uelle, ne uacuus aduenienti Cæsari pateat. Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum, ut tibi succedatur: illud certe præstabo, ne quid amplius prorogetur. tui consilij est, si tempus, si senatus coget, si honeste à nobis recusari non poterit; uelis'ne perseuerare. mei officij est, meminisse, qua obtestatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

NOn diu, sed acriter nos tuæ supplicationes torserunt: incideramus enim in difficilem nodum: nam Curio tui cupidissimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat se ullo modo pati posse, decerni supplicationes; ne, si quid furore Paulli adeptus esset boni, sua culpa uideretur amisisse, & præuaricator causæ publicæ existimaretur. itaque ad pactionem descendimus: & confirmarunt consules, se his supplicationibus in hunc annũ non usuros. plane, quod utrisque consulibus gratias agas, est; Paullo magis certe: nam Marcellus sic respondit ei, spem in istis supplicationibus non habere: Paullus, se omnino in hunc annum non edicturum. renunciatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum: prendimus eum: non modo non fecit, sed, cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, ut numeraretur: postularet, tacuit: tantum Catoni assensus est, qui de te iam locutus honorifice, non decrerat supplicationes. tertius ad hos Fauonius accessit. quare pro cuiusque natura, & instituto gratiæ sunt agendæ: his, quod tantum uoluntatem ostenderunt pro sententia; cum impedire possent, non pugnarunt: Curioni uero, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. nam Furnius, & Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelij operam, & sedulitatem laudare possum: nam cum Curione uehementer locutus est: & eum, si aliter fecisset, iniuriam æsari facturum dixit: tum eius fi-

dem in suspicionem adduxit. decrerant, qui inique transigi uolebant, Domitij, Scipiones. quibus hac re ad intercessionem euocandam interpellantibus, uenustissime Curio respondit, se eo libentius, non intercedere, quòd quosdam, qui decernerent, uideret, confici nolle.

Quod ad remp. attinet, in unam causam omnis contentio coniecta est, de prouincijs inquam adhuc. incubuisse cum senatu Pōpeius uidetur, ut Cæsar ante Id. Nou. decedat. Curio omnia potius subire constituit, quàm id pati cæteras suas abiecit actiones. nostri porro, quos tu bene nosti, ad extremū certamen rem deducere non audent. Scena rei totius hæc. Pompeius, tanquam Cæsarem non impugnet, sed, quod illi æquum putet, constituat, ait Curionem quærere discordias. ualde autem non uult, & plane timet, Cæsarem consulem designari prius, quàm exercitum, & prouinciam tradiderit. accipitur satis male à Curione: & totus eius secundus consulatus exagitatur. hoc tibi dico: si omnibus rebus prement Curionem, Cæsar defendetur: intercessorem si, quod uidentur, reformidabunt, Cæsar, quoad uolet, manebit. quam quisque sententiam dixerit, in commentario est rerum urbanarum: è quo tu, quæ digna sunt, selige: multa transi, in primis ludorum explosiones: & funerum, & cæterarum ineptiarum. plura habet inutilia. denique malo in hanc partem errare, ut, quæ non desideras, audias, quàm quidquam, quod opus est, prætermittatur. Tibi curæ fuisse de Sitiano negotio, gaudeo. sed quando suspicaris, minus certa fide eos tibi uisos; tanquam procurator, sic agas, rogo. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Pudet me tibi confiteri, & queri de Appij hominis ingratissimi iniurijs; qui me odisse, quia magna mihi debebat beneficia, cœpit: & cũ homo auarus, ut eà solueret, sibi imperare non posset; occultum bellum mihi indixit, ita occultum tamen, ut multi mihi renunciarent, & ipse facile animaduerterem, male eum de me cogitare. posteaquam uero comperi, eum collegium tentasse; deinde aperte cum quibusdam locutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo homine deliberare, uelle, hoc munusculũ deferre Cn. Pompeio: ipsum ut reprehenderẽ, & ab eo deprecarer iniuriam, quem uitam mihi debere putarem, impetrare à me non potui. quid ergo est? tum quidem cum aliquot amicis, qui testes erant meorum in illum meritorum, locutus sum. posteaquam illum, ne cui satisfaceret quidem, me dignum habere sensi: malui collegæ eius, homini alienissimo mihi, & propter amicitiã tuam, nõ æquissimo, me obligare, quàm illius simiæ uultum subire. id postquàm resciit, excãduit; & me causam inimicitiarum quærere clamitauit; quasi, quòd mihi in pecunia minus satisfecisset, per hãc speciem simultatis eũ consectarer. postea non destitit accersere palam Seruium accusatorem, inire cum Domitio consilia. quibus cum parum procederet, ut ulla lege mihi poneret accusatorem: compellari ea lege me uoluerunt, qua dicere non poterant. insolentissimi homines summis Circensibus ludis meis postulandum me lege Scantinia curant. uix hoc erat Pola elocutus, cũ ego Appium cẽsorẽ

eadem lege postulaui. quod melius caderet, nihil uidi: nam sic est à populo, et non infimo quoque approbatũ, ut maiorem Appio dolorem fama, quàm postulatio, attulerit. præterea cœpi sacellum, in domo quod est, ab eo petere. Conturbat me mora serui huius, qui tibi literas attulit: nam acceptis prioribus literis, amplius quadraginta mansit. Quid tibi scribam, nescio. scis Domitio diem timori esse. expecto te ualde, & quamprimum uidere cupio. A' te peto, ut meas iniurias perinde doleas, ut me existimas & dolere, & tuas ulcisci solere. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

GRatulor tibi affinitate uiri mediusfidius optimi: nam hoc ego de illo existimo. cætera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit; & ætate iam sunt decursa; & consuetudine, atque auctoritate tua: pudore Tulliæ, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri: non est enim pugnax in uitijs, neque hebes ad id, quod melius sit, intelligendum. deinde, quod maximum est, ego illum ualde amo. Vides Cicero Curionem nostrum lautum intercessionis de prouincijs exitum habuisse. nam cum de intercessione referretur, quæ relatio fiebat ex S. C. primáq; M. Marcelli sententia pronunciata esset, qui agẽdum cum tribunis pl. censebat: frequens senatus in alia omnia ijt. stomacho est scilicet Pompeius Magnus nũc ita languenti, ut uix id, quod sibi placeat, reperiat. transierant illuc, ut ratio esset eius habenda, qui neque exercitum,

neque prouincias tradere uellet. quemadmodum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscat, quidnam reip. futurum sit, si aut non possit, aut non curet, uos senes diuites uideritis. Q. Hortensius, cum has literas scripsi, animam agebat. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

TAnti nō fuit Arsacen capere, Seleuciam expugnare, ut earū rerum, quæ hic gestæ sunt, spectaculo careres. nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa, Domitij uultum uidisses. magna illa comitia fuerunt: & plane studia ex partium sensu apparuerunt. perpauci necessitudinem secuti, officium præstiterunt. itaque mihi est Domitius inimicissimus, ut ne familiarem quidem suum, quem nosti, tam oderit, quàm me; atque eo magis, quòd per iniuriam sibi putat ereptum, cuius ego auctor fuerim. nunc furit, tam gauisos homines suum dolorem, unumq; me studiosiorem Antonij. nam Cn. Saturninum adolescētem ipse Cn. Domitius reum fecit, sanequam à superiore ulta inuidiosum. quod iudicium nunc in expectatione est, etiam in bona spe, post Sex. Peducei absolutionem. De summa rep. sæpe tibi scripsi, me etiamnum pacem non uidere: & quo propius ea contentio, quam fieri necesse est, accedit; eo clarius id periculum apparet. propositum hoc est, de quo, qui rerum potiuntur, sunt dimicaturi: quòd Cn. Pompeius constituit non pati, C. Cæsarem consulem aliter fieri, nisi exercitum, & prouincias tradiderit: Cæsari autem persuasum est, se sal-

uum esse non posse, si ab exercitu recesserit. fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. sic illi amores, & inuidiosa coniunctio non ad occultam recedit obtrectationẽ, sed ad bellum erumpit: neque, mearum rerum quid consilij capiam, reperio: neque dubito, quin te quoque hæc deliberatio sit perturbatura. nã mihi cum hominibus his & gratia est, & necessitudo: tamen tantum causam illam, non homines odi. illud te non arbitror fugere, QVIN *homines in dissensione domestica debeant, quãdiu ciuiliter sine armis certetur, honestiorem sequi partem; ubi ad bellum & castra uentum sit, firmiorem; & id melius statuere, quod tutius sit. in hac discordia uideo* Cn. P*õpeium senatum, quiq; res iudicant, secum habiturum: ad* C*æsarem omnes, qui cum timore, aut mala spe uiuant, accessuros: exercitum conferendum non esse. omnino sat spatij sit ad considerandas utriusque copias, & ad eligendam partem.* P*rope oblitus sum, quod maxime fuit scribendũ.* S*cis* A*ppium censorem hic ostenta facere? de signis, et tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere? persuasum est ei, censuram lomentum, aut nitrum esse. errare mihi uidetur: nam sordes eluere uult: uenas sibi omnes, & uiscera aperit. curre per deos, atque homines; & quamprimum hæc risum ueni: legis* S*cantiniæ iudicium apud* D*rusum fieri:* A*ppium de tabulis, & signis agere. crede mihi, est properandum.* C*urio noster sapienter id, quòd remisit de stipendio* P*õpeij, fecisse existimatur. ad summam quæris, quid putem futurum? si alteruter eorum ad* P*arthicum bellum non eat, uideo magnas impendere discordias: quas fer=*

rum, & uis iudicabit. uterque & animo, & copijs est paratus. si sine summo periculo fieri posset, magnum, & iucundum tibi fortuna spectaculum parabat. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

Ecquando tu hominem ineptiorem, quàm tuũ Cn. Pompeium, uidisti, qui tantas turbas, qui tam nugax esset, commorit? ecquem autem Cæsare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in uictoria temperatiorem aut legisti, aut audisti? quid est? nunc tibi nostri milites, qui durissimis, & frigidissimis locis teterrima hieme bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse pasti uidentur. quid? iam, inquis, gloriose. imo, si scias quàm solicitus sum; tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. quæ tibi exponere nisi coram non possum: idq́; celeriter fore spero: nam me, cum expulisset ex Italia Pompeiũ, constituit ad urbem uocare: id quod iam existimo confectum: nisi maluit Pompeium Brundusij circumsidere. peream, si minima causa est properandi isto mihi, quòd te uidere, & omnia intima conferre discupio. habeo autem quàm multa? hui uereor, quod solet fieri, ne, cum te uidero, omnia obliuiscar. sed tamen quodnam ob scelus iter mihi necessarium retro ad Alpes uersus incidit? adeo, quòd Intemelij in armis sunt, neque de magna causa. Bellienus, uerna Demetrij, qui ibi cũ præsidio erat, Domitium quendam, nobilem illic Cæsaris hospitem, à contraria factione nũmis acceptis com-

prehendit, & strangulauit. ciuitas ad arma ijt. eò nunc cum quatuor cohortibus mihi per niues eundum est. Vsquequaque, inquis, se Domitij male habent. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in uestro Domitio, quantum psecade natus in hoc habuit. Ciceroni F. S. D. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

EXanimatus sum tuis literis: quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti: neque, id quid esset, perscripsisti: neque non tamen, quale esset quod cogitares, aperuisti. has illico ad te literas scripsi. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obsecro, ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas: nam deos, hominesq;, amicitiamq; nostram testificor, me neque temere tibi prædixisse, neque temere monuisse; sed postquam Cæsarem conuenerim, sententiamq; eius, qualis futura esset parta uictoria, cognouerim, te certiorem fecisse. si existimas eandem rationem fore Cæsari in dimittendis aduersarijs, & cōditionibus ferendis, erras. nihil nisi atrox, & sæuum cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exijt. his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt; si aliquid apud te nos, si uir optimus gener tuus ualet: eorum fortunas non debes uelle conturbare; ut eam causam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur; aut impiam cupiditatem contra salutem

tuam habeamus. denique illud cogita; quod offensæ fuerit in ista cunctatione te prius subisse. nunc te contra uictorem facere, quem dubijs rebus lædere noluisti; & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris; summæ stultitiæ est: uide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quid optimum sit, eligas. quòd si totum tibi persuadere non possum: saltem, dum, quid de Hispanijs *agamus, scitur, expecta: quas tibi nuncio aduentu* Cæsaris *fore nostras. quam isti spem habeant amissis* Hispanijs, *nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediusfidius reperio. hoc, quod tu non dicendo mihi significasti,* Cæsar *audierat: ac simul atque, aue, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negaui me scire: sed tamen ab eo petij, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoueri posses. me secum in* Hispaniam *ducit: nam nisi ita faceret; ego prius, quàm ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, & hoc à te præsens contendissem, atque omni ui te retinuissem. etiam atque etiam mi* Cicero *cogita, ne te, tuosq; omnes funditus euertas, ne te sciens, prudensq; eò demittas, unde exitum uides nullum esse. quòd si te aut uoces optimatum commouent; aut nonnullorum hominum insolentiam, & iactationem ferre non potes: eligas, censeo, aliquod oppidum uacuum à bello, dum hæc decernuntur, quæ iam erũt confecta. id si feceris; & ego te sapienter fecisse iudicabo; et* Cæsarem *non offendes.* Vale.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

ERgo me potius in Hispania fuisse tum, quàm Formijs, cum tu profectus es ad Pompeium? quòd utinam aut non in ista parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio: cuius amicitia me paulatim in hanc perditam causam imposuit: nam mihi sentio bonam mentem iracundia, et amore ablatam. tum tu porro, cum ad te, proficiscens noctu Ariminum, uenissem; dum mihi pacis mandata das ad Cæsarem, & mirificum ciuem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consuluisti. neque hæc dico, quòd diffidam huic causæ: sed, crede mihi, perire satius est, quàm hos uidere. quòd si timor uestræ crudelitatis non esset; eiecti iam pridem hinc essemus: nam hic nunc præter fœneratores paucos nec homo, nec ordo quisquam est, nisi Pompeianus. equidem iam effeci, ut maxime plebs, &, qui antea noster fuit, populus uester esset. cur hoc, inquis? immo reliqua expecta; uos inuitos uincere coegero. irritaui in me Catonem. uos dormitis; nec hæc adhuc mihi uidemini intelligere, quà nos pateamus, & quà simus imbecilli. atque hoc nullius præmij spe faciam, sed quòd apud me plurimum solet ualere doloris, atque indignitatis causa. quid istic facitis? prælium expectatis, quod firmissimum est? uestras copias non noui: nostri ualde depugnare, & facile algere, et esurire consuerunt. Vale.

M. T. C.

M. CICERONIS EPISTOLARVM, AD VARRONEM, ET ALIOS, LIBER IX.

M. CICERO M. TERENTIO VARRONI S. D.

EX ijs literis, quas Atticus à te missas mihi legit, quid ageres, & ubi esses, cognoui: quando autem te uisuri essemus, nihil sane ex eisdem literis potui suspicari. in spem tamen uenio, appropinquare tuum aduentum: quì mihi utinam solatio sit. etsi tot tantisq; rebus urgemur, ut nullam alleuationem quisquam non stultissimus sperare debeat. sed tamen aut tu potes me, aut ego te fortasse aliqua re iuuare. scito enim me, posteaquam in urbem uenerim, rediisse cum ueteribus amicis, id est, cum libris nostris, in gratiam. etsi non iccirco eorum usum dimiseram, quòd ijs succenserem, sed quòd eorum me suppudebat: uidebar enim mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis socijs demisissem, præceptis illorum non satis paruisse. ignoscunt mihi, & reuocant in consuetudinem pristinam; teq;, quòd in ea permanseris, sapientiorem, quàm me, dicunt fuisse. quamobrem quando placatis his utor, uideor sperare debere, si te uiderim, & ea, quæ premant, & ea, quæ impendeant, me facile transiturum. quamobrem siue in Tusculano, siue in Cumano ad te placebit, siue, quod minime uelim, Romæ: dummodo simul simus, perficiam,

profectò, ut id utrique nostrum commodissimum esse uideatur. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

CAninius idem tuus, & idem noster, tum ad me peruesperi uenisset, & se postridie mane ad te iturum esse dixisset: dixi ei me daturum aliquid mane, & ut peteret, rogaui. conscripsi epistolam noctu: nec ille ad me rediit. oblitum credidi. attamen eam ipsam epistolam misissem per meos, nisi audissem ex eodem, postridie te mane è Tusculano exiturum. at tibi repente paucis post diebus, cum minime expectarem, uenit ad me Caninius mane: proficisci ad te statim dixit. & si erat ἕωλος illa epistola; præsertim tantis postea nouis rebus allatis: tamen perire meam lucubrationem nolui, et eam ipsam Caninio dedi. sed cum eo, & homine docto, & amantissimo tui, locutus ea sum, quæ pertulisse illum ad te existimo. tibi autem idem consilij do, quod mihimet ipsi: ut uitemus oculos hominum, si linguas minus facile possumus: qui enim uictoria se efferunt, quasi uictos nos intuentur: qui autem uictos esse nostros moleste ferunt, nos dolent uiuere. quæres fortasse, cur, cum hæc in urbe sint, non absim, quemadmodum tu. tu enim ipse, qui & me, et alios prudentia uincis, omnia credo uidisti: nihil omnino te fefellit. quis est tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? nusquam incurrat? ac mihi quidem iampridem uenit in mentem, bellum esse aliquò exire, ut ea, quæ agebantur hic, quæq; dicebantur, nec uiderem, nec audirem. sed calumniabar ipse: putabam,

qui obuiam mihi uenisset, ut cuique commodum esset, suspicaturum, aut dicturum etiam, si non suspicaretur: Hic *aut metuit, & ea re fugit: aut aliquid cogitat, et habet nauem paratam. denique leuissime qui suspicaretur, & qui fortasse me nouisset optime, putaret me iccirco discedere, quòd quosdam homines oculi mei ferre non possent. hæc ego suspicans, adhuc* Romæ *maneo: & tamen* λεληθότως *consuetudo diuturna callum iam obduxit stomacho meo. habes rationem mei consilij. tibi igitur hæc.* Censeo *latendum tantisper ibidem, dum deferuescat hæc gratulatio, & simul dum audiamus, quemadmodum negotium confectum sit: confectum enim esse existimo. magni autem intererit, qui fuerit uictoris animus, qui exitus rerum. quanquam, quò me coniectura ducat, habeo: sed expecto tamen. te uerò nolo, nisi ipse rumor iam raucus erit factus, ad* Baias *uenire: erit enim nobis honestius etiam, cum hinc discesserimus, uideri uenisse in illa loca ploratum potius, quàm natatum. sed hæc tu melius: modo stet nobis illud, una uiuere in studijs nostris, à quibus antea delectationem modo petebamus, nunc uero etiam salutem: non deesse, si quis adhibere uolet non modo ut architectos, uerum etiam ut fabros ad ædificandam remp. potius libenter accurrere: sin nemo utetur opera, tamen & scribere, & legere* πολιτείας*; & si minus in curia, atque in foro, at in literis, & libris, ut doctissimi ueteres fecerunt, nauare reip. & de moribus, ac legibus quærere. mihi hæc uidentur. tu quid sis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit, si ad me scripseris.* Vale.

CICERO VARRONI S. D.

ETsi, quid scriberem, non habebam: tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. quid ergo potissimum scribam? quod uelle te puto, cito me ad te esse uenturum. etsi uide quæso, satis'ne rectum sit, nos hoc tanto incendio ciuitatis in istis locis esse. dabimus sermonem ijs, qui nesciunt, nobis, quocunque in loco simus, eundem cultum, eundem uictum esse. quid refert? tamen in sermonem incidemus. ualde id, credo, laborandum est, ne, cum omnes in omni genere & scelerum et flagitiorum uolutentur, nostra nobiscum, aut inter nos cessatio uituperetur. ego uero neglecta barbarorum inscitia te persequar. quamuis enim hæc sint misera, quæ sunt miserrima: tamen artes nostræ, nescio quo modo, nunc uberiores fructus ferre uidentur, quàm olim ferebant: siue quia nulla nunc in re alia acquiescimus: siue quòd grauitas morbi facit, ut medicinæ egeamus, eáq; nunc appareat, cuius uim non sentiebamus, cum ualebamus. sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας? nihil scilicet, nisi ut rescriberes aliquid, me expectares. sic igitur facies. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Περὶ δυνατῶν me scito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. quapropter si uenturus es, scito, necesse esse te uenire. sin autem non es, τῶν ἀδυνάτων est te uenire. nunc uide, utra te κρίσις magis delectet, Χρυσιππεία ne, an hæc, quam noster Diodorus

non concoquebat. sed de his etiam rebus, otiosi cum erimus, loquemur. hoc etiam est κατὰ χρυσίου δίωκον. De Costio mihi gratum est: nam id etiam Attico mandaram. Tu si minus ad nos, nos accurremus ad te. si hortum in bibliotheca habes, nihil deerit. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Mihi uero ad nonas bene maturum uidetur fore, neque solum propter remp. sed etiam propter anni tempus. quare diem istum probo: itaque eundem ipse sequar. consilij nostri, ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem: secuti enim sumus non spem, sed officium: reliquimus autem non officium, sed desperationem: ita uerecundiores fuimus, quàm qui se domo non commouerunt; saniores, quàm qui amissis opibus domum non reuerterunt. sed nihil minus fero, quàm seueritatem otiosorum: & quoquo modo res se habet, magis illos uereor, qui in bello occiderunt, quàm hos curo, quibus non satisfacimus, quia uiuimus. Mihi si spatium fuerit in Tusculanum ante nonas ueniendi, istic te uidebo: sin minus, persequar in Cumanum, et ante te certiorem faciam, ut lauatio parata sit. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Caninius noster me tuis uerbis admonuit, ut scriberem ad te, si quid esset, quod putarem te scire oportere. est igitur aduentus in expectatione: neque tu id ignoras. sed tamen cum ille scripsisset, ut opinor, se in Alsiense uenturum, scripserunt

ad eum fui, ne id faceret: multos ei molestos fore, ipsumq; multis: Ostiæ uideri commodius eum exire posse. id, ego non intelligebam, quid interesset. sed tamen Hirtius mihi dixit, & se ad eum, & Balbum, et Oppium scripsisse, ut ita faceret, homines, ut cognoui, amantes tui. hoc ego iccirco nosse te uolui, ut scires, hospitium tibi ubi parares, uel potius utrobique: quid enim ille facturus, incertum est: et simul ostentaui tibi, me istis esse familiarem, & consilijs eorum interesse. quod ego cur nolim, nihil uideo: NON enim est idem, ferre, si quid ferendum est; et probare, si quid probandum non est. etsi, quid non probem quidem, nescio, præter initia rerum: nam hæc in uoluntate fuerunt: uidi enim (nam tu aberas) nostros amicos cupere bellum, hunc autem non tam cupere, quàm non timere. ergo hæc consilij fuerunt, reliqua necessaria. uincere autem aut hos, aut illos, necesse est. scio te semper mecum in luctu fuisse, cum uideremus, quàm illud ingens malum alterutrius exercitus ex ducum interitu: tum uero, extremum malorum omnium esse ciuilis belli uictoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos ueneramus: crudeliter enim otiosis minabantur: eratq; ijs & tua inuisa uoluntas, & mea oratio. nunc uero si essent nostri potiti, ualde intemperantes fuissent: erant enim nobis perirati, quasi quidquam de nostra salute decreuissemus, quod non idem illis censuissemus: aut quasi utilius reip. fuerit, eos etiam ad bestiarum auxilium confugere, quàm uel mori, uel cum spe si non optima, at aliqua tamen uiuere. at in perturbata rep. uiuimus. quis negat? sed hæc uiderint ij, qui nul

alterius vtrius. A.L.

la sibi subsidia ad omnes uitæ status parauerunt. Aute enim ut uenirem, superior longius, quàm uolui, fluxit oratio. cum enim te semper magnum hominem duxi; tum, quòd his tempestatibus es prope solus in portu, fructusq; doctrinæ percipis eos, qui maximi sunt, ut ea consideres, eaq; tractes, quorum & usus, & delectatio est omnibus istorum & actis, & uoluptatibus anteponenda. equidem hos tuos Tusculanenses dies instar esse uitæ puto: libenterq; omnibus omnes opes concesserim, ut mihi liceat, ui nulla interpellante, isto modo uiuere. quod nos quoque imitamur, ut possumus, & in nostris studijs libentissime conquiescimus. QVIS enim hoc non dederit nobis, ut, cum opera nostra patria siue non possit uti, siue nolit, ad eam uitam reuertamur, quam multi docti homines, fortasse non recte, sed tamen multi, etiam reip. præponendam putauerunt? quæ igitur studia magnorum hominum sententia uacationem habent etiam publici muneris, ijs, concedente rep. cur non abutamur? sed plus facio, quàm Caninius mandauit: is enim, si quid ego scirem, rogarat, quod tu nescires: ego tibi ea narro, quæ tu melius scis, quàm ipse, qui narro. faciam ergo illud, quod rogatus sum, ut eorum, quæ temporis huius sint, quæ tua interesse audiero, ne quid ignores. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Coenabam apud Seium, cum utrique nostrum redditæ sunt à te literæ. Mihi uero iam maturũ uidetur. nam quòd antea te calumniatus sum, indicabo malitiam meam. uolebam prope ali-

cubi esse, si quid bonæ salutis σύν τε δύ᾽ ἐρχομένω. nunc, quando confecta sunt omnia, dubitandum non est, quin equis uiris: nam ut audiui de Lucio Cæsare

mihi hic

filio, mecum ipse, Quid hic mihi faciet patri? itaque non desino apud istos, qui nunc dominantur, cœnitare. quid faciam? tempori seruiendum est. sed ridicula missa, præsertim cum sit nihil, quod rideamus. Africa terribili tremit horrida terra tumultu. itaque nullum est ἀπροσηγγμένον, quod non uerear. sed quod quæris, quando, quà, quò: nihil adhuc scimus: isthuc ipsum de Baijs: nonnulli dubitant, an per Sardiniam ueniat: illud enim adhuc prædium suum non inspexit, nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. ego omnino magis arbitror per Siciliam; uel iam sciemus: aduentat enim Dolabella: eum puto magistrum fore: πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. sed tamen si sciam, quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum: quare expecto tuas literas. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Etsi munus flagitare, quamuis quis ostenderit, ne populus quidē solet, nisi concitatus: tamen ego expectatione promissi tui moueor, ut admoneam te, non ut flagitem. misi autem ad te quatuor admonitores non nimis uerecundos: nosti enim profecto

huius

os eius adolescentioris Academiæ. ex ea igitur media excitatos misi: qui, metuo, ne te forte flagitent: ego autem mandaui, ut rogarent. expectabam omnino iādiu, meq; sustinebā, ne ad te prius ipse quid scriberem, quàm

aliquid accepissem, ut possem te remunerari quamsimillimo munere. sed cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentiùs: teneri non potui, quin coniunctionem studiorum, amorisq; nostri quo possem literarum genere declararem. feci igitur sermonem inter nos habitũ in Cumano, cum esset una Pomponius. tibi dedi partes Antiochianas, quas à te probari intellexisse mihi uidebar; mihi sumpsi Philonis. puto fore, ut, cũ legeris, mirere id nos locutos esse inter nos, quod nunquam locuti sumus: sed nosti morem dialogorum. posthac autem mi Varro quamplurima, si uidebitur, & de nobis, et inter nos: sero fortasse: sed superiorum temporum fortuna reip. causam sustineat. hæc ipsi præstare debemus. atque utinam quietis temporibus, atque aliquo si non bono, at saltem certo statu ciuitatis hæc inter nos studia exercere possemus. quãquam tum quidem uel aliæ quæpiam rationes honestas nobis et curas, & actiones darent. nunc autem quid est, sine his cur uiuere uelimus? mihi uero cum his ipsis uix: his autem detractis, ne uix quidẽ. sed hæc coram, & sæpiùs. Migrationem, & emptionem feliciter euenire uolo, tuumq; in ea re consilium probo. Cura ut ualeas.

DOLABELLA CICERONI S. D.

S I uales, gaudeo. & ipse ualeo, & Tullia nostra recte ualet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio, iam conualuisse eam. præterea rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui uenire, partium cau=

sa potius, quàm tua tibi suadere, ut te aut tum Cæsare, nobiscumq; coniungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc iam inclinata uictoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tua de re tibi suadere uidear, quod pie tacere non possum. tu autem mi Cicero sic hæc accipies, ut, siue probabuntur tibi, siue non probabuntur, ab optimo certe animo, ac deditissimo tibi & cogitata, & scripta esse iudices. animaduertis, Cn. Pōpeium nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, nec etiam regū, aut nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum: et hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispanijs, capto exercitu ueterano, circunuallato nunc denique: quod, nescio, an ulli unquam nostro acciderit imperatori. quamobrē, quid aut ille sperare possit, aut, tu, animum aduerte pro tua prudentia: sic enim facillime quod tibi utilissimum erit consilij capies. illud autem à te peto, ut, si iam ille euitauerit hoc periculum, & se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas, & aliquando tibi potius, quàm cuiuis, sis amicus. satisfactum est iam à te uel officio, uel familiaritati: satisfactum etiam partibus, & ei reip. quam tu probabas. reliquum est, ubi nunc est resp. ibi simus potius, quàm, dum illam ueterem sequimur, simus in nulla. quare uelim mi iucundissime Cicero, si forte Pompeius pulsus his quoque locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te uel Athenas, uel in quāuis quietam recipias ciuitatem. quod si eris facturus, uelim mihi scribas: ut ego, si ullo modo potero, ad te

aduolem. quaecunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda; qua est humanitate Caesar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. erit tuae quoque fidei, & humanitatis, curare, ut is tabellarius, quem ad te misi, reuerti possit ad me, et à te mihi literas referat. Vale.

CICERO P. DOLABELLAE S. D.

Non sum ausus Saluio nostro nihil ad te literarum dare: nec mehercule habebam, quid scriberem, nisi te à me mirabiliter amari: de quo, etiam nihil scribente me, te nõ dubitare, certo scio. omnino mihi magis literae sunt expectandae à te, quàm à me tibi. nihil enim Romae geritur, quod te putẽ scire curare: nisi forte scire uis, me inter Niciam nostrum, & Vidium iudicem esse. profert alter (ut opinor) duobus uersiculis expensum Niciae: alter Aristarchus hos ὀβελίζει. ego, tanquam criticus antiquus, indicaturus sum, utrum sint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. puto te nunc dicere: oblitus'ne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? & ingentiũ culinarum cum Sophia Septimiae? quid ergo? tu adeo mihi excussam seueritatemueterẽ putas, ut ne in foro quidem reliquiae pristinae frontis appareant? sed tamen suauissimum συμβιώτην nostrum praestabo integellum: nec committam, ut, si ego eum condemnaro, tu restituas; ne habeat Plancus Bursa, apud quem literas discat. sed quid ago? cum mihi sit incertum, tranquillo'ne sis animo,

an, ut, in bello, in aliqua maiuscula cura, negotióue uersere; labor longius. cũ igitur mihi erit exploratum, te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus. te tamen hoc scire uolo, uehemẽter populum solicitum fuisse de P. Syllæ morte ante, quàm certum scierit. nunc quærere desierunt, quo modo perierit. satis putant se scire, quod sciunt. ego cæteroqui animo æquo fero: unum uereor, ne hasta Cæsaris refrixerit. Vale.

CICERO DOLABELLAE SVO S. D.

V El meo ipsius interitu, mallem, literas meas desideràres, quàm eo casu, quo sum grauissime afflictus: quem ferrẽ certe moderatius, si te haberem: nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis multum leuaret. sed quoniam breui tempore, ut opinio nostra est, te sum uisurus: ita me affectum offendes, ut multum à te possim iuuari: nõ quo ita sim fractus, ut aut hominẽ me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendum putem: sed tamen hilaritas illa nostra & suauitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis est: firmitatem tamen, & constantiam, si modo fuit aliquando in nobis, eandem cognosces, quã reliquisti. Quod scribis, prælia te mea causa sustinere: non tam id laboro, ut, si qui mihi obtrectent, à te refutẽtur: quàm intelligi cupio, quod certe intelligitur, me à te amari. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo: ignoscásq; breuitati mearum literarum: nam & celeriter una futuros nos arbitror; et nõdum satis confirmatus sum ad scribendum. Vale.

CICERO DOLABELLAE S. D.

G. Ratulor Baijs nostris, si quidem, ut scribis, salubres repéte factæ sunt: nisi forte te amát, et tibi assentantur, et tandiu, dum tu ades, sunt oblitæ sui. quod quidem si ita est; minime miror; cœlum etiam, & terras uim suam, si tibi ita conueniat, dimittere. Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. itaque eam tibi misi. uelim, sic legas, ut causam tenuem, & inopem, nec scriptione magnopere dignam. sed ego hospiti ueteri, & amico munusculum mittere uolui leuidensæ crasso filo, cuiusmodi ipsius solent esse munera. Tu uelim animo sapienti, fortiq; sis, ut tua moderatio, & grauitas aliorum infamet iniuriam. Vale.

CICERO DOLABELLAE S. D.

C. Suberinus Calenus & meus est familiaris, & Leptæ, nostri familiarissimi, pernecessarius. is cum uitandi belli causa profectus esset in Hispaniam cum M. Varrone ante bellũ, ut in ea prouincia esset, in qua nemo nostrum, post Afranium superatum, bellum ullum fore putarat: incidit in ea ipsa mala, quæ summo studio uitauerat: oppressus est enim bello repentino. quod bellum cõmotum a Scapula, ita postea confirmatum est à Pompeio, ut nulla ratione se ab illa miseria eripere posset. eadem causa fere est M. Planij hæredis, qui est item Calenus, Leptæ nostri familiarissimus. hosce igitur ambos sic tibi commendo, ut maiore

cura, studio, solicitudine animi commendare non possim. uolo ipsorum causa: meq; in eo uehementer & amicitia mouet, & humanitas. Lepta uero cum ita laboret, ut eius fortunæ uideantur in discrimen uenire: non possum ego non aut proxime, atque ille, aut etiam æque laborare. quapropter etsi sæpe expertus sum, quantum me amares: tamen sic, uelim, tibi persuadeas, id me in hac re maxime iudicaturum. peto igitur à te, uel, si pateris, oro, ut homines miseros, & fortuna, quam uitare nemo potest, magis, quàm culpa, calamitosos, conserues incolumes: uelisq; per te, me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quicum mihi magna necessitudo est, tum Leptæ, quem omnibus antepono, dare. quod dicturus sum, puto equidem non ualde ad rem pertinere, sed tamen nihil obest dicere. res familiaris alteri eorũ ualde exigua est, alteri uix equestris. quapropter quando his Cæsar uitã sua liberalitate concessit, nec est, quod ijs præterea magnopere possit adimi: reditũ, si me tantum amas, quantũ certe amas, hominibus confice, in quo nihil est, præter uiam longã: quam iccirco non fugiunt, ut et uiuãt cum suis, et moriantur domi. quod ut enitare, contendasq;, uel potius ut perficias, (posse enim te, mihi persuasi) uehementer te etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO DOLABELLAE CONS. S. D.

ETsi contentus eram mi Dolabella tua gloria, satisq; ex ea magnam letitiã, uoluptatemq; capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quòd uulgo hominum

opinio socium me ascribat tuis laudibus. neminem conueni, (conuenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi uiri, qui ualetudinis causa in hæc loca conueniant, præterea ex municipijs frequentes necessarij mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad cœlum extulerunt; mihi continuo maximas gratias agāt: negant enim, se dubitare, quin tu meis præceptis, & consilijs obtemperans, præstantissimum te ciuem, & singularem consulem præbeas. quibus ego quanquam uerissime possum respondere, te, quæ facias, tuo iudicio, & tua sponte facere, nec cuiusquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam laudem tuam, si omnis à meis consilijs profecta uideatur: neque ualde nego: sum enim auidior etiam, quàm satis, est gloriæ. est tamen non alienum à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consilijs capiundis Nestorem. mihi uero gloriosum, te iuuenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim uenissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antè, quàm me plane salutauit, ò mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum uales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium ualerem, iam salui esse possemus. Dolabellæ uero tuo & gratulor, & gratias ago. quem quidem post te consulem solum possumus uere consulem dicere. deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum unquam, nihil reip. salutarius. atque hæc una uox omnium est. à te autem peto, ut me hanc quasi falsam hæreditatem

alienæ gloriæ ſinas cernere; meq; aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum uenire patiare. quanquam mi Dolabella *(hæc enim iocatus ſum) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quàm aliquam partem exhauſerim ex tuis. nam cum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti: tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius.* NIHIL *eſt enim, mihi crede, uirtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. ſemper amaui, ut ſcis,* M. Brutum *propter eius ſummum ingenium, ſuauiſſimos mores, ſingularem probitatem, atque conſtantiã: tamen idib.* Mart. *tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi iampridem cumulatum eſſe uidebatur. quis erat, qui putaret ad eum amorẽ, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare uidear, antea dilexiſſe. quare quid eſt, quod ego te horter, ut dignitati, & gloriæ ſeruias? proponam tibi claros uiros, quod facere ſolent, qui hortantur? neminem habeo clariorẽ, quàm te ipſum. te imitere, oportet. tecum ipſe certes. nec licet quidem tibi, iam tantis rebus geſtis, nõ tui ſimilem eſſe. quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria; gratulatione magis utendum eſt: contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeueritas animaduerſionis non modo non inuidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cum bonis omnibus, tùm infimo cuique gratiſſima. hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij, atque conſilij: legi enim concionem*

cionem tuam: nihil illa sapientius: ita pedetentim, & gradatim tum accessus à te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animaduertendi omnium concessu daret. liberasti igitur & urbem periculo, & ciuitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto intelligere debes, in te repositam esse remp. tibiq; non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos uiros, à quibus initium libertatis profectum est. sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu quando remp. nosq; conseruas, fac ut diligentissime te ipsum mi Dolabella custodias. Vale.

CICERO PAPIRIO PAETO. S. D.

DVabus tuis epistolis respondebo: uni, quam triduo ante acceperam à Zetho: alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. ex prioribus tuis literis intellexi, pergratam tibi esse curam meam ualetudinis tuæ: quam tibi perspectam esse gaudeo: sed, mihi crede, non perinde, ut est reapse, ex literis perspicere potuisti: nam cum à satis multis (non enim possum aliter dicere) & coli me uideam, & diligi; nemo est illorum omnium mihi te iucundior. nam quòd me amas, quòd id & iam pridem, et constanter facis; est id quidem magnum, atque haud scio, an maximũ, sed tibi commune cum multis: quòd tu ipse tam amandus es, tamq; dulcis, tamq; in omni genere iucundus; id est proprie tuum. accedunt non Attici, sed salsiores, quàm illi Atticorũ, Romani ueteres, atque urbani sales.

ego autem (existimes, licet, quod lubet) mirifice capior facetijs, maxime nostratibus, præsertim cum eas uideam primum oblitas Latio tum, cum in urbem nostram est infusa peregrinitas; nunc uero etiam brachatis, & transalpinis nationibus; ut nullum ueteris læporis uestigium appareat. itaque te cum uideo, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, uere ut dicam, Crassos quoque, et Lælios uidere uideor. moriar, si præter te quenquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquæ, & uernaculæ festiuitatis agnoscere. ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione ualetudinis tuæ tam grauiter exanimatum fuisse?   Quòd autem altera epistola purgas, te non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanæ fuisse, sed auctorem commorationis urbanæ: neque ego aliter accepi: intellexi tamen idem, quod his intelligo literis, non existimasse te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora: quid simile? ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab reip. custodia: sedebamus enim in puppi, clauumq; tenebamus: nunc autem uix est in sentina locus. an minus multa S. C. futura putas, si ego sim Neapoli? Romæ cum sum, & urgeo forum: S. C. scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. & quidem, cum in mentem uenit, ponor ad scribendum: & ante audio S. C. in Armeniam, & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quàm omnino mentionem ullam de ea re esse factam. atque hoc, nolim, me iocari putes: nam mihi sci-

to iam à regibus ultimis allatas esse literas, quibus mihi gratias agant, quòd se mea sententia reges appellauerim: quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nesciebam. quid ergo est? tamen quandiu hic erit noster hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ: cum uero aberit, ad fungos me tuos conferam. domum si habebo: in denos dies, singulos sumptuariæ legis conferam. sin minus inuenero, quod placeat: decreui habitare apud te: scio enim me nihil gratius tibi facere posse. Domum Sullanam desperabam iam, ut tibi proxime scripsi; sed tamen non abieci. tu uelim, ut scribis, cum fabris eam perspicias: si enim nihil est in parietibus, aut in tecto uitij, cætera mihi probabuntur. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO. S. D.

D*electauerunt me literæ tuæ: in quibus primum amaui amorem tuum, qui te ad scribendum incitauit, uerentem, ne Silius suo nuncio aliquid mihi solicitudinis attulisset. de quo & tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem, te esse commotum: & ego tibi accurate rescripseram, ut quoquo modo in tali re, atque tempore aut liberarem te ista cura, aut certe leuarem. sed quando proximis quoque literis ostendis, quantæ curæ tibi sit ea res, sic mi Pæte habeto, quidquid arte fieri potuerit (non enim iam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est) sed tamen quidquid elaborari, aut effici potuerit ad istorum beneuolentiam conciliandam, & colligendam, summo stu-*

dio me consecutum esse; nec frustra, ut arbitror: sic enim color, sic obseruor ab omnibus ijs, qui à Cæsare diliguntur, ut ab eis me amari putem: nam (etsi NON *facile dijudicatur amor uerus, & fictus, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, ut, quasi aurum igne, sic beneuolentia fidelis periculo aliquo perspici possit) cætera sunt signa communia: sed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo, uereq; arbiter diligi, quòd & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit. de illo autem, quem penes est omnis potestas, nihil uideo, quod timeam, nisi quòd omnia sunt incerta, cum à iure discessum est: nec præstari quidquam potest, quale futurum sit, quod positum est in alterius uoluntate, ne dicam libidine. sed tamen eius ipsius nulla re à me offensus est animus: est enim adhibita in ea re ipsa summa à nobis moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum, libere loqui, cuius opera esset in ciuitate libertas; sic ea nunc amissa, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, uoluntatem. effugere autem si uelim nonnullorum acute, aut facete dictorum offensionem, fama ingenij mihi est abijcienda. quod si possem, non recusarem. sed tamen ipse Cæsar habet peracre iudicium: & ut Seruius frater tuus, quem literatissimum fuisse iudico, facile diceret, hic uersus Plauti non est, hic est; quòd tritas haberet aures notandis generibus poetarum, & consuetudine legendi: sic audio Cæsarem, cum uolumina iam confecerit ἀποφθεγμάτων, si quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, reijcere solere. quod eo nunc magis facit, quia uiuunt*

mecum fere quotidie illius familiares. incidunt autem in ſermone uario multa, quæ fortaſſe illis, cum dixi, nec illiterata, nec inſulſa eſſe uideantur. hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipſe mandauit. ſic fit, ut, ſi quid præterea de me audiat, non audiendum putet. quamobrem Oenomao tuo nihil utor: etſi poſuiſti ioco uerſus Accianos. ſed quæ eſt inuidia? aut quid nunc mihi inuideri poteſt? uerum fac eſſe omnia. ſic uideo philoſophis placuiſſe, ijs, qui mihi ſoli uidentur uim uirtutis tenere: NIHIL *eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam: qua uideor mihi dupliciter carere: & quòd ea ſenſerim, quæ rectiſſima fuerunt: & quòd, cum uiderem præſidij non ſatis eſſe ad ea obtinenda, uiribus certandum cum ualentioribus non putarim. ergo in officio boni ciuis certe non ſum reprehendendus. reliquum eſt, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam, faciam'ue contra potentes. id quoque puto eſſe ſapientis. cætera uero, quid quiſque me dixiſſe dicat, aut quo modo ille accipiat, aut qua fide mecum uiuant ij, qui me aſſidue colunt, & obſeruant, præſtare non poſſum. ita fit, ut et ſuperiorum conſiliorum conſcientia, & præſentis temporis moderatione me conſoler; & illam Accij ſimilitudinem non modo iam ad inuidiam, ſed ad fortunam transferam: quam exiſtimo leuem, & imbecillam ab animo firmo, & graui, tanquam fluctum à ſaxo, frangi oportere. etenim cum plena ſint monimenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi uiri regna tulerint uel Athenis, uel Syracuſis, cum ſeruientibus ſuis ciuitatibus fuerint ipſi quodammodo liberi: ego me non putem tueri meum ſtatum ſic poſſe,*

ut neque offendam animum cuiusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc uenio ad iocationes tuas; quando tu secundum Oenomaum Accij, non, ut olim solebat, Attellanum, sed, ut nunc fit, Mimum introduxisti. quem tu mihi Popilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea: nunc mutata res est. Hirtium ego, & Dolabellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros: puto enim te audisse, (si forte ad uos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud illos cœnitare. tu autem quòd mihi bonam copiam eiures, nihil est. tum enim cum rem augebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem: nunc cum tam æquo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut, cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquam putes accipere. etiam hæc leuior est plaga ab amico, quàm à debitore. nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquiæ fiant. quod erit, magnificum sit, & lautum. memini, te mihi Phameæ cœnam narrare: temperius fiat: cætera eodem modo. quòd si perseueras me ad matris tuæ cœnam uocare, feram id quoque: uolo enim uidere animum, qui mihi audeat ista, quæ scribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Iouis similem. crede mihi, non audebis. ante meum aduentum fama ad te de mea noua lauticia ueniet: eam extimesces. neque est, quòd in promulside spei ponas aliquid: quam totam sustuli: solebam enim antea delectari oleis, & lucanicis tuis. sed quid hæc loquimur? liceat modo istò uenire. tu uero (uolo enim abstergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquum redi. ego tibi unum sumptum afferam, quòd, balneum

calfacias, oportebit: cætera more nostro. superiora illa lusimus. De uilla Seliciana & curasti diligenter, & scripsisti facetissime. itaque puto me prætermissurum: salis enim satis est, Sannionum parum. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

Non tu homo ridiculus es, qui, cum Balbus noster apud te fuerit, ex me quæras, quid de istis municipiis, & agris futurum putem? quasi aut ego quidquam sciam, quod iste nesciat: aut, si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. immo uero, si me amas, tu fac, ut sciam, quid de nobis futurum sit: habuisti enim in tua potestate, ex quo uel ex sobrio, uel certe ex ebrio scire posses. sed ego ista mi Pæte non quæro: primum quia de lucro prope iam quadriennium uiuimus; si aut hoc lucrum est, aut hæc uita, superstitem reip. uiuere: deinde quod scire quoque mihi uideor, quid futurum sit: fiet enim, quodcunque uolent, qui ualebunt: ualebunt autem semper arma. nobis igitur satis esse debet, quidquid conceditur. hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum, & Capennatem metiuntur. hic non longe abest à Tusculano. nihil tamen timeo: fruor, dum licet: opto, ut semper liceat. si id minus contigerit: tamen, quando ego, uir fortis, idemq; philosophus, uiuere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cuius beneficio id consecutus sum. qui si cupiat esse remp. qualem fortasse & ille uult, et omnes optare debemus: quid faciat, tamen non habet; ita se cum multis colli-

gault. sed longius progredior: scribo enim ad te. hoc tamen scito, non modo me, qui consilijs non intersum, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit: nos enim illi seruimus, ipse temporibus. ita nec ille, quid tempora postulatura sint; nec nos, quid ille cogitet, scire possumus. hæc tibi antea non rescripsi, non quo cessator esse solerem, præsertim in literis: sed cum explorati nihil haberem, nec tibi solicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione afferre uolui. illud tamen ascribam, quod est uerissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre, quæcunque erunt. Vale.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO.

u. a. l.

CUm essem otiosus in Tusculano, propterea quòd discipulos obuiam miseram, ut ijdem me quammaxime conciliarent familiari suo: accepi tuas literas plenissimas suauitatis: ex quibus intellexi, probari tibi meum consilium, quòd, ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis expulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse, sic ego, sublatis iudicijs, amisso regno forensi, ludum quasi habere cœperim. quid quæris? me quoque delectat consilium: multa enim consequor. primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad hæc tempora. id cuiusmodi sit, nescio: tantum uideo, nullius adhuc consilia me huic anteponere: nisi forte mori melius fuit: in lectulo, fateor; sed non accidit: in acie non fui. cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus,

Scipio, Afranius fœde perierunt. at Cato præclare. iam isthuc quidem, cum uolemus, licebit: demus modo operam, ne tam necesse nobis sit, quàm illi fuit: id quod agimus. ergo hoc primum. sequitur illud: ipse melior fio, primum ualetudine, quam, intermissis exercitationibus, amiseram: deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu, nescio, an primũ putes: plures iam pauones confeci, quàm tu pullos columbinos. tu istic te Atteriano iure delectato; ego me hic Hirtiano. ueni igitur, si uir es, & disce iam προλεγόμενα, quæ quæris: etsi sus Mineruam. sed quando, ut uideo, æstimationes tuas uendere non potes, neque ollam denariorum implere: Romam tibi remigrandum est. satius est hic cruditate, quàm isthic fame. uideo te bona perdidisse: spero idem istuc familiares tuos. actum igitur de te est, nisi prouides. potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quando cantherium comedisti, Romam peruehi. sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascalo, proxima: eam puluinus sequetur. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

Tamen à malitia non discedis: tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. hoc uideris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. nescis, me ab illo omnia expiscatum: recta enim à porta domũ meam

uenisse. neque hoc admiror, quòd non ad tuam potius, sed illud, quòd nec ad suam. ego autem tribus primis uerbis, Quid noster Pætus? at ille adiurans, nusquam se unquam libentius. hoc si uerbis assecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes: sin autem obsonio, peto à te, ne pluris esse Balbos, quàm disertos putes. me quotidie aliud ex alio impedit. sed si me expediero, ut in ista loca uenire possim: non committam, ut te sero à me certiorem factum putes. Vale.

M. CICERO S. D. PAPIRIO PAETO.

DVpliciter delectatus sum tuis literis: & quòd ipse risi: & quòd te intellexi iam posse ridere. me autem à te, ut scurram uelitem, malis oneratum esse, non moleste tuli. illud doleo, in ista loca uenire me, ut constitueram, non potuisse: habuisses enim non hospitem, sed contubernalem: at quem uirum? non eum, quem tu es solitus promulside conficere. integram famem ad ouum affero: itaq; ad assum uitulinũ opera perducitur. illa mea, quæ solebas antea laudare, ò hominem facilem, ò hospitem non grauem, abierunt: nam omnem nostram de rep. curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, cõmentationem causarum abiecimus: in Epicuri nos, aduersarij nostri, castra coniecimus, nec tamen ad hanc insolentiam, sed ad illam tuam lauticiam, ueterem dico, cum in sumptum habebas: etsi nunquam plura prædia habuisti. proinde te para: cum homine edaci tibi res est, & qui iam aliquid intelligat. ὀψιμαθεῖς autem homines scis,

quàm insolentes sint. dediscendæ tibi sunt sportellæ, & artolagani tui. nos iam ex areis tantum habemus, ut Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? uocare sæpius audeamus. sed uide audaciam: etiam Hirtio cœnam dedi, sine pauone tamen. in ea cœna cocus meus præter ius feruens nihil potuit imitari. hæc igitur est nunc uita nostra. mane salutamus domi & bonos uiros multos, sed tristes, & hos lætos uictores, qui me quidem perofficiose, & peramanter obseruãt. ubi salutatio defluxit, literis me inuoluo, aut scribo, aut lego. ueniunt etiam, qui me audiant, quasi doctum hominem, quia paulo sum, quàm ipsi, doctior. inde corpori omne tempus datur, patriam eluxi iam & grauius, & diutius, quàm ulla mater unicum filium. sed cura, si me amas, ut ualeas; ne ego te iacente bona tua comedim: statui enim tibi ne ægroto quidem parcere. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

An tandem? insanire tibi uideris, quòd imitere uerborum meorũ, ut scribis, fulmina? tum insanires, si consequi non posses: cum uero etiã uincas, me prius irrideas, quàm te, oportet. quare nihil tibi opus est illud à Trabea, sed potius ἀπότευγμα meum. ueruntamen quid tibi ego uideor in epistolis? nõne plebeio sermone agere tecũ? nec enim semper eodem modo. quid enim simile habet epistola aut iudicio, aut concioni? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. priuatas causas, & eas tenues, agimus

subtilius: capitis, aut famæ, scilicet ornatius. epistolas uero quotidianis uerbis texere solemus. Sed tamen mi Pæte qui tibi uenit in mentem, negare, Papirium quenquam unquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricij minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus: qui consul cũ L. Sempronio Atratino fuit, cum antea censor cum eodem fuisset, annis post R. C. CCCXII. sed tum Papisij dicebamini. post hunc, XIII fuerunt sella curuli ante L. Papiriũ Crassum, qui primus Papisius est uocari desitus. is dictator cum L. Papirio Cursore, magistro equitum, factus est, annis post R. C. CCCCXV. & quadriennio post consul cũ C. Duillio. hunc secutus est Cursor, homo ualde honoratus: deinde L. Masso ædilicius: inde multi Massones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas, uolo. deinde Carbones, & Turdi insequuntur. hi plebeij fuerunt: quos contemnas, censeo: nam præter hunc Cn. Carbonem. quem Damasippus occidit, ciuis è rep. Carbonum nemo fuit. cognouimus Cn. Carbonem, & eius fratrem scurram: quid his improbius? de hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. tres illi fratres fuere, P. C. M. Carbones. Publius Flacco accusante condemnatus: fugit Marcus ex Sicilia. Caius, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. is tribunus pl. seditiosus, & P. Africano uim attulisse existimatus est. hoc uero, qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbior nemo, meo iudicio, fuit. iam, pater eius accusatus à M. Antonio, sutorio atramẽto absolutus putatur. quare ad patricios, censeo, reuertare: plebeij quàm fuerint importuni, uides. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

AMo uerecundiam, uel potius libertatem loquendi. atque hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto: etsi Academiæ nostræ cum eo magna rixa est. sed, ut dico, placet Stoicis suo quàmque rem nomine appellare. sic enim disserunt, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu: nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in uerbo; nihil esse tertium. in re non est. itaque non modo in comœdijs res ipsa narratur, ut ille in Demiurgo Modo, (forte nosti canticum: meministi Roscium) ita me destituit nudum: totus est sermo uerbis tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdijs. quid est enim illud? Quæ mulier una? quid, inquam, est? Vsurpata duplex cubile? quid illud? Pherai hic cubile inire est ausus. quid est? Virginem me quondam inuitam per uim uiolat. Iupiter bone, uiolat? atqui idem significat, sed alterũ nemo tulisset. uides igitur, cum eadem res sit, quia uerba non sint, nihil uideri turpe. ergo in re non est; multo minus in uerbis. si enim quod uerbo significatur, id turpe non est: uerbum, quod significat, turpe esse non potest. anum appellas alieno nomine: cur non suo potius? si turpe est, ne alieno quidem: si non est, suo potius. caudam antiqui penem uocabant, ex quo est propter similitudinẽ peniculus: at hodie penis est in obscœnis. at uero Piso ille Frugi in annalibus suis queritur, adolescentes peni deditos esse. quod tu in epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. sed quia multis, factum est tam obscœnum, quàm id uerbum, quo

tu usus es. quid, quod uulgo dicitur, cum nos te uolumus conuenire, num obscœnum est? memini in senatu disertum consularem ita eloqui, hanc culpam maiorem, an illam dicam? potuit obscœnius? non, inquis: non enim ita sensit, non ergo in uerbo est. docui autem in re non esse. nusquam igitur est. liberis dare operam, quàm honeste dicitur: etiam patres rogant filios: eius operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen. is Connus uocitatus est. num id obscœnum putas? cum loquimur terni, nihil flagitij dicimus, at cum bini, obscœnum est: Græcis quidem, inquies. nihil est ergo in uerbo: quando & ego Græce scio: & tamen tibi dico bini, idq; tu facis, quasi ego Græce, non Latine dixerim. ruta, & menta, recte utrunque. uolo mentam pusillam ita appellare, ut rutulam: non licet. bella tectoriola dicis: dic ergo etiam pauimenta isto modo: non potes. uides igitur nihil esse, nisi ineptias; turpitudinem nec in uerbo esse, nec in re; itaque nusquam esse. ergo in uerbis honestis obscœna ponimus. quid enim, non honestum uerbum est diuisio? at inest obscœnũ, cui respondet intercapedo. num hæc ergo obscœna sunt? nos autem ridicule, si dicimus, ille patrem strangulauit, honorem non præfamur: sin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus est. & quidem iam nõ etiam obscœna uerba pro obscœnis sunt. batuit, inquit, impudenter: depsit, multo impudentius. atqui neutrũ est obscœnum. STVLTORVM plena sunt omnia. testes uerbum honestissimum in iudicio, alio loco non nimis. at honesti Colei Lanuuini, Cliternini non honesti. quid? ipsa res modo honesta,

modo turpis. ſuppedit, flagitium eſt. iam erit nudus in balneo: non reprehendes. Habes *ſcholam* Stoicam. ὁ σοφὸς εὐθυῤῥήμων ἔσῃ *quam multa ex uno uerbo tuo? te aduerſus me omnia audere, gratum eſt. ego ſeruo, & ſeruabo (ſic enim aſſueui)* Platonis *uerecundiam. itaque tectis uerbis ea ad te ſcripſi, quæ apertiſſimis agunt* Stoici. *ſed illi etiam crepitus aiunt æque liberos, ac ructus eſſe oportere. honorem igitur calendis* Martijs. Tu *me diliges, & ualebis.*

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

HEri *ueni in* Cumanũ: *cras ad te fortaſſe. ſed cum certum ſciam, faciam te paulo ante certiorem. etſi* M. Ceparius, *cum mihi in ſilua* Gallinaria *obuiam ueniſſet, quæſiſſemq́; quid ageres, dixit te in lecto eſſe, quòd ex pedibus laborares. tuli ſcilicet moleſte, ut debui: ſed tamen conſtitui ad te uenire, ut & uiderem te, & uiſerem, & cœnarem etiam: non enim arbitror cocum etiam te arthriticũ habere. expecta igitur hoſpitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis ſumptuoſis.* Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

RVfum *iſtum, amicum tuum, de quo iterum iam ad me ſcribis, adiuuarem, quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere uiderem eius cauſa laborare. cum uero et ex tuis literis, & illius ad me miſſis intelligam, & iudicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe: non poſſum ei nõ amicus eſſe, neque ſolum tua cõmendatione, quæ apud*

me, ut debet, ualet plurimum, sed etiam uoluntate, ac iudicio meo. uolo enim te scire mi Pæte, initiũ mihi suspicionis, et cautionis, et diligentiæ fuisse literas tuas. quibus literis congruentes fuerunt aliæ postea multorũ. nam & Aquini, & Fabrateriæ consilia sunt inita de me, quæ te uideo inaudisse. & quasi diuinarét, quàm his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt, nisi me ut opprimerét. quod ego non suspicans, incautior fuissem, nisi à te admonitus essem. quamobrem iste tuus amicus apud me commendatione non eget. utinam ea fortuna reip. sit, ut ille me quamgratissimum possit cognoscere. sed hæc hactenus. Te ad cœnas itare desisse, moleste fero: magna enim te delectatione, & uoluptate priuasti: deinde etiam uereor, (licet enim uerum dicere) ne nescio quid illud, quod solebas, dediscas, & obliuiscare cœnulas facere. nam si tum, cum habebas, quos imitarere, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spurina quidem, cum ei rem demonstrassem, & uitam tuam superiorem exposuissem: magnum periculum summæ reip. demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem tum, cũ fauonius flaret, reuertisses: hoc tẽpore ferri posse, si forte tu frigus ferre nõ posses. sed mehercule mi Pæte, extra iocum, moneo te, quod pertinere ad beate uiuendum arbitror, ut cum uiris bonis, iucundis, amãtibus tui uiuas. nihil est aptius uitæ, nihil ad beate uiuendum accommodatius. nec id ad uoluptatem refero, sed ad communitatem uitæ, atque uictus, remissionemq; animorum, quæ maxime sermone efficitur familiari, qui est in conuiuijs dulcissimus: ut sapientius nostri, quàm Græci: illi συμπόσια,

aut

aut συνδειπνα, id est compotationes, aut concœnationes: nos conuiuia, quòd tum maxime simul uiuitur. Vides, ut te philosophando reuocare coner ad cœnas? Cura ut ualeas. id foris cœnitando facillime consequere. sed caue, si me amas, existimes me, quòd iocosius scribam, abiecisse curam reip. sic tibi mi Pæte persuade, me dies, & noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei ciues salui, liberiq; sint. nullum locum prætermitto monendi, agendi, prouidendi. hoc denique animo sum, ut, si in hac cura, atque administratione uita mihi ponenda sit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam uale.

M. CICERO, IMP. PAPIRIO PAETO S.

Summum me ducem literæ tuæ reddidere. plane nesciebam te tam peritum esse rei militaris. Pyrrhi te libros, et Cineæ uideo lectitasse. itaque obtemperare cogito præceptis tuis, hoc amplius, nauicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inueniri posse. sed quid ludimus? nescis, quo cum imperatore tibi negotium sit. Κύρου παιδείαν, quam contriueram legendo, totam in hoc imperio explicaui. sed iocabimur alias coram, &, ut spero, breui. nunc ades ad imperandum, uel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio, quod scire te arbitror, summus mihi est usus: ualdeq; eum diligo cum propter summam probitatem eius, ac singularem modestiam, tum quòd in ijs controuersijs, quas ha-

beo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera eius uti soleo. is cum ad me Laodiceam uenisset; mecumq́; eum ego esse uellem: repente percussus est atrocissimis literis; in quibus scriptum erat, fundum Herculanensem à Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. id M. Fabius pergrauiter tulit; existimauitq́;, fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eò progressum esse. nunc, si me amas, mi Pæte negotium totum suscipe, molestia Fabium libera. auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia. noli pati, litigare fratres, & iudicijs turpibus conflictari. Matonem, & Pollionem inimicos habet Fabius. quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quàm mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat, mihiq́; persuadet. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaraui. dices, ubi? apud Volumnium Eutrapelum: & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. miraris tam exhilaratam esse seueritatem nostram? quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. angar? excruciem'ne me? quid assequar? deinde quem ad finem? uiuas, inquis, in literis. an quidquam me aliud agere censes? haud possem uiuere, nisi in literis uiuerem. sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. à quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in cœ

na, quod tu unum ζήτημα Dioni philoſopho poſuiſti: tamen quid potius faciam, prius quàm me dormitum conferam, non reperio. audi reliqua. infra Eutrapelum Cyteris accubuit. in eo igitur, inquis, conuiuio Cicero ille, Quem aſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebant ſua? non mehercule ſuſpicatus ſum illam affore: ſed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eſſet obiectum, habere eum Laida: habeo, inquit, Laida: non habeor à Laide. græce hoc melius. tu, ſi uoles, interpretabere. me uero nihil iſtorum ne iuuenem quidem mouit unquam, nedum ſenem. conuiuio delector. ibi loquor aliquid, quod in ſolum, ut dicitur: & gemitum in riſus maximos transfero. an tu id melius, qui etiam philoſophum irriſeris? cum ille, ſi quis quid quæreret, dixiſſet, cœnam te quærere à mane dixeris. ille Baro te putabat quæſiturum, unum cœlum eſſet, an innumerabilia. quid ad te? at hercule cœna nunquid ad te? ibi præſertim? ſic igitur uiuitur: quotidie aliquid legitur, aut ſcribitur: deinde, ne amicis nihil tribuamus, epulamur unà non modo non contra legem, ſi ulla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. quare nihil eſt, quod aduentum noſtrum extimeſcas. non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi ioci. Vale.

Heus puer, dic sodes: Quis heri Chrysidem habuit?

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM, AD PLANCVM, ET ALIOS, LIBER X.

M. CICERO L. PLANCO, IMP. CONS. DES. S. D.

ET abfui proficiſcens in Græciam: & poſteaquam de medio curſu reip. ſum uoce reuocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui. cuius tanta eſt non inſolentia, (nam id quidem uulgare uitium eſt) ſed immanitas, non modo ut uocem, ſed ne uultum quidem liberum poſſit ferre cuiuſquam. itaque mihi maxima cura eſt, non de mea quidem uita, cui ſatisfeci uel ætate, uel factis, uel (ſi quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: ſed me patria ſolicitat, in primiſq; mi Plance expectatio conſulatus tui: quæ ita longa eſt, ut optandum ſit, ut poſſimus ad id tempus reip. ſpiritum ducere. quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea rep. in qua hominis impotentiſſimi, atque intemperatiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus uim habet ullam? nec leges ullæ ſunt, nec iudicia, nec omnino ſimulacrum aliquod, aut ueſtigium ciuitatis? ſed quando acta omnia mitti ad te arbitrabar; nihil erat, quod ſingulis de rebus ſcriberem. Illud autem erat amoris mei, quem à tua pueritia ſuſceptum non ſeruaui ſolum, ſed etiam auxi; monere te, atque hortari, ut in remp. omni cogitatione, curaq; incumberes. quæ ſi ad tuum tempus perducitur, faci-

lis gubernatio est: ut perducatur autem, magnæ tum diligentiæ est, tum etiam fortunæ. sed & te aliquanto ante, ut spero, habebimus: et præterquam quòd reip. consulere debemus, tamen tuæ dignitati ita fauemus, ut omne nostrum consilium, studium, officium, operam, laborem, diligentiam ad amplitudinem tuam conferamus. ita facillime et reip. quæ mihi carissima est, et amicitiæ nostræ, quam sanctissime nobis colendam puto, me intelligo satisfacturũ. Furnium nostrum tanti à te fieri, quantum ipsius humanitas, & dignitas postulat, nec miror & gaudeo: teq; hoc existimare uolo, quidquid in eum iudicij, officijq; contuleris, id ita me accipere, ut in me ipsum te putem contulisse. Vale.

M. CICERO L. PLANCO, IMP. CONS. DES. S. D.

M*eum studium honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset, si aut tuto in senatum, aut honeste uenire potuissem. sed nec sine periculo quisquam libere de rep. sentiens uersari potest in summa impunitate gladiorum: nec nostræ dignitatis uidetur esse, ibi sententiam de rep. dicere, ubi me & melius, & propius audiant armati, quàm senatores. quapropter in priuatis rebus nullum neque officium, neque studium meum desiderabis: ne in publicis quidem, si quid erit, in quo me interesse necesse sit, unquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. in ijs autem rebus, quæ nihilo minus, ut ego absim, confici possunt, peto à te, ut me rationem habere uelis & salutis, & dignitatis meæ.* Vale.

M. CICERO L. PLANCO, IMP. CONS. DES. S. D.

Cum ipsum Furnium per se uidi libentissime, tum hoc libentius, quòd illum audiens, te uidebar audire: nam & in re militari uirtutem, & in administranda prouincia iustitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit, et praeterea mihi non ignotam in consuetudine, & familiaritate suauitatem tuam: adiunxit praeterea summam erga se liberalitatem. quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. ego Plance necessitudinem constitutam habui cum domo uestra ante aliquanto, quam tu natus es; amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua, confirmata iam aetate familiaritatem, cum studio meo, tum iudicio tuo constitutam. his de causis mirabiliter faueo dignitati tuae: quam mihi tecum statuo esse communem. omnia summa consecutus es uirtute duce, comite fortuna: eaq; es adeptus adolescens, multis inuidentibus, quos ingenio, industriaq; fregisti. nunc me amantissimum tui, nemini concedentem, qui tibi uetustate necessitudinis potior possit esse, si audies: omnem tibi reliquae uitae dignitatem ex optimo reip. statu acquires. scis profecto, (nihil enim te fugere potuit) fuisse quoddam tempus, cum homines existimarent, te nimis seruire temporibus. quod ego quoque existimarem, si te ea, quae patiebare, probasse etiam arbitrarer. sed cum intelligerem, quid sentires: prudenter te arbitrabar uidere, quid posses. nunc alia ratio est omnium rerum. tuum iudicium est, idq; liberum. con-

sul es designatus, optima ætate, summa eloquentia, maxima orbitate reip. uirorum talium: incumbe per deos immortales in eam curam, & cogitationem, quæ tibi summam dignitatem, & gloriam afferat. unus autem est, hoc præsertim tempore, per tot annos rep. deuexata, reip. bene gerendæ cursus ad gloriam. hæc, amore magis impulsus, scribenda ad te putaui, quàm quòd arbitrarer, te monitis, & præceptis meis egere: sciebam enim, ex iisdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipse hauseram. quare modum faciam. hoc tantum significandum putaui, ut potius amorem tibi ostenderem meum, quàm ostentarem prudentiam. interea, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, studiose, diligenterq; curabo. Vale.

PLANCVS CICERONI S. D.

GRatissimæ mihi tuæ literæ fuerunt, quas ex Furnii sermone te scripsisse animaduerti. ego autem præteriti temporis excusationem affero, quòd te profectum audieram, nec multo ante rediisse sciui, quàm ex epistola tua cognoui: nullum enim in te officium, ne minimum quidem, sine maxima culpa uideor posse præterire. in quo tuendo habeo causas plurimas, uel paternæ necessitudinis, uel meæ à pueritia obseruantiæ, uel tui erga me mutui amoris. quare mi Cicero, quod mea, tuaq; patitur ætas, persuade tibi, te unum esse, in quo ego colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. omnia igitur tua cõsilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ summa est, uidentur, quàm fidelitatis, quam ego ex mea conscientia metior.

quare si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me re= primere; aut, si dubitarem, hortatio impellere posset, ut id sequerer, quod tu optimum putares. nunc uero quid est, quod me in aliam partem trahere possit? quæ= cunque in me bona sunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo labore parta, etsi à te propter amorem carius sunt æstimata, tamen uel inimicissimi iudicio tanta sunt, ut præter bonam famam nihil desiderare uidean tur: quare hoc unum tibi persuade, quantum uiribus eniti, consilio prouidere, auctoritate mouere potuero, hoc omne reip. semper futurum. non est ignotus mihi sensus tuus: neque, si facultas, optabilis mihi quidem, tui præsentis esset, unquam à tuis consilijs discreparem: nec nunc committam, ut ullum meum factum repre= hendere iure possis. Sum in expectatione omnium re= rum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe Ianuario mense geratur, ut sciam: interim maximam hic solici= tudinem, curamq; sustineo, ne inter aliena uitia hæ gentes nostra mala suam putent occasionem. quòd si perinde, ut ipse mereor, mihi successerit: certe & tibi, cui maxime cupio, & omnibus uiris bonis satisfaciam. Fac ualeas, meq; mutuo diligas.

CICERO PLANCO, IMP. CONS. DES. S. P. D.

BInas à te accepi literas eodem exemplo: quod ipsum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ: intellexi enim te laborare, ut ad me tuæ expe ctatissimæ literæ perferrentur. ex quibus cepi fructum duplicem, mihiq; in comparatione difficilem ad iudican

dum, amorem ne erga me tuum, an animum in rép. pluris æstimandum putarem. est omnino patriæ caritas meo quidem iudicio maxima: sed amor, uoluntatisq; coniunctio plus certe habet suauitatis. itaque commemoratio tua paternæ necessitudinis, beneuolẽtiæq; eius, quam erga me à pueritia contulisses, cæterarumq; rerum, quæ ad eam sententiam pertinebant, incredibilẽ mihi lætitiam attulerat. rursus declaratio animi tui, quem haberes de rep. quemq; habiturus esses, mihi erat iucundissima: eoq; maior erat hæc lætitia, quòd ad illa superiora accedebat. itaque te non hortor solum mi Plance, ~~sed plane etiam oro~~, quod feci ijs literis, quibus tu humanissime respondisti, ut tota mente, omniq; animi impetu in remp. incumbas. nihil est, quod tibi maiori fructui, gloriæq; esse possit: NEC quidquam ex omnibus rebus humanis est præclarius, aut præstãtius, quàm de rep. bene mereri. adhuc enim (patitur tua summa humanitas, & sapientia, me, quod sentiam, libere dicere) fortuna suffragante uideris res maximas consecutus. quod quanquam sine uirtute non potuisses: tamen ex maxima parte ea, quæ es adeptus, fortunæ, temporibusq; tribuuntur. his temporibus difficillimis, reip. quidquid subueneris, id erit totum, & proprium tuum. incredibile est omnium ciuium, latronibus exceptis, odium in Antonium. magna spes in te, & in tuo exercitu, magna expectatio. cuius per deos gratiæ, gloriæq; caue tempus amittas. sic moneo, ut filium: sic faueo, ut mihi: sic hortor, ut & pro patria, & amicissimum. Vale.

+ P. sed plane etiam oro, ^ P. nam in superiore epistola tantum hortabatur.

totũ proprium, & tuũ aut, proprie tuũ.

CICERO PLANCO, IMP. CONS. DES. S. D.

Quæ locutus est Furnius noster de animo tuo in remp. ea gratissima fuerunt senatui, populoq; R. probatissima. quæ autẽ recitatæ sunt literæ in senatu, nequaquam consentire cum Furnij oratione uisæ sunt. pacis enim auctor eras, cum collega tuus, uir clarissimus, à fœdissimis latronibus obsideretur. qui aut positis armis pacem petere debent: aut, si pugnantes eam postulant, uictoria pax, non pactione, parienda est. sed de pace literæ uel Lepidi, uel tuæ quam in partẽ acceptæ sint, ex uiro optimo, fratre tuo, & C. Furnio poteris cognoscere. me autem impulit tui caritas, ut quanquam nec tibi ipsi consilium deesset, et fratris, Furnijq; beneuolentia, fidelisq; prudentia tibi præsto esset futura, uellem tamen, meæ quoque auctoritatis, pro plurimis nostris necessitudinibus, præceptum ad te aliquod peruenire. crede igitur mihi Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis, (es autem adeptus amplissimos) eos honorum uocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi R. & cum senatus auctoritate coniunxeris. seiunge te quæso aliquando ab ijs, cum quibus te non tuum iudicium, sed temporum uincula coniunxerunt. complures in perturbatione reip. cõsules dicti: quorum nemo consularis habitus, nisi qui animo extitit in remp. consulari. talem igitur te esse oportet, qui primum te ab impiorum ciuium, tui dissimillimorũ, societate seiungas: deinde te senatui, bonisq; omnibus auctorẽ, prin-

cipem, ducem præbeas: postremo, ut pacem esse iudices non in armis positis, sed in abiecto armorum, et seruitutis metu. hæc si & ages, & senties: tum eris non modo consul, & consularis, sed magnus etiam consul, & consularis. sin aliter: tum in istis amplissimis nominibus honorum non modo dignitas nulla erit, sed erit summa deformitas. hæc, impulsus beneuolentia, scripsi paulo seuerius. quæ tu in experiendo ea ratione, quæ te digna est, uera esse cognosces. XIII *cal. Apr.*

PLANCVS, IMP. CONS. DES. CICERONI S. D.

Plura tibi de meis consilijs scriberem, rationemq; omnium rerum redderem uerbosius, quo magis iudicares omnia me reip. præstitisse, quæ & tua exhortatione excepi, & mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim à te probari, quàm diligi, semper uolui: nec te magis in culpa defensorem mihi paraui, quàm prædicatorem meritorũ meorum esse uolui) sed breuiorem me duæ res faciunt: una, quòd publicis literis omnia sum persecutus: altera, quòd M. Varisi*dium, equitem* Romanum, *familiarem meum: ad te ipsum transire iussi, ex quo omnia cognoscere posses. non mediusfidius mediocri dolore afficiebar, cum alij occupare possessionẽ laudis uiderentur: sed usque mihi temperaui, dum perducerem eò rem, ut dignum aliquid & consulatu meo, & uestra expectatione efficerem. quod spero, si me fortuna non fefellerit, me consecuturum: ut maximo præsidio reip. nos fuisse & nũc*

sentiant homines, & in posterum memoria teneant? A te peto, ut dignitati meæ suffrageris; & quarum rerum spe ad laudem me uocasti, harum fructu in reliquum facias alacriorē. non minus posse te, quàm uelle, exploratum mihi est. Fac ualeas, meq́; mutuo diligas.

L. PLANCVS, IMP. CONS. DES. S. D. CONS. PRAETT. TRIBB. PL. S. P. PL. Q. R.

SI cui forte uideor diutius & hominum expectationem, & spem reip. de mea uoluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror, quàm de insequenti officio quidquam ulli pollicendum: non enim præteritam culpam uideri uolo redemisse, sed optimæ mentis cogitata iãpridem, maturo tempore enunciare. Non me præteribat, in tanta solicitudine hominum, & tam perturbato statu ciuitatis fructuosissimam esse professionem bonæ uoluntatis: magnosq́; honores ex ea re complures consecutos uidebam. sed cum in eum casum me fortuna demisisset, ut aut celeriter pollicendo magna in spe ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, si in eo mihi temperauissem, maiores occasiones ad opitulandum haberem: expeditius iter communis salutis, quàm meæ laudis, esse uolui. nam quis in ea fortuna, quæ mea est, & ab ea uita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea spe, quam in manibus habeo, aut sordidum quidquam pati, aut perniciosum concupiscere potest? sed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, & multæ impensæ opus fuit, ut, quæ reip. bonisq; omni-

bus polliceremur, exitu præstaremus; neque ad auxilium patriæ nudi cum bona uoluntate, sed cum facultatibus accederemus. confirmandus erat exercitus nobis, magnis sæpe præmijs solicitatus; ut ab rep. potius moderata, quàm ab uno infinita speraret. confirmandæ cõplures ciuitates, quæ superiore anno largitionibus, concessionibusq́; præmiorum erant obligatæ; ut & illa uana putarent, & eadem à melioribus auctoribus petenda existimarent. alliciendæ etiã uoluntates reliquorum, qui finitimis prouincijs, exercitibusq́; præfuerũt, ut potius cum pluribus societatem defendendæ libertatis iniremus, quàm cum paucioribus funestam orbis terrarũm uictoriam pararemus. muniendi uero nosmet ipsi fuimus, aucto exercitu, auxilijsq́; multiplicatis; ut cum præferremus sensus aperte, tum, etiã inuitis quibusdam, sciri quid defensuri essemus, non esset periculosum. itaque nunquã diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorum peruenirem, & simulasse inuitum, & dissimulasse cum dolore: quòd prematura denunciatio boni ciuis imparati quàm periculosa esset, ex casu collegæ uidebam. quo nomine etiam C. Furnio legato, uiro forti, atque strenuo, plura etiam uerbo, quàm scriptura, mandata dedimus; ut & tectius ad uos perferrentur, & nos essemus tutiores: quibusq́; rebus & communem salutem muniri, & nos armari conueniret, præcepimus. ex quo intelligi potest, curam reip. summæ defendendæ iampridem apud nos excubare. nunc, cum deum benignitate ab omni re simus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorate iudicare uolumus. legiones habeo quinque sub

signis, & sua fide, uirtuteq; reip. coniunctissimas, et nostra liberalitate nobis obsequentes: prouinciam omnium ciuitatum consensu paratissimam, et summa cōtentione ad officia certantem: equitatus, auxiliorumq; tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendā suam salutem, libertatemq; conficere possunt. ipse ita sum animo paratus, uel prouinciā tueri, uel ire quò resp. uocet, uel tradere exercitum, auxilia, prouinciamq;; ut uel omnem impetum belli in me conuertere nō recusem, si modo meo casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum morari possim. hæc si, iam expeditis omnibus rebus, tranquilloq; statu ciuitatis, polliceor, in damno meæ laudis, reip. commodo lætabor. sin ad societatem integerrimorum, & maximorū periculorum accedam: consilia mea æquis iudicibus ab obtrectatione inuidorum defendenda commendo. mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reip. incolumitate satis magnus est paratus. eos uero, qui meam auctoritatem, & multo magis uestram fidem secuti, nec ulla spe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos uobis habeatis, petendum uidetur. Valete.

PLANCVS, IMP. CONS. DES. CICERONI S. P. D.

N*ihil me tibi temere scripsisse, aut te cæteris de me frustra recepisse, lætor. certe hoc maius habes testimonium amoris mei, quo maturius tibi, quàm cæteris, consilia mea uolui esse nota. In dies uero meritorum meorum fieri accessiones, peruidere te*

ſpero, cogniturum magis recipio. quod ad me attinet mi Cicero (ita ab imminentibus malis reſp. me adiuuante liberetur) ſic honores, præmiaq́; ueſtra ſuſpicio, conferenda certe cum immortalitate, ut ſine his nihil de meo ſtudio, perſeuerantiaq́; ſim remiſſurus. niſi in multitudine optimorum ciuium impetus animi mei fuerit ſingularis, & opera præcipua: nihil ad meam dignitatem accedere uolo ſuffragatione ueſtra. concupiſco autem nihil mihi, contraq́; ipſe pugno. ſed & temporis, & rei te moderatorem facile patior eſſe. NIHIL aut ſero, aut exigue à patria ciui tributum poteſt uideri. Exercitum ad VI cal. Maias Rhodanum traieci. magnis itineribus Viennam equites mille uia breuiore præmiſi. ipſe, ſi à Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam. ſin autem in itinere meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam. copias adduco & genere, & numero, & fidelitate firmiſſimas. Te, ut diligas me, ſi mutuo te facturum id ſcis, rogo. Vale.

CICERO PLANCO, IMP.
CONS. DES. S. D.

ETſi ſatis ex Furnio noſtro cognoueram, quæ tua uoluntas, quod conſilium de rep. eſſet: tamen lectis tuis literis, liquidius de toto ſenſu tuo iudicaui. quamobrem quanquam in uno prælio omnis fortuna reip. diſceptat. quod quidem, cum hæc legeres, iam decretum arbitrabar fore: tamen ipſa fama, quæ de tua uoluntate percrebruit, magnam es laudem conſecutus. itaque ſi conſulem Romæ habuiſſe-

mus, declaratum esset à senatu cum tuis magnis honoribus, quàm gratus esset conatus, & apparatus tuus. cuius rei non modo non praeteriit tempus, sed ne maturum quidem etiamnum meo quidem iudicio fuit. IS ENIM *denique honos mihi uideri solet, qui non propter spem futuri beneficij, sed propter magna merita claris uiris defertur, & datur. quare, sit modo aliqua resp. in qua honos elucere possit: omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis.* IS AVTEM, *qui uere appellari potest honos, non inuitamentum ad tempus, sed perpetuae uirtutis est praemium. quamobrem mi Plance incumbe toto pectore ad laudem: subueni patriae: opitulare collegae: omnium gentium consensum, & incredibilem conspirationem adiuua. me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum, fidelissimumq́; cognosces: ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officijs, uetustate coniuncti, patriae caritas accessit, eaq́; effecit ut tuam uitam anteferrem meae.* IIII. *cal. Apr.*

PLANCVS CICERONI S. P. D.

I*Mmortales ago tibi gratias, agamq́; dum uiuam: nam relaturum me, affirmare non possum: tantis enim tuis officijs non uideor mihi respondere posse: nisi forte, ut tu grauissime, disertissimeq́; scripsisti, ita sensurus es, ut me referre gratiā putes, cum memoria tenebo.* SI *de filij tui dignitate esset*

ſet actum, amabilius certe nihil facere potuiſſes. Primæ tuæ ſententiæ infinitis cum muneribus, poſteriores ad tempus arbitriumq; amicorum meorum compoſitæ, oratio aſſidua & perpetua de me, iurgia cum obtrectatoribus propter me, notiſſima mihi ſunt. quare non mediocris adhibenda mihi eſt cura, ut reip. me ciuem dignum tuis laudibus præſtem, in amicitia tua memorem, atque gratum. quod reliquum eſt, tuum munus tuere: et me, ſi, quem eſſe uoluiſti, eum exitu, rebusq; cognoſcis, defende, ac ſuſcipe. Cum Rhodanum copias traieciſſem, fratremq; cũ tribus millibus equitum præmiſiſſem, ipſe iter ad Mutinam dirigerem: in itinere de prælio facto, Brutoq; & Mutina obſidione liberatis audiui. animaduerti nullum alium receptum Antonium, reliquiasq;, quæ cum eo eſſent, habere, niſi in his partibus: duasq; ei ſpes eſſe propoſitas; unam Lepidi, ipſius alteram exercitus: quòd quædam pars exercitus non minus furioſa eſt, quàm qui cum Antonio fuerũt. equitatum reuocaui: ipſe in Allobrogibus conſtiti, ut perinde ad omnia paratus eſſem, ac res me moneret. ſi nudus huc ſe Antonius conferet, facile mihi uideor per me ſuſtinere poſſe, remq; publicam ex ueſtra ſententia adminiſtrare, quamuis ab exercitu Lepidi recipiatur. ſi uero copiarum aliquid ſecum adducet, & ſi decima legio ueterana, quæ noſtra opera reuocata cum reliquis eſt, ad eundem furorem redierit: tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera à me: idq; me præſtaturum ſpero, dum iſthinc copiæ reijciantur, coniunctæq; nobiſcum facilius perditos opprimant. hoc tibi ſpondeo mi Cicero, neque animum, neque dili-

gentiam mihi defuturam. cupio mehercule nullam residuam solicitudinem esse: sed si fuerit, nec animo, nec beneuolentiæ, nec patientiæ cuiusquam pro uobis cedam. do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad huius rei societatem incitem: omniaq; ei obsequia polliceor, si modo remp. respicere uolet. utor in hac re adiutoribus, interpretibusq; fratre meo, & Laterense, & Furnio nostro. non me impedient priuatæ offensiones, quo minus pro reip. salute etiam cum inimicissimo consentiam. quòd si nihil profecero, nihilo minus maximo sum animo, & maiore fortasse cum mea gloria uobis satisfaciam. Fac ualeas, meq; mutuo diligas.

CICERO PLANCO, IMP. CONS. DES. S.

Etsi reip. causa maxime gaudere debeo, tantum ei te præsidij, tantum opis attulisse extremis pene temporibus: tamen, ita te uictorem complectar rep. recuperata, ut magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas affert: quam & esse iam, & futuram amplissimam intelligo. caue enim putes, ullas literas unquam gratiores, quàm tuas, in senatu esse recitatas. idq; contigit tum meritorum tuorum in remp. eximia quadam magnitudine, tum uerborum, sententiarumq; grauitate. quod mihi quidem minime nouum, qui & te nossem, & tuarum literarum ad me missarum promissa meminissem, & haberem à Furnio nostro tua penitus consilia cognita: sed senatui maiora uisa sunt, quàm erant expectata: non quòd unquam de tua uoluntate dubitasset: sed nec quantum facere

posses, nec quò progredi uelles, exploratum satis habe-
bat. itaque cum ad VII. id. Apr. mane mihi tuas li-
teras M. Varisidius reddidisset, easq; legissem, incredi-
bili gaudio sum elatus. cumq; magna multitudo opti-
morum uirorum, & ciuium me de domo deduceret,
feci continuo omnes participes meæ uoluptatis. interim
ad me uenit Munatius noster, ut consueuerat: et ego
ei literas tuas ostendi: nihil dum enim sciebat: nam ad
me primum Varisidius: idq; sibi à te mandatum esse
dicebat. paulo post idem mihi Munatius eas literas le-
gendas dedit, quas ipsi miseras, & eas, quas publice.
placuit nobis, ut statim ad Cornutum, prætorem urb.
literas deferremus, qui, quòd consules aberant, consu-
lare munus sustinebat more maiorum. senatus est con-
tinuo conuocatus, frequensq; conuenit, propter famam,
atque expectationem tuarum literarum. recitatis lite-
ris, oblata religio Cornuto est, pullariorum admonitu,
non satis diligenter eum auspicijs operam dedisse. idq; à
nostro collegio comprobatum est. itaque res dilata est in
posterum. eo autem die magna mihi fuit pro tua digni-
tate contentio cum Seruilio. qui cum gratia effecisset,
ut sua sententia prima pronunciaretur: frequens eum
senatus reliquit, & in alia omnia discessit: meæq; sen
tentiæ, quæ secunda pronunciata erat, cum frequens
assentiretur senatus, rogatu Seruilij P. Titius interces-
sit. res in posterum dilata. uenit paratus Seruilius, Io-
ui ipsi iniquus, cuius in templo res agebatur. hunc
quemadmodum fregerim, quantaq; contentione Ti-
tium intercessorem abiecerim, ex aliorum te literis ma
lo cognoscere: unum hoc ex meis: senatus grauior, con

stantior, amicior tuis laudibus esse non potuit, quàm tum fuit. nec uero tibi senatus amicior, quàm cuncta ciuitas: mirabiliter enim populus R. uniuersus, & omnium generum, ordinumq; consensus ad liberandam remp. conspirauit. perge igitur, ut agis, nomenq; tuum commenda immortalitati; atque hæc omnia, quæ habent speciem gloriæ, collecta inanissimis splendoris insignibus, contemne; breuia, fugacia, caduca existima. uerum DECVS *in uirtute positum est; quæ maxime illustratur magnis in remp. meritis. eam facultatem habes maximam. quam quando complexus es, & tenes; perfice, ut ne minus resp. tibi, quàm tu reip. debeas. me tuæ dignitatis non modo fautorem, sed etiam amplificatorem cognosces. id tum reip. quæ mihi est mea uita carior, tum nostræ necessitudini debere me iudico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam uoluptatem, quòd bene cognitam mihi T. Munatij prudentiam, & fidem, magis etiam perspexi in eius incredibili ergà te beneuolentia, & diligentia.* III. *id. Apr.* *Vale.*

CICERO PLANCO, IMP.
CONS. DES. S. P. D.

V*T primum potestas data est augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermisi in te ornando, quod positum esset aut in præmio uirtutis, aut in honore uerborum. id ex ipso* S. C. *poteris cognoscere: ita enim est perscriptum, ut à me de scripto dicta sententia est: quam senatus frequens secutus est summo*

studio, magnoq; consensu. ego quanquam ex tuis literis, quas mihi misisti, perspexeram, te magis iudicio bonorum, quàm insignibus gloriæ, delectari: tamen considerandum nobis existimaui, etiam si tu nihil postulares, quantum tibi à rep. deberetur. tu contexes extrema cum primis: qui enim M. Antonium oppresserit, is bellum confecerit. itaque Homerus non Aiacem, nec Achillem, sed Vlyssem appellauit πτολίπορθον. Vale.

CICERO PLANCO, IMP. CONS. DES. S. D.

O Gratam famam biduo ante uictoriá, de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copijs. atqui, etiam hostibus fusis, spes omnis in te est: fugisse enim ex prælio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces. EST autem non minus gratum extrema delere, quàm prima depellere. equidem expectabam iam tuas literas, idq; cum multis; sperabamq; etiam Lepidum temporibus admonitum tecum, et reip. satis esse facturum. in illam igitur curam incumbe mi Plance, ne qua scintilla teterrimi belli relinquatur. quod si erit factum: et remp. diuino beneficio affeceris, & ipse æternam gloriam consequere. III. id. Maij. Vale.

PLANCVS IMP. CICERONI S. D.

HIs literis scriptis, quæ postea accidissent, scire te, ad remp. putaui pertinere. Sedulitas mea, ut spero, & mihi, & reip. tulit fructum: nanque assiduis internuncijs cum Lepido egi, ut, omis-

sa omni contentione, reconciliataq; uoluntate nostra, communi consilio reip. succurreret: se, liberos, urbem pluris, quàm unum perditum abiectumq; latronem, putaret: obsequioq; meo, si ita faceret, ad omnes res abuteretur. profeci itaque per Laterensem internuncium: fidem mihi dedit, se Antonium, si prohibere sua prouincia non potuisset, bello persecuturum: me, ut uenirem, copiasq; coniungerem, rogauit, eoq; magis, quòd & Antonius ab equitatu firmus esse dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat: nam etiam ex paucitate eius, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me transierunt. quibus rebus ego cognitis, cunctatus non sum; in cursu bonorum consiliorum Lepidum adiuuandum putaui. aduentus meus quid profecturus esset, uidi: uel quòd equitatu meo persequi, atque opprimere equitatum eius possem: uel quòd exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta est, & ab rep. alienata, & corrigere, & coercere præsentia mei exercitus possem. itaque in Isara, flumine maximo, quod in finibus est Allobrogum, ponte uno die facto, exercitum ad IIII. id. Martij traduxi. cum uero mihi nunciatum esset, L. Antonium præmissum cum equitibus, & cohortibus ad Forum Iulij uenisse: fratrem cum equitum quatuor millibus, ut occurreret ei, misi ad prid. id. Maij: ipse maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu subsequar. si nos mediocris modo fortuna reip. adiuuerit: & audaciæ perditorum, & nostræ solicitudinis hic finem reperiemus. quòd si latro, præcognito nostro aduentu, rursus in Italiam se reci-

pere cœperit: Bruti erit officium, occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum defuturum. ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiamq; à uaſtatione defendat. Fac ualeas, meq; mutuo diligas.

CICERO PLANCO S. D.

Nihil poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere uidi, quàm tuas Plance literas: redditæ ſunt enim frequenti ſenatu Cornuto, cum is frigidas ſane, & inconſtantes recitaſſet literas Lepidi. ſub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus: cum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudijs, beneficijs in remp. gratiſſimæ; tum erant grauiſſimis uerbis, & ſententijs. flagitare ſenatus inſtitit Cornutum, ut referret ſtatim de tuis literis. ille ſe conſiderare ait uelle. cum ei magnum conuicium fieret cuncto à ſenatu, quinque tribuni pl. retulerunt. Seruilius rogatus rem diſtulit. ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unum. ea quæ fuerit, ex S. C. cognoſces. Tu, quanquam conſilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc reijcias, ne'ue in rebus tam ſubitis, tamq; anguſtis à ſenatu conſilium petendum putes. ipſe tibi ſis ſenatus. quocunque te ratio reip. ducet, ſequare. cures, ut ante factum aliquod à te egregium audiamus, quàm futurum putarimus. illud tibi promitto, quidquid erit à te factum, id ſenatum non modo

ut fideliter, ſed etiam ut ſapienter factum compro- baturum. Vale.

PLANCVS IMP. CICERONI S. D.

A Ntonius id. Maij ad Forum Iulij cum primis copijs uenit. Ventidius bidui ſpatio abeſt ab eo. Lepidus ad forum Voconij caſtra habet. qui locus à Foro Iulij quatuor et uiginti millia paſſuum abeſt: ibiq; me expectare conſtituit, quemadmodum ipſe mihi ſcripſit. quòd ſi omnia mihi integra & ipſe, et fortuna ſeruauerit: recipio uobis, celeriter me negotium ex ſententia confecturum. Fratrem meum, aſſiduis laboribus, concurſationibusq; confectum, grauiter ſe habuiſſe, antea tibi ſcripſi. ſed tamen cum primum poſſe ingredi cœpit; non magis ſibi, quàm reip. conualuiſſe ſe exiſtimans, ad omnia pericula princeps eſſe non recuſabat. ſed ego eum non ſolum hortatus ſum, uerum etiam coegi iſtò proficiſci: quòd illa ualetudine magis conficere ſe, quàm me tueri poſſet in caſtris: et quòd acerbiſſimo interitu conſulum remp. nudatam, tali ciue prætore in urbanis officijs indigere exiſtimabam. quod ſi quis ueſtrum non probabit, mihi prudentiam in conſilio defuiſſe ſciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tandem, quod ego deſiderabam, fecit, ut Appellam ad me mitteret, quo obſide fide illius, et ſocietatis in rep. adminiſtranda uterer. ſtudium in ea re ſuum mihi L. Gellius; de tribus fratribus, Segauiano probauit: quo ego interprete nouiſſime ad Lepidum ſum uſus. amicũ eum rep. cognoſcere uideor: libenterq; ei ſum teſti-

monio, et omnibus ero, qui bene merentur. Fac ualeas, meq; mutuo diligas, dignitatéq; meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum beneuolentia fecisti.

PLANCVS CICERONI S.

QVid in animo habuerim, cum Læuus, Neruaq; discesserunt à me, & ex literis, quas eis dedi, & ex ipsis cognoscere potuisti, qui omnibus rebus, consilijsq; meis interfuerunt. accidit mihi, quod homini pudenti, & cupido satisfaciendi reip. bonisq; omnibus accidere solet; ut consilium sequerer periculosum magis, dum me probarem, quàm tutũ, quod habere posset obtrectationem. itaque post discessum legatorum cum binis continuis literis & Lepidus me, ut uenirem, rogaret; & Laterensis multo etiam magis, prope implorans, obtestaretur, nullam rem aliam extimescens, quàm eandem, quæ mihi quoque facit timorẽ, uarietatem, atque infidelitatem exercitus eius: non dubitandum putaui, quin succurrerem, meq; communi periculo offerrem: sciebam enim: & cautius illud erat consilium, expectare me ad Isaram, dum Brutus traijceret exercitum, & cum collega consentiente, sicut milites faciunt, hostibus obuiam ire. tamen, si quid Lepidus bene sentiens detrimenti cepisset, hoc omne assignatum iri aut pertinaciæ meæ, aut timori uidebam, si aut hominem offensum mihi, coniunctum cum rep. non subleuassem; aut ipse à certamine belli tam necessarij me remouissem. itaque potius periclitari uolui, si possem mea præsentia & Lepidum tueri, & exercitum

facere meliorem, quàm nimis cautus uideri. solicitiorē certe hominem non suis contractis neminem puto fuisse. nam quæ res nullam habebat dubitationem; si exercitus Lepidi absit, ea nunc magnam affert solicitudinē, magnumq; habet casum. mihi enim si contigisset, ut prior occurrerem Antonio; non mehercule horam constitisset: tantum ego & mihi confido, & sic perculsas illius copias, Ventidijq; Mulionis castra despicio. sed nō possum non exhorrescere, si quid intra cutem subest uulneris: quod prius nocere potest, quàm sciri, curariq; possit. sed certe, nisi uno loco metaremur, magnum periculū ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quæ bene de rep. sentit. magnam etiam perditi hostes accessionem sibi fecissent, si quas copias à Lepido abstraxissent. quæ si aduentus meus represserit, agam gratias fortunæ, constantiæq; meæ, quæ me ad hanc experientiam excitauit. itaque ad XII. cal. Iun. ab Isara castra moui: pontem tamen, quem in Isara fecerā, castellis duobus ad capita positis reliqui; præsidiaq; ibi firma posui; ut uenienti Bruto, exercituiq; eius sine mora transitus esset paratus. ipse, ut spero, diebus octo, quibus has literas dabam, cum Lepidi copijs me coniungam. Vale.

CICERO PLANCO IMP. S. D.

Qvanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirē esse gratissimum: tamen (fatendū est enim) fuit ea mihi periucunda. sic enim uidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari. dices, Quid antea?

semper quidem, sed nunquam illustrius. Literæ tuæ mirabiliter gratæ sunt senatui cũ rebus ipsis, quæ erant grauissimæ, & maximæ, fortissimi animi, summiq; consilij; tum etiam grauitate sententiarum, atque uerborum. sed mi Plance incumbe, ut belli extrema perficias. in hoc erit summa & gratia, & gloria. cupio omnia reip. causa: sed mehercule in ea conseruanda iã defatigatus, non multo plus faueo patriæ, quàm tuæ gloriæ: cuius maximam facultatem tibi dij immortales, ut spero, dedere: quam complectere, obsecro. qui enim Antonium oppresserit, is hoc teterrimum bellum, periculosissimumq; confecerit. Vale.

CICERO PLANCO S. D.

ITa erant omnia, quæ isthinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te scriberem, non occurreret. modo enim, quæ uellemus, de Lepido; modo contra nunciabantur. de te tamẽ constans fama, nec decipi posse, nec uinci. quorũ alterius fortuna partem habet quandam: alterum proprium est prudentiæ tuæ. sed accepi literas à collega tuo, datas idibus Maij: in quibus erat, te ad se scripsisse, à Lepido non recipi Antonium. quod erit certius, si tu ad nos idem scripseris. sed minus audes fortasse propter inanem lætitiam literarum superiorum. uerum ut errare mi Plance potuisti: (quis enim id effugerit?) sic, decipi te non potuisse, quis non uidet? nunc uero etiam erroris causa sublata est: culpa enim illa, BIS ad eundem, uulgari reprehensa prouerbio est. sin, ut scripsisti ad collegam, ita se res habet: omni cura liberati sumus, nec

tamen erimus prius, quàm, ita esse, tu nos feceris certiores. mea quidem, ut ad te sæpius scripsi, hæc sententia est: qui reliquias huius belli oppresserit, eum totius belli confectorem fore: quem te & opto esse, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla esse maiora potuerunt, tibi tam grata esse, quàm ego putaui fore, minime miror, uehementerq; lætor. quæ quidem tu, si recte isthic erit, maiora, & grauiora cognosces. IIII. cal. Iun.

PLANCVS CICERONI S.

P *Vderet me inconstantiæ mearum literarum, si non hæc ex aliena leuitate penderent. omnia feci, quare, Lepido coniuncto ad remp. defendendam, minore solicitudine uestra perditis resisterem. omnia ei & petenti recepi, & ultro pollicitus sum: scripsiq; tibi biduo ante, confidere me bono Lepido esse usurum, communiq; consilio bellum administraturum. credidi chirographis eius, affirmationi præsentis Laterensis, qui tum apud me erat, reconciliaremq; me Lepido, fidemq; haberem, orabat. non licuit diutius bene de eo sperare. illud certe caui, & cauebo, ne mea credulitate reip. summa fallatur. cum Isaram flumẽ, uno die ponte confecto, exercitum traduxissem, pro magnitudine rei celeritatem adhibẽs, quòd petierat per literas ipse, ut maturarem uenire: præsto mihi fuit stator eius cum literis, quibus, ne uenirem, denunciabat: se posse cõficere per se negotium: interea ad Isaram expectarem. indicabo temerarium meum consilium tibi: nihilo minus ire decreueram, existimans eum sociũ glo-*

riæ uitare. putabam posse me nec de laude ieiuni homi nis delibare quidquam, & subesse tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid esset, sucurrere celeriter possem. ego non malus homo hoc suspicabar. at Laterensis, uir sanctissimus, suo chirographo mittit mihi literas, meisq; desperans de se, de exercitu, de Lepidi fide, querensq; se destitutum: in quibus aperte denunciat, uideam ne fallar: suam fidem solutam esse: reip. ne desim. exemplar eius chirographi Titio dedi. ipsa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea, quibus fidem non habendam putaui, Læuo Cispio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. accessit eò, ut milites eius, cum Lepidus concionaretur, improbi per se, corrupti etiam per eos, qui præsunt, Canidios, Rufrenosq;, & cæteros, quos, cum opus erit, scietis, conclamarint uiri boni, pacem se uelle, neque esse cum ullis pugnaturos, duobus iam consulibus singularibus occisis, tot ciuibus pro patria amissis, hostibus denique omnibus iudicatis, bonisq; publicatis. neque hoc aut uindicarat Lepidus, aut sanarat. huc me uenire, & duobus exercitibus coniunctis obijcere exercitum fidelissimum, maxima auxilia, principes Galliæ, prouinciam cunctam, summæ dementiæ, & temeritatis esse uidi; mihiq;, si ita oppressus essem, remq; pub. mecum perdidissem, mortuo non modo honorem, sed misericordiã quoque defuturam. itaque rediturus sum: nec tanta munera perditis hominibus dari posse sinam. exercitum locis ut habeam opportunis, prouinciam tuear, etiam si ille exercitus desciuerit, omnia ut integra seruem, dabo operam, quoad exercitus huc summittatis, pariq;

felicitate remp. hic uindicetis. nec depugnare, si occasio tulerit; nec obsideri, si necesse fuerit; nec mori, si casus inciderit, pro uobis paratior fuerit quisquam. quare hortor te mi Cicero, exercitum huc traijciendum quamprimum cures, & matures prius, quàm hostes magis corroborentur, & nostri perturbentur. in quo si celeritas erit adhibita, resp. in possessione uictoriæ, deletis sceleratis, permanebit. Fac ualeas, meq; diligas. Fratrem meum tibi, fortissimum ciuem, & ad omnia paratissimum, excusem literis? qui ex labore in febriculam incidit assiduam, & satis molestam. cum primum poterit isthuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reip. desit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. concupiscere me nihil oportet. habeo te & amantissimũ mei, &, quod optaui, summæ auctoritatis. tu uideris, quantum, & quando tuum munus apud me uelis esse. tantum te rogo, in Hirtij locum me subdas & ad tuum amorem, & ad meam obseruantiam.

CICERO PLANCO S.

IN te, & in collega omnis spes est, dijs approbantibus. concordia uestra, quæ senatui declarata literis uestris est, mirifice & senatus, & cuncta ciuitas delectata est. Quod ad me scripseras de re agraria: si consultus senatus esset, ut quisque de te honorificentissimam sententiam dixisset, eam secutus essem: qui certe ego fuissem: sed propter tarditatem sententiarum, moramq; rerum cum ea, quæ consulebantur, ad exitum non peruenirent, commo-

dissimum mihi, Plancoq; fratri uisum est, uti eo, quod ne nostro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci literis cognouisse. sed siue in S. C. siue in cæteris rebus desideras aliquid, sic tibi persuade, tantam esse apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus amplissimæ dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Literas tuas uehementer expecto, et quidem tales, quales maxime opto. Vale.

PLANCVS CICERONI S.

NVnquam mehercule mi Cicero me pœnitebit, maxima pericula pro patria subire, dum, si quid acciderit mihi, à reprehensione temeritatis absim. confiterer imprudentia me lapsum, si unquã Lepido ex animo credidissem: CREDVLITAS *enim error est magis, quàm culpa; & quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. sed ego non hoc uitio pene sum deceptus: Lepidum enim pulchre norã. quid ergo est? pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire, nam nisi uno loco essemus, uerebar, ne cui obtrectatorũ uiderer & nimiũ pertinaciter Lepido offensus, & mea patientia etiam alere bellum. itaque copias prope in aspectum Lepidi, Antonijq; adduxi; quadragintaq; millium passuum spatio relicto, consedi, eo consilio, ut uel celeriter accedere, uel salutariter recipere me possem. adiunxi hæc in loco eligendo, flumen oppositum, ut haberem, in quo mora transitus esset: Vocontij sub manu ut essent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, despe=*

felicitate remp. hic uindicetis. nec depugnare, si occasio tulerit; nec obsideri, si necesse fuerit; nec mori, si casus inciderit, pro uobis paratior fuerit quisquam. quare hortor te mi Cicero, exercitum huc traijciendum quamprimum cures, & matures prius, quàm hostes magis corroborentur, & nostri perturbentur. in quo si celeritas erit adhibita, resp. in possessione uictoriæ, deletis sceleratis, permanebit. Fac ualeas, meq́; diligas. Fratrem meum tibi, fortissimum ciuem, & ad omnia paratissimum, excusem literis? qui ex labore in febriculam incidit assiduam, & satis molestam. cum primum poterit isthuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reip. desit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. concupiscere me nihil oportet. habeo te & amantissimū mei, &, quod optaui, summæ auctoritatis. tu uideris, quantum, & quando tuum munus apud me uelis esse. tantum te rogo, in Hirtij locum me subdas & ad tuum amorem, & ad meam obseruantiam.

CICERO PLANCO S.

IN te, & in collega omnis spes est, dijs approbantibus. concordia uestra, quæ senatui declarata literis uestris est, mirifice & senatus, & cuncta ciuitas delectata est. Quod ad me scripseras de re agraria: si consultus senatus esset, ut quisque de te honorificentissimam sententiam dixisset, eam secutus essem: qui certe ego fuissem: sed propter tarditatem sententiarum, moramq́; rerum cum ea, quæ consulebantur, ad exitum non peruenirent, commo-

dissimum mihi, Plancoq; fratri uisum est, uti eo, quod ne nostro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci literis cognouisse. sed siue in S. C. siue in cæteris rebus desideras aliquid, sic tibi persuade, tantam esse apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus amplissimæ dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Literas tuas uehementer expecto, et quidem tales, quales maxime opto. Vale.

PLANCVS CICERONI S.

N Vnquam mehercule mi Cicero me pœnitebit, maxima pericula pro patria subire, dum, si quid acciderit mihi, à reprehensione temeritatis absim. confiterer imprudentia me lapsum, si unquã Lepido ex animo credidissem: CREDVLITAS enim error est magis, quàm culpa; & quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. sed ego non hoc uitio pene sum deceptus: Lepidum enim pulchre norã. quid ergo est? pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire, nam nisi uno loco essemus, uerebar, ne cui obtrectatorum uiderer & nimiũ pertinaciter Lepido offensus, & mea patientia etiam alere bellum. itaque copias prope in aspectum Lepidi, Antoniiq; adduxi; quadragintaq; millium passuum spatio relicto, consedi, eo consilio, ut uel celeriter accedere, uel salutariter recipere me possem. adiunxi hæc in loco eligendo, flumen oppositum, ut haberem, in quo mora transitus esset: Vocontij sub manu ut essent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, despe=

rato aduentu meo, quem non mediocriter captabat, se cum Antonio *coniunxit ad* IIII. *cal.* Iun. *eodemq; die ad me castra mouerunt. uiginti millia passuum cum abessent, res mihi nunciata est. dedi operam deum benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic discessus nihil fugæ simile haberet, non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum amitteretur, aut ab illis furentibus latronibus interciperetur. itaque pridie non.* Iun. *omnes copias* Isaram *traieci, ponteiq;, quos feceram, interrupi; ut & spatium ad se colligendum homines haberent, & ego me interea cum collega coniungerem; quem triduo, cum has dabam literas, expectabam.* Laterensis *nostri & fidem, & animum singularem in remp. semper fatebor. sed certe nimia eius indulgentia in* Lepidum, *ad hæc pericula perspiciunda fecit eum minus sagacem. qui quidem, cum in fraudem se deductum uideret, manus, quas iustius in* Lepidi *perniciem armasset, sibi afferre conatus est. in quo casu tamen interpellatus, adhuc uiuit, & dicitur uicturus. sed tamen de hoc mihi parum certum est. ego magno cum dolore parricidarum elapsus sum ijs: ueniebant enim eodem furore in me, quo in patriam, incitati. iracundias autem harum rerum recentes habebant, quòd* Lepidum *castigare non destiteram, ut extingueret bellum: quòd colloquia facta improbabam: quòd legatos, fide* Lepidi *missos ad me, in conspectum uenire uetueram: quòd* C. Catinium Vestinum *trib. mil. missum ab* Antonio *ad eum cum literis, exceperam. in quo hanc capio uoluptatem, quòd certe, quo magis me petiuerunt, tanto maiorem ijs frustratio dolorẽ attulit.*

Tu mi

Tu mi Cicero, quod adhuc fecisti, idem præsta, ut uigilanter, neruoseq́; nos, qui stamus in acie, subornes. ueniat Cæsar cum copijs, quas habet firmissimas: aut, si ipsum aliqua res impedit, exercitus eius mittatur: cuius ipsius magnum periculum agitur. quidquid aliquando futurum fuit in castris perditorum contra patriam, hoc omne iam conuenit. pro urbis uero salute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? quòd si uos isthic non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde reip. satisfaciam. Te quidem mi Cicero in dies mehercule habeo cariorem: solicitudinesq́; meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex iudicio tuo perdam. opto, ut mihi liceat iam præsenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. Vale. VIII. idus Iun. Ciuarone, ex finibus Allobrogũ.

PLANCVS, IMP. CONS. DES. CICERONI S. D.

F Acere non possum, quin in singulas res, meritaq́; tua tibi gratias agam: sed mehercule facio cum pudore: neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare uidetur gratiarum actionem: neque ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis; & malo præsens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. quòd si mihi uita contigerit, omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates in tua obseruantia, indulgentia, assiduitate uincam: amor enim tuus, ac iudicium de me utrum

mihi plus dignitatis in perpetuum, an uoluptatis quotidie ſit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis fuit tibi curæ: quos ego non potentiæ meæ cauſa (nihil enim me non ſalutariter cogitare ſcio) ornari uolui à ſenatu; ſed primum, quòd ita meritos iudicabam; deinde, quòd ad omnes caſus, coniunctiores reip. eſſe uolebam; nouiſſime, ut ab omni omnium ſolicitatione auerſos eos, tales uobis præſtare poſſem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra ſuſtinuimus. quod conſilium noſtrum; etſi, quanta ſit auiditas hominum, non ſine cauſa, talis uictoriæ, ſcio; tamen uobis probari ſpero. non enim, ſi quid in his exercitibus ſit offenſum, magna ſubſidia reſp. habet expedita, quibus ſubito impetui, ac latrocinio parricidarum reſiſtat. copias uero noſtras notas tibi eſſe arbitror. in caſtris meis legiones ſunt ueteranæ tres, tironum uel luculentiſſima ex omnibus una. in caſtris Bruti una ueterana legio, altera bima, octo tironum. ita uniuerſus exercitus numero ampliſſimus eſt, firmitate exiguus. quantum autem in acie tironi ſit committendum, nimium ſæpe expertum habemus. ad hoc robur noſtrorum exercituum ſiue Africanus exercitus, qui eſt ueteranus, ſiue Cæſaris acceſſiſſet, æquo animo ſummam remp. in diſcrimen deduceremus. aliquanto autem propius eſſe, quod ad Cæſarem attinet, uidebamus. nihil deſtiti eum literis hortari: neque ille intermiſit affirmare, ſe ſine mora uenire: cum interim auerſum illum ab hac cogitatione, ad alia conſilia uideo ſe contuliſſe. ego tamen ad eum Furnium noſtrum cum mandatis, literiſq; miſi, ſi quid forte proficere poſſet. ſcis tu mi Cicero,

quod ad Cæsaris amorem attinet, societatem mihi esse tecum: uel quòd in familiaritate Cæsaris, uiuo illo, iam tueri eum, et diligere mihi fuit necesse: uel quòd ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi, atque humanissimi fuit sensus: uel quòd ex tam insigni amicitia et mea, atque Cæsaris, hunc filij loco et illius, et uestro iudicio substitutum, non perinde habere mihi turpe uidetur. sed quicquid tibi scribo, dolenter mehercule magis, quàm inimice, facio. quòd uiuit Antonius hodie, quòd Lepidus unà est, quòd exercitus habent non contemnendos, quòd sperant, quòd audent; id omne Cæsari acceptum referre possunt. neque ego superiora repetam. sed ex eo tempore, quo ipse mihi professus est se uenire, si uenire uoluisset: aut oppressum iam bellum esset, aut in aduersissimam illis Hispaniam cum detrimento eorum maximo detrusum. quæ mens eum, aut quorum consilia à tanta gloria, sibi uero etiam necessaria, ac salutari auocarint, & ad cogitationem consulatus bimestris summo cum terrore hominum, et insulsa cum efflagitatione transtulerint, exputare non possum. multum in hac re mihi uidentur necessarij eius & reip. & ipsius causa proficere posse: plurimum, ut puto, tu quoque: cuius ille tanta merita habet, quanta nemo præter me: nunquam enim obliuiscar, maxima, ac plurima me tibi debere. de his rebus, ut exigeret cum eo, Furnio mandaui. quòd si, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipsum iuuero. nos interea duriori conditione bellum sustinemus; quòd neque expeditissimam dimicationem putamus; neque tamen refugiendo commissuri sumus, ut maius detrimen

tum Resp. accipere possit. quòd si aut Cæsar se respexerit; aut Africanæ legiones celeriter uenerint; securos uos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisti, me diligas, rogo, proprieq; tuum esse, tibi persuadeas. V. cal. Sext. ex castris.

M. CICERO C. FVRNIO S. P. D.

SI interest, id quod homines arbitrantur, reip. te, ut instituisti, atque fecisti, nauare operam, rebusq; maximis, quæ ad extinguendas reliquias belli pertinent, interesse: nihil uideris melius, neque laudabilius, neque honestius facere posse: istamq; operam tuam, nauitatem, animum in remp. celeritati præturæ anteponendam censeo. nolo enim te ignorare, quantam laudem consecutus sis: mihi crede, proximam Planco, idq; ipsius Planci testimonio, præterea fama, scientiaq; omnium. quamobrem si quid operis tibi etiam nunc restat, id maximopere censeo persequendum: quid enim honestius? aut quid honesto anteponendum? sin autem satisfactum reip. putas: celeriter ad comitia, quando mature futura sunt, ueniendum censeo; dummodo ne quid hæc ambitiosa festinatio imminuat eius gloriæ, quam consecuti sumus. multi clarissimi uiri, cum reip. darent operam, annum petitionis suæ non obierunt. quod eo facilius nobis est, quòd non est annus hic tibi destinatus: ut, si ædilis fuisses, post biennium tuus annus esset. nunc nihil prætermittere uidebere usitati, & quasi legitimi temporis ad petendum. uideo autem, Planco consule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes,

tamen splendidiorem petitionem tuam fore, si modo ista ex sententia confecta essent. omnino plura me scribere, cum tuum tantum consilium, iudiciumq́; sit, non ita necesse arbitrabar: sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse nolebam. cuius est hæc summa, ut omnia te metiri dignitate malim, quàm ambitione, maioremq́; fructum ponere in perpetuitate laudis, quàm in celeritate præturæ. hæc eadem locutus sum domi meæ, adhibito Quinto, fratre meo, & Cæcina, & Caluisio, studiosissimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, interesset. omnibus probari uidebatur oratio mea: sed tu optime iudicabis. Vale.

M. CICERO C. FVRNIO S. P. D.

LEctis tuis literis, quibus declarabas aut omittendos Narbonenses, aut cum periculo dimicandum; illud magis timui, quod uitatum non moleste fero. Quod de Planci, & Bruti concordia scribis, in eo uel maximam spem pono uictoriæ. De Gallorum studio, nos aliquando cognoscemus, ut scribis, cuius id opera maxime excitatum sit: sed iam, mihi crede, cognouimus. itaque iucundissimis tuis literis stomachatus sum in extremo. scribis enim, si in Sextilem comitia, cito te: si iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis. o mi Furni, quàm tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas. tu nunc candidatũ te putas, et id cogitas, ut aut ad comitia curras; aut, si iam confecta, domi tuæ sis, scilicet ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis. nõ arbitror

tum Resp. accipere possit. quòd si aut Cæsar se respexerit; aut Africanæ legiones celeriter uenerint; securos uos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisti, me diligas, rogo, proprieq; tuum esse, tibi persuadeas. V. cal. Sext. ex castris.

M. CICERO C. FVRNIO S. P. D.

SI interest, id quod homines arbitrantur, reip. te, ut instituisti, atque fecisti, nauare operam, rebusq; maximis, quæ ad extinguendas reliquias belli pertinent, interesse: nihil uideris melius, neque laudabilius, neque honestius facere posse: istamq; operam tuam, nauitatem, animum in remp. celeritati præturæ anteponendam censeo. nolo enim te ignorare, quantam laudem consecutus sis: mihi crede, proximam Planco, idq; ipsius Planci testimonio, præterea fama, scientiaq; omnium. quamobrem si quid operis tibi etiam nunc restat, id maximopere censeo persequendum: quid enim honestius? aut quid honesto anteponendum? sin autem satisfactum reip. putas: celeriter ad comitia, quando mature futura sunt, ueniendum censeo; dummodo ne quid hæc ambitiosa festinatio imminuat eius gloriæ, quam consecuti sumus. multi clarissimi uiri, cum reip. darent operam, annum petitionis suæ non obierunt. quod eo facilius nobis est, quòd non est annus hic tibi destinatus: ut, si ædilis fuisses, post biennium tuus annus esset. nunc nihil prætermittere uidebere usitati, & quasi legitimi temporis ad petendum. uideo autem, Planco consule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes,

tamen splendidiorem petitionem tuam fore, si modo ista ex sententia confecta essent. omnino plura me scribere, cum tuum tantum consilium, iudiciumq́; sit, non ita necesse arbitrabar: sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse nolebam. cuius est hæc summa, ut omnia te metiri dignitate malim, quàm ambitione, maioremq́; fructum ponere in perpetuitate laudis, quàm in celeritate præturæ. hæc eadem locutus sum domi meæ, adhibito Quinto, fratre meo, & Cæcina, & Caluisio, studiosissimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, interesset. omnibus probari uidebatur oratio mea: sed tu optime iudicabis. Vale.

M. CICERO C. FVRNIO S. P. D.

LEctis tuis literis, quibus declarabas aut omittendos Narbonenses, aut cum periculo dimicandum; illud magis timui, quod uitatum non moleste fero. Quod de Planci, & Bruti concordia scribis, in eo uel maximam spem pono uictoriæ. De Gallorum studio, nos aliquando cognoscemus, ut scribis, cuius id opera maxime excitatum sit: sed iam, mihi crede, cognouimus. itaque iucundissimis tuis literis stomachatus sum in extremo. scribis enim, si in Sextilem comitia, cito te: si iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis. ò mi Furni, quàm tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas. tu nunc candidatū te putas, et id cogitas, ut aut ad comitia curras; aut, si iam confecta, domi tuæ sis, scilicet ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis. nō arbitror

te ita ſentire: omnes enim tuos ad laudem impetus no- ui. quòd ſi, ut ſcribis, ita ſentis: non magis te, quàm de te iudicium reprehendo meum. te adipiſcendi magi- ſtratus leuiſſimi, & diuulgatiſſimi, ſi ita adipiſcare, ut plerique, præpropera feſtinatio abducet à tantis laudi- bus, quibus te omnes in cœlum iure, et uere ferunt? ſci licet id agitur, utrum hac petitione, an proxima prætor fias, non ut ita de rep. merea, omni honore ut digniſ ſimus iudicere. utrum neſcis, quàm alte aſcenderis; an pro nihilo id putas? ſi neſcis, tibi ignoſco: nos in cul- pa ſumus. ſin intelligis: ulla tibi eſt prætura uel offi- cio, quod pauci, uel gloria, quam omnes ſequuntur, dulcior? hac de re et ego, et Caluiſius, homo magni iu dicij, tuiq; amantiſſimus, te accuſamus quotidie: comi- tia tamen, quando ex his pendes, quantum facere poſſu mus, quòd multis de cauſis reip. arbitramur conducere, in Ianuariũ menſem protrudimus. Vince igitur, et uale.

M. CICERO M. LEPIDO S. P. D.

QVòd mihi pro mea ſumma erga te beneuolen tia magnæ curæ eſt, ut quamampliſſima di- gnitate ſis; moleſte tuli, te ſenatui gratias non egiſſe, cum eſſes ab eo ordine ornatus ſummis hono ribus. Pacis inter ciues conciliandæ te cupidum eſſe, lætor. pacem eam ſi à ſeruitute ſeiungis, conſules & reip. & dignitati tuæ. ſin iſta pax perditum hominem in poſſeſſionem impotentiſſimi dominatus reſtitutura eſt: hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, ut mortem ſerui- tuti anteponant. itaque ſapientius, meo quidem iudi-

cio, facies, si te in istam pacificationem non interpones, quæ neque senatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. sed hæc audies ex alijs, aut certior fies literis. tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, uidebis.

M. CICERO C. TREBONIO S. D.

QVàm uellem, ad illas pulcherrimas epulas me idibus Mart. inuitasses: reliquiarum nihil haberemus. at nunc cum his tantum negotij est, ut uestrum illud diuinum in remp. beneficium nonnullam habeat querelam. quòd uero à te, uiro optimo, seductus est, tuoq; beneficio adhuc uiuit hæc pestis: interdum, quod mihi uix fas est, tibi subirascor: mihi enim negotij plus reliquisti uni, quàm præter me omnibus. ut enim primum post Antonij fœdissimum discessum senatus haberi libere potuit; ad illum animum meum reuerti pristinum, quem tu cum ciue acerrimo, patre tuo, in ore, & amore semper habuisti. nam cum senatum ad XIII. cal. Ian. tribuni pl. uocauissent; deq; alia re referrent; totam remp. sum complexus, egiq; acerrime; senatumq; iam languentem, & defessum, ad pristinam uirtutem, consuetudinemq; reuocaui, magis animi, quàm ingenij uiribus. hic dies, meaq; contentio, atque actio spem primum populo R. attulit libertatis recuperandæ. nec uero ipse postea tempus ullum intermisi de rep. non cogitandi solum, sed etiam agendi. quòd nisi res urbanas, actaq; omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem. quanquam eram maximis occupationibus impeditus. sed illa cognosces ex alijs; à me pauca, & ea summatim. Habemus

fortem senatum, consulares partim timidos, partim male sentientes. magnum damnum factum est in Seruio. L. Cæsar optime sentit: sed, quod auunculus est, non acerrimas dicit sententias. consules egregij: præclarus D. Brutus: egregius puer Cæsar: de quo spero equidem reliqua: hoc uero certum habeto, nisi ille ueteranos celeriter conscripsisset, legionesq; duæ de exercitu Antonij ad eius se auctoritatem contulissent, atque is oppositus esset terror Antonio, nihil Antonium sceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuisse. hæc tibi, etsi audita esse arbitrabar, uolui tamen notiora esse. plura scribam, si plus otij habuero. Vale.

M. CICERO AMPIO S. D.

De meo studio erga salutem, et incolumitatem tuam credo te cognoscere ex literis tuorum: quibus me cumulatissime satisfecisse certo scio. nec ijs concedo, quanquam sunt singulari in te beneuolentia, ut te saluum malint, quàm ego. illi mihi, necesse est, concedant, ut tibi plus, quàm ipsi, hoc tempore prodesse possim. quod quidem nec destiti facere, nec desistam, et iam in maxima re feci, et fundamenta ieci salutis tuæ. tu fac bono animo, magnoq; sis, meq; tibi nullare defuturum esse confidas. Pridie non. Quint. Vale.

GALBA CICERONI S. D.

Decimo septimo cal. Maij, quo die Pansa in castris Hirtij erat futurus, cum quo ego eram, (nam ei obuiam processeram millia passuum centũ, quo maturius ueniret) Antonius legiones eduxit

duas, secundam, & quintamtrigesimam, & cohortes prætorias duas, unam suam, alteram Silani, & euocatorum partem. ita obuiam uenit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere solum arbitrabatur. sed noctu, quo tutius uenire in castra possemus, legionem Martiam, cui ego præesse solebam, & duas cohortes prætorias miserat Hirtius nobis. cum equites Antonij apparuissent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriæ potuerunt: quas sequi cœpimus coacti, quando eas retinere non poteramus. Antonius ad Forum Gallorum suas copias continebat: neque sciri uolebat, se legiones habere: tantum equitatum, & leuem armaturam ostendebat. posteaquam uidit se inuito legionem ire Pansa, sequi se, duas legiones iussit tironum. posteaquam angustias paludis, & siluarum transiuimus, acies est instructa à nobis duodecim cohortium. nondum uenerant legiones duæ, cum repente Antonius in aciem suas copias de uico produxit, & sine mora concurrit. primo ita pugnatum est, ut acrius non posset ex utraque parte pugnari. sed dexterius cornu, in quo ego eram cum Martiæ legionis cohortibus octo, impetu primo fugauerat legionem trigesimã quintam Antonij, ut amplius passus quingẽtos ultra aciem, quo loco steterat, processerit. itaque, cum equites nostrum cornu circuire uellent, recipere me cœpi, & leuem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne auersos nostros aggrederentur. interim uideo, me esse inter Antonianos, Antoniumq; post me esse aliquanto. repente equum immisi ad eam legionem tironum, quæ ueniebat ex castris, scuto reiecto. Antoniani me insequi:

nostri pila cõijcere uelle. ita, nescio quo fato, sum seruatus, quòd cito sum à nostris cognitus. in ipsa Aemilia, ubi cohors Cæsaris prætoria erat, diu pugnatum est. cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quòd ab equitatu circuibantur, quo uel plurimum ualet Antonius. cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me nouissimus cœpi ad castra. Antonius, tanquam uictor, castra putauit se posse capere. quò cum uenit, complures ibi amisit, nec egit quidquam. audita re, Hirtius cum cohortibus uiginti ueteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiásq; omnes eius deleuit, fugauitq; eodem loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea castra rediijt, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit ueteranarum: nec id tamen sine aliqua iactura cohortium prætoriarum nostrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. Aquilæ duæ, signa sexaginta sunt relata Antonij. res bene gesta est. Ad XII cal. Maij, ex castris. Vale.

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S. P. D.

MInime mirum debet tibi uideri, nihil me scripsisse de rep. posteaquam itum est ad arma: nam saltus Castulonensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrocinijs

infestior factus est, tamen nequaquam tanta in mora est, quanta qui locis omnibus dispositi ab utraque parte scrutantur tabellarios, & retinent. itaque nisi naue perlatæ literæ essent, omnino nescirem, quid isthic fieret. nunc uero nactus occasionem, posteaquam nauigari cœptum est, cupidissime, & quàm creberrime potero, scribam ad te. Ne mouear eius sermonibus, quem, tametsi nemo est qui uidere uelit, tamen nequaquam perinde, ac dignus est, oderunt homines, periculum non est: adeo est enim inuisus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune cum illo sit: natura autem mea, & studia trahunt me ad pacis, & libertatis cupiditatem. itaque illud initium ciuilis belli sæpe defleui. cum uero non liceret mihi nullius partis esse, quia utrobique magnos inimicos habebam: ea castra fugi, in quibus plane tutum me ab insidijs inimici sciebam non futurum, compulsus eò, quò minime uolebam; ne in extremis essem, plane pericula non dubitanter adij. Cæsarem uero, quòd me in tanta fortuna, modo cognitum, uetustissimorum familiarium loco habuit, dilexi summa cum pietate, & fide. quæ mea sententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quisque maxime probarit. quod iussus sum eo tempore, id ita feci, ut appareret, inuito imperatum esse. cuius facti iniustissima inuidia erudire me potuit, quàm iucunda libertas, et quàm misera sub dominatione uita esset. ita, si id agitur, ut rursus in potestate omnia unius sint: quicunque is est, ei me profiteor inimicum: nec periculum est ullum, quod pro libertate aut refugiam, aut deprecer. sed consules neque S. C. neque literis suis

præceperant mihi, quid facerem: unas enim post id. Mart. demum à Pansa literas accepi, in quibus hortatur me, ut senatui scribam, me, & exercitum in potestate eius futurum. quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus scriberet, se consentire cum Antonio, maxime contrarium fuit: nam quibus commeatibus, inuito illo, per illius prouinciam legiones ducerem? aut, si cætera transissem, num etiam Alpes poteram transuolare, quæ præsidio illius tenerentur? adde huc, quòd perferri literæ nulla conditione potuerunt: sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur à Lepido tabellarij. illud me Cordubæ pro concione dixisse, nemo uocabit in dubium, prouinciam me nulli, nisi qui à senatu missus uenisset, traditurum. nam de legione trigesima tradenda quantas habuerim contentiones, quid ego scribam? qua tradita, quanto pro rep. infirmior futurus fuerim, quis ignorat? hac enim legione noli acrius, aut pugnacius quidquam putare esse. quare me eum existima esse, qui primum pacis cupidissimus sim, (omnes enim ciues plane studeo esse saluos) deinde qui & me, & remp. uindicare in libertatem paratus sim. Quòd familiarem meum in tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius est. inuideo illi tamen, quod ambulat, & iocatur tecum. quæres, quanti æstimem. si unquam licuerit uiuere in otio, experieris: nullum enim uestigium abs te discessurus sum. Illud uehementer admiror, non scripsisse te mihi, manendo in prouinciáne, an ducendo exercitum in Italiam, reip. magis satisfacere possim. ego quidem, etsi mihi tutius, ac minus laboriosum est ma-

nere; tamen quia uideo tali tempore multo magis legionibus opus esse, quàm prouincijs, quæ præsertim recuperari nullo negotio possunt, constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. deinde ex literis, quas Pansæ misi, cognosces omnia: nam earum tibi exemplar misi. XVII cal. Apr. Cordubæ.

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S.

Balbus quæstor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, maiore argenti coacto de publicis exactionibus, ne stipēdio quidem militibus reddito, duxit se à Gadibus; & triduum tempestate retentus ad Calpen, cal. Iunij traijecit sese in regnum Bogudis, plane bene peculiatus. his rumoribus utrum Gades referatur, an Romam, (ad singulos enim nuncios turpissime consilia mutat) nondum scio. sed præter furta, & rapinas, & uirgis cæsos socios, hæc quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem, quæ C. Cæsar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum, in quatuordecim sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestris loci: quatuoruiratum sibi prorogauit: comitia biennij biduo habuit, hoc est renunciauit, quos ei uisum est: exules reduxit, non horum temporum, sed illorum, quibus à seditiosis senatus trucidatus, aut expulsus est Sex. Varo pro consule. illa uero iam ne Cæsaris quidem exemplo, quòd ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum pro consule solicitandum posuit:

& quidem, cum ageretur, fleuit, memoria rerum gestarum commotus. gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctore sese nolebat, & ad populum confugerat; primum Gallos equites immisit in populum, (coniecti enim sunt lapides in eũ; cum arriperetur Fadius) deinde abstractum defodit in ludo, & uiuum combussit; cum quidem pransus, nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum reiectis inambularet, & illi misero quiritanti, Ciuis Romanus sum, responderet, Abi nunc, populi fidem implora. bestijs uero ciues Romanos, etiam in his circulatorem quendam auctionum, notissimum hominem Hispali, quia deformis erat, obiecit. cum huiusmodi portẽtõ res mihi fuit. sed de illo plura coram. Nunc, quod praestat, quid me uelitis facere, constituite. tres legiones firmas habeo: quarum unam uigesimam octauam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra uenisset, denarios quingenos singulis militibus daturum, in uictoria uero eadem praemia, quae suis legionibus: (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putauit?) incitatissimam retinui; aegre mehercule; nec retinuissem, si uno loco habuissem; utpote cum singulae quaedam cohortes seditionem fecerint. reliquas quoque legiones non destitit literis, atque infinitis pollicitationibus incitare. nec uero minus Lepidus ursit me & suis, & Antonij literis, ut legionem trigesimam mitterem sibi. itaque quem exercitum neque uendere ullis praemijs uolui, nec eorum periculorum metu, quae uictoribus illis portendebantur,

diminuere, debetis existimare retentum, & conseruatum reip. esse; atque ita credere, quodcunque imperasſetis, facturum fuisse, si, quod iussistis, feci: nam & prouinciam in otio, & exercitum in mea potestate tenui: finibus meæ prouinciæ nusquam excessi: militem non modo legionarium, sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi; et si quos equites decedentes nactus sum, supplicio affeci. quarum rerum fructum satis magnum rep. salua tulisse me putabo. sed resp. si me satis nouisset, & maior pars senatus; maiores ex me fructus tulisset. Epistolam, quam Balbo, cum etiamnum in prouincia esset, scripsi, legendā tibi misi. etiam prætextam, si uoles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum poscito. VI. id. Iun. Cordubæ. Vale.

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S. P. D.

QVo tardius certior fierem de prælijs apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios nouem dies retinuit: tametsi, tantam calamitatem reip. quamtardissime audire, optandum est, sed illis, qui prodesse nihil possunt, neque mederi. atque utinam eodem S. C. quo Plancum, & Lepidum in Italiam accersistis, me quoque iussissetis uenire. profecto non accepisset resp. hoc uulnus. quo si qui lætantur in præsentia, quia uidentur & duces, & ueterani Cæsaris partium interijsse: tamen postmodum necesse est doleant, cum uastitatem Italiæ respexerint: nam et robur, & soboles militum interijt, si quidem,

quæ nunciantur, ulla ex parte uera sunt. neque ego non uidebam, quanto usui reip. essem futurus, si ad Lepidum uenissem: omnem enim cunctationem eius discussissem, præsertim adiutore Planco. sed scribenti ad me eiusmodi literas, quas leges, & concionibus uidelicet, quas Narbone habuisse dicitur, similes, palparer, necesse erat, si uellem commeatum, per prouinciam eius iter faciens, habere. præterea uerebar, ne, si ante, quàm ego incepta perficerem, prælium confectum esset, pium meum consilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non maior tamen, quàm Planco, fuit. itaque à Gadibus mense Aprili binos tabellarios in duas naues imposui, & tibi, & consulibus, & Octauiano scripsi, ut me faceretis certiorem, quonam modo plurimum possem prodesse reip. sed ut rationem ineo, quò die prælium Pansa commisit, eodem à Gadibus naues profectæ sunt: nulla enim post hiemem fuit ante eam diem nauigatio. & hercule longe remotus ab omni suspicione futuri ciuilis tumultus, penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. ita porro festinauit uterque confligere, tanquam nihil peius timerent, quàm ne sine maximo reip. detrimento bellum componeretur. sed si properandum fuit, nihil non summi ducis cõsilio gessisse Hirtium uideo. nam hæc mihi scribuntur ex Gallia Lepidi, & nunciantur. Pansæ exercitum concisum esse: Pansam ex uulneribus mortuum: eodem prælio Martiam legionem interijsse, & L. Fabatum, & C. Peduceum, & D. Carsulenum: Hirtiano autem prælio & quartam legionem, & omnes peræque Antonij
cæsas:

cæsas: item Hirtij quartam, cum castra quoque Antonij cepisset, à quinta legione concisam esse: ibi Hirtiũ quoque perisse, & Pontium Aquilam: dici etiam, Octauianum cecidisse: quæ si, quod dij prohibeant, uera sunt, non mediocriter doleo. Antonium turpiter Mutinæ obsessionem reliquisse, sed habere equitatum, ac legiones sub signis armatas tres, & P. Vagieni unã, inermes bene multos: Ventidium quoque se cum legione septima, octaua, nona coniunxisse: si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema, & non modo nationes, sed etiam seruitia concitaturum: Parmam direptam: L. Antonium Alpes occupasse. quæ si uera sunt; nemini nostrum cessandum est; neque expectandum, quid decernat senatus: res enim cogit, huic tanto incendio succurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi R. saluum esse uolunt: Brutum enim decem & septem cohortes, & duas non frequentes tironum legiones, quas conscripserat Antonius, habere audio. neque tamen dubito, quin omnes, qui supersint de Hirtij exercitu, confluant ad eum. nam in delectu non multum spei puto esse; præsertim cum nihil sit periculosius, quàm spatium confirmandi sese Antonio dari. anni autem tempus libertatem maiorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in uillis sunt: itaque proximis literis consilium meũ expedietur: nam neque deesse, neque superesse reip. uolo. maxime tamen doleo, adeo & longo, & infesto itinere ad me ueniri, ut die quadragesimo post, aut ultra etiam, quàm facta sunt, omnia nuncientur. Vale.

M. LEPIDVS, IMP. ITERVM, PONT. MAX. S. P. PL. Q. R.

SI uos, liberiq; uestri ualetis, bene est: ego quoque ualeo. Deos, hominesq; testor P. C. qua mente, & quo animo semper in remp. fuerim, & quàm nihil antiquius communi salute, ac libertate iudicarim. quod uobis breui probassem, nisi mihi fortuna proprium consilium extorsisset: nam exercitus cunctus consuetudinem suam in ciuibus conseruandis, communiq; pace, seditione facta, retinuit; meq; tantæ multitudinis ciuium Romanorum salutis, atque incolumitatis causam suscipere, ut uere dicam, coegit. in qua re ego uos P.C. oro, atque obsecro, ut priuatis offensionibus omissis, summæ reip. consulatis; ne'ue misericordiam nostram, exercitusq; nostri in ciuili dissensione sceleris loco ponatis. quòd si salutis omnium, ac dignitatis rationem habueritis; melius & uobis, & reip. consuletis. Data IIII. cal. Iun. à Ponte Argenteo. Valete.

M. LEPIDVS, IMP. ITERVM, PONT. MAX. M. CICERONI S. P. D.

SI uales, bene est: ego quoque ualeo. Cum audissem, Antonium cum suis copijs, præmisso L. Antonio cum parte equitatus, in prouinciam meam uenire; cum exercitu meo à cõfluente Rhodano castra moui, ac contra eos uenire institui. itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium ueni, & ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonios feci.

P. Ventidius suas legiones treis coniunxit cum eo, & ultra me castra posuit. habebat antea legionem secundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinẽ, sed inermium. equitatum habet magnum: nam omnis ex prælio integer discessit, ita ut sint amplius equitum XXX. itaque ad me complures milites, & equites ab eo transierunt: & in dies singulos eius copiæ minuuntur. Silanus, & Culeo ab eo discesserunt. nos, etsi grauiter ab his læsi eramus, quòd contra nostram uoluntatem ad Antonium ierant: tamen, nostræ humanitatis, & necessitudinis causa, eorum salutis rationem habuimus. nec tamen eorum opera utimur; neque in castris habemus; neque ulli negotio præfecimus. quod ad bellum hoc attinet, nec senatui, nec reip. deerimus. quæ postea egerimus, faciam te certiorem. Etsi omni tempore summa studia, officiaq; mutuo inter nos certatim constiterunt pro nostra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab utroque conseruata sunt: tamen non dubito, in tanto, & tam repentino motu reip. quin nonnulla de me falsis rumoribus à meis obtrectatoribus me indigna ad te delata sint, quæ tuum animum magnopere mouerent pro tuo amore in remp. ea te moderate accepisse, neque temere credendum iudicasse, à meis procuratoribus certior sum factus: quæ mihi, ut debent, gratissima sunt. memini autem & illa superiora, quæ abs tua uoluntate profecta sunt ad meam dignitatem augendam, & ornandam: quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. abs te mi Cicero magnopere peto, si meam uitam, studium diligentissime superioribus temporibus in rep. administranda, quæ

gnam ueteranorum multitudinem Romam conueniſſe iam, & ad cal. Iun. futuram multo maiorem. de te ſi dubitemus, aut uereamur; ſimus noſtri diſſimiles. ſed certe cum ipſi in tua poteſtate fuerimus; tuoq; adducti conſilio dimiſerimus ex municipijs noſtros neceſſarios; neque ſolum edicto, ſed etiam literis id fecerimus: digni ſumus, quos habeas tui conſilij participes, in ea præſertim re, quæ ad nos pertinet. quare petimus à te, facias nos certiores tuæ uoluntatis in nos: putes'ne nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus: quod uelle te, probare uix quiſquam poſſe uidetur, qui nos ſaluos, & honeſtos uelit. nos ab initio ſpectaſſe otium, nec quidquam aliud à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. fallere nemo nos poteſt, niſi tu: quod certe abeſt à uirtute tua, & fide. ſed alius nemo facultatem habet decipiendi nos: tibi enim uni credidimus, & credituri ſumus. maximo de nobis timore afficiuntur amici noſtri. quibus etſi tua fides explorata eſt; tamen illud in mentem uenit, multitudinem ueteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quàm à te retineri poſſe. reſcribas nobis ad omnia, rogamus. nam illud ualde leue eſt, ac nugatorium, ea re denunciatum eſſe ueteranis, quod de commodis eorum menſe Iunio laturus eſſes: quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum ſit, nos quieturos? non debemus cuiquam uideri nimium uitæ cupidi, cum accidere nobis nihil poſſit ſine pernicie, & confuſione omnium rerum. Vale.

BRVTVS, ET CASSIVS PRAETT. ANTONIO CONS. S. D.

Literas tuas legimus, simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterentur. nos Antoni te nulla lacessiuimus iniuria, neque miraturum credidimus, si prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto postulassemus à consule. quod si indignaris, ausos esse id facere; concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto, & Cassio tribui. nam de delectibus habitis, & pecunijs imperatis, exercitibus solicitatis, & nuncijs trans mare missis quòd te questum esse negas: nos tibi quidem credimus, optimo animo te fecisse: sed tamen neque agnoscimus quidquam eorum; & te miramur, cum hæc reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæsaris obijceres. illud uero quemadmodum ferendum sit, tute cogita; non licere prætoribus concordiæ, ac libertatis causa, per edictum de suo iure decedere, quin consul arma minetur. quorum fiducia, nihil est, quod nos terreas: neque enim decet, aut conuenit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum: neque est Antonio postulandum, ut ijs imperet, quorum opera liber est. nos si alia hortarentur, ut bellum ciuile suscitare uellemus; literæ tuæ nihil proficerent: NVLLA enim minantis auctoritas apud liberos est. sed pulchre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea re minaciter agis, ut iudicium nostrum metus uideatur. nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus etiam in libera rep. magnum, atque

te ita sentire: omnes enim tuos ad laudem impetus noui. quòd si, ut scribis, ita sentis: non magis te, quàm de te iudicium reprehendo meum. te adipiscendi magistratus leuissimi, & diuulgatissimi, si ita adipiscare, ut plerique, præpropera festinatio abducet à tantis laudibus, quibus te omnes in cœlum iure, et uere ferunt? scilicet id agitur, utrùm hac petitione, an proxima prætor fias, non ut ita de rep. mereare, omni honore ut dignissimus iudicere. utrum nescis, quàm alte ascenderis; an pro nihilo id putas? si nescis, tibi ignosco: nos in culpa sumus. sin intelligis: ulla tibi est prætura uel officio, quod pauci, uel gloria, quam omnes sequuntur, dulcior? hac de re et ego, et Caluisius, homo magni iudicij, tuiq; amantissimus, te accusamus quotidie: comitia tamen, quando ex his pendes, quantum facere possumus, quòd multis de causis reip. arbitramur conducere, in Ianuariũ mensem protrudimus. Vince igitur, et uale.

M. CICERO M. LEPIDO S. P. D.

QVòd mihi pro mea summa erga te beneuolentia magnæ curæ est, ut quamamplissima dignitate sis; moleste tuli, te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ornatus summis honoribus. Pacis inter ciues conciliandæ te cupidum esse, lætor. pacem eam si à seruitute seiungis, consules & reip. & dignitati tuæ. sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est: hoc animo scito esse omnes sanos, ut mortem seruituti anteponant. itaque sapientius, meo quidem iudi-

cio, facies, si te in istam pacificationem non interpones, quæ neque senatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. sed hæc audies ex alijs, aut certior fies literis. tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, uidebis.

M. CICERO C. TREBONIO S. D.

Quàm uellem, ad illas pulcherrimas epulas me idibus Mart. inuitasses: reliquiarum nihil haberemus. at nunc cum his tantum negotij est, ut uestrum illud diuinum in remp. beneficium nonnullam habeat querelam. quòd uero à te, uiro optimo, seductus est, tuoq; beneficio adhuc uiuit hæc pestis: interdum, quod mihi uix fas est, tibi subirascor: mihi enim negotij plus reliquisti uni, quàm præter me omnibus. ut enim primum post Antonij fœdissimum discessum senatus haberi libere potuit; ad illum animum meum reuerti pristinum, quem tu cum ciue acerrimo, patre tuo, in ore, & amore semper habuisti. nam cum senatum ad XIII. cal. Ian. tribuni pl. uocauissent; deq; alia re referrent; totam remp. sum complexus, egiq; acerrime; senatumq; iam languentem, & defessum, ad pristinam uirtutem, consuetudinemq; reuocaui, magis animi, quàm ingenij uiribus. hic dies, meaq; contentio, atque actio spem primum populo R. attulit libertatis recuperandæ. nec uero ipse postea tempus ullum intermisi de rep. non cogitandi solum, sed etiam agendi. quòd nisi res urbanas, actaq; omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem. quanquam eram maximis occupationibus impeditus. sed illa cognosces ex alijs; à me pauca, & ea summatim. Habemus

fortem senatum, consulares partim timidos, partim male sentientes. magnum damnum factum est in Seruio. L. Cæsar *optime sentit: sed, quòd auunculus est, non acerrimas dicit sententias. consules egregij: præclarus* D. Brutus: *egregius puer* Cæsar: *de quo spero equidem reliqua: hoc uero certum habeto, nisi ille ueteranos celeriter conscripsisset, legionesq; duæ de exercitu* Antonij *ad eius se auctoritatem contulissent, atque is oppositus esset terror* Antonio, *nihil* Antonium *sceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuisse. hæc tibi, etsi audita esse arbitrabar, uolui tamen notiora esse. plura scribam, si plus otij habuero.* Vale.

M. CICERO AMPIO S. D.

D*E meo studio erga salutem, et incolumitatem tuam credo te cognoscere ex literis tuorum: quibus me cumulatissime satisfecisse certo scio. nec ijs concedo, quanquam sunt singulari in te beneuolentia, ut te saluum malint, quàm ego. illi mihi, necesse est, concedant, ut tibi plus, quàm ipsi, hoc tempore prodesse possim. quod quidem nec destiti facere, nec desistam, et iam in maxima re feci, et fundamenta ieci salutis tuæ. tu fac bono animo, magnoq; sis, meq; tibi nulla re defuturum esse confidas.* Pridie non. Quint. Vale.

GALBA CICERONI S. D.

D*Ecimo septimo cal.* Maij, *quo die* Pansa *in castris* Hirtij *erat futurus, cum quo ego eram, (nam ei obuiam processeram millia passuum centũ, quo maturius ueniret)* Antonius *legiones eduxit*

duas, secundam, & quintamtrigesimam, & cohortes prætorias duas, unam suam, alteram Silani, & euocatorum partem. ita obuiam uenit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere solum arbitrabatur. sed noctu, quo tutius uenire in castra possemus, legionem Martiam, cui ego præesse solebam, & duas cohortes pretorias miserat Hirtius nobis. cum equites Antonij apparuissent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriæ potuerunt: quas sequi cœpimus coacti, quando eas retinere non poteramus. Antonius ad Forum Gallorum suas copias continebat: neque sciri uolebat, se legiones habere: tantum equitatum, & leuem armaturam ostendebat. posteaquam uidit se inuito legionem ire Pansa, sequi se, duas legiones iussit tironum. posteaquam angustias paludis, & siluarum transiuimus, acies est instructa à nobis duodecim cohortium. nondum uenerant legiones duæ, cum repente Antonius in aciem suas copias de uico produxit, & sine mora concurrit. primo ita pugnatum est, ut acrius non posset ex utraque parte pugnari. sed dexterius cornu, in quo ego eram cum Martiæ legionis cohortibus octo, impetu primo fugauerat legionem trigesimã quintam Antonij, ut amplius passus quingẽtos ultra aciem, quo loco steterat, processerit. itaque, cum equites nostrum cornu circuire uellent, recipere me cœpi, & leuem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne auersos nostros aggrederentur. interim uideo, me esse inter Antonianos, Antoniumq; post me esse aliquanto. repente equum immisi ad eam legionem tironum, quæ ueniebat ex castris, scuto reiecto. Antoniani me insequi:

nostri pila cõijcere uelle. ita, nescio quo fato, sum seruatus, quòd cito sum à nostris cognitus. in ipsa Aemilia, ubi cohors Cæsaris prætoria erat, diu pugnatum est. cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quòd ab equitatu circuibantur, quo uel plurimum ualet Antonius. cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me nouissimus cœpi ad castra. Antonius, tanquam uictor, castra putauit se posse capere. quò cum uenit, complures ibi amisit, nec egit quidquam. audita re, Hirtius cum cohortibus uiginti ueteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiásq; omnes eius deleuit, fugauitq; eodem loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea castra rediit, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit ueteranarum: nec id tamen sine aliqua iactura cohortium prætoriarum nostrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. Aquilæ duæ, signa sexaginta sunt relata Antonij. res bene gesta est. Ad XII cal. Maij, ex castris. Vale.

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S. P. D.

M*inime mirum debet tibi uideri, nihil me scripsisse de rep. posteaquam itum est ad arma: nam saltus Castulonensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrocinijs*

infestior factus est, tamen nequaquam tanta in mora est, quanta qui locis omnibus dispositi ab utraque parte scrutantur tabellarios, & retinent. itaque nisi naue perlatæ literæ essent, omnino nescirem, quid isthic fieret. nunc uero nactus occasionem, posteaquam nauigari cœptum est, cupidissime, & quàm creberrime potero, scribam ad te. Ne mouear eius sermonibus, quem, tametsi nemo est qui uidere uelit, tamen nequaquam perinde, ac dignus est, oderunt homines, periculum non est: adeo est enim inuisus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune cum illo sit: natura autem mea, & studia trahunt me ad pacis, & libertatis cupiditatem. itaque illud initium ciuilis belli sæpe defleui. cum uero non liceret mihi nullius partis esse, quia utrobique magnos inimicos habebam: ea castra fugi, in quibus plane tutum me ab insidijs inimici sciebam non futurum, compulsus eò, quò minime uolebam; ne in extremis essem, plane pericula non dubitanter adij. Cæsarem uero, quòd me in tanta fortuna, modo cognitum, uetustissimorum familiarium loco habuit, dilexi summa cum pietate, & fide. quæ mea sententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quisque maxime probarit. quod iussus sum eo tempore, id ita feci, ut appareret, inuito imperatum esse. cuius facti iniustissima inuidia erudire me potuit, quàm iucunda libertas, et quàm misera sub dominatione uita esset. ita, si id agitur, ut rursus in potestate omnia unius sint: quicunque is est, ei me profiteor inimicum: nec periculum est ullum, quod pro libertate aut refugiam, aut deprecer. sed consules neque S. C. neque literis suis

præceperant mihi, quid facerem: unas enim post id. Mart. demum à Pansa literas accepi, in quibus hortatur me, ut senatui scribam, me, & exercitum in potestate eius futurum. quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus scriberet, se consentire cum Antonio, maxime contrarium fuit: nam quibus commeatibus, inuito illo, per illius prouinciam legiones ducerem? aut, si cætera transissem, num etiam Alpes poteram transuolare, quæ præsidio illius tenerentur? adde huc, quòd perferri literæ nulla conditione potuerunt: sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur à Lepido tabellarij. illud me Cordubæ pro concione dixisse, nemo uocabit in dubium, prouinciam me nulli, nisi qui à senatu missus uenisset, traditurum. nam de legione trigesima tradenda quantas habuerim contentiones, quid ego scribam? qua tradita, quanto pro rep. infirmior futurus fuerim, quis ignorat? hac enim legione noli acrius, aut pugnacius quidquam putare esse. quare me eum existima esse, qui primum pacis cupidissimus sim, (omnes enim ciues plane studeo esse saluos) deinde qui & me, & remp. uindicare in libertatem paratus sim. Quòd familiarem meum in tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius est. inuideo illi tamen, quod ambulat, & iocatur tecum. quæres, quanti æstimem. si unquam licuerit uiuere in otio, experieris: nullum enim uestigium abs te discessurus sum. Illud uehementer admiror, non scripsisse te mihi, manendo in prouincia'ne, an ducendo exercitum in Italiam, reip. magis satisfacere possim. ego quidem, etsi mihi tutius, ac minus laboriosum est ma-

nere; tamen quia uideo tali tempore multo magis legionibus opus esse, quàm prouincijs, quæ præsertim recuperari nullo negotio possunt, constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. deinde ex literis, quas Pansæ misi, cognosces omnia: nam earum tibi exemplar misi. XVII *cal. Apr. Cordubæ.*

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S.

Balbus quæstor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, maiore argenti coacto de publicis exactionibus, ne stipēdio quidem militibus reddito, duxit se à Gadibus; & triduum tempestate retentus ad Calpen, cal. Iunij traijecit sese in regnum Bogudis, plane bene peculiatus. his rumoribus utrum Gades referatur, an Romam, (ad singulos enim nuncios turpissime consilia mutat) nondum scio. sed præter furta, & rapinas, & uirgis cæsos socios, hæc quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem, quæ C. Cæsar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum, in quatuordecim sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestris loci: quatuoruiratum sibi prorogauit: comitia biennij biduo habuit, hoc est renunciauit, quos ei uisum est: exules reduxit, non horum temporum, sed illorum, quibus à seditiosis senatus trucidatus, aut expulsus est Sex. Varo pro consule. illa uero iam ne Cæsaris quidem exemplo; quòd ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum pro consule solicitandum posuit:

& quidem, cum ageretur, fleuit, memoria rerum gestarum commotus. gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctore sese nolebat, & ad populum confugerat; primum Gallos equites immisit in populum, (coniecti enim sunt lapides in eũ; cum arriperetur Fadius) deinde abstractum defodit in ludo, & uiuum combussit; cum quidem pransus, nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum reiectis inambularet, & illi misero quiritanti, Ciuis Romanus sum, responderet, Abi nunc, populi fidem implora. bestijs uero ciues Romanos, etiam in his circulatorem quendam auctionum, notissimum hominem Hispali, quia deformis erat, obiecit. cum huiusmodi portẽto res mihi fuit. sed de illo plura coram. Nunc, quod præstat, quid me uelitis facere, constituite. tres legiones firmas habeo: quarum unam uigesimam octauam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra uenisset, denarios quingenos singulis militibus daturum, in uictoria uero eadem præmia, quæ suis legionibus: (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putauit?) incitatissimam retinui; ægre mehercule; nec retinuissem, si uno loco habuissem; utpote cum singulæ quædam cohortes seditionem fecerint. reliquas quoque legiones non destitit literis, atque infinitis pollicitationibus incitare. nec uero minus Lepidus ursit me & suis, & Antonij literis, ut legionem trigesimam mitterem sibi. itaque quem exercitum neque uendere ullis præmijs uolui, nec eorum periculorum metu, quæ uictoribus illis portendebantur,

diminuere, debetis existimare retentum, & conseruatum reip. esse; atque ita credere, quodcunque imperasſetis, facturum fuisse, si, quod iussistis, feci: nam & prouinciam in otio, & exercitum in mea potestate tenui: finibus meæ prouinciæ nusquam excessi: militem non modo legionarium, sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi; et si quos equites decedentes nactus sum, supplicio affeci. quarum rerum fructum satis magnum rep. salua tulisse me putabo. sed resp. si me satis nouisset, & maior pars senatus; maiores ex me fructus tulisset. Epistolam, quam Balbo, cum etiamnum in prouincia esset, scripsi, legendã tibi misi. etiam prætextam, si uoles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum poscito. VI. id. Iun. Cordubæ. Vale.

C. ASINIVS POLLIO M. CICERONI S. P. D.

QVo tardius certior fierem de prælijs apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios nouem dies retinuit: tametsi, tantam calamitatem reip. quamtardissime audire, optandum est, sed illis, qui prodesse nihil possunt, neque mederi. atque utinam eodem S. C. quo Plancum, & Lepidum in Italiam accersistis, me quoque iussissetis uenire. profecto non accepisset resp. hoc uulnus. quo si qui lætantur in præsentia, quia uidentur & duces, & ueterani Cæsaris partium interijsse: tamen postmodum necesse est doleant, cum uastitatem Italiæ respexerint: nam et robur, & soboles militum interijt, si quidem,

quæ nunciantur, ulla ex parte uera sunt. neque ego non uidebam, quanto usui reip. essem futurus, si ad Lepidum uenissem: omnem enim cunctationem eius discussissem, præsertim adiutore Planco. sed scribenti ad me eiusmodi literas, quas leges, & concionibus uidelicet, quas Narbone habuisse dicitur, similes, palparer, necesse erat, si uellem commeatum, per prouinciam eius iter faciens, habere. præterea uerebar, ne, si ante, quàm ego incepta perficerem, prælium confectum esset, pium meum consilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non maior tamen, quàm Planco, fuit. itaque à Gadibus mense Aprili binos tabellarios in duas naues imposui, & tibi, & consulibus, & Octauiano scripsi, ut me faceretis certiorem, quonam modo plurimum possem prodesse reip. sed ut rationem ineo, quò die prælium Pansa commisit, eodem à Gadibus naues profectæ sunt: nulla enim post hiemem fuit ante eam diem nauigatio. & hercule longe remotus ab omni suspicione futuri ciuilis tumultus, penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. ita porro festinauit uterque confligere, tanquam nihil peius timerent, quàm ne sine maximo reip. detrimento bellum componeretur. sed si properandum fuit, nihil non summi ducis cōsilio gessisse Hirtium uideo. nam hæc mihi scribuntur ex Gallia Lepidi, & nunciantur. Pansæ exercitum concisum esse: Pansam ex uulneribus mortuum: eodem prælio Martiam legionem interijsse, & L. Fabatum, & C. Peduceum, & D. Carsulenum: Hirtiano autem prælio & quartam legionem, & omnes peræque Antonij

cæsas:

cæsas: item Hirtij quartam, cum castra quoque Antonij cepisset, à quinta legione concisam esse: ibi Hirtiũ quoque perijsse, & Pontium Aquilam: dici etiam, Octauianum cecidisse: quæ si, quod dij prohibeant, uera sunt, non mediocriter doleo. Antonium turpiter Mutinæ obsessionem reliquisse, sed habere equitatum, ac legiones sub signis armatas tres, & P. Vagieni unà, inermes bene multos: Ventidium quoque se cum legione septima, octaua, nona coniunxisse: si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema, & non modo nationes, sed etiam seruitia concitaturum: Parmam direptam: L. Antonium Alpes occupasse. quæ si uera sunt; nemini nostrum cessandum est; neque expectandum, quid decernat senatus: res enim cogit, huic tanto incendio succurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi R. saluum esse uolunt: Brutum enim decem & septem cohortes, & duas non frequentes tironum legiones, quas conscripserat Antonius, habere audio. neque tamen dubito, quin omnes, qui supersint de Hirtij exercitu, confluant ad eum. nam in delectu non multum spei puto esse; præsertim cum nihil sit periculosius, quàm spatium confirmandi sese Antonio dari. anni autem tempus libertatem maiorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in uillis sunt: itaque proximis literis consilium meũ expedietur: nam neque deesse, neque superesse reip. uolo. maxime tamen doleo, adeo & longo, & infesto itinere ad me ueniri, ut die quadragesimo post, aut ultra etiam, quàm facta sunt, omnia nuncientur. Vale.

M. LEPIDVS, IMP. ITERVM, PONT. MAX. S. P. PL. Q. R.

SI uos, liberiq; uestri ualetis, bene est: ego quoque ualeo. Deos, hominesq; testor P. C. qua mente, & quo animo semper in remp. fuerim, & quàm nihil antiquius communi salute, ac libertate iudicarim. quod uobis breui probassem, nisi mihi fortuna proprium consilium extorsisset: nam exercitus cunctus consuetudinem suam in ciuibus conseruandis, communiq; pace, seditione facta, retinuit; meq; tantæ multitudinis ciuium Romanorum salutis, atque incolumitatis causam suscipere, ut uere dicam, coegit. in qua re ego uos P. C. oro, atque obsecro, ut priuatis offensionibus omissis, summæ reip. consulatis; ne'ue misericordiam nostram, exercitusq; nostri in ciuili dissensione sceleris loco ponatis. quòd si salutis omnium, ac dignitatis rationem habueritis; melius & uobis, & reip. consuletis. Data IIII. cal. Iun. à Ponte Argenteo. Valete.

M. LEPIDVS, IMP. ITERVM, PONT. MAX. M. CICERONI S. P. D.

SI uales, bene est: ego quoque ualeo. Cum audissem, Antonium cum suis copijs, præmisso L. Antonio cum parte equitatus, in prouinciam meam uenire; cum exercitu meo à cõfluente Rhodano castra moui, ac contra eos uenire institui. itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium ueni, & ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonios feci.

P. Ventidius suas legiones treis coniunxit cum eo, & ultra me castra posuit. habebat antea legionem secundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinẽ, sed inermium. equitatum habet magnum: nam omnis ex prælio integer discessit, ita ut sint amplius equitum XXX. *itaque ad me complures milites, & equites ab eo transierunt: & in dies singulos eius copiæ minuuntur.* Silanus, & Culeo *ab eo discesserunt. nos, etsi grauiter ab his læsi eramus, quòd contra nostram uoluntatem ad* Antonium *ierant: tamen, nostræ humanitatis, & necessitudinis causa, eorum salutis rationem habuimus. nec tamen eorum opera utimur; neque in castris habemus; neque ulli negotio præfecimus. quod ad bellum hoc attinet, nec senatui, nec reip. deerimus. quæ postea egerimus, faciam te certiorem.* Etsi *omni tempore summa studia, officiaq́; mutuo inter nos certatim constiterunt pro nostra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab utroque conseruata sunt: tamen non dubito, in tanto, & tam repentino motu reip. quin nonnulla de me falsis rumoribus à meis obtrectatoribus me indigna ad te delata sint, quæ tuum animum magnopere mouerent pro tuo amore in remp. ea te moderate accepisse, neque temere credendum iudicasse, à meis procuratoribus certior sum factus: quæ mihi, ut debent, gratissima sunt. memini autem & illa superiora, quæ abs tua uoluntate profecta sunt ad meam dignitatem augendam, & ornandam: quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. abs te mi* Cicero *magnopere peto, si meam uitam, studium diligentissime superioribus temporibus in rep. administranda, quæ*

Lepido digna sunt, perspecta habes, ut patria, aut eo ampliora reliquo tempore expectes, & proinde tua auctoritate me tuendum existimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. XII cal. Iun. ex castris, ex Ponte Argenteo.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD BRVTVM, ET ALIOS, LIBER XI.

D. BRVTVS M. BRVTO, ET C. CASSIO S. D.

Quo in statu simus, cognoscite. Heri uesperi apud me Hirtius fuit: qua mente esset Antonius, demonstrauit, pessima scilicet, & infidelissima: nam se neque mihi prouinciam dare posse aiebat, neque arbitrari, tuto in urbe esse quenquam nostrũ: adeo esse militum concitatos animos, & plebis: quod utrunque esse falsum, puto uos animaduertere; atque illud esse uerum, quod Hirtius demonstrabat, timere eum, ne, si mediocre auxilium dignitatis nostræ habuissemus, nullæ partes ijs in rep. relinquerẽtur. cum in his angustijs uersarer, placitum est mihi, ut postularem legationem liberam mihi, reliquisq; nostris, ut aliqua causa proficiscendi honesta quæreretur. hoc se impetraturum pollicitus est: nec tamen impetraturum confido: tanta est hominum insolentia, & nostri insectatio. ac si dederint, quod petimus; tamen paulo post futu-

rum puto, ut hostes iudicemur, aut aqua, et igni nobis interdicatur. Quid ergo est, inquis, tui consilij? Dádus est locus fortunæ. cedendū ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquò terrarum arbitror. si melior casus fuerit, reuertemur Romā; si mediocris, in exilio uiuemus; si pessimus, ad nouissima auxilia descendemus. succurret fortasse hoc loco alicui uestrum, cur nouissimū tempus expectemus potius, quàm nunc aliquid moliamur. quia, ubi consistamus, non habemus, præter Sex. Pompeium, et Bassum Cæciliū: qui mihi uidentur hoc nuncio de Cæsare allato firmiores futuri. satis in tempore ad eos accedemus, ubi, quid ualeant, scierimus. pro Cassio, & te, si quid uelitis me recipere, recipiam: postulat enim hoc Hirtius, ut faciam. rogo uos, quamprimum mihi rescribatis: nam non dubito, quin de his rebus ante horam quartam Hirtius me certiorē sit facturus. quem in locum conuenire possimus, quò me uelitis uenire, rescribite. Post nouissimum Hirtij sermonem, placitū est mihi postulare, ut liceret nobis esse Romæ publico præsidio: quod illos nobis concessuros non puto: magnā enim inuidiam ijs faceremus. nihil tamen non postulandum putaui, quod æquum esse statuerē. Valete.

M. BRVTVS, ET C. CASSIVS PRAETT. M. ANTONIO CONS. S. P. D.

De tua fide, & beneuolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non conscripsissemus hæc tibi: quæ profecto, quando istum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, ma-

gnam ueteranorum multitudinem Romam conuenisse iam, & ad cal. Iun. futuram multo maiorem. de te si dubitemus, aut uereamur; simus nostri dissimiles. sed certe cum ipsi in tua potestate fuerimus; tuoq; adducti consilio dimiserimus ex municipijs nostros necessarios; neque solum edicto, sed etiam literis id fecerimus: digni sumus, quos habeas tui consilij participes, in ea præsertim re, quæ ad nos pertinet. quare petimus à te, facias nos certiores tuæ uoluntatis in nos: putes'ne nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus: quod uelle te, probare uix quisquam posse uidetur, qui nos saluos, & honestos uelit. nos ab initio spectasse otium, nec quidquam aliud à libertate communi quæsisse, exitus declarat. fallere nemo nos potest, nisi tu: quod certe abest à uirtute tua, & fide. sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos: tibi enim uni credidimus, & credituri sumus. maximo de nobis timore afficiuntur amici nostri. quibus etsi tua fides explorata est; tamen illud in mentem uenit, multitudinem ueteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quàm à te retineri posse. rescribas nobis ad omnia, rogamus. nam illud ualde leue est, ac nugatorium, ea re denunciatum esse ueteranis, quòd de commodis eorum mense Iunio laturus esses: quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit, nos quieturos? non debemus cuiquam uideri nimium uitæ cupidi, cum accidere nobis nihil possit sine pernicie, & confusione omnium rerum. Vale.

BRVTVS, ET CASSIVS PRAETT.
ANTONIO CONS. S. D.

LIteras tuas legimus, ſimillimas edicti tui, con= tumelioſas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterentur. nos Antoni te nulla laceſ= ſiuimus iniuria, neque miraturum credidimus, ſi præ= tores, & ea dignitate homines, aliquid edicto poſtulaſ= ſemus à conſule. quòd ſi indignaris, auſos eſſe id facere; concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto, & Caſſio tribui. nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſolicitatis, & nunciis trans mare miſſis quòd te queſtum eſſe negas: nos tibi quidem cre= dimus, optimo animo te feciſſe: ſed tamen neque agno= ſcimus quidquam eorum; & te miramur, cum hæc re= ticueris, non potuiſſe continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris obiiceres. illud uero quemadmo= dum ferendum ſit, tute cogita; non licere prætoribus concordiæ, ac libertatis cauſa, per edictum de ſuo iure decedere, quin conſul arma minetur. quorum fiducia, nihil eſt, quod nos terreas: neque enim decet, aut con= uenit nobis, periculo ulli ſubmittere animum no= ſtrum: neque eſt Antonio poſtulandum, ut iis imperet, quorum opera liber eſt. nos ſi alia hortarentur, ut bel= lum ciuile ſuſcitare uellemus; literæ tuæ nihil profi= cerent: NVLLA enim minantis auctoritas apud li= beros eſt. ſed pulchre intelligis, non poſſe nos quoquam impelli; & fortaſſis ea re minaciter agis, ut iudicium noſtrum metus uideatur. nos in hac ſententia ſumus, ut te cupiamus etiam in libera rep. magnum, atque

honestum esse: uocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluris nostram libertatem, quàm tuam amicitiam æstimemus. tu etiam atque etiam uide, quid suscipias, quid sustinere possis: neque, quandiu uixerit Cæsar, sed quàm non diu regnarit, fac cogites. Deos quæsumus, consilia tua reip. salutaria sint, ac tibi: si minus, ut salua, atque honesta rep. tibi quamminimum noceant, optamus. Pridie non. Sex.

D. BRVTVS IMP. M. CICERONI S.

SI de tua in me uoluntate dubitarem, multis à te uerbis peterem, ut dignitatè meam tuerere: sed profecto est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curæ. Progressus sum ad inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quàm cupiens militibus satisfacere, firmosq; eos ad tuendas nostras res efficere: quod mihi uideor consecutus: nam & liberalitatem nostram, & animum sunt experti: cum omnium bellicosissimis bellum gessi. multa castella cepi, multa uastaui. non sine causa ad senatum literas misi. adiuua nos tua sententia. quod cum facies, ex magna parte communi commodo inserulieris. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S.

LVpus, familiaris noster, cũ à te uenisset, ũcq; Romæ quosdã dies commoraretur; ego eram in ijs locis, in quibus maxime me tuto esse arbitrabar. eo factum est, ut ad te Lupus sine meis literis

rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romã autem ueni ad V. id. Dec. nec habui quidquam antiquius, quàm ut Pansam statim conuenirem: ex quo ea de te cognoui, quæ maximè optabam. quare hortatione tu quidem non eges, si ne illa quidem in re, quæ à te gesta est post hominum memoriam maxima, hortatorem desiderasti: illud tamen breuiter significandum uidetur, populum R. omnia à te expectare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem spem ponere. tu, si dies, noctesq; memineris (quod te facere certo scio) quantam rem gesseris; non obliuiscere profecto, quantæ tibi etiam nunc gerendæ sint: si enim iste prouinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui ante, quàm illum intellexi non modo aperte, sed etiam libenter cum rep. bellum gerere; spem reliquam nullam uideo salutis. quamobrẽ te obsecro iisdem precibus, quibus senatus populusq; R. ut in perpetuum remp. dominatu regio liberes: ut principiis consentiant exitus. tuum est hoc munus, tuæ partes. à te hoc ciuitas, uel omnes potius gentes non expectant solum, sed etiam postulant. quanquam, cũ hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar ea pluribus uerbis: faciam illud, quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudẽ, et gloriam pertinebunt. quamobrem uelim, tibi ita persuadeas, me tum reip. causa, quæ mihi uita mea carior est; tum quòd tibi ipsi faueam, tuamq; dignitatem amplificari uelim, tuis optimis consiliis, amplitudini, gloriæ nullo loco defuturum. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S.

LVpus noster, cum Romam sexto die Mutina uenisset, postridie me mane conuenit, tuaq; mihi mandata diligentissime exposuit, & literas reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas: eodem tempore existimo, te mihi meam dignitatem commendare: quam mehercule non habeo tua cariorem. quare mihi gratissimum facies, si exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec consilium, nec studium meum defuturum. Cum tribuni pl. edixissent, senatus adesset ad XIII cal. Ian. haberentq; in animo de præsidio consulum dess. referre: quanquam statueram, in senatum ante Cal. Ian. non uenire; tamen cum eo die ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi, aut ita haberi senatum, ut de tuis diuinis in remp. meritis sileretur, (quod factum esset, nisi ego uenissem) aut, etiam si quid honorifice de te diceretur, me non adesse. itaque in senatum ueni mane: quod cum esset animaduersum, frequentissimi senatores conuenerunt. quæ de te in senatu egerim, quæ in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoscere. illud tibi persuadeas uelim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ est per se amplissima, summo semper studio suscepturum, & defensurum. quod quanquam intelligo me cum multis esse facturum, tamen appetam huius rei principatum. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S.

Cvm adhibuisset domi meæ Lupus me, & Libonem, et Seruium, consobrinum tuum; quæ mea fuerit sententia, cognosse te ex Cn. Seio arbitror, qui nostro sermoni interfuit. reliqua, quanquam statim Seium Græceius est subsecutus, tamen ex Græceio poteris cognoscere. caput autem est hoc, quod te diligentissime percipere, & meminisse uelim, ut ne in libertate, & salute populi R. conseruanda auctoritatem senatus expectes nondum liberi; ne & tuum factum condemnes, (nullo enim publico consilio remp. liberasti: quo est etiam res illa maior, & clarior) & adolescentem, uel puerum potius Cæsarem iudices temere fecisse, qui tantam causam publicam priuato consilio susceperit; denique homines rusticos, sed fortissimos uiros, ciuesq; optimos, dementes fuisse iudices, primum milites ueteranos, commilitones tuos; deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ suum consulem hostem iudicauerunt, seq; ad salutem reip. defendendam contulerunt. uoluntas senatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. postremo suscepta tibi causa iam bis est, ut non sit integrum; primum idibus Mart. deinde proxime, exercitu nouo, & copijs comparatis. quamobrem ad omnia ita paratus, atque animatus esse debes, non ut nihil facias, nisi iussus; sed ut ea geras, quæ ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S.

E O tempore Polla tua misit, ut ad te, si quid uellem, darem literarum, cum, quid scriberem, nō habebam: omnia enim erant suspensa propter expectationem legatorum. qui quid egissent, nihil dum nunciabatur. hæc tamen scribenda existimaui: primum, senatum populumq; R. de te laborare non solum salutis suæ causa, sed etiam dignitatis tuæ: admirabilis est enim quædam tui nominis caritas, amorq; in te singularis omnium ciuium: ita enim sperant, atque confidunt, ut antea rege, sic hoc tempore regno te remp. liberaturum. Romæ delectus habetur, totaq; Italia: si hic delectus appellandus est, cum ultro se offerunt omnes; tantus ardor animos hominum occupauit desiderio libertatis, odioq; diutinæ seruitutis. De reliquis rebus à te iam expectare literas debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Cæsar meus: quos spero breui tempore societate uictoriæ tecum copulatos fore. Reliquum est, ut de me id scribam, quod te ex tuorum literis & spero, & malo cognoscere; me neque deesse ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuæ. Fac ualeas.

D. BRVTVS M. CICERONI S. D.

P Ansa amisso, quantum detrimenti resp. acceperit, non te præterit, nunc auctoritate, & prudentia tua prospicias oportet, ne inimici nostri, consulibus sublatis, sperent se conualescere posse. ego, ne consistere possit in Italia Antonius, dabo operā.

confestim. utrunque me præstaturum spero, ne aut Ventidius elabatur, aut Antonius in Italia moretur. in primis rogo te, ad hominem uentosissimum, Lepidum mittas, ne bellum nobis redintegrare possit, Antonio sibi coniuncto. nam de Pollione Asinio, puto te perspicere, quid sit facturus. multæ, & bonæ, & firmæ sunt legiones Lepidi, & Asinij. neque hæc iccirco tibi scribo, quod te non eadem animaduertere sciam, sed quod mihi persuasissimum est, Lepidum recte facturum nunquam, si forte uobis id de hoc dubium est. Plancum quoque confirmetis, oro: quem spero pulso Antonio reip. non defuturum. si se Alpeis Antonius traiecerit, constitui præsidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certiorem. IIII. cal. Maij, ex castris, Rhegij.

D. BRVTVS M. CICERONI S. D.

Non mihi remp. plus debere arbitror, quàm me tibi. gratiorem me esse in te posse, quàm isti peruersi sint in me, exploratum habes: si tamen hæc temporis uideantur dici causa, malle me tuum iudicium, quàm ex altera parte omniū istorum; tu enim à certo sensu, & uero iudicas de nobis: quod isti ne faciant, summa maleuolentia, & liuore impediuntur. interpellent me, quo minus honoratus sim; dum ne interpellent, quo minus resp. à me commode administrari possit. quæ quanto sit in periculo, quàm potero breuissime exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus consulum, quantamq; cupiditatem hominibus inijciat uacuitas, non te fugit. satis me multa scripsisse,

quæ literis commendari possint, arbitror: scio enim, cui scribam. reuertor nunc ad Antonium. qui ex fuga cum paruulam manum peditum haberet inermium; ergastula soluendo, omneq; genus hominum arripiendo, satis magnum numerũ uidetur effecisse. huc accessit manus Ventidij: quæ trans Appeninum itinere facto difficillimo, ad Vada peruenit, atque se ibi cum Antonio coniunxit. est numerus ueteranorum, & armatorum satis frequens cum Ventidio. consilia Antonij hæc sint, necesse est, aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur: aut Appennino, Alpibusq; se teneat; & decursionibus per equites, quos habet multos, uastet ea loca, in quæ incurrerit: aut rursus se in Etruriam referat, quòd ea pars Italiæ sine exercitu est. quòd si me Cæsar audisset, atque Appeninum transisset: in tantas angustias Antonium compulissem, ut inopia potius, quàm ferro, cõficeretur. sed neque Cæsari imperari potest: nec Cæsar exercitui suo. quod utrunque pessimum est. cum hæc talia sint: quo minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, ut supra scripsi, non impedio: hæc quemadmodum explicari possint, aut, à te cum explicabuntur, ne impediantur, timeo. alere iam milites non possum. cum ad remp. liberandam accessi, HS mihi fuit pecuniæ CCCC amplius. tantum abest, ut meæ rei familiaris liberum sit quidquam, ut meos iam omnes amicos ære alieno obstrinxerim. septenum numerum legionum alo; qua difficultate, tu arbitrare. non, si Varronis thesauros haberem, sustinere sumptum possem. cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem. Tu me amabis, ita, si hoc idem me in te fa-

cere senseris. III non. Maij, ex castris, Dertone. Vale.

D. BRVTVS, IMP. CONS. DES.
M. CICERONI S. D.

Eodem exemplo literæ à te mihi redditæ sunt, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere existimo, quantum persoluere difficile est. Scripsi tibi, quæ hic gererentur. in itinere est Antonius: ad Lepidum proficiscitur: ne de Planco quidem spem adhuc abiecit, ut ex libellis eius animaduerti, qui in me inciderunt. in quibus, quos ad Asinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, scribebat. ego tamen non habui ambiguum, & statim ad Plancum misi: & biduo ab Allobrogibus, & totius Galliæ legatos expecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quæ isthic opus erunt administrari, prospicies, ut ex tua uoluntate, reiq; pub. commodo fiant. maleuolentiæ hominum in me, si poteris, occurres: si non poteris, hoc te consolabere, quòd me de statu meo nullis cõtumelijs deterrere possunt. Pridie non. Maij, ex castris, finibus Statiellensium.

M. CICERO D. BRVTO, IMP.
CONS. DES. S. D.

Tres uno die à te accepi epistolas: unam breuẽ, quam Flacco Volumnio dederas; duas pleniores, quarum alteram tabellarius T. Vibij attulit, alterã ad me misit Lupus. ex tuis literis, et ex Græceij oratione non modo non restinctũ bellum, sed etiam inflammatum uidetur. non dubito autem pro tua sin-

gulari prudentia, quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus sit Antonius, omnia illa tua praeclara in remp. merita ad nihilum esse uentura: ita enim Romam erat nunciatum, ita persuasum omnibus, cum paucis inermibus, perterritis metu, fracto animo fugisse Antoniū. qui si ita se habet, ut, quemadmodum audiebā de Graeceio, confligi cum eo sine periculo non possit: non ille mihi fugisse à Mutina uidetur, sed locum belli gerendi mutasse. itaque homines alij fracti sunt, nonnulli etiam queruntur, quòd persecuti non sitis. opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. omnino EST hoc populi, maximeq; nostri, in eo potissimum abuti libertate, per quem eam consecutus sit. sed tamen prouidendum est, ne qua iusta querela esse possit. res sic se habet. is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit. hoc quam habeat uim, te existimare malo, quàm me apertius scribere. Vale.

D. BRVTVS, IMP. CONS. DES.
M. CICERONI S.

I Am non ago tibi gratias: cui enim re uix referre possum, huic uerbis non patitur res satisfieri. Attendere te uolo, quae in manibus sunt: qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas literas diligenter legeris. sequi confestim Antonium his de causis Cicero non potui. eram sine equitibus, sine iumentis. Hirtium perijsse nesciebam. Caesari non credebam prius, quàm conuenissem, & collocutus essem. hic dies hoc modo abijt. postridie mane à Pansa sum accersitus Bononiam. cum in itinere essem, nunciatum

mihi

mihi est, eum mortuum esse. recurri ad meas copiolas: sic enim uere eas appellare possum. sunt extenuatissimæ, & inopia omnium rerum pessime acceptæ. biduo me Antonius antecessit, itinere multo maiore fugiens, quàm ego sequens: ille enim ijt passim, ego ordinatim. quacunque iuit, ergastula soluit, homines arripuit. constitit nusquã prius, quàm ad Vada uenit: quem locum uolo tibi esse notum. iacet inter Appenninum, & Alpes, impeditissimus ad iter faciendum. cum abessem ab eo millia passuum triginta, & se iam Ventidio coniunxisset; concio eius ad me est allata; in qua petere cœpit à militibus, ut se trans Alpes sequerentur: sibi cũ M. Lepido conuenire. succlamatum est, & frequenter à militibus Ventidianis, (nam suos ualdequam paucos habet) sibi aut in Italia pereundum esse, aut uincendum. etiam orare cœperunt, ut Pollentiam iter facerent. cũ sustinere eos non posset, in posterum diem iter suum contulit. hac re mihi nunciata, statim quinque cohortes Pollentiã præmisi, meumq; iter eò contuli. hora ante præsidium meum Pollentiam uenit, quàm Trebellius cum equitibus. sanequam sum gauisus: in hoc enim uictoriam puto consistere. in spem uenerãt, quòd neque Planci quatuor legiones omnibus suis copijs pares arbitrabantur: neque ex Italia tam celeriter exercitum traijci posse credebant. quos ipsi adhuc satis arroganter Allobroges, equitatusq; omnis, qui eò præmissus erat à nobis, sustinebant; nostroq; aduentu sustineri facilius posse confidimus. tamen si quo etiam casu Isaram se traiecerint; ne quid detrimenti reip. iniungãt, summa à nobis dabitur opera. uos magnum animum, opti-

mamq; spem de summa rep. habere uolumus, cum & nos, & exercitus nostros singulari concordia coniunctos, ad omnia pro uobis uideatis paratos. sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareq; operam, ut quamparatissimi ab exercitu, reliquisq; rebus pro uestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium confligamus. qui quidem eas copias, quas diu simulatione reip. compararant, subito ad patriae periculum converterunt.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

MIrabiliter mi Brute lætor, mea consilia, measq; sententias à te probari de decemuiris, de adornando adolescente. sed quid refert? mihi crede, homini non glorioso, plane iã Brute frigeo: ὄργανον enim erat meum senatus: id est iam dissolutum. tantã spem attulerat exploratæ uictoriæ tua præclara Mutina eruptio, fuga Antonij conciso exercitu, ut omnium animi relaxati sint, meæq; illæ uehementes contẽtiones tanquam σκιαμαχίαι esse uideantur. sed ut ad rem redeam: legionem Martiam, & quartam negant, qui illas norunt:, ulla conditione ad te posse perduci. Pecuniæ, quàm desideras, ratio potest haberi, eaq; habebitur. De Bruto accersendo, Cæsareq; ad Italiæ præsidium tenendo, ualde tibi assentior: sed, ut scribis, habes obtrectatores: quos equidem facillime sustineo, sed impediunt tamen. ex Africa legiones expectantur: sed bellum isthic renatũ homines mirantur. nihil tam præter spem unquam: nam die tuo natali uictoria nunciata, in multa secula uidebamus remp. liberatam. noui

timores retexunt superiora. scripsisti autem ad me iis, quas idib. Maij dedisti, modo te accepisse à Planco literas, non recipi à Lepido Antonium. id si ita est, omnia faciliora: sin aliter, magnum negotium: cuius exitũ ne extimescam, tuæ partes sunt. ego plus, quàm feci, facere non possum. te tamen, id quod spero, omnium maximum, & clarissimum uidere cupio. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

Etsi mihi tuæ literæ iucundissimæ sunt: tamẽ iucundius fuit, quòd in summa occupatione tua Plãco collegæ mandasti, ut te mihi per literas excusaret. quod fecit ille diligenter. mihi autem nihil amabilius officio tuo, et diligentia. Cõiunctio tua cum collega, concordiaq; uestra, quæ literis cõmunibus declarata est, senatui, populoq; R. gratissima accidit. quod superest, perge mi Brute, & iam non cũ aliis, sed tecum ipse certa. plura scribere nõ debeo, præsertim ad te, quo magistro breuitatis uti cogito. Literas tuas uehementer expecto, et quidem tales, quales maxime opto.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

Permagni interest, quo tibi hæc tẽpore epistola reddita sit; utrum cum solicitudinis aliquid haberes; an cũ ab omni molestia uacuus esses. itaque ei præcepi, quem ad te misi, ut tempus obseruaret epistolæ tibi reddendæ. nã quemadmodum coram, qui ad nos intempestiue adeunt, molesti sæpe sunt: sic epistolæ offendunt, non loco redditæ. si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit; & ille, cui mãda-

uel, satis scite, & commode tempus ad te cepit adeundi: confido me, quod uelim, à te facile impetraturum. L. Lamia præturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. magna uetustas, magna consuetudo intercedit: quodq; plurimum ualet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. magno præterea beneficio eius, magnoq; merito sum obligatus: nam Clodianis tẽporibus, cum equestris ordinis princeps esset, proq; mea salute acerrime propugnaret, à Gabinio consule relegatus est: quod ante id tempus ciui Romano Romæ contigit nemini. hoc cum populus R. meminerit, me ipsum non meminisse turpissimum est. quapropter persuade tibi mi Brute, me petere præturam. quanquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est, usus magnificentissimo munere ædilicio: tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. nunc si me tanti facis, quanti certe facis; quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. non tenebo te pluribus. ponam in extremo, quod sentio. nihil est Brute, cum omnia à te expectem, quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

LAmia uno omnium familiarissime utor. magna eius in me, non dico officia, sed merita, eaq; sunt populo R. notissima. is, magnificentissimo munere ædilitatis perfunctus, petit præturam: omnesq; intelligunt, nec dignitatem ei deesse, nec gratiam. sed is ambitus extare uidetur, ut ego omnia pertimescam, totamq; petitionem Lamiæ mihi sustinendam

putem. in ea re quantum me possis adiuuare, facile perspicio: nec uero, quantum mea causa uelis, dubito. uelim igitur mi Brute tibi persuadeas, nihil me maiore studio à te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quàm si omnibus tuis opibus, omni studio Lamiã in petitione iuueris. quod ut facias, uehemẽter te rogo. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

Etsi ex mandatis, quæ Galbæ, Volumnioq; ad senatum dedisti, quid timendum, suspicandumq; putares, suspicabamur: tamen timidiora mãdata uidebantur, quàm erat dignum tua, populiq; R. uictoria. senatus autem mi Brute fortis est, & habet fortes duces. itaque moleste ferebat, se à te, quem omnium, quicunque fuissent, fortissimum iudicaret, timidum, atque ignauum iudicari. etenim cum, te incluso, spem maximã omnes habuissent in tua uirtute, florente Antonio: quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? nec uero Lepidum timebamus: quis enim esset, qui illum tam furiosum arbitraretur, ut, qui in maximo bello pacem uelle se dixisset, is in optatissima pace bellum reip. indiceret? nec dubito, quin tu plus prouideas. sed tamen tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renouatio timoris magnam molestiam afferebat. quare uelim equidem, id quod spero, ut plane abiectus, & fractus sit Antonius. sin aliquid uirium forte collegerit: sentiet, nec senatui consilium, nec populo R. uirtutem deesse, nec reip. te uiuo imperatorem. XIIII cal. Iun. Vale.

D. BRVTVS M. CICERONI S. D.

A D senatũ quas literas misi, uelim, prius perlegas: & , si qua tibi uidebuntur, commutes. necessario me scripsisse, ipse animaduertes: nam cum putarem quartam & Martiam legiones mecum futuras, ut Druso, Pauloq; placuerat, uobis assentientibus; minus de reliquis rebus laborãdum existimaui: nunc uero cum sim cum tironibus egentissimis; ualde & meam, & uestrã uicem timeam, necesse est. Vecetini me, & M. Brutum præcipue obseruant. his ne quam patiare iniuriã fieri in senatu uernarum causa, à te peto: causam habent optimam, officium in remp. summum, genus hominum aduersariorum seditiosum, & inertissimum. XII cal. Iun. Vercellis.

D. BRVTVS IMP. M. CICERONI S. D.

Q Vod pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaq; officia cogunt, ut timeam: sæpe enim mihi cũ esset dictum, neque à me contemptum, nouissime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narrauit mihi, apud Cæsarẽ se fuisse, multumq; sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sane de te questum, nisi dictum, quòd diceret te dixisse laudandum adolescentem, ornandum, tollendum; se non esse cõmissurum, ut tolli possit. hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. ueteranos uero pessime loqui, uolebat Labeo me credere, & tibi ab ijs instare periculum, maximeq; indignari, quòd in decemuiris neque Cæsar, neque

ego habiti essemus, atque omnia ad uestrum arbitrium essent collata. hæc cum audissem, & iam in itinere essem, committendum non putaui, prius ut Alpes transgrederer, quàm, quid isthic ageretur, scirem. nam de tuo periculo, crede mihi, iactatione uerborum, & denunciatione periculi sperare eos, te perterrefacto, adolescente impulso, posse magna consequi præmia; & totam istam cantilenam ex hoc pendere, ut quamplurimum lucrifaciant. neque tamen non te cautum esse uolo, & insidias uitantem: nihil enim tua mihi uita potest esse iucundius, neque carius. illud uide, ne timendo, magis timere cogare: & quibus rebus potest occurri ueteranis, occurras: primum quod desiderant de decemuiris, facias: deinde de præmijs, si tibi uidetur, agros militum eorum, qui cum Antonio ueterani fuerunt, his dandos censeas ab utrisque nostrum: de nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ: senatum de ea re constituturum. quatuor legionibus ijs, quibus agros dandos censuistis, uideo facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. æqualiter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. hæc me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otij, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi ualde necesse fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturũ ad omnes casus, & impetus hominum. de exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. ad has literas statim mihi rescribe, tuorumq; aliquem mitte, si quid reconditum magis erit, meq; scire opus esse putaris. Vale. VII cal. Iun. Eporædia.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S.

D Ii isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt: quid? tu illum tecum solum, aut cum Cæsare; qui neminem prætermiserit, quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit? te tamen mi Brute sic amo, ut debeo, quòd istud, quidquid esset, nugarum me scire uoluisti: signum enim magnum amoris dedisti. Nam quod idem Segulius ait, ueteranos queri, quòd tu & Cæsar in decemuiris non essetis: utinam ne ego quidem essem: quid enim molestius? sed tamen, cum ego sensissem, de ijs, qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere: ijdem illi, qui solent, reclamarunt. itaque excepti etiam estis, me uehementer repugnante. quocirca Segulium negligamus, qui res nouas quærit: non quo ueterem comederit: nullam enim habuit: sed hanc ipsam recentem nouam deuorauit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso non facias, id pro me facere, ut de me timeas aliquid: omni te uir optime, mihiq; carissime Brute de me metu libero. ego enim, quæ prouideri poterunt, non fallar in ijs: quæ cautionem non habebunt, de ijs non ita ualde laboro: sim etenim impudens, si plus postulem, quàm homini à rerum natura tribui potest. Quod mihi præcipis, ut caueam, ne timendo magis timere cogar: & sapienter, & amicissime præcipis. sed uelim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere uirtutis, ut nũquam extimescas, nunquam perturbere; me huic tuæ uirtuti proxime accedere. quamobrem neque metuam quid-

quã, & cauebo omnia. sed uide, ne tua iam mi Brute culpa futura sit, si ego quidquam timeam: tuis enim opibus, & consulatu tuo, etiam si timidi essemus, tamen omnem timorem abijceremus; præsertim cum persuasum omnibus esset, mihiq; maxime, nos à te unice diligi. Consilijs tuis, quæ scribis, de quatuor legionibus, deq; agris assignandis ab utrisque uestrum, uehementer assentior. itaque cum quidam de collegis nostris agrariam curationẽ ligurirent, disturbaui rem, totamq; uobis integram reseruaui. si quid erit occultius, &, ut scribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Vale. Pridie non. Iun.

M. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

Cum App. Claudio C. F. summa mihi necessitudo est, multis eius officijs, & meis mutuis constituta. peto à te maiorem in modum, uel humanitatis tuæ, uel mea causa, ut eum auctoritate tua, quæ plurimum ualet, conseruatum uelis. uolo te, cum fortissimus uir cognitus sis, etiam clementissimum existimari. magno tibi erit ornamento, nobilissimum adolescentem beneficio tuo esse saluum. cuius quidem causa hoc melior debet esse, quod pietate adductus, propter patris restitutionẽ se cum Antonio coniunxit. quare etsi minus ueram causam habebis, tamẽ uel probabilem aliquam poteris inducere. nutus tuus potest hominem summo loco natũ, summo ingenio, summa uirtute, officiosissimum præterea, et gratissimum, incolumẽ in ciuitate retinere. quod ut facias, ita à te peto, ut maiore studio, magis'ue ex animo petere nõ possim. Vale.

D. BRVTVS M. CICERONI S. D.

Nos hic ualemus recte: & quo melius ualeamus, operam dabimus. Lepidus commode de nobis sentire uidetur. omni timore deposito, debemus libere reip. consulere. quòd si omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus proprijs reip. ualentibus, magnum animum habere debebas, quem & semper habuisti, & nunc fortuna adiuuante, augere potes. Quæ tibi superioribus literis mea manu scripsi, terrendi tui causa homines loquuntur. si frenũ momorderis; peream, si te omnes, quotquot sunt, conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi ut antea scripsi, dum mihi à te literæ ueniant, in Italia morabor. Vale. VIII cal. Iun. Eporædia.

M. CICERO D. BRVTO S. D.

Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarũ literarum: nunc mihi loquax esse uideor. te igitur imitabor. quàm multa. quàm paucis, Te recte ualere, operamq; dare, ut quotidie melius: Lepidum commode sentire: tribus exercitibus quiduis nos oportere confidere. si timidus essem, tamen ista epistola mihi omnem metum abstersisses. sed, ut mones, frenũ momordi: etenim, qui te incluso omnem spem habuerim in te; quid nunc putas? cupio iam uigiliam meam Brute tibi tradere, sed ita, ut ne desim constantiæ meæ. Quod scribis in Italia te moraturum, dum tibi literæ meæ ueniant: si per hostem licet, non erraris: multa enim Romæ. sin aduentu tuo bellum confici potest: ni-

hil sit antiquius. Pecunia, expeditissima quæ erat, tibi decreta est. habes amantissimum Seruilium. nos non desumus. Vale. VIII id. Iun.

M. CICERO D. BRVTO S. D.

EXpectanti mihi tuas quotidie literas Lupus noster subito denunciauit, ut ad te scriberem, si quid uellem. ego autem etsi, quid scriberé, non habebam, (acta enim ad te mitti sciebam: inanem autem sermonem literarum tibi iniucundum esse audiebam) breuitatem secutus sum te magistro. scito igitur, in te, & in collega spem omnem esse. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum præcipis, priuatis literis ad bellum commune uocare non desino: qui utinam iam adesset: intestinum urbis malum, quod est non mediocre, minus timeremus. sed quid ago? non imitor λακωνισμὸν tuum. altera iam pagella procedit. uince, & uale. XIIII cal. Quint.

D. BRVTVS IMP. M. CICERONI S. D.

IN maximo meo dolore hoc solatio utor, quòd intelligunt homines, nō sine causa me timuisse ista, quæ acciderunt. deliberent, utrum traijciant legiones ex Africa, nec'ne, & ex Sardinia: Brutum accersant, nec'ne: mihi stipendiū dent, an non, decernant. ad senatū literas misi. crede mihi, nisi ista omnia ita fiunt, queadmodum scribo, magnum nos omnes adituros periculum. rogo te, uidete, quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducát, & fide opus est, et celeritate. Vale. III no. Iun. ex castris.

M. CICERO C. MATIO S. D.

N*On dum satis constitui, molestiæ'ne plus, an uoluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo tum plenus officij, tũ utriusque nostrum amantissimus. nam cum in Tusculanum uesperi uenissem; postridie ille ad me, non dum satis firmo corpore cum esset, mane uenit. quem cum obiurgarem, quòd parum ualetudini parceret: tum ille, nihil sibi fuisse longius, quàm ut me uideret. nunquidnam, inquam, noui? detulit ad me querelam tuã: de qua prius quàm respondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed* VETVSTAS *habet aliquid commune cum multis, amor non habet. dilexi te, quò die cognoui, meq́; à te diligi iudicaui. tuus deinde discessus, isq́; diuturnus, ambitio nostra, & uitæ dissimilitudo non est passa uoluntates nostras consuetudine conglutinari. tuum tamẽ erga me animum agnoui multis annis ante bellum ciuile, cum Cæsar esset in Gallia: quod enim uehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Cæsari, perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt: grauiora enim sunt consecuta. & initio belli ciuilis cum Brundusium uersus ires ad Cæsarem, uenisti ad me in Formianum. primum hoc ipsum quanti, præsertim temporibus illis? deinde oblitum me putas consilij, sermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus interesse memi-*

ni Trebatium. nec uero oblitus sum literarum tuarum, quas ad me misisti, cum Cæsari obuiam uenissem in agro, ut arbitror, Trebulano. secutum illud tempus est, cum me ad Pompeiū proficisci siue pudor meus coegit, siue officium, siue fortuna. quod officium tuum, quod studium uel in absentē me, uel in præsentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi, & sibi te amiciorem iudicauerunt? ueni Brundusium: oblitum'ne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento aduolaris? quæ tua fuerit assessio, oratio, confirmatio animi mei fracti cōmunium miseriarum metu? tandem aliquando Romæ esse cœpimus: quid defuit nostræ familiaritati? in maximis rebus, quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum. in reliquis officijs cui tu tribuisti, excepto Cæsare, præter me, ut domum uentitares, horasq; multas sæpe suauissimo sermone consumeres? tum, cum etiam, si meministi, ut hæc φιλοσοφούμενα scriberem, tu me impulisti post Cæsaris reditum, quid tibi maiori curæ fuit, quàm ut essem ego illi quamfamiliarissimus? quod effeceras. quorsum igitur hæc oratio longior, quàm putaram? quia sum admiratus, te, qui hæc nosse deberes, quidquam à me commissum, quod esset alienum nostra amicitia, credidisse. nam præter hæc, quæ commemoraui, quæ testata sunt, & illustria, habeo multa occultiora, quæ uix uerbis exequi possum. omnia me tua delectant, sed maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, grauitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te suffragium tulisse in illa lege, primum

non credidi: deinde, si credidissem, nunquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. dignitas tua facit, ut animaduertatur, quidquid facias: maleuolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quàm à te facta sint, proferantur. ea si tu non audis; quid dicam, nescio; equidem si quando audio, tam defendo, quàm me scio à te contra iniquos meos solere defendi. defensio autem est duplex. alia sunt, quæ liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio: alia, quæ defendam à te pie fieri, & humane, ut de curatione ludorum. sed te, hominem doctissimum, non fugit, si Cæsar rex fuerit, quod mihi quidem uidetur, in utranque partem de tuo officio disputari posse: uel in eam, qua ego uti soleo, laudandam esse fidem, et humanitatem tuã, qui amicum etiam mortuum diligas: uel in eam, qua nonnulli utuntur, libertatem patriæ uitæ amici anteponendam. ex his sermonibus utinam essent delatæ ad te disputationes meæ. illa uero duo, quæ maxima sunt laudum tuarum, quis aut libentius, quàm ego, commemorat, aut sæpius; te & non suscipiendi belli ciuilis grauissimum auctorem fuisse, & moderandæ uictoriæ? in quo qui mihi non assentiretur, inueni neminẽ. quare habeo gratiã Trebatio, familiari nostro, qui mihi dedit causam harum literarum. quibus nisi credideris; me omnis officij, & humanitatis expertem iudicaris. quo nec mihi grauius quidquam potest esse, nec à te alienius. Vale.

C. MATIVS M. CICERONI S. P. D.

Magnam uoluptatem ex tuis literis cepi, quòd, quā speraram, atque optaram, habere te de me opinionē cognoui. de qua etsi non dubitabam, tamen, quia maximi æstimabā, ut incorrupta maneret, laborabam. conscius autē mihi eram, nihil à me cōmissum esse, quod boni cuiusquam offenderet animū. eo minus credebam, plurimis, atque optimis artibus ornato tibi temere quidquā persuaderi potuisse, præsertim in quem mea propensa, & perpetua fuisset, atque esset beneuolentia. quod quando, ut uolui, scio esse: respōdebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua singulari bonitate, et amicitia nostra sæpe restitisti. nota enim mihi sunt, quæ in me post Cæsaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quòd mortē hominis necessarij grauiter fero, atque eum, quem dilexi, perijsse indignor: aiunt enim patriā amicitiæ præponendam esse: perinde ac si iam uicerint, obitum eius reip. fuisse utilē. sed non agam astute. fateor me ad istū gradum sapientiæ non peruenisse: neque enim Cæsarem in dissensione ciuili sum secutus; sed amicū, quanquam re offendebar, tamen non deserui: neque bellum unquam ciuile, aut etiā causam dissensionis probaui; quā etiam nascentem extingui, summe studui. itaque in uictoria hominis necessarij, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine sum captus. quibus præmijs reliqui, minus apud eū, quàm ego, cū possent, immoderate sunt abusi. atque etiā res familiaris mea, lege Cæsaris diminuta est: cuius beneficio plerique, qui Cæsaris morte lætantur, remanserūt in

ciuitate. ciuibus uictis ut parceretur, æque, ac pro mea salute, laboraui. possum igitur, qui omnes uoluerim incolumes, eum, à quo id impetratum est, perijsse non indignari? cũ præsertim ijdem homines illi & inuidiæ, & exitio fuerint. plecteris ergo, inquiunt; quando factum nostrum improbare audes. ò superbiam inauditam, alios in facinore gloriari, alijs ne dolere quidẽ impune licere. at hæc etiam seruis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent suo potius, quàm alterius, arbitrio. quæ nunc isti, ut quidem dictitant, libertatis auctores metu nobis extorquere conantur. sed nihil agunt. nullius unquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate desciscam: NVNQVAM *enim honestam mortẽ fugiendam, sæpe etiam appetendam putaui. sed quid mihi succensent, si id opto, ut pœniteat eos sui facti? cupio enim Cæsaris mortẽ omnibus esse acerbam. at debeo pro ciuili parte remp. uelle saluam. id quidem me cupere, nisi & ante acta uita, & reliqua mea spes tacente me probat: dicendo uincere nõ postulo. quare maiorem in modum te rogo, ut rem potiorem oratione ducas: mihiq́; si sentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis esse posse. an, quod adolescens præstiti, cum etiam errare cum excusatione possem; id nunc ætate præcipitata cõmutem, ac me ipse retexam? non faciam, neque, quod displiceat, committam, præterquam quòd hominis mihi coniunctissimi, ac uiri amplissimi doleo grauem casum. quòd si aliter essem animatus; nunquam, quod facerẽ, negarem; ne & in peccando improbus, & in dissimulando timidus, ac uanus existimarer. At ludos, quos*

Cæsaris

Cæſaris uictoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curaui. At id ad priuatum officium, non ad ſtatũ reip. pertinebat. quod tamen munus & hominis amiciſſimi memoriæ, ac honoribus præſtare etiam mortui debui: & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo Cæſari petenti negare non potui. ueni etiam conſulis Antonij ſæpe domum ſalutãdi cauſa: ad quem, qui me parum patriæ amantem eſſe exiſtimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi cauſa frequentes uentitaſſe reperies. ſed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellauit, quin, quibus uellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ijs uterer; eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari, ne, quos uelim, diligam? ſed non uereor, ne aut meæ uitæ modeſtia parum ualitura ſit in poſterum contra falſos rumores: aut etiam ij, qui me non amant propter meam in Cæſarem cõſtantiam, non malint mei, quàm ſui, ſimiles amicos habere. mihi quidem ſi optata contingent: quod reliquum eſt uitæ, in otio Rhodi degam. ſin caſus aliquis interpellarit: ita ero Romæ, ut recte fieri ſemper cupiam. Trebatio noſtro magnas gratias ago, quòd tuum erga me animũ ſimplicẽ, atque amicum aperuit; & quòd eum, quem ſemper dilexi lubẽter, quo magis iure colere, atque obſeruare deberem, fecit. Bene uale, & me dilige.

M. CICERO M. OPPIO S.

DVbitanti mihi, quod ſcit Atticus noſter, de hoc toto conſilio profectionis, quòd in utranque partem in mentem multa ueniebãt, magnum pondus acceſſit ad tollendam dubitationem, iu-

dicium, & consilium tuum. nam & scripsisti aperte, quid tibi uideretur: & Atticus ad me sermonem tuum pertulit. semper iudicaui, in te & in capiendo consilio prudentiam summam esse, & in dando fidem: maximeq; sum expertus, cum initio ciuilis belli per literas te consuluissem, quid mihi faciendum esse censeres, eundum'ne ad Pompeium, an manendum in Italia: suasisti, ut consulerem dignitati meæ. ex quo, quid sentires, intellexi. et sum admiratus fidem tuam, & in consilio dando religionem; quòd, cum aliud malle amicissimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quàm illius uoluntas fuit. equidem & ante hoc tempus te dilexi: & semper me à te diligi sensi: & cum abessem, atque in magnis periculis essem, & me absentem, & meos præsentes à te cultos & defensos esse memini: & post meum reditum, quàm familiariter mecum uixeris, quæq; ego de te & senserim, & prædicarim, omnes, qui solent hæc animaduertere, testes habemus. grauissimum uero iudicium de mea fide, & de constantia fecisti, cum post mortem Cæsaris totum te ad amicitiam meam contulisti. quod tuum iudicium nisi mea summa beneuolentia erga te, omnibusq; meritis comprobaro, ipse me hominem non putabo. Tu mi Oppi conser uabis amorem tuum, (etsi more magis hoc quidem scribo, quàm quo te admonendum putem) meaq; omnia tuebere: quæ tibi ne ignota essent, Attico mandaui. A me autem, cum paulum otij nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam, ut ualeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD CASSIVM, ET ALIOS, LIBER XII.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Finem nullum facio, mihi crede, Cassi de te, & de Bruto nostro, id est de tota rep. cogitandi, cuius omnis spes in uobis est, & in D. Bruto: quam quidem iam habeo ipse meliorem, rep. à Dolabella meo præclarissime gesta: manabat enim illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano: sed ita compressum est, ut mihi uideamur omnę iam ad tempus ab illo duntaxat sordidissimo periculo tuti futuri. reliqua magna sunt, & multa; sed posita omnia sunt in uobis: quanquam primum quidque explicemus: nam, ut adhuc quidem actum est, non regno, sed rege liberati uidemur: interfecto enim rege, regios omnes nutus tuemur: neque uero id solum, sed etiam, quæ ipse ille, si uiueret, non faceret, ea nos, quasi cogitata ab illo, probamus: nec eius quidem rei finem uideo. tabulæ figuntur: immunitates dantur: pecuniæ maximæ describuntur: exules reducuntur: S. C. falsa referuntur: ut tantummodo odium illud hominis impuri, & seruitutis dolor depulsus esse uideatur: resp. iaceat in ijs perturbationibus, in quas eam ille coniecit. hæc omnia uobis sunt expedienda: nec hoc cogitandum, satis iam habere remp. à uobis. habet illa

quidem tantum, quantum nunquam mihi in mentem uenit optare: ſed contenta non eſt; & pro magnitudine & animi, & beneficij ueſtri à uobis magna deſiderat. adhuc ulta ſuas iniurias eſt per uos interitu tyranni: nihil amplius: ornamenta uero ſua quæ recuperauit? an quòd ei mortuo paret, quem uiuum ferre non poterat? cuius æra refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? at enim ita decreuimus. fecimus id quidem temporibus cedentes, quæ ualent in rep. plurimum: ſed immoderate quidam, & ingrate noſtra facilitate abutuntur. uerum hæc propediem, & multa alia coram. Interim uelim, ſic tibi perſuadeas, mihi cum reip. quam ſemper habui cariſſimam, tum amoris noſtri cauſa, maximæ curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

V Ehementer lætor tibi probari ſententiam, & orationem meam. qua ſi ſæpius uti liceret; nihil eſſet negotij, libertatem, & remp. recuperare. ſed homo amens, & perditus, multoq; nequior, quàm ille ipſe, quem tu nequiſſimum occiſum eſſe dixiſti, cædis initium quærit: nullamq; aliam ob cauſam me auctorem fuiſſe Cæſaris interficiendi criminatur, niſi ut in me ueterani incitentur. quod ego periculum non extimeſco, modo facti ueſtri gloriam cum mea laude communicem. ita nec Piſoni, qui in eum primus inuectus eſt nullo aſſentiente; nec mihi, qui idem triceſimo poſt die feci; nec P. Seruilio, qui me eſt conſe-

cutus, tuto in ſenatum uenire licet: cædem enim gla-diator quærit; eiusq; initium ad XIII cal. Oct. à me ſe facturum putauit. at quàm paratus uenerat, cũ in uilla Metelli complures dies commentatus eſſet. quæ autem in luſtris, & in uino commentatio potuit eſſe? itaque omnibus eſt uiſus, ut ad te antea ſcripſi, ſuo mo re uomere, non dicere. quare quòd ſcribis te confidere, auctoritate, & eloquentia noſtra aliquid profici poſſe: non nihil, ut in tantis malis, eſt profectum: intelligit enim populus R. tres eſſe conſulares, qui, quia, quæ de rep. bene ſenſerint, libere locuti ſunt, tuto in ſena-tum uenire non poſſint. nec eſt præterea, quòd quid-quam expectes: tuus enim neceſſarius affinitate noua delectatur: itaque iam non eſt ſtudioſus ludorum, infi nitoq; fratris tui plauſu dirumpitur. alter item affinis nouis commentarijs Cæſaris delinitus eſt. ſed hæc tole-rabilia: illud non ferendum, quòd eſt, qui ueſtro anno conſulem filium ſuum futurum putet, ob eamq; cau-ſam ſe huic latroni deſeruire præ ſe ferat. nam L. Cot-ta, familiaris meus, fatali quadam deſperatione, ut ait, minus in ſenatum uenit. L. Cæſar, optimus, & for-tiſſimus ciuis, ualetudine impeditur. Ser. Sulpicius & ſumma auctoritate, & optime ſentiens, non adeſt. reliquos, exceptis deſignatis, ignoſce mihi, ſi non nu-mero conſulares. habes auctores conſilij publici. qui nu merus etiam bonis rebus exiguus eſſet: quid cenſes, per-ditis? quare ſpes eſt omnis in uobis. qui ſi iccirco abeſtis, ut ſitis in tuto, ne in uobis quidem: ſin aliquid dignum ueſtra gloria cogitatis: uelim, ſaluis nobis: ſin id mi-nus, res tamen publica per uos breui tempore ius ſuum

recuperabit. Ego tuis neque desum, neque deero: qui siue ad me referent, siue non; mea tibi tamen beneuolentia, fidesq; præstabitur. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

A *Vget tuus amicus furorem in dies. primum in statua, quam posuit in rostris, inscripsit,* PARENTI OPTIME MERITO: *ut non modo sicarij, sed iam etiam parricidæ iudicemini: quid dico, iudicemini? iudicemur potius: uestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. utinam quidem fuissem: molestus nobis non esset. sed hoc uestrum fuit: quod quando præterijt; utinam haberem, quid darem uobis consilij. sed ne mihi quidem ipsi, reperio, quid faciundum sit:* QVID *enim est, quod contra uim sine ui fieri possit? consilium autem omne hoc est illorum, ut mortem Cæsaris persequantur. itaque ante diem* VI. *non. Oct. productus in concionem à Canutio, turpissime ille quidem discessit, sed tamen ea dixit de conseruatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus: de me quidem non dubitanter, quin omnia de meo consilio & uos fecissetis, & Canutius faceret. cætera cuiusmodi sint, ex hoc iudica, quòd legato tuo uiaticum eripuerunt. quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? ad hostem scilicet portari. ò rem miseram. dominum ferre non potuimus: conseruo seruimus. et tamen me quidem fauente magis, quàm sperante, etiam nunc residet spes in uirtute tua. sed ubi sunt copiæ? de reliquo malo te ipsum loqui tecum, quàm dicta nostra cognoscere. Vale.*

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

V Ellem, id. Mart. me ad cœnam inuitasses: reliquiarũ nihil fuisset. nunc me reliquiæ uestræ exercent, et quidem præter cæteros me. quanquam egregios consules habemus, sed turpissimos consulares; senatũ fortem, sed infimo quenque honore fortissimum; populo uero nihil fortius, nihil melius, Italiáq; uniuersa. nihil autem fœdius Philippo, et Pisone legatis, nihil flagitiosius: qui cum essent missi, ut Antonio ex senatus sententia certas res renunciarent; cum ille earum rerum nulli paruisset, ultro ab illo ad nos intolerabilia postulata retulerunt. itaque ad nos concurritur: factiq; iam in re salutari populares sumus. sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique esses, nesciebã. fama nunciabat te esse in Syria: auctor erat nemo. De Bruto, quo propius est, eo firmiora uidentur esse, quæ nunciantur. Dolabella ualde uituperabatur ab hominibus nõ insulsis, quòd tibi tam cito succederet, cũ tu uixdum triginta dies in Syria fuisses. itaque constabat, eum recipi in Syriã non oportere. Summa laus et tua, et Bruti est, quòd exercitũ præter spem existimamini cõparasse. scriberem plura, si rem, causamq; nossem. nunc quæ scribo, scribo ex opinione hominum, atque fama. Tuas literas auide expecto. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

H Iemem credo adhuc prohibuisse, quo minus de te certum haberemus, quid ageres, maximeq; ubi esses. loquebantur omnes tamen, credo, quòd uolebant, in Syria te esse, habere copias.

id autē eo facilius credebatur, quia simile uero uidebatur. Brutus quidē noster egregiam laudem est consecutus: res enim tantas gessit, tamq; inopinatas, ut ex cũ per se gratæ essent, tum gratiores propter celeritatem. quòd si tu ea tenes, quæ putamus: magnis subsidijs fulta resp. est. à prima enim ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorũ ciuium imperijs muniti erimus, et copijs. quanquam, nisi me fallebat, res sic se habebat, ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positũ uideretur: qui si, ut sperabamus, erupisset Mutina; nihil belli reliquũ fore uidebatur. paruis omnino iam copijs obsidebatur, quòd magno præsidio Bononiã tenebat Antonius. erat autem Claternæ noster Hirtius, ad Forũ Cornelium Cæsar, uterque cum firmo exercitu: magnasq; Romæ Pansa copias ex delectu Italiæ compararat. hiems adhuc rẽ geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris literis significat, acturus uidebatur. præter Bononiam, regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiosissimam reip. tuos etiam clientes trãspadanos mirifice coniunctos cum causa habebamus. erat firmissimus senatus, exceptis consularibus: ex quibus unus L. Cæsar firmus est, & rectus. Ser. Sulpicij morte magnum præsidium amisimus. reliqui partim inertes, partim improbi. nonnulli inuident eorum laudi, quos in rep. probari uident. populi uero R. totiusq; Italiæ mira consensio est. hæc erant fere, quæ tibi nota esse uellem. nunc autem opto, ut ab istis orientis partibus uirtutis tuæ lumen eluceat. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Q Vi ſtatus rerum fuerit tum, cum has literas dedi, ſcire poteris ex C. Tidio Strabone, uiro bono, et optime de rep. ſentiente: nam quid dicam, cupidiſſimo tui, qui domo, & fortunis relictis, ad te potiſſimum profectus ſit? itaque eum tibi ne commendo quidem. aduentus ipſius ad te ſatis eum commendabit. Tu, uelim, ſic exiſtimes, tibiq́; perſuadeas, omne perfugium bonorum in te, & Bruto eſſe poſitū, ſi, quod nolim, aduerſi quid euenerit. res, cum hæc ſcribebam, erat in extremum deducta diſcrimen: Brutus enim Mutinæ uix iam ſuſtinebat. qui ſi conſeruatus erit; uicimus: ſin (quod Dij omen auertant); omnis omnium curſus eſt ad uos. proinde fac tantum animum habeas, tantumq́; apparatum, quanto opus eſt ad uniuerſam remp. recuperandam. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Q Vanto ſtudio dignitatem tuam et in ſenatu, & ad populum defenderim, ex tuis te malo, quàm ex me cognoſcere. quæ mea ſententia in ſenatu facile ualuiſſet, niſi Panſa uehementer obſtitiſſet. ea ſententia dicta, productus ſum in concionem à tribuno pl. M. Seruilio. dixi de te, quæ potui, tanta contentione, quantum forum eſt; tanto clamore, conſenſuq́; populi, ut nihil unquam ſimile uiderim. id uelim mihi ignoſcas, quòd inuita ſocru tua fecerim. mulier timida uerebatur, ne Panſæ animus offenderetur. in con

cione quidem Pansa dixit, matrem quoque tuam, & fratrem illam à me sententiam noluisse dici. sed me hæc non mouebant: alia malebam: fauebam & reip. cui semper faui, & dignitati, ac gloriæ tuæ. quod autem & in senatu pluribus uerbis disserui, & dixi in concione, in eo, uelim, fidem meam liberes: promisi enim, & prope confirmaui, te non expectasse, nec expectaturum decreta nostra, sed te ipsum tuo more remp. defensurum. et quanquam nihildum audieramus, nec ubi esses, nec quas copias haberes: tamen sic statuebã, omnes, quæ in istis partibus essent, opes, copiasq; tuas esse: per teq; Asiam prouinciam confidebam iam reip. recuperatam. tu fac, in augenda gloria te ipsum uincas. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Scelus affinis tui Lepidi, summamq; leuitatem, & inconstantiam, ex actis, quæ ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror. itaque nos confecto bello, ut arbitrabamur, renouatum bellum gerimus: spemq; omnem in D. Bruto, & Planco habemus: si uerum quæris, in te, & in meo Bruto non solum ad præsens perfugium, si, quod nolim, aduersi quid acciderit, sed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quæ uellemus: sed certos auctores non habebamus. te quidem magnum hominem & præsenti iudicio, & reliqui temporis expectatione scito esse. hoc tibi proposito, fac ut ad summa contendas. nihil est tantum, quod non populus R. à te perfici, atque obtineri posse iudicet. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Breuitas tuarum literarum me quoque breuiorem in ſcribendo facit: & , uere ut dicam, non ſatis occurrit, quod ſcribam: noſtras enim res in actis perferri ad te, certo ſcio: tuas autem ignoramus: tanquam enim clauſa ſit Aſia, ſic nihil perfertur ad nos, præter rumores de oppreſſo Dolabella, ſatis illos quidem conſtantes, ſed adhuc ſine auctore. Nos confectum bellum cum putaremus, repente à Lepido tuo in ſummam ſolicitudinem adducti ſumus. itaque perſuade tibi, maximam reip. ſpem in te, & in tuis copijs eſſe. firmos omnino exercitus habemus: ſed tamen, ut omnia, ut ſpero, proſpere procedant, multum intereſt te uenire: exigua eſt enim ſpes reip. nam nullam non libet dicere: ſed quæcunque eſt, ea deſpondetur anno conſulatus tui. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Lepidus, tuus affinis, meus familiaris, prid. cal. Quint. ſententijs omnibus hoſtis à ſenatu iudicatus eſt, cæteriq;, qui una cum illo à rep. defecerunt. quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante cal. Sept. poteſtas facta eſt. fortis ſane ſenatus, ſed maxime ſpe ſubſidij tui. bellum quidem, cum hæc ſcribebam, ſane magnum erat ſcelere, & leuitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quæ uolumus, audimus, ſed adhuc ſine capite, ſine auctore, rumore nuncio. quod cum ita eſſet, tamen literis tuis, qua

non. Maij ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat ciuitati, ut illum iam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam uenire cum exercitu: ut si hæc ex sententia confecta essent, consilio, atque auctoritate tua; sin quid forte titubatum esset, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. quem quidem ego exercitum quibuscunque potero rebus ornabo. cuius rei tum tempus erit, cum, quid opis reip. laturus exercitus sit, aut quid iam tulerit, notum esse cœperit: nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem, & præclarissimi, sed gesta res expectatur: quam quidem aut iam esse aliquam, aut appropinquare confido. tua uirtute, & magnitudine animi nihil est nobilius. itaque optamus, ut quamprimum te in Italia uideamus. remp. nos habere arbitrabimur, si uos habebimus. præclare uiceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium. itaque nunquam tanto odio ciuitati Antonius fuit, quanto est Lepidus: ille enim ex turbulenta rep. hic ex pace, & uictoria bellum excitauit. huic oppositos consules dess. habemus: in quibus est magna illa quidem spes, sed anceps cura propter incertos exitus præliorum. persuade tibi igitur, in te, & in Bruto tuo esse omnia, uos expectari, Brutum quidem iam iamq;. quod si, ut spero, uictis hostibus nostris ueneritis: tamen auctoritate uestra resp. exurget, & in aliquo statu tolerabili consistet: sunt enim permulta, quibus erit medendum, etiam si resp. satis esse uidebitur sceleribus hostium liberata. Vale.

C. CASSIVS PRO CONS.
M. CICERONI S. D.

S I uales, bene est: ego quidem ualeo. In Syriã me profectum esse scito ad L. Murcum, & Q. Crispum impp. Viri fortes, optimiq; ciues, posteaquam audierunt, quae Romae gererentur; exercitus mihi tradiderunt; ipsiq; mecum una fortissimo animo remp. administrant. item legionem, quam Q. Caecilius Bassus habuit, ad me uenisse scito. quatuorq; legiones, quas A. Allienus ex Aegypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos absentes, remq; publicam, quantum opus est, defendas. scire te uolo, firma praesidia uobis, senatuiq; non deesse, ut optima spe, & maxima animo remp. defendas. reliqua tecũ aget L. Carteius, familiaris meus. Vale. Data no. Mart. ex castris, Taricheis.

C. CASSIVS PRO CONS.
M. CICERONI S. D.

S I uales, bene est: ego quidem ualeo. Legi tuas literas, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognoui: uidebaris enim non solum fauere nobis, id quod & nostra, & reip. causa semper fecisti; sed etiam grauem curam suscepisse, uehementerq; esse de nobis solicitus. itaque quòd te primum existimare putabam, nos oppressa rep. quiescere nõ posse; deinde, cum suspicarere nos moliri, quòd te solicitum esse & de salute nostra, & de rerum euentu putabam; simul ac legiones accepi, quas A. Allienus eduxerat ex

Aegypto; scripsi ad te, tabellariosq; complures Romam misi. scripsi etiam ad senatum literas, quas reddi uetui prius, quàm tibi recitatæ essent; si forte mei obtemperare mihi uoluerunt. quòd si literæ perlatæ non sunt; non dubito, quin Dolabella, qui, nefarie Trebonio occiso, Asiam occupauit, tabellarios meos deprehenderit, literasq; interceperit. exercitus omnes, qui in Syria fuere, teneo. habui paululum moræ, dum promissa militibus persoluo. nunc iam sum expeditus. A te peto, ut dignitatem meam tibi commendatam habeas, si me intelligis nullum neque periculum, neque laborem patriæ denegasse: si contra importunissimos latrones arma cepi te hortante, & auctore: si non solum exercitum ad remp. libertatemq; defendendam comparaui, sed etiam crudelissimis tyrannis eripui. quem si occupasset Dolabella; non solum aduentu, sed etiam opinione, & expectatione exercitus sui Antonium confirmasset. quas ob res milites tuere, si eos mirifice de rep. meritos esse animaduertis: & effice, ne quem pœniteat, remp. quàm spem prædæ, & rapinarum, sequi maluisse. item Murci, & Crispi Impp. dignitatem, quantum est in te, tuere. nam Bassus misere noluit mihi legionem tradere; quòd nisi milites inuito eo legatos ad me misissent; clausam Apameam tenuisset, quoad ui esset expugnata. hæc à te peto non solum reip. quæ tibi semper fuit carissima, sed etiam amicitiæ nostræ nomine: quam confido apud te plurimum posse. crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, senatus, atque optimi cuiusque esse, maximeq; tuum: de cuius uoluntate assidue audiendo, mirifice te diligit, carumq; habet. qui si intellexe-

rit commoda sua curæ tibi esse; debere etiam se tibi omnia putabit. Literis scriptis, audiui Dolabellam in Ciliciam uenisse cum suis copijs. proficiscar in Ciliciam. quid egerim, celeriter ut scias, dabo operam. ac uelim, ut meremur de rep. sic felices simus. Fac ualeas, meq; ames. nonis Maij, ex castris.

C. CASSIVS S. D. M. CICERONI.

SI uales, bene est: ego quidem ualeo. Cum reip. uel salute, uel uictoria gaudemus; tum instauratione tuarum laudum. quòd maximus consularis maximum consulem te ipse uicisti, & lætamur, & mirari satis non possumus. fatale nescio quid tuæ uirtuti datum: id quod iam sæpe experti sumus: est enim tua toga omnium armis felicior: quæ nunc quoque nobis pene uictam remp. ex manibus hostium eripuit, ac reddidit. nunc ergo uiuemus liberi. nunc te omnium maxime ciuis, & mihi carissime, id quod maxime reip. tenebris comperisti, nunc te habebimus testem nostri & in te, & in coniunctissimam tibi remp. amoris: & quæ sæpe pollicitus es te & taciturum, dum seruiremus, & dicturum de me tum, cum profutura essent; nunc illa non ego quidem dici tantopere desiderabo, quàm sentiri à te ipso: neque enim omnium iudicio malim me à te commendari, quàm ipse tuo iudicio digne, ac mereor, commendatus esse: ut hæc nouissima nostra facta non subita, nec inconuenientia, sed similia illis cogitationibus, quarum tu testis es, fuisse indices; meq; ad optimam spem patriæ non minimum tibi ipsi producendum putes. sunt

tibi M. Tulli liberi, propinquiq; digni quidem te, & merito tibi cariſſimi. eſſe etiam debent in rep. proxime hos cari, qui ſtudiorum tuorum ſunt æmuli: quorum eſſe cupio tibi copiam: ſed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi uacet me excipere, & ad omnia, quæ uelis, & probes, producere. animum tibi noſtrum fortaſſe probauimus: ingenium certe diutina ſeruitus, qualecunque eſt, minus tamen, quàm erat, paſſa eſt uideri. Nos ex ora maritima Aſiæ prouinciæ, et ex inſulis, quas potuimus, naues deduximus. delectum remigum, magna contumacia ciuitatum, tamen ſatis celeriter habuimus. ſecuti ſumus claſſem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui ſpem ſæpe tranſitionis præbendo, neque unquam non decedendo, nouiſſime Corycum ſe contulit, et clauſo portu ſe tenere cœpit. nos illa relicta, quòd & in caſtra peruenire ſatius eſſe putabamus; & ſequebatur claſſis altera, quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber compararat, cui Turulius quæſtor præerat: Cyprum petiuimus. ibi, quæ cognouimus, ſcribere ad uos quamcelerrime uoluimus. Dolabellam ut Tarſenſes, peſſimi ſocij, ita Laodiceni multo amentiores ultro accerſierunt. ex quibus utriſque ciuitatibus, Græcorum militum numero, ſpeciem exercitus effecit. caſtra habet ante oppidum Laodiceam poſita; & partem muri demolitus eſt; et caſtra oppido coniunxit. Caſſius noſter cum decem legionibus, & cohortibus uiginti auxiliarijs, & quatuor millibus equitum à militibus paſſuum uiginti, caſtra habet poſita Παλτοῖς; & exiſtimat ſe ſine prælio poſſe uincere: nam iam ternis tetradrachmis triticū

penes

penes Dolabellam eſt: niſi quid nauibus Laodiceniorum ſupportarit, cito fame pereat, neceſſe eſt: ne ſupportare poſſit, et Caſſij claſſis bene magna, cui præeſt Seſtilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, & Patiſcus facile præſtabunt. uolo igitur uos bene ſperare; & remp. ut uos iſthic expediſtis, ita pro noſtra parte celeriter nobis expediri poſſe, confidere. Vale. Data idibus Iun. Cypro, Acromani Iacride.

LENTVLVS CICERONI SVO S. D.

CVm Brutum noſtrũ conueniſſem, eumq́; tardius in Aſiam uenturum animaduerterem: in Aſiam redij, ut reliquias mei laboris colligerem, et pecuniam quamprimum Romam mitterem. interim cognoui in Lycia eſſe claſſem Dolabellæ, ampliusq́; centum naues onerarias, in quas exercitus eius imponi poſſet; idq́; Dolabellam ea mente comparaſſe, ut, ſi Syriæ ſpes eum fruſtrata eſſet, conſcenderet in naues, & Italiam peteret, ſeq́; cum Antonijs, & reliquis latronibus coniungeret. cuius rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus & minoribus nauibus ad illas ire conatus ſim. quæ res, ſi à Rhodijs non eſſem interpellatus, fortaſſe tota ſublata eſſet: tamen magna ex parte profligata eſt: quandoquidem claſſis diſſipata eſt: aduentus noſtri timore milites, duceſq́; effugerunt: onerariæ omnes ad unam à nobis ſunt exceptæ. certe, quod maxime timui, uideor eſſe conſecutus, ut non poſſit claſſe Dolabella in Italiam peruenire, nec, ſocijs ſuis firmatis, durius uobis efficere negotiũ.

Rhodij nos, & remp. quàm ualde desperauerint, ex literis, quas publice misi, cognosces. et quidem multo parcius scripsi, quàm re uera furere eos inueni. quòd uero aliquid de his scripsi, mirari noli: mira est eorum amentia. nec me meæ ullæ priuatim iniuriæ mouerunt unquam: malus animus eorum in nostram salutem, cupiditas partium aliarum, perseuerantia in contemptione optimi cuiusque ferenda mihi non fuit. nec tamen omnes perditos esse puto. sed ijdem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui cæteros uiros clarissimos non receperunt; ijdem, tanquam aliquo fato, & nunc aut magistratum gerunt, aut eos, qui sunt in magistratu, in sua habent potestate. itaque eadem superbia in prauitate utūtur: quorum improbitatem aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non solum utile est reip. nostræ, sed etiam necessariū. De nostra dignitate, uelim, tibi ut semper curæ sit; et quocunque tempore occasionem habueris, & in senatu, & in cæteris rebus laudi nostræ suffragere. quando consulibus decreta est Asia; & permissum est ijs, ut, dum ipsi uenirent, darent negotium, qui Asiam obtineant: rogo te, petas ab ijs, ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant, & mihi dent negotium, ut Asiam obtineam, dum ipsorum alteruter uenit. nam, quòd huc properent in magistratu uenire, aut exercitum mittere, causam non habent: Dolabella enim in Syria est; &, ut tu diuina tua mente prospexisti, & prædicasti, dum isti ueniunt, Cassius eum opprimet: exclusus enim ab Antiochia Dolabella, & in oppugnando male acceptus, nulla alia confisus urbe, Laodiceam, quæ est

in Syria ad mare, se contulit. ibi spero celeriter eum pœnas daturum. nam neque, quò refugiat, habet: neque diutius ibi poterit tantum exercitum Cassij sustinere. spero etiam confectum esse iam, & oppressum. quare non puto Pansam, & Hirtium in consulatu properaturos in prouincias exire, sed Romæ acturos consulatum. itaque si ab his petieris, ut interea nobis procurationē Asiæ dent, spero te posse impetrare. præterea mihi promiserunt Pansa & Hirtius coram, & absenti mihi scripserunt; Verrioq; nostro Pansa affirmauit, se daturum operam, ne in suo consulatu mihi succedatur. ego porro non mediusfidius cupiditate prouinciæ produci longius spacium mihi uolo: nam mihi fuit ista prouincia plena laboris, periculi, detrimenti. quæ ego ne frustra subierim, ne'ue prius, quàm reliquias meæ diligentiæ consequar, decedere cogar, ualde laboro. nam si potuissem, quam exegeram, pecuniam uniuersam mittere, postularem, ut mihi succederetur. nunc quod Cassio dedi, quod Trebonij morte amisimus, quod etiam crudelitate Dolabellæ, aut perfidia eorum, qui mihi fidem, reiq; publ. non præstiterunt, ita consequi, & reficere uolo. quod aliter non potest fieri, nisi spatium habuero. id ut per te consequar, uelim, ut solet, tibi curæ sit. ego me de rep. ita puto esse meritum, ut non prouinciæ istius beneficium expectare debeam, sed tantum, quantum Cassius, & Bruti, non solum illius facti, periculiq; societate, sed etiam huius temporis studio, & uirtute. primus enim ego leges Antonianas fregi: primus equitatum Dolabellæ ad remp. traduxi, Cassioq; tradidi: primus delectus habui pro salute omnium contra

coniurationem sceleratissimam: solus Cassio, & reip. Syriam, exercitusq;, qui ibi erant, coniunxi: nam nisi ego tantam pecuniã, tantaq; præsidia, & tam celeriter Cassio dedissem; ne ausus quidem esset ire in Syriam, et nunc non minora pericula reip. à Dolabella instarent, quàm ab Antonio. atque hæc omnia is feci, qui et sodalis, et familiarissimus Dolabellæ eram, coniunctissimus sanguine Antonijs: prouinciã quoque illorũ beneficio habebã: sed πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν, omnibus meis bellum primus indixi. hæc etsi adhuc non magnopere mihi tulisse fructum animaduerto: tamen non despero, nec defatigabor permanere non solum in studio libertatis, sed etiam in labore, & periculis. attamen si etiam aliqua gloria iusta, & merita prouocabimur, senatus, et optimi cuiusque officijs; maiore cũ auctoritate apud cæteros erimus, et eo plus prodesse reip. poterimus. Filiũ tuum, ad Brutũ cum ueni, uidere non potui; ideo quòd iã in biberna cum equitibus erat profectus. sed mediusfidius ea esse eum opinione, et tua, et ipsius, et in primis mea causa gaudeo: fratris enim loco mihi est, qui ex te natus, teq; dignus est. Vale. Data IIII cal. Iun. Pergæ.

P. LENTVLVS P. F. PRO QVAES. PRO PRAET. S. D. CONSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATVI, POPVLO, PLEBIQVE R.

SI ualetis, liberiq; uestri ualent, bene est: ego quoque ualeo. Scelere Dolabellæ oppressa Asia in proximam prouinciam Macedoniã, præsidiaq; reip. quæ M. Brutus uir clarissimus tenebat,

me contuli; & id egi, ut, per quos celerrime posset, Asia prouincia, uectigaliáq; in uestram potestatem redigerentur. quod cum pertimuisset Dolabella; & uastata prouincia, correptis uectigalibus, præcipue ciuibus Romanis omnibus crudelissime denudatis, ac diuenditis, celerius Asia excessisset, quàm eò præsidium adduci potuisset: diutius morari, aut expectare præsidiū, non necesse habui: et quamprimum ad meum officium reuertendum mihi esse existimaui, ut & reliqua uectigalia exigerem, &, quam deposui, pecuniam colligerem: quidquid ex ea correptum esset, aut quorum id culpa accidisset, cognoscerem quamprimum, & uos de omni re facerem certiores. interim cum per insulas in Asiam nauiganti mihi nunciatum esset, classem Dolabellæ in Lycia esse, Rhodiosq; naues cõplures instructas, & paratas in aqua habere: cum ijs nauibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparauerat Patiscus proquæstore, homo mihi cū familiaritate, tum etiá sensibus in rep. coniunctissimus, Rhodum reuerti, confisus auctoritate uestra, senatusq; consulto, quo hostem Dolabellam iudicaratis, fœdere quoque, quod cum ijs M. Marcello, Ser. Sulpicio cõsulibus renouatum erat, quo iurauerant Rhodij, eosdem hostes se habituros, quos senatus, populusq; R. quæ res nos uehementer fefellit: tantum enim abfuit, ut illorum præsidio nostram firmaremus classem, ut etiam à Rhodijs urbe, portu, statione, quæ extra urbem est, commeatu, aqua denique prohiberentur nostri milites, nos uix ipsi singulis cum nauigiolis reciperemur. quam indignitatem, diminutionemq; maiestatis nõ solum iuris nostri, sed etiam im-

perij, populiq; R. iccirco tulimus, quòd interceptis literis cognoramus, Dolabellam, si desperasset de Syria, Aegyptoq; quod necesse erat fieri, in naues cum omnibus suis latronibus, atque omni pecunia conscendere esse paratum, Italiamq; petere. iccirco etiam naues onerarias, quarum minor nulla erat duum millium amphorarum, contractas in Lycia à classe eius obsideri. huius rei timore P. C. percitus, iniurias perpeti, & cum contumelia etiam nostra omnia prius experiri malui. itaque ad illorum uoluntatem introductus in urbem, & in senatum eorum, quàm diligentissime potui, causam reip. egi: periculumq; omne, quod instaret, si ille latro cum omnibus suis naues conscendisset, exposui. Rhodios autem tanta in prauitate animaduerti; ut omnes firmiores putarent, quàm bonos; ut hanc concordiam, & conspirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem propense non crederent esse factam; ut patientiam senatus, & optimi cuiusque manere etiam nunc confiderent, nec potuisse audere quenquam, Dolabellam hostem iudicare; ut denique omnia, quæ improbi fingebant, magis uera existimarent, quàm quæ uere facta erant, & à nobis docebantur. qua mente etiam ante nostrum aduentum, post Trebonij indignissimam cædem, cæteraq; tot, tamq; nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellam legationes eorum, & quidem nouo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus ijs, qui tum magistratus gerebant. hæc siue timore, ut dictitant, de agris, quos in continenti habent, siue furore, siue potentia paucorum, qui & antea pari contumelia uiros clarissimos affecerant,

& nunc maximos magistratus gerentes, nullo exemplo, neque uestra ex parte, neque nostro præsentium, neque imminenti Italiæ, urbiq; nostræ periculo, si ille parricida cum suis latronibus, nauibus, ex Asia, Syriaq; expulsus, Italiam petisset, mederi, cum facile possent, noluerunt. nonnullis etiam ipsi magistratus ueniebant in suspicionem, detinuisse nos, & demorati esse, dum classis Dolabellæ certior fieret de aduentu nostro. quam suspicionem consecutæ res aliquot auxerunt, maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius, & C. Titius, legati Dolabellæ, à classe discesserunt, nauiq; longa profugerunt, onerarijs relictis, in quibus colligendis non minimum temporis, laborisq; consumpserunt. itaque cum à Rhodo cum ijs, quas habueramus, nauibus in Lyciam uenissemus, naues onerarias recepimus, dominisq; restituimus. ijdemq;, quod maxime uerebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiam uenire, timere desiimus. classem fugientem persecuti sumus usque ad Sydam, quæ extrema regio est prouinciæ meæ. ibi cognoui partem nauium Dolabellæ diffugisse, reliquas Syriam, Cyprumq; petisse. quibus disiectis, cum scirem C. Cassii, singularis ciuis, & ducis, classem maximam fore præsto in Syria: ad meum officium reuerti: daboq; operam, ut meum studium, & diligentiam uobis P. C. & reip. præstem, pecuniamq;, quàm maximam potero, & quàm celerrime, cogam, omnibusq; cum rationibus ad uos mittam. si percurrero prouinciam, & cognouero, qui nobis, & reip. fidem præstiterunt in conseruanda pecunia à me deposita, quiq; scelere ultro deferentes pecuniam publi-

cam hoc munere societatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam uos certiores. de quibus, si uobis uidebitur, si, ut meriti sunt, grauiter constitueritis, nosq; uestra auctoritate firmaueritis: facilius & reliqua exigere uectigalia, & exacta seruare poterimus. interea quo commodius uectigalia tueri, prouinciamq; ab iniuria defendere possim, præsidium necessarium, uoluntariumq; comparaui. His literis scriptis, milites circiter XXX, *quos Dolabella ex Asia conscripserat, è Syria fugientes in Pamphyliam uenerunt. hi nunciauerunt, Dolabellam Antiochiam, quæ in Syria est, uenisse, non receptum: conatum esse aliquoties ui introire, repulsum semper esse cum magno suo detrimento: itaque centum circiter amissis, ægrisq; compluribus relictis, noctu Antiochia profugisse Laodiceam uersus: ea nocte omnes fere Asiaticos milites ab eo discessisse: ex his ad octingentos Antiochiam rediisse, & se ijs tradidisse, qui à Cassio relicti, urbi illi præerant: cæteros per Amanum in Ciliciam descendisse: quo ex numero se quoque esse dicebant: Cassium autem cum suis omnibus copijs nunciatum esse quatridui iter à Laodicea abfuisse tum, cum Dolabella eò tenderet. quamobrem opinione celerius confido sceleratissimum latronem pœnas daturum.* IIII *non. Iun. Pergæ.*

C. TREBONIVS M. CICERONI S.

S I uales, bene est: ego quidem ualeo. Athenas ueni ad XI cal. Iun. atque ibi, quod maxime optabam, uidi filium tuum, deditum optimis studijs, summaq; modestiæ fama. quã ex re quantam uoluptatem ceperim, scire potes etiam me tacente: non enim nescis, quanti te faciam; & quàm pro nostro ueterrimo, uerissimoq; amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono gaudeam. noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adolescente tuo, atque adeo nostro (nihil enim mihi à te potest esse seiunctum) aut amabilius omnibus ijs, qui Athenis sunt, est; aut studiosius earum artiũ, quas tu maxime amas, hoc est optimarum. itaque tibi, quod uere facere possum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis; quòd eum, quem necesse erat diligere, qualiscunque esset, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. qui cum mihi in sermone iniecisset, se uelle Asiam uisere; non modo inuitatus, sed etiam rogatus est à me, ut id potissimum nobis obtinentibus prouinciam faceret. cui nos & caritate, et amore tuũ officium præstaturos non debes dubitare. illud quoque erit nobis curæ, ut Cratippus una cum eo sit; ne putes in Asia feriatum illum ab ijs studijs, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum: nam illum paratum, ut uideo, & ingressum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo in dies longius discendo, exercendoq; se, procedat. Vos quid ageretis in rep. cum has literas dabam, non sciebam. audiebam quædam turbulenta:

quæ ſcilicet cupio eſſe falſa; ut aliquando otioſa libertate fruamur: quod uel minime adhuc mihi contigit. ego tamen nactus in nauigatione noſtra puſillum laxamenti, concinnaui tibi munuſculum ex inſtituto meo: & dictum, cum magno noſtro honore à te dictum, concluſi, & tibi infra ſubſcripſi. in quibus uerſiculis ſi tibi quibuſdam uerbis εὐθυῤῥημονέστερος *uidebor: turpitudo perſonæ eius, in quam liberius inuehimur, nos uindicabit. ignoſces etiam iracundiæ noſtræ, quæ iuſta eſt in eiuſmodi & homines, & ciues. deinde qui magis hoc Lucilio licuerit aſſumere libertatis, quàm nobis? cum, etiam ſi odio pari fuerit in eos, quos læſit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate uerborum incurreret. tu, ſicut mihi pollicitus es, adiunges me quamprimum ad tuos ſermones. nanque illud non dubito, quin, ſi quid de interitu Cæſaris ſcribas, non patiaris me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meoſq; tibi commendatos habe. D. VIII cal. Iun. Athenis.*

M. CICERO Q. CORNIFICIO COLLEGAE S.

GRata mihi uehemẽter eſt memoria noſtri tua, quam ſignificaſti literis: quam ut conſerues, non quo de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis tumultuoſiora quædam nunciata ſunt; quæ, quia tibi ſunt propiora, quàm nobis, tua me cauſa magis mouent, quàm mea. Romæ ſummum otium eſt, ſed ita, ut malis ſalubre aliquod, & honeſtum negotium: quod ſpero fore,

quia uideo id curæ esse Cæsari. Me scito, dum tu abfis, quasi occasionem quandam, & licentiam nactum, scribere audacius, & cætera quidem fortasse, quæ etiā tu concederes: sed proxime scripsi de optimo genere dicendi: in quo sæpe suspicatus sum te à iudicio nostro, sic scilicet, ut doctum hominem à non indocto, paululum dissidere. huic tu libro, maxime uelim ex animo; si minus, gratiæ causa suffragere. dicam tuis, ut eum, si uelint, describant, ad teq; mittant: puto enim, etiā si rem minus probabis, tamen in ista solitudine, quidquid à me profectū sit, iucundum tibi fore. Quòd mihi existimationem tuam, dignitatemq; commendas: facis tu quidē omnium more: sed uelim, sic existimes, me cum amori, quem inter nos mutuum esse intelligam, plurimum tribuere, tum de summo ingenio, & de optimis tuis studijs, et de spe amplissimæ dignitatis ita iudicare, ut neminē tibi anteponam, comparem paucos. Vale.

CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S. D.

Quod extremum fuit in ea epistola, quam à te proxime accepi, ad id primum respondebo: animaduerti enim hoc nos, magnos oratores, facere nonnunquā. Epistolas requiris meas. ego autem nunquam, cum mihi denunciatum esset à tuis, ire aliquem, non dedi. Quod mihi uideor ex tuis literis intelligere, te nihil cōmissurum esse temere, nec ante, quàm scisses, quò ille nescio qui Cæcilius Bassus erūperet, quidnam certi constiturū: id ego et speraram prudentia tua fretus; et, ut confiderē, fecerūt tuæ grauissimæ li-

teræ. idq; ut facias quamsæpissime, ut, & quid tu agas, & quid agatur, scire possim, & etiam quid acturus sis, ualde te rogo. etsi periniquo patiebar animo te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quòd & in summum otium te ire arbitrabar, et ab impendentibus magnis negotijs discedere. utrunque contra accidit: isthic enim bellum est exortum, hic pax cõsecuta, sed eiusmodi pax, in qua, si adesses, multa te non delectarent, ea tamen, quæ ne ipsum Cæsarẽ quidem delectent: BELLORVM enim ciuilium ij semper exitus sunt, ut non ea solum fiant, quæ uelit uictor, sed etiam ut ijs mos gerendus sit, quibus adiutoribus parta sit uictoria. equidem sic iam obdurui, ut ludis Cæsaris nostri æquissimo animo uiderem T. Plancum, audirem Laberij, & Publij poemata. nihil mihi tã deesse scito, quàm quicum hæc familiariter, doctéq; rideam. is tu eris, si quamprimum ueneris. quod ut facias, non mea solũ, sed etiã tua interesse arbitror. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO S.

Libentissime legi tuas literas: in quibus iucundissimum mihi fuit, quòd cognoui meas tibi redditas esse. non enim dubitabam, quin eas libenter lecturus esses: uerebar, ut redderẽtur. Bellum, quod est in Syria, Syriamq; prouinciam tibi tributam esse à Cæsare, ex tuis literis cognoui. eandem rem tibi uolo bene, & feliciter euenire. quod ita fore confido, fretus & industria, & prudentia tua. sed de Parthici belli suspicione quod scribis, sane me commouit quan=

tum copiarum haberes, cum ipse coniectura consequi poteram, tum ex tuis literis cognoui. itaque opto, ne se illa gens moueat hoc tẽpore, dum ad te legiones eæ perducantur, quas audio duci. quòd si pares copias ad confligendum non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli, qui se oppido munitissimo, & copiosissimo tandiu tenuit, quandiu in prouincia Parthi fuerunt. sed hac melius ex re, & ex tempore constitues. mihi quidem usque curæ erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero. Literas ad te nunquam habui cui darem, quin dederim. à te, ut idem facias, peto, in primisq; ut ita ad tuos scribas, ut me tuum sentiant esse. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S.

G Ratæ mihi tuæ literæ, nisi quòd Sinuessanũ diuersoriolum contempsisti. quam quidem cõtumeliam uilla pusilla iniquo animo feret, nisi in Cumano, & Pompeiano reddideris πάντα περὶ πάντων. sic igitur facies, meq; amabis, & scripto aliquo lacesses: ego enim respõdere facilius possum, quàm prouocare. quòd si, ut est, cessabis: lacessam; ne tua ignauia etiam inertiã afferat. plura otiosus. hæc, cum essem in senatu, exaraui. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO S.

C. Anitius, familiaris meus, uir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africã legatione libera. eum uelim rebus omnibus adiuues, operamq; des, ut quamcõ-

modissime sua negotia conficiat. in primisq; quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo: idq; à te peto, quod ipse in prouincia facere sum solitus nō rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam, & cognoueram à summis uiris factitatū. hoc igitur mi Cornifici facies: cæterisq; rebus omnibus eius dignitati, reiq;, si me amas, consules. id erit mihi gratissimum. Da operam, ut ualeas.

M. CICERO S. P. D. CORNIFICIO.

Nos hic cum homine gladiatore omniū nequissimo, collega nostro, Antonio bellum gerimus, sed non pari conditione, contra arma uerbis. at etiam de te concionatur: nec impune: nam sentiet, quos lacesserit. ego autē acta ad te omnia arbitror perscribi ab alijs. à me futura debes cognoscere, quorum quidē non est difficilis coniectura. oppressa omnia sunt: nec habent ducem boni: nostriq; τυραννοκτόνοι longe gentium absunt. Pansa & sentit bene, & loquitur fortiter. Hirtius noster tardius conualescit. quid futurum sit, plane nescio. spes tamen una est, aliquādo populum R. maiorum similem fore. ego certe reip. non deero: & quidquid acciderit, à quo mea culpa absit, animo forti feram. illud profecto, quoad potero, tuam famam, & dignitatem tuebor. ad XIII cal. Ian. senatus frequens mihi est assensus cum de cæteris rebus magnis, & necessarijs, tum de prouincijs ab ijs, qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tradendis, nisi qui ex S. C. successisset. hoc ego cum reip. causa censui, tum mehercule in primis retinendæ dignitatis tuæ.

quamobrem te amoris nostri causa rogo, reip. causa hortor, ut ne cui quidquam iuris in tua prouincia esse patiare, atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil potest esse praestantius. uere tecum agam, ut necessitudo nostra postulat: in Sempronio, si meis literis obtemperasses, maximam ab omnibus laudem adeptus esses. sed illud & praeterijt, et leuius est. haec magna res est. fac, ut prouinciam retineas in potestate reip. plura scripsissem, nisi tui festinarent. itaque Cherippo nostro me, uelim, excuses. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO S. D.

Omnem conditionē imperij tui, statumq; prouinciae mihi demonstrauit Stratorius. multa intolerabilia locis omnibus. sed quo tua maior dignitas, eo, quae tibi acciderunt, minus ferenda: neque enim, quae tu propter magnitudinem et animi, & ingenij moderate fers, à te non ulciscenda sunt, etiā si non sint dolenda. sed haec posterius. Rerum urbanarum acta tibi mitti certo scio. quòd ni ita putarem, ipse perscriberem, in primisq; Caesaris Octauiani conatum. de quo multitudini fictum ab Antonio crimen uidetur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret. prudentes autem, & boni uiri & credunt factum, & probant. quid quaeris? magna spes est in eo. nihil est, quod non existimetur laudis, et gloriae causa facturus. Antonius autem, noster familiaris, tanto se odio esse intelligit, ut, cum interfectores suos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. ad VII id. Oct.

Brundusium uenerat, profectus obuiam legionibus Macedonicis quatuor: quas sibi conciliare pecunia cogitabat, easq; ad urbem adducere. & in ceruicibus nostris collocare. habes formã reip. si in castris potest esse resp. in qua tuam uicem sæpe doleo, quòd nullam partem per ætatem sanæ & saluæ reip. gustare potuisti. atque antehac quidem sperare saltem licebat; nunc etiam illud ereptum est. quæ enim spes est, cum in concione dicere ausus sit Antonius, Canutium apud eos locum sibi quærere, quibus se saluo locus in ciuitate esse non posset? equidem & hæc, & omnia, quæ homini accidere possunt, sic fero, ut magnam habeam philosophiæ gratiam; quæ me non modo à solicitudine abducit, sed etiã contra omnes fortunæ impetus armat. tibiq; idem censeo faciundum, nec, à quo culpa absit, quidquam in malis numerandum. sed hæc tu melius. Stratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam eius fidem, diligentiam, prudentiamq; cognoui. Da operam, ut ualeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. CICERO CORNIFICIO.

EGo nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, sed ne ornandi quidem. sed mea studia erga te, et officia malo tibi ex tuorum literis, quàm ex meis esse nota. te tamen hortor, ut omni cura in remp. incumbas. hoc est animi, hoc est ingenij tui, hoc eius spei, quam habere debes amplificandæ dignitatis tuæ. sed hac de re alias

ad te

ad te pluribus: cum enim hæc scribebam, in expectatione erant omnia. nondum legati redierant, quos senatus non ad pacem deprecandam, sed ad bellum denunciandum miserat, nisi legatorum nuncio paruisset. ego tamen, ut primũ occasio data est, meo pristino more remp. defendi: me principem senatui, populoq; R. professus sum: nec postea, quàm suscepi causam libertatis, minimum tempus amisi tuendæ salutis, libertatisq; communis. sed hæc quoque te ex alijs malo. T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio commendo, ut maiore non possim: cui cum propter omnes uirtutes, tum etiam propter studia cõmunia sum amicissimus. is procurat rationes, negotiaq; Dionysii nostri, quem et tu multum amas, et ego omnium plurimum. ea tibi ego non debeo commendare, sed commendo tamen. facias igitur, ut ex Pinarij, gratissimi hominis, literis tuum et erga illum, et erga Dionysium studium perspiciamus. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

Liberalibus literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero uicesimo die, ut dicebat, reddidit. eo die non fuit senatus, neque postero. Quinquatribus frequenti senatu causam tuam egi non inuita Minerua: etenim eo ipso die senatus decreuit, ut Minerua nostra, custos urbis, quam turbo deiecerat, restitueretur. Pansa tuas literas recitauit. magna senatus approbatio consecuta est cum summo gaudio, et offensione Minotauri, id est Caluisii, et Tauri. factum de te S. C. honorificum. postulabatur, ut etiam illi notarentur: sed Pansa clementior. ego mi Cornifici quo

die primum in spem libertatis ingressus sum, et cunctantibus cæteris ad XIII. cal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipso die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ: mihi enim est assensus senatus de obtinendis prouincijs. nec uero postea destiti labefactare eum, qui summa cum tua iniuria, contumeliaq; reip. prouinciam absens obtinebat. itaque crebras, uel potius quotidianas compellationes meas non tulit, seq; in urbem recepit inuitus: neque solum spe, sed certa re iam, & possessione deturbatus est. meo iustissimo, honestissimoq; conuicio te tuam dignitatem summa tua uirtute tenuisse, prouinciæq; honoribus amplissimis affectum, uehementer gaudeo. Quòd te mihi de Sempronio purgas: accipio excusationem: fuit enim illud quoddam Græcum tempus seruitutis. Ego tuorum consiliorum auctor, dignitatisq; fautor, iratus temporibus, in Græciam desperata libertate rapiebar, cum me Etesiæ, quasi boni ciues, relinquentem remp. prosequi noluerunt: austerq; aduersus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit: atque inde uentis, remisq; in patriam omni festinatione properaui: postridieq; in summa reliquorum seruitute liber unus fui: sic sum in Antonium inuectus, ut ille non ferret, omnemq; suum uinolentum furorem in me unum effunderet, meq; cum elicere uellet ad cædis causam, tum tentaret insidijs: quem ego ructantem, & nauseantem conieci in Cæsaris Octauiani plagas: puer enim egregius præsidium sibi primum, et nobis, deinde summæ reip. comparauit: qui nisi fuisset, Antonij reditus à Brundusio pestis patriæ fuisset. quæ deinceps acta sint, scire te arbitror: sed redeamus

ad illud, unde diuertimus. Accipio excusationem tuam de Sempronio: neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti. nunc hic dies aliam uitam affert, alios mores postulat, ut ait Terentius. quamobrem mi Quinte conscende nobiscum, & quidem ad puppim. una nauis est iam bonorum omnium: quam quidem, nos damus operam, ut rectam teneamus, utinam prospero cursu: sed quicunque uenti erunt, ars nostra certe non abierit: quid enim præstare aliud uirtus potest? tu fac, ut animo magno sis, et excelso, cogitesq; omnem dignitatem tuam cum rep. coniunctam esse debere. P. Lucceium mihi meum commẽdas, quem, quibuscunque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem, & Pansam, collegas nostros, homines in consulatu reip. salutares, alieno sane tempore amisimus, rep. Antoniano quidem latrocinio liberata, sed nondum omnino explicata: quam nos, si licebit, more nostro tuebimur: quanquam admodum sumus iam defatigati: sed NVLLA lassitudo impedire officium, et fidem debet. uerum hæc hactenus. ab aliјs te de me, quàm à me ipso, malo cognoscere. De te audiebamus ea, quæ maxime uellemus. De Cn. Minutio, quem tu quibusdam literis ad cœlũ laudibus extulisti, rumores duriores erant. id quale sit, omninoq; quid isthic agatur, fácias me uelim certiorem.

M. CICERO CORNIFICIO S.

Q. Turius, qui in Africa negotiatus est, uir bonus, & honestus, hæredes fecit similes sui Cn. Saturnium, Sex. Aufidium, Cn. Anneium, Q. Considium Gallum, L. Seruilium Posthu-

mum, Cn. Rubellinum. ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quàm commendatione: tanta enim liberalitate se tua usos prædicabant, ut ijs plus à te tributum intelligerem, quàm ego auderem te rogare. audebo tamen: scio enim, quantum ponderis mea commendatio sit habitura. quare à te peto, ut ad eam liberalitatem, qua sine meis literis usus es, quammaximus his literis cumulus accedat. caput autem est meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium, Q. Turij libertum, ut adhuc fecit, hæreditatem Turianam auertere: cæterisq; omnibus rebus habeas eos à me commendatissimos. magnam ex eorum splendore, & obseruantia capies uoluptatem. quod ut uelis, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

S*Ex. Aufidius & obseruantia, qua me colit, accedit ad proximos: & splendore, equiti R. nemini cedit. est autem ita temperatis, moderatisq; moribus, ut summa seueritas summa cum humanitate iungatur. cuius tibi negotia, quæ sunt in Africa, ita commendo, ut maiore studio, magis'ue ex animo commendare non possim. pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat, meas apud te literas maximum pondus habuisse. hoc te uehementer mi Cornifici rogo. Vale.*

M. CICERO CORNIFICIO.

Assentior tibi, eos, quos scribis Lilybaeo minari, isthic poenas dare debuisse: sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo uiderere. metuisti igitur, ne grauis ciuis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus uiderere. Quòd societatem reip. conseruandae tibi mecum à patre acceptam renouas, gratum est: quae societas inter nos semper mi Cornifici manebit. Gratum etiam illud, quòd mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Senatus saepius pro dignitate tua appellaretur, si absentibus consulibus unquam, nisi ad rem nouam, cogeretur. itaque nec de HS XX, nec de HS DCC quidquam agi nunc per senatum potest. tibi autem ex S. C. imperandum, mutuumq; sumendum censeo. In rep. quid agatur, credo te ex eorum literis cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. ego sum spe bona: consilio, cura, labore non desum: omnibus inimicis reip. esse me acerrimum hostem praemefero. res neque nunc difficili loco mihi uidetur esse; & fuisset facillimo, si culpa à quibusdam abfuisset. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

Non modo te, cui omnia nostra notissima sunt, sed neminem in populo R. arbitror esse, cui sit ignota ea familiaritas, quae mihi cum L. La mia est: etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio consule relegatus, quod libere, & fortiter salutem meam defendisset. nec ex eo amor inter nos

natus est: sed quod erat uetus, & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitauit. ad hæc officia, uel merita potius, iucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. non puto te iam expectare, quibus eum tibi uerbis commendem. causam enim tanti amoris intelligis. quæ uerba desideret, ijs me omnibus usum putato. tantum uelim, existimes, si negotia Lamiæ, procuratores, libertos, familiam, quibuscunque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quàm si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. nec dubito, quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiæ causa studiose omnia facturus sis. quanquam erat nobis dictum, te existimare alicui S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, scribendo Lamiam affuisse: qui omnino consulibus illis nunquam affuit scribendo. deinde omnia tum falsa S. C. deferebantur. nisi forte etiam illi Semproniano S. C. me censes affuisse, qui ne Romæ quidem tũ fui, ut de eo ad te scripsi re recenti. sed hæc hactenus. te mi Cornifici etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiæ negotia, mea putes esse; curesq;, ut intelligat hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura ut ualeas.

M. CICERO S. P. D. CORNIFICIO.

I

Tane præter litigatores nemo ad te meas literas? multæ istæ quidem: tu enim perfecisti, ut nemo sine literis meis tibi se commendatum putaret. sed quis unquam tuorum mihi dixit

esse, cui darem, quin dederim? aut quid mihi iucundius, quàm, cum coram tecum loqui non possum, aut scribere ad te, aut tuas legere literas? illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur: non enim te epistolis, sed uoluminibus lacesserem, quibus quidem me à te prouocari oporteret: quamuis enim occupatus sis, otij tamen plus habes: aut, si ne tu quidem uacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & à me literas crebriores, cum tu mihi raràs mittas, flagitare. nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quòd omnibus curis remp. mihi tuendam putabam: tum hoc tempore multo distineor uehementius: ut enim grauius ægrotant ij, qui, cum leuati morbo uiderentur, in eum deintegro inciderunt, sic uehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renouatum bellum gerere conamur. sed hæc hactenus. Tu tibi mi Cornifici fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut à te uinci possim aut officijs, aut amore. non dubitabam equidem: ueruntamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus. ò hominem semper illum quidem mihi aptũ, nunc uero etiam suauem. uultus mehercule tuos mihi expressit omnes: non solum animum, ac uerba protulit. itaque noli uereri, ne tibi succensuerim, quòd eodem exemplo ad me, quo ad cæteros. requisiui equidem proprias ad me unum à te literas, sed neque uehementer, & amanter. De sumptu, quem te in rem militarem facere, et fecisse dicis, nihil sane possum tibi opitulari, propterea quòd et orbus senatus

consulibus amissis, & incredibiles angustiæ pecuniæ publicæ: quæ conquiritur undique, ut optime meritis militibus promissa soluantur. quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror. De Accio Dionysio nihil puto esse, quoniam mihi nihil dixit Stratorius. De P. Lucceio, nihil tibi concedo, quo studiosior eius sis, quàm ego sum: est enim nobis necessarius. sed à magistris cum contenderem de proferendo die, probauerunt mihi, sese, quo minus id facerent, & compromisso, & iureiurando impediri. quare ueniendum arbitror Lucceio. quanquam, si meis literis obtemperauit, cum tu hæc leges, illum Romæ esse oportebit. Cæteris de rebus, maximeq; de pecunia, cum Pansæ mortem ignorares, scripsisti, quæ per nos ab eo consequi te posse arbitrarere. quæ te non fefellissent, si uiueret: nam te diligebat. post mortem autem eius quid fieri posset, non uidebamus. De Venuleio, Latino, Horatio ualde laudo. illud non nimium probo, quòd scribis, quo illi animo æquiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademisse: honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi: eosq; ex S. C. si non decedunt, cogendos, ut decedant, existimo. hæc fere ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo, uelim tibi persuadeas, non esse mihi meam dignitatem tua cariorem. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD MEMMIVM, ET ALIOS, LIBER XIII.

M. CICERO S. D. C. MEMMIO.

ETSI non satis mihi constiterat, cum aliquâne animi mei molestia, an potius libenter te Athenis uisurus essem, quòd iniuria, quàm accepisti, dolore me afficeret, sapiētia tua, qua fers iniuriā, lætitia: tamen uidisse te mallem. nam quod est molestiæ, non sane multo leuius est, cum te non uideo: quod esse potuit uoluptatis, certe, si uidissem te, plus fuisset. itaque non dubitabo dare operā, ut te uideam, cum id satis cōmode facere potero. interea quod per literas & agi tecum, &, ut arbitror, confici potest, agā. nunc à te illud primū rogabo, ne quid inuitus mea causa facias; sed id, quod mea intelliges multum, tua nullam in partem interesse, ita mihi des, si tibi, ut id libenter facias, ante persuaseris. Cū Patrone Epicureo mihi omnia sunt, nisi quòd in philosophia uehementer ab eo dissentio. sed & initio Romæ, cum te quoque, & tuos omnes obseruabat, me coluit in primis: et nuper, cum ea, quæ uoluit, de suis cōmodis, & præmijs consecutus est, me habuit suorum defensorum, & amicorum fere principem: & iam à Phædro, qui nobis, cum pueri essemus, ante quàm Philonem cognouimus, ualde, ut philosophus, postea tamen, ut uir bonus, & suauis, & officiosus, probabatur; traditus mihi, commē-

datusq; est, is igitur Patro, cum ad me Romam literas misisset, uti te sibi placarem, peteremq;, ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes: nihil scripsi ad te ob eam rem, quòd ædificationis tuæ consiliū mea commendatione nolebam impediri. idem, ut ueni Athenas, cum, idem ut ad te scriberē, rogasset: ob eam causam impetrauit, quòd te abiecisse illam ædificationem constabat inter omnes amicos tuos. quod si ita est, & si iam plane tua nihil interest: uelim, si qua offensiuncula facta est animi tui peruersitate aliquorum, (noui enim gentem illā) des te ad lenitatem, uel propter tuam summam humanitatem, uel etiam honoris mei causa. equidem, si, quid ipse sentiam, quæris: nec cur ille tantopere contendat, uideo, nec cur tu repugnes: nisi tamē multo minus tibi concedi potest, quàm illi, laborare sine causa. quanquam Patronis & orationem, & causam tibi cognitam esse certo scio. honorē, officium, testamentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phædri obtestationem, sedem, domicilium, uestigia summorum hominum sibi tuenda esse dicit. totam hominis uitam, rationemq;, quam sequitur in philosophia, derideamus, licet, si hanc eius contentionem uolumus reprehendere. sed mehercule quando illi, cæterisq;, quos illa delectant, non ualde inimici sumus: nescio, an ignoscendum sit huic, si tantopere laborat: in quo etiam si peccat, magis ineptijs, quàm improbitate peccat. sed'ne plura: (dicendū enim aliquando est) Pomponium Atticum sic amo, ut alterum fratrem. nihil est illo mihi nec carius, nec iucundius. is, non quo sit ex istis, (est enim omni liberali doctrina politissimus) sed ualde diligit Patronem, ualde

Phædrum amauit: sic à me hoc contẽdit, homo minime ambitiosus, minime in rogitando molestus, ut nihil unquam magis. nec dubitat, quin ego à te nutu hoc consequi possim, ita etiam, si ædificaturus esses. nunc uero si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me à te impetrasse; non te in me illiberalem, sed me in se negligentem putabit. quamobrem peto à te, ut scribas ad tuos, posse tua uoluntate decretum illud Areopagitarũ, quẽ ὑπομνηματισμὸν illi uocant, tolli. sed redeo ad prima. prius uelim, tibi persuadeas, ut hoc mea causa libenter facias, quàm ut facias. sic tamẽ habeto: si feceris, quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

M. CICERO C. MEMMIO.

C Aio Auiano Euandro, qui habitat in tuo sacrario, & ipso multũ utor, & patrono eius M. Aemilio familiarissime. peto igitur à te maiorem in modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accõmodes: nam propter opera instituta multa multorum, subitũ est ei remigrare cal. Quint. impedior uerecundia, ne te pluribus uerbis rogem. neque tamen dubito, quin, si tua nihil, aut non multum intersit, eo sis animo, quo ego essem, si quid tu me rogares. mihi certe gratissimum feceris. Vale.

M. CICERO C. MEMMIO.

A Vlum Fusium, unum ex meis intimis, obseruantissimum, studiosissimumq; nostri, eruditum hominẽ, et summa humanitate, tuaq; amicitia dignissimum, uelim ita tractes, ut mihi coram

recepisti. tam mihi gratum id erit, quàm quod gratissimum. ipsum præterea summo officio, & summa obseruantia tibi in perpetuum deuinxeris. Vale.

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE LEGATO PRO PRAET. S. D.

CVm municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est: magno enim meo beneficio affecti, cumulatissime mihi gratiam retulerunt: nam nec in honoribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. cũ quibus si mihi nulla causa intercederet, tamẽ, quòd te uehementissime diligo, quodq; me à te plurimi fieri sentio, & monerem te, & hortarer, ut eorum fortunis consuleres, præsertim cũ prope præcipuam causam haberent ad ius obtinendum: primum, quòd Syllani tẽporis acerbitatem deorum immortalium benignitate subterfugerunt: deinde, quòd summo studio populi R. à me in consulatu meo defensi sunt: cum enim tribuni pl. legẽ iniquissimam de eorum agris promulgassent, facile senatui, populoq; R. persuasi, ut eos ciues, quibus fortuna pepercisset, saluos esse, uellent. hanc actionem meã C. Cæsar primo suo consulatu in lege agraria comprobauit, agrumq; Volaterranum, & oppidum omni periculo in perpetuum liberauit: ut mihi dubium non sit, quin is, qui nouas necessitudines adiungat, uetera sua beneficia conseruari uelit. quamobrem est tuæ prudentiæ, aut sequi eius auctoritatem, cuius sectam, atque imperium summa cũ tua dignitate secutus es; aut certe illi integram omnẽ causam reseruare. illud uero dubitare non debes, quin tam graue, tam fir-

mum, tam honestum municipiũ tibi tuo summo benefi- cio in perpetuum obligari uelis. sed hæc, quæ scripta sunt supra, eò spectant, ut te horter, & suadeam. reliqua sunt, quæ pertinent ad rogandũ: ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes, sed etiã, quod mihi opus sit, me à te petere, & rogare. gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros, incolumesq; esse uolueris. eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quæ et à dijs immortalibus, et à præstantissimis in nostra rep. ciuibus summo senatus, populiq; R. studio cõseruatæ sunt, tuæ fidei, iustitiæ, bonitatiq; commendo. si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quẽadmodum consueui tueri meos: nullum officium, nullũ denique certamẽ, in quo illis prodesse possem, prætermitterem. sed quando apud te nihilo minus hoc tempore ualere me confido, quàm ualuerim semper apud omnes: pro nostra summa necessitudine, pariq; inter nos, et mutua beneuolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment eum quasi diuino consilio isti negotio præpositum esse, apud quem unum nos eorum perpetui defensores plurimum ualere possemus. Vale.

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE LEGATO PRO PRAET. S. P. D.

NOn moleste fero, eam necessitudinem, quæ mihi tecum est, notam esse quamplurimis. neque tamen ob eam causam, quod tu optime existimare potes, te impedio, quo minus susceptum

negotium pro tua fide, & diligentia ex uoluntate Cæsaris, qui tibi rem magnam, difficilemq; commisit, gerere possis. nam cum multi à me petant multa, quòd de tua erga me uoluntate non dubitent; non committo, ut ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiarissime sum usus. eius & Syllani temporis iniustissima calamitate dolui: & cum ijs, qui similem iniuriam acceperant, amissis omnibus fortunis reditus tamen in patriam uolūtate omnium concedi uideretur, adiutor incolumitatis fui. is habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tanquam è naufragio reliquias contulisset. hoc autem tempore eum Cæsar in senatum legit: quem ordinem ille ista possessione amissa tueri uix potest. grauissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna: minimeq; conuenit, ex eo agro, qui Cæsaris iussu diuidatur, eum moueri, qui Cæsaris beneficio senator sit. sed mihi minus libet multa de æquitate rei scribere, ne causa potius apud te ualuisse uidear, quàm gratia. quamobrem te maiorem in modum rogo, ut C. Curtij rem, meam putes esse: quidquid mea causa faceres, ut id, C. Curtij causa cum feceris, meum existimes. quod ille per me habuerit, id me habere abs te putato. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO Q. VALERIO
Q. F. ORCAE S.

S I uales, bene est: ego quidẽ ualeo. Credo te memoria tenere, me et coram P. Cuspio tecũ locutum esse, cum te prosequerer paludatum; et idem postea plurimis uerbis tecum egisse, ut, quoscũque tibi eius necessarios cõmendarem, haberes eos in numero meorum necessariorũ. id tu pro tua summa erga me beneuolentia, perpetuaq; obseruantia mihi liberalissime, atque humanissime recepisti. Cuspius, homo in omnes suos officiosissimus, mirifice quosdã homines ex ista prouincia tuetur, et diligit, propterea quòd fuit in Africa bis, cũ maximis societatis negotijs praeesset. itaque hoc eius officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate, et gratia soleo, quantum possum, adiuuare. quare Cuspianorũ omnium cõmendationis causam hac tibi epistola exponendam putaui. reliquis epistolis tantum faciam, ut notã apponam eam, quae mihi tecum conuenit, et simul significem de numero esse Cuspij amicorũ. sed hanc cõmendationem, quam his literis cõsignare uolui, scito esse omnium grauissimam. nã P. Cuspius singulari studio contendit à me, ut tibi quamdiligentissime L. Iulium cõmendarem. eius ego studio uix uideor mihi satisfacere posse, si utar uerbis ijs, quibus, cum diligentissime quid agimus, uti solemus. noua quaedam postulat: et putat me eius generis artificiũ quoddã tenere. ei ego pollicitus sum, me ex intima nostra arte depròpturũ mirificũ genus commendationis. id quando assequi non possũ, tu re, uelim, efficias, ut ille genere mearũ literarũ

die primum in spem libertatis ingressus sum, et cunctantibus cæteris ad XIII. cal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipso die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ: mihi enim est assensus senatus de obtinendis prouincijs. nec uero postea destiti labefactare eum, qui summa cum tua iniuria, contumeliaq; reip. prouinciam absens obtinebat. itaque crebras, uel potius quotidianas compellationes meas non tulit, seq; in urbem recepit inuitus: neque solum spe, sed certa re iam, & possessione deturbatus est. meo iustissimo, honestissimoq; conuicio te tuam dignitatem summa tua uirtute tenuisse, prouinciæq; honoribus amplissimis affectum, uehementer gaudeo. Quòd te mihi de Sempronio purgas: accipio excusationem: fuit enim illud quoddam Græcum tempus seruitutis. Ego tuorum consiliorum auctor, dignitatisq; fautor, iratus temporibus, in Græciam desperata libertate rapiebar, cum me Etesiæ, quasi boni ciues, relinquentem remp. prosequi noluerunt: austerq; aduersus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit: atque inde uentis, remisq; in patriam omni festinatione properaui: postridieq; in summa reliquorum seruitute liber unus fui: sic sum in Antonium inuectus, ut ille non ferret, omnemq; suum uinolentum furorem in me unum effunderet, meq; cum elicere uellet ad cædis causam, tum tentaret insidijs: quem ego ructantem, & nauseantem conieci in Cæsaris Octauiani plagas: puer enim egregius præsidium sibi primum, et nobis, deinde summæ reip. comparauit: qui nisi fuisset, Antonij reditus à Brundusio pestis patriæ fuisset. quæ deinceps acta sint, scire te arbitror: sed redeamus

ad illud, unde diuertimus. Accipio excuſationem tuam de Sempronio: neque enim ſtatuti quid in tanta perturbatione habere potuiſti. nunc hic dies aliam uitam affert, alios mores poſtulat, ut ait Terentius. quamobrem mi Quinte conſcende nobiſcum, & quidem ad puppim. una nauis eſt iam bonorum omnium: quam quidem, nos damus operam, ut rectam teneamus, utinam proſpero curſu: ſed quicunque uenti erunt, ars noſtra certe non abierit: quid enim præſtare aliud uirtus poteſt? tu fac, ut animo magno ſis, et excelſo, cogiteſq; omnem dignitatem tuam cum rep. coniunctam eſſe debere. P. Lucceium mihi meum commẽdas, quem, quibuſcunque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem, & Panſam, collegas noſtros, homines in conſulatu reip. ſalutares, alieno ſane tempore amiſimus, rep. Antoniano quidem latrocinio liberata, ſed nondum omnino explicata: quam nos, ſi licebit, more noſtro tuebimur: quanquam admodum ſumus iam defatigati: ſed NVLLA laſſitudo impedire officium, et fidem debet. uerum hæc hactenus. ab alijs te de me, quàm à me ipſo, malo cognoſcere. De te audiebamus ea, quæ maxime uellemus. De Cn. Minutio, quem tu quibuſdam literis ad cœlũ laudibus extuliſti, rumores duriores erant. id quale ſit, omninoq; quid iſthic agatur, fácias me uelim certiorem.

M. CICERO CORNIFICIO S.

Q. Turius, qui in Africa negotiatus eſt, uir bonus, & honeſtus, hæredes fecit ſimiles ſui Cn. Saturnium, Sex. Aufidium, Cn. Anneium, Q. Conſidium Gallum, L. Seruilium Poſthu-

mum, Cn. Rubellinum. ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quàm commendatione: tanta enim liberalitate se tua usos prædicabant, ut ijs plus à te tributum intelligerem, quàm ego auderem te rogare. audebo tamen: scio enim, quantum ponderis mea commendatio sit habitura. quare à te peto, ut ad eam liberalitatem, qua sine meis literis usus es, quammaximus his literis cumulus accedat. caput autem est meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium, Q. Turij libertum, ut adhuc fecit, hæreditatem Turianam auertere: cæterisq; omnibus rebus habeas eos à me commendatissimos. magnam ex eorum splendore, & obseruantia capies uoluptatem. quod ut uelis, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

S Ex. Aufidius & obseruantia, qua me colit, accedit ad proximos: & splendore, equiti R. nemini cedit. est autem ita temperatis, moderatisq; moribus, ut summa seueritas summa cum humanitate iungatur. cuius tibi negotia, quæ sunt in Africa, ita commendo, ut maiore studio, magis'ue ex animo commendare non possim. pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat, meas apud te literas maximum pondus habuisse. hoc te uehementer mi Cornifici rogo. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

A Ssentior tibi, eos, quos scribis Lilybæo minari, isthic pœnas dare debuisse: sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo uiderere. metuisti igitur, ne grauis ciuis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus uiderere. Quòd societatem reip. conseruandæ tibi mecum à patre acceptam renouas, gratum est: quæ societas inter nos semper mi Cornifici manebit. Gratum etiam illud, quòd mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Senatus sæpius pro dignitate tua appellaretur, si absentibus consulibus unquam, nisi ad rem nouam, cogeretur. itaque nec de HS XX, nec de HS DCC quidquam agi nunc per senatum potest. tibi autem ex S. C. imperandum, mutuumq; sumendum censeo. In rep. quid agatur, credo te ex eorum literis cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. ego sum spe bona: consilio, cura, labore non desum: omnibus inimicis reip. esse me acerrimum hostem præmefero. res neque nunc difficili loco mihi uidetur esse; & fuisset facillimo, si culpa à quibusdam abfuisset. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO.

N On modo te, cui omnia nostra notissima sunt, sed neminem in populo R. arbitror esse, cui sit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia est: etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio consule relegatus, quod libere, & fortiter salutem meam defendisset. nec ex eo amor inter nos

natus est: sed quod erat uetus, & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitauit. ad hæc officia, uel merita potius, iucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. non puto te iam expectare, quibus eum tibi uerbis commendem. causam enim tanti amoris intelligis. quæ uerba desideret, ijs me omnibus usum putato. tantum uelim, existimes, si negotia Lamiæ, procuratores, libertos, familiam, quibuscunque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quàm si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. nec dubito, quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiæ causa studiose omnia facturus sis. quanquam erat nobis dictum, te existimare alicui S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, scribendo Lamiam affuisse: qui omnino consulibus illis nunquam affuit scribendo. deinde omnia tum falsa S. C. deferebantur. nisi forte etiam illi Semproniano S. C. me censes affuisse, qui ne Romæ quidem tũ fui, ut de eo ad te scripsi re recenti. sed hæc hactenus. te mi Cornifici etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiæ negotia, mea putes esse; curesq́; ut intelligat hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura ut ualeas.

M. CICERO S. P. D. CORNIFICIO.

Ta'ne præter litigatores nemo ad te meas literas? multæ istæ quidem: tu enim perfecisti, ut nemo sine literis meis tibi se commendatum putaret. sed quis unquam tuorum mihi dixit

esse, cui darem, quin dederim? aut quid mihi iucundius, quàm, cum coram tecum loqui non possum, aut scribere ad te, aut tuas legere literas? illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur: non enim te epistolis, sed uoluminibus lacesserem, quibus quidem me à te prouocari oporteret: quamuis enim occupatus sis, otij tamen plus habes: aut, si ne tu quidem uacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & à me literas crebriores, cum tu mihi raras mittas, flagitare. nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quòd omnibus curis remp. mihi tuendam putabam: tum hoc tempore multo distineor uehementius: ut enim grauius ægrotant ij, qui, cum leuati morbo uiderentur, in eum deintegro inciderunt, sic uehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renouatum bellum gerere conamur. sed hæc hactenus. Tu tibi mi Cornifici fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut à te uinci possim aut officijs, aut amore. non dubitabam equidem: ueruntamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus. ò hominem semper illum quidem mihi aptũ, nunc uero etiam suauem. uultus mehercule tuos mihi expressit omnes: non solum animum, ac uerba protulit. itaque noli uereri, ne tibi succensuerim, quòd eodem exemplo ad me, quo ad cæteros. requisiui equidem proprias ad me unum à te literas, sed neque uehementer, & amanter. De sumptu, quem te in rem militarem facere, et fecisse dicis, nihil sane possum tibi opitulari, propterea quòd et orbus senatus

consulibus amissis, & incredibiles angustiæ pecuniæ publicæ: quæ conquiritur undique, ut optime meritis militibus promissa soluantur. quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror. De Accio Dionysio *nihil puto esse, quoniam mihi nihil dixit* Stratorius. De P. Lucceio, *nihil tibi concedo, quo studiosior eius sis, quàm ego sum: est enim nobis necessarius. sed à magistris cum contenderem de proferendo die, probauerunt mihi, sese, quo minus id facerent, & compromisso, & iureiurando impediri. quare ueniendum arbitror* Lucceio. *quanquam, si meis literis obtemperauit, cum tu hæc leges, illum* Romæ *esse oportebit.* Cæteris *de rebus, maximeq; de pecunia, cum* Pansæ *mortem ignorares, scripsisti, quæ per nos ab eo consequi te posse arbitrarere. quæ te non fefellissent, si uiueret: nam te diligebat. post mortem autem eius quid fieri posset, non uidebamus.* De Venuleio, Latino, Horatio *ualde laudo. illud non nimium probo, quòd scribis, quo illi animo æquiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademisse: honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi: eosq; ex* S. C. *si non decedunt, cogendos, ut decedant, existimo. hæc fere ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi.* De reliquo, *uelim tibi persuadeas, non esse mihi meam dignitatem tua cariorem.* Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD MEMMIVM, ET ALIOS, LIBER XIII.

M. CICERO S. D. C. MEMMIO.

ETSI *non satis mihi constiterat, cum aliquáne animi mei molestia, an potius libenter te Athenis uisurus essem, quòd iniuria, quàm accepisti, dolore me afficeret, sapiëtia tua, qua fers iniuriã, lætitia: tamen uidisse te mallem. nam quod est molestiæ, non sane multo leuius est, cum te non uideo; quod esse potuit uoluptatis, certe, si uidissem te, plus fuisset. itaque non dubitabo dare operã, ut te uideam, cum id satis cõmode facere potero. interea quod per literas & agi tecum, &, ut arbitror, confici potest, agã. nunc à te illud primũ rogabo, ne quid inuitus mea causa facias; sed id, quod mea intelliges multum, tua nullam in partem interesse, ita mihi des, si tibi, ut id libenter facias, ante persuaseris. Cũ Patrone Epicureo mihi omnia sunt, nisi quòd in philosophia uehementer ab eo dissentio. sed & initio Romæ, cum te quoque, & tuos omnes obseruabat, me coluit in primis: et nuper, cum ea, quæ uoluit, de suis cõmodis, & præmijs consecutus est, me habuit suorum defensorum, & amicorum fere principem: & iam à Phædro, qui nobis, cum pueri essemus, ante quàm Philonem cognouimus, ualde, ut philosophus, postea tamen, ut uir bonus, & suauis, & officiosus, probabatur; traditus mihi, commẽ-*

datusq; est, is igitur Patro, cum ad me Romam literas misisset, uti te sibi placarem, peteremq;, ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes: nihil scripsi ad te ob eam rem, quòd ædificationis tuæ consiliũ mea commendatione nolebam impediri. idem, ut ueni Athenas, cum, idem ut ad te scriberẽ, rogasset: ob eam causam impetrauit, quòd te abiecisse illam ædificationem constabat inter omnes amicos tuos. quod si ita est, & si iam plane tua nihil interest: uelim, si qua offensiuncula facta est animi tui peruersitate aliquorum, (noui enim gentem illã) des te ad lenitatem, uel propter tuam summam humanitatem, uel etiam honoris mei causa. equidem, si, quid ipse sentiam, quæris: nec cur ille tantopere contendat, uideo, nec cur tu repugnes: nisi tamẽ multo minus tibi concedi potest, quàm illi, laborare sine causa. quanquam Patronis & orationem, & causam tibi cognitam esse certo scio. honorẽ, officium, testamentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phædri obtestationem, sedem, domicilium, uestigia summorum hominum sibi tuenda esse dicit. totam hominis uitam, rationemq;, quam sequitur in philosophia, derideamus, licet, si hanc eius contentionem uolumus reprehendere. sed mehercule quando illi, cæterisq;, quos illa delectant, non ualde inimici sumus: nescio, an ignoscendum sit huic, si tantopere laborat: in quo etiam si peccat, magis ineptijs, quàm improbitate peccat. sed ne plura: (dicendũ enim aliquando est) Pomponium Atticum sic amo, ut alterum fratrem. nihil est illo mihi nec carius, nec iucundius. is, non quo sit ex istis, (est enim omni liberali doctrina politissimus) sed ualde diligit Patronem, ualde

Phædrum amauit: sic à me hoc contēdit, homo minime ambitiosus, minime in rogitando molestus, ut nihil unquam magis. nec dubitat, quin ego à te nutu hoc consequi possim, ita etiam, si ædificaturus esses. nunc uero si audierit te ædificationem deposuisse, neque tamen me à te impetrasse; non te in me illiberalem, sed me in se negligentem putabit. quamobrem peto à te, ut scribas ad tuos, posse tua uoluntate decretum illud Areopagitarū, quē ὑπομνηματισμὸν illi uocant, tolli. sed redeo ad prima. prius uelim, tibi persuadeas, ut hoc mea causa libenter facias, quàm ut facias. sic tamē habeto: si feceris, quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

M. CICERO C. MEMMIO.

C Aio Auiano Euandro, qui habitat in tuo sacrario, & ipso multū utor, & patrono eius M. Aemilio familiarissime. peto igitur à te maiorem in modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accōmodes: nam propter opera instituta multa multorum, subitū est ei remigrare cal. Quint. impedior uerecundia, ne te pluribus uerbis rogem. neque tamen dubito, quin, si tua nihil, aut non multum intersit, eo sis animo, quo ego essem, si quid tu me rogares. mihi certe gratissimum feceris. Vale.

M. CICERO C. MEMMIO.

A Vlum Fusium, unum ex meis intimis, obseruantissimum, studiosissimumq; nostri, eruditum hominē, et summa humanitate, tuáq; amicitia dignissimum, uelim ita tractes, ut mihi coram

recepisti. tam mihi gratum id erit, quàm quod gratissimum. ipsum præterea summo officio, & summa obseruantia tibi in perpetuum deuinxeris. Vale.

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE LEGATO PRO PRAET. S. D.

C Vm municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est: magno enim meo beneficio affecti, cumulatissime mihi gratiam retulerunt: nam nec in honoribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. cũ quibus si mihi nulla causa interce deret, tamẽ, quòd te uehementissime diligo, quodq; me à te plurimi fieri sentio, & monerem te, & hortarer, ut eorum fortunis consuleres, præsertim cũ prope præcipuam causam haberent ad ius obtinendum: primum, quòd Syllani tẽporis acerbitatem deorum immortalium benignitate subterfugerunt: deinde, quòd summo studio populi R. à me in consulatu meo defensi sunt: cum enim tribuni pl. legẽ iniquissimam de eorum agris promulgassent, facile senatui, populoq; R. persuasi, ut eos ciues, quibus fortuna pepercisset, saluos esse, uellent. hanc actionem meã C. Cæsar primo suo consulatu in lege agraria comprobauit, agrumq; Volaterranum, & oppidum omni periculo in perpetuum liberauit: ut mihi dubium non sit, quin is, qui nouas necessitudines adiungat, uetera sũa beneficia conseruari uelit. quamobrem est tuæ prudentiæ, aut sequi eius auctoritatem, cuius sectam, atque imperium summa cũ tua dignitate secutus es; aut certe illi integram omnẽ causam reseruare. illud uero dubitare non debes, quin tam graue, tam fir-

mum, tam honestum municipiū tibi tuo summo beneficio in perpetuum obligari uelis. sed hæc, quæ scripta sunt supra, eò spectant, ut te horter, & suadeam. reliqua sunt, quæ pertinent ad rogandū: ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes, sed etiā, quod mihi opus sit, me à te petere, & rogare. gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros, incolumesq́; esse uolueris. eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quæ et à dijs immortalibus, et à præstantissimis in nostra rep. ciuibus summo senatus, populiq́; R. studio cōseruatæ sunt, tuæ fidei, iustitiæ, bonitatiq́; commendo. si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quēadmodum consueui tueri meos: nullum offi ficium, nullū denique certamē, in quo illis prodesse possem, prætermitterem. sed quando apud te nihilo minus hoc tempore ualere me confido, quàm ualuerim semper apud omnes: pro nostra summa necessitudine, pariq́; inter nos, et mutua beneuolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment eum quasi diuino consilio isti negotio præpositum esse, apud quem unum nos eorum perpetui defensores plurimum ualere possemus. Vale.

M. CICERO Q. VALERIO Q. F. ORCAE LEGATO PRO PRAET. S. P. D.

N*On moleste fero, eam necessitudinem, quæ mihi tecum est, notam esse quamplurimis. neque tamen ob eam causam, quod tu optime existimare potes, te impedio, quo minus susceptum*

M. CICERO Q. VALERIO
Q. F. ORCAE S.

S I uales, bene est: ego quidē ualeo. Credo te memoria tenere, me et coram P. Cuspio tecū locutum esse, cum te prosequerer paludatum; et idem postea plurimis uerbis tecum egisse, ut, quoscūque tibi eius necessarios cōmendarem, haberes eos in numero meorum necessariorū. id tu pro tua summa erga me beneuolentia, perpetuaq; obseruantia mihi liberalissime, atque humanissime recepisti. Cuspius, homo in omnes suos officiosissimus, mirifice quosdā homines ex ista prouincia tuetur, et diligit, propterea quòd fuit in Africa bis, cū maximis societatis negotijs præesset. itaque hoc eius officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate, et gratia soleo, quantum possum, adiuuare. quare Cuspianorū omnium cōmendationis causam hac tibi epistola exponendam putaui. reliquis epistolis tantum faciam, ut notā apponam eam, quæ mihi tecum conuenit, et simul significem de numero esse Cuspij amicorū. sed hanc cōmendationem, quam his literis cōsignare uolui, scito esse omnium grauissimam. nā P. Cuspius singulari studio contendit à me, ut tibi quamdiligentissime L. Iulium cōmendarem. eius ego studio uix uideor mihi satisfacere posse, si utar uerbis ijs, quibus, cum diligentissime quid agimus, uti solemus. noua quædam postulat: et putat me eius generis artificiū quoddā tenere. ei ego pollicitus sum, me ex intima nostra arte deprópturū mirificū genus commendationis. id quando assequi non possū, tu re, uelim, efficias, ut ille genere mearū literarū

incredibili quodam perfectum arbitretur. id facies, si omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate, & potestate tua proficisci poterit, non modo re, sed etiam uerbis, uultu denique expresseris. quæ quantum in prouincia ualeant, uellem expertus esses. sed tamen suspicor ipsum hominem, quem tibi commendo, perdignum esse tua amicitia: nec id solum, quia mihi Cuspius dicit, credo, tametsi id satis esse debebat; sed quia noui eius iudicium in hominibus, & amicis deligendis. harum literarum uis quanta fuerit, propediē iudicabo, tibiq́; , ut confido, gratias agam. ego, quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose, diligenterq́; curabo. Cura ut ualeas.

P. Cornelius, qui tibi has literas reddidit, est mihi à P. Cuspio cōmendatus. cuius causa quantopere cuperem, deberemq́;, profecto ex me facile cognouisti. uehemēter te rogo, ut cures, ut ex hac cōmendatione mihi Cuspius quāmaximas, quāprimum, quāsæpissime gratias agat.

M. CICERO C. CLVVIO S. P. D.

CVm in Galliam proficiscens, pro nostra necessitudine, tuaq́; summa in me obseruantia ad me domum uenisses, locutus sum tecum de agro uectigali municipij Atellani, qui esset in Gallia: quantoq́; opere eius municipij causa laborarē, tibi ostendi. post tuam autem profectionem, cum & maxima res municipij honestissimi, mihiq́; coniunctissimi, & summum meum officiū ageretur: pro tuo animo in me singulari existimaui me oportere ad te accuratius scribere:

bere: etsi non sum nescius, & quæ temporum ratio, et quæ tua potestas sit: tibiq; negotium datum esse à C. Cæsare, non iudicium, præclare intelligo. quare à te tantum peto, quantum & te facere posse, & libenter mea causa facturum esse arbitror. et primum uelim existimes, quod res est, municipij fortunas omnes in isto uectigali consistere; his autem temporibus hoc municipiũ maximis oneribus pressum, summis affectum esse difficultatibus. hoc etsi commune uidetur esse cum multis: tamen mihi crede singulares huic municipio calamitates accidisse. quas iccirco non commemoro, ne de miserijs meorum necessariorum conquerens, homines, quos nolo, uidear offendere. itaque nisi magnam spem haberem, C. Cæsari nos causam municipij probaturos: non erat causa, cur à te hoc tempore aliquid contenderem. sed quia confido, mihiq; persuasi, illum & dignitatis municipij, & æquitatis, & uoluntatis etiam erga se habiturum esse rationem: ideo à te non dubitaui contendere, ut hanc causam illi integram conseruares. quod etsi nihilo minus à te peterem, si nihil audiuissem te tale fecisse: tamen maiorem spem impetrandi nactus sum, posteaquam mihi dictum est, hoc idem à te Rhegienses impetrauisse. qui etsi te aliqua necessitudine attingunt: tamen tuus amor in me sperare me cogit, te, quod tuis necessarijs tribueris, idem esse tributurum meis: præsertim cum ego pro his unis petam, habeam autem, qui simili causa laborent, complures necessarios. hoc me non sine causa facere, neque aliqua leui ambitione commotum à te contendere, etsi te existimare arbitror: tamen mihi affirmanti credas uelim, me huic municipio

debere plurimum; nullum unquam fuisse tempus neque honorum, neque laborum meorum, in quo non huius municipij studium in me extiterit singulare. quapropter à te etiam atque etiam pro nostra summa coniunctione, proq; tua in me perpetua, & maxima beneuolentia maiorem in modum peto, atque contendo, ut, cum fortunas agi eius municipij intelligas, quod sit mihi necessitudine, officijs, beneuolentia coniunctissimum, id mihi des. quod erit huiusmodi, ut, si à Cæsare, quod speramus, impetrauerimus, tuo beneficio nos id consecutos esse iudicemus; sin minus, pro eo tamen id habeamus; quando à te data sit opera, ut impetraremus. hoc cum mihi gratissimum feceris; tum uiros optimos, homines honestissimos, eosdemq; gratissimos, & tua necessitudine dignissimos, summo beneficio in perpetuum tibi, tuisq; deuinxeris. Vale.

M. CICERO C. RVTILIO S. P. D.

CVm & mihi conscius essem quanti te facerem, & tuá erga me benouolentiam expertus essem; non dubitaui à te petere, quod mihi petendum esset. P. Sestium quanti faciam, ipse optime scio; quanti autem facere debeam, & tu, et omnes homines sciunt. is cum ex alijs te mei studiosissimum esse cognosceret, petiuit à me, ut ad te quamaccuratissime scriberem de re C. Albini senatoris: cuius ex filia natus est L. Sestius, optimus adolescens, filius P. Sestij. hoc iccirco scripsi, ut intelligeres non solum me pro P. Sestio laborare debere, sed Sestium etiam pro Albino. res autem hæc est. à M. Laberio C. Albinus prædia in

æstimationem accepit: quæ prædia Laberius emerat à Cæsare de bonis Plotianis. ea si dicam non esse è rep. diuidi, docere te uidear, non rogare. sed tamen, cum Cæsar Syllanas uenditiones, & assignationes ratas esse uelit, quo firmiores existimentur suæ: si ea prædia diuidentur, quæ ipse Cæsar uendidit, quæ tandem in eius uenditionibus esse poterit auctoritas? sed hoc quale sit, tu pro tua prudentia considerabis. ego te plane rogo, atque ita, ut maiore studio, iustiore de causa, magis ex animo rogare nihil possim, ut Albino parcas, prædia Laberiana ne attingas. magna me affeceris non modo lætitia, sed etiam quodam modo gloria, si P. Sestius homini maxime necessario per me satisfecerit, cum ego illi plurimum debeam. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. maius mihi dare beneficium nullum potes. id mihi intelliges esse gratissimum. Vale.

M. CICERO CRASSIPEDI S. P. D.

QVanquam tibi præsens commendaui, ut potui diligentissime, socios Bithyniæ; teq; cum mea commendatione, tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati, quibuscunque rebus posses, commodare: tamen cum ij, quorum res agitur, magni sua interesse arbitrarentur, me etiam per literas declarare tibi, qua essem erga ipsos uoluntate, non dubitaui hæc ad te scribere. uolo enim te existimare, me, cum uniuerso ordini publicanorum multum semper libentissime tribuerim, idq; pro magnis eius ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum esse huic

Bithynicæ societati: quæ societas ordine ipso, hominum genere pars est maxima ciuitatis: constat enim ex cæteris societatibus: & casu permulti sunt in ea societate ualde mihi familiares, in primisq; is, cuius præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius P. F. Men. qui est magister in ea societate. quæ cum ita sint, maiorem in modum à te peto, Cn. Pupium, qui est in operis eius societatis, omnibus tuis officijs, atque omni liberalitate tueare: curesq;, ut eius operæ, quod tibi facile factu est, quamgratissimæ sint socijs: remq;, & utilitatem sociorum; cuius rei quantam potestatem quæstor habeat, non sum ignarus; per te quammaxime defensam, & auctam uelis. id cum mihi gratissimum feceris: tum illud tibi expertus promitto, & spondeo, te socios Bithyniæ, si ijs commodaris, memores esse, & gratos cogniturum. Vale.

M. CICERO BRVTO S. P. D.

CVm ad te tuus quæstor M. Varro proficisceretur, commendatione egere eum non putabam: satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more maiorum: qui, ut te non fugit, hanc quæsturæ coniunctionem liberorum necessitudini proximam uoluit esse. sed cum sibi ita persuasisset ipse, meas de se accurate scriptas literas maximum apud te pondus habituras; à meq; contenderet, ut quamdiligentissime scriberem: malui facere, quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur. ut igitur debere me facere hoc intelligas: cumprimum M. Terentius in forum uenit, ad amicitiam se meam contulit. deinde ut

se corroborauit, duæ causæ accesserunt, quæ meam in illum beneuolentiam augerent: una, quòd uersabatur in hoc studio nostro, quo etiam nunc maxime delectamur; & cum ingenio, ut nosti, nec sine industria: deinde, quòd mature se contulit in societates publicanorum: quod quidem nollem: maximis enim damnis affectus est. sed tamen causa communis ordinis mihi commendatissimi fecit amicitiam nostram firmiorem. deinde uersatus in utrisque subsellijs optima & fide, & fama, iam ante hanc commutationem reip. petitioni sese dedit, honoremq; honestissimum existimauit fructum laboris sui. his autem temporibus à me Brundusio cum literis, & mandatis profectus est ad Cæsarem. qua in re et amorem eius in suscipiendo negotio perspexi, et fidem in conficiendo, ac renunciando. uideor mihi, cum separatim de probitate eius, & moribus dicturus fuissem, si prius causam, cur eum tantopere diligerem, tibi exposuissem, in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. sed tamen separatim promitto, in meq; recipio, fore eum tibi & uoluptati, & usui: nam & modestum hominem cognosces, et prudentem, & à cupiditate omni remotissimum, præterea magni laboris, summæq; industriæ. neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipsi, cum bene cognoueris, iudicanda sunt: sed tamen IN omnibus nouis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, et qua commendatione quasi amicitiæ fores aperiantur. quod ego his literis efficere uolui: etsi id ipsa per se necessitudo quæsturæ effecisse debet: sed tamen nihilo infirmius illud hoc addito. cura igitur, si me tanti facis, quanti & Varro existimat, & ipse sen-

tio, ut quamprimum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse, quantum & ipse ſperarit, nec ego dubitarim. Vale.

M. CICERO BRVTO S. P. D.

Quia ſemper animaduerti, ſtudioſe te operam dare, ut ne quid meorum tibi eſſet ignotum: propterea non dubito, quin ſcias, non ſolum cuius municipij ſim, ſed etiam, quàm diligenter ſoleam meos municipes Arpinates tueri. quorum quidem omnia commoda, omneſq; facultates, quibus & ſacra conficere, & ſarta tecta ædium ſacrarum, locorumq; communium tueri poſſint, conſiſtunt in ijs uectigalibus, quæ habent in prouincia Gallia. ad ea uiſenda, pecuniaſq; quæ à colonis debentur, exigendas, totamq; rem & cognoſcendam, & adminiſtrandam legatos equites Romanos miſimus Q. Fufidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Mamercum Q. F. peto à te maiorem in modum pro noſtra neceſſitudine, ut ea res tibi curæ ſit; operamq; des, ut per te quamcommodiſſime negotium municipij adminiſtretur, quamprimumq; conficiatur; ipſoſq;, quorum nomina ſcripſi, ut quamhonorificentiſſime pro tua natura, & quamliberaliſſime tractes. bonos uiros ad tuam neceſſitudinem adiunxeris, municipiumq; gratiſſimũ beneficio tuo deuinxeris: mihi uero etiam eo gratius feceris, quòd cum ſemper tueri municipes meos conſueui, tum hic annus præcipue ad meam curam, officiumq; pertinet: nam conſtituendi municipij cauſa hoc anno ædilem filium meum fieri uolui, & fratris filium, & M. Cæſium, hominem mihi ma-

xime necessarium: (is enim magistratus in nostro municipio, nec alius ullus, creari solet) quos cohonestaris, in primisq; me, si resp. municipij, tuo studio, & diligentia bene administrata erit. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO BRVTO S. D.

A Lia epistola communiter cõmendaui tibi legatos Arpinatum, ut potui diligẽtissime. hac separatim Q. Fuffidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius cõmendo, non ut aliquid de illa commendatione deminuam, sed ut hanc addam: nam et priuignus est M. Cæsij, mei maxime et familiaris, et necessarij: et fuit in Cilicia mecum tribunus mil. quo in munere ita se tractauit, ut accepisse ab eo beneficium uiderer, non dedisse. est præterea, quod apud te ualet plurimũ, à nostris studijs nõ abhorrens. quare uelim, eum quamliberalissime complectare; operamq; des, ut in ea legatione, quam suscepit contra suum cõmodum, secutus auctoritatem meam, quàmaxime eius excellat industria: uult enim, id quod optimo cuique natura tributũ est, quàmaximam laudem cum à nobis, qui eũ impulimus, tũ à municipio consequi. quod ei cõtinget, si hac mea cõmendatione tuum erga se studiũ erit consecutus. Vale.

M. CICERO BRVTO S. D.

L. Castronius Pætus, longe princeps municipij Lucensis, est honestus, grauis, plenus officij, bonus plane uir, & cum uirtutibus, tum etiam fortuna, si quid hoc ad rem pertinet,

ornatus : meus autem est familiarissimus, sic prorsus, ut nostri ordinis obseruet neminem diligentius. quare & ut meum amicum, & ut tua dignum amicitia tibi cõmendo. cui quibuscunque rebus commendaueris, tibi profecto iucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

M. CICERO BRVTO S. D.

L. *Titione Strabone, equite Romano in primis honesto, & ornato, familiarissime utor. omnia mihi cum eo intercedunt iura summæ necessitudinis. huic in tua prouincia pecuniam debet P. Cornelius. ea res à Volcatio, qui Romæ ius dicit, reiecta in Galliam est. peto à te hoc diligentius, quàm si mea res esset, quo est honestius de amicorum pecunia laborare, quàm de sua, ut negotium conficiendũ cures, ipse suscipias, transigas; operamq́; des, quod tibi æquũ, & rectum uidebitur, ut quamcommodissima conditione libertus Strabonis, qui eius rei causa missus est, negotium conficiat, ad nummosq́; perueniat. id & mihi gratissimum erit: & tu ipse L. Titionem cognosces amicitia tua dignissimum. quod ut tibi curæ sit, ut omnia solent esse, quæ me uelle scis, te uehementer etiã atque etiam rogo. Vale.*

M. CICERO C. CAESARI IMP. S.

P *Ræcilium tibi cõmendo unice, tui necessarij, mei familiarissimi, uiri optimi filium. quem cum adolescentẽ ipsum propter eius modestiã, humanitatem, animum, & amorem erga me singularem mirifice diligo: tum patrẽ eius, re doctus, intellexi,*

& didici mihi fuisse semper amicissimum. en hic ille est, de illis maxime, qui irridere, atque obiurgare me soliti sunt, quòd me non tecum, præsertim cum abs te honorificentissime inuitarer, coniungerem. ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπειθεν: audiebam enim nostros proceres clamitantes, ἄλκιμος ἔσσ' ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ. ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα. sed tamen idem me consolatur. et iam hominem perustum, etiamnum gloria uolunt incendere, atque ita loquuntur. μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι. sed me minus iam mouent, ut uides. itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad uera præcepta Εὐριπίδου. Μισῶ σοφιστὴν, ὅς τις οὐχ αὑτῷ σοφός. quem uersum senex Præcilius laudat egregie: & ait posse eundem & ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω uidere, et tamen nihilo minus αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. sed ut redeam ad id, unde cœpi: uehementer mihi gratum feceris, si hunc adolescentem humanitate tua, quæ est singularis, comprehenderis, & ad id, quod ipsorum Præciliorum causa te uelle arbitror, addideris cumulum commendationis meæ. genere nouo sum literarum ad te usus, ut intelligeres non uulgarem esse commendationem. Vale.

M. CICERO C. CAESARI IMP. S.

P. Crassum ex omni nobilitate adolescentem dilexi plurimum: & ex eo, cum ab ineunte eius ætate bene sperauissem, tum optime existimare cœpi ex ijs iudicijs, quæ de eo feceram, co-

cognitis . eius libertum Apollonium iam tum equidem, cum ille uiueret, & magnifaciebam, & probabam: erat enim & studiosus Crassi, & ad eius optima studia uehemẽter aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. post mortem autem Crassi, eo mihi etiam dignior uisus est, quem in fidem, atque amicitiam meam reciperem, quòd eos à se obseruandos, & colẽdos putabat, quos ille dilexisset, & quibus carus fuisset: itaque & ad me in Ciliciam uenit; multisq; in rebus mihi magno usui fuit & fides eius, & prudentia: &, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio, & fidelitate consequi potuit, non defuit. quod cum speraret, te quoque ita existimare, in Hispaniam ad te, maxime ille quidem suo consilio, sed etiã me auctore est profectus. cui ego commendationem non sum pollicitus: non quin eam ualiturã apud te arbitrarer: sed neque mihi egere commendatione uidebatur, qui & in bello tecum fuisset, & propter memoriam Crassi de tuis unus esset: et si uti commendationibus uellet, etiam per alios eum uidebam id consequi posse. testimonium meum de eo iudicij, quod & ipse magni æstimabat, & ego apud te ualere eram expertus, ei libenter dedi. doctum igitur hominẽ cognoui, & studijs optimis deditum, idq; à puero: nam domi meæ cum Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditissimo, multum à puero fuit. nunc autem incensus studio rerum tuarum, eas literis Græcis mandare cupiebat. posse arbitror: ualet ingenio: habet usum: iam pridem in eo genere studij, literarumq; uersatur: satisfacere immortalitati laudũ tuarum mirabiliter cupit. habes opinionis meæ testimonium: sed

tu hoc facilius multo pro tua singulari prudentia iudicabis: & tamen, quod negaueram, cōmendo tibi eum. quidquid ei commodaueris, erit mihi maiorem in modum gratum. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D.

M. *Curius, qui Patris negotiatur, multis, & magnis de causis à me diligitur. nam & amicitia peruetus mihi cum eo est, ut primū in forum uenit, instituta: et Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miserrimo bello domus eius tota mihi patuit: qua, si opus fuisset, tā essem usus, quàm mea. maximum autem mihi uinculū cum eo est, quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis, quòd est Attici nostri familiarissimus, eumq́; unum præter cæteros obseruat, ac diligit. quem si tu iam forte cognouisti, puto me hoc, quod facio, facere serius: ea enim est humanitate, & obseruantia, ut eum tibi iam ipsum per se cōmendatum putem. quod tamen si ita est, magnopere à te quæso, ut ad eam uoluntatem, si quā in illum ante has meas literas contulisti, quammaximus postea commendatione cumulus accedat. sin autem propter uerecundiam suam minus se tibi obtulit, aut eum nondum satis habes cognitum, aut quæ causa est, cur maioris commendationis indigeat: sic tibi eum commendo, ut neque maiore studio quenquā, neque iustioribus de causis commendare possim. faciamq́; id, quod debent facere ij, qui religiose, & sine ambitione cōmendant: spondebo enim tibi, uel potius spondeo, in meq́; recipio, eo esse*

M. Curij mores, eamq; tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum & amicitia tua, & tam accurata commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. mihi certe gratissimum feceris, si intellexero has literas tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S.

NOn concedam, ut Attico *nostro, quem elatū lætitia uidi, iucundiores tuæ suauissime ad eum, & humanissime scriptæ literæ fuerint, quàm mihi. nam etsi utrique nostrum prope æque gratæ erant: tamen ego admirabar magis, te, quasi rogatus, aut certe admonitus liberaliter* Attico *respondisses, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) ultro ad eum scripsisse, eiq; nec opinanti uoluntatem tuam tantam per literas detulisse. de quo nō modo rogare te, ut eo studiosius mea quoque causa facias, non debeo, (nihil enim cumulatius fieri potest, quàm polliceris) sed ne gratias quidem agere; quòd tu & ipsius causa, & tua sponte feceris. illud tamen dicam, mihi id, quod fecisti, esse gratissimum. tale enim tuum iudicium de homine eo, quem ego unice diligo, non potest mihi non summe esse iucundum. quod cum ita sit, esse gratum necesse est. sed tamen quando mihi pro coniunctione nostra uel peccare apud te in scribendo licet: utrunque eorum, quæ negaui mihi facienda esse, faciam. nam & ad id, quod* Attici *causa te ostendisti esse facturum, tantum uelim addas, quantum ex no=*

stro amore accessionis fieri potest: & , quod modo uerebar, tibi gratias agere, nunc plane ago: teq; ita existimare uolo, quibuscunque officijs in Epiroticis, reliquisq; rebus Atticum obstrinxeris, ijsdem me tibi obligatum fore, Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. P. D.

CVm Lysone Patrensi est mihi quidem hospitiũ uetus, quam ego necessitudinem sancte colendam puto: sed ea causa etiam cum alijs compluribus; familiaritas tanta nullo cum hospite, & ea cum officijs eius multis, tum etiam consuetudine quotidiana sic est aucta, ut nihil sit familiaritate nostra cõiunctius. is cum Romæ annũ prope ita fuisset, ut mecum uiueret, etsi eramus in magna spe, te meis literis, commendationeq; diligentissime facturum id, quod fecisti, ut eius rem, & fortunas absentis tuerere: tamen, quòd in unius potestate erãt omnia, & quòd Lyso fuerat in nostra causa, nostrisq; præsidijs, quotidie aliquid timebamus. effectum tamen est & ipsius splendore, et nostro, reliquorumq; hospitum studio, ut omnia, quæ uellemus, à Cæsare impetrarentur. quod intelliges ex ijs literis, quas Cæsar ad te dedit. nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex nostra commendatione, quasi adepti iam omnia; sed eo uehementius à te contendimus, ut Lysonem in fidem, necessitudinemq; tuam recipias. cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus, uerentes, ne quid accideret eiusmodi, ut ne tu quidem mederi posses. explorata uero eius incolumitate, omnia à te studia summa cura peto. quæ ne singula enume-

rem, totam tibi domum cõmendo, in his adolescentem filium eius: quem C. Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exilij sui Patrensis ciuis factus esset, Patrensiũ legibus adoptauit: ut eius ipsius hæreditatis ius, causamq; tueare. caput illud est, ut Lysonem, quẽ ego uirum optimum, gratissimumq; cognoui, recipias in necessitudinẽ tuam. quod si feceris, non dubito, quin in eo diligendo, cæterisq; postea cõmendando, idem, quod ego, sis iudicij, & uoluntatis habiturus. quod cũ fieri uehementer studeo: tum etiã illud uereor, ne, si minus cumulate uideberis fecisse aliquid eius causa, me ille negligenter scripsisse de se putet, non te oblitum mei: quanti enim me faceres, cum ex sermonibus quotidianis meis, tum ex epistolis etiam tuis potuit cognoscere. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. P. D.

A Sclapone Patrensi medico utor ualde familiariter: eiusq; tũ consuetudo mihi iucũda fuit, tum etiã ars, quam sum expertus in ualetudine meorũ: in qua mihi tum ipsa scientia, tũ etiam fidelitate, beneuolentiaq; satisfecit. hunc igitur tibi cõmendo: & à te peto, ut des operam, ut intelligat, diligẽter me scripsisse de se, meamq; cõmendationem usui magno sibi fuisse. erit id mihi uehementer gratum. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. P. D.

M. Aemilius Auianus ab ineunte adolescentia me obseruauit, semperq; dilexit, uir cum bonus, tum perhumanus, & in omni genere officij diligendus. quem si arbitrarer esse Sycio-

ne, & nisi audirem, ibi eum etiam nunc, ubi ego reli qui, Cibyræ commorari: nihil esset necesse plura me ad te de eo scribere: perficeret enim ipse profecto suis moribus, suaq; humanitate, ut sine cuiusquam commendatione diligeretur abs te non minus, quàm & à me, & à cæteris suis familiaribus. sed cum illum abesse puté, commendo tibi maiorem in modum domum eius, quæ est Sycione, remq; familiarem, maxime C. Auianum Ammonium libertum eius: quem quidem tibi etiā suo nomine commendo: nam cum propterea mihi est probatus, quòd est in patronum suum officio, & fide singulari; tum etiam quòd in me ipsum magna officia cōtulit, mihiq; molestissimis temporibus ita fideliter, beneuoleq; præsto fuit, ut si à me manumissus esset. itaque peto à te, ut eum Ammonium & in patroni eius negotio sic tueare, ut eius procuratorem, quem tibi cōmendo: & ipsum suo nomine diligas, habeasq; in numero tuorum. hominem pudentem, & officiosum cognosces, & dignum qui à te diligatur. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. P. D.

T. *Manlium, qui negotiatur Thespijs, uehementer diligo. nam & semper me coluit, diligentissimeq; obseruauit: & à studijs nostris non abhorret. accedit eò, quòd Varro Murena magnopere eius causa uult omnia. qui ita existimauit, etsi suis liieris, quibus tibi Manlium commendabat, ualde confideret, tamen mea commendatione aliquid accessionis fore. me quidem cum Manlij familiaritas, tum Var=*

ronis studium commouit, ut ad te quamaccuratissime scriberem. gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum, id est si T. Manlium quammaxime, quibuscunque rebus honeste, ac pro tua dignitate poteris, iuueris, atque ornaueris. ex ipsius præterea gratissimis, & humanissimis moribus, confirmo tibi, eum te, quem soles fructum à bonorum uirorum officijs expectare, esse capturum. Vale.

M. CICERO SER. SULPICIO S. P. D.

L. Cossinio, amico, & tribuli meo, ualde familiariter utor. nam & inter nosmet ipsos uetus usus intercedit: & Atticus noster maiorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem fecit: itaque tota Cossinij domus me diligit, in primisq; libertus eius L. Cossinius Anchialus, homo & patrono, & patroni necessarijs, quo in numero ego sum, probatissimus. hunc tibi ita commendo, ut, si meus libertus esset, eodemq; apud me loco esset, quo et est apud patronum suum, maiore studio commendare non possem. quare pergratum mihi feceris, si eum in amicitiam tuã receperis, atque eum, quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit, iuueris. id & mihi uehementer gratum erit, & tibi postea iucundum: hominem enim summa probitate, humanitate, obseruantiaq; cognosces. Vale.

M. CICERO

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D.

Cum antea capiebam ex officio meo uoluptatem; quòd memineram, quàm tibi diligenterer Lysonem, hospitem, et familiarem meũ, commendassem: tum uero posteaquam ex literis eius cognoui, tibi eum falso suspectum fuisse: uehementissime lætatus sum, me tam diligentem in eo cõmendando fuisse. ita enim scripsit ad me, sibi meam commendationem maximo adiumento fuisse; quòd ad te delatum diceret, sese contra dignitatem tuam Romæ *de te loqui solitum esse. de quo etsi pro tua facilitate, & humanitate purgatum se tibi scribit esse: tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum literæ meæ potuerunt, ut ijs lectis omnem offensionem suspicionis, quam habueras de* Lysone*, deponeres: deinde, credas mihi affirmanti, uelim, me hoc non pro* Lysone *magis, quàm pro omnibus, scribere; hominem esse neminem, qui unquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit.* Lyso *uero cum mecum prope quotidie esset, unàq; uiueret; non solum quia me libenter audire arbitrabatur, sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua & facta, & dicta laudabat. quapropter etsi à te ita tractatur, ut iam non desideret commendationem meam; unisq; se literis meis omnia consecutum putet: tamen à te peto maiorem in modum, ut eum etiam atque etiam tuis officijs, liberalitate complectare. scriberem ad te, qualis uir esset, ut superioribus literis feceram; nisi eum iam per se ipsum tibi satis esse notum arbitrarer.* Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D. P.

H Ageſaretus Lariſſæus magnis meis beneficijs ornatus in conſulatu meo, memor, & gratus fuit, meq́; poſtea diligentiſſime coluit. eum tibi magnopere commendo, ut & hoſpitem, et familiarem meum, & gratum hominem, & uirum bonum, & principem ciuitatis ſuæ, & tua neceſſitudine digniſſimum. pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, ut is intelligat, hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D. P.

L. Meſcinius ea mecum neceſſitudine coniunctus eſt, quòd mihi quæſtor fuit. ſed hanc cauſam, quam ego, ut à maioribus accepi, ſemper grauem duxi, fecit uirtute, & humanitate ſua iuſtiorem. itaque eo ſic utor, ut nec familiarius ullo, nec libentius. is, quanquam confidere uidebatur, & ſua cauſa, quæ honeſte poſſes, te libenter eſſe facturum: magnum tamen eſſe ſperauit apud te meas quoque literas pondus habituras. id cum ipſe ita iudicabat: tum pro familiari conſuetudine ſæpe ex me audierat, quàm ſuauis eſſet inter nos, & quanta coniunctio. peto igitur à te, tanto ſcilicet ſtudio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi neceſſario, & tam familiari; ut eius negotia, quæ ſunt in Achaia: ex eo quòd hæres eſt M. Mindio fratri ſuo, qui Elide negotiatus eſt, explices, & expedias tum iure, & poteſtate, quam habes, tum etiam auctoritate, & conſilio tuo: ſic enim perſcri

psimus ijs, quibus ea negotia mandauimus, ut omnibus in rebus, quæ in aliquam controuersiam uocarentur, te arbitro, & , quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. id ut honoris mei causa suscipias, uehementer te etiam atque etiam rogo. illud præterea, si non alienum à tua dignitate putabis esse, feceris mihi pergratum; si qui difficiliores erunt, ut rem sine controuersia confici nolint, si eos, quando cum senatore res est, Romam reieceris. quod quo minore dubitatione facere possis, literas ad te à M. Lepido consule, non quæ te aliquid iuberent, (neque enim id tuæ dignitatis esse arbitrabamur) sed quodam modo quasi commendaticias sumpsimus. scriberem, quàm id beneficium bene apud Mescinium positurus esses; nisi & te scire confiderem, & mihi peterem: sic enim, uelim, existimes, non minus me de illius re laborare, quàm ipsum de sua. sed cum illum studeo quamfacillime ad suum peruenire: tum illud laboro, ut non minimum hac mea commendatione se consecutum arbitretur. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. D. P.

L*icet, eodem exemplo sæpius tibi huius generis literas mittam, cum gratias agam, quòd meas commendationes tam diligenter obserues; quod feci in alijs, & faciam, ut uideo, sæpius: sed tamen non parcam operæ; &, ut uos in uestris formulis, sic ego in epistolis de eadem re alio modo. C. Auianus igitur Ammonius incredibiles mihi gratias per literas egit & suo, et Aemilij Auiani, patroni sui, nomine, nec liberalius, nec honorificentius potuisse tractari nec*

se præsentem, nec rem familiarem absentis patroni sui. id mihi cum iucundum est eorum causa, quos ego tibi, summa necessitudine, & summa coniunctione adductus, commendaueram; quòd M. Aemilius unus est ex meis familiarissimis, atque intimis maxime necessarius, homo & magnis meis beneficijs deuinctus, & prope omnium, qui mihi aliquid debere uidentur, gratissimus: tum multo iucundius, te esse in me tali uoluntate, ut plus prosis amicis meis, quàm ego præsens fortasse prodessem: credo, quòd magis ego dubitarem, quid illorum causa facerem, quàm tu, quid mea. sed hoc, non dubito, quin existimes mihi esse gratum. illud te rogo, ut illos quoque gratos homines esse putes. quod ita esse tibi promitto, atque confirmo. quare uelim, quidquid habent negotij, des operam, quod commodo tuo fiat, ut te obtinente Achaiam conficiant. Ego cum tuo Seruio iucundissime, coniunctissimeq; uiuo; magnamq; cum ex ingenio eius, singulariq; studio, tum ex uirtute, & probitate uoluptatem capio. Vale.

M. CICERO SER. SVLPICIO S. P. D.

E Tsi libenter petere à te soleo, si quid opus est meorum cuipiam: tamen multo libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea: quod semper facis: incredibile est enim, quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter à me tibi commendati. quæ mihi omnia grata, sed de L. Mescinio gratissimum: sic enim est mecum locutus, te, ut meas literas legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia, multò uero plura, & maiora fecisse.

id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum esse) uelim existimes, mihi te fecisse gratissimum. quod quidem hoc uehementius lætor, quòd ex ipso Mescinio te uideo magnam capturum uoluptatem: est enim in eo cum uirtus, & probitas, et summum officium, summaq; obseruantia; tum studia illa nostra, quibus antea delectabamur, nunc etiam uiuimus. quod reliquũ est, uelim, augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quæ te erunt dignæ: sed duo, quæ te nominatim rogo: primum, ut, si quid satisdandum erit, amplius eo nomine non peti, cures, ut satisdetur fide mea: deinde, cum fere consistat hæreditas in ijs rebus, quas auertit Oppia, quæ uxor Mindij fuit; adiuues, ineasq; rationem, quemadmodum ea mulier Romam perducatur. quod si putarit illa fore; ut opinio nostra est, negotium conficiemus. hoc ut assequamur, te uehementer etiam atque etiam rogo. illud, quod supra scripsi, id tibi confirmo, in meq; recipio; te ea, quæ fecisti Mescinij causa, quæq; feceris, ita bene collocaturum, ut ipse iudices homini te gratissimo, iucundissimo benigne fecisse: uolo enim ad id, quod mea causa fecisti, hoc etiam accedere.

Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ipsi sua, maiorumq; suorum auctoritate satis commendati sint fidei, et iustitiæ tuæ: et ego, qui te optime nouissem, non dubitaui, quin tibi notissima et iura, et merita populorum essent. itaque cum à me peteret Philippus Lacedæmonius, ut tibi ciuitatem commendarem: etsi meminẽram, me ei ciuitati omnia debere, tamen respondi, commendatione Lacedæmonios apud te non egere. itaque sic uelim existimes, me omnes Achaiæ ciuitates arbitrari

Puto aliã epistolam esse.

pro horum temporum perturbatione felices, quòd tu ijs præsis: eundemq; me ita iudicare, te, quòd unus optime nosses non nostra solum, sed etiam Græciæ monimenta omnia, tua sponte amicum Lacedæmonijs & esse, et fore. quare tantum à te peto, ut, cum ea facies Lacedæmoniorum causa, quæ tua fides, amplitudo, iustitia postulat; his, si tibi uidebitur, significes, te non moleste ferre, quòd intelligas, ea, quæ facias, mihi quoque grata esse. pertinet enim ad officium meum, eos existimare, curæ mihi suas res esse. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO L. PLANCO S. P. D.

Non dubito, quin scias, in ijs necessarijs, qui tibi à patre relicti sunt, me tibi esse uel coniunctissimum, non ijs modo causis, quæ speciem habent magnæ coniunctionis; sed ijs etiam, quæ familiaritate, & consuetudine tenentur; quam scis mihi iucundissimam cum patre tuo, & summam fuisse. ab his initijs noster in te amor profectus, auxit paternam necessitudinem, & eo magis, quòd intellexi, ut primum per ætatem iudicium facere potueris, quanti quisque tibi faciendus esset, me à te in primis cœptum esse obseruari, coli, diligi. accedebat non mediocre uinculum cum studiorum, quod ipsum est per se graue; tum eorum studiorum, earumq; artium, quæ per se ipsæ eos, qui uoluntate eadem sunt, etiam familiaritate deuinciunt. Expectare te arbitror, hæc tam longe repetita principia quò spectent. id primum ergo habeto, non sine magna, iustaq; causa hanc à me cômemorationem esse factam.

C. Atteio Capitone utor familiarissime. notæ tibi sunt uarietates meorum temporum. in omni genere & bonorum, et laborum meorum et animus, et opera, et auctoritas, et gratia, etiam res familiaris C. Capitonis præsto fuit, et paruit & temporibus, & fortunæ meæ. huius propinquus fuit T. Antistius. qui cum sorte quæstor Macedoniam obtineret; neque ei successum esset: Pompeius in eam prouinciam cum exercitu uenit. facere Antistius nihil potuit: nam si potuisset; nihil ei fuisset antiquius, quàm ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reuerti; præsertim cum sciret, quanti is Cæsarem faceret, semperq; fecisset: sed oppressus, tantum attigit negotij, quantum recusare non potuit. cum signaretur argentum Apolloniæ, non possum dicere eum præfuisse, neque possum negare eũ affuisse, sed non plus duobus, aut tribus mensibus. deinde abfuit à castris: fugit omne negotiũ. hoc mihi, ut testi, uelim, credas: meam enim ille mœstitiam in illo bello uidebat: mecum omnia communicabat. itaque abdidit se in intimam Macedoniam, quò potuit longissime à castris; non modo ut non præesset ulli negotio; sed etiam ut ne interesset quidem. is post prælium se ad hominem necessarium A. Plancium in Bithyniam contulit. ibi eum Cæsar cum uidisset; nihil aspere, nihil acerbe dixit; Romam iussit uenire. ille in morbũ continuo incidit: ex quo non conualuit. æger Corcyrã uenit: ibi est mortuus. testamento, quod Romæ, Paulo, & Marcello consulibus, fecerat, hæres ex parte dimidia, et tertia est Capito. in sextante sunt ij, quorum pars sine ulla cuiusquam querela publica potest esse. ea est ad HS XXX. sed de hoc Cæsar uiderit. Te mi Plance

pro paterna necessitudine, pro nostro amore, pro studijs, et omni cursu nostro totius uitæ simillimo rogo, & à te ita peto, ut maiore cura, maiore studio non possim; ut hanc rem suscipias, meam putes; enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo studio, Cæsaris beneficio hæreditatem propinqui sui C. Capito obtineat. omnia, quæ potui in hac summa gratia tua, ac potentia à te impetrare, si petiuissem, ultro te ad me detulisse putabo, si hanc rem impetrauero. illud fore tibi adiumento spero; cuius ipse Cæsar esse optimus iudex potest: semper Cæsarem Capito & dilexit, & coluit. sed ipse huius rei testis est: noui hominis memoriam. itaque te nihil doceo: tantum tibi sumito pro Capitone apud Cæsarem, quantum ipsum meminisse senties. ego, quod in me ipso experiri potui, ad te deferam: in eo quantum sit ponderis, tu uidebis. quam partem in rep. causamq; defenderim; per quos homines, ordinesq; steterim; quibusq; munitus fuerim; non ignoras. hoc mihi uelim credas: si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Cæsaris uoluntate; quod intellexerim; scire ipsum Cæsarem me inuitissimum fecisse; id feci aliorum consilio, hortatu, auctoritate: quòd fuerim moderatior, temperatiorq;, quàm in ea parte quisquam; id me fecisse maxime auctoritate Capitonis. cuius similes si reliquos necessarios habuissem: reip. fortasse non nihil, mihi certe plurimum profuissem. hanc rem mi Plance si effeceris; meam de tua erga me beneuolentia spem confirmaueris; ipsumq; Capitonem, gratissimum, officiosissimum, optimum uirum, ad tuam necessitudinem tuo summo beneficio adiunxeris. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

L. Manlius est Sosis. is fuit Catinensis: sed est una cũ reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq; Neapoli: erat enim adscriptus in id municipium ante ciuitatem socijs, & Latinis datam. eius frater Catinæ nuper mortuus est. nullam omnino arbitramur de ea hæreditate cõtrouersiam eum habiturum: & est hodie in bonis: sed quando habet præterea negotia uetera in Sicilia sua; et hanc hæreditatem fraternam, & omnia eius tibi commendo, in primisq; ipsum, uirum optimum, mihiq; familiarissimũ, ijs studijs literarum, doctrinæq; præditum, quibus ego maxime delector. peto igitur abs te, ut eũ, siue aderit, siue non uenerit in Siciliam, in meis intimis, maximeq; necessarijs scias esse; itaq; tractes, ut intelligat, meam commendationem sibi magno adiumento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

C. Flauio, honesto, & ornato equite Romano, utor ualde familiariter: fuit enim generi mei C. Pisonis pernecessarius; meq; diligentissime obseruat & ipse, et L. Flauius frater eius. quapropter uelim honoris mei causa, quibus rebus honeste, & pro tua dignitate poteris, quamhonorificentissime, & quamliberalissime C. Flauium tractes. id mihi sic erit gratum, ut gratius esse nihil possit. sed præterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, sed tum familiaritate, & necessitudine, tum etiam ueritate;

te ex C. Flauij officio, & obseruantia, & praeterea splendore, atque inter suos gratia magnam uoluptatem esse capturum. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

IN Alesina ciuitate tam lauta, quàm nobili coniunctissimos habeo & hospitio, & familiaritate M. & C. Clodios, Archagatum, et Philonem. sed uereor, ne, quia complures tibi praecipue commendo, exaequare uidear ambitione quadam commendationes meas. quanquam à te quidem cumulate satisfit & mihi, & meis omnibus. sed uelim, sic existimes, hanc familiam, & hos mihi maxime esse cõiunctos uetustate, officijs, beneuolentia. quamobrem peto à te maiorem in modum, ut his, omnibus in rebus, quantum tua dignitas, fidesq; patietur, commodes. id si feceris, erit mihi uehementissime gratum. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

C. Otacilio Nasone utor familiarissime, ita prorsus, ut illius ordinis nullo familiarius: nam & humanitate eius, & probitate in consuetudine quotidiana magnopere delector. nihil iam opus est expectare te, quibus eum uerbis tibi commendem, quo sic utar, ut scripsi. habet is in prouincia tua negotia: quae procurant liberti Hilarius, Antigonus, Demostratus: quos tibi, negotiaq; omnia Nasonis non secus commendo, ac si mea essent. gratissimum mihi feceris, si intellexero, hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

A Vitum mihi hospitium est cum Lysone Lysonis filio Lilybætano; ualdeq; ab eo obseruor; cognouiq; dignum & patre, et auo: est enim nobilissima familia. quapropter commendo tibi maiorem in modum rem, domumq; eius; magnoq; opere abs te peto, cures, ut is intelligat, meam commendationem maximo sibi apud te & adiumento, & ornamento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

C. Auianus Philoxenus antiquus est hospes meus, &, præter hospitium, ualde etiam familiaris: quem Cæsar meo beneficio in Nouocomenses retulit. nomen autem Auiani consecutus est, quòd homine nullo plus est usus, quàm Flacco Auiano, meo, quemadmodum te scire arbitror, familiarissimo. quæ ego omnia collegi, ut intelligeres, non uulgarem esse commendationem hanc meam. peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes; habeasq; in numero tuorum; perficiasq;, ut intelligat, has literas meas magno sibi usui fuisse. erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

C Vm Demetrio Mega mihi uetustũ hospitium est, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella rogatu meo ciuitatem à Cæsare impetrauit. qua in re ego interfui. itaque

nunc P. Cornelius uocatur. cumq; propter quosdam sordidos homines, qui Cæsaris beneficia uendebant, tabulam, in qua nomina ciuitate donatorum incisa essent, reuelli iussisset; eidem Dolabellæ, me audiente, Cæsar dixit, nihil esse, quod de Mega uereretur; beneficium suum in eo manere. hoc te scire uolui, ut eum in ciuium Romanorum numero haberes. cæterisq; in rebus tibi eum ita commendo, ut maiore studio neminẽ commendarim. gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat, meam commendationem magno sibi ornamento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

H *Ippiam, Philoxeni filium, Calatinum, hospitem, & necessarium meum, tibi commendo maiorem in modum. eius bona, quemadmodum ad me delata res est, publice possidentur alieno nomine contra leges Calatinorum. id si ita est, etiam sine mea commendatione ab æquitate tua res ipsa impetrare debet, ut ei subuenias. quoquo modo autem se res habet; peto à te, ut honoris mei causa eum expedias; tantumq; ei commodes, & in hac re, & in cæteris: quantum tua fides, dignitasq; patietur. id mihi uehementer gratum erit. Vale.*

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

L. *Bruttius, eques Romanus, adolescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis est, meq; obseruat diligentissime. cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde à quæstura mea*

Siciliensi. omnino nunc ipse Bruttius Romæ mecum est: sed tamen domum eius, & rem familiarem, & procuratores tibi sic commendo, ut maiore studio commendare non possim. gratissimum mihi feceris, si curaris, ut intelligat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adiumento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PRO CONS. S.

C *Vm familia Titurnia necessitudo mihi intercedit uetus: ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus; qui mihi omni diligentia, atque officio est tuendus. est igitur in tua potestate, ut ille in me satis sibi præsidij putet esse. quapropter eum tibi cõmendo maiorem in modum: & abs te peto, efficias, ut is commendationem hanc intelligat sibi magno adiumento fuisse. erit id mihi uehementer gratum. Vale.*

M. CICERO Q. ANCHARIO Q. F. PRO CONS. S. D.

L. *Et C. Aurelios L. F. quibus & ipsis, et patre eorum uiro optimo familiarissime utor, commendo tibi maiorem in modum, adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tua amicitia dignissimos. si ulla mea apud te commendatio ualuit, quod scio multas plurimum ualuisse; hæc ut ualeat, rogo. quod si eos honorifice, liberaliterq; tractaris; et tibi gratissimos, optimosq; adolescentes adiunxeris, & mihi gratissimum feceris. Vale.*

M. CICERO L. CVLLEOLO S. D.

Quæ fecisti L. Lucceij causa, scire te plane uolo, te homini gratissimo cõmodasse. & cum ipsi, quæ fecisti, pergrata sunt: tum Pompeius, quotiescunque me uidet, uidet autem sæpissime, gratias tibi agit singulares. addo etiam illud, quod tibi iucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga Lucceium benignitate, maxima uoluptate affici. quod superest, quanquam mihi non est dubium, quin cum antea nostra causa, nunc iam etiã tuæ constantiæ gratia mansurus sis in eadem ista liberalitate: tamen abs te uehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quæ initio ostendisti, deinceps fecisti, etiam ad exitum augeri, et cumulari per te uelis. id et Lucceio, & Põpeio ualde gratum fore, teq; apud eos præclare positurum, confirmo, & spondeo. De rep. deq; his negotijs, cogitationibusq; nostris perscripseram ad te diligẽter paucis ante diebus; easq; literas dederam pueris tuis. Vale.

M. CICE. L. CVLLEOLO PROCONS. S.

L. Lucceius, meus familiarissimus, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatissime, & liberalissime procuratoribus suis pollicitum esse. cum oratio tua tam ei grata fuerit; quàm gratam rem ipsam existimas fore, cum, ut spero, quæ pollicitus es, feceris? omnino ostenderunt Bylliones, sese Lucceio Pompeij arbitratu satisfacturos: sed uehementer opus est nobis, & uoluntatem, et auctoritatem, & imperium

tuum accedere. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. illudq; mihi gratissimum est, quod ita sciunt Lucceij procuratores, & ita Lucceius ipse ex literis tuis, quas ad eum misisti, intellexit; hominis nullius apud te auctoritatem, aut gratiam ualere plus, quàm meam. id ut re experiatur, iterum, & sæpius te rogo. Vale.

M. CICERO Q. GALLIO S. D.

Etsi plurimis rebus spero fore, ut perspiciam, quod tamen iampridem perspicio, me à te amari: tamen nunc ea causa tibi datur, in qua facile declarare possis tuam erga me beneuolentiã. L. Oppius M. F. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. eum tibi unice commendo, eoq; magis, quòd eum ipsum diligo, tum quòd negotia procurat L. Egnatij Rufi: quo ego uno equite Romano familiarissime utor, & qui cum consuetudine quotidiana, tum officijs plurimis, maximisq; mihi coniunctus est. Oppium igitur præsentem ut diligas; Egnatij absentis rem ut tueare; æque à te peto, ac si mea negotia essent. uelim memoriæ tuæ causa des literarum aliquid, quæ tibi in prouincia reddantur; sed ita conscribas, ut tũ, cum eas leges, facile recordari possis huius meæ cõmendationis diligentiam. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO Q. GALLIO S. D.

Etsi ex tuis, & L. Oppij, familiarissimi mei, literis cognoui, te memorem commendationis meæ fuisse; idq; pro tua summa erga me beneuolentia, proq; nostra necessitudine minime

ſum admiratus: tamen etiam atque etiam tibi L. Opium præſentem, et L. Egnatij, mei familiariſſimi, abſentis negotia commendo. tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritasq́; ; ut, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. quapropter mihi gratiſſimum feceris, ſi curaris, ut is intelligat, me à te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. hoc mihi gratius facere nihil potes. idq́; ut facias, uehementer te rogo. Vale.

M. CICERO APPVLEIO PRO QVAES. S. P. D.

L. Egnatio uno equite Romano uel familiariſſime utor. eius Anchialum ſeruũ, negotiaq́;, quæ habet in Aſia, tibi commendo non minore ſtudio, quàm ſi rem meam commendarem: ſic enim exiſtimes uelim, mihi cum eo non modo quotidianam conſuetudinem ſummam intercedere, ſed etiam officia magna, & mutua noſtra inter nos eſſe. quamobrem etiam atque etiam à te peto, ut cures, ut is intelligat, me ad te ſatis diligenter ſcripſiſſe: nam de tua erga me uoluntate non dubitabat. id ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO APPVLEIO PRO QVAES. S. P. D.

L. Noſtius zoilus eſt cohæres meus, hæres autẽ patroni ſui. ea re utrunque ſcripſi, ut & mihi cum illo cauſam amicitiæ ſcires eſſe; & hominem probum exiſtimares, qui patroni iudicio ornatus

natus esset. eum tibi igitur sic commendo, ut unum ex nostra domo. ualde mihi gratum erit, si curaris, ut intelligat, hanc commendationem sibi apud te magno adiumento fuisse. Vale.

M. CICERO SILIO S. D. P.

Quid ego tibi commendem eum, quem tu ipse diligis? sed tamen, ut scires, eum non à me diligi solum, uerum etiam amari, ob eam rem tibi hæc scribo. omnium tuorum officiorum, quæ & multa, & magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si ita tractaris Egnatium, ut sentiat & se à me, & me à te amari. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Illa nostra scilicet ceciderunt. utamur igitur uulgari consolatione. quid, si hoc melius? sed hæc coram. Tu fac, quod facis, ut me ames, teq; amari à me scias. Vale.

M. CICERO C. SEXTILIO RVFO QVAES. S. D.

Omnes tibi commendo Cyprios, sed magis Paphios: quibus tu quæcunque commodaris, erunt mihi gratissima. eoq; facio libentius, ut eos tibi commendem, quòd & tuæ laudi, cuius ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam quæstor ueneris, ea te instituere, quæ sequãtur alij. quæ, ut spero, facilius consequere, si et P. Lentuli, necessarij tui legem, et ea, quæ à me constituta sunt, sequi uolueris. quam rẽ tibi confido magnæ laudi fore. Vale.

FF

CICERO CVRIO PRO CONS. S. D.

Q. Pompeius, Sex. F. multis, & ueteribus causis necessitudinis mihi coniunctus est. is cum antea meis commendationibus & rem, & gratiam, & auctoritatem suam tueri consueuerit, nunc profecto te prouinciam obtinente meis literis assequi debet, ut nemini se intelligat commendatiorem unquam fuisse. quamobrem à te maiorem in modum peto, ut, cum omnes meos æque ac tuos obseruare pro nostra necessitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intelligat, nullam rem sibi maiori usui, aut ornamento, quàm meam commendationem, esse potuisse. Vale.

M. CICERO ARISTO PRO CONS. S. D.

Svmpsi hoc mihi pro tua in me obseruantia, quam penitus perspexi, quandiu Brundusij fuimus, ut ad te familiariter, & quasi pro meo iure scriberem, si qua res esset, de qua ualde laborarem. M. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris est, ut nihil possit esse coniunctius. multa illius in me officia, multa in illum mea; quodq; maximum est, summus inter nos amor, & mutuus. quæ cum ita sint: si ullam in amicitia mea spem habes; si ea, quæ in me officia, et studia Brundusij contulisti, uis mihi etiã gratiora efficere, quanquam sunt gratissima; si me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da, atque largire, ut M. Curium sartum et tectum, ut aiunt, ab omniq; incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrumq; conser

ues. et ipse spondeo, & omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia, et ex tuo in me officio maximũ te fructum, summamq; uoluptatem esse capturũ. Vale.

M. CICERO P. CAESIO S. D.

P. *Messienum, equitem Romanum omnibus rebus ornatum, meumq; perfamiliarẽ, tibi commendo ea commendatione, quæ potest esse diligentissima. peto à te & pro nostra, et pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, eiusq; rem, famamq; tueare. uirum bonum, tuaq; amicitia dignum tibi adiunxeris, mihiq; gratissimum feceris.* Vale.

CICERO REGI S.

A. *Licinius Aristoteles Melitensis, antiquissimus est hospes meus, & præterea coniunctus magno usu familiaritatis. hæc cum ita sint, non dubito, quin tibi satis commendatus sit: etenim ex multis cognosco, meam commendationem plurimum apud te ualere. hunc ego à Cæsare liberaui: frequens enim fuerat nobiscum: atque etiam diutius in causa est, quàm nos, commoratus. quo melius te de eo existimaturum arbitror. fac igitur mi Rex, ut intelligat, has sibi literas plurimum profuisse.* Vale.

M. CIC. Q. THERMO PRO PRAET. S.

L. *Genucilio Curuo iampridem familiarissime utor, optimo uiro, et homine gratissimo. eum tibi penitus commendo, atque trado: primum ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides*

tua, dignitasq; patietur: patietur autem in omnibus: nihil enim abs te unquam, quod sit alienum tuis, aut etiam suis, moribus postulabit. praecipue autem tibi commendo negotia eius, quae sunt in Hellesponto: primum, ut obtineat id iuris in agris, quod ei Pariana ciuitas decreuit, & dedit, & quod semper obtinuit sine ulla controuersia; deinde, si quid habebit cum aliquo Hellespontio controuersiae, ut in illam διοίκησιν reijcias. sed non mihi uideor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te eius causas perscribere debere. summa illa sit. quidquid officij, beneficij, honoris in Genucilium contuleris, id te existimabo in me ipsum, atque in rem meam contulisse. Vale.

CICERO THERMO PRO PRAET. S.

CVm mihi multa grata sunt, quae tu, adductus mea commendatione, fecisti; tum in primis, quod M. Marcilium, amici, atque interpretis mei filium, liberalissime tractauisti: uenit enim Laodiceam, & tibi apud me, mihiq; propter te gratias maximas egit. quare, quod reliquum est, à te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes; operamq; des, quoad fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat. ego cum antea studiose commendabam Marcilium, tum multo nunc studiosius, quod in longa apparitione singularem, & prope incredibilem patris Marcilij fidem, abstinentiam, modestiamq; cognoui. Vale.

CICERO THERMO PRO PRAET. S.

Etsi mihi uideor intellexisse, cum tecum Ephesi de re M. Anneij, legati mei, locutus sum, te ipsius causa uehementer omnia uelle: tamen & M. Anneium tanti facio, ut mihi nihil putem praetermittendum, quod illius intersit: & me à te tanti fieri puto, ut non dubitem, quin ad tuam uoluntatem magnus cumulus accedat commendationis meae. nam cum iandiu diligerem M. Anneium, deq; eo sic existimarem, ut res declarat, quòd ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegassem: tum uero, posteaquam mecum in bello, atque in re militari fuit, tantam in eo uirtutem, prudentiam, fidem, tantamq; erga me beneuolentiam cognoui, ut hominem neminem pluris faciam. eum cum Sardianis hàbere controuersiam, scis: causam tibi exposuimus Ephesi: quam tu tamen coram facilius, meliusq; cognosces. de reliquo mihi mehercule diu dubium fuit, quid ad te potissimum scriberem. ius enim quemadmodum dicas, clarum, et magna cum tua laude notum est: nobis autem in hac causa nihil aliud opus est, nisi te ius instituto tuo dicere. sed tamen cum me non fugiat, quanta sit in praetore auctoritas, praesertim ista integritate, grauitate, clementia, qua te esse inter omnes constat: peto abs te pro nostra coniunctissima necessitudine, plurimisq; officijs paribus, ac mutuis, ut uoluntate, auctoritate, studio tuo perficias, ut M. Anneius intelligat, te & sibi amicum esse, quod non dubitat; saepe enim mecum locutus est; et multo amiciorem his meis literis esse factum. in tuo

toto imperio, atque prouincia nihil est, quod mihi gratius facere possis. iam, apud ipsum, gratissimum hominem, atque optimum uirum, quàm bene positurus sis studium tuum, atque officium, dubitare te non existimo. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

C *Luuius Puteolanus ualde me obseruat, ualdeq́; est mihi familiaris. is ita sibi persuadet, quod in tua prouincia negotij habet, nisi te prouinciam obtinente meis commendationibus confeceriti, id se in perditis, & desperatis habiturum. nunc quando mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officijs, ita tamen, ut tibi nolim molestus esse. Mylasii, & Alabandenses pecuniam Cluuio debent. dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut ecdici Mylasii Romam mitterentur. id factum non est. legatos audio missos esse: sed malo ecdicos, ut aliquid confici possit. quare peto à te, ut eos, & Alabandenses iubeas ecdicos Romam mittere. præterea Philotes Alabandensis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commissæ sunt. uelim, cures, ut aut de hypothecis decedat, easq́; procuratoribus Cluuij tradat: aut pecuniam soluat. præterea Heracleotæ, & Bargyletæ, qui item debent, aut pecuniam soluant, aut fructibus suis satisfaciant. Caunij præterea debent: sed aiunt, se depositam pecuniam habuisse. id uelim cognoscas: &, si intellexeris eos neque ex edicto, neque ex decreto depositam*

habuisse, des operam, ut usuræ Cluuio instituto tuo conseruentur. his de rebus eò magis laboro, quòd agitur res Cn. Pompeij, etiam nostri necessarij, & quòd is magis etiam mihi laborare uidetur, quàm ipse Cluuius: cui satisfactum esse à nobis ualde uolo. his de rebus te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO THERMO PRO PRAET. S.

Quo magis quotidie ex literis, nuncijsq; bellum magnum esse in Syria cognosco, eo uehementius à te pro nostra necessitudine contendo, ut mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas: nam eius opera, consilio, scientia rei militaris uel maxime intelligo me, & remp. adiuuari posse. quòd nisi tanta res eius ageretur: nec ipse adduci potuisset, ut à me discederet; neque ego, ut eum à me dimitterē. ego in Ciliciam proficisci cogito circiter cal. Maias. ante eam diem Anneius ad me redeat, oportet. illud, quod tecum & coram, & per literas diligentissime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curæ tibi sit, ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro causæ ueritate, & pro sua dignitate conficiat. intellexi ex tua oratione, cum tecum Ephesi locutus sum, te ipsius Anneij causa omnia uelle: sed tamen sic, uelim, existimes, te mihi nihil gratius facere posse, quàm si intellexero, per te illum ipsum negotium ex sententia confecisse. idq; quamprimum ut efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

toto imperio, atque prouincia nihil est, quod mihi gratius facere possis. iam, apud ipsum, gratissimum hominem, atque optimum uirum, quàm bene positurus sis studium tuum, atque officium, dubitare te non existimo. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

CLuuius Puteolanus ualde me obseruat, ualdeq; est mihi familiaris. is ita sibi persuadet, quod in tua prouincia negotij habet, nisi te prouinciam obtinente meis commendationibus confeceriti, id se in perditis, & desperatis habiturum. nunc quando mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officijs, ita tamen, ut tibi nolim molestus esse. Mylasii, & Alabandenses pecuniam Cluuio debent. dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut ecdici Mylasii Romam mitterentur. id factum non est. legatos audio missos esse: sed malo ecdicos, ut aliquid confici possit. quare peto à te, ut eos, & Alabandenses iubeas ecdicos Romam mittere. præterea Philotes Alabandensis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commissæ sunt. uelim, cures, ut aut de hypothecis decedat, easq; procuratoribus Cluuij tradat: aut pecuniam soluat. præterea Heracleotæ, & Bargyletæ, qui item debent, aut pecuniam soluant, aut fructibus suis satisfaciant. Caunij præterea debent: sed aiunt, se depositam pecuniam habuisse. id uelim cognoscas: &, si intellexeris eos neque ex edicto, neque ex decreto depositam

habuisse, des operam, ut usuræ Cluuio instituto tuo conseruentur. his de rebus eò magis laboro, quòd agitur res Cn. Pompeij, etiam nostri necessarij, & quòd is magis etiam mihi laborare uidetur, quàm ipse Cluuius: cui satisfactum esse à nobis ualde uolo. his de rebus te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO THERMO PRO PRAET. S.

Q*Vo magis quotidie ex literis, nuncijsq; bellum magnum esse in Syria cognosco, eo uehementius à te pro nostra necessitudine contendo, ut mihi* M. *Anneium legatum primo quoque tempore remittas: nam eius opera, consilio, scientia rei militaris uel maxime intelligo me, & remp. adiuuari posse. quòd nisi tanta res eius ageretur: nec ipse adduci potuisset, ut à me discederet; neque ego, ut eum à me dimitterē. ego in Ciliciam proficisci cogito circiter cal.* Maias*. ante eam diem Anneius ad me redeat, oportet. illud, quod tecum & coram, & per literas diligentissime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curæ tibi sit, ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro causæ ueritate, & pro sua dignitate conficiat. intellexi ex tua oratione, cum tecum Ephesi locutus sum, te ipsius Anneij causa omnia uelle: sed tamen sic, uelim, existimes, te mihi nihil gratius facere posse, quàm si intellexero, per te illum ipsum negotium ex sententia confecisse. idq; quamprimum ut efficias, te etiam atque etiam rogo.* Vale.

M. CICERO C. TITIO L.F. RVFO PRAET. VRB. S.

L. *Custidius est tribulis, & municeps, & familiaris meus. is causam habet, quam causam ad te deferet. commendo tibi hominem, sicuti tua fides, et meus pudor postulat; tantum, ut faciles ad te aditus habeat; quæ æqua postulabit, ut lubente te impetret, sentiatq́; meam sibi amicitiam, etiam cum longissime absim, prodesse in primis apud te.* Vale.

M. CICERO C. CVRTIO PEDVCEANO PRAET. S. D.

M. *Fabium unice diligo: summaq́; mihi cum eo consuetudo, & familiarilas est peruetus. in eius controuersiis quid decernas, à te non peto, (seruabis, ut tua fides, & dignitas postulat, edictum, & institutum tuum) sed ut quamfacillimos ad te aditus habeat; quæ erunt æqua, lubente te impetret: ut meam amicitiam sibi, etiam cum procul absim, prodesse sentiat, præsertim apud te. hoc uehementer etiam atque etiam rogo.* Vale.

M. CICERO C. MVNATIO C.F. S.

L. *Liuineius Trypho est omnino L.Reguli, familiarissimi mei, libertus; cuius calamitas etiã officiosiorẽ me facit in illum; nam beneuolentior, quàm semper fui, esse non possum: sed ego libertũ eius per se ipsum diligo, summa enim eius erga me officia extiterunt ijs nostris temporibus, quibus facillime*

bonam beneuolentiam hominum, & fidem perspicere potui. eum tibi ita commendo, ut homines grati, & memores bene meritos de se commendare debent. peragratum mihi feceris, si ille intellexerit, se, quòd pro salute mea multa pericula adierit, sæpe hieme summa nauigarit, pro tua erga me beneuolentia gratum etiam tibi fecisse. Vale.

M. CICERO P. SILIO
PRO PRAET. S. D.

T. *Pinnio famliarissime me usum esse, scire te arbitror. quod quidē ille testamento declarauit, qui me tum tutorē, tum etiam secundum hæredem instituerit. eius filio mire studioso, et erudito, et modesto pecuniam* Nicæenses *grandem debent, ad* HS *octogies: et, ut audio, in primis uolunt ei soluere. pergratum igitur mihi feceris; quando non modo reliqui tutores, qui sciunt, quanti me facias, sed etiam puer ipse sibi persuasit, te omnia mea causa facturum esse; si dederis operam, quoad tua fides, dignitasq; patiatur, ut quamprimum pecunia* Pinnio *soluatur* Nicæensium *nomine.* Vale.

M. CICERO P. SILIO
PRO PRAET. S. D.

E T *in* Attilij *negotio te amaui: cum enim sero uenissem, tamen honestum equitem* Romanum *beneficio tuo conseruaui: & mehercule semper sic in animo habui, te in meo ære esse propter*

Lamiæ nostri coniunctionem, & singularem necessitudinem. itaque primum tibi ago gratias, quòd me omni molestia liberas. deinde impudentia prosequor: sed idẽ sarciam: te enim semper sic colam, & tuebor, ut quẽ diligentissime. Quintum fratrem meum, si me diligis, eo numero cura ut habeas, quo me. ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris. Vale.

M. CICERO P. SILIO PRO PRAET. S. D.

NOn putaui fieri posse, ut mihi uerba deessent: sed tamen in C. Lenio cõmendando desunt. itaque rem tibi exponam paucis uerbis, sed tamen ut plane perspicere possis uoluntatem meam. incredibile est, quanti faciamus et ego, et frater meus, qui mihi carissimus est, C. Lenium. id fit cum plurimis eius officijs, tum summa probitate, & singulari modestia. eum ego à me inuitissimus dimisi, tum propter familiaritatem, & consuetudinis suauitatẽ; tum quòd consilio eius fideli, ac bono libenter utebar. sed uereor, ne iam mihi superesse uerba putes, quæ dixeram defutura. commendo tibi hominem, sicut intelligis me, de quo ea supra scripserim, debere commendare: à teq; uehementer etiam atque etiam peto, ut, quod habet in tua prouincia negotij, expedias; quod tibi uidebitur rectum esse, ipsi dicas: hominem facillimum, liberalissimumq; cognosces. itaque te rogo, ut eum solutum, liberum cõfectis eius negotijs per te quamprimum ad me remittas. id mihi, fratriq; meo gratissimũ feceris. Vale.

M. CICERO P. SILIO PRO PRAET. S. D.

NEro meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorsus incredibiles, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret, qui à te prætermissus esset. magnum fructum ex ipso capies: nihil est enim il lo adolescente gratius. sed mehercule mihi quoque gratissimum fecisti: pluris enim ex omni nobilitate neminẽ facio. itaque si ea feceris, quæ ille per me tecum agi uoluit, gratissimum mihi feceris. primum de Pausania Alabandensi, sustentes rem, dum Nero ueniat: uehementer enim eius causa cupere eum intellexi: itaque hoc ualde te rogo. deinde Nisæos, quos Nero in primis habet necessarios, diligentissimeq; tuetur, ac defendit, habeas tibi commendatissimos: ut intelligat illa ciuitas, sibi in Neronis patrocinio summum esse præsidiũ. Strabonem Seruilium tibi sæpe commendaui: nunc eo facio id impensius, quòd eius causam Nero suscepit. tantum à te petimus, ut agas eam rem, nec relinquas hominẽ innocentem ad alicuius tui dissimilis quæstum. id tum gratum mihi erit: tum etiam existimabo te humanitate tua esse usum. summa huius epistolæ hæc est, ut ornes omnibus rebus Neronem, sicut instituisti, atque fecisti. magnum theatrum habet ista prouincia, non ut hæc nostra, adolescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis cõmendationem, atque gloriã. quare si te fautore usus erit, sicut et utetur profecto, et usus est; amplissimas clientelas acceptas à maioribus cõfirmare poterit, & beneficijs suis obligare. hoc in genere si eum adiuueris,

eo studio, quo ostendisti; apud ipsum præclarissime posueris, sed mihi etiam gratissimum feceris. Vale.

M. CICERO P. SILIO PRO PRAET. S. D.

Cum P. Terentio Hispone, qui operas in scriptura pro magistro dat, mihi summa familiaritas, consuetudoq; est: multaq;, & magna inter nos officia paria, et mutua intercedunt. eius summa æstimatio agitur in eo, ut pactiones cum ciuitatibus reliquis conficiat. non me præterit, nos eam rem Ephesi expertos esse, neque ab Ephesijs ullo modo impetrare potuisse. sed quando, quemadmodum omnes existimant, & ego intelligo, tua cum summa integritate, tum singulari humanitate, & mansuetudine consecutus es, ut libentissimis Græcis nutu, quod uelis, consequare: peto à te maiorem in modum, ut honoris mei causa hac laude Hisponem affici uelis. præterea cum socijs scripturæ mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam, quòd ea societas uniuersa in mea fide est, sed etiam quòd plerisque socijs utor familiarissime. ita & Hisponem meum per me ornaris, & societatem mihi coniunctiorem feceris: tuq; ipse & ex eius obseruantia, gratissimi hominis, et ex sociorum gratia, hominum amplissimorum, maximum fructum capies, & me summo beneficio affeceris: sic enim uelim existimes, ex tota tua prouincia, omniq; isto imperio nihil esse, quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. CICERO P. SERVILIO S. D.

A. Cæcinam, maxime propriũ clientem familiæ uestræ non cõmendarem tibi, cum scirem qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse; nisi me & patris eius, quo sum familiarissime usus, memoria, et huius fortuna ita moueret, ut hominis omnibus mecũ studijs, officijsq; coniunctissimi mouere debet. à te hoc omni contentione peto sic, ut maiore cura, maiore animi labore petere non possim; ut ad ea, quæ tua spõte, sine cuiusquam cõmendatione, faceres in hominem tantum, et talem, calamitosum, aliquẽ afferant cumulũ meæ literæ, quo studiosius eũ, quibuscunque rebus possis, iuues. quòd si Romæ fuisses, etiã salutẽ A. Cæcinæ essemus, ut opinio mea fert, per te consecuti. de qua tamen magnã spem habemus, freti clemẽtia collegæ tui. nunc quando iustitiã tuam secutus, tutissimum sibi portũ prouinciam istam esse duxit: etiam atque etiã te rogo, atque oro, ut eum & in reliquijs ueteris negotiationis colligendis iuues, et cæteris rebus tegas atque tueare. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. CICERO P. SERVILIO. S. D.

E X prouincia mea Ciliciensi, cui scis τρεῖς διοικήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum familiarius usus, quàm Androne, Arthemonis filio, Laodicensi: eumq; habui in ea ciuitate tum hospitẽ, tum uehementer ad meæ uitæ rationem, & cõsuetudinem accõmodatum. quem quidem multo etiã pluris, posteaquam decessi, facere cœpi, quòd multis rebus

expertus sum gratum hominem, meiq; memorem : itaque eum Romæ *libentissime uidi : non te enim fugit, qui plurimis in ista prouincia benigne fecisti, quàm multi grati reperiantur. hæc propterea scripsi, ut, me non sine causa laborare, intelligeres & ut tu ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. feceris igitur mihi gratissimum, si ei declararis, quanti me facias, id est, si receperis eum in fidem tuam, &, quibuscunque rebus honeste, ac sine molestia tua poteris, adiuueris. hoc mihi uehementer erit gratum. idq; ut facias, te etiam atque etiam rogo.* Vale.

M. CICERO P. SERVILIO ISAVRICO PRO CONS. COLLEGAE S. D.

G*ratæ mihi uehementer tuæ literæ fuerunt, ex quibus cognoui cursus nauigationũ tuarum: significabas enim memoriam tuã nostræ necessitudinis: qua mihi nihil poterat esse iucundius. quod reliquum est, multo etiam erit gratius, si ad me de rep. id est de statu prouinciæ, de institutis tuis familiariter scribes. quæ quanquã ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentissime ex tuis literis cognoscã.* Ego *ad te, de reip. summa quid sentiam, non sæpe scribam, propter periculum eiusmodi literarum. quid agatur autem, scribam sæpius. sperare tamen uideor,* Cæsari, *collegæ nostro, fore curæ, & esse, ut habeamus aliquam remp. cuius consilijs magni referebat te interesse. sed si tibi utilius est, id est gloriosius,* Asiæ *præesse, & istam partem reip. male affectam tueri: mihi quoque idem, quod tibi, & laudi tuæ profuturũ est, optatius*

debet esse. ego, quæ ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor, summo studio, diligentiaq; curabo: in primisq; tuebor omni obseruantia, clarissimum uirum, patrem tuum: quod & pro uetustate necessitudinis, & pro beneficijs uestris, et pro dignitate ipsius facere debeo. Vale.

M. CICERO P. SERVILIO COLLEGAE. S. D.

C. *Curtius Mithres est ille quidē, ut scis, libertus Postumij, familiarissimi mei: sed me colit, & obseruat æque, atque illum ipsum patronum suum. apud eum ego sic Ephesi fui, quotiescunque fui, tanquā domi meæ: multaq; acciderūt, in quibus et beneuolentiam eius erga me experirer, et fidem: itaque si quid aut mihi, aut meorum cuipiā in Asia opus est, ad hunc scribere consueui, huius cum opera, et fide, tum domo, et re uti, tanquam mea. hæc ad te eo pluribus scripsi, ut intelligeres, me non uulgariter, nec ambitiose, sed ut pro homine intimo, ac mihi pernecessario scribere. peto igitur à te, ut in ea controuersia, quam habet de fundo cum quodā Colophonio, & in cæteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumq; tuo cōmodo poteris, tantum ei honoris mei causa commodes, etsi, ut eius modestiam cognoui, grauis tibi nulla in re erit. si & mea commendatione, et mea probitate assecutus erit, uti de se bene existimes: omnia se adeptum arbitrabitur. ut igitur eum recipias in fidem habeasq; in numero tuorum, te uehementer etiam atque etiam rogo. ego, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose, diligenterq; curabo. Vale.*

M. CICERO P. SERVILIO COLLEGAE. S. D.

Q Via non est obscura tua in me beneuolentia, sic fit, ut multi per me tibi uelint commendari. ego autem tribuo nonnunquam in uulgus, sed plerunque necessarijs, ut hoc tempore. nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas, necessitudoq; est. eius libertum T. Ampium Menandrum, hominem frugi, & modestum, & patrono, & nobis uehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. uehementer mihi gratum feceris, si quibuscunque rebus sine tua molestia poteris, ei cōmodaris. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO P. SERVILIO COLLEGAE S.

M Vltos tibi commendem necesse est, quando omnibus nota nostra necessitudo est, tuaq; in me beneuolentia. sed tametsi omnium causa, quos commendo, uelle debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agusius & comes meus fuit illo miserrimo tempore, & omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorum meorum socius: neque hoc tempore discessisset à me, nisi ego ei permisissem. quare sic tibi eum commendo, ut unum de meis domesticis, & maxime necessarijs. pergratum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat hanc commendationem sibi magno usui, atque adiumento fuisse. Vale.

M. CICERO

M. CIC. P. SERVILIO COLLEGAE S.

C Erelliæ, necessariæ meæ, rem, nomina, possessiones Asiaticas commendaui tibi præsens in hortis tuis, quàm potui diligentissime: tuq; mihi pro tua consuetudine, proq; tuis in me perpetuis, maximisq; officiis omnia te facturum liberalissime recepisti. meminisse te id spero: scio enim solere. sed tamen Cerelliæ procuratores scripserunt, te propter magnitudinem prouinciæ, multitudinemq; negotiorum etiam atque etiam esse commonefaciendum. peto igitur, ut memineris, te omnia, quæ tua fides pateretur, mihi cumulate recepisse. equidem existimo, habere te magnam facultatem (sed hoc tui est consilii, & iudicii) ex eo S. C. quod in hæredes C. Vennonii factum est, Cerelliæ commodandi. id S. C. tu interpretabere pro tua sapientia: scio enim eius ordinis auctoritatem semper apud te magni fuisse. quod reliquum est, sic uelim existimes, quibuscunque rebus Cerelliæ benigne feceris, mihi te gratissimum esse facturum. Vale.

M. CIC. Q. PHILIPPO PRO CONS. S.

G Ratulor tibi, quòd ex prouincia saluum te ad tuos recepisti incolumi fama, & rep. quòd si Romæ te uidissem, coram gratias egissem, quòd tibi L. Egnatius, familiarissimus meus, absens, L. Oppius præsens curæ fuisset. Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium, uerum etiam summa familiaritas intercedit. ei te uehementer succensuisse audiui, & moleste tuli. de re nihil possum iudicare, nisi illud

mihi certe persuadeo, te talem uirum nihil temere fecisse. à te autem pro uetere nostra necessitudine etiam atque etiam peto, ut eius filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum condones: nisi quid existimas in ea re uiolari existimationem tuam: quod ego si arbitrarer, nunquam te rogarem, mihiq; tua fama multo antiquior esset, quàm illa necessitudo est. sed mihi ita persuadeo, (potest fieri, ut fallar) eam rem laudi tibi potius, quàm uituperationi fore. quid fieri possit, & quid mea causa facere possis, (nam, quid uelis, non dubito) uelim, si tibi graue non erit, certiorem me facias. Vale.

M. CIC. Q. PHILIPPO PRO CONS. S.

E*Tsi non dubito pro tua in me obseruantia, proq; nostra necessitudine, quin commendationem meam memoria teneas: tamen etiam atque etiam eundem tibi* L. Oppium, *familiarem meũ, præsentem, &* L. Egnatij, *familiarissimi mei, absentis negotia commendo. tanta mihi cum eo necessitudo est, familiaritasq;, ut, si mea res esset, non magis laborarem. quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat, me à te tantum amari, quantum ipse existimo. hoc mihi gratius facere nihil potes. idq; ut facias, te uehementer rogo.* Vale.

M. CICERO T. TITIO T. F. LEGATO S.

E*Tsi non dubito, quin apud te mea commẽdatio prima satis ualeat: tamen obsequor homini familiarissimo* C. Auiano Flacco: *cuius causa omnia cum cupio, tum mehercule etiam debeo. de*

quo & præsens tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti: & scripsi ad te accurate antea. sed putat interesse sua, me ad te quamsæpissime scribere. quare uelim, mihi ignoscas, si illius uoluntati obtemperans, minus uidebor meminisse constantiæ tuæ. à te idem illud peto, ut de loco, quò deportet frumentum, et de tempore Auiano commodes. quorum utrunque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius isti negotio præfuit. summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris, ut Auianus, quando se à me amari putat, me à te amari sciat. erit id mihi pergratum. Vale.

M. CICERO QVATVORVIRIS, ET DECVRIONIBVS S. D.

T Antæ mihi cum Q. Hippio causæ necessitudinis sunt, ut nihil possit esse coniunctius, quàm nos inter nos sumus. quòd nisi ita esset, uterer mea consuetudine, ut uobis nulla in re molestus essem. etenim uos mihi optimi testes estis, cum mihi persuasum esset, nihil esse, quod à uobis impetrare non possem, nunquam me tamen grauem uobis esse uoluisse. uehementer igitur uos etiam atque etiam rogo, ut honoris meis causa liberalissime C. Valgium Hippanum tractetis, remq; cum eo conficiatis, ut, quam possessionem habet in agro Fregellano, à uobis emptam, eam liberam, & immunem habere possit. id si à uobis impetraro, summo me beneficio uestro affectum arbitrabor. Valete.

M. CICERO P. SVLPICIO IMP. S.

CVm his temporibus non sane in senatum uentitarem, tamen, ut tuas literas legi, non existimaui me saluo iure nostræ ueteris amicitiæ, multorumq; inter nos officiorum facere posse, ut honori tuo deessem. itaque affui, supplicationemq; tibi lubēter decreui: nec reliquo tempore ullo aut rei, aut existimationi, aut dignitati tuæ deero. atque ut hoc tui necessarij sciant, hoc me animo erga te esse; uelim, facias eos per literas certiores; ut, si quid tibi opus sit, ne dubitent mihi iure suo denunciare. M. Bollanum, *uirum bonū, et fortem, et omnibus rebus ornatum, meumq; ueterem amicum, tibi magnopere cōmendo. pergratum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat hanc cōmendationem sibi magno adiumento fuisse. ipsumq;, uirum optimum, gratissimumq; cognosces. promitto tibi, te ex eius amicitia magnam uoluptatē esse capturum.* Præterea *à te peto maiorem in modū pro nostra amicitia, et pro tuo perpetuo in me studio, ut in hac re etiam elabores.* Dionysius *seruus meus, qui meam bibliothecam multorū nummorum tractauit, cum multos libros surripuisset, nec se impune laturū putaret, aufugit. is est in prouincia tua. eum et* M. Bollanus, *familiaris meus, et multi alij* Naronæ *uiderunt. sed cum se à me manumissum esse diceret, crediderunt. hunc tu si mihi restituendum curaris, non possum dicere, quàm mihi gratum futurum sit. res ipsa parua, sed animi mei dolor magnus est. ubi sit, et quid fieri possit,* Bollanus *te docebit. ego, si hominē per te recuperaro, summo me à te beneficio affectū arbitrabor.* Vale.

CICERO ALLIENO PROCONS. S. D.

Democritus Sycionius non solum hospes meus est, sed etiam, quod non multis contingit, Græcis præsertim, ualde familiaris: est enim in eo summa probitas, summa uirtus, summa in hospites liberalitas, & obseruantia: meq́; præ cæteris & colit, & obseruat, & diligit. eum tu non modo suorum ciuium, uerum etiam prope Achaiæ principem cognosces. huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio; et munio. cognitum, per te ipsum, quæ tua natura est, dignum tua amicitia, atque hospitio iudicabis. peto igitur à te, ut his literis lectis recipias eum in tuam fidem, pollicere omnia te facturum mea causa. de reliquo, si, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia, hospitioq́; cognoueris; peto, ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

CICERO ALLIENO PROCONS. S. D.

Et te scire arbitror, quanti fecerim C. Auianũ Flaccum: & ego ex ipso audieram, optimo, & gratissimo homine, quàm à te liberaliter esset tractatus. eius filios dignissimos illo patre, meosq́; necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut maiore studio nullos commendare possim. C. Auianus in Sicilia est. Marcus est nobiscum. ut illius dignitatem præsentis ornes, rem utriusque defendas, te rogo. hoc mihi gratius in ista prouincia facere nihil potes. idq́; ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD TERENTIAM VXOREM, LIBER XIIII.

M. CICERO TERENTIAE, ET TVLLIOLAE, ET CICERONI SVIS S. P. D.

Et literis multorũ, et sermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam uirtutem, & fortitudinem esse, teq; nec animi, nec corporis laboribus defatigari. me miserum, te ista uirtute, fide, probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me incidisse? Tulliolamq; nostram, ex quo patre tantas uoluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus? nam quid ego de Cicerone dicam? qui cum primum sapere cœpit, acerbissimos dolores, miseriasq; percepit. quæ si, ut tu scribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab ijs me amari putabam, qui inuidebant; eos non sequebar, qui petebant. quòd si nostris consilijs usi essemus, neque apud nos tantum ualuisset sermo aut stultorum amicorum, aut improborum: beatissimi uiueremus. nunc quando sperare nos amici iubent, dabo operam, ne mea ualetudo tuo labori desit. res quanta sit, intelligo; quantoq; fuerit facilius manere domi, quàm redire. sed tamen si omnes tribunos pl. habemus, si Lentulum tam studiosum, quàm uidetur, si uero etiam Pompeium, et Cæsarem: non est desperandum. De familia, quo mo-

do placuisse amicis scribis, faciemus. De loco, nunc quidem iam abijt pestilentia: sed quandiu fuit, me non attigit. Plancius, homo officiosissimus, me cupit esse secum, et adhuc retinet. ego uolebam loco magis deserto esse in Epiro, quo neque Hispo ueniret, nec milites: sed adhuc Plancius me retinet: sperat posse fieri, ut mecum in Italiam decedat. quem ego diem si uidero; & si in uestrũ complexum uenero; ac si & uos, & me ipsum recuperaro: satis magnum mihi fructum uidebor percepisse et uestræ pietatis, & meæ. Pisonis humanitas, uirtus, amor in omnes nos tantus est, ut nihil supra possit. utinam ea res ei uoluptati sit: gloriæ quidem uideo fore. De Q. fratre nihil ego te accusaui: sed uos, cum præsertim tam pauci sitis, uolui esse quamconiunctissimos. Quibus me uoluisti agere gratias, egi, & me à te certiorem factum esse scripsi. Quod ad me mea Terentia scribis, te uicum uendituram: quid, obsecro te, (me miserum) quid futurum est? & si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? non queo reliqua scribere, (tãta uis lacrymarum est) ne te in eundem fletum adducam. tantum scribo: si erunt in officio amici, pecunia non deerit: si non erunt, tu efficere tua pecunia nõ poteris. per fortunas miseras nostras uide, ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit, ne egeat: mediocri uirtute opus est, & mediocri fortuna, ut cætera consequatur. Fac ualeas, & ad me tabellarios mittas, ut sciam quid agatur, et uos quid agatis. mihi omnino iam breuis expectatio est. Tulliolæ, et Ciceroni salutẽ dic.

Valete. D. ante diem VI. cal. Dec. Dyrrhachij.

Dyrrhachium ueni, quòd et libera ciuitas est, & in me

officiosa, & proxima Italiæ. sed si offendet me loci celebritas, aliò me conferam, & ad te scribam.

M. CICERO TERENTIAE, ET TVLLIOLAE, ET CICERONI SVIS S. P. D.

NOli putare, me ad quenquam longiores epistolas scribere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere. nec enim habeo, quod scribam: nec hoc tempore quidquam difficilius facio. ad te uero, & ad nostrã Tulliolam non queo sine plurimis lacrymis scribere. uos enim uideo esse miserrimas, quas ego beatissimas semper esse uolui: idq; præstare debui, &, nisi tam timidi fuissemus, præstitissem. Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. eum, ut potui, per literas cohortatus sum, gratiasq; egi, ut debui. In nouis tribunis pl. intelligo spem te habere. id erit firmum, si Pompeij ueluntas erit: sed Crassum tamen metuo. à te quidem omnia fieri fortissimè, et amantissime uideo. nec miror: sed mœreo casum eiusmodi, ut tantis tuis miserijs meæ miseriæ subleuentur. nam ad me P. Valerius homo officiosus scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum à Vesta ad Tabulam Valeriam ducta esses. hem mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant, te nunc mea Terentia sic uexari, sic iacere in lacrymis, et sordibus; idq; fieri mea culpa, qui cæteros seruaui, ut nos periremus? Quod de domo scribis, hoc est de area: ego uero tum denique mihi uidebor restitutus, si illa nobis erit restituta. uerum hæc non sunt in nostra manu. illud doleo, quæ impensa facienda est, in eius partẽ te miseram,

& despoliatam uenire. quòd si conficitur negotium, omnia consequemur. sin eadem nos fortuna premet, etiam'ne reliquias tuas misera proijcies? obsecro te mea uita, quod ad sumptum attinet, sine alios, qui possunt, si modo uolunt, sustinere: & ualetudinem istam infirmam, si me amas, noli uexare. nam mihi ante oculos dies noctesq; uersaris: omnes labores te excipere uideo; timeo, ut sustineas: sed uideo in te esse omnia. quare ut id, quod speras, & quod agis, consequamur, serui ualetudini. Ego, ad quos scribam, nescio, nisi aut ad eos, qui ad me scribunt; aut ad eos, de quibus ad me uos aliquid scribitis. Longius, quoniam uobis ita placet, non discedam: sed uelim, quam sæpissime literas mittatis, præsertim si quid est firmius, quod speremus. Valete mea desideria, ualete. Datum ad III non. Oct. Thessalonicæ.

M. CIC. TERENTIAE, ET TVLLIAE, ET CICERONI SVIS. S. P. D.

ACcepi ab Aristocrito tres epistolas, quas ego lacrymis prope deleui. conficior enim mœrore mea Terẽtia: nec me meæ miseriæ magis excruciant, quàm tuæ, uestræq;. ego autem hoc miserior sum, quàm tu, quæ es miserrima, quòd ipsa calamitas cõmunis est utriusque nostrum, sed culpa mea propria est. meum fuit officium, uel legatione uitare periculum; uel diligentia, & copijs resistere, uel cadere fortiter. hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. pudet enim me, uxori meæ optimæ, suauissimis liberis

uirtutem, & diligentiam non præstitisse. nã mihi ante oculos dies noctesq; uersatur squalor uester, & mœror, & infirmitas ualetudinis tuæ: spes aut em salutis pertenuis ostenditur. inimici sunt multi, inuidi pene omnes. eijcere nos magnum fuit, excludere facile est. sed tamen, quandiu uos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse uideantur. Vt tuto sim, quod laboras: id mihi nunc facillimum est, quem etiam inimici uolunt uiuere in tãtis miserijs. ego tamen faciam, quæ præcipis. Amicis, quibus uoluisti, egi gratias: & eas literas Dexippo dedi: meq; de eorum officio scripsi à te certiorem esse factum. Pisonem nostrum mirifico esse studio in nos, & officio, & ego perspicio, & omnes prædicant. Dij faxint, ut tali genero mihi præsenti tecum simul, ac cum liberis nostris frui liceat. nunc spes reliqua est in nouis tribunis pl. & in primis quidẽ diebus: nam si inueterarit, actum est. ea re ad te statim Aristocritum misi, ut ad me continuo initia rerum, & rationẽ totius negotij posses scribere. etsi Dexippo quoque ita imperaui, statim ut recurreret: & ad fratrem misi, ut crebro tabellarios mitteret: nam ego eo nomine Dyrrhachij hoc tempore, ut quamcelerrime, quid agatur, audiam, & sim tuto: ciuitas enim hæc semper à me defensa est. cum inimici nostri uenire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod scribis, te, si uelim, ad me uenturam: ego uero, cum sciam magnã partem istius oneris abs te sustineri, te isthic esse uolo. si perficitis, quod agitis, me ad uos uenire oportet. sin autem. sed nihil est opus reliqua scribere. ex primis, aut ad summum secundis literis tuis constituere poterimus, quid nobis

faciendum sit. tu modo ad me, uelim, omnia diligentissime perscribas. etsi magis iam rem, quàm literas, debeo expectare. Cura ut ualeas: et ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec unquam fuisse. uale mea Terentia; quam ego uidere uideor, itaque debilitor lacrymis. Vale. Pridie cal. Dec. Dyrrhachij.

M. CIC. TERENTIAE, ET TVLLIOLAE, ET CICERONI SVIS. S. P. D.

EGo minus sæpe ad uos do literas, quàm possũ, propterea quòd cũ omnia mihi tempora sunt misera; tũ uero, cum aut scribo ad uos, aut uestras lego, conficior lacrymis sic, ut ferre non possim. quòd utinam minus uitæ cupidus fuissem: certe nihil, aut non multũ in uita mali uidissemus. quòd si nos ad aliquam alicuius commodi aliquando recuperandi spem fortuna reseruauit: minus est erratum à nobis. sin hæc mala fixa sunt: ego uero te quamprimum mea uita cupio uidere, et in tuo complexu emori: quãdo neque dij, quos tu castissime coluisti; neque homines, quos ego semper uaui semper, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundusij apud M. Lenium Flaccum dies XIII. fuimus, uirum optimum, qui periculum fortunarum, & capitis sui pro mea salute neglexit; neque legis improbissimæ pœna deductus est, quo minus hospitij, et amicitiæ ius, officiumq; præstaret. huic utinam aliquando gratiam referre possimus; habebimus quidem semper. Brundusio profecti sumus ad V cal. Maias. per Macedoniam Cyzicum petebamus. ò me perditum, ò me afflictum: quid nũc rogem te, ut uenias, mulierem ægram, et cor=

pore, & animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? opinor, sic agam. si est spes nostri reditus, eã confirmes, et re adiuues. sin, ut ego metuo, transactum est: quoquo modo potes, ad me fac uenias. unum hoc scito: si te habebo, non mihi uidebor plane perijsse. sed quid de Tulliola mea fiet? iam id uos uidete: mihi deest consilium. sed certe, quoquo modo se res habebit, illius misellæ & matrimonio, et famæ seruiendum est. quid Cicero meus, quid aget? iste uero sit in sinu semper, et complexu meo. non queo iam plura scribere: impedit mœror. Tu quid egeris, nescio; utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, spero fore semper nostrũ. De familia liberata, nihil est, quod te moueat. primum tuis ita promissum est, te facturam esse, ut quisque esset meritus. est autem in officio adhuc Orpheus, præterea magnopere nemo. cæterorum seruorum ea causa est, ut, si res à nobis abesset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent: sin ad nos pertinerent, seruirent, præterquam oppido pauci. sed hæc minora sunt. Tu quod me hortaris, ut animo sim magno, et spem habeam recuperandæ salutis: id uelim sit eiusmodi, ut recte sperare possimus. nũc miser quando tuas iam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectassem Brundusij, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te mea Terentia, utpotes. honestissime uiximus: floruimus. non uitium nostrum, sed uirtus nostra nos afflixit. peccatum est nullum, nisi quòd non una animam cum ornamentis amisimus. sed si hoc fuit liberis nostris gratius, nos uiuere: cætera, quan-

quam ferenda non sunt, feramus. atque ego, qui te confirmo, ipse me non possum. Clodium Philetærum, quod ualetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remisi. Sallustius officio uincet omnes spes. Cennius est perbeneuolus nobis: quem semper spero tui fore obseruantem. Sica dixerat se mecum fore, sed Brundusio discessit. Cura, quoad potes, ut ualeas: et sic existimes, uehementius me tua miseria, quàm mea, commoueri. mea Terentia, fidissima, atque optima uxor, & mea carissima filiola, & spes reliqua nostra Cicero, ualete. Pridie cal. Maij, Brundusio.

M. CICERO TERENTIAE, ET TVLLIAE SVIS S.

5 SI tu, & Tullia, lux nostra, ualetis, ego, & suauissimus Cicero ualemus. Pridie id. Oct. Athenas uenimus, cum sane aduersis uentis usi essemus, tardeq;, & incommode nauigassemus. de naui exeuntibus nobis Acastus cum literis præsto fuit, uno et uigesimo die, sane strenue. Accepi tuas literas: quibus intellexi te uereri, ne superiores mihi redditæ nõ essent. omnes sunt redditæ: diligentissimeq; à te perscripta sunt omnia: idq; mihi gratissimũ fuit. neque sum admiratus, hanc epistolam, quam Acastus attulit, breuem fuisse: iã enim me ipsum expectas, siue nos ipsos: qui quidem quamprimum ad uos uenire cupimus. etsi, in quã remp. uenimus, intelligo. cognoui enim ex multorum amicorum literis, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare: ut mihi, cum uenero, dissimulare non liceat, quid sentiam. sed quando subeunda fortuna est, eo

citius dabimus operam, ut ueniamus, quo facilius de tota re deliberemus. tu, uelim, quod commodo ualetudinis tuæ fiat, quàm longissime poteris, obuiam nobis prodeas. De hæreditate Prætiana, quæ quidé mihi magno dolori est, (ualde enim illum amaui) hoc, uelim, cures; si auctio ante meum aduentũ fiet, ut Pomponius; aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet. nos, cum uenerimus, reliqua per nos agemus. sin tu iam Romã profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. nos, si dij adiuuabunt, circiter id. Nou. in Italia speramus fore. Vos mea suauissima, et optatissima Terentia, & Tulliola, si nos amatis, curate, ut ualeatis. Athenis, ad XV cal. Nou.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

NEc sæpe est, cui literas demus: nec rem habemus ullam, quam scribere uelimus. Ex tuis literis, quas proxime accepi, cognoui, prædiũ nullum uenire potuisse. quare uideas, uelim, quo modo satisfiat ei, cui scis me satisfieri uelle. Quòd nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quamprimum fac extrudas. Cura, ut ualeas. idib. Quint. Vale.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

OMnes molestias, & solicitudines, quibus & te miserrimam habui, id quod mihi molestissimum est, Tulliolamq; , quæ nobis nostra uita dulcior est, deposui et eieci. quid causæ autem fue-

rit, postridie intellexi, quàm à uobis discessi. χολὴν ἄκρατον noctu eieci. statim ita sum leuatus, ut mihi deus aliquis medicinam fecisse uideatur, cui quidem tu deo, quemadmodum soles, pie, & caste satisfacias, id est Apollini, & Aesculapio. Nauim spero nos ualde bonam habere. in eam simul atque conscendi, hæc scripsi. deinde conscribam ad nostros familiares multas epistolas: quibus te, & Tulliolam nostram diligentissime commendabo. cohortarer uos, quo animo fortiore essetis, nisi uos fortiores cognoscerem, quàm quenquam uirum. & tamen eiusmodi spero negotia esse, ut & uos isthic commodissime sperem esse, & me aliquando cum similibus nostri remp. defensurum. Tu primum ualetudinem tuam, uelim, cures: deinde, tibi si uidebitur, uillis ijs utare, quæ longissime aberunt à militibus. fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, si annona carior fuerit. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Etiam atque etiam uale. Datum VII. id. Iun.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

SI uales, bene est: ego quidem ualeo. Valetudinem tuam, uelim, cures diligentissime: nam mihi et scriptum, et nunciatum est, te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Cæsaris literis certiorem, fecisti mihi gratum. item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit noui, facies, ut sciam. Cura ut ualeas. uale. Datum IIII. non. Iun.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

AD cæteras meas miserias accessit dolor è Dolabellæ ualetudine, & Tulliæ. omnino de omnibus rebus nec quid consilij capiam, nec quid faciam, scio. Tu, uelim, tuam, & Tulliæ ualetudinem cures. Vale.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

QVid fieri placeret, scripsi ad Pōponium serius, quàm oportuit. cum eo si locuta eris, intelliges, quid fieri uelim. apertius scribi, quando ad illum scripseram, necesse non fuit. de ea re, & de cæteris rebus quamprimum, uelim, nobis literas mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. uale. VII id. Quint.

M. CICERO TERENTIAE SVAE S. P. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Tullia nostra uenit ad me prid. id. Iun. cuius summa uirtute, & singulari humanitate, grauiore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longe alia in fortuna esset, atque eius pietas, ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Cæsarem mittere, et cum eo Cn. Sallustium. si profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. uale. XVII cal. Quint.

M. CICERO

M. CIC. TERENTIAE SVAE S. P. D.

Q Vod nos in Italiam saluos uenisse gaudes, perpetuo gaudeas, uelim. sed perturbati dolore animi, magnisq; iniurijs, metuo, ne id consilij ceperimus, quod non facile explicare possimus. quare, quantum potes, adiuua. quid autem possis, mihi in mentem non uenit. in uiam quod te des hoc tempore, nihil est. & longum est iter, & non tutum: & non uideo, quid prodesse possis, si ueneris. Vale. Datum pridie non. Nou. Brundusio.

M. CIC. TERENTIAE SVAE S. P. D.

Q Vod scripsi ad te proximis literis de nuncio remittendo; quæ sit istius uis hoc tempore, et quæ concitatio multitudinis, ignoro. si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur. totum, iudicabis, quale sit; & quod in miserrimis rebus minime miserum putabis, id facies. Vale. VI. id. Quint.

TVLLIVS TERENTIAE, ET PATER TVLLIOLAE, DVABVS ANIMIS SVIS; ET CICERO MATRI OPTIMAE, SVAVISSIMAE SORORI S. P. D.

S I uos ualetis, nos ualemus. Vestrum iam consilium est, non solum meum, quid sit uobis faciendum. si ille Romam modeste uenturus est, recte in præsentia domi esse potestis. sin homo amens

diripiendam urbem daturus est; uereor, ut Dolabella ipse satis uobis prodesse possit. etiam illud metuo, ne iam intercludamini, ut, cum uelitis, exire non liceat. reliquum est, quod ipsæ optime considerabitis, uestri similes fœminæ sint'ne Romæ. si enim non sunt: uidendum est, ut honeste uos esse possitis. quomodocunque nunc se res habet; modo ut hæc nobis loca tenere liceat, bellissime uel mecum, uel in nostris prædijs esse poteritis. etiam illud uerendum est, ne breui tempore fames in urbe sit. his de rebus, uelim, cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus uobis uidebitur, consideretis: ad summam, animo forti sitis. Labienus rem meliorem fecit. adiuuat etiam Piso, quòd ab urbe discedit, & sceleris condemnat generum suum. Vos meæ carissimæ animæ quàm sæpissime ad me scribite, & uos quid agatis, & quid isthic agatur. Quintus pater, & filius, & Rufus uobis salutem dicunt. Valete. VIII. cal. Quint. Minturnis.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Constitueramus, ut ad te antea scripseram, obuiam Ciceronem Cæsari mittere: sed mutauimus consilium, quia de illius aduentu nihil audiebamus. De cæteris rebus, etsi nihil erat noui, tamen quid uelimus, et quid hoc tempore putemus opus esse, ex Sica poteris cognoscere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII. cal. Quint.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S I uales, bene est: ego ualeo. Etsi eiusmodi tempora nostra sunt, ut nihil habeam, quod aut à te literarum expectem, aut ipse ad te scribam: tamen nescio quo modo et ipse uestras literas expecto, et scribo ad uos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officiosior esse, quam fuit: et id ipsum, quod fecit, potuit diligentius facere, & cautius: quanquàm alia sunt, quæ magis curemus, magisq; doleamus: quæ me ita conficiunt, ut ij uoluerunt, qui me de mea sententia detruserunt. Cura ut ualeas. pridie non. Ian.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S I quid haberem, quod ad te scriberem; facerem id & pluribus uerbis, & sæpius. nunc, quæ sunt negotia, uides. ego autem quo modo sim affectus, ex Lepta, & Trebatio poteris cognoscere. tu fac, ut tuam, & Tulliæ ualetudinem cures. Vale.

TVLLIVS TERENTIAE, ET PATER SVAVISSIMAE FILIAE; CICERO MATRI, ET SORORI S.D.P.

C Onsiderandum uobis etiam atque etiã animæ meæ diligenter puto, quid faciatis; Romæ'ne sitis, an mecum in aliquo tuto loco. id non solum meum consilium est, sed etiam uestrum. mihi ueniunt in mentem hæc; Romæ uos esse tuto posse per Dolabellam; eamq; rem posse nobis adiumento esse, si qua uis, aut si quæ rapinæ fieri cœperint: sed rursus illud me

mouet, quod uideo omnes bonos abesse Roma, et eos mulieres suas secum habere. hæc autem regio, in qua ego sum, nostrorum est tum oppidorum, tum etiam prædiorum: ut & multum esse mecũ, &, cum abieritis, commode etiam in nostris prædijs esse possitis. mihi plane non satis constat adhuc, utrum sit melius. uos uidete, quid aliæ faciant isto loco fœminæ; & ne, cum uelitis, exire non liceat. id, uelim, diligenter etiam atque etiã uobiscum, & cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula, & præsidium habeat, Philotimo dicetis. Et uelim tabellarios instituatis certos, ut quotidie aliquas à uobis literas accipiam. Maxime autem date operam, ut ualeatis, si nos uultis ualere. VIII. cal. Febr. Formijs.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

IN maximis meis doloribus excruciat me ualetudo Tulliæ nostræ. de qua, nihil est, quod ad te plura scribam: tibi enim æque magnæ curæ esse certo scio. Quod me propius uultis accedere, uideo ita esse faciendum: etiam ante fecissem: sed me multa impedierunt, quæ ne nunc quidem expedita sunt. sed à Pomponio expecto literas, quas ad me quamprimum perferendas cures, uelim. Da operam ut ualeas.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

IN Tusculanum nos uenturos putamus aut nonis, aut postridie. ibi, fac, ut sint omnia parata: plures enim fortasse nobiscum erunt: &, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. labrum si in balneo non est, fac ut sit: item cætera, quæ sunt ad

uictum, & ad ualetudinem necessaria. Vale. V. cal. Oct. de Venusino.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S I uales, bene est: ego ualeo. Da operam, ut conualescas: quod opus erit, ut res, tempusq; postulat, prouideas, atque administres, et ad me de omnibus rebus quamsæpissime literas mittas. Vale.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S I uales, bene est: ego ualeo. Nos quotidie tabellarios uestros expectamus: qui si uenerint, fortasse erimus certiores, quid nobis faciendum sit; faciemusq; te statim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. cal. Sept.

TVLLIVS TERENTIAE S. D.

S I uales, bene est: ego ualeo. Nos neque de Cæsaris aduentu, neque de literis, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. si quid erit certi, faciam te statim certiorem. Valetudinem tuam, fac, ut cures. Vale. IIII. id. Sext.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

S I uales bene est: ego ualeo. Redditæ mihi iam tandem sunt à Cæsare literæ, satis liberales: & ipse opinione celerius uenturus esse dicitur. cui utrum obuiam procedam, an hic eum expectē, cum constituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi, uelim, quamprimum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. pridie id. Sext.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD SENATVM, ET ALIOS, LIBER XV.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PRO CONS. S. P. D. CONSS. PRAETT. TRIBB. PL. S. P. Q. R.

SI uos bene ualetis, bene est: ego quidem ualeo. Etsi non dubie mihi nunciabatur, Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copijs: tamen, quòd arbitrabar à M. Bibulo pro consule certiora de his rebus ad uos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea, quae de alterius prouincia nunciarentur. postea uero quàm certissimis auctoribus, legatis, nuncijs, literis sum certior factus: uel quòd tanta res erat, uel quòd nondum audieramus Bibulum in Syriam uenisse, uel quia administratio huius belli mihi cum Bibulo pene est communis; quae ad me delata essent, scribenda ad uos putaui. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nunciarunt, Parthorum magnas copias Euphratem transire cœpisse. quo nuncio allato, cum essent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui expectandum esse, si quid certius afferretur. ad XIII. cal. Oct. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniae, & Cappadociae mihi literae redditae sunt à Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum, amicissimusq; populi R. existimatur; Pacorum, Orodis regis Parthorum fi-

lium, cum permagno equitatu Parthico transiisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ; magnumq; tumultum esse in prouincia Syria excitatum. eodem die ab Iamblicho, phylarcho Arabum, quē homines opinantur bene sentire, amicumq; esse reip. nostræ, literæ de iisdem rebus mihi redditæ sunt. his rebus allatis, etsi intelligebam, socios infirme animatos esse, & nouarum rerum expectatione suspensos: sperabam tamen, eos, ad quos iam accesseram, quiq; nostram consuetudinem, integritatemq; perspexerant, amiciores populo R. esse factos: Ciliciam autem firmiorem fore, si æquitatis nostræ particeps facta esset. et ob eam causam; & ut opprimerentur ij, qui ex Cilicum gente in armis essent; & ut hostis is, qui esset in Syria, sciret, exercitum populi R. non modo non cedere his nuncijs allatis, sed etiam propius accedere: exercitum ad Taurum institui ducere. sed si quid apud uos auctoritas mea ponderis habet, in ijs præsertim rebus, quas uos audistis, ego pene cerno: magnopere uos & hortor, & moneo, ut his prouincijs, serius uos quidem, quàm decuit, sed aliquando tamen consulatis. nos quemadmodum instructos, & quibus præsidijs munitos ad tanti belli opinionem miseritis, non estis ignari. quod ego negotium non stultitia occæcatus, sed uerecundia deterritus non recusaui: neque enim unquam ullum periculum tantū putaui, quod subterfugere mallem, quàm uestræ auctoritati obtemperare. hoc autem tempore res sese sic habet, ut, nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, mature in has prouincias miseritis, summū periculū sit, ne amittēdæ sint omnes hæ prouinciæ, quibus uectigalia

populi R. continentur. quamobrem autem in hoc prouinciali delectu spem habeatis aliquam, causa nulla est: neque multi sunt: & diffugiunt, qui sunt, metu oblato: & quod genus hoc militum sit, indicauit, uir fortissimus, M. Bibulus in Asia: qui, cum ei permisissetis, delectum habere noluerit. nam sociorum auxilia propter acerbitatem, atque iniurias imperij nostri aut ita imbecilla sunt, ut non multum nos iuuare possint; aut ita alienata à nobis, ut neque expectandum ab ijs, neque committendum ijs quidquam esse uideatur. Regis Deiotari & uoluntatem, & copias, quantæcunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. reliqui reges, tyranniq; neque opibus satis firmi, nec uoluntate sunt. mihi in hac paucitate militum, animus certe non deerit: spero, ne consilium quidem. quid casurum sit, incertum est. utinam saluti nostræ consulere possimus: dignitati certe consulemus. Valete.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PRO CONS. S. D. CONSS. PRAETT. TRIBB. PL. S. P. Q. R.

SI uos bene ualetis, bene est: ego quidem ualeo. Cum prid. cal. Sex. in prouinciam uenissem, neque maturius, propter itinerum, et nauigationum difficultatem, uenire potuissem: maxime conuenire officio meo, reiq; pub. conducere putaui, parare ea, quæ ad exercitum, quæq; ad rem militaré pertinerent. quæ cum essent à me cura magis, & diligentia, quàm facultate, & copia constituta; nuncijq;, et literæ de bello à Parthis in prouinciam Syriam illato quotidie fere

afferrentur: iter mihi faciendum per Lycaoniã, & per Isauros, & per Cappadociam arbitratus sum: erat enim magna suspicio, Parthos, si ex Syria egredi, atque irrumpere in meam prouinciam conarẽtur, iter eos per Cappadociam, quòd ea maxime pateret, esse facturos. itaque cum exercitu per Cappadociæ partem eam, quæ cum Cilicia cõtinens est, iter feci: castraq; ad Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locaui: ut Artuasdes, rex Armenius, quocunque animo esset, sciret, non procul à suis finibus exercitum populi R. esse; & Deiotarum, fidelissimum regem, atque amicissimum reip. nostræ, maxime coniunctum haberem, hominem, cuius et consilio, & opibus adiuuari posset resp. quo cũ in loco castra haberem, equitatumq; in Ciliciam misissem, ut et meus aduentus ijs ciuitatibus, quæ in ea parte essent, nunciatus, firmiores animos hominum faceret; et ego mature, quid ageretur in Syria, scire possem: tempus eius tridui, quod in ijs castris morabar, in magno officio, & necessario mihi ponendum putaui: cum enim uestra auctoritas intercessisset, ut ego regem Ariobarzanem, Euseben, & Philoromæum, tuerer; eiusq; regis salutem, & incolumitatem regni defenderem; regi, regnoq; præsidio essem; adiunxissetisq;, salutẽ eius regis populo, senatuiq; magnæ curæ esse, quod nullo unquam de rege decretum esset à nostro ordine: existimaui me iudicium uestrum ad regem deferre debere, eiq; præsidium meum, & fidem, & diligentiam polliceri: ut, quando salus ipsius, et incolumitas regni mihi commendata esset à uobis, diceret, si quid uellet. quæ cum essem in consilio meo cum rege locutus; initio

ille orationis suæ uobis maximas, ut debuit, deinde et iã mihi gratias egit; quòd ei permagnum, et perhonorifi= cum uidebatur, senatui populoq; R. tantæ curæ esse sa lutem suam, meq; tantam diligentiam adhibere, ut & mea fides, et commendationis uestræ auctoritas perspici posset. atque ille primo, quod mihi maximæ lætitiæ fuit, ita mecũ locutus est, ut, nullas insidias neque uitæ suæ, neque regno, diceret, se aut intelligere fieri, aut etiã suspicari. cum ei ego gratulatus essem, idq; me gaude= re dixissem, cohortatus, ut recordaretur casum illũ in= teritus paterni, et uigilanter se tueretur, atque admoni= tu senatus consuleret saluti suæ: tum à me discessit in oppidũ Cybistra. postero autem die cum Ariarathe fra tre suo, et cum paternis amicis maioribus natu ad me in castra uenit; perturbatusq;, et flens, cũ idem et frater faceret, et amici, meam fidem, uestram commendatio= nem implorare cœpit. cum admirarer, quid accidisset noui: dixit, ad se indicia manifestarum insidiarum esse delata; quæ essent ante aduentum meum occultata, quòd ij, qui ea patefacere possent, propter metum reti= cuissent: eo autem tempore spe mei præsidij complures ea, quæ scirent, audacter ad se detulisse: in his aman= tissimum sui, summa pietate præditum, fratrem dicere ea, quæ is me quoque audiẽte dicebat, se solicitatum esse, ut regnare uellet: id uiuo fratre suo accidere nõ potuis= se: se tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium propter periculi metum protulisse. quæ cum esset locutus: monui regem, ut omnẽ diligentiam ad se conseruandum adhiberet: amicosq; in patris eius fide, atque iudicio probatos, hortatus sum, regis sui uitam,

docti casu acerbissimo patris eius, omni cura, custodiaq; defenderent. cum rex à me equitatum, cohortesq; de exercitu meo postularet: etsi intelligebam uestro S. C. non modo posse me id facere, sed etiam debere, tamen, cũ resp. postularet propter quotidianos ex Syria nuncios, ut quanprimum exercitum ad Ciliciæ fines adducerem; cumq; mihi rex patefactis iam insidijs non egere exercitu populi R. sed posse se suis opibus defendere uideretur; illũ cohortatus sum, ut in sua uita conseruanda primum regnare disceret; à quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur iure regio; pœna afficeret eos, quos necesse esset; reliquos metu liberaret; præsidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa essent, timorem potius, quàm ad contentionem, uteretur: fore autem, ut omnes, quando S. C. nossent, intelligerẽt, me regi, si opus esset, ex auctoritate uestra præsidio futurum. ita confirmato illo, ex eo loco castra moui, et iter in Ciliciam facere institui; cum hac opinione è Cappadocia discederem, ut consilio uestro, casu incredibili, ac pene diuino regem, quem uos honorificentissime appellassetis nullo postulante, quemq; meæ fidei commendassetis, & cuius salutem magnæ uobis curæ esse decreuissetis, meus aduẽtus præsentibus insidijs liberasset. quod ad uos à me scribi, non alienum putaui; ut intelligeretis ex ijs, quæ pene acciderunt, uos multo ante, ne ea acciderent, prouidisse: eoq; uos studiosius feci certiores, quòd in rege Ariobarzane ea mihi signa uideor uirtutis, ingenij, fidei, beneuolentiæq; erga uos perspexisse, ut non sine causa tantam curam, diligentiamq; in eius uos salutem uideamini contulisse. Vale.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI.

C Vm ad me legati missi ab Antiocho Cõmageno uenissent in castra ad Iconium ante diem III non. Sept. iijq; mihi nunciassent, regis Parthorum filium, quocũ esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copijs, multarumq; præterea gentium magna manu uenisse, Euphratemq; iam transire cœpisse; diciq;, Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum: putaui pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere. publice propter duas causas nihil scripsi, quòd & ipsum Commagenum legati dicebãt ad senatum statim nuncios, literasq; misisse: & existimabam M. Bibulum pro consule qui circiter id. Sext. ab Epheso in Syriam nauibus profectus erat, quòd secundos uentos habuisset, iam in prouinciam suam peruenisse: cuius literis omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in huiusmodi re, tantoq; bello, maxima cura est, ut, quæ copijs, & opibus tenere uix possumus, ea mansuetudine, & continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Tu, uelim, ut consuesti, nos absentes diligas, & defendas. Vale.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI.

S Vmma tua auctoritas fecit, meumq; perpetuum de tua singulari uirtute iudicium, ut magni mea interesse putarẽ, et res eas, quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari à te, qua æquitate, & continentia tuerer socios, prouinciamq;

administrarem: his enim à te cognitis, arbitrabar, facilius me tibi, quæ uellem, probaturum. Cum in prouinciam prid. cal. Sext. uenissem, & propter anni tẽpus ad exercitum mihi confestim esse eundum uiderem: biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quatriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. quibus in oppidis cum magni conuentus fuissent: multas ciuitates acerbissimis tributis, & grauissimis usuris, & falso ære alieno liberaui. cumq; ante aduentum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno mil. denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia: M. Anneio legato imperaui, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret; coactoq; in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. quod cum ab illo diligenter esset actum; ego in castra ad VII cal. Sept. ueni: cum interea superioribus diebus ex S. C. et euocatorum firmam manum, & equitatum satis idoneum, & populorum liberorum, regumq; sociorum auxilia uoluntaria comparauissem. interim cũ exercitu lustrato iter in Ciliciam facere cœpissem, cal. Sept. legati à rege Cõmageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen nõ uere, Parthos in Syriam transisse, nunciauerunt. quo audito, uehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea prouincia, de reliqua denique Asia. itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putaui. nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidẽ ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem, (duo sunt enim aditus in

Ciliciam ex Syria, quorũ uterque paruis præsidijs propter angustias intercludi potest: nec est quidquam Cilicia contra Syriam munitius. sed me Cappadocia mouebat, quæ patet à Syria, regesq; habet finitimos, qui, etiã si sunt amici nobis, tamẽ aperte Parthis inimici esse non audent. itaque in Cappadocia extrema non longe à Tauro apud oppidum Cybistra castra feci; ut & Ciliciam tuerer; & Cappadociam tenens, noua finitimorum consilia impedirem. interea in hoc tanto motu, tantaq; expectatione maximi belli, rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus iudicio tributum est, uir cum beneuolentia, & fide erga populum R. singulari, tum præsenti magnitudine, & animi, & consilij, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copijs in mea castra esse uenturum. cuius ego studio, officioq; cõmotus, egi ei per literas gratias: idq; ut maturaret, hortatus sum. cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem cõmoratus, regem Ariobarzanem, cuius salutem à senatu te auctore commendatam habebam, præsentibus insidijs nec opinantem liberaui: neque solum ei saluti fui, sed etiam curaui, ut cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athæneum, importunitate Athenaidis exilio multatos, maxima apud regem auctoritate, gratiaq; constitui. cumq; magnum bellum in Cappadocia concitaretur, si Sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adolescens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, ijs, qui nouari aliquid uolebant: perfeci, ut è regno ille discederet; rexq; sine tu-

multu, ac sine armis, omni auctoritate aulæ commu-nita, regnum cum dignitate obtineret. interea cognoui multorum literis, atque nuncijs, magnas Parthorum copias, & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumq; eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & à cohorte prætoria, quæ erat Epiphaneæ præsidij causa, occidione occisum. quare cum uiderem, à Cappadocia Parthorum copias auersas, non longe à finibus esse Ciliciæ: quàm potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. quò ut ueni; hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognoui; Deiotarumq; confestim iam ad me uenientem cum magno, & firmo equitatu, & peditatu, & cum omnibus suis copijs, certiorem feci, non uideri esse causam, cur abesset à regno; meq; ad eum, si quid forte noui accidisset, statim literas, nunciosq; missurum esse. cumq; eo animo uenissem, ut utrique prouinciæ, si ita tempus ferret, subuenirem: tamen id, quod iam ante statueram uehementer interesse utriusque prouinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. cumq; me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere; abessemq; ab Amano iter unius diei; & castra apud Epiphaneam fecissem: ad IIII id. Oct. cum aduesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad IIII id. Oct. cum lucesceret, in Amanum ascenderem: distributisq; cohortibus, & auxilijs, cum alijs Quintus frater legatus mecum simul, alijs C. Pontinus legatus, reliquis M. Anneius, & L. Tulleius legati præessent,

plerosque nec opinantes oppressimus, qui occisi, captiq; sunt, interclusi fuga. Eranam autem, quæ fuit non uici instar, sed urbis, quòd erat Amani caput, itemq; Sepyram, & Ceminorim, acriter, & diu repugnantibus, Pontino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore usque ad horam diei decimá, magna multitudine hostium occisa, cepimus: castellaq; sex capta: complura incendimus. his rebus ita gestis, castra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum; & in reliquijs Amani delendis, agrisq; uastandis, quæ pars eius montis meæ prouinciæ est, id tempus omne consumpsimus. confectis his rebus, ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi. quod cum esset altissimo, & munitissimo loco, ab ijsq; incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruissent, cũ & fugitiuos reciperent, et Parthorum aduentum acerrime expectarent. ad existimationem imperij pertinere arbitratus sum, comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam cæterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. uallo, & fossa circundedi: sex castellis, castrisq; maximis sepsi: aggere: uineis, turribus oppugnaui: usuq; tormentis multis, multis sagittarijs, magno labore meo, sine ulla molestia, sumptu ue sociorum, septimo quinquagesimo die rem confeci; ut omnibus partibus urbis disturbatis, aut incensis, compulsi in potestatem meam peruenirent. His erant finitimi pari scelere, et audacia Tibarani. ab his, Pindenisso capto, obsides accepi. exercitum in hiberna dimisi. Quintum fratrem negotio præposui, ut in uicis aut captis, aut male pacatis exercitus collocaretur.

Nunc

Nunc uelim, tibi ſic perſuadeas, ſi de his rebus ad ſena-tum relatum ſit, me exiſtimaturum, ſummam mihi laudem tributam, ſi tu honorem meum ſententia tua comprobaris. idq́; etſi talibus de rebus grauiſſimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio, tamen admonendum potius te à me, quàm rogandum, puto. tu es enim is, qui me tuis ſententijs ſæpiſſime ornaſti; qui oratione, qui prædicatione, qui ſummis laudibus in ſenatu, in concionibus ad cœlum extuliſti; cuius ego ſemper tanta eſſe uerborum pondera putaui, ut uno uerbo tuo cũ mea laude coniuncto, omnia conſequi me arbitrarer. te denique memini, cum cuidam clariſſimo, atque optimo uiro ſupplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, ſi referretur ob eas res, quas conſul in urbe geſſiſſet. tu idem mihi ſupplicationem decreuiſti togato, non, ut multis rep. bene geſta, ſed, ut nemini, rep. conſeruata. mitto, quòd inuidiam, quòd pericula, quòd omnes meas tempeſtates & ſubieris, & multo etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris: quòd denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cuius etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis cauſa in ſenatu defendenda approbaris. à me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficij loco non pono, ſed in ueri teſtimonij, atque iudicij: non ut præſtantiſſimas tuas uirtutes tacitus admirarer, (quis enim in te id non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententijs dicendis, cauſis agendis, omnibus ſcriptis, græcis, latinis, omni denique uarietate literarum mearum te non modo ijs, quos uidiſſemus, ſed ijs, de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. quæres fortaſſe, quid ſit,

quòd ego hoc nescio quid gratulationis, & honoris à senatu tanti æstimem. agam iam tecum familiariter, ut est & studijs, & officijs nostris mutuis, & summa amicitia dignum, & necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus & natura, & magis etiam, ut mihi quidem sentire uideor, ratione, atque doctrina ab inani laude, & sermonibus uulgi, ego profecto is sum. testis est consulatus meus: in quo, sicut in reliqua uita, fateor ea me studiose secutum, ex quibus uera gloria nasci posset: ipsam quidem gloriam per se nunquam putaui expetendam. itaque & prouinciam ornatam, & spem non dubiam triumphi neglexi. sacerdotium denique, cum, quemadmodum te existimare arbitror, non difficillime consequi possem, non appetiui. idem post iniuriam acceptam, quam tu reip. calamitatem semper appellas, meam non modo non calamitatẽ, sed etiam gloriam, studui quamornatissima senatus, populiq; R. de me iudicia intercedere. itaque & augur postea fieri uolui, quod antea neglexeram: et eum honorem, qui à senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum à me olim, nunc mihi expetendum puto. huic meæ uoluntati, in qua inest aliqua uis desiderij ad sanandum uulnus iniuriæ, ut faueas, adiutorq; sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, uehementer te rogo; sed ita, si non ieiunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum uidebitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus honores summos à senatu consecuti sint. equidem etiam mihi illud animaduertisse uideor; (scis enim, quàm attente te audire soleam) te non tam res gestas, quàm mores, institu

ta, atque uitam imperatorum spectare solere in habendis, aut non habendis honoribus. quod si in mea causa considerabis, reperies me exercitu imbecillo contra metũ maximi belli firmissimum præsidium habuisse æquitatem, & continentiam: his ego subsidijs ea sum consecutus, quæ nullis legionibus cõsequi potuissem: ut ex alienissimis socijs amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem, animosq; nouarum rerum expectatione suspensos, ad ueteris imperij beneuolentiam traducerem. sed nimis hæc multa de me, præsertim ad te, à quo uno omnium sociorum querelæ audiuntur. cognosces ex ijs, qui meis institutis se recreatos putant. cumq; omnes uno prope consensu de me apud te ea, quæ mihi optatissima sunt, prædicabunt, tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus insula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Deiotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. quæ si etiam maiora sunt, et in omnibus seculis pauciores uiri reperti sunt, qui suas cupiditates, quàm qui hostium copias, uincerent: est profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora, & difficiliora sunt, genera uirtutis adiunxeris, ipsas etiam illas res gestas iustiores esse, & maiores, putare. extremum illud est, ut, quasi diffidens rogationi meæ, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in uita fuit, nec hominum generi maius à deis munus ullum est datum. hæc igitur, quæ mihi tecum communis est, societas studiorum, atque artium nostrarũ, quibus à pueritia dediti, ac deuincti, soli propemodum nos philosophiam illam ueram, et antiquã, quæ quibusdam otij esse, ac desidiæ uidetur, in forum, atque

in remp. atque in ipsam aciem pede deduximus; tecum agit de mea laude: cui negari à Catone fas esse non puto. quamobrem, sic tibi persuadeas, uelim: si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum auctoritate tua, tum beniuolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

M. CATO M. CICERONI IMP. S. P. D.

Quod & resp. me, & nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria administrare gaudeam. itaque quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia, consilioq; tuo defensam prouinciam, seruatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum reuocatam ad studium imperij nostri uoluntatem, sententia mea, & decreto laudarem, feci. supplicationem decretam; si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione, & continentia reip. prouisum est, dijs immortalibus gratulari nos, quàm tibi referre acceptū, mauis; gaudeo. quòd si triumphi prærogatiuam putas supplicationem, & idcirco casum potius, quàm te, laudari uis: neque supplicationem sequitur semper triumphus: & triumpho multo clarius est, senatum iudicare, potius mansuetudine, & innocentia Imperatoris prouinciam, quàm ui militum, aut benignitate deorum, retentam, atque conseruatam esse: quod ego mea sententia censebam. atque hæc ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod ma

xime uolo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam, me & uoluisse de tua maiestate, quod amplissimum sum arbitratus; et, quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere seueritatem, diligentiamq; socijs, & reip. presta.

M. CICERO M. CATONI S. D.

Laetus sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Naeuium, abs te pater laudato uiro: ea est enim profecto iucunda laus, quae ab ijs proficiscitur, qui ipsi in laude uixerunt. ego uero uel gratulatione literarum tuarum, uel testimonijs sententiae dictae, nihil est, quod me non assecutum putem. idq; mihi tum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiae dedisse, quod liquido ueritati dares. &, si non modo unus, uerum etiam multi Catones essent in ciuitate nostra, in qua unum extitisse mirabile est: quẽ ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? nam ad meum sensum, & ad illud sincerum, ac subtile iudicium nihil potest esse laudabilius, quàm tua oratio, quae est ad me perscripta à meis necessarijs. sed causam meae uoluntatis, non enim dicam cupiditatis, exposui tibi superioribus literis. quae etiam si parum iusta tibi uisa est, hanc tamen habet rationẽ, ut non nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur à senatu, minime aspernandus esse uideatur. spero autem illum ordinem pro meis ob remp. susceptis laboribus me non indignum honore, usitato praesertim, existimaturum. quod si ita erit: tantum ex te peto, quod amicissime scribis; ut, cum tuo iudicio, quod amplis-

ſimum eſſe arbitraris, mihi tribueris; ſi id, quod maluero, acciderit, gaudeas: ſic enim feciſſe te, & ſenſiſſe, & ſcripſiſſe uideo: resq; ipſa declarat, tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe iucundum, quòd ſcribendo affuiſti: hæc enim S. C. *non ignoro ab amiciſſimis eius, cuius de honore agitur, ſcribi ſolere.* Ego, *ut ſpero, te propediem uidebo, atque utinam rep. meliore, quàm timeo.* Vale.

M. CICERO PRO CONS. S. D. M. MARCELLO CONS.

T*E & pietatis in tuos, & animi in remp. & clariſſimi atque optimi conſulatus,* C. Marcel*lo conſule, facto fructum cepiſſe, uehementer gaudeo. non dubito, quid præſentes ſentiant. nos quidem longinqui, & à te ipſo miſſi in ultimas gentes, ad cœlum mehercule te tollimus ueriſſimis, ac iuſtiſſimis laudibus. nam cum te à pueritia tua unice dilexerim, tuq; me in omni genere ſemper ampliſſimum eſſe et uolueris, & iudicaris: tamen hoc uel tuo facto, uel popu li* R. *de te iudicio multo acrius, uehementiusq; diligo; maximaq; lætitia afficior, cum ab hominibus prudentiſſimis, uiriſq; optimis, omnibus dictis, factis, ſtudijs, inſtitutis uel me tui ſimilem eſſe audio, uel te mei. unũ uero ſi addis ad præclariſſimas res conſulatus tui, ut aut mihi ſuccedat quamprimum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi &* S. C. *& lege finiſti: omnia me per te conſecutum putabo.* Cura *ut ualeas, & me abſentem diligas, atque defendas.* Quæ *mihi de* Parthis *nunciata ſunt; quia non puta=*

bam à me etiam nunc ſcribenda eſſe publice, propterea ne pro familiaritate quidem noſtra uolui ad te ſcribere; ne, cum ad conſulem ſcripſiſſem, publice uiderer ſcripſiſſe. Vale.

M. CICERO PRO CONS. C. MARCELLO CONS. DES. S. D.

M*axima ſum lætitia affectus, cum audiui te conſulem factum eſſe: eumq́; honorem tibi deos fortunare uolo, atque à te pro tua, parentisq́; tui dignitate adminiſtrari. nam cum te ſemper dilexi, amauiq́;, quòd mei amantiſſimum cognoui in omni uarietate rerum mearum: tum patris tui pluribus beneficijs, uel defenſus triſtibus temporibus, uel ornatus ſecundis, neceſſe eſt ut & ſim totus ueſter, et eſſe debeam: cum præſertim matris tuæ grauiſſimæ, atque optimæ fœminæ maiora erga ſalutem, dignitatemq́; meam ſtudia, quàm erant à muliere poſtulanda, perſpexerim. quapropter à te peto maiorem in modum, ut me abſentem diligas, atque defendas.* Vale.

M. CICERO PRO CONS. M. MARCELLO COLLEGAE S. D.

M*arcellum tuum conſulem factum, teq́; ea lætitia affectum eſſe, quam maxime optaſti, mirum in modum gaudeo; idq́; cum ipſius cauſa, tum quòd te omnibus ſecundiſſimis rebus digniſſimum iudico: cuius erga me ſingularem beneuolentiam uel in labore meo, uel in honore perſpexi; totam denique domum ueſtram uel ſalutis, uel dignitatis meæ*

studiosissimam, cupidissimamq; cognoui. quare gratum mihi feceris, si uxori tuæ Iuniæ, grauissimæ, atque optimæ fœminæ, meis uerbis eris gratulatus. A te id, quod consuesti, peto, me absentem diligas, atque defendas. Vale.

M. CICERO IMP. C. MARCELLO C. F. CONS. S. P. D.

QVando id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis, ac nominis uestri fuit erga me semper animus) quando ergo ita accidit, ut omnium uestrum studio tuus consulatus satisfacere posset, in quem meæ res gestæ, lausq;, et honor earum potissimum incideret: peto à te id, quod facillimum factu sit, non aspernante, ut confido, senatu; ut quamhonorificentissimum S. C. literis meis recitatis faciendum cures. si mihi tecum minus esset, quàm est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, à quibus intelligis me præcipue diligi. patris tui beneficia in me sunt amplissima: neque enim saluti meæ, neque honori amicior quisquam dici potest. frater tuus quanti me faciat, semperq; fecerit, esse hominem, qui ignoret, arbitror neminem. domus tua denique tota me semper omnibus summis officijs prosecuta est. neque uero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. quare à te peto maiorem in modum, ut me per te quamornatissimum uelis esse, meamq; & in supplicatione decernenda, & in cæteris rebus existimationem satis tibi esse commendatam putes. Vale.

M. CICERO IMP. C. MARCELLO
CONS. S. P. D.

Q Vantæ tibi curæ meus honos fuerit, et quàm idem extiteris consul in me ornando, & amplificādo, qui fueras semper cum parentibus tuis, & cum tota domo; etsi res ipsa loquebatur, cognoui tamen ex meorum omnium literis. itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeā, facturusq; sim cum studiose, tum libenter. nam magni interest, cui debeas: debere autem nemini malui, quàm tibi; cui me cum studia cōmunia, beneficia paterna, tuaq; iam ante coniunxerant; tum accedit, mea quidem sententia, maximum uinculum, quòd ita remp. geris, atque gessisti, qua mihi carius nihil est, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non recusem. quamobrem tibi, uelim, ij sint exitus, quos mereris, & quos fore confidi. Ego, si me nauigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipsos Etesias, propediem te, ut spero, uidebo. Vale.

M. CICERO IMP. L. PAVLLO
CONS. DES. S. D.

E Tsi mihi nunquam fuit dubium, quin te populus R. pro tuis summis in remp. meritis, et pro amplissima familiæ dignitate, summo studio, cunctis suffragijs consulem facturus esset: tamen incredibili lætitia sum affectus, cum id mihi nunciatum est: eumq; honorem tibi deos fortunare uolo, à teq; ex tua, maiorumq; tuorum dignitate administrari.

atque utinam præsens illum diem mihi optatissimum uidere potuissem, proq; tuis amplissimis erga me studijs, atque beneficijs tibi operam meam, studiumq; nauare. quam mihi facultatem quando hic nec opinatus, et improuisus prouinciæ casus eripuit: tamen, ut te consulem remp. pro tua dignitate gerentem uidere possim, magnopere à te peto, ut operam des, efficias, ne quid mihi fiat iniuriæ, ne'ue quid temporis ad meum annuũ munus accedat. quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet. Vale.

M. CICERO IMP. L. PAVLLO CONS. S. D.

M*Axime mihi fuit optatum, Romæ esse tecum, multas ob causas; sed præcipue, ut & in petendo, & in gerẽdo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. ac petitionis quidẽ tuæ ratio mihi semper fuit explorata: sed tamen nauare operam uolebam. in consulatu uero cupio equidem te minus habere negotij: sed moleste fero, me consulem tuũ studium adolescentis perspexisse, te meum, cum id ætatis sim, perspicere non posse. sed ita fato nescio quo contigisse arbitror, ut tibi ad me ornandum semper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil suppetat præter uoluntatem. ornasti consulatum, ornasti reditum meu m. incidit meum tempus rerum gerẽdarum in ipsum consulatum tuum. itaque cum & tua summa amplitudo, & dignitas, & meus magnus honos, magnaq; existimatio postulare uideatur, ut à te pluribus uerbis contendam, ac petam, ut quamhonorificentissi=*

*mum S. C. de meis rebus gestis faciendum cures: non
audeo uehementer à te contendere; ne aut ipse tuæ per=
petuæ consuetudinis erga me oblitus esse uidear, aut te
oblitum putem. quare ut te uelle arbitror, ita faciam;
atque ab eo, quem omnes gẽtes sciunt de me optime me=
ritum, breuiter petam. si alij consules essent, ad te po-
tissimũ Paulle mitterem, ut eos mihi quamamicissimos
redderes. nunc cum tua summa potestas, summaq́; au
ctoritas, notaq́; omnibus nostra necessitudo sit: uehe=
menter te rogo, ut et quamhonorificentissime cures de=
cernendum de meis rebus gestis, & quamcelerrime. di
gnas res esse & honore, & gratulatione, cognosces ex
ijs literis, quas ad te, & collegam, & senatum publi
ce misi: omniumq́; mearum reliquarum rerum, maxi
meq́; existimationis meæ procurationem susceptam, ue=
lim, habeas; in primisq́; tibi curæ sit, quod abs te supe=
rioribus quoque literis petiui, ne mihi tẽpus prorogetur.
Cupio te consulem uidere, omniaq́;, quæ spero, cum ab=
sens, tum etiam præsens te consule assequi. Vale.*

M. CICERO C. CASSIO PRO QVAES. S.

*M. Fabium quòd mihi amicũ tua commendatio=
ne das, nullum in eo facio quæstum: multi
enim anni sunt, cum ille in ære meo est, &
à me diligitur propter summam suã humanitatem, &
obseruantiam. sed tamen, quòd te ab eo egregie diligi
sensi, multo amicior ei sum factus. itaque quanquam
profecerunt literæ tuæ: tamen aliquanto plus cõmen=
datiõis apud me habuit animus ipsius erga te mihi per=*

spectus, et cognitus. sed de Fabio faciemus studiose, quæ rogas. Tu, multis de causis uellem, me conuenire potuisses: primum ut te, quem iandiu plurimi facio, tanto interuallo uiderem: deinde ut tibi, quod feci per literas, possem præsens gratulari: tum ut quibus de rebus uellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus: postremo ut amicitia nostra, quæ summis officijs ab utroque culta est, sed longis interuallis temporum interruptam consuetudinem habuit, confirmaretur uehementius. id quando non accidit, utemur bono literarũ; & eadem fere absentes, quæ si coram essemus, consequemur. unus scilicet ille fructus, qui in te uidẽdo est, percipi literis non potest. alter gratulationis est, is quidem exilior, quàm si tibi, te ipsum intuens, gratularer: sed tamen & feci ante, & facio nunc, tibiq; cum pro rerum magnitudine, quas gessisti, tùm pro opportunitate temporis gratulor, quòd te de prouincia decedentem summa laus, et summa gratia prouinciæ prosecuta est. tertium est, ut id, quod de nostris rebus coram communicassemus inter nos, conficiamus idem literis. ego cæterarum rerum causa tibi Romam properandum magnopere censeo. nam & ea, quæ reliqui, tranquilla de te erant: & hac tua recenti uictoria tanta clarum aduentũ tuum fore intelligo. sed si quæ sunt onera tuorum, si tanta sunt, ut ea sustinere possis, nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius: sin maiora, considera, ne in alienissimum tempus cadat aduentus tuus. huius rei totum consilium tuum est: tu enim scis, quid sustinere possis: si potes, laudabile, atque populare est: sin plane non potes, absens hominum sermones facilius

ſuſtinebis. De me autem idem tecũ his ago literis, quod ſuperioribus egi, ut omnes tuos neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quam & ſenatus, & populus annuam eſſe uoluit, temporis prorogetur. hoc à te ita contendo, ut in eo fortunas meas poſitas putem. habes Paullum noſtrum noſtri cupidiſſimum: eſt Curio: eſt Furnius. ſic uelim enitare, quaſi in eo ſint mihi omnia. Extremum illud eſt de ijs, quæ propoſueram, confirmatio noſtræ amicitiæ. de qua pluribus uerbis nihil opus eſt. tu puer me appetiſti. ego autem ſemper ornamento te mihi fore duxi. fuiſti etiam præſidio triſtiſſimis meis temporibus. acceſſit poſt tuum diſceſſum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. itaque in ueſtro ingenio, & induſtria mihi plurimum et ſuauitatis, & dignitatis conſtitutum puto. id tu ut tuo ſtudio confirmes, te uehementer rogo, literasq; ad me & continuo mittas, &, cum Romam ueneris, quamſæpiſſime. Vale.

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

ETſi uterque noſtrum ſpe pacis, & odio ciuilis ſanguinis abeſſe à belli pertinacia uoluit: tamen, quando eius cõſilij princeps ego fuiſſe uideor, plus fortaſſe tibi præſtare ipſe debeo, quàm à te expectare. etſi, ut ſæpe ſoleo mecum recordari, ſermo familiaris meus tecum, & item mecum tuus adduxit utrunque noſtrum ad id conſilium, ut uno prælio putaremus ſi non totam cauſam, at certe noſtrum iudicium definiri conuenire. neque quiſquam hanc noſtram ſẽtẽtiam uere unquam reprehendit, præter eos,

qui arbitrantur melius esse deleri omnino remp. quàm imminutam, & debilitatam manere. ego autem ex interitu eius nullam spem scilicet mihi proponebam, ex reliquijs magnam. sed ea sunt consecuta, ut magis mirum sit accidere illa potuisse, quàm nos non uidisse ea futura, nec, cum homines essemus, diuinare potuisse. equidem fateor meam coniecturam hanc fuisse, ut illo quasi quodam fatali prælio facto, & uictores cõmuni saluti consulere uellent, et uicti suæ. utrunque autem positũ esse arbitrabar in celeritate uictoris: quæ si fuisset, eandem clementiam experta esset Africa, quam cognouit Asia, quam etiam Achaia, &, ut opinor, ipso legato, ac deprecatore: amissis autem temporibus, quæ plurimum ualent, præsertim in bellis ciuilibus, interpositus annus alios induxit, ut uictoriam sperarent, alios ut ipsum uinci contemnerent. atque horum malorum omnium culpam fortuna sustinet: quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri, aut nescio quem istum Pharnacem Asiæ terrorem illaturum putaret? nos tamen in consilio pari, casu dissimili usi sumus. tu enim eam partem petisti, ut & consilijs interesses, &, quod maxime curam leuat, futura animo prospicere posses: ego, qui festinaui, ut Cæsarẽ in Italia uiderem, (sic enim arbitrabamur) eumq́; multis honestissimis uiris conseruatis redeuntem, ad pacem currentem, ut aiunt, incitarem, ab illo longissime & absum, & abfui: uersor autem in gemitu Italiæ, & in urbis miserrimis querelis: quibus aliquid opis fortasse, ego pro mea, tu pro tua, pro sua quisque parte ferre potuisset, si auctor affuisset. quare, uelim, pro tua erga

me perpetua beneuolentia scribas ad me, quid uideas, quid sentias, quid expectandum, quid agendum nobis existimes. magni erunt mihi tuæ literæ. atque utinam primis illis, quas Luceria miseras, paruissem: sine ulla enim molestia dignitatem meam retinuissem. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

PVto te iam suppudere, cum hæc te tertia iam epistola ante oppressit, quàm tu schedulam, aut literam. sed non urgeo: longiores enim expectabo, uel potius exigam. ego, si semper haberem, cui darem, uel ternas in hora darem: fit enim nescio quid, ut quasi coram adesse uideare, cum scribo aliquid ad te: neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας, ut dicunt tui amici noui, qui putant etiam διανοητικὰς φαντασίας spectris Catianis excitari. nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicureus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius, etiam ante Democritus, εἴδωλα, hic spectra nominat. his autem spectris etiam si oculi possent feriri, quòd uelis ipsa currunt; animus qui possit, ego non uideo: doceas tu me oportebit, cum saluus ueneris. in meâne potestate sit spectrum tuum; ut, simul ac mihi collibitum sit de te cogitare, illud occurrat. neque solum de te, qui mihi hæres in medullis: sed si insulam Britanniam cœpero cogitare, eius εἴδωλον mihi aduolabit ad pectus? sed hæc posterius: tento enim te, quo animo accipias: si enim stomachabere, & moleste feres, plura dicemus; postulabimusq́; ex qua hæresi ui hominibus armatis deiectus sis, in eam restituare. in hoc interdicto non solet addi, in hoc

anno. quare si iam biennium, aut triennium est, cum uirtuti nuncium remisisti, delinitus illecebris uoluptatis; in integro res nobis erit. quãquam quicum loquor? cum uno fortissimo uiro: qui postea quàm forum attigisti, nihil fecisti, nisi plenissimum amplissimæ dignitatis. in ista ipsa αἱρέσει metuo, ne plus neruorum sit, quàm ego putarim, si modo eam tu probas. quid tibi in mentem uenit? inquies. quia nihil habebã aliud, quod scriberem: de rep. enim nihil scribere possum: neque enim, quod sentio, libet scribere. Vale.

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

P*Ræposteros habes tabellarios: etsi me quidem non offendunt: sed tamen cum à me discedunt, flagitant literas: cum ad me ueniunt, nullas afferunt. atque id ipsum facerent commodius, si mihi aliquid spatij ad scribendum darent: sed petasati ueniunt: comites ad portã expectare dicunt. ergo ignosces: alteras habebis has breues: sed expecta πάντα περὶ πάντων. etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes ueniant, ad te cum epistolis reuertantur?* Nos *hic, (tamen ad te scribam aliquid)* D. *Syllam patrem mortuum, habebamus. alij à latronibus, alij cruditate dicebant. populus non curabat: combustũ enim esse constabat. hoc tu pro sapientia tua feres æquo animo. quãquam πρόσωπον πόλεως amisimus.* Cæ*sarem putabant moleste laturum, uerentem ne hasta refrixisset.* Mindius Marcellus, *et* Attius *pigmentarius ualde gaudebant se aduersarium perdidisse.* De Hispania *noui nihil, sed expectatio ualde magna: rumores tristiores,*

sed

S'ullamm

sed ἀδέσποτοι. Pansa noster paludatus ad III. cal. Ian. profectus est, ut quiuis intelligere posset, id quod tu nuper dubitare cœpisti, τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν esse. nam, quod multos miserijs leuauit, & quòd se in his malis hominem præbuit, mirabilis eum uirorum bonorum beneuolentia prosecuta est. Tu quòd adhuc Brundusij moratus es, ualde probo, & gaudeo: et mehercule puto te sapienter facturum, si ἀκενόσπουδος fueris. nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. &, amabo te, cum dabis posthac aliquid domum literarũ, mei memineris. ego nunquam quenquam ad te, cum sciam, sine meis literis ire patiar. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

Longior epistola fuisset, nisi eo ipso tempore petita esset à me, cum iam iretur ad te: longior etiam, si φλύαρον aliquem habuisset: nam σπουδάζειν sine periculo uix possumus. ridere igitur, inquies, possumus. non mehercule facillime: ueruntamen aliam aberrationem à molestijs nullam habemus. ubi igitur, inquies, philosophia? tua quidem in culina, mea molesta est: pudet enim seruire. itaque facio, me alias res agere, ne conuicium Platonis audiam. De Hispania nihil adhuc certi; nihil omnino noui: Te abesse, mea causa moleste fero; tua, gaudeo. sed flagitat tabellarius. ualebis igitur, meq́;, ut à puero fecisti, amabis.

C. CASSIVS S. D. M. CICERONI.

Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quàm scribo ad te: uideor enim cum præsente loqui, et iocari. nec tamen hoc usu uenit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos regerã, ut Catium Athenis natum esse dicas. Pansam nostrum secunda uoluntate hominum paludatũ ex urbe exisse, cum ipsius causa gaudeo, tum mehercule etiam omnium nostrum: spero enim homines intellecturos, quanto sit omnibus odio crudelitas, et quanto amori probitas, et clementia; atque ea, quæ maxime mali petant, et concupiscant, ad bonos peruenire. difficile est enim hominibus persuadere, τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν esse: ἡδονὴν uero, et ἀναλγησίαν uirtute, iustitia, et καλῷ parari, et uerum, et probabile est: ipse enim Epicurus, à quo omnes Catij, et Amafanij, mali uerborũ interpretes, proficiscuntur, dicit, οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, uirtutẽ retinet: et ij, qui à nobis φιλήδονοι uocantur, sunt φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι, omnesq; uirtutes et colunt, et retinent. itaque Sylla, cuius iudicium probare debemus, cũ dissentire philosophos uideret, non quæsiuit, quid bonũ esset, et omnia bona coemit. cuius ego mortẽ forti mehercule animo tuli. nec tamen Cæsar diutius nos eũ desiderare patietur: nã habet damnatos, quos pro illo nobis restituat: nec ipse sectorẽ desiderabit, cum filium uiderit. Nunc ut ad remp. redeam, quid in Hispanijs geratur, rescribe. peream, nisi solicitus sum, ac malo ueterẽ, et clemen

tem dominum habere, quàm nouũ, et crudelem experiri. ſcis, Cneus quàm ſit fatuus: ſcis, quo modo crudelitatem uirtutem putet: ſcis, quàm ſe ſemper à nobis deriſum putet. uereor, ne nos ruſtice gladio uelit ἀντιμυκτηρίσαι. *quid fiat, ſi me diligis, reſcribe. hui, quàm uelim ſcire, utrũ iſta ſolicito animo, an ſoluto, legas: ſciã enim eodẽ tẽpore, quid me facere oporteat. Ne longior ſim, uale, et me, ut facis, ama. Si Cæſar uicit, celeriter me expectá.*

M. CICERO C. TREBONIO S. D.

ORatorem meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo commendaui. natio me hominis impulit, ut ei recte putarem. niſi forte candidatorum licentia hic quoque uſus, hoc ſubito cognomen arripuit. etſi mo deſtus eius uultus, ſermoq́; conſtans habere quiddam à Curibus uidebatur. ſed de Sabino ſatis. Tu mi Treboni, quando ad amorẽ meum aliquantulum diſcedens addidiſti; quo tolerabilius feramus igniculum deſiderij tui, crebris nos literis appellato, atque ita, ſi idẽ fiet à nobis. quanquã duæ cauſæ ſunt, cur tu frequentior in iſto officio eſſe debeas, quàm nos: primũ, quòd olim ſolebant, qui Romæ erant, ad prouinciales amicos de rep. ſcribere: nũc tu nobis ſcribas oportet: res enim publica iſthic eſt: deinde, quòd nos alijs officijs tibi abſenti ſatisfacere poſſumus; tu nobis, niſi literis, nõ uideo, qua re alia ſatisfacere poſſis. ſed cætera ſcribes ad nos poſtea: nunc hæc primò cupio cognoſcere; iter tuũ cuiuſmodi ſit; ubi Brutum noſtrum uideris; quandiu ſimul fueris: deinde, cũ proceſſeris longius; de bellicis rebus, de toto negotio: ut exiſtimare poſſimus, quo ſtatu ſimus. ego tãtũ me ſcire puta-

bo, quantum ex tuis literis habebo cognitum. Cura ut ualeas, meq; ames amore illo tuo singulari.

M. CICERO TREBONIO S. P. D.

ET epistolam tuam legi libenter, & librum libentissime. sed tamen in ea uoluptate hunc accepi dolorem, quòd, cũ incendisses cupiditatem meam consuetudinis augendæ nostræ, (nã ad amorem quidem nihil poterat accedere) tum discedis à nobis, meq; tanto desiderio afficis, ut unam mihi consolatione relinquas, fore, ut utriusque nostrum absentis desideriũ crebris, & longis epistolis leniatur. quod ego non modo de me tibi spondere possum, sed de te etiam mihi: nullá enim apud me reliquisti dubitationem, quantum me amares. nam, ut illa omittam, quæ ciuitate teste fecisti, cum mecum inimicitias communicasti, cum me concionibus tuis defendisti, cum quæstor in mea, atque in publica causa consulum partes suscepisti, cum tribuno pl. quæstor non paruisti, cui tuus præsertim collega pareret; ut hæc recentia, quæ meminero semper, obliuiscar; quæ tua solicitudo de me in armis, quæ lætitia in reditu, quæ cura, qui dolor, cum ad te curæ, et dolores mei perferrentur; Brundusium denique te ad me uenturum fuisse, nisi subito in Hispaniam missus esses: ut hæc igitur omittam, quæ mihi tanti æstimanda sunt, quanti uitam æstimo, et salutem meam: liber iste, quem mihi misisti, quantam habet declaratione amoris tui? primum, quòd tibi facetum uidetur, quidquid ego dixi, quod alijs fortasse non item; deinde, quòd illa siue faceta sunt, siue sic, fiunt narrante te, uenustissima: quin etiam ante,

quàm ad me ueniatur, risus omnis pene consumitur. quòd si in his scribendis nihil aliud, nisi, quod necesse fuit, de uno me tandiu cogitauisses: ferreus essem, si te non amarem. cum uero ea, quæ scriptura persecutus es, sine summo amore cogitare non potueris: nõ possum existimare, plus quenquam à se ipso, quàm me à te, amari. cui quidem ego amori, utinã cæteris rebus possem, amore certe respondebo: quo tamen ipso tibi confido futurum satis. Nunc ad epistolam uenio; cui copiose, et suauiter scriptæ, nihil est, quod multa respondeam. primũ enim ego illas Caluo literas misi, non plus, quàm has, quas nunc legis, existimans exituras: aliter enim scribimus, quod eos solos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus, quàm tu id uere potuisse fieri putas. primũ, quòd ita iudicabam. acute mouebatur: genus quoddã sequebatur, in quo iudicio lapsus, quo ualebat, tamen assequebatur, quod probaret. multæ erant, et reconditæ literæ: uis non erat. ad eam igitur adhortabar. in excitando autem, & in acuendo, plurimum ualet, si laudes eum, quem cohortere. habes de Caluo iudicium, & consilium meum: consilium, quòd hortandi causa laudaui: iudicium, quòd de ingenio eius ualde existimaui bene. Reliquum est, tuam profectionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis, accipiendisq́; leniam. tu, uelim, tua in me studia, et officia multum tecum recordere. quæ cum tibi liceat, mihi nefas sit obliuisci, non modo uirum bonum me existimabis, uerum etiam te à me amari plurimum iudicabis. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM, AD TIRONEM, LIBER XVI.

TVLLIVS, ET CICERO F. ET Q. Q. TIRONI HVMANISS. ET OPT. S. D.

Vide, quanta in te sit suauitas: duas horas Thyrei fuimus: Xenomenes hospes tam te diligit, quàm si uixerit tecum. is omnia pollicitus est, quæ tibi essent opus: facturum puto. mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportares, ut ibi te plane confirmares. uidebis, quid Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. uolebam ad te Marionem remittere, quem, cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres: sed cogitaui, unas literas Marionem afferre posse, me autem crebras expectare. poteris igitur, & facies, si me diligis, ut quotidie sit Acastus in portu. multi erunt, quibus recte literas dare possis, qui ad me libenter perferant. equidem Patras euntem neminem prætermittam. ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. ei te totum trade. malo te paulo post ualentem, quàm statim imbecillum uidere. cura igitur nihil aliud, nisi ut tu ualeas: cætera ego curabo. Etiam atque etiam uale. Leucade proficiscens, VII id. Nou.

TVLLIVS, ET CICERO S. D. TIRONI SVO.

S Eptimum iam diem Corcyræ tenebamur; Quintus autem pater, & filius Buthroti. soliciti eramus de tua ualetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil à te literarum: ijs enim uentis istinc nauigatur, qui si essent, nos Corcyræ non sederemus. cura igitur te, & confirma; & cum commode, & per ualetudinem, & per anni tempus nauigare poteris, ad nos amantissimos tui ueni. nemo nos amat, qui te non diligat. carus omnibus, expectatusq; uenies. Cura ut ualeas etiam atque etiam Tiro noster. uale. XV. cal. Nou. Corcyræ.

TVLLIVS, ET CICERO MEVS, ET FRATER, ET FR. F. TIRONI SVO S. D.

P Aulo facilius putaui posse me ferre desideriū tui, sed plane non fero. & quanqua [illegible] gni ad honorem nostrum inter[illegible] mum ad urbem me uenire: ta[illegible] or, qui à te discesserim. sed qu[illegible] batur esse, ut prorsus, nisi [illegible] nauigare: approbaui tuum [illegible] num mu to, si tu in eadem [illegible] m sibum cepisti [illegible] consilium est. Ma[illegible] ad me quamprimum [illegible], statim ad me rediret, tu [illegible] cōmodo ualetudinis tuæ fieri [illegible] quàm te esse mecum:

sin intelliges opus esse te Patris, cōualescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quàm te ualere. si statim nauigas, nos Leucade consequere. sin te confirmare uis; & comites, & tempestates, et nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis. unum illud mi Tiro uideto, si me amas, ne te Marionis aduentus, & hæ literæ moueant. quod ualetudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris uoluntati meæ. hæc pro tuo ingenio considera. nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut ualentem uideamus, hortatur: desiderium, ut quamprimum. illud igitur potius. cura ergo potissimum, ut ualeas. de tuis innumerabilibus in me officijs erit hocgratissimum. III. non. Nou. Vale.

TVLLIVS TIRONI SVO S.

N*On queo ad te, nec lubet scribere, quo animo sim affectus: tantum scribo, & tibi, et mihi maximæ uoluptati fore, si te firmum quāprimum uidero. tertio die abs te ad Alyziam accesseramus. is locus est citra Leucadem stadia* CXX. *Leucade aut te ipsum, aut tuas literas à Marione putabam me accepturum. quantum me diligis, tantum fac ut ualeas, uel quantum te à me scis diligi. non. Nou. Alyzia.*

TVLLIVS, ET CICERO TIRONI SVO S. D. ET Q. PATER, ET FILIVS.

N*Os apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati sumus, quòd Quintus nos consecutus non erat. is dies fuit non. Nou. inde ante lucem proficiscentes, ante*

diem VIII *id. Nou. has literas dedimus. Tu si nos omnes amas, & præcipue me, magistrum tuum, confirma te. ego ualde suspenso animo expecto, primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis literis. omnes cupimus, ego in primis, quamprimum te uidere, sed mi Tiro ualentem. quare nihil properaris. satis quotidie uidero, si ualebis. utilitatibus tuis possum carere: te ualere, tua causa primum uolo, tum mea mi Tiro. Vale.*

TVLLIVS TIRONI SVO S. P. D. ET CICERO, ET Q. PATER, ET Q. F.

V*Arie sum affectus tuis literis, ualde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. quare nunc quidem nō dubito, quin, quoad plane ualeas, te neque nauigationi, neque uiæ cōmittas. satis te mature uidero, si plane confirmatum uidero. De medico & tu bene existimari scribis, & ego sic audio. sed plane curationes eius nō probo: ius enim dandum tibi non fuit, cum κακοστόμαχος esses. sed tamen & ad illum scripsi accurate, & ad Lysonem. ad Curium uero, suauissimum hominem, & summi officij, summæq; humanitatis, multa scripsi; in his, etiam ut, si tibi uideretur, te ad se tranferret. Lyso enim noster, uereor, ne negligentior sit: primum, quia omnes Græci: deinde, quòd cum à me literas accepisset, mihi nullas remisit. sed eum tu laudas. tu igitur, quid faciendum sit, iudicabis. illud mi Tiro te rogo, sumptui ne parcas ulla in re, qua ad ualetudinem opus sit. scripsi ad Cu-*

tiũ, quod dixisses, daret. medico ipsi puto aliquid dandum esse, quo sit studiosior: innumerabilia tua sunt in me officia; domestica, forensia; urbana, prouincialia; in re priuata, in publica; in studijs, in literis nostris. omnia uiceris, si, ut spero, te ualidum uidero. ego puto, te bellissime, si recte erit, cum quæstore Mescinio decursurum. non inhumanus est, teq́; ut mihi uisus est, diligit. & cum ualetudini tuæ diligentissime consulueris, tum mi Tiro consulito nauigationi. nulla in re iam festinare uolo. nihil laboro, nisi ut saluus sis. sic habeto mi Tiro, neminem esse, qui me amet, quin idem te amet. & cum tua, & mea maxime interest te ualere: tum multis est curæ. adhuc, dum mihi nullo loco deesse uis, nunquam te confirmare potuisti. nunc te nihil impedit. omnia depone: corpori serui. quantam diligentiam in ualetudinem tuam contuleris, tanti me fieri à te iudicabo. Vale mi Tiro, uale, uale, & salue. Lepta tibi salutem dicit, & omnes. Vale. VII id. Nou. Leucade.

TVLLIVS, ET CICERO, ET Q. Q. TIRONI S. P. D.

Tertiam ad te hãc epistolam scripsi eadem die, magis instituti mei tenendi causa, quia nactus eram, cui darem, quàm quòd haberem, quid scriberem. igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligẽtiæ. ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratissimum omnium. cum ualetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam nauigationis. in Italiam eũtibus omnibus ad me

literas dabis, ut ego euntem Patras neminem prætermit to. cura, cura te Tiro. quando non contigit, ut simul nauigares; nihil est, quod festines, nec quidquam cures, nisi ut ualeas. Etiam atque etiam uale. VII id. Nou. *Actio, uesperi.*

Q. CICERO TIRONI S. D.

M*Agnæ nobis est solicitudini ualetudo tua. nã tametsi qui ueniunt, ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δὲ nunciant: tamen in magna consolatione ingens inest solicitudo, si diutius à nobis absuturus es, is, cuius usum & suauitatẽ desiderando sentimus. attamen quanquam uidere te tota cogitatione cupio: tamen te penitus rogo, ne te tam longæ nauigationi, & uiæ per hiemem, nisi bene firmum, cõmittas, neue nauiges, nisi explorate. uix in ipsis tectis, & oppidis frigus infirma ualetudine uitatur; nedum in mari, & uia sit facile abesse ab iniuria tẽporis. ψῦχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον, inquit Euripides. cui tu quantum credas, nescio: ego certe singulos eius uersus singula testimonia puto. effice, si me diligis, ut ualeas, et ut ad nos firmus, ac ualens quamprimum uenias. Ama nos, & uale. Q. F. tibi salutem plurimam dicit.*

TVLLIVS, ET CICERO TIRONI SVO S. P. D.

N*Os à te, ut scis, discessimus ad* IIII *non. Nou. Leucadẽ uenimus ad* VIII *id Nou. ad* VII *Actiũ. ibi propter tẽpestatẽ ad* VI *id. morati sumus, inde ad* V *id. Corcyrã bellissime nauiga-*

uimus. Corcyræ fuimus usque ad XVI cal. Dec. tempestatibus retẽti. ad XV cal. à portu Corcyræorum ad Cassiopen stadia CXX processimus. ibi retenti uentis sumus usque ad IX cal. interea qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. nos eo die cœnati soluimus. inde austro lenissimo, cœlo sereno, nocte illa, & die postero in Italiam ad Hydruntẽ ludibundi peruenimus: eodemq; uento postridie (id erat ad VII cal. Dec.) hora quarta Brundusium uenimus: eodemq; tempore simul nobiscum in oppidum introijt Terentia, quæ te facit plurimi. Ad V cal. Dec. seruus Cn. Plancij Brundusii tandem aliquando mihi à te expectatissimas literas reddidit, datas id. Nou. quæ me molestia ualde leuarunt: utinam omnino liberassent. sed tamen Asclapo medicus plane confirmat, propediem te ualentem fore. nunc quidem ego te hortor, ut omnem diligentiam adhibeas ad conualescendum. tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me noui. scio te omnia facturum, ut nobiscum quamprimum sis. sed tamen ita uelim, ut ne quid properes. symphoniam Lysonis, uelim, uitasses, ne in quartam hebdomadã incideres. sed quando pudori tuo maluisti obsequi, quàm ualetudini, reliqua cura. Curio misi, ut medico honos haberetur, & tibi daret, quod opus esset: me, cui iussisset, curaturum. equum, & mulum Brundusij tibi reliqui. Romæ, uereor, ne ex cal. Ian. magni tumultus sint. nos agemus omnia modice. Reliquum est, ut te hoc rogem, & à te petam, ne temere nauiges. solent nautæ festinare quæstus sui causa. cautus sis mi Tiro. mare magnum, et difficile tibi restat. si poteris, cum Mescinio:

(caute is solet nauigare) si minus, cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate nauicularius moueatur. in hoc omnem diligentiam si adhibueris, teq; nobis incolumem præstiteris, omnia à te habebo. Etiã atque etiam noster Tiro uale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. Vale, salue.

TVLLIVS, ET CICERO, TERENTIA, TVLLIA, Q. Q. TIRONI S. P. D.

Etsi opportunitatem operæ tuæ omnibus locis desidero: tamen nõ tam mea, quàm tua causa doleo te non ualere. sed quando in quartanam conuersa uis est morbi: sic enim scribit Curius: spero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore. modo fac id, quod humanitatis tuæ est, ne quid aliud cures hoc tempore, nisi ut quamcommodissime conualescas. non ignoro, quantum ex desiderio labores: sed erunt omnia facilia, si ualebis. festinare te nolo, ne nauseæ molestiam suscipias æger, & periculose hieme nauiges. Ego ad urbẽ accessi prid. non. Ian. obuiam mihi sic est proditum, ut nihil fieri potuerit honoratius. sed incidi in ipsam flammam ciuilis discordiæ, uel potius belli; cui cum cuperem mederi, &, ut arbitror, possem, cupiditates certorum hominum (nã ex utraque parte sunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. omnino et ipse Cæsar, amicus noster, minaces ad senatum, & acerbas literas miserat; & erat adhuc impudens, qui exercitum, & prouinciam inuito senatu teneret:

& Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noster, et Q. Cassius nulla ui expulsi, ad Cæsarem cum Curione profecti erant. posteaquam senatus consulibus, prætoribus, tribunis pl. et nobis, qui pro consulibus sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid resp. detrimenti caperet: nunquam maiore in periculo ciuitas fuit: nunquam improbi ciues habuerunt paratiorẽ ducem. omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. id fit auctoritate, et studio Pompeij nostri, qui Cæsarem sero cœpit timere: nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitauit triumphum: sed Lentulus consul, quo maius suum beneficium faceret, simul atque expedisset, quæ essent necessaria de rep. dixit se relaturum. nos agimus nihil cupide: eoq; est nostra pluris auctoritas. Italiæ regiones descriptæ sunt, quã quisque partem tueretur. nos Capuam sumpsimus. hæc te scire uolui. Tu etiam atque etiam cura, ut ualeas; literasq; ad me mittas, quotiescunque habebis, cui des. Etiã atque etiam uale. Datum pridie id. Ian.

TVLLIVS S. D. TIRONI SVO.

Qvo in discrimine uersetur salus mea, et bonorum omniũ, atque uniuersæ reip. ex eo scire potes, quòd domos nostras, et patriam ipsam uel diripiendã, uel inflammandam reliquimus. in eum locum res deducta est, ut, nisi quis deus, uel casus aliquis subuenerit, salui esse nequeamus. equidẽ, ut ueni ad urbẽ, non destiti omnia et sentire, et dicere, et facere, quæ ad concordiam pertinerent: sed mirus inuase-

rat furor non solum improbos, sed etiam hos, qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante, nihil esse bello ciuili miserius. itaque cum Cæsar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis, atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconã, Arretium occupasset: urbem reliquimus; quàm sapienter, aut quàm fortiter, nihil attinet disputare. quo quidem in casu simus, uides. feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam: delectus, qui sunt habiti, et præsidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Cõsidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad consulatus petitionem se uenturum: neque iam uelle absentis rationem haberi sui: se præsentem trinundinum petiturum. accepimus conditiones, sed ita, ut remoueat præsidia ex ijs locis, quæ occupauit, ut sine metu de his ipsis conditionibus Romæ senatus haberi possit. id ille si fecerit, spes est pacis, non honestæ, leges enim imponũtur: sed quiduis est melius, quàm sic esse, ut sumus. sin autem ille suis cõditionibus stare noluerit, bellum paratũ est, eiusmodi tamen, quod ille sustinere non possit, præsertim cum à suis conditionibus ipse fugerit. tantũmodo ut eum intercludamus, ne ad urbẽ possit accedere: quod sperabamus fieri posse: delectus enim magnos habebamus: putabamusq; illum metuere, si ad urbem ire cœpisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas præter transpadanos. ex Hispaniaq; sex legiones, & magna auxilia, Afranio, & Petreio ducibus, habet à tergo. uidetur, si insaniet, posse opprimi. modo ut urbe salua. maximã autem plagam accepit, quòd is, qui summam aucto-

ritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit, reliquit illum, & nobiscum est: multiq; idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præsum à Formijs. nullum maius negotium suscipere uolui, quo plus apud illum meæ literæ, cohortationesq; ad pacem ualerent. sin autem erit bellum, uideo me castris, & certis legionibus præfuturum. habeo etiam illam molestiam, quòd Dolabella noster apud Cæsarem est. hæc tibi nota esse uolui: quæ caue te perturbent, & impediant ualetudinem tuam. Ego A. Varroni, quem tum amantissimum mei cognoui, tum etiam ualde tui studiosum, diligentissime te commendaui, ut & ualetudinis tuæ rationem haberet, & nauigationis, & totum te susciperet, ac tueretur: quem omnia facturum confido: recepit enim, & mecum locutus est suauissime. Tu quando eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam, & fidelitatem desideraui tuam; caue festines, aut committas, ut aut æger, aut hieme nauiges. nunquam ego sero te uenisse putabo, si saluus ueneris. adhuc neminem uideram, qui te postea uidisset, quàm M. Volusius, à quo tuas literas accepi: quod non mirabar: neque enim meas puto ad te literas tanta hieme perferri. sed da operam, ut ualeas: &, si ualebis, cum recte nauigari poterit, tum nauiges. Cicero meus in Formiano erat; Terentia, & Tullia Romæ. Cura ut ualeas. IIII cal. Febr. Capua.

TVLLIVS

TVLLIVS TIRONI S.

EGo uero cupio te ad me uenire: sed uiam timeo. grauissime ægrotasti: inedia, & purgationibus, & ui ipsius morbi consumptus es. graues solent offensiones esse ex grauibus morbis, si qua culpa commissa est. iam ad id biduum, quod fueris in uia, dum in Cumanum uenis, accedent cõtinuo ad reditum dies quinque. ego in Formiano ad III. cal. esse uolo. ibi te ut firmum offendam, mi Tiro effice. literulæ meæ, siue nostræ, tui desiderio ablonguerunt. hac tamen epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompeius erat apud me, cum hæc scribebam. hilare, et libenter ei cupienti audire nostra, dixi, sine te omnia mea muta esse. tu musis nostris para ut operas reddas. nostra ad diem dictam fient: docui enim te, fides ἔτυμον quod haberet. fac plane ut ualeas. nos ad summum. Vale. XIIII. cal.

TVLLIVS TIRONI S.

AEgypta ad me uenit prid. id. Apr. is etsi mihi nunciauit te plane febri carere, et belle habere: tamen, quòd negauit te potuisse ad me scribere, curã mihi attulit, et eo magis, quòd Hermia, quẽ eodem die uenire oportuerat, non uenerat. incredibili sum solicitudine de tua ualetudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. plura scriberem, si iam putarem libenter te legere posse. ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi, tibiq; conseruandum. cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta iam epistola, Hermia uenit. accepi tuam epistolam uacillantibus literulis: nec mirum, tam graui morbo. Ego ad te Aegyptam misi, quòd nec inhumanus est, & te uisus est mihi diligere; ut is tecum esset; & cum eo coquum, quo uterere. Iterum uale.

TVLLIVS TIRONI S.

Andricus postridie ad me uenit, quàm expectaram. itaque habui noctem plenam timoribus, ac miserijs. tuis literis nihilo sum factus certior, quo modo te haberes: sed tamen sum recreatus. ego omni delectatione, literisq; careo: quas ante, quàm te uidero, attingere non possum. Medico mercedis, quantum poscet, promitti iubeto: id scripsi ad Mummium. Audio te animo angi, et medicum dicere, ex eo te laborare. si me diligis, excita ex somno tuas literas, humanitatemq;, propter quam mihi es carissimus. nūc opus est te animo ualere, ut corpore possis. id cum tua, tum mea causa facias, à te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. conserua te mihi. dies promissorum adest: quem etiam repræsentabo, si adueneris. Etiam atque etiam uale. III id. hora III.

forte, quæ.

TVLLIVS TIRONI S.

Omnia à te data mihi putabo, si te ualentem uidero. Summa cura expectabam aduentum Menandri, quem ad te miseram. Cura, si me diligis, ut ualeas: & cum te bene confirmaris, ad nos uenias. Vale. IIII. id. Apr.

QVINTVS MARCO FRATRI S.

DE Tirone mi Marce, ita te, meumq; Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumq; filium uidam, ut mihi gratissimum fecisti, cũ eum indignum illa fortuna, nobis amicum, quàm seruum, esse maluisti. mihi crede, tuis, & illius literis perlectis, exilui gaudio, & tibi & ago gratias, & gratulor. si enim mihi Statij fidelitas est tantæ uoluptati: quanti esse in isto hæc eadem bona debent, additis literis, sermonibus, humanitate, quæ sunt his ipsis commodis potiora? amo te omnibus equidem maximis de causis, uerum etiam propter hanc, uel quòd mihi sic, ut debuisti, nunciasti. te totum in literis uidi. Sabini pueris & promisi omnia, & faciam. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

Video, quid agas. tuas quoque epistolas, uis, referã in uolumina. sed heus tu, qui κανὼν esse meorum scriptorũ soles, unde illud tam ἄκυρον, ualetudini fideliter inseruiendo? unde in istum locum fideliter uenit? cui uerbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multæ. nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici potest: ut sit, quo modo Theophrasto placet, uerecunda tralatio. sed hæc coram. Demetrius uenit ad me: quo quidem comitatu * ἀφωμίλησα, satis scis. tu eum uidelicet non potuisti uidere: cras aderit: uidebis igitur: nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me ualde solicitat: sed inserui, & fac omnia. tum te

mecum esse, tum mihi cumulatissime satisfacere putato. Cuspio quod operam dedisti, mihi gratum est: ualde enim eius causa uolo. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

QVid igitur? non sic oportet? equidem censeo sic, addendum etiam, suo. sed, si placet, inuidia uitetur: quam quidem ego sæpe contempsi. Tibi διαφόρησιν *gaudeo profuisse. si uero etiam Tusculanum; dij boni, quanto mihi illud erit amabilius. sed, si me amas, quod quidem aut facis, aut perbelle simulas, quod tamen in modum procedit, sed, ut est, indulge ualetudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deseruis, seruisti non satis. ea quid postulet, non ignoras,* πέψιν, ἀλυπίαν, περίπατον σύμμετρον, τρῖψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. *fac bellus reuertare: non modo te, sed etiã Tusculanum nostrum plus amem. Parhedrum excita, ut hortum ipse conducat: sic olitorem ipsum commouebis. heluo nequissimus HS CIↃ dabat nullo aprico horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa. iste nos tanta impensa derideat? calface hominem, ut ego M. Othonem: itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etsi nunc quidem etiam nimium est aquæ, tamen uelim scire. Horologium mittam, & libros, si erit sudum. sed tu nullos ne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Cæsaris familiaris, mortuus est, bonus homo, & nobis amicus. Te quando expectemus, fac ut sciam. Cura te diligenter. Vale.*

TVLLIVS TIRONI S.

E Xpecto tuas literas de multis rebus. te ipsum multo magis. Demetrium redde nostrum, & aliud si quid potes boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor: scio tibi curæ esse: sed confice. &, si ob eam rem moraris, accipio causam: si te id non tenet, aduola. Literas tuas ualde expecto. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

S Olicitat, ita uiuam, me tua mi Tiro ualetudo: sed confido, si diligentiam, quam instituisti, adhibueris, cito te firmum fore. libros compone, indicem, cum Metrodoro lubebit, quando eius arbitratu uiuendum est. Cum olitore, ut uidetur. Tu potes calendis spectare gladiatores, postridie redire: & ita censeo. uerum, ut uidebitur. Cura te, si me amas, diligenter. Vale.

CICERO F. TIRONI SVO DVLCISS. S. D.

C Vm uehementer tabellarios expectarem quotidie, aliquando uenerunt post diem XL & VI, quàm à uobis discesserant: quorũ mihi fuit aduentus optatissimus. nam cum maximam cepissem lætitiam ex humanissimi, & carissimi patris epistola: tum uero iucũdissimæ tuæ literæ cumulum mihi gaudij attulerunt. itaque me iam non pœnitebat, intercapedinem scribendi fecisse, sed potius lætabar: fructum enim magnum humanitatis tuæ capiebam ex si-

lentio mearum literarum. uehementer igitur gaudeo, te meã sine dubitatione accepisse excusationẽ. Gratos tibi, optatosq; esse, qui de me rumores afferuntur, nõ dubito mi dulcissime Tiro: præstaboq;, et enitar, ut in dies magis magisq; hæc nascens de me duplicetur opinio. quare quod polliceris, te buccinatorẽ fore existimationis meæ, firmo id, constantiq; animo facias licet. tantũ enim mihi dolorem, cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ, ut non solũ animus à factis, sed aures quoque à cõmemoratione abhorreant. cuius te solicitudinis, et doloris participẽ fuisse, notum, exploratumq; est mihi: nec id mirum: nam cum omnia mea causa uelles mihi successa, tum etiã tua: socium enim te meorum cõmodorum semper esse uolui. quando igitur tum ex me doluisti, nunc ut duplicetur tuum ex me gaudium, præstabo. Cratippo me scito, non ut discipulum, sed ut filium, esse coniunctissimũ: nam cum audio illum libenter, tum etiã eius propriam suauitatẽ uehementer amplector. sum totos dies cum eo, noctisq; sæpenumero partem: exoro enim, ut mecum quamsæpissime cœnet. hac introducta consuetudine, sæpe inscientibus nobis, et cœnantibus obrepit, sublataq; seueritate philosophiæ, humanissime nobiscum iocatur. quare da operam, ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentẽ uirum uideas quamprimũ.
Bruto nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore à me patior discedere: cuius cum frugi, seueraq; est uita, tum etiã iucundissima conuictio: non est enim seiunctus iocus à philologia, & quotidiana συζητήσει. huic ego locum in proximo conduxi, &, ut possum, ex meis angustijs illius sustento tenuitatẽ. præterea de-

clamitare graece apud Cassium instiui: latine autem
apud Bruttium exerceri uolo. utor familiaribus, et quo-
tidianis conuictoribus, quos secum Mytilenis Cratippus
adduxit, hominibus & doctis, & illi probatissimis.
multum etiam mecum est Epicrates, princeps Athenien-
siũ, et Leonides, & horum cæteri similes. τὰ μὲν οὖν
καθ' ὑμᾶς, τάδε. De Gorgia autem quod mihi scribis,
erat quidẽ ille in quotidiana declamatione utilis, sed o-
mnia postposui, dũmodo præceptis patris parerem: διαῤ-
ῥήδην enim scripserat, ut eum dimitterẽ statim. tergi-
uersari nolui, ne mea nimia σπουδὴ suspicionem ei ali-
quam importaret. deinde illud etiam mihi succurrebat,
graue esse, me de iudicio patris iudicare. tuum tamẽ stu-
dium, & consiliũ gratum, acceptumq; est mihi. Ex-
cusationem angustiarũ tui temporis accipio. scio enim,
quàm soleas esse occupatus. Emisse te prædium, uehe-
menter gaudeo: feliciterq; tibi rem istam euenire cupio.
hoc loco me tibi gratulari, noli mirari: eodem enim fere
loco tu quoque, emisse te, fecisti me certiorem. habes,
ubi deponendæ tibi sint urbanitates. rusticus Romanus
factus es. cum ego mihi nunc ante oculos tuum iucun-
dissimum conspectum propono, uideor uidere ementem
te rusticas res, cum uillico loquentem, in lacinia seruan-
tem ex mensa secunda semina. sed quod ad rem perti-
net, me tum tibi defuisse, æque, ac tu, doleo. sed noli
dubitare mi Tiro, quin te subleuaturus sim, si modo for-
tuna me: præsertim cum sciam, cõmunem nobis em-
ptum esse istum fundum. De mandatis quod tibi curæ
fuit, est mihi gratũ. sed peto à te, ut quàcelerrime mihi
librarius mittatur, maxime quidem Græcus: multum

enim mihi eripitur operæ in exscribēdis hypomnematis. Tu uelim in primis cures, ut ualeas, ut una συμφιλολογεῖν possimus. Antherum tibi cōmendo. Vale.

TVLLIVS TIRONI SVO S.

S Pero ex tuis literis tibi melius esse, cupio quidem certe. cui quidem rei omni ratione cura ut inseruias: et caue suspiceris contra uoluntatē meam te facere, quòd non sis mecum. mecum es, si te curas. quare malo, te ualetudini tuæ seruire, quàm meis oculis, et auribus: etsi enim et audio te, et uideo libenter, tamen hoc multo erit, si ualebis, iucundius. Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo, lego autem libentissime. tu isthic, si quid librarij mea manu nō intelligent, monstrabis. una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo; de quadrimo Catone. De triclinio cura, ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus sit. Demetrius iste nunquam omnino Phalereus fuit: sed nunc plane Bilienus est. itaque te do ui carium. tu eum obseruabis. Etsi, uerūtamen, de illis. nosti cætera. sed tamen si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistolæ argumētū, et ut tuas quālongissimas literas legā. Cura mi Tiro, ut ualeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

T V uero confice professionem, si pots. etsi hæc pecunia ex eo genere est, ut professione non egeat. ueruntamen. Balbus ad me scripsit, tanta se epiphora oppressum, ut loqui non possit,

Antonius de lege quid egerit liceat modo rusticari. Ad Bithynicum scripsi. De Seruilio tu uideris, qui senectutem non contemnis. etsi Atticus noster, quia quondam me commoueri πανικοῖς intellexit, idem semper putat, nec uidet quibus præsidijs philosophiæ septus sim. & hercle, quòd timidus ipse est, θορυβοποιεῖ. ego tamen Antonij inueteratam sine ulla offensione amicitiam retinere sane uolo, scribamq; ad eum, sed non ante, quàm te uidero. nec tamen te auoco à syngrapha. γόνυ κνήμης. Cras expecto Leptam: etenim ad cuius rutam pulegio mihi tui sermonis utendum est. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

Etsi mane Harpalum miseram: tamen, cum haberem, cui recte darem literas, etsi noui nihil erat, iÿsdem de rebus uolui ad te sæpius scribere: non quin confiderem diligentiæ tuæ: sed rei me magnitudo mouebat. Mihi prora, & puppis, ut Græcorum prouerbium est, fuit à me tui dimittendi, ut rationes nostras explicares. Offilio, & Aurelio utique satisfiat. à Flamma, si non potes omnem, partem aliquam uelim extorqueas: in primisq; ut expedita, sit pensio cal. Ian. De attributione conficies. de repræsentatione uidebis. De domesticis rebus hactenus. de publicis omnia mihi certa, quid Octauius, quid Antonius; quæ hominum opinio; quid futurum putes. ego uix teneor, quin accurram. sed s. literas tuas expecto. & scito Balbum tum fuisse Aquini, cum tibi est dictum,

& postridie Hirtium. puto utrunque ad aquas. Sed quod egerint *. Dolabellæ procuratores fac ut admoneantur. appellabis etiam Papiam. Vale.

CICERO F. TIRONI SVO S.

E Tsi iusta, & idonea usus es excusatione intermissionis literarum tuarum: tamen, id ne sæpius facias, rogo. nam etsi de rep. rumoribus, & nuncijs certior fio, & de sua in me uoluntate semper ad me perscribit pater: tamen de quauis minima re scripta à te ad me epistola semper fuit gratissima. quare cum in primis tuas desiderem literas, noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SVO S. D.

V Erberaui te cogitationis tacito duntaxat conuicio, quòd fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est. non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus: isq; diu, & multis lucubrationibus commentata oratione, uide, ut probare possit, te non peccasse. plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas, etiam inanes, obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ: sic tu, etiã si, quod scribas, non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsiuisse uidearis: ualde enim mihi semper & uera, & dulcia tuis epistolis nunciantur. Ama nos, & uale.

Q. CICERO TIRONI SVO S. P. D.

MIrificam mihi uerberationem cessationis epistola dedisti: nam quae parcius frater perscripserat, uerecundia uidelicet, & properatione, ea tu sine assentatione, ut erant, ad me scripsisti, & maxime de consulibus dess. quos ego penitus noui libidinum, & langoris effoeminatissimi animi plenos. qui nisi à gubernaculis recesserint, maximũ ab uniuerso naufragio periculum est. incredibile est, quae ego illos scio oppositis Gallorum castris in aestiuis fecisse: quos ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate uitiorum deleniet. res est aut tribunicijs, aut priuatis consilijs munienda. nam isti duo uix sunt digni, quibus alteri Cesenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego uos ad III. cal. uidebo, tuosq; oculos, etiam si te ueniens in medio foro uidero, dissuauiabor. Me ama. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM FAMILIARIVM FINIS.

VERBA GRAECA LATINIS EXPRESSA.

πολεμιώτατον, *frigus autem tenui cuti inimicissimum.* 259. ἔτυμον, *notationem.* 262. κανὼν, *regula.* 263: ἄκυρον, *improprium.* 263. διαφόρησιν, *gestationem.* 263: πέψιν, ἀλυπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας, *concoctionem, hilaritatem, ambulationem modicam, oblectationem, facilitatem alui.* 263: συζητήσει, *mutua quæstione.* 264: τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς, τάδε: *quæ igitur ad nos spectant, hæc sunt.* 265. διαῤῥήδην, *aperte.* 265. σπουδὴ, *contentio.* 265. συμφιλολογεῖν, *de literis inter nos disputare.* 265: πανικοῖς, *panicis terroribus.* 266. θορυβοποιεῖ, *tumultuatur.* 266. γόνυ κνήμης, *genu tibiæ.* 266.

VARIAE LECTIONES: IN QVIBVS

lector admonendus est; quæ duabus prioribus literis scriptæ sunt maiusculis, eas ex ingenio, reliquas ex uetustis libris omnes esse.

frequentis. non magna	4.	ID mihi uehementer g.	32.
tempore Catoniano	6:	honorem, n. ad gratia	36.
uirtutiq;. simul	7:	COnscientiæ meæ	39.
uidentur, siquidem	9.	committere, ut scrib.	39:
fuisse, cum	14.	Censores creentur	40:
inscientem me fugisset	15.	gesta sunt, ab alijs	44:
ARtis est; & si portum		quasi perditiuis	47:
t.n.q, cum id	15:	aut quid? non illis rebus	
semper præstare	16.	excitatus a. calere	50.
QVas Menocrati	16:	uicem, cedo,	50.
nominare. quos	16:	temporibus f. ut eorum	
esset, paraturum	16:	tum	51:
quis est tam scrib.	18.	tuæ, cuiuscuiusmodi	53.
Vita decederet	18:	frui, stulti n. priuatam	54.
rationem edisseram	18:	uti medicos: coegi	56.
EXpectas: domesticos	19.	PEruenirí	57:
cum Seruilium	20.	nunquam imminuta	60.
S.P.D. Primum tibi	22:	leues ab hmōi homi.	61:
ad me, quod	22:	EIssem, ad Lollium	61:
idem certos	28:	domum XXXV.	63.
Ariobarzanem, quia	29.	beneuolentia pari	65.
proficiscentur, ut	30.	obtrectationis, & iniuri=	
OMnia summæ	32:	as	65:

LEgendo

LEgendo retinere 68. in Pand.) 105.
PAtriæ non plus 70. tantum quod ex 105:
uiuere posse eq. maxi. 71. tamen erant 106.
Videar t. non dedisse 73. OPinor Crassum 106:
TEmporibus nos nati 73: BOnum cantorem 107.
IPsiq; Valerio 75: uereri, nisi istum hab. 107.
REm à me non insipienter VEreri, nisi istum caueri
excogitatam, ne cogita= mus, 107.
tam quidem putes 75: si fio, si forsitan. 113.
quando de logæo parum inepto? aliquid 113:
grauissum, uel gauisum, Cornificius adolescentiorem
uel, gratiosum 76. Syllæ filiam 116.
quemuis auctorũ, aut eorũ, hercule consepta omnia fœ
qui discesserũt. alteri 80: dera & 115:
non quo, sed quòd diff. 81. concerpitur: leuiss. 116.
aliquando defuisset 83: dederit si quod iniurijs suis
solistimis, aut soniuijs 83: esset, ut Vestorius tene=
TREBIANO S.D. uel ret 116:
TREBELLIANO 87. ut solent, non redigam 117.
SCribere, hac opinione 91. Ad hunc ordinem referri.
ut mihi uidetur, 92: ita legendum nõ nulli pu
LOquor) reliquos 96: tant, quòd in antiquo li=
scriptum erat, M.Rufum, brò scriptum est, adhuc or
uel, M. Vrsiuium 98. dinem referri 118.
faciã, u. hũc Leptæ dele. 98: audent. scena rei 121:
ANtea ne anabata 100. bellum se erupit 123:
facias? ubi 101. cognoscam quidnã rei. 123.
sero. primas 102: hanc portam, uel partẽ 125:
præsertim tantis n. 104. coegero, arrũtaniũ me 125:
posse: NI (ex Budæo aliquid: mane ut 126:

liber Pauli Boti) 203: homines, quibus e. serui=
feceris, existimes, q.i.p.m.h. ui . 235.
i.m.h.a.te. hoc 204: SVmus ad II cal. 235.
incredibili quiddam 205: possitis. quoquo modo qui=
DElectatur 208. dem nunc 238.
tamen ratio comm. 208. MOdo & uestras l. e. e. s.
amicissimum. Em hic ille est ipse ad 238:
maxime, q.i.a.o. me soli= εὐσεβῶ καὶ φιλοςωργοῦ=
tus est 210. ον, 242.
VT eum & in 213. eius atque 242:
tamē sperauit apud te meas Sepyrā, & Cōmorin 245.
quoq; literas ualituras 214: Amafinij 254:
operæ; & ut uolet is in for FAceta s. s. secus, fiūt 255:
mulis. probo coniecturam COlam, commune 256.
eorum, qui legendum exi CAL. Dec. 257:
stimant; &, ut uos sole= scripsi ad Vmmium 262:
tis in formulis, 215. comitatu ἄφων, ἤχ πτῆς 263
Q. ACHARIO 220. πέμψιν, ἄκεπαν 263:
M. C. DECIO AV= commouebis. Elico 263:
CTO 222: factus es. qūo ego 265.
Milasēis, et Alabādeis 224: PRæsidijs septus 266.
carissimus est, M. Le. 226: oratione uidelicet pr. 266:

PAVLI MANVTII SCHOLIA IN FAMILIARES CICERONIS EPISTOLAS.

EX EPISTOLA I. LIBRI I. PAGINA I.

QVOD *commodo reip. facere possis*] *Olim ita emendauimus, cum aliter in omnibus impressis legeretur. sunt autem uerba, quibus ueteres utebantur, ut id, quod faciendum decernerent, ita demum fieri uelle ostenderent, si modo reip. commodo fieri posset. Cæsar libro* I. *comm. charta* 12. *Quoniã* M. *Messalla,* M. *Pisone cõsulibus senatus censuisset, uti quicunque Galliam prouinciam obtineret, quod commodo reip. facere posset, Heduos cæterosq́; amicos populi* R. *defenderet: se Heduorum iniurias non neglecturum. & lib.* V. *charta* 60 *: scribit Labieno, si reip. commodo facere posset, cum legione ad fines Neruiorum ueniat. item lib.* VI. *char.* 73*: Labienum, Treboniumq́; hortatur, si reip. commodo facere possint, ad eam diem reuertantur. Cicero item ad Brutum, epistola* V. *Decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & è rep. esse, persequerere Dolabellam bello: si minus id commodo reip. facere posses, in iisdem locis exercitũ contineres. ad Appium autem epistola* VII. *lib.* III. *Quod, inquit, tuo commodo fieri possit, utriusque nostrum magni interest, prius ut te conueniam, quàm decedas. et libro* XIII. 219. *simili sententia dixit, quod*

ſine moleſtia tua facere poſſis. ad Atticum *autem epi= ſtola* III. *lib.* I. *quod commodo tuo facere poteris, ue= nias ad id tempus. itemq; alibi ſæpius, quod tuo commo do fiat, quòd ſine peccato meo fiat. quibus ex locis, uete rem hanc, atque uſitatam fuiſſe locutionem, cognoſce= re quiuis poteſt. Noſtra coniectura hæc eſt, quam, ut oſtendimus, ueterum ſcriptorum auctoritas confirmat. quòd ſi quis legere malit,* Quod commodo rem facere poſſis, *ut fere eſt in omnibus antiquis exemplaribus, ac= cipiendum erit, cõmodo pro commode, quemadmodum & Plautus in Friuolaria, & Titinius in Iuriſperita lo= cuti ſunt: quos Chariſius citat: qui etiam, arcano pro arcane, quotidio pro quotidie ueteres dixiſſe, tradit.*

Ex *epiſtola* II. *charta* 3.

LENTVLI *conſulis*] *In libris quibuſdam ma nuſcriptis legitur, Lucij conſulis non omnino abſurde: poteſt enim intelligi de L. Philippo Lentuli Marcellini in conſulatu collega. ſed, Lentuli; ſi legas: de Lentulo Marcellino accipietur.*

3.

QVATENVS *de religione dicebat*] *Senſus hic eſt. cum Bibulus ſententia ſua duas res complexus eſſet, de religione, & de tribus legatis: poſtulatum eſt, ut eius ſententia diuideretur, id eſt, ut ſingulis de rebus ſeparatim referretur. ac, de religione quatenus dixit, ut ſcilicet contra Sibyllinos libros ne decerneretur, qui regem Aegyptium cum exercitu reduci uetarent: aſ= ſenſum (inquit) eſt. caput illud, de tribus legatis, qui regem reducerent, improbatum. dixit autem, frequen tes ierunt in alia omnia, pro frequentes diſſenſerunt.*

neque solum, ire in alia omnia, sed & discedere, & transire, eodem sensu ueteres dicebant. libro X. *ad Plancum, char.*151. *Eum (inquit) senatus reliquit, et in alia omnia discessit. Hirtius autem prope finem* VIII. *de bello Gallico libri, Discessionem(ait) faciente Marcello, senatus frequens in alia omnia transijt. Festus Pompeius in dictione Ques. Qui hoc censetis, illuc transite: qui alia omnia, in hác partem. his uerbis præit, ominis uidelicet causa, ne dicat, qui nō censetis. inde factū, ut ire in alia omnia idē significet, quod non censere, id est, contra id, de quo discessio fit, sentire.*

3.

MVLTIS *partibus plures*] *Sunt qui ita exponant: uidisse consules, in Hortensij sententiam plures ituros à multis partibus, idest hinc, & illinc; parum scilicet agnoscentes purissimam, & ornatissimam locutionem, qua eloquentissimi eius ætatis uiri suis in scriptis eleganter usi sunt. M. Cœlius libro harum epistolarum* VIII.*pag.*119. *Turpe tibi erit, Patiscum Curioni decem pantheras misisse, te non multis partibus plures. item Cæsar* 185. *quoniam numero multis partibus esset inferior. multis partibus plures, & multis partibus inferior dixerunt, pro eo, quod est, multo plures, & multo inferior. Cicero item libro* III.*de finibus* 98. *multis partibus malit, pro multo malit. Suetonius quoque, non omnino malus latinitatis auctor, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.*

Ex epistola III. *char.* 4.

T. AMPIVS] *Antea, T. Appius, corrupte legebatur: duo enim prænomina simul esse non pos=*

sunt, ut si dicas, Marcus Caius, *aut* Cneus Lucius. Ampiorum *autem familiam* Romæ *fuisse, notissimum est.*

Ex *epistola* IIII. *char.* 4.

PRIDIE EIVS *diei f.*] Dicit *quod supra in epistola* II. *in qua ita scripsit:* De tribus legatis, *frequentes ierunt in alia omnia. sed cum ibi factum id esse dicat die, qui consecutus est idus* Ian. *hic autem die, qui* XVI. *cal.* Febr. *præcessit: fuere, qui, dum arbitrantur,* Ianuario *mense, ut nunc, ita tum unum & XXX fuisse dies, corruptum esse locum crederent, uidentes hanc diem, ut quidem ipsi numerabant, aliam esse ab ea, quæ est in epistola* II. *cum tamen eandem esse oporteret, quòd absque dubio locus hic alter de tribus legatis repetitio prioris esset. quòd si ad rationem eius anni, quo scripta est epistola, supputassent: & locum carere mendo, & eandem, quam in* II. *epistola diem significari, cognouissent: fuit enim tunc* Ianuarius *mensis tantummodo* XXIX. *dierum. postea* Iulius Cæsar *annum corrigens, binos addidit, et, ut tricenos singulos haberet, qui antea tantummodo* XXIX. *habuerat, effecit. auctor* Macrobius.

4:

EGO TIBI *à ui*] Timebat, *ne tribunus aliquis per uim legem ferret, qua* Lentulo *uel* Ptolemæi *regis restitutionem eriperet, uel imperium abrogaret: quod factum est. epistola* II. *libri* II. *ad* Q. Fratrem *eadem de re scribens,* Quid *futurum sit, inquit, latrocinio tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem* Caninium *perlaturum.*

Ex epistola V. char. 5.

HIC *quæ agantur*] *Aut hoc est alterius epistolæ initium: aut quæ sequuntur, non eodem die scripta sunt, quo superior epistolæ pars. sæpe autem accidit, ut literas non continuata, sed crebro repetita scriptione conficiamus, singulis diebus noui aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticum scriptis sæpissime factum uidemus.*

Ex epistola IX. char. 12.

NON *modo præmijs*] *Ita legendum est, & ita in libris uetustissimis habetur. sed cum locutio primo aspectu durior uideatur, hinc factum est, ut ueterem lectionem hactenus omnes contempserint: quam nos eo libentius restituimus, quod ea Ciceronem alibi quoque non semel usum esse animaduertimus: epistola enim VI. libri X. ad Atticum, regnum, inquit, non modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. et ad eundem scribens 184. mihi non modo irasci grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. libro autem de oratore I. Neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit. harum autem epistolarum lib. IX. 127. Hoc tamen scito, non modo me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. quanquam hic quoque inculcata erat dictio, non: quæ in libris manuscriptis non est.*

in Catilin. 101. in Cel. 52. & 56.

12.

IN *prætura autem, & in consulatu*] *In prætura orationem habuit pro lege Manilia; qua populum magnopere est hortatus, ut Pompeio Mithridaticum*

bellum lege à Gabinio lata demandaretur. in consulatu autem cum alijs officijs Pompeium ornauit, tum etiam illo, quòd retulit de supplicationibus ei decernendis pro rep. Mithridatico bello felicissime gesta. uide orationem de prouincijs consularibus.

12.

BONORVM *omnium consensio*] *Antea, consensus. nos, consensio, restituimus ex ueterum librorum fide.*

13.

SI *ijs pro me stante pugnare licuisset*] *Septimum abhinc annum, cum hos epistolarum libros, quàm diligentissime tum potuit, emendaremus, hunc locum ita, ut legitur, ex libris manuscriptis restituimus, cum antea ita corruptus esset, ut bonus sensus elici nullus posset.*

13.

PRIMVM *illa furta*] *Hæc fortasse parenthesi sunt includenda; ut subaudiatur, fuerant. quasi dicat, omitto corruptum illud iudicium de sacris Bonæ deæ uiolatis: loquor de ijs, quæ post reditum meum flagitiose commissa sunt. nam si, primum illa furta, intelligas reditum Ciceronis esse consecuta: præter historiæ fidem erit: neque enim illa furta muliebrium religionum Ciceronis exilium sunt consecuta. itaque Vbaldini Bandinelli, qui legendum arbitratur, illa furia, coniecturam probamus. quoniam tamen in omnibus manuscriptis libris illa furta legimus, opinioni nostræ, fortasse nobis ipsis assentantes, libentius acquiescimus.*

15.

PAR *pro pari*] *Antea, cum legeretur, par pari, uersus erat mancus, qui nunc integer est, addita à nobis propositione pro, ex uetustissimo libro Pauli Boti Regiensis, hominis tum religiosi, tum etiam literati. itaque etiam in Terentio uersus est restituendus.*

17.

LIBERALITATEM] *Alij, libertatem. ego nihil muto. uidi enim librum perantiquum, quem habet adolescens nobilis et literatus Bernardinus Maffeus, in quo, liberalitatem, scriptum erat. quam uocem eo libentius conseruaui, quòd subijcit paulo post, cum sine suspicione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. quòd enim dixerat, liberalitatem, antitheton opposuit, suspicione cupiditatis.*

17:

FACILITATE *autem, quod uellem*] *Alij aliter. mihi, quæ lectio in nostris libris est, magis probatur. nã et sensum, ut opinor, habet meliorẽ: et in uetustis aliquot exẽplaribus ita scriptum animaduertimus.*

Ex epistola ultima, char.17:

CVR *enim tibi hoc non gratificer, nescio*] *Sensus horum uerborum ex titulo pendet: cum enim ita inscripsisset,* VALERIO IVRISCONSVLTO, *subiunxit, nam cur te iurisconsultum non appellem, nescio, etiam si iurisconsultus ualde non sis: iocans uidelicet cum eo familiarius, quod etiam in reliqua epistola facit. & libro tertio. 31. ad Appium scribens, L. Valerium, inquit, iurisconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam, si non est iurisconsultus.*

quoniam autem ſunt, qui huius epiſtolæ initium deſi derari potius, quàm eſſe hoc, quod legitur, exiſtimēt: aliud huic ſimile Ciceronis exemplum ex epiſtolis ad Atticum ſcriptis afferemus. ita igitur libro III. 49. M. CICERO S.D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. *Quod quidem ita eſſe, & auunculum tuum functum eſſe officio, uehementiſſime probo. quorũ uerborum ſenſum hic quoque ex titulo regi, nemini eſt obſcurum. dicit enim, ſe probare ita eſſe, id eſt, eum, ab auunculo adoptatum, & hæredem factum, appellari non, ut antea,* T. Pom*ponium* Atticum, *ſed (ut in adoptionibus fieri ſolebat: in quibus eius, qui adoptabat, & prænomen, & nomen, & cognomen, & aliquando etiam agnomen ij, qui adoptabantur, ſumebant, nomen, quod ante habuerant, deriuantes, ut in anum deſineret; cognomen tamen ſuum, ut antea fuerat, retinebát: ſed poſt eius cognomen ponebant, qui adoptarat, ſi modo id ille habuiſſet)* Q. Cæcilium Q. F. Pomponianum Atticum: *ut nemo iam de epiſtola ad* Valerium *dubitare poſſit.*

regi ex.

17.

PARTIM *te ſuperbum eſſe dicunt, quòd nihil reſpondeas; partim contumelioſum, quòd male reſpondeas*] *locus eſt in his uerbis & abſtruſus, & elegás: uult enim innuere, ideo nihil eum reſpondere, nõ quòd ſuperbus ſit, ſed quòd aut eum nemo conſulat, cum homines bonum iuriſconſultum nõ exiſtiment; aut ſi quis conſulat, nullum auferat reſponſum ob eius ignorantiam: ideo autem male reſpondere, non quòd contumelioſus, ſed quòd imperitus, & indoctus.*

Ex epistola I. libri II. char. 18.

QVODQVE in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna respondet; breue est, quod me tibi præcipere meus in te amor cogit] Hic locus antea perperã interpunctus distrahebat sensum: quem nos, distinctionibus immutatis, tanquam in suam sedem reduximus. est autem hic, quod me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiam; id faciam breuiter: quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna respondet.

Ex epistola V. char. 20.

IN SVFFRAGIIS studia] Dictionem, studia, sustulimus: supra enim dixit, studium; è qua uoce sequentes genitiui reguntur. regi è.

Ex epistola IX. char. 23.

DE te, quia, quod sperabam; de Hillo, (balbus enim sum, quod non putaram] In epistola, quæ tertia est VIII. libri, Cœlius de Hirro competitore loquẽs ita scripserat. spero te celeriter auditurũ & de nobis, quod sperasti; & de illo, quod uix sperare ausus es. itaque Cicero respondens, iisdem fere uerbis eadem repetit: & quia Cœlius scripserat, de nobis, quod sperasti; de illo, quod uix sperare ausus es; rescribit; de te, quia, quod sperabam; de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram. facete autem, cum repeteret uocem illam Cœlij, Illo, aspirationem addidit, & subiunxit (balbus enim sum) Hirrum significans: cuius nomen propter balbutiem exprimi à se non posse fingit. in sequentibus autẽ cũ, r, literã expedite proferat, sed balbi, inquit, nõ sumus.

23.

DIVISVS aquarum diuortijs] Plerosque latet

huius loci sensus. & uidi doctos alioqui uiros, qui sic interpretarentur: fuisse fluuium, qui montem Amanum interfluens diuideret, & Ciceroni, ac Bibulo communem faceret: cum dixerit Cicero, non diuisus flu- uio, aut, diuisus aquis, sed, diuisus aquarum diuortijs. quam illi uocem parum diligenter expenderant. diuortium autem aquarum ita fit. cadunt in montem aquæ pluuiæ. is mons cum sit procliuis, utrinque de- fluant, & decurrant, necesse est. ita fit, ut diuidátur, & earum quasi diuortium fiat. itaque dixit de oratore libro I. 149. ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta di uortia. ad Atticum autem idem scribit, quod ad Cœlium, inquit enim libro V. 76 ad Amanum contendi, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit. Liuius etiam libro XXXVIII. ubi loquitur de Cn. Manlio, prope, inquit, ipsis iugis ad aquarum diuortia castra posuisse: id est, ad eum locum, unde aquæ duas in partes diuisæ incipiunt defluere. à quo igitur loco ex Amano monte Ciliciam uersus aquæ delabebantur, ad eum usque locum Cilicia pertinebat. & ex altera montis parte, eadem Syriæ, quam Bibulus regebat, erat ratio: terminum enim habebat eum locum, unde in eam ex Amano defluere aquæ incipiebant.

Ex epistola XI. char. 24.

QVINQVATRVS] Dictum opinor nominandi potius, quàm, ut alij crediderunt, generandi casu. nam hanc uocem tantum multitudinis numero memini me legisse. forte etiam legi possit, quinquatri-

bus: ut intelligatur dies, quo gestæ sunt res, non quo allatæ: cum inferat, citeriora nondum audiebamus. nam in libro manuscripto, quem habet uir doctissimus Hieronimus Ferrarius Corrigiensis, legitur, quinquat. ut etiam pro, gladiatoribus, gladiat. uetustis in libris quandoque scriptum uideas.

Ex epistola XIIII. char. 26.

EXEMPLO] Antea, exemplum. nos ex uetustis libris, exemplo, sextum ab hinc annum correximus, & impressimus.

26:

PONTINIVS] Nam is quidem superiore honore usus erat: fuerat enim prætor Cicerone cons. itaque dixit ad Atticum epistola II. lib. VI. Fratrem solum habeo prætorium: Pontinius enim iam à me discesserat.

26:

DE MATRINIO] Locus est obscurus, cuiusmodi in ipsius Ciceronis scriptis alij quoque sunt. quare etsi sensum non percipio, tamen ueterem lectionem libenter conseruo. omnino & libri sunt, in quibus legitur, De matrimonio: sed uetustiores habent, De Matrinio. quæ uox quid sibi uellet, cum minus constaret: fuisse opinor, qui Matrinio delerint, & matrimonio ex ingenio reposuerint. forte autem, cum ad Cœlium ædilem scribat, de Matrinio scriba ædilicio, cuius meminit in oratione pro Cluentio, quidpiam significauit, sed nihil affirmamus.

Ex epistola XV. char. 27.

NON ENIM te celaui sermonem. sed non

ne tum prouidisti] Sic antea. postea alij aliter emendarunt. nos, cum in uetere libro scriptum uideremus, non enim te celaui sed nomen tuum prouidisti: coniecturam secuti correximus: non enim te celaui. sed non ne tum prouidisti. &c.

27:

SED *ego fortasse uaticinor*) Non est hic uaticinor pro diuino, sed pro ariolor, & quasi deliro, ut etiam in oratione pro Sestio, uaticinari eos atque insanire dicebat.

Ex epistola IIII. libri III. char. 31:

PRO *nostra constantissima uoluntate erga te*] Nihil muto. Cicero enim id agit, ut ostendat, etsi Appij consuetudine propter inimicitias P. Clodij nō sit usus, nunquam tamen ei se fuisse inimicum, neque suam in illum pristinam uoluntatem unquam fuisse immutatam. epistola etiam huius libri IX. ita scribit, conscientia meæ constantis erga te uoluntatis. itaque de hac lectione non arbitror esse dubitandum.

32.

C. PONTINIVM, *legatū*] Ciceronis Ciliciæ pro consule quæstores fuere L. Messinius, C. Cœlius: legati Q. Cicero eius frater, C. Pontinius, M. Anneius, L. Tullius: tribunus mil. Q. Fuffidius: præfectus euocatorum Antonius: præfectus fabrum Q. Lepta: scriba M. Tullius: accensus Pausanias: apparitor M. Marcilius. de quæstoribus, legitur in his epistolis 29: et 214: de legatis 245. de tribuno mil. 209. de præfecto euocatorum 34: de præfecto fabrum 35: de scriba 74: & ad Atticum 70. de accenso 35. de apparitore. 223:

EX

Ex epistola VIII. 36:

CVM *ad urbem esses*] *Antea, isses. nos, esses, ex libris manuscriptis, & ex alijs ipsius* Ciceronis *locis: inquit enim ad eundem* Appium *scribens*, 34: *ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. & ad* Atticum *lib.* VII. 113. *Trebatius quidem scripsit, se ab illo* IX. *cal.* Feb. *rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem: & alibi. dicebatur autem de ijs, qui cum potestate prouinciali reuersi, aut in prouinciam profecti nondum essent. auctor* Pedianus.

38:

LAEDI *se putat*] *Quod ex meis institutis non eos fructus capiat, quos capere solitus erat ex tuis.* Huc *spectat id, quod sequitur, liberalitas tua. & illud paulo post, non debent mirari homines me esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi.*

Ex epistola X. 41.

SI CLAM, *magis aperte inimicus esse*] *cum antea legeretur, sic iam magis aperte inimicus essem:* Petrus Danesius Parisiensis, *uir doctrinæ singularis, cuius ego iudicium tanti facio, ut tum demum aliquid probem, cum ipsi probaui, animaduertit, corruptum esse locum, & sententiam secutus, nihil adiuuantibus uetustis libris, ex ingenio felicissime correxit.*

41:

AD ME *autem adire quosdam memini, nimirum ex* Epicteto, *qui dicerent*]. *Licet alij credant, quod lubet. ego tres illas dictiones, nimirum ex* Epicteto, Ciceronis *esse non existimo, neque hactenus in ue-*

tustis libris inueni, quanquam & multos, & uetustissimos inspexerim.

c 2:

QVAE *à me perfecta, quæq; instituta sint, cognosce*] *Alij, quæ à me profecta. placet, pfofecta, consentientibus antiquis libris: ut hoc dicat, exponere se uelle non solum quæ pro* Appio *iam perfecerit, sed etiam quæ instituerit. exposuit autem, opinor, in commentario, quem literis adscriptum mittebat.*

Ex *epistola* XII. 44:

ANTE *diem* III. *non.* Sext.] *Perinde est, ac si dixisset,* III. *non.* Sext. *id ex libri* XVI. *epistola* V. *ad* Tironem *intelligi facile potest, ante diem* III. *non. ueteres dicebant, id est die tertio ante nonas. nam cum dicitur,* III. *non. concisa locutio est: quæ integra esset, si diceres,* III. *die ante nonas: qua non admodum utebantur antiqui, sed eius loco, ante diem* III. *nonas.*

Ex *epistola* V. *libri* IIII. *char.* 50.

AN *illius uicem (credo) doles?*] Forte *melior lectio, at illius uicem c. d. ut per ironiam sine interrogatione dicta sint.*

Ex *epistola* IX. 54.

CONIVNCTVM *esse periculum suo cerneret*] *Alij hanc lectionem uidentur suspectam habuisse. nos eam in uetusto libro* Ioannis Scalæ, *& in alijs manuscriptis inuenimus.*

Ex *epistola* XI. 55.

BONIS] Nobis, *emendassem, ut* Hieronymo Ferrario *placet, nisi uetusti omnes libri repugnarent.*

quanquam & in oratione XIII. *in Antonium, ubi uulgata exemplaria, omnibus enim bonis, habent; manuſcripta, omnibus enim nobis.*

Ex *epiſtola* XII. 56.

CERTA *res nulla*] *Scripſimus, ulla, ut in antiquioribus libris legitur. locutionem eſſe uſitatam intelliget, qui uiderit ea, quæ diximus in illum epiſtolæ penultimæ libri* I. *locum, non modo præmijs.*

57:

VT *te horter, et obſecrem*] *Nihil muto. ſic enim in* VIII. *uetuſtiſſimis exemplaribus ſcriptum eſſe uideo. aliorum tamen lectionem non improbo: etſi eam in libris manuſcriptis ipſe quidem nondum inueni.*

Ex *epiſtola* II. *libri* V. *char.* 60.

MVTIA] *Pompeij magni uxore, Scæuolæ filia, quam poſtea dimiſſam, quòd adulterium cum Cæſare commiſiſſet, M. Scaurus, Syllæ priuignus, in matrimonium duxit. Pedianus* 69: *Suetonius* 14:

60:

IN *aliquo magiſtratu*] *Vetuſtiores libri habent, in animo: ex quo legendum eſſe, minimo, exiſtimat Vbaldinus Bandinellus: quam & nos ueram huius loci lectionem eſſe credimus. more enim ſuo contrarijs cõtraria reddidit, cum dixit, ego conſul, qui remp. conſeruaram, ea ſum affectus iniuria, qua minimo magiſtratu nemo unquam improbiſſimus.*

Ex *epiſtola* IX. 65:

CVM *Vardæis*] *Antea, Vardacis, legebatur. nos in libris manuſcriptis lectionem, quam impreſſimus, inuenimus. neque de ea dubitandum quidquam*

cẽsuimus, cũ à Plinio Vardæos inter Dalmatiæ populos, in qua Vatinius bellum gerebat, numeratos uideremus.

66.

ACTIONE *expostulant.*] *Ea forma dictum est, qua, actione repetere. omnino antiqui libri habent, actiones expostulant. sed mihi quidem magis probatur, actione expostulant; aut, actiones postulant.*

Ex epistola XII. 68.

IGNOTIS *nota faciebant*] *Ignotis, pro ijs, qui non nouerant; actiue posuit, ut etiam Liuius lib.* III. *notos gratia eorum, turbam indignitas rei uirgini conciliat. & Curtius* 64. *ignotiiumenta agebant. Plautus autem in Pseudolo,* 194. *Noui: notis prædicas. notis, dixit, id est ijs qui nouerant. itemq; Cicero in oratione pro M. Cœlio,* 38. *et in Verrem libro* VI. 251.

Ex epistola XIII. 69:

ITAQVE *hoc etiam*] *Atque hoc etiam legendum putat Hieronymus Ferrarius, sensu omnino meliore: tamen nihil immutandum duxi, cum libris omnes manuscripti cum impressis consentiant.*

Ex epistola XIIII. 70:

QVAM *à me discesseras*] *Vetustos libros, quibus ego nunc multis ad harum epistolarum emendationem utor, ita, ut impressimus, habere omnes uideo. itaque aliorum lectionem non sequor.*

Ex epistola XIX. 74.

M. CICERO RVFO S. D.] *Aut mendosus est huius, & sequentis epistolæ titulus, & pro Rufo, legendum, Messinio: aut Rufus Messinio cognomen fuit. Mescinius quidem hic sit, necesse est: cuius fratrem*

fuisse M. Mindium, *scribit lib.* XIII. 214: *quem epistola sequenti, ad eundem hunc* Rufum *scribens, fratrem eius esse dicit.*

74:

QVARE *tu*] *Ita in impressis: sed in manuscriptis,* Quę tu: *aut,* Quæ tu: *quo modo legitur in libro* Petri Bembi, Cardinalis *omni laude cumulati, et in exẽplari* Mediceæ *bibliothecæ. docti locum diligentius considerent. ego, hoc adnotare, mei officij esse duxi.*

Ex *epistola penultima,* 78:

M. TVLLIVS *scriba meus*] Hic *est* M. Tullius *cognomento* Laurea, Ciceronis *libertus, qui* Academiam *uillam uersibus, quos recitat* Plinius *libro* XXXI. *celebrauit.*

75.

MEO *seruo scriba,*] Tollenda *uidetur dictio, seruo, ut glossema ab imperito additum, qui putauit scribam* Ciceronis *esse seruum, cum libertus esset. quod perspicuum est, cum* M. Tullius *appelletur.*

75.

QVÀM *scribæ meo*] Vetusti *libri habent, quàm darem. unus tamen est, et is quidem omnium fere optimus, in quo scriptum sit, quàm tibi. ego ita conijcio, cum olim in uetere libro scriptum esset, quàm* Tullio, *descriptores fecisse, quàm* Te; *ut una litera, quemadmodum etiam in titulis epistolarum,* Tullij *nomen significaret: quod imperitiores postea cum ignorarent, scripsisse, quàm tibi. ut fortasse ita sit legendum, cui potius id negotij, quàm* Tullio *darem. uoces illæ certe, scribæ meo, uetustis in libris non leguntur.*

55:

LEGATVM *meũ, præfectumq́; Q. Leptam*] *Induxi has duas dictiones, Q. Leptam: primũ quòd in antiquo libro non sunt: deinde, quòd Ciceronẽ, si præfecti nomen ponere uoluisset, legati fuisse omissurum, uerisimile non est. postremo cur nomen ponat, cũ ad Messinium quæstorẽ suum scribat, qui et præfectũ, et alios, qui cum Cicerone in Cilicia fuissent, optime nouerat?*

75:

VT *tua, quam tu deposueras, Sextius.*] *Hæc est antiquissimi libri lectio, ex quo nihil immutandum. est autem sensus. quam ego pecuniam deposui, Põpeius abstulit; quã tu, Sextius. quod uero de tua, qua Sextius est usus, solicitus es, propterea quòd adscriptum cuperes, à te iussu meo esse depositam: de hoc (inquit) quòd labores, nihil est: erit enim S. C. erunt tuæ literæ, quæ pecuniam istam Sextio traditam esse testabuntur.*

76.

IN *pecunia exacta ita efferre*] *Ex uarietate duorum exemplariũ hæc lectio sumpta est. cuius hic est sensus. Prouinciæ rationes Cicero retulerat. id eius quæstor Rufus se absente fieri noluerat: pecuniæ enim nescio quid à se in prouincia exactum in libro rationum scribi cupiebat, existimans, nisi id cum reliquis Ciceronis rationibus referretur, eius rei potestatem se deinceps non habiturum. quod ei fuisset inuidiæ, quasi publicam pecuniam uoluisset auertere. itaque commotus est. Cicero autem non esse ait, cur irascatur: nam licet ipse rationes iam retulerit, Rufo tamen facultatem non adimi de pecunia referendi, quam exegisset. in pecunia, in-*

quit, à te exacta non æquum fuit, ex eo quòd ego meas rationes retulerim ut ita te efferres, itaq; mecũ insolẽter, & iracunde ageres: neque enim, cur id facias, causa ulla est: nisi quid me fallit: sũt enim alij peritiores.

76.

DELATOS esse] Magistratus è prouincia reuersi, post relatas rationes, eorum nomina ad ærarium deferebant, quorum opera reip. uideretur utilis fuisse. deferebant autem ex ijs, quos secum adduxerant. in quo erat ambitio quædam: nam ostendere uolebant, cohortem apud se fuisse hominum lectissimorum, qui beneficia in remp. contulissent. ideoq; dicebatur, deferre in beneficijs; quòd is, qui deferebat, quasi beneficium aliquod deferre uidebatur. hinc illud in oratione pro Archia, 187: In beneficijs ad ærarium delatus est à L. Lucullo prætore & consule. Et pro Balbo, 68. In prætura, in consulatu præfectum fabrum detulit. Quod autem infert, MOLESTE TVLI NON ILLA BENEFICIA TVAE POTIVS AMBITIONI RESERVATA ESSE, QVAM MEAE: ideo dicit, quia Rufus deferre et ipse uoluisset. ex quo apparet, deferendi ius & quæstores habuisse. quod etiam declaratur membro proxime subsequenti, DE CENTVRIONIBVS RES EST IN INTEGRO. quasi dicat, poteris deferre, si uoles: nam delati à me non sunt, quoniã hos quidem triginta diebus deferre lex non cogebat.

76.

EX prouincia decessemus] Vetusti libri omnes, decessimus, habent. nos una litera i in e commutata

deceſſemus, pro deceſſiſſemus, è ſenſu ſcripſimus.

Ex epiſtola ultima, 77.

COMMODA *omnia*] *Melius ita opinor, quàm communia omnia. itáq; olim impreſſimus, ſecuti libros aliquot manuſcriptos, quorum unum ſane perantiquum Hieronymus Ferrarius habet.*

77.

ETENIM *cum eſſet*] *Alij, ut enim: quã lectionem nos non admodum probamus: particulæ enim, ut, quæ reſpondeat, uox non erit. ex libro igitur manuſcripto Bernardini Maffei, etenim, emendauimus.*

Ex epiſtola V. libri VI. char. 82.

QVARE *ad eam ſpem &c.*] *Inconſequens, & obſcura locutio. ex quo uereor, ne corrupte totus hic locus legatur. ac fieri tamen poteſt, ut ita ſcripſerit Cicero, & inciderit in uitium, quod Græci σολοικοφανὲς appellant. cuius generis nonnulla cum in reliquis eius ſcriptis, tum in libris maxime contra Verrem deprebenduntur: quæ Pedianus adnotauit.*

Ex epiſtola I. VII. 85.

MVLTA *Deos uenerati*] *Nihil eſt immutandũ, ut alij crediderunt: nam etiam alibi nomen pro aduerbio poſitũ eſt, ut, cum dicitur, multa peccas, & multa egeo. Cicero de natura Deorũ 8: pro Murena 138: Topicorum autem initio, cum (inquit) mihi, meiſq; multa ſæpe cauiſſes. Gellius lib. XIII. cap. XXIII.*

85.

ELATVM] *Antea, latum: nos, elatum, meliorem, ut opinor, ſenſum ſecuti, quàm qui latum, ſcribunt. noſtram autem lectionem accepimus ex libro ma*

nuscripto Bernardini Maffei.

Ex epistola X. 87.

RECVPERES] *Antea, receperis: nos, recupe-res, aliquot iam annis emendauimus, & impressimus. liber uetustus scriptum habet, reciperes et in alijs etiam exemplaribus, i, literam pro, u, sæpissime reperias.*

Ex epistola XIX. 91:

SIMVL *accepi*] *Vetustorum librorum hæc est lectio: cuius etiam Florentini meminerunt. & est si-mul, pro simul ac. cuius uocis ex ijs, qui soluta in o-ratione scripserunt, exempla non afferam: (nam si quis erit, qui locum ubique deprauatum esse contendat, & pro simul, uel simul ac, uel simul atque, legendum dicat: quibus argumentis contra pugnabimus? sed è poetis; in quibus eam uocem in aliam mutari carminis ratio non patitur. dixit igitur Virgilius libro Georgico-rum* IIII. *Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias: & Lucretius libro* I. *Cui simul infula uirgineos circundata comptus, Ex utraque pari malarum par-te profusa est: & Horatius epistola* X. *libri* I. *ui-uo, & regno, simul ista reliqui. & Catullus non se-mel. quibus in locis, simul, dictum esse pro, simul ac, licet animaduertere.*

Ex epistola XX. 92.

MVNERVM *regionum*] *Aliquot iam annis ita impressimus, cum ex antiquissimis exemplaribus hæc lectio sumpta esset. in quibusdam tamen libris, regio-rum: cuius uocis quæ possit esse sententia, non intelli-go. de muneribus autem regionum, id est, de ludis re-gionatim urbe tota edendis, Suetonius in Cæsare,* II.

92.

IN QVO *sit spes*] *Non uideo, cur quidquam mutari debeat: cum & ita legatur in libris uetustissimis, & sensus meo iudicio sit apprime commodus. nam cum dixisset, quod eo labore assequi uis, nullo modo assequere; intulit, aliquid uidebimus, in quo sit spes, id est, quod nos assecuturos sperare possimus. deinde illud: Aliter quidem, &c.*

Ex epistola I. *libri* VII. *char.* 94.

P. METIVS] *Hic est* P. *Metius cognomento Tarpa, qui ea, quæ in scena recitanda erant, prius iudicabat. eius meminit Horatius in epistola de arte poetica, & Satyra* X. *libri* I.

95.

HOMINI *politico*] *Vetustos libros, in quibus ita legatur, habet Vbaldinus Bandinellus, Ioannes Scala, Hieronymus Ferrarius, Bernardinus Maffeus, Paulus Botus, alij, quos non necesse est commemorare. itaque nihil muto.*

95.

FRVCTVM *ullum laboris expecto*] *Veteres omnes libri pro, expecto, habent ex his peto. alij legunt, ex his expecto. mihi nostra lectio magis probatur, ut quæ à ueteri scriptura minus recedat: nam & expecto, & exscribo, & exsupero, et alia huiusmodi cum, s, litera ueteres scribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoscere: uide Quintilianum lib.* I.

Ex epistola II. 96.

DE BVRSA] *Hic est* T. *Plancus Bursa, frater* L. *Planci, ad quem sunt epistolæ lib.* X. *accusatus est ambitus, & condemnatus à Cicerone, cui antea tri=*

bunus pl. in causa Milonis aduersatus fuerat, & in concionibus magnam inuidiam concitarat. postea rerum potitus Cæsar eum, & omnes lege Pompeia damnatos restituit. Dion, Pedianus, & alij, in his autem epistolis 131. 195.

Ex epistola III. 97.

OPTAREM, multæ causæ] Sic antea. nos ex libris manuscriptis uocem, causæ, sustulimus, ut purior & elegantior sit lectio.

97:

ME VOLVISSE etiá reliquis omnibus; postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli] Hic locus antea in omnibus impressis perperam distinctus sensum peruertebat.

Ex epistola V. 98.

M. FVRIVM] Varie legitur in libris manuscriptis. alij, M. Orsium, impresserunt, arbitrati eum esse, de quo in epistola XI. libri II. ad Q. fratrem. quod mihi secus uidetur. ex hac enim epistola, qua Trebatium commendat, eum ante Trebatium fuisse ad Cæsarem, manifestum est. cum autem ad Q. Fratrem scribit, dicit se eas literas M. Orsio dedisse, cum iam Trebatius in exercitu Cæsaris esset: quod in ijsdem literis postea significat, cum inquit, Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

98:

LEPTAE legatum] Crederem legendum esse, leg. III. legatum, id est, legionis tertiæ legatum. forte emim librarius scripserat, leg. t^{æ}. pro legionis tertiæ: quod deinde is, qui legebat, cum non intelligeret, ex dua

bus dictionibus unam fecit, & scripsit, Leptæ.

98:

QVOD *familiam ducit*] *Quod caput est, quod in eo summum est: ut referatur non ad* Trebatium, *sed ad id quod dicit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. cum enim* Trebatium *à multis rebus laudasset; memoriam, & scientiam in iure ciuili cæterarum laudum, quibus* Trebatius *abundaret, quasi familiam dixit ducere: tralatione sumpta à rectoribus familiarũ, quos domestici omnes ueluti duces sequũtur.*

98:

PVTIDIVSCVLI] Paulo, *quàm satis est, diligentiores. excusat enim se, quòd in* Trebatio *commendando plura uerba consumpserit, quàm* Cæsaris *humanitas patiatur. putidum autem appellat* Cicero, *in quo nimia diligentia reprehendi possit, ut de oratore lib.* III. 146. *nolo exprimi putidius, nolo obscurari diligentius. & de off. lib.* I. 27. *literæ neque expressæ, neque oppressæ, ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. legitur autem in nonnullis manuscriptis libris, blandiusculi; sed in antiquioribus, quos secuti sumus, putidiusculi.* 99:

DIDICISSE] Hoc *dicit, quia* Trebatius Cornelij *auditor fuerat in iure ciuili.* Digestorum *lib.* I. Titulo II.

Ex *epistola* IX. 99.

PROPTER *eius occupationes nihil sum ausus scribere*] In *duobus uetustissimis libris non est uox illa occupationes; sed eius loco spatij aliquantum est relictum, ex quo credimus, à recentioribus, quorum*

imperitia deprauati leguntur ueterum scriptorum libri, uocem, occupationes, esse repositam. nos, quid ea dictio, quam in exscribendo librarius omisit, significare potuerit, assequi coniectura non possumus. græcam quidem deesse crediderim. id enim uerisimilius est, quàm latinam, ut etiam alibi cognoscitur in ipsius Ciceronis scriptis, ubi græcum desideratur exscriptorum inscitia, qui, cum id legere non possent, omittebant, relicto spatio, ut ab alijs aliquando reponeretur. in Vbaldini libro apparet spatium fuisse. quo in loco reposita est uox, occupationes, non eiusdem librarij manu.

Ex epistola X. 100:

AVT CONSOLANDO, aut consilio, aut re iuuero] Senarius integer è Terentij Heautontimorumeno translatus in hunc locum. sic enim in ea fabula, actu I. scena I. cum Menedemo loquens Chremes inducitur: istuc, quidquid est, fac me, ut sciam: Ne retice; ne uerere; crede inquam mihi: Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero. Terentius porro, ut opinor, à Plauto paucis immutatis accepit. apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudolus seruus, Fac me certum, quid tibi sit: iuuabo aut, re, aut opera, aut consilio bono.

Ex epistola XI. 100:

OMNIBVS, unde petitur] Debitoribus. ita etiam de oratore libro I. 98: homo ex disertorum numero postulabat, ut illi, unde peteretur, uetus atque usitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset. apud iurisconsultos frequens est locutio.

Ex epistola XII. 101.

FIDVCIAE, INTER bonos bene agier?

quis] Ita legitur in libro manuſcripto. & ſane crediderim, non aliter hunc locum eſſe ſcribendum. etſi priorem lectionem conſeruarim. uoces enim illæ, V T, & OPORTET, quæ ſunt in impreſſis, additæ ſunt ab imperito, qui locutionem parum integram crederet; cum alibi à Cicerone iuriſconſultorum formulas ſine uerbo citari non animaduertiſſet, ut de off. lib. III. In fiducia, (inquit) inter bonos bene agier. uetuſti enim libri non habent, V T. & ibidem paulopoſt. cum dicitur, inter bonos bene agier, quidquam agi doloſe, aut malitioſe poteſt? in topicis etiam 226: ubi eadem hæc uſurpantur uerba, manuſcripti libri ab impreſſa lectione diſſentientes, noſtram ſententiam confirmant, quam etiam Romæ doctiſſimis hominibus probaui.

Ex epiſtola XIII. 102.

TREVIROS uites, cenſeo: audio capitales eſſe.] Vt unicuique, quod ſuum eſt, tribuamus, Petri Bembi, hominis et dignitate, & omnium uirtutum cognitione clariſſimi, epiſtolam, qua huius loci ſententiam diligentiſſime, et ornatiſſime expoſuit, adſcribemus. nō enim eos imitari placet, qui ex aliena induſtria ſibi laudem aucupantes, quæ ab alijs didicerunt, edunt pro ſuis. Petrus Bembus Bernardino Sandro S. Quod hodie mane quærenti tibi à me de illis Ciceronis ad Trebatium uerbis: Treuiros uites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem, auro, argento ære eſſent: reſpondi, iocum eſſe et multiplicem, et feſtiuum: qui quidem iocus in antiquis et nummis, et ſcriptoribus deprehenderetur: itaque, quoniā eramus in uia, ut neque libros, neque nūmos haberemus, reieci te in alium diem: id, ne te diutius

torqueat, est eiusmodi, ut ioci causa, quod quidem Cicero ad illum scribens more suo fere semper facit: & Treuiri, & capitales in ambigui genere sint posita. nam cum uideatur monere illum, ut uitet Treuiros Galliæ populos, qui capitales, bellicosiq; sint: ludit cum in Treuirorum, tum in capitalium uerbo. erat enim Romæ magistratus, Triumuiri capitales, qui etiam Treuiri dicebantur. sed quoniam hocipsum Triumuirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum essent etiam apud Romanos Triumuiri pecuniæ cudendæ: quos ita inscribebant, A. A. A. FF. hoc est, Auro, Argento, Aere Flando Feriundo; iocatur iterum in hoc uerbo, luditq; Cicero, ut mihi quidem uidetur, bellissime: addens, mallem Treuiros istos esse pecuniosos, quàm bellicosos; ut Cæsare eos uincente tu ditesceres. itaque infert, mallem esse Treuiros auro, argento, ære; quàm scilicet capitales. Triumuiros autem Treuiros solitos dici, Liuius satis locuples esse testis potest. cuius sunt hæc in libro XL. Colonia Grauiscæ eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum. quina iugera agri data. Treuiri deduxerunt C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Hister. Quod uero Triumuiri pecuniæ sic, ut dixi, inscriberentur; est apud me nummus æreus perantiquus ita inscriptus, C. PLOTIVS III. VIR. A. A. A. FF. sunt et alij nummi aliorũ nominum, eiusdem tamen tituli; quos inspicies, cum uoles. Hæc ad te scripsi, cum domum redissem, et nummos, ac librum sumpsissem, amore tui admonitus. Vale. Prid. idus. Iun. M. D. XXXIII.

Ex epistola XVI. 102:

NON NIMIS φιλοθέωρον] Aliter antea in omnibus impressis. nos, ut in nostro libro legitur, emendauimus, & impressimus septimum abhinc annum. iocás enim, ut solet, dicit se Trebatium non reprehendere, quòd non nimis spectandi cupidus fuerit, id est, quòd in Britániam profectus non sit, ut essedarios spectaret. tacite autem ut ignauum, & pusilli animi subaccusat, qui Cæsarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.

102:

RESPONDERE] Negant, inquit, esse qui perscontentur: cum homines te iureconsultum imperitum existiment. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat: negant te habere, cui respondeas, cum s. nemo te consulat. Ex epistola XVIII. 103:

GRAECVLAM tibi misi cautionem chirographi mei] Puto sensum esse. commendaui te Cæsari literis græce scriptis. 104:

QVAM hæc scribere.] Suspicor mendum subesse. mihi enim perobscurus est sensus: &, ut libere dicam, quod sentio, legendum crederem, quàm exscribere, nulla propemodum mutatione facta. deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit. describendis libris sæpe duos præficimus, qui legat, & qui de legente excipiat, ut scilicet celerius, & certius id muneris conficiatur. cum autem is, qui legeret, protulisset, exscribere, credidit scriptor, ecscribere, dictum esse, itaque fecit in libro. alius deinde errorem, quem per imprudentiam commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisa, priori duabus literis, quas falso desiderari

derari credidit, adscriptis, h, & a; ut legeretur, hæc, sensu fortasse commodo, sed, ut dixi, mihi perobscuro. quòd si legatur, exscribere, hoc dicet. uideo te parum ditescere, cui charta desit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiam exscribas. ea enim si suppeditaret, nunquam profecto ad nos in palimpsesto. infert enim, an hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? dixit autem, quod delere malueris, quàm exscribere, per iocum significans, non habuisse Trebatium in quo exscriberet id, quod delerat: itaque se mirari, quid fuerit in illa chartula, quasi moleste ferat id periisse: chartæ enim inopiam ostendi, cum scribat in palimpsesto. idem error in III. epistolam VIII. libri ad Atticum irrepserat: ubi enim antea legebatur, fasces laureatos hæc ferre ex Italia, nemo non uidet legendum esse, ecferre.

104.

M. AEMILII Philemonis] Cum in libris manuscriptis uarie legeretur: (quidam enim Meuilij, quidam Metilli habent) ausus sum emendare M. Aemilij: procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanam familiam, ut alij multi. cum autem Metriliorum mentionem nondum inuenerim; & uetustiorum exemplarium uarietate, in quibus ueræ lectionis quasi quædam uestigia cernuntur; & Pediani uerbis, qui eiusdem (ut opinor) liberti meminit, adductus sum, ut, M. Aemilij, corrigerem. libet autem ipsius Pediani locum recitare, ut studiosis quærendi labor absit. is igitur ita in argumento orationis pro Milone. Munatius Plancus tribunus pl. produxerat in concionem M. Aemilium Phi-

Ex epistola XVI. 102:

NON NIMIS φιλοθέωρον] *Aliter antea in omnibus impressis. nos, ut in nostro libro legitur, emendauimus, & impressimus septimum abhinc annum. iocás enim, ut solet, dicit se Trebatium non reprehendere, quòd non nimis spectandi cupidus fuerit, id est, quòd in Britániam profectus non sit, ut essedarios spectaret. tacite autem ut ignauum, & pusilli animi subaccusat, qui Cæsarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.*

102:

RESPONDERE] *Negant, inquit, esse qui percontentur: cum homines te iureconsultum imperitum existiment. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat: negant te habere, cui respondeas, cum s. nemo te consulat.*

Ex epistola XVIII. 103:

GRAECVLAM *tibi misi cautionem chirographi mei*] *Puto sensum esse. commendaui te Cæsari literis græce scriptis.*

104:

QVAM *hæc scribere.*] *Suspicor mendum subesse. mihi enim perobscurus est sensus: &, ut libere dicam, quod sentio, legendum crederem, quàm exscribere, nulla propemodum mutatione facta. deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit: describendis libris sæpe duos præficimus, qui legat, & qui de legente excipiat, ut scilicet celerius, & certius id muneris conficiatur. cum autem is, qui legeret, protulisset, exscribere, credidit scriptor, ecscribere, dictum esse, itaque fecit in libro. alius deinde errorem, quem per imprudentiam commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisa, priori duabus literis, quas falso desiderari*

derari credidit, adſcriptis, h, & a; ut legeretur, hæc, ſenſu fortaſſe commodo, ſed, ut dixi; mihi perobſcuro. quòd ſi legatur, exſcribere, hoc dicet. uideo te parum diteſcere, cui charta deſit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiam exſcribas. ea enim ſi ſuppeditaret, nunquam profecto ad nos in palimpſeſto. infert enim, an hoc ſignificas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi ſuppeditare? dixit autem, quod delere malueris, quàm exſcribere, per iocum ſignificans, non habuiſſe Trebatium in quo exſcriberet id, quod delerat: itaque ſe mirari, quid fuerit in illa chartula, quaſi moleſte ferat id periiſſe: chartæ enim inopiam oſtendi, cum ſcribat in palimpſeſto. idem error in III. epiſtolam VIII. libri ad Atticum irrepſerat: ubi enim antea legebatur, faſces laureatos hæc ferre ex Italia, nemo non uidet legendum eſſe, ecferre.

104.

M. AEMILII *Philemonis*] *Cum in libris manuſcriptis uarie legeretur: (quidam enim Meuilij, quidam Metilli habent) auſus ſum emendare M. Aemilij: procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanam familiam, ut alij multi. cum autem Metriliorum mentionem nondum inuenerim; & uetuſtorum exemplarium uarietate, in quibus ueræ lectionis quaſi quædam ueſtigia cernuntur; & Pediani uerbis, qui eiuſdem (ut opinor) liberti meminit, adductus ſum, ut, M. Aemilij, corrigerem. libet autem ipſius Pediani locum recitare, ut ſtudioſis quærendi labor abſit. is igitur ita in argumento orationis pro Milone. Munatius Plancus tribunus pl. produxerat in concionem M. Aemilium Phi=*

lemonem, nouum hominem, libertum M. Lepidi. *ita tamen hoc sentimus, ut, afferentibus alijs meliora, perlibenter de nostra sententia discessuri simus.*

Ex *epistola* XX. 104:

DOCTOREM *tamen, lumenq; desiderant*] *Omnino in omnibus libris manuscriptis, pro lumenq;, legitur, unumq;. ego tamen libentius legerim, usumq;, id est exercitationemq;: ut dicat idem, quod supra, nullam artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse. ita enim, unius literulae mutatione, apta in primis & perspicua sententia efficitur. Mouet omnino me, ut si quem alium, librorum ueterum auctoritas; neque tamen ita, ut non eos quoque ipsos interdum coniectura & ingenio modice adiuuandos putem. quae autem nuper alij attulerunt, ad ueterem illam scripturam confirmandam, etiamq; exemplo, ut ipsis uisum est, simili comprobandam, leuiora sunt, quàm ut aut me, aut quenquam, qui rem ipsam ex ueritate pendat, mouere debeant.*

Ex *epistola* XXI. 104:

RVFIO *mediusfidius tuus*] *Tuus, inquit, quòd eiusdem esset gentis:* Rufio *enim* Trebatiorum *cognomen fuit. id ex lapide, qui* Romae *est in porta* Latina: *sic enim in eo scriptum legitur.* C. VIBIVS C.F. MACER, C. TREBATIVS RVFIO FACIVND. CVRAVERVNT.

105.

HABET *lucum*] *Sunt, qui, lucum, ideo male legi credant, quòd neque luci capax esset priuata domus; et luci, qui sacri essent, non sine scelere incidi pos-*

sent. nos existimamus, lucum non intra parietes, sed ante ædes Trebatij fuisse; neque Ciceronem impie consuluisse, qui eum à Trebatio cædi uellet. quo modo enim recte, & sine piaculo id fieri possit, docet M. Cato in primo de re rustica.

Ex *epistola* XXIIII. 105:

MANEAT *Damasippus in sententia*] *Vt emat à me, quemadmodum dixit, quæ mihi non placuerint. est autem is, de quo Horatius Satyra* III. *libri* II. *Insanit ueteres statuas Damasippus emendo.*

Ex epistola XXV. 106:

CAPIVS, *opinor, olim, Non omnibus dormio*] *Alias ita emendauimus, cum libri omnes non modo impressi, sed etiam manuscripti hoc in loco mendosi legerentur. quidam enim Citius, quidam Cepio, alij aliter habebant. nos ex Festo Pompeio locum restituimus; qui adagium, Non omnibus dormio, natum esse à Capio quodam scribit, qui Pararencho diceretur, quòd simularet dormientem, ut impunius uxor mœcharetur.*

Ex epistola XXVI. 107.

VEREOR, *ne in Catonem, Cato in nos*] *Hanc lectionem cum alij uetusti libri habent, tum is, qui est apud Bernardinum Maffeum. sensus est. uereor, ne nos scribamus in Catonem, & eum nostris scriptis laudemus: Cato autem laudatus exitio nobis sit, Cæsare nos, quòd ipsius inimicum laudemus, male multante. quasi dicat, uereor, ne Catonem extollamus, ipsi autem deprimamur. & dixit, in Catonem, (subaudi, scribere) id est in Catonis laudem, ut de oratore libro* II. 141. *& de natura Deorum libro* I. 17. *Alij malunt lege-*

re, Vereor ne in Catonium Cato nos, hoc sensu. uereor, ne Cato in Catonium, id est sedem inferorum, nos trahat.

Ex epistola XXVIII. 108.

GALLO S. D.] Alij credunt, hunc esse M. Fabium Gallum, qui de coniuratione Catilinæ, quæ ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem detulit. sed est amicissimus meus, uir sane his literis, quæ humaniores appellantur, instructus, sed maximarum doctrinarum cognitione præstantior, qui hunc potius existimet esse P. Sextium, pro quo extat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuisse enim hoc Sextiæ gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scribit: Sacrarium, quod est in fundo T. Sextij Galli. Tribunatum autem plebis & petisse Sextium Ciceronis restituendi causa, et pro eius salute gessisse, ex ipsius Ciceronis scriptis notissimum est. quod item de M. Fabio dici non potest: neque enim is, quo tempore Cicero exulauit, tribunus fuit: ne alijs quidem temporibus, quod sciri possit. nam quod infra dixit, si falsa fuerũt, quæ tu ad me detulisti: significat ea, quæ Sextius, C. Antonij cõsulis quæstor, ad Ciceronem consulem de ipso Antonio, consule suo, detulit: sic enim in oratione pro eodem Sextio habita. Quæstor C. Antonij collegæ mei fuit forte, sed societate consiliorum meus. impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quanta ad me detulerit. Hæ rationes faciunt, ut amicissimi hominis sententiæ libenter acquiescam.

Ex epistola XXXI. 109:

SALVIS rebus] Potius, rep. nondum afflicta,

quàm, ut quidam uolunt, ſine bonorum imminutio-ne. ſic enim dixit etiam ad Sulpicium epiſtola I. libri IIII. Vtinam Serui ſaluis rebus colloqui potuiſſemus inter nos. & Philos. uol. I. I 5. Deli fuiſſe permultos ſaluis rebus illis.

Ex epiſtola ultima, 110:

PENNIGERO, *non armigero in corpore*] *non dubium eſt intelligi de auibus, quas Philoctetes confi-gebat tardus celeres, ſtans uolantes. alij tamen, pinni-gero maluerunt, contra Quintiliani ſententiam, qui pinnas de auibus dici non uult.*

111.

ILLIS. *interioribus literis meis, quibus ſæpe uere-cundiorem me in loquendo facis*] *Iandiu ſuſpicatus ſum, hunc locum eſſe deprauatum: neque enim, ſi ita legatur, ſenſus elici bonus poſſit. Hieronymus autem Ferrarius Corrigienſis arbitratur eſſe legendū, illis inte-rioribus literis, eis, quibus ſæpe uerecundiorem me in lo-quendo facis. cuius ſententiæ nos facile acquieſcimus: ita enim & aptus colligetur ſenſus, et erit locutio ſane-quam elegans, qua in ſuis ſcriptis ita frequenter Cicero eſt uſus, ut eius exempla huc afferre putidum prope ſit.*

Ex epiſtola IIII. 113.

LENTVLI *Cruris*] *Hic eſt, opinor, L. Len-tulus Cruſcellus, qui anno ſequenti conſule fuit cum M. Marcello. puto autem illum & Cruris, et Cruſcelli cognomine indifferenter appellari ſolitum.*

113.

NOSTRI *equites*] *Cum in libro manuſcripto legeretur, équ. facile in eam opinionem deſcendi, ut,*

equites, legendum esse existimarem. nostri autem, inquit, quòd erat ipse ex ordine equestri, ut ex oratione, qua eum Cicero *defendit, cognoscitur.*

114.

RATIONE, *& insidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs*] *forte melius, ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs.*

114.

LAELIOS] Forte, Lollios; *qui Cæsaris amici fuerunt, quemadmodum* Antonij: *nam* Lælij Pompeiani. *qua in opinione magis sum confirmatus, postquam in epistola* III. *libri* V. *ubi,* Lælium, *impressum erat, uetustissimos libros,* Lollium, *habere uidi.*

114.

MEA *porro comitia quem euentum sint habitura*] Sic *antea in omnibus impressis. nos uocem, comitia, sustulimus: quæ subintelligitur; ut etiam cum dixit,* Prætorijs *moræ quædam inciderunt.*

Ex *epistola* V. 115.

QVODAM *silice iam omnia*] Liber *uetustus* Ioannis Scalæ *sic habet, quodam omnia in* Sicilia: Bernardini Maffei, Quodam *uictilicra omnia*: Qui *est in* Medicea *bibliotheca, & qui apud* Vbaldinum Bandinellum, Quodã *incilicia omnia. uulgata lectio nõ est in libris manuscriptis. uidendum an ita legi possit,* Quodam *incili iam omnia. notũ autẽ, incile quid sit.*

Ex *epistola* VI. 115.

CONFECTA, *omnia fœda, et inhonesta sunt*] Hoc *in loco uetusti libri inter se discrepant. nos eúm, quẽ habet* Ioãnes Scala, *ut minus deprauatũ secuti su-*

mus: sic enim in eo legitur: confecta omnia fœda, & inhonesta sunt. ex quo adducti sumus, ut, una litera immutata, legeremus: confecta, omnia fœda, & inhonesta sunt. Post in Petri Bembi libro, confecta omnia, distincte scriptum animaduerti.

115:

TABERNARIIS] *Aquarum ius penes ædiles, & censores erat. Itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deducerent, Cœlius, qui tunc ædilitatem gerebat, ea de re cum tabernarijs & aquarijs pugnauit: concionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro* II. *de aquæ ductibus.*

116.

VIARIAM] *Dicit nescio quid Appianus de uijs à Curione instauratis: tamen, Vinariam, magis probarem, quàm Viariam: & post, Quæ eis iubet ædiles metiri. ut hoc dicat: iubet ædiles legibus, quas ipse fert, uinum, & alimenta populo metiri. Annonianam legem et P. Clodius tulerat: de qua in oratione pro Sextio, & Asconius in Pisonem.*

Ex epistola VII. 116.

PAVLA *Valeria*] *Alij, an hæc Bruto nupserit, dubitare uidentur, propterea quòd libro* XI. *Pollam Bruti uxorem fuisse perspiciãt. ego nupsisse existimo, et eam ipsam esse, quæ libro* XI. *appellatur Polla: ut, quemadmodum ab aula olla, sic à Paula Polla dicta sit.*

116.

NONDVM *retulerat*] *Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. sed mihi non displicet amicissimi mei conjectura, qui ita legendum putat, mundum re=*

tulerat. mundus autem muliebris qui sit, exponit Liuius lib. XXXIIII. munditiæ (inquit) ornatus, et cultus, fœminarum insignia sunt. hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri.

Ex epistola VIII. 116:

M. TVCCIVM accusatorem suum etc.] Huius loci sensum, etsi obscurissimus est, tamen declarare conabimur. Reorum causæ ordine agebantur: nam quæ tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamen eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquã habebant, ut earum quasi appendices quædam uiderentur: eiusmodi enim causis, etiam si post multas alias delatæ essent; tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro Cluentio, Fabricium (inquit) reum statim fecit; utq; ei locus primus constitueretur, propter causæ coniunctionem, impetrauit. propter causæ coniunctionem, inquit, quòd Fabricij causa eadem erat, quæ Scamandri, qui antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: apud eosdem iudices reus est factus Oppianicus, cum is duobus præiudicijs iam damnatus esset. ab ijsdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quòd Oppianici causa coniunctionem habebat cum Fabricij, et Scamandri causa, quos iudices iam damnauerant. Excipiebantur etiam causæ de ui, quæ primo loco agebantur, reiectis alijs causis, quæ tempore priores fuerant. sic Milonis causa, quòd erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Cœlius, cum Atratini patrẽ de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. sic etiam C. Sempronius

cum à M. Tuccio esset accusatus, & causam suam eo anno nollet agi, (forte quòd ex ijs, qui tunc iudices erãt, complures sibi infensos intelligeret) accusauit accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio, ut, interposita extraordinaria causa, tempus tereretur: et suæ causæ iudicium, cum eius agendæ spatium nõ esset, in annum sequentem necessario reijceretur. Extraordinarius *autem reus is dicebatur, cuius causa non ordine, ut aliæ causæ, sed primo loco semper ageretur: & inde extraordinaria causa, quæ statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicata.*

117.

LATERENSIS *leges ignorans, pronunciauit quod singuli ordines iudicassent*] *Cum ex tribus ordinibus, qui res iudicabant, duo Seruilium absoluissent, unus condemnasset, uniuersorum autem iudicum æqua numero sententiæ fuissent, Laterensis, qui ordines, nõ sententias respiceret, absolutum credidit, seq; eum in tabulas dixit absolutum relaturum. postea cum in lege reperisset, non ex ordinum numero, sed è iudicũ maiori parte uel absoluendos, uel condemnandos esse reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas absolutum; ordinũ iudicia perscripsit. fusius autẽ explicabimus, propterea quòd obscurior est sensus, ita ut eum pauci uiderint, nemo certe ostenderit: non enim, in quo Laterensis prætor deceptus sit, animaduerterunt. quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostendemus:* Iu*dicia penes tres ordines erant: qui quidem tres ordines ex senatoribus, equitibus, tribunis ærarijs constabant.*

fieri autem poterat, ut, quem duo ordines absoluissent, unus condemnasset, is tamen non absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo. Eunt in consilium senatores XXVI. *equites* XXV. *tribuni ærarij* XXIIII. *ex senatoribus absoluunt reum* XIIII. *condemnant* XII. *ex equitibus absoluunt* XIII. *condẽnant* XII. *ex tribunis ærarijs absoluunt* IIII. *condemnant* XX. *si ex ordinum numero iudicaretur reus, absolutum appareret: quippe cum ex tribus ordinibus absoluerint duo, senatorius, & equester. cum autem lex, quod iudicum maior pars iudicarit, id ius ratum esse uelit: condemnatum reum, nemo est, quin uideat, cum sententias graues habuerit* XLIIII. *absolutorias* XXXI. *prætor autem Laterensis cum ex more pronunciare deberet, quot sententijs absolutus, quot esset condemnatus reus; leges ignorans, de numero iudicũ nihil, de ordinibus, quod singuli iudicassent, pronunciauit, ac se in tabulas absolutum dixit relaturum. postea cum, lege perspecta, erratum intelligeret; dubius animi, quid ageret; quòd neque contra legem, neque contra id, quod pronunciarat, uellet facere; neque absolutum, neque damnatum retulit: tantum ordinum iudicia perscripsit. ex quo paulo post infert Cœlius: Sic nunc neque absolutus, neque damnatus Seruilius, de repetundis saucius Pilio tradetur.*

117.

EMISSARIO *est factus.*] *In exemplari antiquo Mediceæ bibliothecæ, & in libro manuscripto Petri Bembi Cardinalis, & Vbaldini Bandinelli legitur, emissa rustetio factus. forte corrigendum, emissario S.*

Tetio factus: ut existimat amicissimus meus. Tetios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuisse, è qua gente erat Appius, ostēdit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum illū exponit: Hæc insidiata Pompeio est, quanquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Damionem Tetiæ gentis fuisse, ostēditur in ad Atticum 56. itaque hic Cœlius de Appio loquens, accusatus, inquit, est à quodam suorum Sexto Tetio. nam cum, Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S.

117:

L. IVLIVS L. F. POM. *Annalis*] *Villius, pro Iulius, reposuimus. nam Annales plebeij: & Iulij patricij. sic etiam in Liuio, ubi erat Iulius, correxit, & reposuit ingenio doctrinaq; excellens, summa mihi coniunctus amicitia Carolus Sigonius.* POM. *tribus Pomptina fuit. nam ex* XXXV. *tribubus, aliquam, ut inquit Pedianus, necesse erat, cuiuscunque esset ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autem ostendebatur à prænomine suo, à nomine, (nomine autem familia significatur) à patris prænomine, à tribu, à cognomine, ut Philippica* IX. *Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatiui casus: ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidibus autem antiquis fere semper, in libris aliquando prioribus tātummodo literis significari tribus animaduertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pom. sciendum est, Pontinam intelligi: (nam & Pontina, & Pomptina in lapidibus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. Popilliam: ubi Pup. Pupiniā: ubi An. Anitnsem:*

quod cum antea non esset exploratum, alij pro An. Capito, duabus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus autem Rutilius, qui nuper Venetijs obijt, in suis adnotationibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significarent, Atteij nepos. in quo quàm deceptus sit, non attinet dicere. si enim ab auo ostendendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed à prænomine ostendebatur. sed incidit in errorem, quia tribum Aniensem non agnouit, quæ duabus modo literis, ut iam dixi, scripta fuerat. quæ me ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, una tantum uoce antea legebatur, duabus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus, id est, Pupinia Hirrus: tribus enim ante cognomen ponebatur, ut etiam alibi licet uidere. quoniam autem hanc tribuum cognitionem non ita facilem esse perspicimus, (nam & Volaterranus, et Alexander, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos non necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earum numerum, & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si quæ in hanc rationem dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. Fuerunt igitur Romanæ tribus XXXV. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de ijs meminerunt, apposuimus, ut inde facilior earum, ac certior unicuique cognitio sit.

AEMI. *Aemilia. Cicero ad Atticum libro. II. 30: Liuius libro. XXXVIII. antiquæ urbis inscriptiones. 75:*

ANI. *Aniensis. Cicero pro Plancio. 270. episto-*

larum fam. lib. VIII. 117. *Liuius libro* X. *antiquæ urbis inscr.* 160: 175: *& in libro* Petri Appiani *de inscriptionibus antiquis totius orbis*. 93.

ARNIENSIS. *Cicero in agraria* II. *in* Rullum 81: *Liuius lib.* VI. *& lib.* XXIX. *ubi corrupte legi putamus* Narniensis. *nam lapis antiquus, quem* Vulsinijs *in templi parietibus uidimus, expressam* Arniensis *mentionem continet*.

CLA. *Claudia*. *Liuius lib.* II. *Virgilius lib.* VII. *Dionysius Halic. lib.* V. *antiquæ urb. ins.* 75: 84. 113. *liber Appiani* 479.

CLV. *Clustumina*. *Cicero pro Plancio* 267. *pro Balbo*. 76. *antiquæ urb.*

COL. *Collina*. *Varro lib.* IIII. *de lin. L. Plinius lib.* XVIII. *cap.* III. *Festus in litera* V. *antiquæ urb. inscr.* 27. 99. 120. *liber Appiani* 110.

COR. *Cornelia*. *Liuius lib.* XXXVIII. *antiquæ urb. inscr.* 29.

ESQ. *Esquilina*. *Varro lib.* IIII. *de l. L. Plinius lib.* XVIII. *cap.* III. *Festus in litera* V. *antiquæ urb. inscr.* 75. *est præterea in ædibus uiri optimi, ualdeq; eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu; quod ipse quidẽ non uidi, sed is, cui facile credo, se uidisse dixit, Honofrius Veronensis, monachus ordinis Augustiniani, qui ordinem annorum urbis Romæ à Romulo ad Iustinianum peritissime descripsit*.

FAB. *Fabia*. *Horatius epistola* VI. *libri* I. *Suetonius in Augusto* 38. *antiquæ urb. inscr.* 61. 73. 76. 74. *et Petri Appiani lib*, 62. 66. 335. 343. 500.

FAL. *Falerina. Liuius lib.* IX. *in libr. Appiani* 105. 120. *et Neapoli antiquus lapis est ita inscriptus:* C. PISTORIO C. F. FAL. FIRMO AEDIL. IIVIR CVRATORI OPER. PVBLICOR. *item Iosephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ. κεφαλῆ ιζ.*

GAL. *Galeria. Liuius lib.* XXVII: *Plinius lib.* VII. *cap.* II. *etsi, pro Galeria, legitur Galerius. sed corrigendus locus est ex antiquo libro auunculi mei Francisci Asulani. & antiquæ urb. inscr.* 89. 142: 159: *liber Appiani* 14. 15. 18. 19. 21. 22.

LEM. *Lemonia. Cicero pro Plancio* 267. *Philippica* IX. 223: *Festus in litera l. antiquæ urb. inscr.* 91: 151:

MAEC. *Mæcia. Hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus:* C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO: C. HERBACIO MAEC. ROMANO. *in libris quinquies nominatam obseruauimus, à Tullio lib.* IIII. *ad Atticum* 63. *à Liuio libro* XXIX. *à Valerio Max. lib.* II. *cap.* IIII. *à Festo in litera m*

MEN. *Mentina. Cicero lib.* XIII. *epist. fam. Iosephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ κεφαλῆ ιζ. cum quibus lapides tres consentiunt:* C. VALERIO C. F. MEN. DOLVTIO MARCIANO: A. MVNIO A. F. MEN. EVARISTO: C. CATIO C. F. MEN. BALBO C. CATIVS C. F. MEN. GALLVS.

OVF. *Oufentina. Liuius lib.* IX. *Festus in litera*

Q. *antiquæ urb. inscr.* 86.133.*in lib.* Appiani 27. 28. 30. 51. 63. 71. 79. 84. 85. 86. *& in libro* Ve*ronensium antiquitatum sic:* Q. EVPHEMVS Q. F. OVF. LVCVLLIVS.

PAL. *Palatina.* Cicero *in* Verrem IIII. 124: Pedianus 18: Varro *lib.* IIII. *de L. L.* Plinius *libro* XVIII. *cap.* III. Liuius *lib.* XX. Festus *in litera u. antiquæ urbis inscr.* 29. 34. 39: 62: 116. 155. 176. *liber* Appiani 17. 22. 34. 64.

PAP. *Papiria.* Festus *in litera p. antiquæ urb. inscr.* 72. 135.

PAPIA. *Scriptum in libris de hac tribu nihil est; quod ego quidem legerim. in libro tamen de antiquæ urbis inscriptionibus explicata mẽtio est* 61. *nec semel in* Pyrrhi *thesauris. sic enim eius libros appello.*

POB. *Poblilia. quæ deinde* Publilia *scripta est: sicuti ex* Poblius Publius *factus est. reperitur in lapidibus &* PV. *&* PVB. *&* PVBL. et PVBLIL. *&* POB. Liuius *libro* VII. *antiquæ urb. inscr.* 10. *liber* Appiani 252. *& in libro* Veronẽsium *antiquitatum sæpe. exempla* Publiliæ, *per u scriptæ, quinque habemus, duo in antiquæ urbis inscriptionibus,* 66. 81. *tria in* Appiani *libro.* 65. 105. 352.

POL. *Pollia.* Liuius *lib.* XXIX. Valerius Max. *lib.* II. *cap.* IIII. *& lib.* IX. *cap.* X. *antiquæ urbis inscriptionibus.* 110. 113. 147: *liber* Appiani. 18.

POP. *Popillia.* Cicero *epist. fam. lib.* VIII. 117:

Valerius Max. lib. V I I. *Festus in litera p. liber Appiani* 297.

P O M. *Pōptina. Cicero ad Atticum lib.* I I I I. 63. *Liuius lib.* V I I. *Festus in litera p. antiquæ urbis inscr.* 114. 177. *liber Appiani* 141. 484.

P V P. *Pupinia. Cicero ad Quintum fratrem lib.* III. *epist. fam. lib.* VIII. 117: *Liuius lib.* X X V I. *Festus in litera p. duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ,* D. V I B I D I D. F. P V P. N I G R I: *alterum Patauij,* C L A V S I O C. F. P V P.

Q V I R. *Quirina. Cicero pro Quintio* 4. *epist. fam. lib.* V I I I. 117: *Asconius* 61. *Festus in litera q. antiquæ urb. inscr.* 15. 34. 44: 115. *liber Appiani* 14. 17. 18. 19. 103.

R O M. *Romilia. Cicero in Verrem* I I. 70: *& in agraria* II. 18: *Asconius* 18: *Varro lib.* I I I I. *de l.L. Festus in litera r. Seruius in* I I I. *Aeneidos. antiquæ urb. inscr.* 165: *in libro Veronensium antiquitatum.* 51: L. G A L L I O L. F. R O M. *est etiam Ferrariæ semifractus lapis, in imis summi templi parietibus instratus, in quo ita scriptum uidimus.* = I T I O T. F. R O M.

S A B. *Sabatina. Liuius lib.* V I. *Festus in litera s. lapis antiquus Romæ in ædibus Cardinalis Carpensis:* C N. C O R N E L I O C N. F. S A B. M V S A E O M A N C I P I V I A E A P P I E.

S C A. *Scaptia. Liuius lib.* V I I I. *Suetonius in Augusto* 38. *Festus in litera s. lapidis antiqui exemplū Romæ extat in regione Pantheonis:* C. A V I E-

L I V S

LIVS C. F. SCA. SEVERVS. *& item aliud*, C. GRANTANIVS SCAPTIA MACER.

SER. *Sergia. Asconius 61. antiquæ urb. inf. 61. 63 : 81 : 165 . est & in eodem libro 63 : quatuor literis* SERG.

STEL. *Stellatina. Liuius lib. VI. antiquæ urb. inf. 110. & duabus literis* ST. 239.

SVB. *Suburana. Varro lib. IIII. de l. L. Cicero etiã in agraria II. quo in loco uidetur corrupte legi, ab Ocriculana : cũ in libris quinque manuscriptis, quos se uidisse affirmauit, uir optimus, ac doctissimus, Gabriel Phaernus, legatur, ab usura nam. unde mihi orta coniectura est, quam Phaernus ipse & Octauius meus probarunt, legi posse, A Suburana, mutatione fere nulla. Plinius lib.* XVIII. *cap.* III. *Festus in litera s. & litera u. antiquæ urb. inscr.* 147.

TER. *Terentina. Cicero pro Plancio 263. epist. fam. lib.*VIII. 117 : *Liuius lib.*VI. *& lib.* X. *antiquæ urb.inf.* 140. 199. *liber Appiani* 105. 336.

TRO. *Tromentina. Festus in litera t. Liuius etiam libro* VI. *scripsit, Tromentina, ut opinor, non, ut impressum est, Promentina. antiquæ urb. inf.* 107: *liber Appiani* 16. 177. *et in lapide, qui Caietæ est,* L. ATILLIO L. F. TROMEN.

VEL. *Velina. Cicero ad Atticum lib.*IIII. 63. *in Bruto. Horatius epistola* VI. *libri* I. *Persius. antiquæ urb. inf.* 162. *liber Appiani* 19.

VOL. *Voltinia. Cicero pro Plancio* 267. *antiquæ*

urb. inf. 155. *& in antiquo lapide, qui est Venetijs in turri S. Vitalis,* CN. NVMERIVS CN. F. VOL. FRONTO. *est & quatuor literis* VOLT. *in Appiani libro* 484.

Hæ sunt XXXV. *tribus, in quas urbs dispertita erat. ex hoc autem numero quatuor tantum urbanæ fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburana, in quas, ut inquit Plinius, transferri ignominiæ esset, dictæ à partibus urbis, in queis habitabant. reliquæ omnes rusticæ, laudatissimæ, eorum, qui rura haberent: quæ propriæ ingenuorum erant; cum urbanæ libertinorum essent; ut in Asconio* 92: *& in epitomes Liuianæ lib.* XX. *Asconium autem, ubi in* III. *oratione in Verrem illud exponit,* V. ET XXX. TRIBVS, *cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum; cum à Sabinis non tribus, sed curiæ nomina acceperint, ut inquit Liuius lib.* I. *& Sex. Pompeius de uerborum significatione libro* III. *tribus autem unde dictæ sunt, uel ex eodem Pompeio, uel ex alijs facile est cognoscere. Vrbem Romam in* XXX. *curias à Romulo, à Seruio autem Tullio, qui multis annis post Romulum regnauit, in* IIII. *tantum tribus diuisam esse constat; quæ* XXXI. *numerum expleuere. Dionysius autem Halyc. lib.* II. *in* III. *partes multitudinem omnem, ac trium rursus earum partium in denas partes unamquanque à Romulo diuisam esse scribit: uocatas autem partes maiores, tribus; minores, curias. M. item Varro libro* IIII. *de lingua lat. agrum Romanum in* III. *partes, unde tribus appellata sit, diuisum*

fuisse scribit. ex quibus exemplis manifestum est, & tribus à curijs diuersas fuisse, & à Sabinis *mulieribus non tribus, quæ* Romuli *ætate* III. *modo fuerunt, sed curias esse nominatas.* Illud *multo magis animaduertendum, diligenterq; considerandum censeo, cur in epitomes* Liuianæ *lib.* XIX. *duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse scriptum sit,* Velinam, & Esquilinam: *cum* Esquilina *ex* IIII. *tribubus una fuisset, in quas* Ser. Tullius *urbem diuiserat. libro etiam* VI. *Liuius ita scribit:* Tribus IIII. *ex nouis ciuibus additæ,* Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis: *eæq;* XXXV. *numerum expleuere. post autem libro* VII. *duas tribus ait additas esse,* Pontinam, & Publiciam, *et duas item libro* IX. Oufentinam, & Falerinam: *ut uideatur à se ipso dissentire: nisi si, additas, & adiectas, pro auctas, (ut quidem ego accipio) dictum uelis.* Quæ *de tribubus diceremus, hæc habuimus.* Vbi *autem scripsimus, antiq. librum, qui* Romæ *olim est impressus, cui titulus est, antiquæ urbis epigrammata, significauimus. chartarum autem eiusdem libri numerum subiecimus, ut facilius, quæ uolumus, reperiri possint.*

117.

AD EX *cal. Mart.*] Forte, *ex ad cal. Mart. id est, ex cal. Mart. quod paulo post ostendit. usus est hoc loquendi modo &* M. Varro *libro* I. *de re rustica. etsi libri omnes impressi eo loco deprauati leguntur. ubi enim est, extant ad* VII. *idus* Feb. *extant ad* VII. *idus* Maij. *extant ad* III. *idus* Sept. *extant ad* III. *id.* Nou. *manuscriptum exemplar habet, ex ad* VII.

equites, legendum esse existimarem. nostri autem, inquit, quòd erat ipse ex ordine equestri, ut ex oratione, qua eum Cicero defendit, cognoscitur.

114.

RATIONE, & insidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs] forte melius, ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs.

114.

LAELIOS] Forte, Lollios; qui Cæsaris amici fuerunt, quemadmodum Antonij: nam Lælij Pompeiani. qua in opinione magis sum confirmatus, postquam in epistola III. libri V. ubi, Lælium, impressum erat, uetustissimos libros, Lollium, habere uidi.

114.

MEA porro comitia quem euentum sint habitura] Sic antea in omnibus impressis. nos uocem, comitia, sustulimus: quæ subintelligitur; ut etiam cum dixit, Prætorijs moræ quædam inciderunt.

Ex epistola V. 115.

QVODAM silice iam omnia] Liber uetustus Ioannis Scalæ sic habet, quodam omnia in Sicilia: Bernardini Maffei, Quodam uictilicra omnia: Qui est in Medicea bibliotheca, & qui apud Vbaldinum Bandinellum, Quodā incilicia omnia. uulgata lectio nō est in libris manuscriptis. uidendum an ita legi possit; Quodam incili iam omnia. notū autē, incile quid sit.

Ex epistola VI. 115.

CONFECTA, omnia fœda, et inhonesta sunt] Hoc in loco uetusti libri inter se discrepant. nos eūm, quē habet Ioānes Scala, ut minus deprauatū secuti su-

mus: sic enim in eo legitur: confecta omnia fœda, & inhonesta sunt. ex quo adducti sumus, ut, una litera immutata, legeremus: confecta, omnia fœda, & inhonesta sunt. Post in Petri Bembi libro, confecta omnia, distincte scriptum animaduerti.

115:

TABERNARIIS] *Aquarum ius penes ædiles, & censores erat. itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deducerent, Cœlius, qui tunc ædilitatem gerebat, ea de re cum tabernarijs & aquarijs pugnauit: concionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro II. de aquæ ductibus.*

116.

VIARIAM] *Dicit nescio quid Appianus de uijs à Curione instauratis: tamen, Vinariam, magis probarem, quàm Viariam: & post, Queis iubet ædiles metiri. ut hoc dicat: iubet ædiles legibus, quas ipse fert, uinum, & alimenta populó metiri. Annonianam legem et P. Clodius tulerat: de qua in oratione pro Sextio, & Asconius in Pisonem.*

Ex epistola VII. 116.

PAVLA *Valeria] Alij, an hæc Bruto nupserit, dubitare uidentur, propterea quòd libro* XI. *Pollam Bruti uxorem fuisse perspiciãt. ego nupsisse existimo, et eam ipsam esse, quæ libro* XI. *appellatur Polla: ut, quemadmodum ab aula olla, sic à Paula Polla dicta sit.*

116.

NONDVM *retulerat] Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. sed mihi non displicet amicissimi mei conjectura, qui ita legendum putat, mundum re=*

tulerat. mundus autem muliebris qui sit, exponit Liuius lib. XXXIIII. *munditiæ (inquit) ornatus, et cultus, fœminarum insignia sunt. hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri.*

Ex *epistola* VIII. 116:

M. TVCCIVM *accusatorem suum etc.*] *Huius loci sensum, etsi obscurissimus est, tamen declarare conabimur.* Reorum *causæ ordine agebantur: nam quæ tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamen eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquã habebant, ut earum quasi appendices quædam uiderentur: eiusmodi enim causis, etiam si post multas alias delatæ essent; tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro* Cluentio, Fabricium *(inquit) reum statim fecit; utq; ei locus primus constitueretur, propter causæ coniunctionem, impetrauit. propter causæ coniunctionem, inquit, quòd* Fabricij *causa eadem erat, quæ* Scamandri, *qui antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: apud eosdem iudices reus est factus* Oppianicus, *cum is duobus præiudicijs iam damnatus esset. ab ijsdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus.* Hoc *ideo factum est, quòd* Oppianici *causa coniunctionem habebat cum* Fabricij, *et* Scamandri *causa, quos iudices iam damnauerant.* Excipiebantur *etiam causæ de ui, quæ primo loco agebantur, reiectis alijs causis, quæ tempore priores fuerant. sic* Milonis *causa, quòd erat de ui, extra ordinem est acta. sic* M.Cœlius, *cum* Atratini *patrẽ de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. sic etiam* C. Sempronius

cum à M. Tuccio esset accusatus, & causam suam eo anno nollet agi, (forte quòd ex ijs, qui tunc indices erãt, complures sibi infensos intelligeret) accusauit accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio, ut, interposita extraordinaria causa, tempus tereretur: et suæ causæ iudicium, cum eius agendæ spatium nõ esset, in annum sequentem necessario reijceretur. Extraordinarius autem reus is dicebatur, cuius causa non ordine, ut aliæ causæ, sed primo loco semper ageretur: & inde extraordinaria causa, quæ statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicata.

117.

LATERENSIS *leges ignorans, pronunciauit quod singuli ordines iudicassent*] *Cum ex tribus ordinibus, qui res iudicabant, duo Seruilium absoluissent, unus condemnasset, uniuersorum autem iudicum æquo numero sententiæ fuissent, Laterensis, qui ordines, nõ sententias respiceret, absolutum credidit, seq́; eum in tabulas dixit absolutum relaturum. postea cum in lege reperisset, non ex ordinum numero, sed è iudicũ maiori parte uel absoluendos, uel condemnandos esse reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas absolutum; ordinũ iudicia perscripsit. fusius autẽ explicabimus, propterea quòd obscurior est sensus, ita ut eum pauci uiderint, nemo certe ostenderit: non enim, in quo Laterensis prætor deceptus sit, animaduerterunt. quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostendemus. Iudicia penes tres ordines erant: qui quidem tres ordines ex senatoribus, equitibus, tribunis ærarijs constabant.*

fieri autem poterat, ut, quem duo ordines absoluissent, unus condemnasset, is tamen non absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo. Eunt in consilium senatores XXVI. *equites* XXV. *tribuni ærarij* XXIIII. *ex senatoribus absoluunt reum* XIIII. *condemnant* XII. *ex equitibus absoluunt* XIII. *condẽnant* XII. *ex tribunis ærarijs absoluunt* IIII. *condemnant* XX. *si ex ordinum numero iudicaretur reus, absolutum appareret: quippe cum ex tribus ordinibus absoluerint duo, senatorius, & equester. cum autem lex, quod iudicum maior pars iudicarit, id ius ratum esse uelit: condemnatum reum, nemo est, quin uideat, cum sententias graues habuerit* XLIIII. *absolutorias* XXXI. *prætor autem Laterensis cum ex more pronunciare deberet, quot sententijs absolutus, quot esset condemnatus reus; leges ignorans, de numero iudicũ nihil, de ordinibus, quod singuli iudicassent, pronunciauit, ac se in tabulas absolutum dixit relaturum. postea cum, lege perspecta, erratum intelligeret; dubius animi, quid ageret; quòd neque contra legem, neque contra id, quod pronunciarat, uellet facere; neque absolutum, neque damnatum retulit: tantum ordinum iudicia perscripsit. ex quo paulo post infert Cœlius: Sic nunc neque absolutus, neque damnatus Seruilius, de repetundis saucius Pilio tradetur.*

117.

EMISSARIO *est factus.*] *In exemplari antiquo Mediceæ bibliothecæ, & in libro manuscripto Petri Bembi Cardinalis, & Vbaldini Bandinelli legitur, emissa rustetio factus. forte corrigendum, emissario S.*

Tetio factus: ut existimat amicissimus meus. Tetios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuisse, è qua gente erat Appius, ostēdit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum illū exponit: Hæc insidiata Pompeio est. quanquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Damionem Tetiæ gentis fuisse, ostēditur in ad Atticum 56. itaque hic Cœlius de Appio loquens, accusatus, inquit, est à quodam suorum Sexto Tetio. nam cum, Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S.

117:

L. IVLIVS L. F. POM. *Annalis*] *Villius, pro Iulius, reposuimus. nam Annales plebeij: & Iulij patricij. sic etiam in Liuio, ubi erat Iulius, correxit, & reposuit ingenio doctrinaq; excellens, summa mihi coniunctus amicitia Carolus Sigonius.* POM. *tribus Pomptina fuit. nam ex* XXXV. *tribubus, aliquam, ut inquit Pedianus, necesse erat, cuiuscunque esset ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autem ostendebatur à prænomine suo, à nomine, (nomine autem familia significatur) à patris prænomine, à tribu, à cognomine, ut Philippica* IX. *Ser. Sulpicius* Q. F. *Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatiui casus: ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidibus autem antiquis fere semper, in libris aliquando prioribus tātummodo literis significari tribus animaduertas, ut in hoc* S. C. *ubi enim legitur, Pom. sciendum est, Pontinam intelligi: (nam & Pontina, & Pomptina in lapidibus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. Popilliam: ubi Pup. Pupiniā: ubi An. Aniensem:*

quod cum antea non esset exploratum, alij pro An. Ca pito, duabus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Ber nardinus autem Rutilius, qui nuper Venetijs obijt, in suis adnotationibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significarent, Atteij nepos. in quo quàm deceptus sit, non attinet dicere. si enim ab auo ostendendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed à prænomine ostendebatur. sed incidit in errorem, quia tribum Aniensem non agnouit, quæ duabus modo literis, ut iam dixi, scripta fuerat. quæ me ratio mouit, ut ubi, Pupbirrus, una tantum uoce antea legebatur, duabus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus, id est, Pupinia Hirrus: tribus enim ante cognomen ponebatur, ut etiam alibi licet uidere. quoniam autem hanc tribuum cognitionem non ita facilem esse perspicimus, (nam & Volaterranus, et Alexander, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos non necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earum numerum, & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si quæ in hanc rationem dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. Fuerunt igitur Romanæ tribus XXXV. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de ijs meminerunt, apposuimus, ut inde facilior earum, ac certior unicuique cognitio sit.

AEMI. *Aemilia. Cicero ad Atticum libro. II. 30: Liuius libro. XXXVIII. antiquæ urbis inscriptiones. 75:*

ANI. *Aniensis. Cicero pro Plancio. 270. episto-*

larum fam. lib. VIII. 117. Liuius libro X. antiquæ urbis inscr. 160: 175: & in libro Petri Appiani de inscriptionibus antiquis totius orbis. 93.

ARNIENSIS. Cicero in agraria II. in Rullum 81: Liuius lib. VI. & lib. XXIX. ubi corrupte legi putamus Narniensis. nam lapis antiquus, quem Vulsinijs in templi parietibus uidimus, expressam Arniensis mentionem continet.

CLA. Claudia. Liuius lib. II. Virgilius lib. VII. Dionysius Halic. lib. V. antiquæ urb. ins. 75: 84. 113. liber Appiani 479.

CLV. Clustumina. Cicero pro Plancio 267. pro Balbo. 76. antiquæ urb.

COL. Collina. Varro lib. IIII. de lin. L. Plinius lib. XVIII. cap. III. Festus in litera V. antiquæ urb. inscr. 27. 99. 120. liber Appiani 110.

COR. Cornelia. Liuius lib. XXXVIII. antiquæ urb. inscr. 29.

ESQ. Esquilina. Varro lib. IIII. de l. L. Plinius lib. XVIII. cap. III. Festus in litera V. antiquæ urb. inscr. 75. est præterea in ædibus uiri optimi, ualdeq; eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu; quod ipse quidē non uidi, sed is, cui facile credo, se uidisse dixit, Honofrius Veronensis, monachus ordinis Augustiniani, qui ordinem annorum urbis Romæ à Romulo ad Iustinianum peritissime descripsit.

FAB. Fabia. Horatius epistola VI. libri I. Suetonius in Augusto 38. antiquæ urb. inscr. 61. 73. 76. 74. et Petri Appiani lib. 62. 66. 335. 343. 500.

FAL. *Falerina.* *Liuius lib.* IX. *in libr. Appiani* 105. 120. *et Neapoli antiquus lapis est ita inscriptus:* C. PISTORIO C. F. FAL. FIRMO AEDIL. IIVIR CVRATORI OPER. PVBLICOR. *item Iosephus* ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ. κεφαλῇ ιζ.

GAL. *Galeria.* *Liuius lib.* XXVII: *Plinius lib.* VII. *cap.* II. *etsi, pro Galeria, legitur Galerius. sed corrigendus locus est ex antiquo libro auunculi mei Francisci Asulani. & antiquæ urb. inscr.* 89. 142: 159: *liber Appiani* 14. 15. 18. 19. 21. 22.

LEM. *Lemonia.* *Cicero pro Plancio* 267. *Philippica* IX. 223: *Festus in litera l. antiquæ urb. inscr.* 91: 151:

MAEC. *Mæcia.* *Hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus:* C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO: C. HERBACIO MAEC. ROMANO. *in libris quinquies nominatam obseruauimus, à Tullio lib.* IIII. *ad Atticum* 63. *à Liuio libro* XXIX. *à Valerio Max. lib.* II. *cap.* IIII. *à Festo in litera m*

MEN. *Mentina.* *Cicero lib.* XIII. *epist. fam. Iosephus* ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ κεφαλῇ ιζ. *cum quibus lapides tres consentiunt:* C. VALERIO C. F. MEN. DOLVTIO MARCIANO: A. MVNIO A. F. MEN. EVARISTO: C. CATIO C. F. MEN. BALBO C. CATIVS C. F. MEN. GALLVS.

OVF. *Oufentina.* *Liuius lib.* IX. *Festus in litera*

Q. *antiquæ urb. inſcr.* 86.133.*in lib.* Appiani 27. 28. 30. 51. 63. 71. 79. 84. 85. 86. *& in libro* Ve*ronenſium antiquitatum ſic:* Q. EVPHEMVS Q. F. OVF. LVCVLLIVS.

PAL. Palatina. Cicero *in* Verrem IIII. 124: Pedianus 18: Varro *lib.* IIII. *de L. L.* Plinius *libro* XVIII. *cap.* III. Liuius *lib.* XX. Feſtus *in litera u. antiquæ urbis inſcr.* 29. 34. 39: 62: 116. 155. 176. *liber* Appiani 17. 22. 34. 64.

PAP. Papiria. Feſtus *in litera p. antiquæ urb. inſcr.* 72. 135.

PAPIA. Scriptum *in libris de hac tribu nihil eſt; quod ego quidem legerim. in libro tamen de antiquæ urbis inſcriptionibus explicata mētio eſt* 61. *nec ſemel in* Pyrrhi *theſauris. ſic enim eius libros appello.*

POB. Poblilia. *quæ deinde* Publilia *ſcripta eſt: ſicuti ex* Poblius Publius *factus eſt. reperitur in lapidibus &* PV. *&* PVB. *&* PVBL. *et* PVBLIL. *&* POB. Liuius *libro* VII. *antiquæ urb. inſcr.* 10. *liber* Appiani 252. *& in libro* Veronēſium *antiquitatum ſæpe. exempla* Publiliæ, *per u ſcriptæ, quinque habemus, duo in antiquæ urbis inſcriptionibus,* 66. 81. *tria in* Appiani *libro.* 65. 105. 352.

POL. Pollia. Liuius *lib.* XXIX. Valerius Max. *lib.* II. *cap.* IIII. *& lib.* IX. *cap.* X. *antiquæ urbis inſcriptionibus.* 110. 113. 147: *liber* Appiani. 18.

POP. Popillia. Cicero *epiſt. fam. lib.* VIII. 117:

Valerius Max. lib. VIII. *Festus in litera p. liber Appiani* 297.

POM. *Pōptina. Cicero ad Atticum lib.* IIII. 63. *Liuius lib.* VII. *Festus in litera p. antiquæ urbis inscr.* 114. 177. *liber Appiani* 141. 484.

PVP. *Pupinia. Cicero ad Quintum fratrem lib.* III. *epist. fam. lib.* VIII. 117: *Liuius lib.* XXVI. *Festus in litera p. duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ,* D. VIBIDI D. F. PVP. NIGRI: *alterum Patauij,* CLAVSIO C. F. PVP.

QVIR. *Quirina. Cicero pro Quintio* 4. *epist. fam. lib.* VIII. 117: *Asconius* 61. *Festus in litera q. antiquæ urb. inscr.* 15. 34. 44: 115. *liber Appiani* 14. 17. 18. 19. 103.

ROM. *Romilia. Cicero in Verrem* II. 70: *& in agraria* II. 18: *Asconius* 18: *Varro lib.* IIII. *de L.L. Festus in litera r. Seruius in* III. *Aeneidos. antiquæ urb. inscr.* 165: *in libro Veronensium antiquitatum.* 51: L. GALLIO L. F. ROM. *est etiam Ferrariæ semifractus lapis, in imis summi templi parietibus instratus, in quo ita scriptum uidimus.* = ITIO T. F. ROM.

SAB. *Sabatina. Liuius lib.* VI. *Festus in litera s. lapis antiquus Romæ in ædibus Cardinalis Carpensis:* CN. CORNELIO CN. F. SAB. MVSAEO MANCIPI VIAE APPIE.

SCA. *Scaptia. Liuius lib.* VIII. *Suetonius in Augusto* 38. *Festus in litera s. lapidis antiqui exemplū Romæ extat in regione Pantheonis:* C. AVIELIVS

LIVS C. F. SCA. SEVERVS. *& item aliud*, C. GRANTANIVS SCAPTIA MACER.

SER. *Sergia*. A*sconius* 61. *antiquæ urb. inſ.* 61. 63 : 81 : 165 . *eſt & in eodem libro* 63 : *quatuor literis* SERG.

ST EL. *Stellatina*. *Liuius lib*. VI. *antiquæ urb. inſ.* 110. *& duabus literis* ST. 239.

SVB. *Suburana*. *Varro lib*. IIII. *de l. L. Cicero etiā in agraria* II. *quo in loco uidetur corrupte legi, ab Ocriculana : cū in libris quinque manuſcriptis, quos ſe uidiſſe affirmauit, uir optimus, ac doctiſsimus, Gabriel Phaernus, legatur, ab uſura nam. unde mihi orta coniectura eſt, quam Phaernus ipſe & Octauius meus probarunt, legi poſſe*, A Suburana, *mutatione fere nulla. Plinius lib*. XVIII. *cap*. III. *Feſtus in litera s. & litera u. antiquæ urb. inſcr.* 147.

TER. *Terentina*. *Cicero pro Plancio* 263. *epiſt. fam. lib*. VIII. 117 : *Liuius lib*. VI. *& lib*. X. *antiquæ urb. inſ.* 140. 199. *liber Appiani* 105. 336.

TRO. *Tromentina*. *Feſtus in litera t. Liuius etiam libro* VI. *ſcripſit, Tromentina, ut opinor, non, ut impreſſum eſt, Promentina. antiquæ urb. inſ.* 107: *liber Appiani* 16. 177. *et in lapide, qui Caietæ eſt*, L. ATILLIO L. F. TROMEN.

VEL. *Velina*. *Cicero ad Atticum lib*. IIII. 63. *in Bruto*. *Horatius epiſtola* VI. *libri* I. *Perſius*. *antiquæ urb. inſ.* 162. *liber Appiani* 19.

VOL. *Voltinia*. *Cicero pro Plancio* 267. *antiquæ*

urb. inf. 155. & in antiquo lapide, qui est Venetijs in turri S. Vitalis, CN. NVMERIVS CN. F. VOL. FRONTO. *est & quatuor literis* VOLT. *in Appiani libro* 484.

Hæ sunt XXXV. *tribus, in quas urbs dispertita erat. ex hoc autem numero quatuor tantum urbanæ fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburana, in quas, ut inquit Plinius, transferri ignominiæ esset, dictæ à partibus urbis, in queis habitabant. reliquæ omnes rusticæ, laudatissimæ, eorum, qui rura haberent: quæ propriæ ingenuorum erant; cum urbanæ libertinorum essent, ut in Asconio 92: & in epitomes Liuianæ lib.* XX. *Asconium autem, ubi in* III. *oratione in Verrem illud exponit,* V. ET XXX. TRIBVS, *cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum; cum à Sabinis non tribus, sed curiæ nomina acceperint, ut inquit Liuius lib.* I. *& Sex. Pompeius de uerborum significatione libro* III. *tribus autem unde dictæ sunt, uel ex eodem Pompeio, uel ex alijs facile est cognoscere. Vrbem Romam in* XXX. *curias à Romulo, à Seruio autem Tullio, qui multis annis post Romulum regnauit, in* IIII. *tantum tribus diuisam esse constat; quæ* XXXI. *numerum expleuere. Dionysius autem Halyc. lib.* II. *in* III. *partes multitudinem omnem, ac trium rursus earum partium in denas partes unamquanque à Romulo diuisam esse scribit: uocatas autem partes maiores, tribus; minores, curias. M. item Varro libro* IIII. *de lingua lat. agrum Romanum in* III. *partes, unde tribus appellata sit, diuisum*

fuisse scribit. ex quibus exemplis manifestum est, & tribus à curijs diuersas fuisse, & à Sabinis mulieribus non tribus, quæ Romuli ætate III. modo fuerunt, sed curias esse nominatas. Illud multo magis animaduertendum, diligenterq́; considerandum censeo, cur in epitomes Liuianæ lib. XIX. duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse scriptum sit, Velinam, & Esquilinam: cum Esquilina ex IIII. tribubus una fuisset, in quas Ser. Tullius urbem diuiserat. libro etiam VI. Liuius ita scribit: Tribus IIII. ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis: eæq́; XXXV. numerum expleuere. post autem libro VII. duas tribus ait additas esse, Pontinam, & Publiciam, et duas item libro IX. Oufentinam, & Falerinam: ut uideatur à se ipso dissentire: nisi si, additas, & adiectas, pro auctas, (ut quidem ego accipio) dictum uelis. Quæ de tribubus diceremus, hæc habuimus. Vbi autem scripsimus, antiq. librum, qui Romæ olim est impressus, cui titulus est, antiquæ urbis epigrammata, significauimus. chartarum autem eiusdem libri numerum subiecimus, ut facilius, quæ uolumus, reperiri possint.

117.

AD EX *cal. Mart.*] *Forte, ex ad cal. Mart. id est, ex cal. Mart. quod paulo post ostendit. usus est hoc loquendi modo & M. Varro libro I. de re rustica. etsi libri omnes impressi eo loco deprauati leguntur. ubi enim est, extant ad VII. idus Feb. extant ad VII. idus Maij. extant ad III. idus Sept. extant ad III. id. Nou. manuscriptum exemplar habet, ex ad VII.*

id. Feb. ex ad VII. *id. Mai. ex ad* III. *id. Sext. ex ad* III. *id. Nou. itaq; legendum est. significat enim, ex eo die, qui dicitur, ad* VII. *idus: & ex eo die, qui, ad* III. *similiq; locutione usus est ad* Atticum 47: Nuncij *nobis tristes nec uarij uenerant ex ante diē non.* Iun. *quod idem est ac si dixisset, ex nonis* Iunij, *ut supra ostendimus.* Illud *est animaduertendum, ubi in impressis libris legitur, ad* IIII. *cal. ad* VI. *id. ad* III. *non. & similia, plerunque in uetustioribus libris pro ad, legi, a. d. quæ notæ significant ante diem. quod imperiti descriptores cum ignorarent, pro a. d. scripserunt ad.*

117.

QVI *eorum in* CCC. *iudicibus essent*] Populus Cæsari *fauebat,* Pompeio *senatus. & quoniam eorum, qui iudices erant, magni interesset populum non habere aduersarium; quia populi ius erat primum in deligendis iudicibus, deinde in eisdem iudicibus ad quæstionem uocandis: itaque in oratione pro* Cluentio, Populus, *inquit,* L. Iunium *iudicem quæstionis, in inuidiam uocatum, condemnauit; ut non iniuria omnes iudices à populo timerent: ex quo sequebatur, ut contra populi uoluntatem non admodum libere iudicarent: ideo recte factum est* S. C. *ut qui senatores in trecentis iudicibus essent, ij excluderentur, cum in senatu de successione prouinciarum ageretur. aperte enim uniuersa illa actio hoc significat,* Cæsarem *ex prouincia reuocandum, contra quàm populus decreuerat: qui nō modo imperium* Galliarum Cæsari *ad decem annos prorogauerat, sed etim hoc decreuerat, ut in petitione consula=*

tus absentis ratio haberetur. unde illud 83. Ipso consule pugnante populus iusserat. & Suetonius, & omnes historici. de CCC. autem iudicibus ex ordine senatorio, Plutarchus in C. Graccho. Quod autem in nostro libro imprimi uoluimus, eos adducere: fecimus, id omnium antiquorum librorum auctoritate commoti. nam, quod in impressis legitur, sex; cum ex coiectura ortum est, tum sententiam, ut ego arbitror, satis absurdam habet. quod si permittitur, ut diuinemus: malim, eos, quàm, sex: tum quia non discrepat ab eo, quod Cicero intellexit: tum etiam quia locutio est antiquitatem redolens: cuius exemplum ibidem est infra.

Ex *epistola* IX. 119.

CVRIONEM *prorsus non mediocriter obiurgatus. hac repulsa se mutauit*] Obiurgatus, *uidetur hic esse uerbum deponens. quod alibi non memini me legisse: itaque libentius ita legerim, Curionem prorsus non mediocriter obiurgat. s. hac repulsa se mutauit. ut una litera s significetur scilicet.*

119:

SOLES *libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare*] *Locus ita interpungendus. & est antiqua locutio, qua etiam usus est 134: epistola ad Pætum libri* IX. *decimaquinta. intellexi tamen, inquit, idem, quod his intelligo literis, non existimasse te mihi licere, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. & alibi sæpius. Cæsar autem initio libri* IIII. *de bello* Gallico, *Magnam partem lacte, atque pecore uiuunt. et Lucretius libro* III. *charta 40. hæc uulnera uitæ* Non *minimam partem mortis formidine aluntur.*

AGROS, *quos fructuarios habent ciuitates*] *Ita legitur in duobus libris manuscriptis Ioannis Scalæ, & in libro Petri Bembi. itaque nihil muto, cum sit aperta sententia.*

Ex epistola XI. *char.* 121:

DECRERANT *qui inique transigi uolebant*] *Manuscripti libri, quidam, deerant; alij, deserant; alij aliter habent. ex tam uaria lectione adducti sumus, ut, decrerant, legendum crederemus. loci autem sensus hic est. Domitius, & Scipio, cum de Ciceronis supplicationibus transigi, moleste, & inique ferrent, easq; Curionis tribuni pl. intercessione impediri cuperent: simulatione beneuolentiæ supplicationes Ciceroni decreuerũt, ut ea re Curionem, qui omnibus eorum actionibus acriter aduersari solitus erat, ad interdicendum elicerent. quibus interpellantibus uenustissime Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quòd quosdam, qui decernerent, (significabat autem Domitium, et Scipionem) eo animo esse intelligeret, ut confici minime uellent. &, DECRERANT imminutum, dixit, ut Decresset, in Verrem lib.* V.

Ex epistola XII. 122.

VIX HOC *erat Pola elocutus*] *In uetusto libro, qui est Florentiæ in Medicea bibliotheca, ita legitur, ut in impressis. huius lectionis alij quoque meminerunt. sed eam minus integram existimarunt, offensi, ut opinor, in uoce, Pola, quòd eam se alibi uidisse non meminerant. est autem id Seruij accusatoris cognomen, de quo ad Q. fratrem epistola penultima* II. *libri, his*

uerbis: Vereor, ne homo teter, & ferus Pola Seruius ad accusationem ueniat. uix igitur (inquit Cœlius) hoc elocutus erat Pola, Appium scilicet, & Domitium summis circensibus ludis meis lege Scantinia me postulandum curare; cum ego eadem lege Appium censorem postulaui.

122:

COEPI sacellum, in domo quod est, ab eo petere] Censorum erat curare, ut sacella non in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. itaque Liuius libro XL. ubi loquitur de Lepido & Fuluio censoribus, Complura, inquit, sacella, publicaq; sacra occupata à priuatis, ut paterent, essentq; populo, curarunt. Cœlius autem, ut ostenderet, Appium censorem officio suo deesse, petere cœpit ab eo, ut sacellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei cura Appij, qui censor erat, esse debuerat. sed libentius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus à censore, quas censor ab alijs occupatas populo restituere deberet.

Ex epistola XIII. 122:

STOMACHO est scilicet Pompeius Magnus] Libentius legerem, Stomacho est Magnus, ut duæ illæ dictiones, scilicet Pompeius, inducantur, tanquam inanes, et superuacaneæ, non à Cœlio, sed ab imperito scriptæ; qui cum inter legendum in eam uocem, Magnus, incidisset, existimans eam obscuriorem fore, nisi alijs ipse uerbis illustrasset, supra scripsit, scilicet Pompeius. postea qui librum exscripserunt, imperiti, ut id genus ho-

minum esse solet, neque, quod adulterinum fuit, agnoscentes, glossema ad uerba Ciceronis admiscuerunt.

Ex epistola XIIII. 123:

DE AGRI *modo, de ære alieno*] *Libentius ita lego, quàm, ut alij, de agris modo. forte autem id fieri uolebat* Appius, *quod maiorum memoria uoluerant* C. Licinius, & L. Sextius *tribuni pl. qui leges promulgarunt, unam de ære alieno, ut deducto de capite quod usuris pernumeratum esset, id, quod superesset, triennio æquis portionibus persolueretur: alteram de modo agrorum, ne quis plus* X L *iugera agri possideret.*

Ex epistola XV. 124:

QVANTVM *ipse catenatus*] *Legit amicissimus meus, quantum* Psecade *natus: ut significetur* Bellienus *uerna:* Psecas *enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. itaque dixit: si* Bellienus *ancilla natus* Domitium *comprehendere, & strangulare non dubitauit: quid* Cæsari, *qui est* Venere *prognatus, in uestro* Domitio *faciundum fuit? Hæc amicissimi hominis lectio, non dubito, quin à doctis probetur: cum & sensum habeat optimum, & à uetusto libro parum, ac pene nihil discrepet.* De Psecade *meminerunt* Iuuenalis *satyra* VI. & Ouidius *metamorphoseon lib.* III. *Cum hæc iam scripsissem, liber est allatus ad me perantiquus, in quo ita scriptum erat, quantum ipsecadenatus. posteaq́; etiam in libro* Petri Bembi *scriptum animaduerti, ipse cadenatus: itemq́; in alio, quem* Cypro *aduectum chirurgus mihi quidam commodauit.* Itaque *cum hanc lectionem & antithetorum gratia commendet;*

(nam Cœlius Cœliano illo suo more, hoc est, perargu= te, Pſecade natus, & Venere prognatus, opposuit) & ueterum librorum confirmet auctoritas; non est, quod quisquam de illius integritate dubitare amplius debeat. Qua in sententia eo magis confirmor, quòd eam summo consensu eorum omnium, qui de literis optime iudicant, quibusq́; ego plurimum tribuò, comprobari animaduerto. Vtinamq́; amicissimo illi meo tantum esset à grauioribus studijs ocij, ut similia multa excogitare, aut ea potius, quæ iampridem in hoc genere innumerabilia notata habet, commodo suo colligere, & cum studiosis communicare posset. sperarem fore, ut, ueterum scriptis magna ex parte integritati suæ restitutis, multorum, qui nunc sese inani labore torquentes, nihil approbare, nisi quod ipsi pepererint, queunt, superuacanea opera uideretur.

Ex epistola V. libri IX. 128.

CONSILII *nostri, ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non pœniteret, nobis p. p.*] *Vetusti libri sic habent omnes: tantum in eo differũt, quòd, ubi nos, ne si, scripsimus, habent, nisi. quam uocem non temere immutauimus: qui enim aliter fuisset absurdissimus, is nunc, ut mihi quidem uidetur, aptissimus est sensus, quem pluribus uerbis ostendemus: ut, si quis eum probabit, (probabit autem, nisi fallor, quicunque recte iudicat) acceptam referat huius loci emendationem diligentiæ, atque iudicio* Hieronymi Ferrarij, *præstantissimi iuuenis, qui restituendæ antiquitatis studio quodam adductus incredibili, quotidie fere præclarum aliquid in literis à se aut animaduersum, aut ex=*

cogitatum, ultro ad me defert, ut id aliquando meis typis in communem studiosorum utilitatem diuulgetur. sed ad rem. Consilij (*inquit*) *nostri, quòd & Pōpeium in bellum secuti simus, &, eo in Pharsalia superato, uictori nos crediderimus; ne tum quidem nobis pœnitendum putarem, si eos, qui minus id secuti sunt, nō pœniteret. significat enim, qui secus fecerint, eos iam pœnituisse. quos si non pœniteret, ego tamen* (*inquit*) *nobis pœnitendum non putarem.*

Ex epistola X V. 131.

INTELLEXI *pergratam tibi esse curam meam ualetudinis tuæ*] *Hunc locum ex libris manuscriptis restituimus.*

134:

AD *scribendum:*] *quid, si,* ADF. SCRIB. *ut sit, adfuisse scribendo? quo modo et alibi locutus est, cum eos significaret, qui scribendo senatus consulto affuerant.*

Ex epistola X V I. *char.* 136:

TV *autem quòd mihi bonam copiam eiures, nihil est*] *Hieronymus Ferrarius, iuuenis subtilissimi iudicij, legendum arbitratur, bonam copiam iures, hoc sensu: non est, quod te mihi semper præsto fore, tuisq; bonam copiam facturum esse iures. ut respexerit ad id, quod M. Varro scribit libro* V I. *de lingua Latina:* De*bitores nonnulli pro pecunia, quam debebant, operas in seruitutem dabant, dum soluerent. id Sylla dictator sustulit: uoluitq;, ut ij bonam copiam iurarent, id est, ut, sui facultatem creditoribus semper esse facturos, iureiurando promitterent. Ferrarius sic accipiebat.*

ego autem puto hic dictum esse, quod mihi bonam copiam eiures, pro quod iures mihi, te non habere unde sumptum facias. tantumq; abest, ut ex Varrone Ciceronis locum emendem, ut potius ex Cicerone Varronis locum putem esse corrigendum: ut legatur, voluitq;, ut ij bonam copiam eiurarent: id est, ut iurarent, se nõ habere unde creditoribus satisfacerent. hoc multis argumentis probare non conabor. recitabo locum Sex. Pompeij, qui nostram sententiam ita confirmat, ut dubitatio prorsus nulla relinquatur. Eiuratio, inquit lib. V. significat, id, quod desideretur, non posse præstari. Plautus, Eiurauit militiam.

136:

AESTIMATIONEM *te aliquam putes accipere:*] *Allusit ad æstimationem possessionum, quam Cæsar per arbitros debitorum causa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfacerent. qua de re initio libri* III. *de bellis ciuilibus, his uerbis. Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditæ pecuniæ soluerentur, constituit, ut arbitri darentur; per eos fierent æstimationes possessionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuissent, atque eæ creditoribus traderentur. hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendum'ue, qui fere bella, et ciuiles dissensiones sequi consueuit, & ad debitorum tuendam existimationem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Cæsare, De pecunijs, inquit, mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebro mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum,*

quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset. qua conditione quarta pars fere debiti deperibat. Cum igitur Papirius ex eo Cæsaris decreto magnam à debitoribus plagam accepisset, æstimatis eorum possessionibus, non quanti uenire tunc possent, sed quanti ante ciuile bellum fuissent: iocans, ut solet, Cicero, Ne credas, inquit, cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquã accepturum. & dixit, æstimationem aliquam, tanquam si, magnum aliquod damnum, dixisset. Papirius enim æstimationes, id est prædia, per arbitros inique æstimata à debitoribus accipiens, crediti iacturam non minimam fecerat. deinde sequitur, Etiam hæc leuior est plaga ab amico, quàm à debitore, hoc est, & tamen, quòd ab amico bona tua comedantur, non id tibi æque graue esse debet, atque illud est, quod debitorum causa deperdis: à quibus possessiones, quanti uendere nunquam poteris, accipiendæ tibi sunt.

Ex epistola XVII. 137.

NON *modo me*] *Libri omnes uetusti hanc lectionem habent; quam, ut incorruptã, secuti sumus, qui autem ea sunt offensi, ex ingenio particulam, non, interiecerunt: uide quæ diximus in illum locum epistolæ penultimæ libri* I. *Non modo præmijs, sed ne periculis quidem.*

Ex epistola XVIII. 138.

AESTIMATIONES *tuas uendere nõ potes*] *Hunc locum qui recte interpretaretur, neminem uideo fuisse. significat autem possessiones per æstimationem à*

debitoribus acceptas. & , quemadmodum supra, posuit æstimationes pro rebus æstimatis.

Ex *epistola* X X. 138.

NEC *tamen ad hanc insolentiam*] *Alij mendum esse in uoce, insolentiam, existimarunt. ego insolentiā pro nimijs sumptibus, qui s .fiebant in cœnas, accipio: à quibus se alienum esse dicit; lautitiam tantum quærere. quod etiam supra, epistola huius libri* X V I. *his uerbis ostendit: Nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquiæ fiant. quod erit, magnificum sit, et lautum. insolentiam eodem sensu posuit Philippica* I X. 223. *magnifice enim, inquit, Ser. Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam uituperabat. et in oratione pro Sex. Roscio, 22. Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.*

138:

CVM *in sumptum habebas*] *Vetustiorum librorum hæc est lectio: quam alij quoque receperunt, licet eam (ut ipsi dixerunt) mendosam suspicati. mihi ea uel maxime probatur, ut desiderari nihil credam. dixit autem, cum in sumptū habebas, pro eo quod dicimus, cum ad sumptum copiæ suppetebant, cum pro sumptu facultates erant; cum erat tibi, quod esset in sumptum satis. sic enim hoc loco, in sumptum, id est, pro sumptu, dixit, quemadmodum etiam ad Atticum epistola* V. *libri* V I I I. *Tironem Curio commēdes, ut ei, si quid opus erit, in sumptum eroget. epistola etiam, quæ sequitur, eodem libro, sed eum, inquit, uideo in sumptum ab alijs mutuatum. & ad eundem libro* X V. *uelim cures, ut permutetur Athenas, quod sit in an=*

num sumptum. imitamur igitur lautitiam tuam, inquit; illam ueterem, cum habebas in sumptum: etsi nunc quidem plura prædia tibi sunt: quæ scilicet à debitoribus pro pecunia, quam crediderAs, inuitus accepisti, æstimata ex edicto Cæsaris, *quanti quæque ante ciuile bellum fuissent. hæc enim quasi per iocum dicta sunt; ut irrideatur* Pætus, *qui non habeat in sumptum, ut antea; cum ei possessiones multo, quàm antea, plures sint.*

Ex *epistola* XXI. 139.

ILLVD *à* Trabea,] Cum Papirius *ostendere uellet* Ciceroni, *se frustra ipsius stylum imitari*, Trabeæ *poetæ uerbis id ostenderat. quod reijcit* Cicero, *ac potius sibi illud ipsum à* Trabea *opus esse affirmat. nã cum* Papirius *non solum consequatur, sed etiam uincat: suum esse, frustra conari, affirmat.* ἀπότευγμα *igitur meum, subaudi, est. tu enim omnia, quæ uis, consequeris: quod ego non possum: itaque* ἀπότευγμα *meum est, non tuum.*

Ex *epistola* XXII. 104.

PER *uim uiolat*] Antiqui, *uiolauit uirginem, pro, uitiauit; & cum muliere fuit, pro, concubuit, modeste dicebant. auctor* M. Varro *libro* V. *de lingua Latina.*

140.

PENICVLVS] *In omnibus fere manuscriptis libris ita legitur. cuncti tamen impressi, penicillus, habent: quam lectionem ab ijs repositam existimo, qui, quid peniculus significaret, non intellexerũt. quæ quidem uox à* Sex. Pompeio *libro* XIIII. *bis exponitur.*

Peniculi(inquit) spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ : penes enim uocabantur caudæ. & inferius. Penem caudam uocabant. hinc peniculos diximus, quibus calceamenta terguntur. ex quo uel maxime uetusti libri lectio comprobatur: eundem enim sensum S. Pompeius ijsdem uerbis, quibus Cicero, cõplexus est. Plautus quoque in Menæchmis, actu I. Iuuentus (inquit sub persona parasiti) nomen fecit Peniculo mihi, Ideo quia mensam, quando edo, detergeo. ut eius uocis significatio obscura iam esse non possit. hunc autem locum ingeniosissimo, atque eruditissimo iuueni Hieronymo Ferrario debemus.

Ex epistola penultima, 142.

NVNC *ades ad imperandum, uel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur.*] *Difficilis locus: qui me diu ualde torsit. interpretes enim omnes, alij eum, ut scopulum, euitarunt. alij, dum uideri uolunt intelligere quod minime omnium intelligunt, ineptiarum nescio quid attulerunt, quod rideri magis, quàm refelli, debeat. comperi igitur, locutionem esse ueterem, & antiquis usitatam: licet eius non multa habeamus exempla: quibus enim in scriptis ueteres illi dicendi modi frequentius potuissent deprehendi, ea ferme omnia deperierunt, itaque ex unius Sallustij uerbis locus hic ad Pætum exponitur. facile enim colligitur, antiquos, ad imperandum, passiue dicere solitos, ut etiã Cicero ipse exponit. sed ponamus Sallustij uerba, quæ sunt in Iugurthino, 52: Iugurtha, inquit, ubi armis, uirisq;, & pecunia spoliatus est: cum ipse ad imperandum Tisdrum uocaretur, rursus cœpit flectere animũ*

ſuum, & ex mala conſcientia digna timere. ad imperandum, dixit, id eſt ad parendum, & ad imperata facienda: quemadmodum Cicero, ades ad imperandũ, pro ades, ut ego tibi imperem. Hunc loquendi modum et Seruius agnouit in illo bucolicorum uerſu apud Virgilium, Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Cantando, inquit, dum incantatur.

Ex epiſtola ultima, 142.

HARVM exemplum] Cum Cicero apud Volumnium Eutrapelum cœnaret, hanc epiſtolam ad Papirium in codicillis conſcripſerat, eo conſilio, ut, cum domum rediјſſet, eam in charta exſcriberet, & ad Papirium mitteret. propterea harum exemplum dixit: nō enim in animo habebat, eas ipſas mittere, quas ſcribebat, quas uocat exemplum, ſed eas, quas inde exſcribere cogitabat.

142:

ETSI minimum mihi eſt in cœna] Poſtquam in literis ſatis uerſatus ſum, etſi cœnas in minimis pono; tamen, cum aliud, quod agam, non habeam, ad cœnas me confero. Iocatur autem in his uerbis, Minimum mihi eſt in cœna, referens uerba Papirij: qui cũ Dioni philoſopho poſuiſſet illud ζήτημα, eſſet ne aliquid minimum; negaſſetq; Dion; (negāt enim philoſophi, quicquã eſſe in magnitudine minimum; cũ tam parua magnitudo nulla ſit, quæ non diuidi queat) iocans Papirius adiecit, Mihi uero minimũ eſt in cœna; cum cœnam ſibi tenuiter admodum paratam eſſe indicaret.

Ex epiſtola ultima, 143.

ET gemitum etiam in riſus maximos transfero]

Hunc

Hunc locum alij ita, ut nos, iam ante emendarunt: sed interpunctis aliter distinxerant, ut sensum plane alium efficerent. nos Ciceronem credimus hoc dicere. in conuiuio cum patriam satis luxi, à mœstitia & gemitu uel maximam ad hilaritatem, maximosq; risus me converto.

143.

ILLE Baro] *Baro mulier fuit philosophiæ dedita, ut scribit Suida. ex eo philosophos, qui stolidiores essent, non philosophos, quòd eo nomine uiderentur indigni, sed Barones uocabant, ut quasi mulierculæ per contemptum appellarentur.*

Baro, Siphrnius fuit, qui scripsit epistolarum cerà quæ Alexandri temporibus contigerunt. Suidas. nihil aliud.

Ex epistola I. libri X. char. 143:

DE MEDIO *cursu*] *Ex ueteri libro ita emendauimus. sic autem locutus est in fine libri III. de officijs, eadem de re loquens, si ipse (inquit) uenissem Athenas: quod quidem esset factum, nisi me de medio cursu clara uoce patria reuocasset. item ad M. Brutum epistola, cuius initium est, Messallam habes. itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus auster me in Italiam retulisset.*

Ex epistola VIII. 148:

VICTORIAM *pararemus*] *Hæc lectio cum neque sensu careat, & in libro manuscripto Vincentij Riccij sit, itemq; in eo, quem Vbaldinus Bandinellus habet: (ut omittam alios) non uideo, cur quidquam immutetur. in antiquis libris tum, pararemus, tum, pateremur, tum, patiremur.*

Ex epistola XII. 150:

TVA *dignitas affert*] *Antea legebatur, affe-*

rat. nos, *affert*, ex uetusto libro, quem habet Ioannes Scala. est autem sensus. ita mihi detur te uictorem complecti rep. recuperata, ut mihi magnam lætitiæ partem tua dignitas, *affert*. uerbum complectar, qui crediderunt esse indicatiui modi; uocem, *affert*, ut ipsi putabant, emendarunt; ut ego existimo, deprauarunt.

151:

BREVIA, *fugacia, caduca existima*] In uoce *fugacia*, uetusti libri dissentiunt. alij, *fugacia*; alij; *fugatocia*; alij, *fugato*, habent. ego, etsi uulgata lectio sensu non caret, tamen libentius legerem, *fucata*: ut tralatio sit à mulieribus, quarum sæpe nitor non naturalis, sed fucatus est, ideoq; breuis, & caducus. hæc (inquit) fucata existima, quoniam uerum splendorem non habent, sed collecta sunt inanissimis splendoris insignibus.

Ex epistola XVII. 153:

OBSIDE *fide*] Sic in omnibus uetustis exemplaribus. & dixit, *fide*, pro fidei, generandi casu; quemadmodum etiam Sallustius in Iugurtha, decima parte die reliqua, pro diei. id quod Gellius adnotauit: qui etiam C. Cæsarem, huius die, & huius specie, dicendum putasse tradit.

153:

DE *tribus fratribus Segauiano probauit*.] Ita legitur in omnibus libris manuscriptis. forte melius, S. Gauiano, ut significetur Sex. Atilius Gauianus, de quo in oratione pro Sextio. sensus erit: In ea re (ut scilicet Lepidus Apellam ad me mitteret) studium mihi suum Gellius probauit; de tribus autem fratribus,

(quidpiam significat nobis minus notum, cuiusmodi in epistolis ad Atticum scriptis multa sunt) Sexto Gauiano. Postea in Vbaldini libro animaduerti scriptum esse, Gauiano, pro Segauiano.

Ex epistola XIX. 155.

GRAVISSIMAE, & maxime fortissimi animi, summiq; consilij] Sic habent omnes impressi libri. nos in nostro ita legi, & interpungi uoluimus: grauissimæ, & maximæ, fortissimi animi, summiq; consilij: ut animi maximæ res sint, consilij grauissimæ.

Ex epistola XX. char. 155:

ERRARE] Potuisti errare: decipi non potuisti: error enim facile in mentem irrepit, neque id cuiquam licet effugere. quoniam autem qui decipiuntur, ostendunt se minus ualere prudentia, quàm satis sit: iccirco tu, qui prudentissimus es, decipi non potuisti: & est turpius decipi, quàm errare: nam erramus ipsi, opinione lapsi; decipimur ab alio, prudentia uicti. sed quoniam, inquit Cicero, credulitas te in errorem induxit, cum sperares, Lepido te esse bono usurum, qui deinde tuam spem fefellit; eadem credulitas non iam te amplius in eundem errorem inducet: nam re expertus es, Lepidum esse infidum, neque eum recte facturum. ergo etiam erroris causa sublata iam est; ut iam non modo decipi, sed ne errare quidem possis. nisi si in eadem re iterum errare, hoc est, iterum Lepido uelles credere, homini fallacissimo, & à reip. partibus alieno. quod si committeres, magnam infamiam subires, quòd quasi ad eundem lapidem, ut dicitur, offendisses. quam culpam scis uulgari prouerbio esse reprehensam.

Ex epistola XXX. 162.

AMPLIVS *passus quingentos*] *Passuum numerum; quem alij manuscriptis in libris se non uidisse dixerunt, comperimus in libro perantiquo Vincentij Riccij.*

Ex epistola XXXI. 163:

QVANTAS *habuerim contentiones*] *Antea, conciones. nos, contentiones, emendauimus ex uetusto libro Pauli Boti, & ex epistola sequenti, in qua idem Pollio ita scribit: Nec uero minus Lepidus ursit me & suis, & Antonij literis, ut legionem trigesimam mitterem sibi.*

Ex epistola XXXII. 164.

DVXIT *se à Gadibus*] *Locutio quibusdam uidetur durior: qua tamen & Terentius in Hecyra usus est, Vxor (inquit) ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras: et Plautus in Aulularia cum dixit, Ego me deorsum duco de arbore. & in Bacch. Duc te ab ædibus.*

164.

SEX. *Varro pro consule*] *Historia mihi quidem ignota. &, ut dicam, quod sentio, mendum subesse crediderim: nam etiam librum habeo uetustissimum, in quo hæc uerba non leguntur.*

164:

CIVIS *Romanus natus sum*] *Cum mihi Hieronymus Ferrarius Corrigiensis hunc locum se habere suspectum dixisset; &, ut ueteres libros inspiceremus, rogasset; collatis cum impressa lectione manuscriptis libris, dictionem, natus, ita ut ipse existimauerat, abundare comperimus. quo factum est, ut eam de nostro*

expungere ne dubitarem. hanc autem coniecturam ea ratione Ferrarius *faciebat, quòd* Ciceronem VII. *in* Verrem *libro ita locutum esse meminisset.* Ceruices *(inquit) in carcere frangebantur indignissime ciuium* Romanorum, *ut etiam illa uox, & illa imploratio,* Ciuis Romanus *sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. et infra eodem libro,* Nulla *uox audiebatur, nisi hæc,* Ciuis Romanus *sum, & item paulo post sæpissime: ut sibi quisque legendo facile reperiet.*

Ex *epistola* XXXIII. 165.

NON *maior tamen, quam* Planco *fuit*] Hoc *dicit. sane mecum iniquissime agatur, si propter amicitiam, quæ mihi cum* Antonio *fuit, durius quidquam homines de me suspicentur; cum eundem* Antonium *non minus, quàm ego, dilexerit* Plancus; *cui tamen exercitum credidistis, ut cum* Antonio, *reliquisq; bonarum partium inimicis bellum gerat. scripsit autem hoc cum indignatione quadam, grauiter ferens, inimicum suum melius erga remp animatum existimari. inimicitias autem inter* Asinium, *&* Plancum *fuisse, cum alij, tum* Plinius *in præfatione librorum suorum ad* Vespasianum *ostendit.*

166.

HABERE *equitum*] *Sic omnes libri manuscripti. forte legendum sit, habere equitatum, ut subaudiatur, quem antea habuerat. equitem enim in pugna nullum amiserat* Antonius. *nam etiam epistola huius libri ultima,* Equitatum, *scribit* Lepidus, *habet bene ma*

gnum: nam omnis ex prælio integer discessit. sæpe autem, à librariis in scribendo syllabam fuisse omissam, animaduertimus.

166.

P. VAGIENI] *Hanc lectionem in extremo olim adnotaueram, è coniectura tantum, uetustis libris nihil adiuuantibus: postea in antiquo exemplari, quod* Bernardinus Maffeus *habet, eam reperi.*

Ex epistola penultima, 166:

IMPERATOR *iterum*,] *In libro* Vincentij Riccij, *& in alijs legitur, imperator ter. id est tertium: quo modo etiam dicebatur, consul tertium. sed siue, iterum, siue, tertium, legas: mihi tamen de loci integritate certum non est. nam quod alij dicunt, in titulis, & monumentis solitos fuisse ueteres notare, quoties à militibus ob rem bene gestam imperatores essent appellati: sane id assentior: sed factum esse antequam* Augustus *remp. opprimeret, nondum comperi. ego, ut dicam quod conijcio, sine affirmatione tamen, mallem legere sic: imperator, pontifex max. ab antiquis literis non admodum discedens: si quidem in libro manuscripto* Petri Bembi *legitur*, Imp. *& ter.* Idem Vbaldino Bandinello *uidebatur.*

166.

IN *ciuibus conseruandis*] *Potius ita lego, quàm, obseruandis. nostram lectionem habet liber manuscriptus* Bernardini Maffei, *& antiquissimus alter, qui est apud* Vbaldinum Bandinellum.

166:

III. *cal. à* Ponte Argenteo] *Vitiosi sunt hoc lo=*

co manuscripti libri: sed boni tamen aliquid habent singuli. in tribus uetustissimis legitur, IIII. cal. à ponte Argenteo: in eo, de quo mihi Vincentius Riccius commodauit, qui & ipse perantiquus est, III. cal. Iunij. itaque in nostro libro, IIII. cal. Iunij, scribere non dubitaui: ut sit dies, quo se cum Antonio coniunxit. libro enim X. epistola, cuius initium est, Nunquam mehercule, ita scribit Plancus. Lepidus, desperato aduentu meo, se cum Antonio coniunxit ad IIII. cal. Iun. hanc autem epistolam, post eam, quæ sequitur, scriptam esse, nemo non uidet.

Ex epistola ultima, 167.

XXX.] Lineam, quam super numerum duximus, olim ab aliquo fuisse omissam credimus, qui, ea quanti esset, ignoraret: nam in libro Vincentij Riccij scriptum est, XXX. quo modo autem nos scripsimus, triginta millia, significatur.

167.

MEMINI autem] Sic, opinor, melius, quàm, ut antea, memini enim. quo enim spectabat uox illa, enim? mihi certe cum superioribus cohærere posse non uidetur. itaque deleta, reposui, autem, motus auctoritate uetustissimi libri, quem habet Vincentius Riccius, in quo, autem, pro enim, scriptum est. quanquam præcedens dictio mendum habet. non enim, memini, sed maxime, in eo libro legitur. sed nullus est tã antiquus liber, qui non multis locis corruptus tamen sit. itaque uno, aut etiam altero manuscripto libro qui se putant ueteres scriptores posse restituere, meo iudicio falluntur. plurimis opus est. qui licet inquinati sint: tamen

ex singulis boni aliquid excerpentes, usu sæpe uenire ui demus, ut ex multis libris, qui mali sint, bonus tamen liber efficiatur unus.

Ex *epistola* X. *libri* X I. *char.* 172.

MALLE *me tuum iudicium*] *referuntur hæc ad id, quod dixit, exploratum habes. totum autem hunc locum ex libro* Pauli Boti, *&* Vincentij Riccij *emendauimus.*

Ex *epistola* X V I I. 180.

QVID *defuit nostræ familiaritati in maximis rebus? quonam modo me gererem aduersus* Cæsarem, *usus tuo consilio sum*] Distinguo *sic. quid defuit nostræ familiaritati? in maximis rebus quonam modo me gererem aduersus* Cæsarem, *usus tuo consilio sum.*

Ex *epistola ultima*, 182:

DIGNISSIMO *Cæsare*] *ita lego ex libro* Ioannis Scalæ *manuscripto. sensus hic est. munus illud & eius hominis, qui mihi amicissimus fuit, memoriæ præstare debui; & ei adolescenti, qui optimæ spei est, ac* Cæsare *dignissimus, negare non potui. in quibusdam antiquis exemplaribus legitur,* Cæsari *repetenti. quod nostram lectionem magis uidetur confirmare.*

Ex *epistola* I. *libri* X I I. *char.* 183.

ITA *compressum est*] Antea, *compressa est, in libris omnibus impressis. nos, compressum, ut est in libro* Vincentij Riccij, *rectius, quàm compressa, legi putauimus: ut referatur ad uerbum, manabat: antitheta enim sunt comprimere & manare: quibus etiam usus est libro ad* Atticum I I. *orationem illam ita compresseram, ut nunquam emanaturam putarem.*

Ex epistola VII. 186.

TANTA *contentione*] *Corrigo, concione: fidem habens Volfango Vuerter docto & probo adolescenti, mihiq; familiaritate coniunctissimo, qui se in antiquo libro, concione, pro contentione, legisse affirmat.*

Ex epistola XIII. 189.

NON *subita, nec incõuenientia*] *Ita legitur in libro manuscripto Bernardini Maffei, Ioannis Scalæ, Pauli Boti, Vbaldini Bandinelli, Petri Bembi. unus Vincentij Riccij habet, discõuenientia. qua uoce Horatius quoque usus est epistola I. libri I. Aestuat, & uitæ disconuenit ordine toto. itaque si quis, inconuenientia, non probat; disconuenientia, poterit legere.*

189.

CUI *Lucilius præerat*] *Appianus hunc appellat L. Figulum. quod cum ita sit, & cum Figulos non è Lucilia gente, sed potius è Nigidia fuisse compererim: libentius legerim, Lucius, quàm Lucilius: nam etiam in uetusto libro Bernardini Maffei, non, Lucilius, sed, Lucius, legitur.*

182:

CASTRA *habet posita Παλζοῖ*] *E ueteri libro Pauli Boti sic emẽdauimus, figura græca in aduerbijs in loco, ut κορυδαλλος κορυδαλλοῖ, προβάλινθος προβαλινθοῖ, φάληρον φαληροῖ, φρεάῤῥοι φρεαῤῥοῖ.*

190.

AC ROMANI *Iacride*] *Vetusti libri alij aliter habent. sunt qui legendũ credant, à Cromyu Acride. alij, Acamantide, quòd in antiquo libro scriptum dicant, Acomantide. utraque lectio defendi potest. de*

promontorio Acamantide Plinius, & Strabo.

Ex *epiſtola* XIIII. 190.

QVAM *re uera furere eos inueni. quòd uero ali quid de his ſcripſi*,] *Totum hoc non erat in impreſſis, præterquam in uno, quem* Robertus Stephanus, *typographus Pariſienſis diligentiſſimus, ediderat. quem ego ſecutus, omnes illas uoces addidi ſeptimum abhinc annum. eas nunc in uetuſto libro* Vincentij Riccij *eſſe uideo.*

Ex *epiſtola* XVII. 195.

IN *iſta ſolitudine*] *Solitudine potius, quàm ſolicitudine, è tribus antiquis libris, et è ſenſu legendum putaui. dixit enim, ſolitudine, pro ſummo otio: quod apertius ſequenti epiſtola.* Etſi (*inquit*) *periniquo patiebar animo te à me digredi: tamen eo tempore me conſolabar, quòd & in ſummum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotijs diſcedere.*

Ex *epiſtola* XXII. 196.

COLLEGA *noſtro*] *Vetuſti libri nonnulli habent, ueſtro: quos alij ſecuti ſunt: qui quidem, non uideo, qua ratione ducti id fecerint: feciſſe tamen arbitror nòn temere. ſed cum in libris item manuſcriptis, collega noſtro, legatur; (habet autem unum ex antiquis exemplaribus, in quibus ita ſcriptum ſit,* Petrus Bembus, *habet &* Bernardinus Maffeus) Antonium *autem* Ciceroni *in auguratu collegam fuiſſe, notiſſimũ ſit: priorem lectionem conſeruaui, quam eo minus arbitror immutandam, quòd & ad* Atticum *ſcribens, epiſtola penultima libri* X. *collegam ſuum appellat* Antonium: *inquit enim,* Miſit puerum, ſe ad me uenire: hoc qui-

dem melius, quàm collega noster Antonius, *cuius inter lictores lectica mima portatur .* & Philippica II. 181. *sume diē : uide, qui te inauguret : collegæ sumus.*

Ex *epistola* XXV. 198.

QVAM *turbo deiecerat*] *Vide* Dionem *libro* XXXVIII. *chart.* XVIII. *item libro* XLV. *charta* CVI. & Iulium Obsequentem *in libro de prodigijs.*

198:

QVODDAM *græcum tempus seruitutis*] *Suspicor in uoce, græcum, esse mendum. neque tamen excogitare quidquam ipse potui, quod pro ea reponendum uideretur.* Vbaldini *autem* Bandinelli *coniecturā non improbo. cum enim satis commodum uidetur habere sensum, tum à ueteri scriptura nō admodum recedit. nam cum in libris quibusdam antiquis, pro* Græcum, *scriptum sit, cecum; ipse, nihil fere præter unā literam immutans, legendum putat, necūm, id est necessarium. cecum autem in antiquo libro* Vincentij Riccij *scriptum est. mihi tamen* & M. Antonij Mureti, *iuuenis cum politioribus literis ualde eruditi, tum scientiarum etiam laude præstantis, ualde placet opinio: qui putat græcam uocem desiderari: quam librarius cum non intelligeret, in libri margine adscripsit,* Græcum. *deinde alij, quasi à* Cicerone *scriptum, receperunt.*

Ex *epistola* II. *libri* XIII. *char.* 203.

SVBITVM *est ei remigrare cal.* Quint.] Calendæ *(inquit)* Quintiles; *quo die domo tua, in quam uenerat, exeundum est; nimis subitæ sunt,* &

propius adsunt, quàm ut ipse possit, operibus, quæ instituit, perfectis, suo commodo discedere. sciendum autem est, annuas domorum locationes calendis Quint. apud ueteres fieri solitas. itaque epistola III. libri II. ad Q. fratrem, domus (inquit) tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est: sed, ut spero, paucis mensibus post cal. Quint. in tuam commigrabis. post cal. Quint. dixit, id est finito locationis tempore, demigrantibus ijs, quibus eam locaueras. Suetonius autem in Tiberio, Senatori (inquit) latum clauum ademit, quẽ cognouisset sub cal. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diem ædes in urbe cõduceret. quòd igitur Euandro, quem statuarium fuisse conijcimus, subitũ erat, id est, propter breuitatem temporis incommodum, remigare cal. Quint. ad quam diem opera, quæ multa multis instituisset, absolui non posse intelligebat; quæ moueri loco, & alio tranferri, cum perfecta non essent, commode non poterant: petit à Memmio Tullius, ut ei de habitatione accommodet, ne cogatur cal. Quint. ut moris erat, remigrare, quod sine damno facere nõ posse uidebatur. sed, ut dicam quod sentio, legendum uidetur, demigrare. in antiquo libro Vbaldini scriptum est, eius remigrare.

Ex epistola VIII. 20:

CVIVS *ex filia*] *Antea, cuius ex familia, in omnibus impressis legebatur. nos septimum abhinc annum, filia, correximus ex oratione pro* P. Sextio, *in qua* C. Albini *filiam* P. Sextio *nupsisse traditur.*

Ex epistola IX. 207:

RVPILIVS P. F. *Men.*] *Diximus supra,*

ciues Romanos à tribu ostendi solitos: quæ quidem tribus plerunque in antiquis & lapidibus, et libris prima tantum syllaba scripta legitur: itaque corruptos opinor hic esse libros, & pro Men. *legendum* Met. *ut intelligatur* Metia *tribus. sed est quod magis placeat: potius enim ita legi uellem,* P. Rupilius P. F. An. *ut Aniensis tribus significetur: nam* Vincentij Riccij *liber antiquus habet,* P. Rupilius P. Fannius. *cuius uitij fuit hæc origo, quòd cum scriptum esset,* P. F. An. *imperiti, ueteres notas non intelligentes, scripserunt,* P. Fannius. *de tribubus autem multa diximus in* VIII. *epistola* VIII. *libri.*

Ex epistola X. 207:

DEINDE *ut se corroborauit*] *Interpretes uerbi significatũ non intelligentes, alij aliter exposuerunt. dixit autem, corroborauit, pro, egressus est annos pubertatis, & uir esse cœpit, quemadmodum in oratione pro* M. Cœlio. 39: *Cum is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset. & in eadem* 46. *non modo hæc ætas, sed etiam iam corroborata, id est, non modo adolescentes, sed etiam uiri. & supra, eiusdem orationis initio* 38: *eos, qui non, ut* Cœlij *accusator, adolescentes essent, sed uiri, robustiores appellauit. alibi etiam in hác sententiam eodem uerbo usus est.*

Ex epistola XII. 209.

SED *ut hanc addam*] *Alij aliter. nos sic emendauimus ex uetusto libro* Bernardini Maffei.

Ex epistola XV. 210.

PERVSTVM, *etiamnum*] *Cum antea legeretur, perustum & inanem, nos ex uetustis libris, &*

è sensu olim emendauimus, perustum etiamnum. sed quoniam Vincentij Riccij liber habet, perustum immani; alij autem, perustum inanem: non absurde etiam legi posset, perustum, inani gloria uolunt incendere. quod autẽ dixit, & iam, uide, num legi possit, at ij me.

Ex epistola XVII. 211.

QVAM maximus postea commendatione c. a.] Etsi uetusti omnes libri ita scriptum habent: ego tamen legendum crediderim, quàm maximus potest, mea cõmendatione c. a. uel, quammaximus post mea commendatione c. a.

Ex epistola XXI. 212.

IN omni genere officij diligendus] Quid, si legatur in omni genere officij diligentiss. id est, diligentissimus? qua ratione etiam dixit in oratione pro Plancio, 232: in omni officio diligentissimus. et pro M. Coelio, 53. uiro omnis officij diligentissimo. & pro Cluentio, 45. in omnibus officijs retinendis diligentior esse nemo potest. sed hæc eruditorum iudicio permittimus: incerta enim in re affirmare quidquam, & immutare, tum temerarium est, tum periculosum.

Ex epistola XXXVII. 219:

PVBLICE possidentur.] Legem apud Calatinos fuisse crediderim, quæ caueret, ne quidquam publice, nisi publico nomine, possideretur. Hippiæ autem bona alieno nomine, ut puta cuiuspiam absentis, uel pupilli, publice possidebantur.

Ex epistola XLII. 220:

BYLLIONES] impressi libri, Belliones, habebant; manuscripti, Pylliones itaque nihil dubitan-

dum putauimus, quin esset uera lectio, Bylliones: u enim literam pro y scribebant antiqui; & ita in uetustis libris persæpe legitur, ut Sulla pro Sylla, murrha pro myrrha, & alia huiusmodi. Bylliones populi sunt supra Epidamnum, quorum meminit Strabo lib. VII. dicti à Byllide, quæ est ciuitas in Illyrico, de qua Stephanus de urbibus.

Ex epistola L. 222.

MVLTA *in illũ mea; quodq; maximum est,*] *Hanc lectionem puriorem, & elegantiorem existimamus, quàm quæ antea in omnibus impressis habebatur. eam accipimus ex libro manuscripto Vincentij Riccij.*

Ex epistola LII. 223.

CICERO *regi S.*] *Opinor hunc Regem aliquem fuisse gentis Martiæ, cuius cognomen fuit Rex: itaque etiam Clodij sororis uir Q. Martius Rex appellatus est, auctore Plutarcho in Cæsaris uita. ad Atticum etiam, char. 12: cum dicit, ille autem Regis hæreditatem spe deuorarat, eum, quem diximus. Q. Martium Regem intelligit.*

Ex epistola III. libri XIII. char. 235.

PRAETEREA *magnopere nemo cæterorum ser uorum. ea causa est, &c.*] *Sic antea in libris impressis. ego distinctione tantum locum restituo, ut ita legatur. præterea magnopere nemo. cæterorum seruorum ea causa est, ut si res &c. quoniam autem non ita apertus uidetur sensus, pluribus uerbis exponemus. Ci cero ueritus amissionem seruorum cum tota re, manumisit eos hac conditione, ut, si per legem Clodiam bonis*

omnibus priuandus esset, ij suo beneficio liberti essent, si modo id per Clodium licuisset: sin autem lex seruos non adimeret, & , ut ad ueterem dominum pertinerent, concederet; seruirent, ut antea, præterquam pauci, quos benemeritos omnino liberos uellet. dixit autem, cæterorum seruorum, intelligens suos: nam ex Terentiæ seruis neminem manumiserat: tantum ijs, eam facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat.

Ex epistola VI. 136:

POLLICEM] Antea, Pollucem: nos septimum abhinc annum emendauimus, Pollicem, ex uetustis libris, & lib. XIII. ad Atticum: quo in lib. circa finem ita scribit. Pollex quidem, ut dixerat, ad idus Sext. ita mihi Lanuuij pridie iduum præsto fuit, sed plane pollex, non index.

Ex epistola VII. 236:

ID EST Apollini, & Aesculapio] Hoc totum suspicor in margine ab aliquo fuisse scriptum, qui uellet nomen eius dei ponere, quem Cicero significat. deinde qui librũ exscripserunt, Ciceronis uerba falso existimantes, receperunt in ordinẽ uerborũ quod glossematis uice fuit. nihil tamen immutaui, quando manuscripti libri, ut impressum est, omnes habent.

Ex epistola I. libri XV. char. 240:

A' TARCONDIMOTO] Sic habent uetusti libri: à quibus, nõ uideo, cur hoc in loco dissentiendũ sit: præsertim cum et Dion in fine lib. XLI. & L. Florus initio belli ciuilis inter Cæsarem, & Pompeium gesti, Tarcondimotum eum appellent: mendose enim in Floro, Tarcon Himotus, duabus uocibus impressum

est,

est, cum in libro manuscripto una sit.

240:

CONSVETVDINEM] *Putat legendum esse* Hieronymus Ferrarius, *mansuetudinem: quod etiam* 243: *quæ copijs (dixit) & opibus tenere uix possumus, ea mansuetudine, & continentia teneamus:* ad Atticum 78. *socijs incredibilis uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia.*

Ex epistola III. 244.

PRAESENTIA, *magnitudine & animi, & consilij*] *Est hæc, ut opinor, huius loci uera lectio: quam ex antiquis exemplaribus accepimus: quibus in omnibus, quos quidem ipse uiderim, præsentia, legitur, non præstanti, aut præsenti. nos autem ueterum librorum auctoritatem in dies magis, magisq; facimus: permulta enim, quæ in ijs primo intuitu uideantur absurda; post, ubi, diligentius animaduerteris, commodissime dicta reperientur: ut hoc in loco, qui statim, uerbum illud, præsentia, quid sibi uellet, aut quò spectaret, non perceperunt, uitiosum credentes, immutarunt: est enim ita dictum, præsentia, magnitudine, et animi, & consilij, tanquam si dixisset, præsenti animo, magno consilio; ut præsentiam animi, magnitudinem consilij esse uoluerit: quemadmodum etiam alibi, præsentem animum sæpissime dixit: etsi ubique fere eandem uocem imperiti deprauarunt, præstantem, non præsentem, legentes. præsentiam quoque animi dixit in oratione pro Milone* 113. *et Cæsar belli Gallici lib.*V.59:

244:

SACERDOS] *Quid sacerdos hic significet,*

Hirtij uerbis ostendimus: sic enim scribit de bello Alexandrino lib. IIII. 215: Comana, uetustissimum, & sanctissimum in Cappadocia Bellonæ templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius Deæ, maiestate, imperio & potentia secundus à rege consensu gentis illius habeatur; id homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Appianus autem in fine Mithridatici, Commagenis (inquit) Archelaum sacerdotem præfecit, quæ dignitas habetur regia. Strabo etiam initio libri XII. idem tradit.

244:

ADOLESCENS & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, ijs, qui nouari aliquid uolebant] Sunt, quos offendat hæc lectio. ac fuit, cum ego quoque corruptum locum existimarem. nunc de mendo nihil suspicor: dixit enim, & toto, id est, & ea re, quæ summa est: deinde exposuit, totum illud quid sit: ijs, qui nouari aliquid uolebant: à quibus maxime timendum erat, quòd adolescentem uel leuibus rationibus ad bellum possent impellere. adolescens, igitur dixit, & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, et, quod summum est, ijs, qui nouari aliquid uolebant. sic etiam ad Atticum, 80. est totum, quid cal. Mart. futurum sit, pro, est summum, est maximum, in eo sunt omnia, quid cal. Mart. futurum sit.

245:

TIBARANI] Forte, Tibareni, de quibus Plutarchus in Lucullo, & Plinius, ubi Temiscyræ regionis gentes persequitur: nam Tibaranorum mentionem nondum inueni.

246.

RES, *quas consul in urbe gessisset*] In quo ita *legatur, uetustum habet librum magnæ spei adolescens* Iosephus Tramezinus. *Consul autem, id est* Cicero: *commemorantur enim, quæ pro* Ciceronis *dignitate & dixerat, & fecerat* Cato. *quis sit autem is, quem clarissimum, atque optimum uirum appellat, intelligere nondum potui.* Cæsarem *quidem, ut alij existimant, non arbitror. quem* Cicero *nunquam optimum uirum uocasset, ad* Catonem *scribens,* Cæsaris *inimicum, præsertim cum tota fere epistola eius beneuolentiam quasi aucupari uideatur, quo facilius supplicationem obtineret* Catone *comprobante.*

253:

CVM *hæc te tertia iam epistola ante oppressit,*] *Alij, ante operis sit, durius omnino, & sensu, ut ego existimo, non admodum probabili. quid enim? adeo longa est hæc epistola; ut opus uideri possit? nam quòd illas dictiones, schedam aut literam, epistolarum numero respondere negant: id ego illis concedo: sed referri dico ad illam uocem, epistola: ut quasi* Cassium *reprehendat, qui schedam aut literam nondum dederit, cum epistolas iam tres acceperit. legitur autem, ut nos impressimus, cum in alijs libris manuscriptis, tum in eo, quem habet* Vincentius Riccius: *qui quidem liber uetustissimus est; ut græcas dictiones, quæ sunt in uetustis exemplaribus perquam raro, maiusculis literis scriptis habeat.*

Ex epistola XVI. 253.

QVÒD *uelis ipsa currunt*] *Fuit, cum de men-*

do suspicarer : nunc de loci integritate non dubito: cum & ueteres libri cum impressis fere omnes consentiant, et currere uelis, Latine atque usitate dici constet. exemplis, quia patent, abstinebo. Vincentij Riccij *liber hoc in loco etsi deprauatus, ab alijs tamen diuersus est : habet enim, quod in his incurrat . alij emendarunt, quod uel ijs ipsa occurrunt . quam lectionem etsi laudamus, ut ingeniose excogitatam, non tamen sequimur, neque satis ei confidendum credimus, cum à uetustis libris, etiam quos ipsi habuerunt, discrepet. nam quòd* Germanos *pro, currunt, occurrunt, impressisse dicunt : id ego eos fecisse tantum modo coniectura ductos facile crediderim : non enim hic solum, sed in reliquis etiam* Ciceronis *scriptis multa eos arbitratu suo uideo mutasse.*

Ex *epistola* XIX. 254:

ἩΔΟΝῊΝ *uero, & αἰναλγησίαν*] Robertus Stephanus Parisiensis *hanc uocem, αἰναλγησίαν; ubi legebatur, διαξίαν; in suo libro impresserat . quæ uox sensum cum haberet meliorē, quàm uulgata illa prior : ipse item in meo libro septimum abhinc annum eam impressi, existimans,* Robertum*, si quid immutasset, id fecisse librorum antiquorum auctoritate testimonioq́; adductum. alij postea non absurde emendarunt, ἀταραξίαν : etsi uetusti libri repugnent. unus tamen* Vincentij Riccij *liber habet, ἀταξίαν.*

254:

HABET *damnatos, quos pro illo nobis restituat*] Lege Pompeia *damnatos* Cæsar *restituerat. eos nunc latenter significat, cum tamen de ijs loqui uideatur, qui ad sectiones faciendas* Syllæ *mortuo essent surrogandi.*

Ex epistola penultima, 255.

AD amorem meum aliquantulum discedens addi=sti] Antea legebatur, aliquantum olim. nos cum in libris manuscriptis &, aliquantulum olim, &, ali=quantum olim, legeremus: aliquantulum, emendare non dubitauimus. neque enim, ut opinor, habere lo=cum hic potest uox illa, olim; cũ ex ipsa epistola, Tre=bonium non multo ante Roma profectum esse, colliga=tur. atque etiam sensus erit commodior, si, aliquantu=lum, quàm si aliquantum olim, legas; ut ostendatur, Ciceronis amorem erga Trebonium summum, & maxi=mum iam fuisse, cui quamminimum addi potuerit.

Ex epistola I X. 259:

CASSIOPEN] Antea, Cassoden. nos ex Pli=nio, & Strabone Cassiopen restituimus.

Ex epistola X. 260.

FVERVNT omnino. & ipse] Distinctionem mutauimus, ut legatur, fuerunt. omnino & ipse.

Ex epistola X X I I I I. 266.

ACCVRRAM. sed s.] In uetustioribus libris scriptum est, sed si. ego arbitror legendum, sed st. quæ silentij notam qui non agnouere, scripserunt, si. de=inde alius cum uideret, si, locum hic habere non posse, fecit, s. id est scilicet. sic etiam in de oratore lib. I I. pro, st, scriptum erat, si. quod mendum V I I. abhinc an=num sustulimus. in Plauto etiam, ubi legendum est, st, modo si, modo ast, modo at, uulgo legitur. Te=rentius quoque in Phormione hac nota usus est: quem locum citat Velius Longus, grammaticus.

266:

DOLABELLAE *procuratores, fac ut admoneantur.*] *Verbum admoneantur, ad pecuniam refertur, quàm Dolabella Ciceroni debebat: itaque intulit, appellabis etiam Papiam: quod itē creditorum uerbum est. Pro Quintio: 7. Cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. Quod præcedit, in antiquo libro Vbaldini scriptum est, seu quod elegerunt: in eo, quem habet Petrus Bembus, quod elegerint.*

Ex epistola ultima, 267.

QVIBVS *alteri Cesenam,*] *Locus sine dubio corruptus. neque enim adeo tum ignobilis, aut obscura fuit Cesena, ut, tāquam abiecta res, nominari debuerit. uetus liber Vincentij Riccij sic habet, quibus gesa, uel quibus sutianarum tabernarum fundamenta credas. deliberent eruditi, quo modo sit legendum. Liuius quidem libro IX. de Cesennia meminit, oppido non admodum celebri: ut fortasse non inepte pro, Cesenam, Cesenniam, hic legi possit. antiquus liber è Cypro, Cesenam.*

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK
LL MM NN OO PP QQ RR.

Omnes quaterniones, preter RR qui est duernio.

APVD PAVLVM MANVTIVM,
ALDI FILIVM.

VENETIIS, M. D. LIIII.

AL DVS

